સંઘવી ઋષભકવિપ્રણીત—

શ્રી કુમારપાલરાસ.

સંપાદક અને સંશોધક,
શ્રીસમ્પતવિજય.

શેઠ દેવચન્દ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૬૯.

(જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૮.)

શ્રી આનન્દ-કાવ્યમહોદધિ.

(પ્રાચીન-જૈન-કાવ્યસંગ્રહ.)

મૌક્તિક ૮ મું.

સંગ્રાહક અને સંશોધક:

મુનિરાજ શ્રીસંપતવિજય.

પ્રકાશક:

શેઠ દેવચન્દ લાલભાઇ જૈન પુ૦ ફંડ માટે,

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી, બમુંઇ.

વીર સં૦ ૨૪૫૩. વિક્રમ ૧૯૮૩. ક્રાઇસ્ટ ૧૯૨૭.

પ્રતિ ૧૦૦૦. વેતન રૂ૦ ૧-૮-૦.

Published by

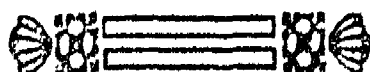
Jivanchand Sakerchand Javeri.

FOR

Sheth Devchand Lalbhai Jain

Pustkoddhar Fund.

AT THE 114/116 JAVERI BAZAR, BOMBAY.

PRINTED BY N. M. VIMAVALA AT

THE GANDIVA PRINTING PRESS

SURAT.

Sheth Devchand Lalbhai Jain Pustakoddhar
Fund Series. No. 69.

THE ÂNAND-KÂVYA-MAHODADHI.

(A collection of Old Gujrati Poems.)

PART VIII.

Collected and Edited by
MUNI SHREE SAMPATVIJAY.

Published by
JIVANCHAND SAKERCHAND JAVERI.
A TRUSTEE.

Sold by
The Librarian
SHETH DEVCHAND LALBHAI J. P. FUND.
C/o. Sheth Devchand Lalbhai Dharmshala.
Badekha Chakla Gopipura.
SURAT.

1927.

Rs. 1-8-0.

સાહિત્ય-ભંડારો ખોલો તો સાહિત્ય સેવાનું મૂલ અંકાય.

શૈવ-વૈષ્ણવ સાહિત્ય સૂકાયું હતું ત્હારે ગુજરાતી સાહિત્યનો ઓઘ જૈનોએ વહતો રાખ્યો.

જૈનોએ રાસાઓમાં ગાયેલા ઢાલ રાગણી લોલણી વિ૦ દેશજ ઢાલો: પ્રેમાનન્દે એ દેશજ ઢાલોમાં મહાકાવ્યો રચ્યાં.

જૈનોના રાસાઓએ સ્રીચાતુરી વિ૦ની કથાઓ આપી. સામળભટ્ટે એવી કથાઓના મહાગ્રન્થો રચ્યા.

ગુજરાતના બે મહા કવિઓનાં એ જૈન ઋણ.

સરસ્વતીના બંધ છોડો. ભંડારો ખોલી દો. બની શકે તો સકલ ભંડારોને એકત્ર કરી એક મહા જ્ઞાન ભંડાર સ્થાપો.

સુરત. } કવિ ન્હાનાલાલ દલપતરામ.
સં૦ ૧૯૮૦ } જૈન સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખપદેથી.

મુખ્ય સ્થળ:—
૧૧૪/૧૧૬ જવેરી બજાર,
મુંબાઇ નંબર ૨.

કાર્યકારો—

શા. જીવણચંદ સાકરચંદ.

„ ગુલાબચંદ દેવચંદ.

„ ફુલચંદ કસ્તૂરચંદ.

„ અમરચંદ કલ્યાણચંદ.

„ નેમચંદ અભેચંદ.

„ મંછુભાઇ શાકરચંદ.

વિક્રીય શાખા:—
બડેખાં ચકલો,
ગોપીપુરા—સુરત.

જૈન પુસ્તકોના ભંડારોમાં હું અનેક વખત ગયો છું. એ ભંડારોનું સંભાલથી જતન કરવામાં આવે છે. જૈન ભંડારોમાં હજારો હસ્તલિખિત પ્રતો છે. અમે હિન્દુઓ એથી ઉલટી રીતે એવી પ્રતોનો નાશ થવા દઇએ છીએ. અથવા તો પ્રજાકીય ઉલટ ન હોવાથી વેચી દઇએ છીએ.

બનારસ.
તા. ૪-૪-૨૬.

પ્રોફેસર બી. સી. ભટ્ટાચાર્યના ભાષણમાંથી.

મુખ્ય સ્થળ:—
૨૧૪/૧૧૬ ઝવેરી બજાર,
મુંબાઈ નંબર ૨.

કાર્યકારો—

શા. જીવણચંદ સાકરચંદ.
,, ગુલાબચંદ દેવચંદ.
,, ફુલચંદ કસ્તૂરચંદ.
,, અમરચંદ કલ્યાણચંદ.
,, નેમચંદ અભેચંદ.
,, મંછુભાઈ શાકરચંદ.

દ્વિતીય શાખા:—
બડેખાં ચકલો,
ગોપીપુરા—સુરત.

જૈન પુસ્તકોના ભંડારોમાં હું અનેક વખત ગયો છું. એ ભંડારોનું સંભાલથી જતન કરવામાં આવે છે. જૈન ભંડારોમાં હજારો હસ્તલિખિત પ્રતો છે. અમે હિન્દુઓ એથી ઉલટી રીતે એવી પ્રતોનો નાશ થવા દઈએ છીએ. અથવા તો પ્રજાકીય ઉલટ ન હોવાથી વેચી દઈએ છીએ.

બનારસ. તા. ૪-૪-૨૬. } પ્રોફેસર બી. સી. ભટ્ટાચાર્યના ભાષણમાંથી.

ઉત્તમોત્તમ અંગ્રેજી ગ્રન્થો.

ધી જૈન ફીલોસોફી........................૧—૦—૦

ધી યોગ ફીલોસોફી........................૦—૧૪—૦

ધી કર્મ ફીલોસોફી........................૦—૧૨—૦

માસ્તર વિજયચંદ મોહનલાલ શાહ.

શેઠ ફુલચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા.

બડેખાં ચકલો—સુરત.

જૂના ગુજરાતી સાહિત્યનું ખરૂં ભાન કરાવવા માટે સાહિત્યમાં રસ લેતા અભ્યાસીને જેટલું જૈનેતર વર્ગના આચાર વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ તેટલુંજ જૈનોના આચાર, વિચાર તથા ધર્મનું હોવું જોઈએ.

શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ મો. ઝવેરી

ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યાસીઓને અતિ ઉપયોગી શ્રી આનંદ કાવ્ય મહોદધિના ઉત્તમોત્તમ મૌક્તિકો.

ગ્રંથ:	મૌક્તિક:	વિષય:	મૂલ્ય:
૩૦.	૪ થું.	શત્રુંજયરાસ.	૦-૧૨-૦
૩૨.	૫ મું.	હીરસૂરિરાસ.	૦-૧૦-૦
૪૩.	૬ ઠું.	રૂપચંદ કુમાર અને નળ દમયંતી રાસ.	૦-૧૨-૦
૬૬.	૭ મું.	ઢોલામારૂણી શકુન ચોપાઈ માધવાનળ વગેરે.	૧—૮-૦
૬૯.	૮ મું.	સદર ગ્રન્થ.	૧—૮-૦

માસ્તર વિજયચંદ મોહનલાલ.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ ધર્મશાળા.

બડેખાં ચકલો—સુરત.

કાવ્યસાગરમાં વિહરી, કલ્લોલોમાં પછડાઇ, સસ્નેહ અનેક મૌક્તિક એકત્ર કરી, માળા ગુંથી, સજ્જન કંઠ માટે તૈયાર કરી. પણ, માળાને પરિપૂર્ણ રીતે કંઠમાં સજી તે પ્રત્યે અન્યોને આકર્ષવાં, એ કર્તવ્ય રસપ્રજ્ઞોનુંજ છે. જેમ કમલને-કાવ્યને વિકસિત-પ્રકાશમાં આણવાનું કાર્ય તો સૂર્યનું-સુજનોનું-પંડિતોનુંજ છે. વારિ-કવિ કે સંગ્રાહક તો માત્ર કમલ-કવિતાનો પોષ-ઉત્પાદ કે સંગ્રહજ કરી શકે છે.

જીવન.

સ્મરણપત્રિકા.

યોગનિષ્ઠ અધ્યાત્મવેત્તા પરમપૂજ્ય સ્વર્ગસ્થ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વર.

પૂર્વાચાર્યોની પ્રાચીન કૃતિઓને પ્રકાશમાં લાવવાની આપની તીવ્ર જિજ્ઞાસા અને અખંડ પ્રયાસો હતા. અધ્યાત્મજ્ઞાન, યોગ, ઉપનિષદ્, ઇતિહાસ આદિ ગૂઢ વિષયો પર આપશ્રીનો અનુરાગ હોઇ આપે ગદ્ય-પદ્ય શતાધિક ગ્રન્થો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત હિન્દી ગૂજરાતી ભાષામાં શ્રીઅધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રકાશક મંડળદ્વારા પ્રકટ કરાવી ભારત વર્ષને અમૂલ્ય વારસો અર્પ્યો છે.

પૂર્વાચાર્યોની કૃતિઓ પ્રકટ કરનાર અમારી આ સંસ્થા પર આપ નિરંતર કૃપાદૃષ્ટિ રાખી અમૂલ્ય સહાય્ય દેતા હતા.

નિષ્કલંક જ્ઞાનમય યોગી પણ સાહિત્યવિલાસી આપના કવિજીવન ઉપરાંત જૈનધર્મ અને જૈન-સાહિત્યોદ્ધારની જ્વલંત યશ આદિ ગુણોથી પ્રેરાઇ આ ગ્રન્થને આપશ્રીના પૂજ્ય નામ સાથે જોડી અમે અલ્પાંશે કૃતાર્થ થઇએ છીએ.

મૌન એકાદશી, ૧૯૮૩ } જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી.
મુંબાઇ. } પ્રસિદ્ધકર્ત્તા.

अर्पण.

प्रति—रा. रा. [illegible] [illegible] साहेब.

પ્રવેશક

૧ આમુખ. શ્રી **હેમચંદ્રે** (ઇ. સ. ૧૦૮૯–૧૧૭૩) જે દૃષ્ટાન્તોને **અપભ્રંશના** દૃષ્ટાન્તો ગણીને નોંધ્યાં છે અને શ્રી **ગુણરત્ન**-સૂરિના **क्रियारत्नसमुच्चय** નામે ધાતુપાઠ (ઇડર નગરે વિરચિત, વિ. સ. ૧૪૬૬ ઇ. સ. ૧૪૧૦)માં જે રૂપોને **પ્રાકૃત** રૂપો લેખે નોંધ્યાં છે, તે અથવા તેમાંનાં કેટલાંક આપણી દૃષ્ટિને આજે જૂની ગૂજરાતીનાં કે જૂની ગૂજરાતીથી જરાક જ દૂર જેવાં લાગે છે.[૧] તો ઇસવી બારમા અને પંદરમા સૈકા વચ્ચે આરંભાઇ કવિ **પ્રેમાનંદ** અને **સામ**-ળના યુગ લગી ચાલેલા ગૂજરાતી વાઙ્મય પ્રવાહને આપણે **નર્મદ દલપતથી** શરૂ થતા અર્વાચીન પ્રવાહને મુકાબલે જૂનો પ્રવાહ કહી શકિયે. આ બે વચ્ચેનો કવિ **દયારામ** લગીનો **પ્રેમાનંદ સામળ** યુગ, તેને આપણા વાઙ્મયનો આપણે મધ્ય પ્રવાહ કહી શકિયે. ટૂંકામાં, આપણા વાઙ્મય પ્રવાહના યુગ ત્રણ: **નર્મદદલપતથી** મંડાયો તે ત્રીજો યુગ, **પ્રેમાનંદ સામળનો** તે બીજો અર્વાચીન, (અથવા શિષ્ટ–classical ક્લાસિકલ) યુગ, અને તેથી આગળનો તે પ્રથમ યુગ અથવા જૂનો પ્રવાહ.

આ જૂનો પ્રવાહ મુખ્યત્વે બે ફાંટે વહેલો: (૧) જૈન ફાંટો; (૨) જૈનેતર અથવા બ્રાહ્મણ ફાંટો. જૈન ફાંટાનું વાઙ્મય મોટે ભાગે જૈન પ્રજા માટેનું અને જૈન પ્રજાને જ અનુરંજતું હતું. ધર્મ ધર્મ વચ્ચે

---

૧. જુવો રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇ કૃત જૈન ગુર્જર કવિઓ, પ્રથમ ભાગ, વિભાગ ૩જો, ૪થો, ૫મો, અને ૭મો. વળી પંડિત બેચરદાસ જીવરાજનો નિબંધ—"ગૂજરાતી ભાષા" આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ મૈક્તિક ૫, પૃ. ૨૯–૩૦, અને પૃ. ૫૦–૫૨. આ પ્રવેશક આ ગ્રંથ માલામાં પ્રકટ થાય છે, એટલે તેના મૈક્તિકોની સંજ્ઞા માટે અહીં **આ૦** અને મૈક્તિકનો ક્રમાંક જ હવેથી મુકીશ.

અને એક ધર્મમાં પંથ પંથો વચ્ચે પણ આગ્રહ, ભારે દ્વેષ એટલો તો ઉગ્ર હતો, કે વૈષ્ણવ બાળક પોતાના હાથને 'જીવ !' શબ્દ બોલીને આજ્ઞા કરવામાં યે પાતક ગણે એમ માનતો. એટલે મુદ્દો છે કે જૈન ફિલસૂફી, જૈન નીતિવિસ્તાર, જૈન શિલ્પ, અને જૈન વાઙ્મયનો લાભ. જૈન છાંટો પણ ખમી ન શકનાર, જૈનેતર પ્રજાને નહિવત્ જ મળતો; જૈનેતર પ્રજામાંની થોડીક વ્યક્તિઓ ખાસ મેળવવાને મથે તો જ તેમને મળતો. મોઢ વાણિયા જેવી કેટલીક મોટી નાતો આ આખા યુગ દરમિયાન બંને પ્રવાહોનો લાભ લેનારી હતી ખરી; પરંતુ આખા સમાજની દૃષ્ટિએ આવા લઘુ સંઘો અપવાદ જેવા ગણાય. અને છેક હલકી પંક્તિની લક્ષાવધિ પ્રજાની તો વાત જ શી કરવી ! કારીગરો, દુકાનદારો, રાવત, ફેરિયા, મોટલિયા, વણજારા, અને તેથી પણ ઉતરતાં કામમાં લગભગ બધો વખત સમર્પીને જેમતેમ પેટ ભરતા અને દુઃખે આયખું નીગમતા એ સમાજના "શૂદ્રો" ફિલસૂફી, શિલ્પ, શિષ્ટ સાહિત્ય આદિનો શોખ ઓછા જ કરી શકે છે ! બુદ્ધિના ઉદ્રેકથી વા આકસ્મિક સંજોગોમાં આ કોટચવધિ લોકડિયાંમાંથી કોઇમાં જૈન જૈનેતર કે બેય સંસ્કૃતિઓ ઊગી નીકળતી, તોપણ એવા દાખલા તો છેક જ વિરલ બનતા. આ પ્રકારની પરિસ્થિતિ અને આ રૂપનો યુગ અત્યારે આપણને સમજવામાં પણ ભાગ્યે આવી શકે એવાં બની ગયાં છે, કેમકે ઇંગ્રેજી અને વિલાયતી સંસ્કૃતિનાં પૂર હિંદમાં વ્હેવા માંડયાં છે ત્યારથી એક મહાન પરિણામ એ સિદ્ધ થતો આવે છે, કે ભાષાનાં અંતર, ધર્મનાં અને પંથનાં અંતર, રીતરીવાજનાં અંતર, અને સેંકડો ગાઉના વિકટ પંથ રૂપ અંતરાયોનાં અંતર ભૂસાતાં ભૂલાતાં જાય છે, અને આખી હિંદી પ્રજા—જૂદીજૂદી દિશામાં વ્હેતી નદીઓ મટીને એક સાગરના જેવા ઐક્યમાં વધતી જાય છે, તથા તેના પેટામાં ગૂજરાત બૃહદ્ ગૂજરાતની ગૂજરાતી ભાષા બોલતી આખી ગૂજરાતી પ્રજા પણ ઐક્યમાં અને પોતાની અસ્મિતામાં વધતી જાય છે. એક

ભાષા બોલનારી પ્રજામાં જે ભાષાનું ઐક્ય છે, તે એક અમર વીર્ય ભર્યું સાત્ત્વિક લક્ષણ છે, એવી સમઝ ઊંડી ઉતરતી જાય છે, તેમ તેમ ભાષાસ્મિતાબદ્ધ એ ઐક્યભાવના વધારે બળ પકડતી જાય છે. આપણા અર્વાચીન વાઙ્મયમાં લેખક હવે પોતાના પંથ કે પોતાના ધર્મભાઇઓને માટે જ લખતો નથી; પોતાના ધર્મના પથના વિષય ઉપર લખતો હોય તથાપિ તે સૌ ગૂજરાતીઓને માટે લખે છે. વાંચનાર પણ લખાણ વિશે કર્તાના પંથ ક ધર્મ ઉપરથી મત નથી બાંધતો. સર રમણભાઇ પ્રાર્થનાસમાજી છે, રા. રા. આનંદશંકર સનાતની છે, રા. રા. ખબરદાર પારસી છે, રા. રા. નર્મદાશંકર દેવશંકર શ્રેયઃ સાધક છે, રા. રા. કરીમ મહમ્મદ મુસ્લિમ છે, પંડિત બેચરદાસ અને રા. રા. મોહનલાલ જૈન છે, સ્વ. તેલીવાળા અને રા. રા. મગનલાલ શાસ્ત્રી વલ્લભી છે, રા. રા. પુરધૂભાઇ આર્યસમાજી છે, અને ગાંધીજી, ન્હાનાલાલ, ઇંદુલાલ યાજ્ઞિક, બટુભાઇ ઉમરવાડિયા, અને કનૈયાલાલ મુનશી જેવા મ્હારી જેમ ધર્મપંથાદિમાં અનિર્વચનીય જેવા છે, તેતે કારણથી હાલના ઝમાનાનો એક પણ વાંચનાર તેતે કર્તા તર્ફ નથી આકર્ષાતો, કિંવા નથી તે કોઇ કર્તાથી જરાયે વિમુખ થતો. વિષય અને વિષયની માંડણી પ્રમાણે જ આપણે સૌ કૃતિને જોતાં શીખતા જઇયે છિયે. અને જૂના પ્રવાહના વાઙ્મયની કૃતિઓ પોતપોતાને સમયે તેમ છેક ગઇ કાલ લગી ભલે કર્તાના ધર્મભાઇઓ અને પંથભાઇઓમાં જ ફેલાયલી રહી; હવે તો આખી ગૂજરાતી પ્રજા એ બેય ફાંટાના વાઙ્મયને એકસરખું અભિનંદે અને વિચારે, એ જૂદાજૂદા વહેલા ફાંટા એક જ નદીના ફાંટા છે, તથા છૂટાછૂટા વહ્યા તોય પાસેપાસે અને એકબીજા ઉપર કૈં કૈં અસર ઉપજાવતા વહ્યા છે તે તપાસી શકે, એમ લાગે છે. બંન્ને ફાંટાના વાઙ્મયમાંની સંસ્કૃત પ્રાકૃત અને બીજી સમૃદ્ધિઓ અને તેમની અસરો, અથચ દરેક ફાંટોની તેનામાં જ અવનવી ઊપજેલી ખાસિયતો તપાસવાનું પણ હવે જૈન બ્રાહ્મણ પારસી એમ સર્વ ધર્મના અને

પંથના વિદ્યાવ્યાસંગી અને ભાવાભક્ત સાહિત્યરત અભ્યાસીઓ માંડી બેસશે, એવી આશા બંધાય છે. તથા બંને ફાંટામાંની કૃતિઓ વધારે સંખ્યામાં તેમ વધારે શાસ્ત્રીયતાથી સંશોધાઇને પ્રકાશમાં આવતી જાય છે, એટલે આવા સર્વદેશી સમદર્શી તુલનાત્મક ઐતિહાસિક અભ્યાસનાં સાધનો પણ ગૂજરાતમાં વધતાં જાય છે, એ વિદ્વાનોને આનંદનો વિષય છે.

૨. શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ. જૈન વાઙ્મય પ્રવાહમાંની આ **કુમારપાલ રાજાનો રાસ** એક આવી આકર્ષક ગૂજરાતી પદ્યબદ્ધ કૃતિ છે. એ વિશે કર્તા પોતે કવે છેઃ—

પૂર્વંઈ જે મહાપંડિત હવો, સૂરિ સોમસુંદર અભિનવો,
પંચાસમિ પાટિ તે કહ્યો, તપાગચ્છ સિરિ ટીકો થયો. ૫૪

તેહનો શિષ્ય સુપુરુષ કહિવાય, જિનમંડણ નામિ ઉવઝાય,
કુમારપાલ પ્રબંધ જ કર્યો, સુણતાં નરનારી ચિત ઠર્યો. ૫૫

શાસ્ત્રઈ સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરુ નામી શીશ,
સંવત ચૌદ બાણુઓ ભલો, કુમારપાલ ગાયો ગુણનીલો. ૫૬

કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂનાં જેહ, કેતાએક માંહિં આણ્યો તેહ,
કેતાએક ભાવ ગુરુસુખથી લહ્યા, તે મિં જોડીં વિવરી કહ્યા. ૫૭

સોય ગ્રંથ હવડાં વંચાય, મનમાં મ રાખો શંકાય,
તે પ્રબંધમાંહિં જે જસ્યું, ઋષભ કહે મિં આણ્યું તસ્યું. ૫૮

કેતાએક ગંભીર બોલ તિહાં જેહ, રાંસમાંહિં મિં જાણ્યા તેહ;
કેતાએક પરંપરાઇ વાત, તે જોડી આણ્યા અવદાત. ૫૯

જિન શાસ્ત્ર અનેરાં ભલાં, તિહાંથી વચન સુણ્યા કેતલા,
રાસ મધ્યે આણ્યા તેહ, આણ્યું નીતિશાસ્ત્ર વલિ જેહ. ૬૦

હેતુ યુક્તિ દૃષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ,
વચન વિરુદ્ધ કહ્યું હોઇ જેહ, મિછાદુક્કડ ભાખું તેહ. ૬૧

કવિત્ત કાવ્ય શ્લોક નેં દૂહા, કવ્યા કવિ જિઇ આગઇં હુઆ,
સરસ સુકોમલ આણ્યા જેહ, રાસમાંહિ લેઇ આણ્યા તેહ. ૬૨
એણીપરિં બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષીગુણમાલા કરી,*
સિદ્ધ ... ... બ્રહ્મસુતાઇં સાર મુઝ કરી. ૬૩

આ પ્રકાશન વિ. સં. ૧૮૧૫ ની અને વિ. સ. ૧૬૯૨ ની એમ બે પ્રતિ ઉપરથી કર્યું છે; પ્હેલી પ્રમાણે આખો રાસ છાપ્યો છે, અને બીજીમાંથી પાઠાંતર નોંધ્યા છે. બ'ને કાર્ય શુદ્ધિ માટે કાળજી પુર્વક થયાં જણાય છે; પણ ખુલ્લું છે કે વિ. સં. ૧૬૯૨ ની પ્રતિ જો સારી અને સંપૂર્ણ હતી અને તે વાપરી શકાય એમ હતું તો તેને જ મુખ્ય ગણીને પુસ્તક તૈયાર કરવાથી જૂની ભાષાના અભ્યાસીને ઘણો વધારે લાભ મળત; કવિ ઋષભદાસને પણ વાંચક વધારે ન્યાય આપી શકત.

૩. કવિ ઋષભદાસ શ્રાવક. આપણા જૂના વાઙ્મય પ્રવાહમાંના પૈરાણિક ફાંટામાં જેમ ઘણાખરા કર્તા બ્રાહ્મણો છે, કાયસ્થ, સોની, વાણીયા, કણબી, "ભગત," અને બીજા વિરલ છે, તેમ તેના જૈન ફાંટામાં ઘણાખરા કર્તાઓ સાધુ થઇ ગયેલા માણસો છે, ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને કવિ તરીકે કીર્તિ જીતનારા વિરલ છે. યુરોપના મધ્યકાળમાં તેમ આપણા દેશના એ યુગમાં વિદ્યા વિદ્યાવ્યસન અને સર્જન લેખન, ધર્મનાં કર્તવ્યોનો આશ્રમ એક વા બીજે રૂપે ગ્રહણ કરેલો હોય તેવા વર્ગોનાં માણસોને જ સાધ્ય હતાં; એ કુંડાળા બ્હારના માણસોને હાલના જેવાં સાધ્ય હતાં નહીં, એ સ્પષ્ટ છે. અનેક પ્રકારનાં સાહિત્ય વંચાય ગવાય ભજવાય, અને ટોળેટોળાં તે સાંભળીને રીઝે, એવી વ્યવસ્થાઓ આપણા દેશમાં અનેકવિધ અને એકંદરે સારી હતી. પરંતુ શ્રવણ અને ચિત્તરંજન ઉપરાંત અભ્યાસ અને મનન અને સ્વયં-

* આ રાસ ખંડ ૨ જો, પૃ. ૧૯૮.

સર્જન વિના સરસ્વતી ઊગતી નથી, અને એવી અનુકૂલતાઓ એ યુગમાં આ અતિન્હાના વર્ગોને જ પૂરતા પ્રમાણમાં હતી. તથાપિ ઋષભદાસ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને પણ કવિ બનનાર વિરલ વ્યક્તિઓમાંના એક છે, અને એવા જૈન કવિઓમાં એમનું સ્થાન ઘણું ઊંચું નીવડશે એમ સંભવે છે.

ઋષભદાસે આવી ઉચ્ચ પદવી મેળવી તેનાં કારણ—મારા અધીન મતે—બે દેખાય છે. એક તો એ ગર્ભશ્રીમંત હતા, એ કારણ. એમના પિતામહ **વિસલનગર**ના વીશા પોરવાડ **મહીરાજે** સંઘ કહાડીને સંઘવી * પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. આ **મહીદાસ**ના પુત્ર **સાંગણ** † (સંભવે છે કે) વધારે વ્હોળા અને જલ્દી ફૂઝતા વ્હેપારને અર્થે **વિસનગર** છોડીને **ખંભાત** બંદર આવી વસ્યા. ત્યાં એમને વેપાર સારી પેઠે ફળ્યો જણાય છે, અને એમણે પણ સંઘ કહાડ્યો હતો. ઋષભદાસ આ રીતે પોતાના વતન બનેલા **ખંભાત** બંદરને ઉમંગે વખાણે છે, અને એમનું એ વર્ણન કવિસુલભ અતિશયોક્તિ વિનાનું તેમ **અકબર** અને **જહાંગીર**ના સમયના **ખંભાત**ના વણિકોનો સારો ચિતાર આપતું હોઇ ઉપયોગી જણાય છે, એટલે કવિના **હિતશિક્ષા** રાસમાંથી એ પંક્તિઓ ટાકું છું,—

ગુર્જર દેશમાં નગર જ બહુ, હાર ખંભાત આગલે સહુ. ૨
વસે લોક વારુ ધનવંત, પહેરે પટોળાં નર ગુણવંત;
કનકતણા કંદોરા જડ્યા, ત્રણ આંગુલ તે પહોલા ઘડ્યા. ૪
હીરતણો કંદોરો તલે, કનકતણાં માંદલિયાં મલે;
બાંધી ખલખલતી હાથે ખરી, સોવન સાંકલી ગલે ઉતરી. ૫

---

* संघपति—संघवइ—સંઘવી: गढपति—गढवइ ગઢવી: રાजपति—राजवइ—રાજવી: ઇત્યાદિ.

† ઋષભદાસ પોતાનાં માતાનું નામ સરૂપા દે જણાવે છે (ભરતબાહુબલિ રાસ).

વડા વ્યવહારી જિહાં દાતાર, શાલુ પાઘડી બાંધે સાર;
લાંબી ગજ ભાખું પાંત્રીશ, બાંધતા હરખે કર શીશ. ૬

ભૈરવની એગતાઈ નાંહિ, ઝીણા ઝગા પહેરે તે માંહિ;
છટી રેશમી કેડે ભજી, નવ ગજ લાંબી સવા તે ગજી. ૭

ઉપરે ફાલિયું બાંધે કોય, ચાર રૂપૈયાનું તે હોય;
કોઈ પછેડી કોઇ પામરી, ત્રીશ રૂપૈયાની તે ખરી. ૮

પહેરી રેશમી જેહ કભાય, એક શત રૂપૈયે તે થાય;
હાથે બહેરખા બહુ મુદ્રિકા, આવ્યા નર જાણું સરગ થકા. ૯

પગે વાણહિ અતિ સુકુમાલ, શ્યામ વરણ સબલી તે જાલ;
તેલ પુષ્પ સુગંધ સનાન, અંગે વિલેપન તિલક ને પાન. ૧૦

એહવા પુરુષ વસે જેણે ઠાય, સ્ત્રીની શોભા કહી નવ જાય;
રૂપે રંભા બહુ શણગાર, નિત્ય ઉઠી વંદે અણગાર. ૧૧

ઇસ્યું નગર તે ત્રંબાવતી, સાયર લહેર જિહાં આવતી;
વાહાણ વખાણ તણા નહીં પાર, હાટે લોક કરે વ્યાપાર. ૧૨

નગર કોટ ને ત્રિપોલિયો, માણકચોક બહુ માણસ મિલ્યો;
વહોરે ફૂણી ડોડી શેર, આપે દોકડા તેહના તેર. ૧૩

ભોગી લોક ઇસ્યા જ્યાં વસે, દાન વરે પાછા નવિ ખસે;
પંચાશી જિનના પ્રાસાદ, ઇંદ્રપુરીશું કરતા વાદ. ૧૪

પોષધશાલા જિહાં બહુ તાલ, કરે વખાણ ત્યાં ઋષિ વાચાલ;
પુણ્યવંત પોષધ ધરતાં ત્યાંહિ, સાહામીવત્સલ હોયે પ્રાહિ. ૧૫

એ નગરીની ઉપમા ઘણી, જહાંગીર પાતશાહ જેહનો ધણી;
તે ત્રંબાવતી માંહિ રાસ જોડતાં મુઝ પહોંતી આશ. ૧૬

યુગલ સિદ્ધિ અને ઋતુ ચંદ, જુઉ સંવત્સર (૧૬૮૨) ધરિ આનંદ;
(૨ ૮ ૬ ૧)
માધવ માસ ઉજ્જલ પંચમી, ગુરુવારે ૧૭

મેં ગાયો હિતશિક્ષા રાસ, બ્રહ્મસુતાએ પૂરી આશ;
શ્રી ગુરુ નામેં અતિ આનંદ, વંદૂં વિજયસેન સૂરીંદ.* ૧૮

ભરતબાહુબળિ રાસમાં કવિ જણાવે છે કે ખંભાતના ખંભનગર, ત્રંબાવતી, ભોગવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી, એમ—

ઇસુ અનૂપમ ગામ, જેહનાં બહુ છે નામ.
વહેલ વરઘોડા વીંજણો, મંદિર જાલિ ભાત,
ભોજન દાલને ચૂડલો એ સાતે ખંભાત.+

ઋષભદાસના હીરવિજયસૂરિ રાસમાંથી મળતી એક બીજી ઐતિહાસિક વિગત અહીંજ આપું છું. હુમાયું પાતશાહની ગૂજરાતસોરઠની ચંડાઇને લગતી એ હકીકત હૃદયદ્રાવક છે. એ લ્હડાઈ દરમિયાન લાખો બાન બાંધીને ગુલામગિરીમાં જ્યાં વેચી શકાય ત્યાં વેચી

---

* સદ્ગત શા ભીમસી માણેક પ્રકાશિત હિતશિક્ષા રાસ (ઇ. સ. ૧૮૯૫), ઢાળ ઉપાંત્ય. આ (અને આ રાસમાંના બીજાં અવતરણો આવશે તે સર્વની) ભાષા ઋષભદાસના સમયની ભાષા નથી. પ્રકાશકે કાં તો અર્વાચીન પ્રત ઉપરથી રાસ છાપેલો, અગર જૂની ભાષાને અર્વાચીન (અને સામાન્ય વાચકોને માટે) સરલ બનાવીને તે છાપ્યો. આ અવતરણમાંની જ કેટલીક પંક્તિઓ હીરવિજયસૂરિ રાસમાં આવે છે, તે (આ૦ ૫–પૃ. ૬૧૬–૮) વિ. સં. ૧૭૨૪ની પ્રત પ્રમાણે તેમાં છાપેલી હોવાથી તેમાંની ભાષા જૂની છે, જો કે એ પ્રતિને પણ કવિના સમયથી આશરે અર્ધ સૈકાનું અંતર, અને વળી તે અર્ધ સૈકો એ જ, કે જે દરમિયાન આપણી ભાષાએ પોતાનું હાલનું રૂપ ઝડપથી પ્રકાશ્યું હતું. મ્હારું વક્તવ્ય આ છે કે **પ્રેમાનંદ યુગથી ત્રીસ કે વધારે વર્ષ જૂની કૃતિઓ છાપવાને માટે બનતાં સુધી પ્રેમાનંદયુગ મ્હેલાં લખાયલી પ્રતિઓ મેળવવી જોઇએ.**

\+ આ૦ ૩, પૃ. ૧૦૩–૧૦૫.

નાખવાને માટે ઉત્તર દિશામાં તગડયાં. અને તેમાંથી "નવ લખ" એક જણને આપ્યાં,—જાઓ આટલાં "ખુરાસાન"માં વેચીને જે ઊપજે તે નાણું લઇ આવો. હુમાયુંના દરબારીઓમાં "ભૈરવ શા" નામે એક શ્રાવક હશે, હીરવિજયના અનેકાનેક ધનાઢ્ય શિષ્યોમાંનો એક; તે "પરધાન" જેવા કોઇ અધિકાર ઉપર પણ હશે એમ જણાય છે; કદાચ (મુઘલ સલ્તનતના જાણીતા બંધારણ પ્રમાણે) અલવરનો તે વખતનો માંડવિયો શેઠ જ એ ભેરવશા હશે. આ બાનોને કુદરતી રીતે જ એવી તો બેકાળજીએ રાખવામાં આવતાં, કે તેમાંથી રોજ સંખ્યાબંધ મરી પણ જતાં.[૧] અલવરમાં એક સ્હવારે હુમાયુંએ કૈં નિમિત્તે ભૈરવશાને પોતાની મ્હોરછાપ સોંપી તુરત એ ઉદાર અને છાતીના આધા શ્રાવકે તેનો લાભ લઇને પાતશાહી ફરમાન લખી ઉપર મ્હોરછાપ વગેરે તમામ યથાયોગ્ય સંપૂર્ણતા ઊપજાવીને તે ફરમાન પેલા "ખોજ મકીમ"ના હાથમાં ધરી દીધું.

તે ફુરમાન દેખાડયું ત્યાંહિ રે, ખોજ મકીમ બેઠો છે જ્યાંહિ રે. ૮

---

૧ કવિ કહે છે "દસ વીસો." દશ વીશ કે ચાળીશ પચાશ જ જો રોજ મરતાં હતાં, તો ખુરાસાનમાં વેચવા માટે જૂદી પાડેલી અને ભેરવશાએ છોડવેલી સંખ્યા "નવ લખ" નહીં, એક લાખ પણ નહિં, હજાર બે હજારથી વત્તી ભાગ્યે હોય. "નવ લખ" એટલે કવિતામાં "જેનાં લાખે લેખાં થાય" એટલાં, અર્થાત્ અસંખ્ય. માળવા ગૂજરાત સોરઠમાંથી પકડેલાં બાનોની સંખ્યાને કવિતામાં "નવ લખ" એટલે અગણિત કહેવી એમાં ઝાઝી અતિશયોક્તિ નથી. આમ હજારો બાન પકડાય એ તો મુસ્લિમ વિજયી સવારીઓનો સૈકાઓથી બનતો રહેલો પરિચિત બનાવ હતો. મુઘલ શહેનશાહતની અકબરશાહથી શરુ થતી જાહોજલાલી તળે પ્હેલાના મુસ્લિમ સમયની અત્યંત કાળીઘોર કેટલીક પાતાલ ઊંડી રેખાઓ છે, તેમાં આ પણ એક ભૂલી ન શકાય એવી છે.

કરી તસલીમ ને ઊભો થાય રે, મસ્તક મૂકી હાથે સાય રે;
ઊભો રહીને વાંચે ત્યાંહિ રે, નામ હુમાયુંનું લિખિયું માંહિ રે. ૯
મહીમ ! કહા તુમ મેરા કીજે રે, નવ લખ બાંદ ભૈરવકું દીજે રે;
અજર મત કરે તુમ ઇસ ઠેરો રે, દીઠી ઉપરિ અજમુખી મોહોરો રે. ૧૦
મહીમ મુક ભૈરવને આલે રે, તિહાં વાણીઓ જીવ ચલાવે રે;
કાઢયાં બાંદ તિહાં સો રાતિં રે, જાઓ, જાતાં ન રહિસ્યો વાંટિં રે. ૧૨
ઘોટિક પંચસેં ઘરથી આણ્યા રે, આલ્યા તેહને કરમી જાણ્યા રે;
મુકી નારીઓ બંધન કાપી રે, વસ્ત્રે બાંધી મોહોર તે આપી રે.+૧૩

× × × ×

બસ. હુમાયું સુધીના મુસ્લિમ સમયની એક સિહા રેખા જોઇ લીધી. હવે હુમાયું પછીના મુઘલ સમયની ઉજ્જ્વલ બાજુ જોઇયે. અને તેમ કરવા માટે આપણે મૂલ વિષયને પાછા વળગિયે. ઋષભ ગૃહસ્થ રહીને પણ કવિ થવા પામ્યા તેનું બીજું કારણ સમઝવા પ્રયત્ન કરિયે. હિંદના ઇતિહાસમાં અને આખી દુનિયાના રાજાઓના વર્ગમાં અકબરનું સ્થાન કેટલું તો ઊંચું છે તેની નિર્મલ બુદ્ધિના ઇતિહાસકારોએ પણ હજી યથાયોગ્ય તુલના કરી નથી. સદ્‌ગત વિન્સેન્ટ સ્મિથ, મોરલાન્ડ આદિ આ ઝમાનાના ઇતિહાસકોની શોધકવૃત્તિએ હવે અકબરના સમયની એટલી તો વિગતો નવેસર ભેગી કરી ગોઠવીને નવા પ્રકાશમાં આણી છે, કે આપણે હવે એ મહાનુભાવનો દુનિયાના મોટામાં

+ શ્રી હીરવિજયસૂરિ રાસ (આ૦ ૫ —પૃ. ૨૭૭–૮૦).
ઘોડા, વાટખર્ચી, આદિ બાનોમાંના કેટલાક પોતાની શાખ વડે મેળવ્યું હોય, ઘણાને અલવરના મહાજને આપ્યું હોય; બધુંજ એકલા ભૈરવશાએ પુરૂં પાડયું એમ માનવાની અગત્ય નથી. એ ગમે તેમ હો, લોકવાયકા તો આ ભીષણ–કરુણ બનાવ આવી રીતે પરિણમે તેનો બધો જશ ભૈરવશાને એકને જ આપે એ કુદરતી છે.

મોટા રાજાને ટક્કર મારે એવો પ્રભાવ જોઇ શકિયે એમ છે. અહીં આ વિષય ઉપર લંબાણ છેક અપ્રસ્તુત, અને પૂરતા લંબાણ વિના આવો વિષય ઠીક મંડાય પણ નહિં, એટલે એટલું જ કહીશ કે

शिवाजी न होत तो सुनत होत सबकी

એ ઉક્તિ કવિપણાની અતિશયોક્તિ માત્ર છેઃ અકબર ન હોત તો સુનત હોત સબકી—એ જ હિંદના ઇતિહાસમાં સુદૃઢતર સત્ય છે. સાડાત્રણ સૈકાના ત્રાસથી અને કેરથી છેક ખળભળી ઊઠેલા અને મરવા પડેલા ઉત્તર હિંદને અકબરની ઉદાર રાજનીતિએ ધારણ આપી, નવું લોહી અને નવું વીર્ય ઊપજાવવા જેટલો સમય આપ્યો, અને સમાજ પોતાની સંસ્કૃતિને પાછી ખીલવી શકે એવાં બીજ પણ છૂટે હાથે એણે વાવ્યાં. અકબર જન્મથી જ સાચી ધાર્મિક વૃત્તિ લઇને જન્મ્યો હતો. ધર્મજિજ્ઞાસા એના ચિત્તંત્રની ઊંડામાં ઊંડી પ્યાસ હતી. સંજોગોએ એને રાજા અને રાજાધિરાજ અને એ ઝમાનાનો મોટામાં મોટો સમ્રાટ બનાવ્યો, તો આ ધર્મપિપાસા છીપવવાને કોઈ એકેંદ્રિય સાધુ કરે એવા પ્રયત્નો કોઇ મહારાજા પોતાની બધી સત્તા વગ અને લક્ષ્મી વાપરીને કરી શકે તે પ્રકારે આ રાજર્ષિએ પોતાની વય અને સત્તાના મધ્યાહ્નમાં વર્ષો લગી કર્યા. મુસ્લિમ સંઘની ઘોર ઝનૂનને પણ આ નીડર મર્દે લેખવી જ નહીં. રાજા એટલે લોકપાલ, કાલકારણ બની નવો, પ્રજાને સુખદ બલપ્રદ કાળ ઊપજાવવા મથે તે રાજા પદને સાર્થક બનાવનાર રાજા, એ હિંદુ સંસ્કૃતિની નમૂનેદાર રાજા માટેની ભાવનાને એણે સાચા ઊમળકાથી વધાવી લીધી, અને હિંદુ મુસ્લિમના ઊંડા વિરોધોને કાળે કરીને શમાવી શકે એવી રાજનીતિ જ એણે ઉદાર અદ્વિતીય દક્ષતાથી સર્જી. આ પ્રયાસો દરમિયાન એક વખત એના જોવામાં એક મોટો વરઘોડો આવ્યો, તેની વિલક્ષણતા ઉપરથી અકબરે પૂછપરછ કરી, અને એને કહેવામાં આવ્યું કે એ વરઘોડો આગ્રાના જૈન સંઘે ચંપા નામે શ્રાવિકાને માન આપવાને કહાડયો

હતો, કેમ કે ચંપાએ છમાસી ઉપવાસનું વિરલ પુણ્યતપ કર્યું હતું. લાગટ છમાસ લગી માણસ અન્ન વગર રહી શકે એ અકબરને સંભવિત લાગ્યું નહીં; તેણે એ બાઈને ઘણા માન સાથે પણ પૂરા બંદોબસ્તથી એક માસ રાખી, અને તે વચન પ્રમાણે જ વર્તે છે એમ તેની ખાતરી થતાં," તથા આ પ્રસંગ દરમિયાન જિનધર્મના સિદ્ધાન્તો મન્તવ્યો રીત રીવાજો આદિ વિશે પણ તેના સાંભળવામાં આવતાં, અકબર જેવી વૃત્તિવાળા માણસને તો એક નવા સ્વતંત્ર અને વિશાલોદાર જ્ઞાનસ્થાન અને અનુભવસંચયની ભાળ મળી. જૈન ધર્મના તે સમયે ઉત્તમોત્તમ ગુરુ કોણ હતા તે શોધી કહાડતાં અકબરને વાર લાગી નહિં, અને આ પ્રમાણે અકબરનો હીરવિજયસૂરિ અને તેજસ્વી જિનભક્તો સાથેનો સમાગમ આરંભાયો.

હેમાચાર્ય અને તેમના સહાયકોએ ગુર્જરમંડલમાં × સંસ્કૃતિ

---

* શ્રી જિનવિજયજી: જૈન ઐતિહાસિક ગૂર્જર કાવ્યસંચય (૧૯૨૬): રાસસાર વિભાગ, પૃ. ૧૦૬.

× આપણા દેશને ગૂજરાત નામ મુસ્લિમ અમલ પ્હેલાં ન્હોતું. આનર્ત્ત અને સૌરાષ્ટ્ર એ આપણા દેશના બે અંગોનાં જૂનામાં જૂના નામ. સૌરાષ્ટ્રમાંથી સોરઠ નામ થયું. આખા દ્વીપકલ્પને કાઠીવાડ–**काठेवाड**–કાઠિયાવાડ નામ આપી, સોરઠ નામ તેના દક્ષિણ પેટાભાગને માટે સંકોચનાર મરાઠાઓ હતા. આનર્ત્ત શબ્દનોજ અપભ્રંશ થઇને લાટ શબ્દ થયો જણાય છે. હેમાચાર્ય અને સિદ્ધરાજના સમયના આનર્ત્ત, લાટ, સૌરાષ્ટ્ર આદિ ચૌલુક્ય રાજ્યના વિભાગોને માટે એકઠું ગુર્જર મંડલ નામ જ ઘટે. આ વિષયના એકથી વધારે અંશ હજી સંદિગ્ધ છે. જુવો—A. S. Altekar નો A History of Important Ancient Towns and Cities in Gujarat and Kathiawad (1926) એ મુંબાઇ યુનિવર્સિટીનો ઇનામી નિબંધ (છૂટો છાપેલો

અને વિદ્યાનો એક બલવાન મોજો ઉત્પન્ન કર્યો હતો.[1] એ મોજા દરમિયાન આપણી પ્રજામાં સાહિત્ય વિદ્યા આદિ જોરથી ફેલાયાં હતાં, અને નવાં પણ ઊપજ્યાં હતાં, પરંતુ એ સર્જક યુગનું આયુષ્ય ટૂંકું નીવડ્યું અને એ યુગ દરમિયાન થયેલું અને આરંભાયલું ઘણું ખરું પાછું ધૂળ તળે દટાયું. થોડું ઘણું કજળતું કજળતું પણ ઊગર્યું અને નામશેષ રહ્યું તેનું કારણ અમદાવાદ પરિષદ વખતે મેં મ્હારા વ્યાખ્યાનમાં સૂચવેલું તે હતું, કે અમદાવાદના સુલતાન વંશની નીતિ ઉગ્ર મુસ્લિમ નીતિ હતી નહીં હિંદમાંની મુસ્લિમ ગાદીઓ દેહલીના તખ્તથી જેમ દૂર આવેલી, તેમ તે ગાદીને ટકાવનાર મુસ્લિમ બલ ઓછાં આછાં અને તેમ તે ગાદીપતિઓને પોતાની ગાદી ટકાવવાને લોકપાલ વધારે પ્રમાણમાં થવું પડેલું: પોતાની નીતિમાં પ્રજાના ગ્રહોને અને પ્રજાની રુચીઓને વિશેષ વજન આપવું પડેલું. વળી ગૂજરાતના તખ્તની લક્ષ્મી અને જાહોજલાલી તો મુખ્યત્વે અવલંબે દરિયાપારના વે'પાર ઉપર; અને એ વ્હેપારની કલા હિકમતો તમામમાં હિંદુઓની બાપુકી હાકમી: ખાસ કરીને જૈનોની.

તેમ Indian Antiquary ના ૫૩ મા અને ૫૪ મા વાલ્યુમોમાં.)

આનર્ત લાટ અને સોરઠ વચ્ચેનો ઐક્યભાવ મુસ્લિમ યુગે જ સાધ્યો છે; ગૂજરાતમાં મુસ્લિમ યુગ બે: અમદાવાદના સુલતાનોનો તે પ્હેલો, મુઘલ સલ્તનતનો ને બીજો. કચ્છ, ઈડર, આદિ જે જે પ્રદેશ અમદાવાદી સુલતાનો અને મુઘલ પતશાહો'ના "વિષય" માં રાજ્યસત્તા આણી શકેલી નહીં, તેમનું ગૂજરાત સાથેનું ઐક્ય આજે પણ આછું છે.

૧. ગુર્જરમંડલની સંસ્કૃતિમાં જે યુગના શિખર રૂપે શ્રી હેમાચાર્ય વિરાજે છે, તે પ્હેલાના સંસ્કૃતિયુગો વિશે પંડિત સુખલાલ, પંડિત બહેચરદાસ અને મુનિ જિનવિજય હ'લમાં જે અભ્યાસો અને સંશોધનો કરી રહ્યા છે, તે ઉપરથી થોડાજ સમયમાં પુષ્કળ માહિતી મળી જશે એમ ધારું છું.

મહાન અકબરની રાજનીતિ અને અકબર હીરવિજયના સમાગમનું એક મહામોટું ફલ એ આવ્યું કે ગૂજરાતી સંસ્કૃતિના જૈન ફાંટામાં બીજો બલવાન મોજો ઉત્પન્ન થયો અને આખા દેશમાં ફેલાઇ દેશના શીમાડાઓથી આગળ પણ રેલાયો. ઋષભદાસ ગૃહસ્થ રહીને પણ કવિ થયા કારણ કે તેઓ ગર્ભશ્રીમંત હતા. પોતે જ કહે છે:

સકલ પદારથ મુઝ ઘરિ મિલ્યા, થિર થઇ લછી રે નારૂય

પણ ઋષભદાસ કવિ થયા તેનું વધારે મોટું અને સજીવન કારણ તો આ કે એમને આ નવા મોજાનો લાભ મળ્યો. મોજો જોરમાં હતો તે સમયમાં એ પાકયા, વળી તેની સાથે એમનો અંગત સંબંધ નિકટ અને કુટુમ્બીનો હતો.

મુઝ આંગણિ સહઇકાર જ ફલીઉ, શ્રીગુરૂનામ પસાઇજી,
જે રવિ મુનીવરમાં અતીમોટો, વીજઇસેન સુરિરાયજી. ૫૩.

મુઝ અંગણિ સહિકાર જ ફલીઉ, શ્રીગુરૂચર્ણ પસાઇજી. આંચલી.

જેણઈ અકબર નૃપ તણી શભામાં, જીત્યુ વાદવીચારી જી,
શઇવ શન્યાસી પંડીત પોઢા, સોય ગયા ત્યાહા હારીજી. ૫૪ મુઝ૦

જઇજઇકાર હુઉ જિનશાશન, સૂરી નામ સવાઈ જી;
શાહી અકબર મુખ્ય એ થાપ્યુ, તો જગમાહિ વડાઇ જી. ૫૫ મુઝ૦

તાસ પટિ શિષ્યુ એક દીનકર, સીલવંતમાં સુરો જી;
વીજયદેવ સુરી નાંમ કહાવઇ, ગુણ છત્રેસે પુરો જી. ૫૬ મુઝ૦

તપાતણો જેણઇ ગછ અજુઆલ્યુ, લુઘવઇમહાં સોભાગી જી,
જસ સિરિ ગુરૂ એહેવા જઈવંતો, પૂણ્યપરાશ તસ જાગી જી.* ૫૭ મુઝ૦

---

* વ્રતવિચાર રાસ, વિ. સં. ૧૬૬૬: પ્રતિ ૧૬૭૯ની, કવિએ પોતે લખેલી (જૈન ગૂર્જર કવિઓમાં રા. રા. મોહનલાલે છાપેલા પ્રમાણે જ ઉપર છાપ્યું છે)

હીરવિજય-શિષ્ય વિજયસેન; (વિ. સં. ૧૬૦૪–૧૬૭૨) તેના શિષ્ય વિજયદેવ; (૧૬૩૪–૧૭૧૩) અને વિજયદેવની સાથે ૧૬૭૨-૧૬૭૪ એ ત્રણ વર્ષ તપાગચ્છના આચાર્ય વિજયતિલક. આ વિજયદેવ અને વિજયતિલક બંનેના શિષ્ય ઋષભદાસ. †

ઋષભદાસને પોતાને સંસ્કૃત પ્રાકૃત આદિ સાહિત્યનું સારું જ્ઞાન હતું એમ એમની કૃતિઓ જ સાબીત કરે છે, રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ એમની સંખ્યાબંધ કૃતિઓ જણાવે છે, અને "જૈન ગુર્જર કવિઓ પ્રથમ ભાગ" એ ગ્રંથમાં એમણે ઋષભદાસની સત્તર કૃતિઓમાંથી ઉતારા પણ ટાંકયા છે. આ આનંદકાવ્યમહોદધિ મૌક્તિકોમાં પણ એમની આ પ્હેલાં હીરવિજયસૂરીશ્વર રાસ અને બીજી કૃતિઓ પ્રકટ થઇ ચુકેલી છે. એમની લગભગ દરેક રચનામાં એમણે રચ્યાસાલ આપી છે તે ઉપરથી જાણવામાં આવે છે કે એમની કૃતિઓ વિ. સં. ૧૬૬૫-૬૬થી ૧૬૯૦ લગીમાં થયેલી છે, હીરવિજય સૂરિ વિ. સ. ૧૬૫૨ની આખરમાં સદ્‌ગત થયા એટલે તેમની સાથે પણ ઋષભદાસ નો બાલ વયમાં પ્રત્યક્ષ પરિચય સભવે છે; અને તેમના મુખ્ય શિષ્ય વિજયસેન સૂરિ (વિ. સં. ૧૬૦૪), જેને અકબરે હીર–સવાઈ એ નામે પ્રખ્યાત કર્યા, તથા એ વિજયસેનના મુખ્ય શિષ્ય તપસ્વી વિજયદેવ સૂરિ (૧૬૩૪–૧૭૧૩), જેમને જહાંગીર મહાતપા કહેતા, તેમનો તો આપણા કવિને આખો જન્મારો ગાઢ પરિચય હતો. વળી સત્તરમી

---

† વધુ વિગત માટે જુવો રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇનો શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ એ નિબંધ (સુરત પરિષદ્‌ના અહેવાલ અને નિબંધ સંગ્રહમાં તેમ "જૈન યુગ" નામે જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સના માસિકમાં).

આ નિબંધને સુધારી વધારીને કર્તાએ આ મૌક્તિક માટે ફરી લખી આપેલો જુવો આ જ પુસ્તકમાં.

સદીના ઉત્તરાર્ધના જાણીતા જૈન કવિઓ—સંઘવિજય (સિંહાસન બત્રીશીના કર્તા), ગુણવિજય (કર્મચંદ્ર વંશાવલિ પ્રબંધના કર્તા), કમલવિજય ગણિ (કમલવિજય રાસના કર્તા), નયસુંદર (નલદમયંતી ચરિત્રના કર્તા), કનકસુંદર (સગાલશા રાસના કર્તા), સમયસુંદર (નલદવદંતી રાસ અને વસ્તુપાલ તેજપાલ રાસના કર્તા), આદિમાંથી કેટલાક ઋષભદાસની સાથે સારી પેઠે સંબંધમાં આવેલા હશે. અને ઋષભદાસ પોતાના આગળ થઇ ગયેલા જૈન કવિઓમાંથી લાવણ્ય સમય (વિમલ પ્રબંધ આદિના કર્તાઃ—જ. ૧૫૨૧ છેલ્લી મળી આવેલી કૃતિ ૧૫૮૯ની છે), લીંબો, ખીમો, તથા એ પહેલાંના દેપાલ વગેરેને સંમાનપૂર્વક સ્મરે છે. કુટુંબ મોટું તથાપિ સંસ્કારી અને ધર્મ તથા સાહિત્ય—રત હતું અને વળી તે સમયના ઉત્તમ સાધુઓ અને પુરુષોની સત્સંગતિમાં રહેનારું, એટલે ગર્ભશ્રીમંત ઋષભદાસે વ્હેપાર અને કુટુંબવ્યવસ્થાનો ભાર સુપાત્ર માણસો અને લાયક કુટુમ્બીઓ ઉપર રાખીને પોતાનું આયુષ્ય ધર્માચાર અને પઠન પાઠન લેખનમાં જ મોટે ભાગે ગાળેલું હશે એવો તર્ક એમના વિશે યોગ્ય જણાય છે. એમની કૃતિઓમાંની એકથી વધારે એમના જ હસ્તાક્ષરમાં પણ મળી આવે છે.

૪. આ રાસ વિશે એકબે મુદ્દા.—જૈન સાહિત્યમાં રાસને નામે ગણાતી કૃતિઓની સંખ્યા મોટી છે, અને તેમાંથી હજી થોડી જ પ્રસિદ્ધિમાં આવેલી છે, એટલે આ જાતની રચનાનાં સામાન્ય લક્ષણો બાંધવાનું કાર્ય અત્યારે થઇ શકે એમ નથી. પરંતુ કવિની પોતાની પ્રતિજ્ઞા ઉપર ૨જી કલમમાં આવેલી છે તે પ્રમાણે જ એમણે આ અને પોતાના બીજા રાસો રચેલા છે. કથાભાગ કે વસ્તુ ગૌણ છે; નીતિના અમારિ (અહિંસા), શીલ, દાન, તપ આદિ જે સિદ્ધાન્તો ઉપર જૈન ધર્મ ખાસ ભાર મૂકે છે, તેનો બોધ કરવો અને જિન મતનો મહિમા ગાવો, એ જ આ રાસનો પ્રધાન વિષય છે. પોતાનું કવન વિસ્તારવામાં જૈન કવિઓ પોતપોતાની વિદ્યા રુચિ આદિ પ્રમાણે આગલા ગ્રંથો,

સુભાષિતો, લોકસાહિત્ય વગેરેનો છૂટથી ઉપયોગ કરે છે. એક બે દાખલા જોઇએ.

જ્ઞાની નર સઘલે પૂજાય, નરપતિ નિજ નગરે જ મનાય;
જ્ઞાની ભલો નર જોહુ કુરૂપ, કોણ જુવે કોયલનું રૂપ.—૪

કોયલ રૂપ સ્વર મધુરો જેહ, તપસ્વી રૂપ ક્ષમા કહેહ;
પતિવ્રતા* નારીનું રૂપ, કુરૂપને વિદ્યા જ સુરૂપ.—૫

અધિકું રૂપ તે વિદ્યા કહી, ગુપ્ત ધન તે વિદ્યા સહી;
યશ સુખની દેનારી એહ, વાટે બાંધવ સરિખી જેહ.—૬

વિદ્યા રાજભવને પૂજાય, વિદ્યાહીન અજ પશુઆ ગાય;
લક્ષ્મી પણ જુગ × તો શોભતી, જો ઉપર બેઠી સરસ્વતી.—૭

નાણા ઉપર અક્ષર નહિં, તે જાણું નવિ ચાલે કહિં;
જિહાં અક્ષર તિહાં મહત્ત્વ તે બહુ, ઉત્તમ અંગને પૂજે સહુ.—૮ +

અહીં વિદ્યા વિશેનાં જાણીતાં સુભાષિતો ભેગાં કરીને છેલ્લી કડીમાં કવિએ પોતાના વ્હેપાર અને શરાફીના અનુભવને, લીસા અને સુવાચ્ય છાપ વાળા સિક્કા વચ્ચેના ભેદનો દાખલો આપી, સાથે વણી લીધો છે. "ઉત્તમ અંગને" એટલે સિક્કા ઉપરના પાતશાહ કે રાજ્યકર્તાના ડોકાને એવો અર્થ પણ હોય. કુમાળપાળ રાસ ખંડ ૧ લામાં પૃ. ૩૭ મે ખંભાતમાં પોતાના સમયમાં પ્રચલિત સિક્કાઓની યાદી કવિએ આપેલી છે.

---

* પાતિવ્રત્ય. × જગતમાં.

+ હિતશિક્ષા રાસ, ઢાલ ૧. ભાષા માટે જુવો પૃ. ૧૦ તળેનું ટિપ્પણુજ.

ભક્તિ રૂપ ધનના ગુણ લોકપ્રિય રાજના પદમાં ગાયા છે તે જુવો:—

(રાગ વસંત—" નાહલો નિરગુણ રે ")

જિન તુઝ નામ નિધાન રે, એ ધન કોઇ ન ખાય;
દેહડી જલતાં સાથિં આવઈ, વિણસી કિમઇ ન જાય.—જિ૦ ૫૧

ચોર ન ચોરઇ અગનિ ન જાલઇ, ધૂરત કોઇ ન ધૂતારઈ;
વાટિઇ વહઈતાં વિઘન ન થાઇ, ધૂતઈ કહી ન હારઇ.—જિ૦ ૫૨

એ ધન ખાતાં કહીઇં ન ખૂટઇ, વણજ કરિ નવિ જાઇ;
કુવસન પડતાં એ નવિ વિણસઇ, રૂસી ન લીઇં રાઇ.—જિ૦ ૫૩

ચાડતણું ઇહાં કહીઈ ન ચાલઈ, યોગી ધાત ન ઘાલઇ;
સુરનર કિંનર અસુર વિદ્યાધર, એ ધનસું ન વિચાલઈ.—જિ૦ ૫૪

એ ધનનું હેરૂ નવિ થાઇ, લૂંટા સોય ન લૂંટાઈ;
સાયરજલ પ્રભવઇ નઈ એહેને, અનર્થ કોઈ ન ઉઠઇ.—જિ૦ ૫૫

એ ધનથી પેલું ધન આવઇ, રાજ ઋદ્ધિ સુખ ભોગ;
કુમારપાલ નૃપ એણીપરિ ચિંતઇ, પુણ્ય સકલ સંયોગ.—જિ૦*૫૬

સિદ્ધરાજની ચિતા બળે છે ત્યાં કવિ વિલપે છે:—

(રાગ રામગિરિ: "રામ ભણઇ હરિ ઉઠીઇ"—એ દેશી)

સોનાવરણી રે ચહઇ બલઇ, રૂપાવરણી તે ધુંહ રે,
કુમકુમવરણી રે દેહડી, અગનિ પરજાલીઅ તેહ રે.—૨૯ મા૦

માન મ કરસ્યો રે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વ રે,
સુરનર કિંનર રાજિઆ, અંતિ મૃત્તિકા સર્વ રે.—૩૦ મા૦

* પ્રથમ ખંડ પૃ. ૧૦૯.

જે સિરિ રચી રચી બાંધતા, સાલૂ .... તે પાગ રે,
તે નર પોઢયા રે પાધરઇ, ચાંચ દિઇ સિરિ કાગ રે.—૩૧ મા૦
જે નર ગંજી રે બોલતા, ÷ × × ×
× ÷ × × × × × ×
જેસંગ સરિખો રે રાજિઓ, બાલી કર્યો તિહાં રાખ રે.—૩૯+મા૦

નરસિંહ મ્હેતાથી યે કયાંય જૂના આ લોકરચિત પરંપરાપ્રાપ્ત સ્મશાનવિલાપમાં ઋષભદાસની પોતાની એક માત્રા પણ હશે ખરી?

બીજે છેડેથી વિચારમાં પડી જઇયે એવા દાખલા ઊતારું. બ્રાહ્મણ પ્રતિનિધિ દેવબોધિ સમસ્યાઓ પુછે છે અને જૈન પ્રતિનિધિ હેમાચાર્ય કુમારપાલની રાજસભામાં તેના ઉત્તર આપે છે (પૃ. ૧૮૧-૧૯૧: અઢાર સમસ્યાઓ આપી છે), તે વાંચતાં આપણને એમ લાગે છે કે આ શું આપણે સામળભટ્ટને તો નથી વાંચતા? આમ બીજે પણ અનેક સ્થળે લાગ્યા વગર ન રહે એટલી એ બેની સમાનતા જણાય છે. ઋષભદાસના ઘણા દૂહા ચઉપઇ અને ખાસ કરીને કવિત્ત સામળની લઢણને અને સામળની શબ્દ રચનાને એટલાં તો મળતાં આવે છે કે અકબરે હીરવિજય શિષ્યને હીરસવાઇ કહ્યો હતો તેમ સામળને ઋષભસવાઇ કહેવાનું આપણને મન થઇ જાય છે. માત્ર ઋષભની કૃતિઓમાં જે લોકપ્રિય ઢાળોનાં મીઠાં અસરકારક પદો જોવામાં આવે છે તે એની કવિત્વ પદ્ધતિનો અંશ સામળમાં નથી.

પુસ્તકો વગરના અને વાંચતાં આવડે નહીં એવા શ્રોતાઓને માટે રચાયલાં સાહિત્યમાં હોમર મહાભારત કે જાતકમાલાથી માંડીને સામળ લગી કે આજે પણ ગામડાના ભાટભવાયા અને કથકો લગી કેટલાંક લક્ષણ સર્વસામાન્ય હોવાનાં જ. આગળ આગળથી એ લક્ષણો જે જરાતરા ફેરફાર સાથે ચાલ્યાં આવે, તે આગળ આગળ

× પૃ. ૧૪૭-૮.

જરાતરા ફેરફાર સાથે ઊતર્યાં જાય. અને વર્ણનોમાં ઉપમાઓ અને રૂપકોથી માંડીને જ્ઞાનનાં સૂત્રો કહેવતો અને ઉખાણાં, રસનાં ટપ કાં, હાસ્યના ટુચકા, ચાતુર્યના નમૂના, સૂત્રશૈલીમાં સમાવેલાં સરવૈયાં, લોકપ્રિય કથાનકો ચમત્કૃતિઓ અને તાજુબીઓ, પટ અને ગૂંથણીમાં ફેરફાર સાથે, પરંતુ તત્ત્વદૃષ્ટિએ જોતાં એ ને એ મા અને એ ને એ બાપની સંતતિ, સૈકાઓ સુધી સાહિત્યવાડીમાં ઊગે અને કરમાય અને પાછાં ઊગે. સૈકાઓ લગી: જ્યાંસુધી પ્રજાનું આખું યે માનસ ફરી ન જાય ત્યાંસુધી. તથાપિ જ્યાં વિચારમાલા કે દૃષ્ટિ ઉપરાંત શબ્દરચના અને દૃષ્ટાંતો લગભગ એક ને એક બે કવિઓમાં એક આખા બંધમાં અથવા તો બંધના એક આખા અંશમાં જોવામાં આવે, ત્યાં સંભવે છે કે પાછલા કવિએ આગલાનું જ પોતાનું કરી લીધેલું. ઋષભદાસનું કેટલુંક જેમ આગલા કવિઓની કૃતિઓમાંથી અને આગલાં સુભાષિતો પદો આદિના અનુવાદ જ છે, તેમ ઋષભ પછીના આપણા કવિઓમાં કેટલુંક ઋષભનું જ એમણે લીધેલું છે. અને ઋષભ તો આપણે જોયું તેમ પોતાની પ્રતિજ્ઞામાં સ્પષ્ટ સ્વીકારે છે કે હા, મેં તેમ કર્યું છે; એ મ્હારું એક કર્તવ્ય જ હતું. શામળ પણ એવો સ્વીકાર કરે છે.× છાપખાનાં થતાં, પુસ્તકો સુલભ થતાં, અને નિરક્ષર શ્રોતા વર્ગને સ્થાને વાંચનાર વર્ગ આવતાં, આપણા નવા યુ-

---

× " કવચિતા સહુતણો પરતાપ." "સેવક સહુ કવચિતા તણો."

—નંદ બત્રીસી.

" કવિ કીધા લક્ષકોટિધા, મયા કરો માગું મતી "

—રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

" દાસ સૌ કવિજન તણો."

—વૈતાલ પચીશી.

"સંસ્કૃત માંહિથી સોધિયું પ્રાકૃત કેરું પુરાણ." "સામળભટ્ટ કવિચે કરો, વેદ પુરાણો છાપ." (અથવા–"પ્રાકૃત કીધું પૂર")

ગમાં રચનાઓના કર્તૃત્વ વિશેના આપણા ખયાલ વધારે સ્ફુટ અને સ્પષ્ટરેખ થતા ગયા છે, અને હવે આપણે કોઇ પણ કર્તા કને ઋષભ અને ક્ષામળના જેવા એક સામાન્ય ગોળગોળ સ્વીકાર ઉપરાંત ખંડે ખંડમાં, કડીએ કડીમાં, જેનું જેટલું લીધું હોય તેનો ચોકખો ઋણ-સ્વીકાર માગિયે છિયે. કર્તૃત્વ અને ઋણસ્વીકાર વિશેનાં આ આપણાં નવાં ધોરણ દલપતરામ જેવા કવિને લાગુ પાડી શકાય ખરાં? કે એમને મોટે ભાગે તો આ બાબતમાં દયારામ સુધીના યુગની જ એક વ્યક્તિ ગણવા ઘટે? આ મ્હને તો લાગે છે કે, એવો સવાલ છે કે જે વિશે થોડો ઘણો મતભેદ સ્થાને છે. નીચેની પંક્તિઓ વિચારો.

પહઇલુ સુખ જે જાતિ નર્યાં, બીજુ સુખ જે ઘરિ દીકરા;
ત્રીજુ સુખ જે રણવણ* વરા, ચઉથુ સુખ જે પોતઇ ઘર.

પાંચમુ સુખ જે ભગતિ નારિ, છઠ્ઠુ સુખ જે ઝોટું બારિ;
સાતમુ સુખ જે અંગણિ જૂત, પુણ્યઈ એ લહઈ ઘર સૂત્ર.

પહઇલુ સુખ જે ન જઇઇંગામી, બીજુ સુખ જે વસઈ ઠામિ;
ત્રીજુ સુખ જે માનઇ ભૂપ, ચઉથુ સુખ જે રૂપ સરૂપ.

પાંચમુ સુખ ઈચ્છાઇ રમઇ, છઠ્ઠુ સુખ વેલાઇ જમઈ;
કવિ કહઈ સાતમુ સુખ એ ગમઇ, સકલ લોક ઘર આવી નમઇ.

આમાંની પ્હેલી ચાર દલપત કાવ્ય કે જૂની વાંચનમાળામાંથી

(ટિપ્પણ આગલે પાનેથી ચાલુ)

"શાસ્ત્ર સકલની શાખ."

"બ્રાહ્મણ ભાટ કે ચારણાં (કે) અન્ય કવચિતા હોય,
સેવક હું સઉકોતણો, ખોડ મ દેસ્યો કોય.
જેહની બુદ્ધ દીધી શારદા, જેહની સાંભળી ક્ષાત,
તેહનું સંસ્કૃત શોધિયું, તેહની વખાણી વાત." વગેરે, વગેરે.

—સિંહાસન બત્રીશી!

* ઋણ વિના.

ઊતારી નથી; આ રાસમાંની જ એ આઠે પંક્તિ છે: જુવો ખંડ ૨ જો, પૃ. ૧૩૧.

આ રાસનો આરંભથી માંડીને સિદ્ધરાજનું મૃત્યુ થતાં કુમારપાળ આવીને ગાદીએ બેસે છે ત્યાં લગીનો ભાગ સુશ્લિષ્ટ છે. કુમારપાળના પ્રવાસવર્ણન અને ઠેકાણે ઠેકાણેના એના અનુભવોના વર્ણનથી કૃતિમાં એટલે સુધી પૂરતા વૈવિધ્ય વાળી એકતા આવે છે. એમાં પણ જૈન શ્રોતાઓને રુચે એવો બોધ જ પ્રધાન છે, પરંતુ પછીના ભાગમાં તો એ બોધ જૈનેતર વાંચનારને જરા કંટાળો આવે એવો થઇ જાય છે. વળી અસમ્ભવિત ચમત્કારો (miracles) ઠેકાણે ઠેકાણે આવે છે તે અર્વાચીન વાંચનારે કર્તાના સમયના અભણ લોકના જ નહીં અભણ વિદ્વાન તમામ પ્રજાના માનસચિત્ર લેખે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી ગણવાના છે. આજે આપણા સુશિક્ષિત વર્ગમાં યે ચમત્કારો વિશે આપણું માનસ એક જ ધોરણે વર્તતું છે નહીં. કૃષ્ણચરિત્રમાંના ચમત્કારો આપણે કશારે ગળિયે છિયે, દશમસ્કંધ કે સુદામાચરિત્ર જેવાં કાવ્યોમાં આપણને એવા ચમત્કારોના વર્ણનમાં અસંભવદોષ અને તેથી કાવ્યત્વહાનિ નથી લાગતાં; ત્યારે જૈન પ્રબંધ કે રાસમાં સોમનાથનું લિંગ ફાટે, તેમાંથી નીકળી શંકર પોતે કહે કે "સાચો ધર્મ શ્રી હેમાચાર્ય જે કહે તે" અને કુમારપાલ રાજાનો સંશય આ પ્રમાણે ટળે છે, એવું વર્ણન આપણે સહી શકતા નથી. આ વિશે જો એવો પક્ષવાદ કરવામાં આવે કે જૈનેતર કાવ્યોમાં આવાં વર્ણન અસંભવિત પણ એક વાર તો સંભવિત લાગી જાય એવી ખૂબીથી ચયાં હોય છે, તો એ બચાવ પણ લુલો છે. કેમકે દશમસ્કંધ જેવા ઉત્તમ કાવ્યમાં પણ એકથી વધુ સ્થળે જરાયે ખૂબી હોતી નથી. અસંભવ નર્યો અને નાગો અસંભવ રૂપે જ કથાયેલો હોય છે, એ નિર્વિવાદ છે. કલાશાસ્ત્રમાં આ જ ખરું છે, કે કૂબડું પણ પરિચયથી સહ્ય બને છે, અને ગમે તેવા પટ્કરણને પણ સુપરિચિત થઇ ગયેલું કૂબડું—ગંદાં બાલ-

કની જેમ ખૂંચતું નથી. અને આ ને આ વાત જૂદે રૂપે કહેવામાં આવે કે શ્રીકૃષ્ણ ઉપરની ભક્તિના પૂરમાં એ બધું તણાઇ જાય છે તે જણાતું પણ નથી, તો એ જ બચાવનો લાભ જૈન સાહિત્યને પણ મળવો ઘટે છે.

શ્રઝનીના સુલતાને ન્હડી આવી ઘેરો ઘાલ્યો અને કુમારપાલને લાગ્યું કે 'મુવા તો!'–ત્યારે જૈન ધર્મરક્ષક લોકોત્તર શક્તિ સુલતાન ઊંઘતો હોય છે ને એનો ઢોલિયો ઊપાડીને આણે છે કુમારપાલના શયનભવનમાં. અને ભળસ્કે જાગતાં જ સુલતાનને ઉલટું એમ થાય છે કે 'માર્યા તો!' તથા તે બીચારો જેમ તેમ ધડ ઉપર ડોકું રાખીને આવા ચમત્કારિક વિષમમાંથી છૂટવા માટે નમી પડે છે, પોતાના મુલક અને પોતાની પ્રજામાં અમારિ પ્રવર્ત્તાવવાનું વચન આપે છે, અને કુમારપાલનો માંડલિક બનીને વદાય થાય છે. આવાં વર્ણન અસંભવ-દોષના જૂદા પ્રકારના દાખલા છે. અગસ્ત્ય મહર્ષિના વચન માત્રથી પાનેતરમાં ઘૂમટો કહાડીને બેઠેલો છોકરો, મહર્ષિ "આ કન્યાદાન હું સ્વીકારું છું" એમ બોલતાં જ, છોકરો મટી કન્યા બની જાય છે, એવી પ્રજાની કાવ્યસૃષ્ટિમાં ઝનૂની મુસ્લિમ પણ દયાધન જૈન બને, એમાં મ્હારા જેવા અપક્ષ તોળાટને તો જરાયે વિચિત્ર નથી લાગતું. બ્રાહ્મણ અને જૈન એક લોહીની પ્રજા છે એક વાતાવરણનાં બાલક છે, શક્તિઓ તેમ અશક્તિઓમાં, રુચિઓ તેમ અરુચિઓમાં, સમાન છે, અને બ્રાહ્મણ સાહિત્યમાં વસિષ્ઠ વિશ્વામિત્ર અગસ્ત્યાદિને દેવો, દેવાધિદેવ, કુદરતના નિયત ધર્મ, અને કર્મચક્ર પણ પ્રસંગ પ્રમાણે નમે, તો જૈન વિચારભિનારમાં જેઓ ઋષિમહર્ષિના સમાનશીલ છે તેઓને કુદરતની અને તેથી પણ મહત્તર હોય એવી બધી જ શક્તિએ જૈન સાહિત્યમાં શા માટે ન નમે!

૫. જૂનું વાઙ્મય. જૈન સાહિત્યમાં દોષો નથી એમ મ્હારે દાવો નથી. બ્રાહ્મણ સાહિત્યમાં નથી એવા દોષો જૈન સાહિત્યમાં ;

એવા પક્ષપાત સામે જ મારી દલીલ છે. વળી દોષદૃષ્ટિની પ્રવૃત્તિનો સાચો આશય એક જ ઘટે: સાહિત્યના નવા સર્જનને એવા દોષોથી બનતાં સુધી મુક્ત રાખવાનો. દોષને વિશે દોષત્વપ્રતીતિ ના થાય, દોષને વિશે પણ ગુણત્વપ્રતીતિ થાય, તો એવા અસમંજસ વાતાવરણમાં ઉદ્દભવતી નવી સાહિત્યસૃષ્ટિ પણ એવા દોષોથી કલંકિત જ બન્યા કરે. નવા થવાના જૈન સાહિત્યને, નવા થવાના જૈનેતર સાહિત્યના જેટલું જ, દોષકલંકોથી જેમ બને તેમ વિમુક્ત રાખવું ઘટે, એ વાત તો સૌ સ્વીકારે. પરંતુ નવું સાહિત્ય—જૈન કે જૈનેતર—આ નિબંધની વિચારણામાં પ્રસ્તુત વિષય છે જ નહીં. આપણી વિચારણા જૂના, અને મોટે ભાગે કાંતો અપ્રકટ કાંતો પ્રકટ તથાપિ અજ્ઞાત જેવા સાહિત્યને માટે જ છે. આવા સાહિત્યને અજ્ઞાતમાંથી જાણીતું અને હસ્તલિખિત પ્રતિઓ રૂપ જ છે તેને મુદ્રાંકિત બનાવવું એજ આપણો વિષય છે. અને આમાં જૈન જૈનેતરનો ભેદ છેક અસ્થાને છે. જૂના જૈનેતર સાહિત્યના રક્ષણ સંશોધન પ્રકાશન અને ગુણાનુરાગ ગુજરાતી ભાષાપંડિતોને જેટલા પ્રિય છે, તેટલાં જ પ્રિય તે ભાષાપંડિતોને જૂના જૈન સાહિત્યના રક્ષણ સંશોધન પ્રકાશન અને ગુણાનુરાગ પણ થવાં જોઇએ. જૈન વાઙ્મયની સાહિત્ય દૃષ્ટિએ ઉત્તમ કૃતિઓ ભલે ઓછી હોય; જે ઉત્તમ કૃતિઓ હોય તે ગુણવત્તામાં બ્રાહ્મણ વાઙ્મયની ઉત્તમ કૃતિઓથી ભલે ઊતરતી હોય. ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્યનો ક્રમિક ઐતિહાસિક વિકાસ સમજવામાં ઊંચી ઊતરતી જેટલી હોય તેટલી સર્વે જૂની કૃતિઓ કીંમતી છે. જે છે તે એ. માણસ નવાં માબાપ પેદા કરી શકતો નથી, તેમ પાછલા સમયનું વાઙ્મય નષ્ટ થયું કે તેની જગા બીજા કશાથી પૂરી જ શકતો નથી. જે છે તે એ. અને અત્યાર લગી ચાલી રહ્યું છે તેવું દુર્લક્ષ હજી પણ બીજા બેત્રણ દાયકા ચાલ્યા કરશે, તો ઇ. સ. ૧૮૫૦–૬૦ લગી જેટલું હતું તેટલું ૧૮૯૦–૧૯૦૦ લગી રહ્યું નહીં, અને ૧૯૦૦ થી ૧૯૨૫ ની

વચમાં પણ આપણા ચાલુ દુર્લક્ષને લીધે કેટલુંક વધારે નહતું થયું, અથવા તો ૧૯૦૦ લગી હતું પણ હવે નથી એ દશાને પામ્યું. તે પ્રમાણે જ બીજા ત્રીશ ચાળીશ વર્ષમાં પણ થવાનું. તો આ ટૂંકા પ્રવેશક * ની ગુજરાતી ભાષાપંડિતોને "જુગલ કર જોડ" આજીજી આટલી જ કે—કાલ–અજગરે બે ય પગ તો ગળ્યા છે એવી હાલ-બેહાલ આ બીચારી સરસ્વતીના રક્ષણ માટે તેમણે નલાખ્યાનમાંનું પારધિકૃત્ય કરવાને બનતા વેગે ધાવું.

પૂણા, તા. ૩ માર્ચ ૧૯૨૭.

બલવંતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર

---

* આ પ્રવેશક નિમિત્તે જૈન સાહિત્યની એક લઘુ સેવા કરવાનો પ્રસંગ આપવા માટે રા. રા. જીવનચંદ સાકરચંદ ઝવેરીનો આભારી છું.

કવિવર ઋષભદાસ

[શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ એ મથાળાનો એક નિબંધ તા. ૧૦-૫-૧૫નો સુરતની પંચમ ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદમાં મોકલ્યો હતો કે જે તે પરિષદ્‌ના અહેવાલમાં અને જૈન શ્વે. કૉન્ફરન્સ હેરલ્ડના સને ૧૯૨૫ના ખાસ ઐતિહાસિક અંક (૭-૯ અંક) માં પૃ. ૩૭૪થી ૪૦૧ સુધીમાં પ્રગટ થયો છે. તે લખાયે આઠ વર્ષ થયાં તે દરમ્યાન કેટલીક હકીકતો ઉપલબ્ધ થઇ છે તે ઉમેરી આખો નિબંધ ઠીકઠીક ફરી અત્રે મૂકવામાં આવે છે:]

૧—કવિસમય.

૧—કવિશ્રી પ્રેમાનંદની પૂર્વે-ઇ. સ. સત્તરમા સૈકાના પ્રારંભમાંજ થયેલા એક સમર્થ જૈન શ્રાવક કવિ ઋષભદાસનો પરિચય કરાવવા માટે ઉદ્યુક્ત થયો છું. તેઓ ખંભાતનિવાસી હતા અને તેમણે ખંભાતમાંજ રહી અનેક ગૂજરાતી કાવ્ય-કૃતિઓ-રાસાઓ રચી ગૂજરાતી સાહિત્યમાં સમૃધ્ધ ફાળો આપી વિશિષ્ટ સ્થાન મેળવ્યું છે.

૨—પ્રથમ તેમનો સમય વિચારતાં જન્મ સંવત્ કવિએ પોતાના કોઇપણ ગ્રંથમાં આપેલ ન હોવાથી અને મરણ સંવત્ બીજા સાધનથી મળી શકે તેમ ન હોવાથી અનુમાનપ્રમાણથી કામ લઇશું. તેમની પહેલી મોટી કૃતિ વ્રતવિચારરાસ સં. ૧૬૬૬ માં રચાયેલી છે. તેમાં સરસ્વતીની સ્તુતિ પ્રારંભે કરતાં પોતે જણાવે છે કે જેવું જોઇએ તેવું પિંગલ અને વ્યાકરણનું જ્ઞાન પોતાને નથી:—

પીંગલ ભેદ ન ઓલખું. વિગતિં નહી વ્યાકર્ણ,
મુર્યખમંડણ માંનવી, હું સેવું તુઝ ચર્ણ.

૩—આમ કહી પોતાની નિરભિમાની વૃત્તિ અને દીન

કવિએ જણાવી છે. (કુમારપાલ રાસમાં પણ આજ વાત મૂકી છે. પૃ. ૧ કડી ૭) કવિ માટે પિંગલ અને વ્યાકરણનો સારો અભ્યાસ આવશ્યક ગણાય;[1] આ કવિએ પોતાના આ પ્રથમ પ્રયાસમાં તે બાબતનો પ્રથમ ઉલ્લેખ કર્યો.

૪—આ પ્રથમ કૃતિના અંતે પોતાની ગૃહસ્થ સ્થિતિનું પણ વર્ણન ટૂંકમાં કરેલું છે કે:—

સુંદર ઘણારે દીસઇ શોભતા, બહઇની બાંધવ જોડ્ય,
બાલક દીસઇ રે રમતાં બારણઇ, કુટુંબ તણી કંઇ કોડ્ય.
ગયવરી મહઇષી રે દીસઇ દૂઝતાં, સુર તરૂ ફલીઉરે બાર્ય,
સકલ પદારથ મુઝ ઘરિ મિં લહ્યા, થિર થઇ લછી રે નાર્ય.
મહુન મનોર્થ મ.હારઇ જે હતો, તે ફલિઉ સહી આજ,
શ્રીજિનધર્મ નિં પાસ પસાઉ લહઇ, મુજ સીધાં સહી આજ.

૫—એટલે પોતે બહેન ભાઇની જોડવાળો, બાલકોનો પિતા, બહોળા કુટુંબવાળો, ગાય ભેંસનાં દૂઝણાં જેને ઘેર હતાં એવો, લક્ષ્મીવંતા રહી સુખી ગૃહસ્થાશ્રમ સેવતા હતા. તે પરથી સં. ૬૬૬માં તેમની ઉંમર ઓછામાં ઓછી ૨૫ વર્ષની ગણીએ તો સં. ૧૬૪૧ની આસપાસ તેમનો જન્મ થયો હોવો જોઇએ એમ સહેજે અનુમાન થઇ શકે.

૬—તેમની છેલ્લી કૃતિ સં. ૧૬૮૮ ની રોહિણીઆ રાસ મળી આવે છે. ત્યાર પછી થોડાં વર્ષો પોતે વિદ્યમાન રહી વૃદ્ધાવસ્થા ધર્મ-ક્રિયામાં ગાળી હોય તો તે સંભવિત છે. ઉક્ત કૃતિમાં વિજયાનંદસૂરિના

---

૧ કવિ દલપતરામ પોતાની પિંગલમાં જણાવે છે કે

પિંગલ પાઠ પઢ્યા વિના, કાવ્ય કરે કવિ કોય,
વળી વ્યાકરણ વિના વદે, વાણી વિમલ નવ હોય.

પોતે શ્રાવક હતા એમ જણાવે છે. તે સૂરિ સં. ૧૬૭૬ માં આચાર્ય પદ પામ્યા પછી સં. ૧૭૧૧ માં ખંભાતમાંજ સ્વર્ગસ્થ થયા.

૭. આ કવિ સં. ૧૭૦૦ સુધી વિદ્યમાન રહ્યા એમ ગણીએ તો તેમનું આયુષ્ય લગભગ ૬૦ વર્ષ પ્રાયઃ ગણાય. તેમનો કવનકાળ તો સં. ૧૬૬૬ થી ૧૬૮૮ સુધીના ૨૨ વર્ષનો નિશ્ચિતજ છે. કવિના આયુષ્યકાલ દરમ્યાનજ કવિવર સમયસુંદરનો કવન-કાળ છે અને તત્કાલીન સ્થિતિ શું હતી તે સંબંધી ઉક્ત 'કવિવર સમયસુંદર' સંબંધીના મારા નિબંધમાં જોઇ શકાશે. (જૈન સાહિત્ય-સંશોધક ખંડ ૨ અંક ૩-૪, તથા આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૭ મું પ્રસ્તાવના.) મુખ્યત્વે કરી ઋષભદાસ પોતાની કૃતિઓમાં જહાંગીર (ખુરમ) પાતશાહનો ઉલ્લેખ કરે છે. તેના સમયની સ્થિતિ તપાસીશું.

૨. જહાંગીર બાદશાહના રાજ્યની શાંતિ.

૮. દિલ્લીપતિ જહાંગીર બાદશાહ (રાજ્યકાળ ઇ. સ. ૧૬૦૫થી ઇ. સ. ૧૬૨૭) ના રાજ્યની સીમા આગ્રાથી પંજાબ અને કાશ્મીર સુધી અને માળવાથી ગૂજરાત સુધીની હતી.

૯. "અકબર અને જહાંગીરની રાજકીય નીતિ ઘણાક વિષયોમાં મળતી આવે છે. હિંદુ અને મુસલમાન બંનેને સરખા હક આપવામાં, બંને ઉપર એકજ સરખી રાજનીતિ ચલાવવામાં બંને એક સરખા મત ધરાવતા હતા; પરંતુ અકબરનું એવું ધારવું હતું કે, હિંદુ, મુસલમાન બંનેને એકંજ પંક્તિ પર મુકવા માટે, તેમના ધર્મને ઉત્તેજન આપવા અર્થે, માણુસે પોતાનો ધાર્મિક જુસ્સો અને ધાર્મિક લાગણીઓને સમાવી દેવી જોઇએ અને ધાર્મિક ભાવનાથી ખીલતા આત્મિક રંગને આછો કરી નાંખવો જોઇએ. અકબરને દરેક ધર્મ ઉપર આસ્થા હતી; જ્યારે જહાંગીર એમ સમજતો હતો કે કોઇ પણ માણસ પોતાના ધર્મમાં રહીને, તેમાં પૂર્ણ માન્યતા રાખીને પોતાના

ધર્મની ક્રિયાઓ પાળીને પણ પારકા ધર્મવાળા તરફ માનની લાગણીથી જોઈ શકે છે.

૧૦. "અકબરનો અમલ ઘણોજ સુલેહભરેલો હતો, તેનું મુખ્ય કારણ એ હતું કે તેણે બળ અને કળથી પોતાની હિંદુ પ્રજાનાં મન મેળવી લીધાં હતાં. દેશી સંસ્થાનો સાથે લગ્નનો સંબંધ વધારી તેમની વિદ્યા અને તેમના ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમભાવના બતાવી, તેમના પર પૂર્ણ ભરૂંસો રાખી, તેમને મોટા મોટા હોદ્દાઓ આપી તેમનો અતિ ઉપયોગી પ્રેમ સંપાદન કરી, તેમને રાજ્યમાં મદદગાર કરી લીધા હતા. જહાંગીરે રાજ્યાભિષેક થયા પછી પોતાના પિતાના પગલેજ ચાલવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો. મરણપર્યંત તે નિશ્ચય તેણે પાળ્યો પણ ખરો.

૧૧. "જહાંગીરને નાનપણથી વિદ્યા તરફ ઘણો પ્રેમ હતો. જહાંગીરના સમયમાં જાદરૂપ (વિજયદેવસૂરિ!) નામે એક વિદ્વાન જતી ઉજ્જન પાસે આવેલી એક ઉજ્જડ પહાડની ગુફામાં રહેતો હતો. અહિંઆ ત્રણ માઇલ સુધી સ્વારી જઇ શકે તેવું સ્થાન નહોતું, છતાં પણ જહાંગીર વારંવાર પગે ચાલી તેની પાસે જતો અને તેની સાથે વદવિવાદ કરવામાં પોતાનો અમૂલ્ય વખત ગુજારતો. તે જ્યારે જાદરૂપનું વર્ણન કરે છે ત્યારે તેના શબ્દો બતાવી આપે છે કે તે જાદરૂપ પ્રત્યે શુદ્ધ અંતઃકરણનો ભાવ રાખતો. છ છ કલાક સુધી તેની સોબતમાં જહાંગીર રહ્યો છે.

"જહાંગીરનો અદલ ન્યાય, તેનો પ્રજા તરફનો પ્રેમ અને તેમના કલ્યાણાર્થે લેવામાં આવતા ઉપાયોમાં મહાન્ અકબર સિવાય કોઇપણ રાજા તેની બરોબરી કરી શકે તેમ નથી."

—જહાંગીર અને તુઝક જહાંગીર

[વસંત–શ્રાવણ ૧૯૬.]

૧૨. ટુંકમાં અકબર બાદશાહના વખતમાં ગુજરાત સર્વતઃ જીતાયું, અને શાંતિ ફેલાઇને જહાંગીરના વખતમાં લગભગ જામી ગઇ

હતી. આવા વખતમાં કાવ્યધારા ઉછળે એ સ્વાભાવિક છે એમ ઘણાનં મત છે.[1] તો અત્ર જણાવવું યોગ્ય થઇ પડશે કે કવિ ઋષભદાસ ખંભાતમાં રહીને આટલી બધી સંખ્યાબંધ કાવ્યકૃતિઓ કરી શક્યા એ શાંતિનું ચિન્હ સૂચવે છે. આના સમયમાં અનેક જૈન કવિઓ નામે નયસુંદર, સમયસુંદર આદિ મહાકવિઓ તેમજ બીજા નાના કવિઓ અનેક થઈ ગયા છે અને આખો સત્તરમો સૈકો લઇશું તો પુષ્કળ મળી આવે તેમ છે.[2]

૩. મૂળ ગામ—ખંભાત.

૧૩. કવિ ઋષભદાસ પોતાના નિવાસસ્થાન-વતન તરીકે ખંભાત જણાવીને જ અટકતા નથી, પરંતુ પોતાની લગભગ બધી કૃતિઓમાં તેનું સુંદર વર્ણન આપે છે. શ્રેણિક રાસ, તેમજ હિતશિક્ષા રાસ, ભરતેશ્વર રાસ, બાહુબલિ રાસ, હીરવિજય સૂરિ રાસ અને મલ્લિનાથ રાસ એ સર્વમાં તેનું વર્ણન ન્યૂનાધિકતા સહિત લગભગ એક સરખું આવે છે, અને તે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી હોવાથી અત્રે તેનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય થશે.

(૧) તપન તરપોલીઉં કોટ બરજિં ભજ્યો,
આયર લહઇરિં બહુ વહાંણ આવઇ,

૧—જો કે જર્મન ફિલસૂફ 'નીશે' નો મત જૂદો છે કે યુદ્ધના—મહાન્ કલહના પ્રસંગોમાં પ્રતિભાશાળી રચનાઓ બને છે અને ખરા કવિઓ પ્રકટે છે.

૨—જુઓ (૧) જૈન રાસમાળા પ્ર૦ મનઃસુખલાલ કિ. મહેતા (૨) મારી તે પર પૂરવણી (૩) મારો 'જૈનગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો—એ ત્રણેના પ્રકાશક જૈનશ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ—પાયધુની. મુંબઇ.

વસત વિવહારીઆ, કનકકોડે ભર્યાં,
ઊઠિ પરભાતિ જિનમંદિર જાય,
શ્રીઅ દેવગુરૂતણા ગુણહી ગાય—

પ્રવર પ્રાસાદ પંચ્યાસીઅ પ્રણમીઇ
પોશાલ બહઇતાલીસ દીસઇ,

ગોચરી સુગમ તે સાધનિં અહીંકણિં,
અહીંઅ રહતાં મુની મનહી હીસઇ,
તેહ જાણો તુમ્હો વિસાજ વીસઇ—

પૈષધ પ્રાસાદ વ્યાપાર પાસઇ સહી,
શાક પાસઇ લીઇ સ્વાદ રસીઆ,

ઋષભ કહઇ તેહ જગમાંહ ધના સહી,
જેઅ ત્રંબાવતી માંહિ વસીઆ
શાસ્ત્ર સુણવા નર જેઅ રસીઆ—

—શ્રેણિકરાસ સં. ૧૬૮૨.

૧૪. હીરવિજયસૂરિ–હિતશિક્ષા–મલ્લિનાથ રાસમાં લાંબું વર્ણન નીચે પ્રમાણે છેઃ—

(૨) ગુરૂ નામિં મુઝ પોહોતી આસ, ત્રંબાવતીમાં કીધો રાસ,
સકલ નગર નગરીમાંહિ જોય. ત્રંબાવતી તે અધિકી હોય.
સકલ દેશ તણો શિણગાર. ગુજ્જર દેસ નર પંડિત સાર.
ગુજ્જર દેશના[૪] પંડિત બહૂ, ખંભાયતિ અગલિ હારઇ સહૂ.
જિહાં વિવેક વિચાર અપાર, વસઇ લોક જિહાં વર્ણ અઢાર,
બોલપાઇ જિહાં વરણાવરણ, સાધુ પુરૂષનાં પૂજઇ ચરણ.

૪–૮ આને બદલે મુદ્રિત હિતશિક્ષાના રાસમાં જોડણી સુધારી જે શબ્દો આપ્યા છે તે જવા દઇએ તો પાઠાંતર આ પ્રમાણે આપ્યા છેઃ—૪ નગરજ

વસઇ લોક વારૂ ધનવંત, પહિરઈ પટોલાં નારિ ગુણવંત,
કનક તણા કંદોરા જડયા, ત્રિણ્ય આંગલે તે પુહુલા ઘડયા.

હીર તણા કદોરા તલઇ, કનક તણાં માદલીઆં મલઇ,
[5] રૂપક સાંકલિઉં બી ખરી, સોવન સાંકલી ગલિ ઊનરી.

વડા [6] વાણીઆ જિહાં દાતાર, સાલૂ પાઘડી બાંધી સાર.
લાંબી ગજ ભાંખું પાંત્રીસ, વાધંતા હરખઇ કર સીસ.

ભઇરવની એગતાઈ જ્યાંહિ, ઝીંણા ઝગા પહિર્યા તે માંહિં,
છડી રેસમી [7] કહિઢિં ભજી, નવ ગજ લંબ સવા તે ગજી,

ઊપરિ ફાલીઉં બાંધઇ કોઇ, ચ્યાર રૂપઇઆનું તે જોઇ,
કોઇં પછેવડી કોઇ પાંમરી, [8] સાઠિ રૂપઇઆની તે ખરી.

પહિરિ રેશમી જોડ કભાય, એક શત રુપ આ તે થાઇ,
હાથે બહિરપા બહુ મુદ્રિકા, આવ્યા નર જાણું સ્વર્ગ થકા. ૪૯

પગે વાણુહી અતિ સુકુમાલ, શ્યામ વર્ણ સબલી તે જાલ,
તેલ ફૂલ સુગંધ સનાંન, અંગિ વિલેપન તિલક નિ પાંન. ૫૦

એહવા પુરૂપ વસિં જેણિ ઠાહિ, સ્ત્રીની શોભા કહી ન જાય,
રૂપિં રંભા બહુ શિણગાર, ફરી ઉત્તર નાપઇ ભરતાર. ૫૧

અસ્યું નગર તે ત્રંબાવતી, સાયર લહિરિ જિહાં આવતી,
વાહાંણુ વપારિ તણો નહિ પાર, હાટે લોક કરિં બ્યાપાર. ૫૨

નગરકોટ નિ ત્રપોલીઉં, માંણિકચોક બહુ માંણસ મલ્યું,
વોહોરઇ કુંલી ડોડી સેર, આલઇ દોકડા તેહના તેર. ૫૩

---

૫ બાંધી ખલઅલતી હાથે ખરી, ૬ વ્યવહારી ૭ ત્રીશ, ૮ નિત્ય ઉઠી વંદે અણુગાર.

ભોગી લોક અસ્યા જિહાં વસઇ, દાંન વેલા પાછા નવિ ખસઇ,
ભોગી પુરૂષ નિ કરૂણાવંત, વાણિગ કોડિ તુ સંખ્યાવંત. ¹૫૪ ×

પશુ પુરૂષની પીડા હરિ, ભાંત નરનિં આગમ કરિ,
અગન ગરીબની કરિ સંભાલ, શ્રાવક જીવદયા પ્રતિપાલ. ૧૫૫ ×

પંચ્યાસી જિનના પ્રાસાદ, ²ધ્વજ તોરણ જિહાં ઘંટાનાદ,
³પસ્તાલીસ જિહાં પોષધશાલ, કરઇ વખાણ મુની વાચાલ. ૫૬

પડિક્કમણું પોષહ પૂજાય, પુણ્ય કરતાં ઘણા જાય,
પ્રભાવના વ્યાખ્યાનિં જ્યાંહિં, શાહામી વાત્સલ્ય હોઇ પ્રાંહિં. ૫૭

ઊપાશરે દેહરૂં નિ હાટ, અત્યંત કરિ નહિ તે વાટ,
હડિસ ગોચરી સોહિલ્યા ચાંહિં, મુની અહિં રહિવા હીંડિ પ્રાંહિં. ૫૮

અસ્યું નગર ત્રંબાવતી વાસ, હીરતણો તિહાં જોડ્યો રાસ,
પાતશા ખુર્રમ નગરનો ધણી, ન્યાય નીતિ તેહનિં અતિ ઘણી. ૫૯

તાસ અમલિ કીધો મિં રાસ, સાંગણ સુત કવી ઋષભદાસ,
સંવત સોલ પંચ્યાસીઇ જસિં, આસો માસ દસમી દિન તસિં. ૬૦

---

૧ × હિતશિક્ષા રાસની મુદ્રિત પ્રત સરખાવતાં × ચિન્હવાળી ૫૪-૫૫ એ કડીઓ, તથા ૫૭ થી ૬૧ સુધીની કડીઓ તેમાં નથી, અને તેના કરતાં હીરવિજયસૂરિ રાસમાં વધુ છે, બાકી બધું સરખુ છે. છેલ્લે કડી એવી છે કે "એ નગરીની ઉપમા ઘણી, જહાંગીર નરેંદ્રનો ધણી, એ ત્રંબાવતી માંહે રાસ, જોડંતા મુજ પહોતી આશ" અને પાઠાંતરમાં. ૨. ઇંદ્રપુરીશું કરતા વાદ, ૩. પૌષધશાલા જિહાં બહુ નાલ, એ પ્રમાણે છે. મલ્લિનાથના રાસમાં 'બિહુંતાલીસ જાહા પોષધશાલ' એમ છે.

ગુરૂવારિં મિ કીધો અભ્યાસ, મુઝ મન કેરી પુહોતી આસ,
શ્રી ગુરૂનામિં અતી આનંદ, વંદો વિજયાનંદ સૂરિંદ. ૬૧
—[1]હીરવિજયસુરિ રાસ. રચ્યા સં. ૧૬૮૫.

૧૫. આ રીતે ખંભાત સંબંધી વર્ણન પ્રાપ્ત કર્યા પછી ભરત-બાહુબલિના રાસમાં જૂદીજ રીતે વર્ણન કર્યું છે તે જોઇએ:—

ધનાશ્રી.

(૩) જિહાં બહુ માનવનો વાસે, પહોંચે સહુ કોની આશો;
ભૂખ્યો કો નવિ જાય, ઘેરે ઘોડા ગજ ગાય. ૧
મંદિર મોટાં છે આંહિ, બહુ ઋદ્ધિ દીસે છે ત્યાંહિ;
ઇંદ્રિ સરીખા તે લોકો, કરતા પાત્રનો પોષો. ૨
ઘર ઘર સુંદર નારી, દેખી રંભા એ હારી;
વસે વ્યવહારીઆ બ્હોળા, પહોંચે મન તણા ડોહળા. ૩
વાહાણ વખાર વ્યાપારી, વૃષભ વહેલ તે સારી;
સાયર તણાં જળ કાળાં, આવે મોતી પરવાળાં. ૪
નગર ત્રંબાવતી સારો, દુખિયા નરનો આધારો;
નિજ પુર મુકીઅ આવે, તે અહીં બહુ ધન પાવે. ૫
ઇસુ અનૂપમ ગામ, જેહનાં બહુ છે નામ;
ત્રંબાવતી પિણ કહિયેં, ખંભનગર પિણ લહિયેં. ૬

---

૧ આ રાસની હસ્તલિખિત પ્રત સંવત્ ૧૭૨૪ ના ભાદ્રવા શુદિ ૮ શુક્રવારની મુનિ સૂરવિજયે સાદડી નગરમાં લખેલી પ્રાપ્ત થઇ છે તેમાંથી અક્ષરશઃ આ ઉલ્લેખ મૂકેલો છે. આથી પ્રાચીન જોડણી સમજી શકાશે. અને ખને ષ તરીકે મૂકાતો, ને અને એવા એકારાંત શબ્દો ઇકારાંત તરીકે મૂકાતા હતાં. કડીનો નંબર પણ તેમાં છે તે પ્રમાણે મૂકયો છે.

ભોગાવતી પિણ હોય, નગર લીલાવતી જોય;
  કર્ણાવતી પિણ જાણું, ગઢ મઢ મંદિર વખાણું. ૭
નગર ચોરાશી ચહુટાં, શોભંત હાટ તે મોટાં;
  ઝવેરી પારખ સારા, બેસે દોસી દંતારા. ૮
વિવિધ વ્યાપારિયા નિરખો, જોઇ ત્રંબોળિયો હરખો;
  મોટી માંડવી પુરજો, દાણચોરી તિહાં વર્જો. ૯
નગરી (નાં) લોક વિવેકી, પાપ તણી મતિ છેકી;
  પૂજે જિનવર પાય, સાધુ તણા ગુણ ગાય. ૧૦
નહી કોઇને વિપવાદ, પંચ્યાસી જિન પ્રાસાદ;
  મોટી પોષધશાળ, સંખ્યા તેહની બેતાળ. ૧૧
બહુ હરી મંદિર જોય, અહીં પટ્ દર્શન હોય;
  નહી કોઇને રાગદ્વેષ, વસતા લોક અનેક. ૧૨

દુહા.

નાત અનેક પુરમાં વસે, નહીં નિંધાની વાત,
બહુ ધન ધાન્યે તે ભરી, વસ્તુ અનૂપમ સાત. ૧
વહેલ વરઘોડા વીંઝણા, મંદિર જાલિ ભાંત,
ભોજન દાળ ને ચૂડલો, એ સાતે ખંભાત. ૨
બહુ વસ્તિથી દીપતું, અમરાપુર તે હોય,
શાહ જહાંગીરજી પાતશાહ, નાથ નગરનો જોય. ૩
નગર ભલું ત્રંબાવતી, દિન દિન ચઢતો વાસ,
ઋષભ કહે તિહાં જોડીઓ, ભરતેશ્વરનો રાસ. ૪

—ભરતબાહુબલિ રાસ રચ્યા સં. ૧૬૭૮ મૌ. ૩ પૃ. ૧૦૩—૧૦૫

૧૬. આ નિબંધ મૂળ લખાયો ત્યારે એટલે સન ૧૯૧૫માં ખંભાત

નામ કેમ પડયું તેને માટે ગૂજરાતી સાહિત્યનાં માસિકોમાં જૂદા જૂદા વિદ્વાનો તરફથી ચર્ચા ચાલી હતી પણ ખંભાતની સંવત્ સત્તરમા સૈકામાં રચના કેવી હતી, ત્યાં જનસ્થિતિ, રાજસ્થિતિ, લોકોનો પહેરવેશ તે વખતે કેવા પ્રકારનાં હતાં, તે જાણવું વિશેષ ઉપયોગી થશે. ઉપરનાં વર્ણનો તાદૃશ અને કવિકલ્પનાજન્ય અતિશયોક્તિથી રહિત છે. જનસ્થિતિ જણાવતાં આપણા કવિ, લોકો કેવી જાતનાં ઘરેણાં (ત્રણ આંગળ પહોળા એવા કંદોરા, સોનાનાં માદળીઆં, સોના રૂપાની સાંકળી, હાથમાં વીંટી ને બેરખા વગેરે) પહેરતા હતા. લૂગડાં (પટોળાં, ઝીણા જંગા-જંઘા, કેડે રેશમી દોરો-છડી, તે ઉપર પછેડી અગર ફાળીયું અગર પાંમરી, ઓઢવાની શાલ, માથે બાંધવાની પાંત્રીશ ગજ લાંબી પાઘડી વગેરે) પહેરતા, પગે કાળા ચામડાના સુંવાળા જોડા પહેરતા—એ સઘળું યથાસ્થિત દર્શાવે છે. ઘરો જાળીવાળાં હતાં. ખંભાત પાસે દરિયો હતો અને મોતી પરવાળાં ઉપરાંત અનેક જાતનો માલ વહાણો મારફત આવતો અને જતો—આથી વેપારીઓ પુષ્કળ હોઇ ઘણી દુકાનો અને વખાર રાખતા. વેપારીઓમાં ઝવેરી, પારખ, દોશી વગેરે હતા. સિક્કામાં રૂપિયા અને દોકડા વાપરતા, નગરને ત્રણ પોળ—દરવાજાવાળો કોટ હતો તેમાં ચોરાશી ચૌટાં હતાં અને વચમાં મોટો ચોક હતો કે જે 'માણેકચોક' તરીકે ઓળખાતો. માલનું દાણ લેવા માટે મોટી માંડવી હતી અને બંદર હોવાથી મજબૂત બુરજે બાંધેલ હતો. જૈનોની વસ્તી ઘણી હતી એ તેમાં ૮૫ દેરાસરો અને ૪૨ કે ૪૫ પૌષધશાળા—ઉપાશ્રય હતાં એ વાત પરથીજ જણાય તેમ છે. આ સિવાય અન્ય ધર્મોનાં—હરિમંદિરો ઘણાં હતાં અને જૂદાં જૂદાં દર્શનના પંડિતો પણ હતા—**અરસપરસ રાગદ્વેષ નહિ હતો—પ્રેમ હતો.** જૈનોમાં ધનાઢયો ઘણા હતા અને તેથી પ્રાયઃ ઘણાં 'સ્વામીવાત્સલ્ય' (જમણવાર) થતાં, તેમજ વરા-વિવાહ કારજ આદિ પ્રસંગો પર અને દાન કરવામાં અતિ ધન ખર્ચતા. તે શ્રાવકો ધાર્મિક ક્રિયા

ધણી કરતા અને મુનિઓના રાગી હોઇ તેમના વ્યાખ્યાન—ઉપદેશ પ્રેમથી શ્રવણ કરતા. ત્યાંથી લોકપ્રિય જહાંગીર બાદશાહ (સને ૧૬૦૫થી સને ૧૬૨૭) નો શાંત અમલ હતો તેથી રૈયત ઘણી સુખી હતી, વસ્તુની સોંઘારત સારી હતી અને વેપાર ધીકતો હોઇ ખંભાત 'દિન દિન ચઢતો વાસ'—આબાદ થતું જતું હતું.

૧૭. ખંભાતની જે સાત ચીજ વખણાતી તે જણાવી છે કેઃ—

વહેલ વરઘોડો વીંજણો, મંદીર જાલિ ભાત,
ભોજન હાલ ને ચૂડલો એ સાતે ખંભાત.

૧૮. આ નગરનાં ખંભનગર, ત્રંબાવતી, ભોગાવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી—એ જૂદાં જૂદાં નામ છે તે વાત પણ ઐતિહાસિક બિનામાં વધારો કરે છે. આપણે ત્રંબાવતી નગરી અને તેમાંના માણેકચોક વિષેની લોકવાર્તાઓ ઘણી સાંભળી છે તો તે જનકથાનું વર્ણન કદાચ આ ખંભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય. સંવત્ સત્તરમા સૈકાના ખંભાતનો ખ્યાલ કવિવર્ણનથી સારી રીતે પ્રાપ્ત થયો.

૪. કવિના સમર્થનમાં ખંભાતનાં અન્ય વર્ણન.

૧૯. આ વર્ણનના સમર્થનમાં બીજા ઇતિહાસમાંથી ખંભાતની આ સમયની સ્થિતિ પરત્વે જે જણાવેલ છે તે અત્ર નોંધવું અસ્થાને નહિ થાય.

૨૦. મુકરખાન નામનો હકીમ અકબર બાદશાહની દવા કરતો હતો તેને જહાંગીરે અમીર બનાવ્યો હતો. આ ઇસમ ઇ. સ. ૧૬૦૮ (સંવત્ ૧૬૬૪) થી સુરત અથવા ખંભાતની હાકેમી કરતો હતો. ઇ. સ. ૧૬૧૬ (સંવત્ ૧૬૭૦) માં બાદશાહે તેને ગુજરાતનો સુબેદાર નીમ્યો અને મહમ્મદ સફીને તેનો દિવાન નિમ્યો. બીજે વર્ષે (૧૬૧૭) જહાંગીર બાદશાહ દોહદના જંગલમાં હાથીનો શિકાર કરવા ગુજરાત

આવ્યો. ઝાડી ઘીચ હોવાથી માત્ર બાર હાથી પકડાયા; પછી ત્યાંથી બાદશાહ ખંભાત આવ્યો. બાદશાહ પોતાની નોંધમાં લખે છે કે ખંભાતના બંદરમાં માત્ર નાનાં વહાણુ આવી શકે છે. ખંભાત મુકામે બાદશાહે સોનાની મહોર કરતાં વીસગણા વજનના સોના અને રૂપાના ટાંક પાડવાનો હુકમ કર્યો.

—ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ ૯૫.

૨૧ ખંભાત વિષે સત્તરમા સૈકાના યુરોપિયન મુસાફરો નીચે પ્રમાણે લખી ગયા છે. ખંભાત (સને ૧૫૯૮) માં વેપાર એટલો બધો છે કે જો મેં તે જાતે જોયો ન હોત તો એટલો વેપાર ત્યાં હોય એમ હું માનત નહિ (સીઝરફ્રેડ્રિક); (સને ૧૬૨૩ માં) એ શહેર ઘણીજ વસ્તીવાળું અને ઘણાં મોટાં પરાંવાળું છે અને ત્યાં વહાણુ ઘણાં એકઠાં થાય છે-[ડીલાવેલી]; [સને ૧૬૩૮ માં] સુરત સાથે સરખામણી થાય નહિ એટલું બધું સુરતથી મોટું ખંભાત છે-(મેન્ડે લસ્લો); (સને ૧૬૭૧ માં) સુરતથી બમણું મોટું ખંભાત હતું. (ઓલ્ડીયસ) —ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ. ૨૫૨.

૨૨. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહમાં ૨૫૪-૨૫૫ પૃષ્ઠ પર જણાવેલું છે કેઃ—

ઇ. સ. સોળમી સદીમાં ખંભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પુરાઇ જવાથી ફકત નાનાં વહાણોજ અને તે પણ મોટા જુવાળ વખતે ખંભાત આગળ આવી શકતાં. આથી કરીને ખંભાતથી જે કાંઇ માલ બહાર દેશ ચઢતો અથવા બહાર દેશથી આવતો તે બધો દીવ, ઘોઘા, અને ગંધાર બંદરે અટકતો અને ત્યાંથી નાની હોડીમાં ભરી તેને ખંભાત લઇ જવામાં આવતો. આટલું છતાં પણ એ સદીમાં ખંભાતનો વેપાર જેવો પાછલી સદીમાં હતો તેવોજ રહ્યો. પુષ્કળ માલ આયાત અને નિકાસ થતો. આ બધામાં સુતરાઉ કાપડ ખંભા-

ઘણી કરતા અને મુનિઓના રાગી હોઇ તેમના વ્યાખ્યાન—ઉપદેશ પ્રેમથી શ્રવણ કરતા. ત્યાથી લોકપ્રિય જહાંગીર બાદશાહ (સને ૧૬૦૫થી સને ૧૬૨૭) નો શાંત અમલ હતો તેથી રૈયત ઘણી સુખી હતી, વસ્તુની સોંઘારત સારી હતી અને વેપાર ધીકતો હોઇ ખંભાત 'દિન દિન ચઢતો વાસ'—આબાદ થતું જતું હતું.

૧૭. ખંભાતની જે સાત ચીજ વખણાતી તે જણાવી છે કેઃ—

વહેલ વરઘોડો વીંજણો, મંદીર જાલિ ભાત,
ભોજન દાલ ને ચૂડલો એ સાતે ખંભાત.

૧૮. આ નગરનાં ખંભનગર, ત્રંબાવતી, ભોગાવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી—એ જૂદાં જૂદાં નામ છે તે વાત પણ ઐતિહાસિક બિનામાં વધારો કરે છે. આપણે ત્રંબાવતી નગરી અને તેમાંના માણેકચોક વિષેની લોકવાર્તાઓ ઘણી સાંભળી છે તો તે જનકથાનું વર્ણન કદાચ આ ખંભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય. સંવત્ સત્તરમા સૈકાના ખંભાતનો ખ્યાલ કવિવર્ણનથી સારી રીતે પ્રાપ્ત થશે.

૪. કવિના સમર્થનમાં ખંભાતનાં અન્ય વર્ણન.

૧૯. આ વર્ણનના સમર્થનમાં બીજા ઇતિહાસમાંથી ખભાતની આ સમયની સ્થિતિ પરત્વે જે જણાવેલ છે તે અત્ર નોંધવું અસ્થાને નહિ થાય.

૨૦. મુકરખાન નામનો હકીમ અકબર બાદશાહની દવા કરતો હતો તેને જહાંગીરે અમીર બનાવ્યો હતો. આ ઇસમ ઇ. સ. ૧૬૦૮ (સંવત્ ૧૬૬૪) થી સુરત અથવા ખંભાતની હાકેમી કરતો હતો. ઇ. સ. ૧૬૧૬ (સંવત્ ૧૬૭૦) માં બાદશાહે તેને ગુજરાતનો સુબેદાર નીમ્યો અને અહમ્મદ સફીને તેનો દિવાન નિમ્યો. બીજે વર્ષે (૧૬૧૭) જહાંગીર બાદશાહ દોહદના જંગલમાં હાથીનો શિકાર કરવા ગુજરાત

આવ્યો. ઝાડી ઘીચ હોવાથી માત્ર બાર હાથી પકડાયા; પછી ત્યાંથી બાદશાહ ખંભાત આવ્યો. બાદશાહ પોતાની નોંધમાં લખે છે કે ખંભાતના બંદરમાં માત્ર નાનાં વહાણ આવી શકે છે. ખંભાત મુકામે બાદશાહે સોનાની મહોર કરતાં વીસગણા વજનના સોના અને રૂપાના ટાંક પાડવાનો હૂકમ કર્યો.

—ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ ૯૫.

૨૧ ખંભાત વિષે સત્તરમા સૈકાના યુરોપિયન મુસાફરો નીચે પ્રમાણે લખી ગયા છે. ખંભાત (સને ૧૫૯૮) માં વેપાર એટલો બધો છે કે જો મેં તે જાતે જોયો ન હોત તો એટલો વેપાર ત્યાં હોય એમ હું માનત નહિ (સીઝરફ્રેડ્રિક); (સને ૧૬૨૩ માં) એ શહેર ઘણીજ વસ્તીવાળું અને ઘણાં મોટાં પરાંવાળું છે અને ત્યાં વહાણ ઘણાં એકઠાં થાય છે-[ડીલાવેલી]; [સને ૧૬૩૮ માં] સુરત સાથે સરખામણી થાય નહિ એટલું બધું સુરતથી મોટું ખંભાત છે-(મેન્ડે લસ્લો); (સને ૧૬૭૧ માં) સુરતથી બમણું મોટું ખંભાત હતું. (ઓલ્ડીયસ) —ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ. ૨૫૩.

૨૨. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહમાં ૨૫૪-૨૫૫ પૃષ્ઠ પર જણાવેલું છે કેઃ—

ઇ. સ. સોળમી સદીમાં ખંભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પુરાઇ જવાથી ફક્ત નાનાં વહાણોજ અને તે પણ મોટા જુવાળ વખતે ખંભાત આગળ આવી શકતાં. આથી કરીને ખંભાતથી જે કાંઇ માલ બહાર દેશ ચઢતો અથવા બહાર દેશથી આવતો તે બધો દીવ, ઘોઘા, અને ગંધાર બંદરે અટકતો અને ત્યાંથી નાની હોડીમાં ભરી તેને ખંભાત લઇ જવામાં આવતો. આટલું છતાં પણ એ સદીમાં ખંભાતનો વેપાર જેવો પાછલી સદીમાં હતો તેવોજ રહ્યો. પુષ્કળ માલ આયાત અને જાયાત થતો. આ બધામાં સુતરાઈ કાપડ ખંભા-

તથી એટલું બધું તો ચઢતું હતું કે તે વખતે ખંભાતને આખી દુનીઆનું વસ્ત્ર કહેતા હતા. આ વખતે ખંભાતના વેપારીઓમાંના કેટલાએક હિંદુ ને કેટલાએક મુસલમાન હતા. હિંદુ વેપારીઓની આડત ઘણા મુલખમાં હતી. કેટલાએક ફીરંગી વેપારી પણ આવતા યુરોપીઅન વેપારીને માલ વેચવો યા ખરીદવો હોય તો તેમને દલાલ શોધવો પડતો. દલાલો વાણિયા હતા અને તેઓની સાખ સારી હતી. આ સદીમાં ખંભાત સિવાય કાઠીયાવાડનું માંગરોળ અને અમદાવાદ એ મોટાં વેપારનાં મથક હતાં.

૨૩. આ સ્થિતિ સાથે વર્તમાન સ્થિતિ સરખાવીએ તો મહદંતર દેખાય છે. એક વખતનું આબાદ ખંભાત બંદર પતન પામી હાલ કંગાલ શહેર જણાય છે.

૨૪. આનું કારણ એક જર્મન પ્રવાસી ટિફેનટેલર સને ૧૭૫૧ માં તેની સ્થિતિ જોઇ નીચે પ્રમાણે આપે છે:—

Tieffentaller reached Kambay 29° 7' on 14th January 1751 and found the once flourishing city much decayed; and he gives the reason for it. "Everyone knows"—so he tells us-" that seven years ago the highwater used to rush a rider fleeing away at full speed. But now it advances quite smoothly and beats very gently against the ships except at spring tide or in the monsoon. This wonderful change is due to the disappearance of a sandbank at the entrance, which used to pile up, for a time, the flood coming from the south, until the waves, thus

increased in force and volume, wheeled round the bank into the harbour. Since then the harbour has become sandlocked and the ships which formerly came right upto the city walls, must now moor half a *coss* outside the town. Kambay was thus doomed as a seaport and its population was dwindling away.—East and West Vol. V. No 53 p. 270.

૨૫. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ. ૨૫૧ પર જણાવેલું છે કેઃ—
ઇ. સ. સત્તરમી સદીમાં ખંભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પૂરાઇ જવાથી, ઉત્તર ગૂજરાતમાં ઘણી અવ્યવસ્થા હોવાથી, સને ૧૬૭૦ માં મસ્કતના આરબોએ દીવબંદર પાયમાલ કરવાથી, યૂરોપના વેપારીઓની કંપની આવવાથી અને મક્કે જાઆવ કરવાનું મથક સૂરત હોવાથી સૂરત આખા ગૂજરાતમાં મોટું વેપારનું મથક થઇ પડયું (આ રીતે ખંભાત ધીમે ધીમે ઘસાતું ગયું.)

૫. વંશપરંપરા-પિતામહ મહિરાજ સંઘવી.

૨૬. કવિ ઋષભદાસ પોતે વીસા પ્રાગ્વંશીય (પોરવાડ) વણિક હતા. તેમના પિતામહનું નામ મહિરાજ હતું. તેના સંબંધી પોતે જણાવે છે કેઃ—

(૧) દીપ જંબુઅ માંહિ ખેત્ર ભરથિં ભલુ,
દેશ ગુજરાતિમ્હાં સોય ગાયસ્યું,
રાય વિગલ વડો ચતુર જે ચાવડો,
નગર વિસલ તેણઇ વેગેં વાસ્યૂં.
—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ.

તથી એટલું બધું તો ચડતું હતું કે તે વખતે ખંભાતને આખા દુનીઆનું વસ્ત્ર કહેતા હતા. આ વખતે ખંભાતના વેપારીઓમાંના કેટલાએક હિંદુ ને કેટલાએક મુસલમાન હતા. હિંદુ વેપારીઓની આડત ઘણા મુલખમાં હતી. કેટલાએક ફીરંગી વેપારી પણ આવતા યુરોપીઅન વેપારીને માલ વેચવો યા ખરીદવો હોય તો તેમને દલાલ શોધવો પડતો. દલાલો વાણિયા હતા અને તેઓની સાખ સારી હતી. આ સદીમાં ખંભાત સિવાય કાઠીયાવાડનું માંગરોળ અને અમદાવાદ એ મોટાં વેપારનાં મથક હતાં.

૨૩. આ સ્થિતિ સાથે વર્તમાન સ્થિતિ સરખાવીએ તો મહદંતર દેખાય છે. એક વખતનું આબાદ ખંભાત બંદર પતન પામી હાલ કંગાલ શહેર જણાય છે.

૨૪. આનું કારણ એક જર્મન પ્રવાસી ટિફેનટેલર સને ૧૭૫૧ માં તેની સ્થિતિ જોઇ નીચે પ્રમાણે આપે છેઃ—

Tieffentaller reached Kambay 29° 7' on 14th January 1751 and found the once flourishing city much decayed; and he gives the reason for it. "Everyone knows"—so he tells us-"that seven years ago the highwater used to rush a rider fleeing away at full speed. But now it advances quite smoothly and beats very gently against the ships except at spring tide or in the monsoon. This wonderful change is due to the disappearance of a sandbank at the entrance, which used to pile up, for a time, the flood coming from the south, until the waves, thus

increased in force and volume, wheeled round the bank into the harbour. Since then the harbour has become sandlocked and the ships which formerly came right upto the city walls, must now moor half a *coss* outside the town. Kambay was thus doomed as a seaport and its population was dwindling away.—East and West Vol. V. No 53 p. 270.

૨૫. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ. ૨૫૧ પર જણાવેલું છે કેઃ—ઇ. સ. સત્તરમી સદીમાં ખંભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પૂરાઇ જવાથી, ઉત્તર ગૂજરાતમાં ઘણી અવ્યવસ્થા હોવાથી, સને ૧૬૭૦ માં મસ્કતના આરબોએ દીવબંદર પાયમાલ કરવાથી, યૂરોપના વેપારીઓની કંપની આવવાથી અને મક્કે જાઆવ કરવાનુ મથક સુરત હોવાથી સૂરત આખા ગૂજરાતમાં મોટું વેપારનું મથક થઇ પડયું (આ રીતે ખંભાત ધીમે ધીમે ઘસાતું ગયું.)

૫. વંશપરંપરા-પિતામહ મહિરાજ સંઘવી.

૨૬. કવિ ઋષભદાસ પોતે વીસા પ્રાગ્વંશીય (પોરવાડ) વણિક હતા. તેમના પિતામહનું નામ મહિરાજ હતું. તેના સંબંધી પોતે જણાવે છે કેઃ—

(૧) દીપ જંબુઅ માંહિ ખેત્ર ભરથિં ભલુ,
દેશ ગુજરાતિમ્હાં સોય ગાયસ્યું,
રાય વિગલ વડો ચતુર જે ચાવડો,
નગર વિસલ તેણઇ વેગેં વાસ્યૂં.
—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ.

(૨) જંબુદ્વીપ અનોપમ કહીઈ, ભરતખેત્ર ત્યાહા જાંણુરે,
દેસ ગુજર ત્યમાહિ અતિ સાર, નગર વીસલ વખાણુરે,
સોય નગરમાહિ વીવહારી, નામ ભલુ મહીરાજરે,
પ્રાગવંશ વડો તે વીસો, કરતા ઉત્તમ કાજરે.

—સ્થૂલભદ્ર રાસ.

(૩) શ્રી સંઘવી મહીરાજ વખાણું, વીસલ નગરના વાસીજી,
વડા વિચારી સમકીતધારી, મિથ્યામતિ ગયો નાસીજી.

—સમકીતસાર રાસ.

૨૭. મહિરાજ વિસલનગર—વીસનગરના વતની હતા. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ. ૫૧૪ માં જણાવ્યું છે કે 'આ વીસનગર કેટલાક કહે છે કે વિસલદેવ વાઘેલાએ (ઇ. સ.) ૧૨૪૮-૧૨૬૧ ની વચમાં વસાવ્યું અને કેટલાક એમ કહે છે કે વિસલદેવ ચોહાણે ૧૦૬૪ માં વસાવ્યું ? આપણા કવિ તો એમજ કહે છે કે વિસલદેવ ચાવડાએ વસાવ્યું અને તે બરાબર લાગે છે.

૨૮. પિતામહ મહિરાજના સંબંધે કવિ વિશેષમાં એ જણાવે છે કે:—

(૪) સંઘવી શ્રી મહિરાજ વખાણું, પ્રાગવંશ વડ વીસોજી,
સમકીત સીલ સદાશ(ય) કહીઇં, પુણ્ય કરે નિસદીસોજી,
પડીકમણું પુજા પરભાવના, પોષધ પરઉપગારીજી,
વીવહાર શુદ્ધ ચૂકે નહિ ચતુરા, શાસ્ત્ર સુઅર્થ વિચારીજી.

—જીવવિચાર રાસ સં. ૧૬૭૬.

(૫) શ્રાવક તેહનો પ્રાગવંસિં વડો, નામ મહિરાજ સંઘવીજ કહીઇં,
દાન નઈ શીલ તપ ભાવના ભાવતાં, સમકિત શીલવ્રતધાર લહીઇં.

—નવતત્ત્વરાસ સં. ૧૬૭૬.

(૬) પ્રાગવંસિ વડો સાહ અહીરાજ જે, સંઘવી તિલક સિરિ સોય ધરતો,
શ્રી શેત્રુંજય ગિરનારે ગિરિ આબૂએ, પુણ્ય જાંણી બહુ યાત્રા કરતો.

—ક્ષેત્રસમાસ રાસ સં. ૧૬૭૮.

(૭) પ્રાગવંશે સંઘવી અહિરાજો, તેહ કરતો જિનશાસન કાજો,
'સંઘપતિ' તિલક ધરાવ્યો સારો, શેત્રુંજય પુજી કરે સફલ અવતારો.
સમકિત શુદ્ધ વ્રત બારનો ધારી, જિનવર પૂજા કરે નિત્ય સારી,
દાન દયા ધર્મ ઉપર રાગ, તેહ સાધે નર મુક્તિનો માગ.

(૮) પ્રાગવંસિ વીસો વિખ્યાત, અહિઇરાજ સંઘવી મુખ્ય કહીઇ વાત.

—મલ્લીનાથ રાસ સં. ૧૬૮૫.

૨૯. આ પરથી જણાય છે કે મહિરાજ પોતે સંઘ કાઢી સંઘવી–સંઘપતિ થયા હતા અને પોતે શત્રુંજય (પાલીતાણા), ગિરિનાર (જૂનાગઢ) અને આબૂની જાત્રાઓ કરી હતી. વિશેષમાં તેઓ હંમેશાં જિન પૂજા કરનાર, શ્રાવકના બાર વ્રત ધારી, આવસ્યક ધાર્મિક ક્રિયા–પ્રતિક્રમણ પૌષધાદિ કરનાર, દાન દયા અને ધર્મના રાગી જિનશાસનનાં કાર્યો કરનાર ચુસ્ત શ્રાવક હતા.

૬. પિતા સાંગણ સંઘવી અને માતા સરૂપાદે.

૩૦. કવિના પિતા સાંગણ વિસલનગરમાં રહેતા હતા અને પછી ત્યાંથી ત્રંબાવતી એટલે ખંભાતમાં જઈ વસ્યા.

(૧) સોય નયરિ વસિ પ્રાગવંસિં વડો, અહિરાજનો સુત તે સિંહ સરિખો,
તેહ ત્રંબાવતી નગર વાસે રહ્યા, નામ તસ સંઘવી સાંગણ પેખો.

—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાળ રાસ.

(૨) તેહના સુત છિ સીહસરિખા, સાંગણ સંઘવી નામરે,
પૂન તણી કયરણી તે કરતા, ધરતા જિનવર ધ્યાનરે,

અનુક્રમિ સંઘવી જે સાંગણ, ત્રંબાવતીમધ્યા વાસરે,
તેહનો સુત એ મરૂ ભાગ્ય, કીધા ઋષભદાસરે,

—સ્થૂલિભદ્ર રાસ સં. ૧૬૬૮.

(૩) મહીરાજનો સુત સંઘવી સાંગણ. વીસલનગરનો વાસીજી,
જૈન ધર્મ માંહિ તે ધોરી, ન કરે વિકથા હાંસીજી,
વ્રત બાર ભણાવે ઋષભનરે, જીન પૂજે ત્રણિ કાલ જી,
પરરમણી પરધનથી અલગા, ન દીએ પરને આલ જી,
તપ જપ કીરિયા કરીને ન ચૂકે, મૃષા ન બોલે પાંહિ જી,
કર્મયોગે આવ્યા ઉનેઉંહાગ, નગર ત્રંબાવતી માંહિ જી.

—જીવવિચાર રાસ સં. ૧૬૭૬.

(૪) તેહનો પુત્ર ભલ સંઘવી સાંગણ, દ્વાદસ વ્રત સમકિત સાથિં,
પોષધ પૂન્ય ઉપવાસ બહુ આદરઈ, અરિહંત પૂજઇ નિત આપ હાથઈ.

—નવતત્ત્વ રાસ સં. ૧૬૭૬.

(૫) પુત્ર ભલ તેહનો સંઘવી સાંગણ, સમકીતધારી અ વિરત ધોરી,
દાન ને શીલ તપ ભાવના ભાવતાં, જેહની મતિ છે સદાય ગોરી.

—ક્ષેત્રસમાસ રાસ સં. ૧૬૭૮.

(૬) તાસ પુત્ર છઈ નયન ભલેરા, સાંગણ સંઘ ગચ્છ ધોરી જી,
સંઘપતિ તીલક ધરાવ્યાં તેણઇ, વાધી પૂન્યની દોરી જી,
બાર વરતના જે અધિકારી, દાન શીલ તપ ધારી જી,
ભાવિં ભગતિ કરઇ જિન કેરી, નવિ નરખઇ પરનારી જી,
અનુક્રમિં સંઘવી જે સાંગણ, ત્રંબાવતી માહ આવે જી,
પોષધ પૂણ્ય પડીકમણું કરતા, દ્વાદશ ભાવના ભાવઇ જી.

—સમકીતસાર રાસ સ. ૧૬૭૮.

(૭) મહિરાજને સુત સંઘવી સાંગણ, પ્રાગ્વંશીય પ્રસિધ્ધોરે—
દાન શીલ તપ ભાવના ભાવે, શ્રી જિનના ગુણ ગાવે;
સાધુ પુરૂષને શીષ નમાવે, જિન વચને ચિત્ત લાવેરે—
દ્વાદશ વ્રત તણા તે ધારી, જિન પૂજે ત્રણ કાલ,
પોષધ પડિકમણાં પૂન્ય કરતા, જીવદયાપ્રતિપાલરે—
સંઘવી સાંગણનો સુત કવિ છે, નામ તસ ઋષભજદાસ,
જનની સરૂપાદેને શિર નામી, જોડયો ભરતનો રાસરે—
—ભરત બાહુબલિ રાસ. સં. ૧૬૭૮.

(૮) મહિરાજ તણો સુત અભિરામ, સંઘવી સાંગણ તેહનું નામ,
સમકિત સાર ને વ્રત જસ બાર, પાસ પૂજી કરે સફલ અવતાર.
—હિત. શિક્ષા રાસ અને હીરવિજયસૂરિ રાસ.

(૯) પ્રાગવંશમાં સંઘવિ સાંગણ, બાર વરતનો ધર્મીજી
દાન પૂણ્ય પડીકમણા કરતા, પૂજા કરઇ નીત્ય સર્મીજી.
—પૂજાવિધિ રાસ ૧૬૮૨

(૧૦) સંઘવી સાંગણ સુત તસ હોય, દ્વાદશ વરતનો ધોરી સોય
તાસ પૂત્ર પૂરઇ મન આસ, કવીતા શ્રાવક ઋષભદાસ.
—મલ્લિનાથ રાસ સં. ૧૬૮૫

૩૧. કવિના પિતાશ્રી સાંગણે પણ 'સંઘવી' તરીકે ખ્યાતિ મેળવી હતી એટલે તેમણે પણ સંઘ કાઢયો હતો અને શ્રાવક તરીકેની ધાર્મિક ક્રિયા કરનાર પોતાના પિતા મહિરાજ જેવાજ ગુણ ધરાવનાર તેઓ એક ચુસ્ત અર્હદ્‌ભક્ત હતા. કવિએ પોતાની માતુશ્રીનું નામ સરૂપાદે હતું એ પણ ઉપરના એક સ્થળે જણાવી દીધું છે, પણ તેમના સંબંધમાં વિશેષ કંઇપણ કહ્યું નથી.

૭ કવિ પોતે

૩૨. કવિ પોતે જે જણાવે છે તે પરથી પોતે પરમ શ્રાવક

હતા એમ સ્પષ્ટ થાય છે. શ્રાવકના જે આચાર જૈન શાસ્ત્રમાં જણાવેલા છે તે ઘણી દૃઢતાથી પાળતા, મુનિઓની શુશ્રૂષા કરી તેમની પાસથી બોધ લેતા, અને મંદિરમાં જઇ જિનની પૂજા હમેશ કરતા. આ સર્વ જણાવવામાં આત્મસ્તુતિનો દોષ ન વહોરતાં લઘુતા દર્શાવે છે અને તેમાં એ હેતુ જણાવે છે કે 'આવા મારા આચાર અને મનના પરિણામ જાણી બોધ આચરશે–આત્મકાર્ય સારશે તો મને પુણ્ય થશે–પરોપકારનો હું ભાગી થઇશ અને તે પરોપકારાર્થે આ સ્વવૃત્તાંત (આત્મ પ્રશંસાનો દોષ હોય તો તે વહોરી લઇને) જણાવું છું.'

(૧) ઋષભદાસ સંઘવી સુત તેહનો, જૈન ધર્મનો રાગીજી
જાણ હુઓ મુનિવર મહિમાયે, કરે કવિત બુદ્ધિ જાગીજી
સકલ મુનીશ્વરને શિર નાંમી, પ્રણમી કવિતા માયજી
અરિહંતદેવ ભણે આરાધી, સમરી બ્રહ્મસૂતાયજી.
—જીવ વિચાર રાસ સં. ૧૬૭૬

(૨) સંઘવી સાંગણનો સુત વારૂ, ધર્મ આરાધતો શકિતજ સારૂ,
ઋષભ 'કવિ' તસ નામ કહાવે, પ્રહ ઉઠી ગુણ વીરના ગાવે.
સમજ્યો શાસ્ત્રતણાજ વિચારો, સમકિતશું વ્રત પાલતો બારો,
પ્રહ ઉઠી પડિક્કમણું કરતો, બેઆસણું વ્રત તે અંગે ધરતો.
ચઉદે નિયમ સંભારી સંક્ષેપું, વીરવચન રસેં અંગ મુઝ લેપું,
નિત્ય દશ દેરાં જિન તણાં જુહારૂં, અક્ષત મૂકી નિત આતમ તારૂં.
આઠમ પાખી પોષધમાંહિ, દિવસ અતિ સઝાય કરૂં ત્યાંહિ,
વીરવચન સુણી મનમાં ભેટું, પ્રાયેં વનસ્પતિ નવિ ચૂંટું.
મૃષા અદત્ત પ્રાય નહિં પાપ, શીલ પાલું મન વચકાય આપ,
પાપ પરિગ્રહે ન મિલું માંહિ. દિશિતણું માન ધરૂં મનમાંહિ. ૨૧
અભક્ષ્ય બાવીશ ને કર્માદાન, પ્રાયેં ન જાયે ત્યાં મુઝ ધ્યાન. ૨૨
અનરથદંડ ટાલું હું આપ, શાસ્ત્રાદિકનાં નહિ મુજ પાપ ૨૩
સામાયિક દિશિમાન પણ કરિયેં, પૌષધ અતિથિસંવિભાગ વ્રત ધરિયે ૨૪

સાત ક્ષેત્ર પોષી પુણ્ય લેઉં, જીવકાજે ધન થોડુંક દેઉં. ૨૫
ઈમ પાલું શ્રાવક આચારો, કહેતાં લઘુતા હોયે અપારો ૨૬
પણ મુજ મન તણો એહ પરિણામ, કોઇક સુણિ કરે આતમરામ ૨૭
પુણ્યવિભાગ હોયે તિહાં મહારે, ઇસ્યું અ ઋષભ કવિ આપ વિચારે ૨૮
પર ઉપકાર કાજ કંહિ વાત, ધર્મ કરે તે હોયે સનાથ. ૨૯
ઋષભદાસેં એ જોડિયો રાસો, સંઘ સકલ તણી પહોતી આશો. ૩૦

—હિતશિક્ષાનો રાસ.

૩૩ ઉપરની ૨૧ થી ૨૯ કડીને બદલે હીરવિજયસૂરિના રાસમાં નીચેની કડીઓ આપેલી છે:—

નિત્ય નામું હું સાધનિં સાસો, થાંનિક આરાધ્યાં જે વલી વાસો ૮૮
દોય આલોયણ ગુરૂ કન્હઇ લીધી, આઠિમ છઠિ સુધિ આતમિ કીધી ૮૯
શેત્રુંજ ગિરિનારિ સંષેસર યાત્રો, સુલશાષા ભણાંવ્યાં બહુ છાત્રો ૯૦
સુખ શાતા મનીલ ગણું દોય, એક પગિં જિન આગલિ સોય. ૯૧
નીત્યિં ગણુ વીસ નોકરવાલી, ઉભા રહી અરિહંત નિહાલી. ૯૨

—હીરવિજય સૂરિરાસ.

૩૪. આ ઉપરાંત પોતાના મનોરથ જણાવે છે:—

કેટલાએક ઓલની ઇચ્છા કીજઇ, દ્રવ્ય હુઇ તો દાંન બહુ દીજઇ. ૯૫
શ્રી જિન મંદિર બિંબ ભરાવું, બિંબ પ્રતિષ્ઠા પોઢી કરાવું. ૯૬
સંઘપતિ તિલક ભલુંજ ધરાવું, દેસ પરદેસ અમારિ કરાવું. ૯૭
પ્રથમ ગુણઠાણાનિં કરૂં જઇનો, કરૂં પુણ્યસહિત નર જેહ છિ હીનો ૯૮
એમ પાલો હોઇ જૈન આચારો, કહિતાં સુષ તો હોઇ અપારો. ૯૯
પણિ મુઝ મનતણો એહ પ્રણામો, કોઇક સુણિ કરિ આતમકામો ૧૦૦
પુણ્ય વિભામ હુઇ તવ મ્હારઇ, અસ્યો ઋષભ કવિ આપ વિચારઇ ૧૦૧
પર ઉપગાર કાજિં કહી વાત, મન તણો સંદેહ પણિ જાત. ૧૦૨

—હીરવિજય સૂરિરાસ.

૩૫. આ પરથી જણાશે કે તે પરમ અર્હદ્ભક્ત ક્રિયાશીલ શ્રાવક હતા. તેણે શેત્રુંજય, ગિરિનાર અને શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથની યાત્રા કીધી હતી, અને ઘણા વિદ્યાર્થિઓને તેણે ભણાવ્યા હતા. તે કહિ આપે છે કે બહુશ્રુત, શાસ્ત્રાભ્યાસી અને સંસ્કારી હતા.

૮ કવિ સંબંધે કેટલીક સાંસારિક વિગતો.

૩૬. ઋષભદાસનાં ગૃહસુખ કેવાં હતાં તે તેમના નીચેના કથન પરથી જણાય છેઃ

ઢાલ મનમોહનાં રાગ ગોડી.

કુમારપાલના નામથી. મનમોહનાં 'મુજ ઘરિ મંગલ ચ્યાર' લાલ, મનમો.
મનહ મનોરથ મુઝ ફલ્યો, મ૦, નામિં જય જયકાર લા. મ. ૬૯
સુંદર ઘરણી શોભતી, મ૦, બહિન બાંધવ જોડિ લા. મ.
બાલ રમિં બહુ બારણિ મ૦, કુટુંબ તણી કઇ જોડી, લા. મ. ૭૦
ગાય મહિષી દુઝતાં મ૦, સુરતરૂ ફલીઓ બારિ, લા. મ.
સકલ પદારથ નામથી મ૦, થિર થઇ લછી નારિ લા. મ. ૭૧

૩૭. તેમને સુલક્ષણી પત્ની, બેન બંધવ અને એકથી વધારે બાળકો હતાં; ઘેર ગાય ભેંસ દુઝતી હતી અને લક્ષ્મી પણ પ્રસન્ન હતા.

૩૮. બાલકોમાં પુત્રો વિનીત હતા, અને કુટુંબમાં સંપ સારો હતો. લોકોમાં અને રાજ્યમાં કવિની સારી પ્રતિષ્ઠા હતી. તે ઘેર ગાડાં રાખતા નહિ—આ વાત નીચેના કથન પરથી જણાય છેઃ—

કહ્યો હિત શિક્ષાનો રાસ, પહોતી મનડા તણી આશ,
મંદિર કમલાનો વાસ, ઉત્સવ હોયે બારે માસ. ૧
સુણતાં સુખ બહુ થાય, માને મહોટાએ રાય,
સંપ બહુ મંદિરમાંય, લહે હય ગય વૃષભો ને ગાય ૨
પુત્ર વિનીત ઘરે બહુઅ, શીલવંતી ભલી વહુઅ,
શકટ ઘણાં ઘરે ન હુઅ, પ્રીતિ કરે જગ સહુઅ. ૩

એ હિત શિક્ષાનો રાસ, સુણતાં સબલ ઉલ્લાસ
કર્યો **ખંભાયત**માં રાસ, જિહાં બહુ માનવ વાસ, ૪

—હિતશિક્ષા રાસ. સં. ૧૬૮૨ પૃ. ૨૧૫

૩૯. આમાં સ્પષ્ટ જણાવે છે, કે બેહિન બંધવ જોડિ, તેને હતી, આનો અર્થ બે બહિન અને બે બંધવ અને બંનેની જોડી. અગર એક બહેન અને એક બંધવ મળીને એક જોડી—એમ બે પ્રકારે થઇ શકે, છતાં તેમને ઓછામાં ઓછું એક બહેન અને એક બંધવ હતા એટલું તો નિશ્ચિતપણે લઇ શકાય. ભાઇ બહેનનાં નામ આપ્યાં નથી;

૪૦. ઋષભદાસ પોતાને 'સંઘવી' એ તરીકે કવચિત્ કવચિત્ ઓળખાવે છે—ઉદાહરણ તરીકે.

સંઘવી ઋષભદાસ એમ ભાખે, ભરતનું નામ પવિત્ર રે.

—ભરતબાહુબલિરાસ પૃ. ૧૦૫

તે પોતાના પિતામહ અને પિતા સંઘ કાઢવાથી સંઘવી કહેવાયા તેથી તેના પુત્ર તરીકે પોતે સંઘવી એ આડનામ રાખ્યું હોય અગર તો પોતે પણ સંઘ કાઢયો હોય તે કારણે પોતાના નામની આગળ 'સંઘવી' મૂકયું હોય એમ બે પ્રકારે અનુમાન થાય છે, છતાં પહેલું અનુમાન વિશેષ સંભવિત છે. કારણ કે પોતાના મનોરથોમાંનો એક મનોરથ જણાવ્યો છે કે મારી પાસે દ્રવ્ય હોય તો 'સંઘપતિ તિલક ભલુંજ કરાવુ" તેથી પોતે સંઘ કાઢયો નહિ હોય.

૯ નેમિદૂતના કર્તા વિક્રમ તે કવિના ભાઇ કે ?

૪૧. સંસ્કૃતમાં 'નેમિદૂત અથવા નેમિચરિત્ર' એ નામનું ૧૨૫ શ્લોક વાળું કાવ્ય છે કે જેમાં કવિકુલભૂષણ શ્રી કાલિદાસના 'મેઘદૂત' નામના પ્રતિભાશાલી કાવ્યના દરેક શ્લોકનું ચોથું ચરણ લઇ ઘટાવ્યું છે. આ વાત આ કાવ્યના ૧૨૬ શ્લોકમાં કહી પોતાની ઓળખાણ

કુંકમાં એજ આપે છે કે સાંગણ સુત વિક્રમ. શ્લોક આ પ્રમાણે છે.

तदुद्भ्याद्रैं प्रचरकवितुः कालिदासस्य काव्या-
दन्त्यं पादं सुपदरचितान्मेघदूताद् गृहीत्वा ।
श्रीमन्नेमेश्चरितविशदं सांगणस्यांगजन्मा
चक्रे काव्यं बुधजनमनःप्रीतये विक्रमाख्य ॥

—કવિવર કાલિદાસના નિર્માણ કરેલા અને સુંદર પદોથી રચેલા મેઘદૂત કાવ્યના ચોથા ચોથા ચરણોને લઇને સાંગણના પુત્ર વિક્રમ કવિએ બુદ્ધિમાનોના ચિત્ત પ્રસન્ન કરવા અર્થે આ શ્રી નેમિનાથનું નિર્મલ ચરિત્ર રચ્યું કે જે રાજીમતિના દુઃખથી આર્દ્ર છે.

—નેમિચરિત+ પૃ. ૫૮–૫૯

૪૨ આમાં સંવત્ વર્ષ નથી આપેલ તેથી ચોક્કસ કહી શકાતું નથી, છતાં સાંગણ સૂત વિક્રમ એવી ઓળખાણ પરથી તે શ્રાવક હોવાનું માલૂમ પડે છે, તદુપરાંત ઋષભદાસ કવિ પોતે સંસ્કૃત ભાષાના નિપુણ જાણકાર હતા એ એમણે પોતાની ગુજરાતી કૃતિઓ માટે વસ્તુઓ સંસ્કૃત કાવ્યો પરથી તેમજ સંસ્કૃત ગદ્ય પરથી લીધેલ છે તેથી પ્રતિત થાય છે, તેમજ તેને બંધવ હતો એ પણ ઉપર કહેવાઇ ગયું તેમજ બંનેના પિતાનું નામ સાંગણ છે તેથી તેમજ ઋષભદાસે પણ નેમિનાથ સંબંધે ગુજરાતીમાં 'નવરસો' બનાવેલ છે તે પરથી સબલ અનુમાન કોઇ કરે કે ઋષભદાસ અને વિક્રમ બંને સગાભાઇઓ હતા. વિક્રમ એ નામપર બે કૃતિઓ નામે નેમિનાથચરિત્ર તથા નેમિદૂત જૈન ગ્રંથાવલિના પૃ. ૨૪૩ અને ૩૩૧ પૃષ્ઠ પર માલુમ પડે છે તો તે બંને કૃતિઓ એક હોઇ શકે, કારણ કે ઉપરોક્ત પુસ્તક નેમિદૂતને બદલે નેમિચરિત્ર એ નામથી પ્રગટ થયું છે, વળી (મંત્રી) વિક્રમકૃત 'મેઘદૂત' નામની કૃતિ પણ તેજ

+પ્રકાશક–શ્રી જૈન ગ્રંથ રત્નાકર કાર્યાલય–હીરાબાગ મુંબઇ મૂલ્ય ૪॥ આના.

ગ્રંથાવલિના પૃ. ૩૩૨ પર માલુમ પડે છે તો તે (મંત્રી) વિક્રમ જૂદાં હોવાનો સંભવ છે.

૪૩. પરંતુ આ નેમિદૂતની સં. ૧૬૦૨માં લખાયેલ પ્રત વાલુચરના ગટ્ટુ બાબુને ત્યાં જીર્ણ છે. (નોટીસીઝ ઑફ્ ધી સંસ્કૃત મૅનસ્ક્રિપ્ટ્સ વૉ. ૧૦ પૃ. ૨૭); તેથી આ વિક્રમ ઋષભદાસના ભાઇ હોઇ ન શકે એમ હવે નિશ્ચિત થાય છે.

૧૦ કવિના ગુરૂ.

૪૪. કવિ જૈન શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં તપા ગચ્છના હતા, અને તેના સમયમાં પ્રથમ તે ગચ્છની ૫૮ મી ગાદી પર [૧૩] હીરવિજય સૂરિ હતા કે જેમનો સ્વર્ગવાસ સં. ૧૬૫૨ ના ભાદ્રપદ શુદિ ૧૧ ને દિને ઉન્ના (અગર ઉન્નત)—હાલના ઉના ગામમાં થયો હતો. ત્યાર પછી તેમના પટ્ટધર [૧૪] વિજયસેન સૂરિ થયા. તેઓના

૧૩ હીરવિજય સૂરિ—અકબર બાદશાહને જૈન ધર્મનો બોધ આપનાર. જન્મ સં. ૧૫૮૩ માર્ગશીર્ષ શુદિ ૯ પ્રલ્હાદનપુર (પાલ્હણપુર), દીક્ષા પાટણમાં સં. ૧૫૯૬ કાર્તિક વદિ ૨, વાચક—ઉપાધ્યાયપદ નારદપુરિમાં સં. ૧૬૦૮ના માઘ શુદિ ૫, સૂરિપદ શિરોહીમાં સં. ૧૬૧૦, સ્વર્ગવાસ ઉન્નામાં સં. ૧૬૫૨ ભાદ્રપદ શુદિ ૧૧. આનું સંસ્કૃત ચરિત્ર મુદ્રિત-હીરસૌભાગ્ય કાવ્યમાં છે. જુઓ આ કવિકૃત હીરવિજયસૂરિ રાસ; વિસ્તૃત ગૂજરાતીમાં ચરિત્ર માટે જુઓ 'સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્' એ નામનું મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી લિખિત પુસ્તક.

૧૪. વિજયસેન સૂરિ—તપાગચ્છની ૫૯ મી પાટે પિતા કમંશા, માતા કોડમદે. જન્મ સં. ૧૬૦૪ નારદપુરીમાં, દીક્ષા ૧૬૧૩. બાદશાહ અકબરે તેમને 'કાલિ સરસ્વતિ' એ બિરૂદ આપ્યું. સ્વર્ગગમન સં. ૧૬૬૧ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૧ સ્તંભતીર્થે (ઋષભદાસનાજ વતનમાં) થયું. અકબર બાદશાહે સર્વ દર્શનની પરીક્ષા માટે તે તે દાર્શનિકને બોલાવ્યા તેમાં વિજયસેને જય મેળવ્યો એટલે પાદશાહે કહ્યું કે 'હીરવિજય તે ગુરૂ, અને આ સવાઈ ગુરૂ'—એટલે ગુરૂથી શિષ્ય અધિક છે.

સમયમાં કવિએ આદિનાથ વિવાહલો અને નેમનાથ રાજીમતિ સ્તવન (સં. ૧૬૬૭ નું) રચેલ છે તેમાં તેમનું નામ આપ્યું છે[૫] તેઓએ ઋષભદાસને શિષ્ય તરીકે પણ શાસ્ત્રાધ્યયન કરાવી તેના પર પરમ ઉપકાર કર્યો જણાય છે, એટલુંજ નહિ પણ તેની કૃતિ પણ જોઇ તપાસી શોધી આપેલ છે. કુમારપાલ રાસને અંતે કવિ પોતે જણાવે છે કેઃ—

સોલ સંવચ્છરિ જાંણિ વર્ષ સિત્તરિં ભાદ્રવા શુદિ શુભ બીજ સારી,
વાર ગુરૂ ગુણ ભર્યો રાસ ઋષભિં કર્યો, શ્રી ગુરૂ સોધિં બહુ બુદ્ધિ વિચારી.

૨૨ પુ.

૪૫. ઋષભદાસે પણ તેમનેજ પોતાના ગુરૂ તરીકે સ્વીકાર્યા છે. તે ગુરૂનું વર્ણન આપી પોતે કહે છે કે 'તે જયસિંહ ગુરૂ આદરો રે.' આમાં જયસિંહ તે વિજયસેન સૂરિનું અપરનામ યા મૂલનામ છે. [જુઓ વિજય પ્રશસ્તિ, હીરસૌભાગ્ય વગેરે.] તેમનું વર્ણન આ પ્રમાણે કવિ ભરતેશ્વરબાહુબલિ રાસને અંતે આપે છે કેઃ—

હીરતણો પાટે હવો, જયસિંહજી ગુણવંત,
જિણે અકબરશાહ બૂઝવ્યો, દિલ્લીપતિ બલવંત.
જિણેં દિલ્લીપતિ દેખતાંરે, જીત્યો વાદ વિવેક,
શાહ અકબર રંજીઓરે, હાર્યા વાદી અનેક.
શાહ અકબર એમ કહેરે, હીર તણો શિષ્ય સાચ,
રોહણાચળનો ઉપનોરે, તે નોય વળી કાચ.
જગગુરૂનો શિષ્ય એ ખરોરે, દીસે બહુ ગુણગ્રામ,
ત્યાં દિલ્લીપતિ થાપતોરે, સૂરિ 'સવાઇ'રે નામ.

---

૫ વડ તપા ગચ્છ પાટિં પ્રભુ પ્રગટીઓ, શ્રી વિજયસેન સૂરિ પૂરિ આસો;
ઋષભના નામથી સકલ સુખ પામીએ, કહત કવિતા નર ઋષભદાસો.

ઋષભ કહે નર તે ભલારે, રાખે પિતાનું નામ,
શ્રી ઋષભદીશ્વર કુલ જુઓરે, ભરત વધારે મામ.
વસુદેવ કુલે કૃષ્ણજીરે, દશરથકુલે શ્રી રામ,
નૃપ પાંડુકુલે પાંડવારે, જિણે કર્યાં ઉત્તમ કામ.
ઇણ દૃષ્ટાંતે જાણજોરે, તે ચેલો જગસાર,
નિજ ગુરૂ મામ વધારતોરે, સંભારે તે વારંવાર.
વીરવચન આજ્ઞાઆલતો રે, ગૌતમ બ્રાહ્મણ જાત,
તો તેહના ગુણ વિસ્તર્યારે, નામ જપેરે પ્રભાત.
હીર વચન દીપાવતોરે, જયસિંહ પુરૂષ ગંભીર,
જિણે ગચ્છ સંઘ વધારિયો, ગયો ન જાણ્યોરે હીર.
બિંબપ્રતિષ્ઠા બહુ થઇરે, બહુબ ભરાયારે બિંબ,
શ્રી જિનભુવન મોટાં થયાંરે, ગચ્છ વાધ્યો બહુ લંબ.

૪૬. વિજયસેન સૂરિએ અનેક જિનમંદિરો બધાવી તેમાં અનેક જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે તે હાલના મોજૂદ શિલા લેખો પરથી માલૂમ પડે છે. આની પછી કવિ કહે છે કે વિજયતિલક સૂરિ પાટે આવ્યા (તે જયસિંહ ગુરૂ માહરોરે, વિજયતિલક તસ પાટ), જ્યારે તપગચ્છની પટ્ટાવલીમાં વિજયદેવ સૂરિ આવ્યા એમ જણાવ્યું છે. તો તે બંને ખરૂં છે, એટલે વિજયસેન સૂરિની પાટે બે આચાર્યો થયા (૧) વિજયદેવ સૂરિ[૧૬] (૨) વિજયતિલકસૂરિ; અને તે આ પ્રમાણેઃ—

૪૭. " વાચકશિરોમણિ શ્રીમાન્ ધર્મસાગરજી ઉપાધ્યાયે

---

૧૬. વિજયદેવસૂરિ—જન્મ ઇડરમાં સં. ૧૬૩૪, દીક્ષા વિજયસેન સૂરિ પાસે સં. ૧૬૪૩, પંન્યાસ પદ સં. ૧૬૫૫ સૂરિપદ સં. ૧૬૫૬. તેમણે ઇડરના રાજા કલ્યાણમલ્લને પ્રતિબોધ્યો હતો, અને જહાંગીર બહાદશાહે તેને 'મહાતપા' એ બિરૂદ આપ્યું હતું; સ્વર્ગવાસ ઉન્ના નગરમાં સં. ૧૭૧૩ ના આષાઢ શુદિ ૧૧ ને દીને.

'કુમતિકુદ્દાલ' નામનો ગ્રંથ બીજા ગચ્છોની વિરૂદ્ધ ઘણી સખ્ત ભાષામાં રચ્યો હોવાથી તેને અપ્રમાણ ગણી વિજયસેન સૂરિએ ધર્મસાગરજીને ત્રણ પેઢી સુધી ગચ્છ બહાર કર્યાં હતા. વિજયદેવ સૂરિ ગૃહસ્થાવસ્થામાં ધર્મસાગરજીના ભાણેજ થતા હતા અને અરસપરસ બંનેને પ્રેમ હતો. તેથી ગચ્છ બહારની હકીકતનો પત્ર ધર્મસાગરે વિજયદેવ સૂરિને લખ્યો કે જેના ઉત્તરમાં વિજયદેવ સૂરિએ પત્રની અંદર જણાવ્યું કે 'કશી ચિંતા ન કરશો. ગુરૂનું નિર્વાણ થયે તમને ગચ્છમાં લેઇ લઇશું.' આ પત્ર માણસ સાથે મોકલ્યો; તેણે ભૂલથી તે વિજયસેનના હાથમાં આપ્યો વાંચતાં હૃદયમાં પોતાના શિષ્યને માટે આઘાત થયો અને બીજા કોઇને ગચ્છપતિ નીમવા વિચાર રાખ્યો. વિહાર કરતાં ખંભાત આવ્યા, સં. ૧૬૭૧, ત્યાં સ્વર્ગે જવા પહેલાં આઠ વાચક (ઉપાધ્યાય) અને ચારસો મુનિના પરિવારને બોલાવી જણાવ્યું કે 'એક વખત તમે વિજયદેવસૂરિ પાસે જઇ મારૂં વચન માન્ય રાખવા કહેજો. જો માન્ય કરે તો પટ્ટધર તેનેજ સ્થાપજો, નહિ તો બીજા કોઇ યોગ્ય મુનિને સ્થાપજો' એમ કહી સંઘ સમક્ષ તે આઠે ઉપાધ્યાયોને સૂરિમંત્ર આપ્યો.

૪૮. આઠે વાચકોએ વિજયદેવ સૂરિ પાસે અમદાવાદ આવી સ્વર્ગસ્થ આચાર્યનો અંતિમ સંદેશ કહ્યો, પણ તેમણે તેનો અસ્વિકાર કર્યો એટલે વિજયસેનની ગાદી પર વિજયતિલક સૂરિને સ્થાપિત કર્યા. તે ત્રણ વર્ષ પછી સ્વર્ગસ્થ થયા. સં. ૧૬૭૪. એમને કવિએ આચાર્ય તરીકે માન્ય રાખ્યા.[૧૭]"

તે જયસિંહ ગુરૂ માહરોરે, વિજયતિલક તસ પાટ,
સમતા શીલ વિદ્યા ધણીરે, દેખાડે શુભ ગતિ વાટ.

---

૧૭. દીપવિજય કૃત સોહમકુલ પટ્ટાવલી રાસપરથી. વિશેષ માટે જુઓ વિજયતિલક સૂરિ રાસ. ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૪ થો.

૪૯. તેમની પછી ૧૮ વિજયાણુંદ સૂરિ થયા, અને તેમનો કવિએ ગુરૂ તરીકે અંગીકાર કર્યો.

તેહને પાટે વળી પ્રગટીઓરે, કલ્પતરૂનો કંદ,
વિજયાનંદ સૂરીશ્વરરે, દીઠે અતિરે આનંદ.
જેહની મધુરી દેશનારે, સૂરિ ગુણ રે છત્રીશ,
ગુણ સત્તાવીશ સાધુનારે, સત્તર ભેદ સંયમ કરીશ.
હીર હાથે દીક્ષા વરે રે, હુઓ તપગચ્છનો રે નાથ,
ઋષભ તણો ગુરૂ તે સહીરે, તેહનો મસ્તકે હાથ.

—ભરતેશ્વર રાસ સં. ૧૬૭૮.

---

૧૮ વિજયાણુંદ સૂરિ—મરૂ દેશના રોહ ગામમાં પ્રાગવંશી પિતા શ્રીવંત, અને માતા લાલબાઇ-શૃંગારદેથી સં. ૧૬૪૨ માં જન્મ, મૂલનામ કલો, હીરવિજયસૂરિ પાસે દીક્ષા સં. ૧૬૫૧, દીક્ષાનામ કમલવિજય, વિજયતિલક સૂરિએ શિરોહીમાં સૂરિ પદ આપ્યું. સ્વર્ગવાસ સં. ૧૭૧૧ આષાઢ શુદિ પૂર્ણિમા ખંભાતમાં. વિજયાણુંદસૂરિ હીરવિજયના શિષ્ય હોવાથી વિજયદેવના કાકા ગુરૂ થતા હતા પોતે જ્યારે અમદાવાદમાં હતા ત્યારે વિજયદેવસૂરિ મળવા માટે અમદાવાદ આવ્યા. અરસપર પ્રીતિથી બંનેની સંમતિ પૂર્વક ગચ્છાધિપત્ય ત્રણ વર્ષ ચાલ્યું. ભાવી યોગે ચોથા વર્ષથી વિજયદેવ સૂરિએ પોતાના નામનો પટ્ટો મુનિઓ માટે લખ્યો; આ સાંભળી આણુંદ સૂરિએ પણ પોતાના નામનો પટ્ટો લખ્યો. આ કારણથી એકજ કુળમાં બે આચાર્યોના નામથી બે ગચ્છ થયા એકનું નામ દેવસૂરિગચ્છ અને બીજાનું નામ આણુંદસૂરિગચ્છ. સાગર-ગચ્છની ઉત્પત્તિ પણ આ સમયમાં થઇ. (આ માટે જુઓ મારો ગ્રંથ નામે જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા પુષ્પ ૧ લું. પ્ર૦ અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ.)

'વિમલવસહી' અખ્યર આણમો, જોડી નામ કરો કાં ભમો,
શ્રાવક સોય રાસ નીપાત, પ્રાગવંશ વીસો વિખ્યાત.

—ઋષભદાસ.

(આમાં વંશ પણ 'વીસા પોરવાડ' છે એમ આવી ગયું.)

વર્ષ

દિગ આગલિ લેઇ ઈંદ્રિહ ધરો, કાલ સોય તે પાછલે કરો,
કવણ સંવછર થાયે વલી, ત્યારે રાસ કર્યો મન રલી.

—સં. ૧૬૮૫.

માસ-તિથિ.

વૃક્ષ માંહિ વડો કહેવાય, જેણી છાયે નર દુષ્ટ પલાય,
તે તરુઅરનિ નામે માસ, કીધો પુણ્ય તણો અભ્યાસ.

—આસો.

આદિ અખ્યર વિન કો મમ કરો, મધ્ય વિના સહુઇ આદરો,
અંતે વિના સિરિ રાવણ જોય, અજુઆલી તિથિ તે પણિ હોઇ.

—શુદ ૧૦.

વાર

સકલદેવ તણો ગુરૂ જેહ, ઘણા પુરૂષને વલ્લભ તેહ,
ઘરે આવ્યો કરી જયજયકાર, તેણે વારે કીધો વિસ્તાર.

—ગુરૂવાર.

ગુરૂ

દીવાલી પહેલું પરવજ જેહ, ઉદાયી કેડે નૃપ બેઠો તેહ,
બેહુ મલી હુઆ ગુરૂનું નામ, સમર્યે સીઝે સઘલાં કામ.

—વિજયાનંદ સૂરિ.

ગુરૂ નામે મુજ પોહોતી આસ, ત્રંબાવતીમાં કીધો રાસ.

૧૧. જનશ્રુતિ. સરસ્વતિની પ્રસન્નતા.

૫૪. એવું કહેવાય છે કે કવિએ વિજયસેન સૂરિ પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવા શરૂ રાખ્યું હતું. એક રાત્રે ગુરૂએ પોતાના શિષ્ય સારૂ સરસ્વતિ દેવીને પ્રસન્ન કરીને પ્રસાદ મેળવ્યો હતો, કે જે પ્રસાદ રાત્રિએ ઉપાશ્રયમાંજ સુઇ રહેલા ઋષભદાસના જાણવામાં આવતાં તેણે પોતેજ આરોગી લીધો અને તે મહાન્ વિદ્વાન્ થયો. આના પરિણામે ઉપર જણાવેલી સંખ્યાબંધ કૃતિઓ તે રચી શકયો. આવી દંતકથા છે (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩ પ્રસ્તાવના પૃ. ૨૬ પછીનું પહેલું-બીજું પૃષ્ટ.)

૫૫.. આ દંતકથામાં કેટલું સત્ય છે તે કહી શકાતું નથી, છતાં આટલુ તો સત્ય છે કે દરેક કૃતિમાં કવિ સરસ્વતિ દેવીની સ્તુતિ કરવા ઉપરાંત તેનો પાડ, પ્રભાવ સ્વીકારે છે. સરસ્વતી દેવીનું મંગલાચરણ દરેકમાં કરી તેની સહાયતા માંગે છે. એક સ્થળે નમ્રતાથી જણાવ્યું છે કેઃ—

" સમરૂં સરસતી ભગવતી, સમર્યાં કરજે સાર,
હું મૂરિખ મતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર.
પિંગલ ભેદ ન ઓલખું, વ્યક્તિ નહીં વ્યાકર્ણ,
મૂરિખ મંડણ માંનવી, હું સેવું તુઝ ચરણ.

—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ.

સાર વચન દ્યો સરસ્વતી, તું છે બ્રહ્મસુતાય,
તું મુજ મુખ આવી રમે, જગમતિ નિર્મલ થાય.
તું ભગવતી તું ભારતી, તાહરાં નામ અનેક,
હંસગામિની શારદા, તુજમાં ઘણો વિવેક.
બ્રહ્માણી બ્રહ્મચારિણી, દેવકુમારી નામ,
ષટ્ દર્શનમાં તું સહી, સહુ બોલે ગુણગ્રામ.

વિદુષોની માતા સહી, વાગેશ્વરી તું હોય,
તું ત્રિપુરાબ્રહ્મવાદિની, નામ જપે સહુ કોય.
હંસવાહની તું સહી, વાણી ભાષા નામ,
તું આવી મુજ મુખ વસે, જિમ હોય વાંછિત કામ.
કરજો માતા વાંછયું કામ, પ્રથમ જપું હું તાહારૂં નામ,
તું મુજ માતા રાખે નામ, બોલું ભરત તણા ગુણગ્રામ.

—ભરતેશ્વર રાસ.

૫૬. દરેક ગ્રંથની અંતે પણ પ્રાયઃ સરસ્વતીનો ઉપકાર તેની સમાપ્તિ થઇ તે માટે સ્વીકારે છેઃ—

કવિજન કેરી પોહોતી આસ, હીર તણો મિં જોડયો રાસ,
ઋષભદેવ ગણધર મહિમાય, તૂંઠી શારદા બ્રહ્મસુતાય.

× × × ×

સરસતી શ્રી ગુરૂ નામથી નીપનો, એ રહો જિહાં રવિ ચંદ ધરતી.

—હીરવિજય સૂરિ રાસ.

૧૨ કવિ તરીકે ઋષભદાસ.

૫૭ 'કવિ' નું ઉપનામ પોતાના નામ આગળ ઋષભદાસ કોઇ વખતજ આપે છે ('પુણ્યવિભાગ હુઇ તવ મ્હારઇ, ચરચો ઋષભ કવિ આપ વિચારઇ —હીરવિજયસૂરિ રાસ), પરંતુ સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે ખરો કવિ અને કહેવાતા કવિમાં આસમાન જમીનનો ફેર છે. જુઓઃ—

આનંદ ભયો કવી નામથીએ,
તુમ કવી મોટા હોય;
કવિપદ પૂજિયે એ.
હું મૂરખ તુમ આગળે એ, તુમ બુદ્ધિસાગર જોય— કવિપદ, ૧

ક્યાં હરિત ક્યાં વાછડો એ, ક્યાં સાગરને ચીર
ક્યાં બંટીની રાબડી, ક્યાં ઘૃત સાંકર ખીર— કવિપદ. ૨
ન મળે સીપ ને ચંદ્રમા એ, ન મળે ખજુઓ સુર,
ક્યાં કલ્પદ્રુમ ખીજડો એ, વાહું ગંગા પૂર. કવિપદ. ૩
નામે સરીખા બેહુ જણાએ. બેહુનાં કવિયો નામ,
નામે અર્થ ન નીપજે એ, જગમાં ઝાઝા **રામ.** કવિપદ. ૪
ગજકંઠે ઘંટા ભલી એ, વૃષભ ગળે ઘંટાય,
તિણુ કારણે વૃષભો વળી એ, ગજની તોલ ન થાય- કવિપદ. ૫
ચંદન ભાજી વૃક્ષ સહીએ, અંતર બહુ તે માંહિ,
ગરૂડ ચીડી બેઉ પંખીઆ એ, પ્રાક્રમ સરખું ક્યાંહિ ? કવિપદ. ૬
મહાનગર ને ગામડું એ, બેહુને કહિયે ગામ,
હેમ પીતળ પીળાં સહી એ, જુજુઆ છે ગુણગ્રામ- કવિપદ. ૭
તીર્થંકર નર અવરને એ, માનવ સહી કહેવાય,
તત્ત્વજ્ઞાન વિચારીએ એ, તવ બહુ અંતર થાય.- કવિપદ. ૮
લંકાગઢ અન્ય નગરના એ, બેહુને કહિયે કોટ,
એહમાં અંતર અતિ ઘણો એ, જિમ ઘઉં બાજર લોટ. કવિપદ. ૯
હેમાચાર્ય પ્રમુખ કવિએ, મહાકવી તસ નામ,
સિદ્ધસેન દિવાકરૂ એ, જિણે કીધાં બહુ કામ- કવિપદ. ૧૦
વિક્રમરાય પ્રતિબોધિયો એ, બહુ વરષંતો દાન,
ઇસા કવિપદરેણુકા એ, હું નહિ તેહ સમાન- કવિપદ. ૧૧
ઇસા કવિના વચનથી એ, સુણત હુઓ કાંઇ જાણુ,
એલ વિચાર હરંખે કથું એ, કરી કવિજન પ્રણામ- કવિપદ. ૧૨

ભ. રાસ. પૃ. ૯૭-૯૮ **હી.** રાસ પૃ. ૩૧૧-૩૧૨.

૫૮. આ ઉપરથી જણાય છે કે કવિનો ઉચ્ચ ખ્યાલ ઋષભદાસને પળે પળે હતો 'વિબુધ કવીના નામથી, હુઓ મુજ **અતિ**

આનંદ' એમ જણાવી કવિના નામથી પોતે 'કવિ' તરીકે ઓળખાઇ આનંદ લેવામાં આવતો. આમાં કુમારપાળ રાજાના પ્રતિબોધક[21] હેમચંદ્રાચાર્ય અને વિક્રમ રાજાના પ્રતિબોધક ×સિદ્ધસેન દિવાકર નામના સંસ્કૃતમાં જૈન મહાકવિઓ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલાને પોતે વખાણ્યા છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ પોતાના પૂર્વકાલીન જૈન ગૂજરાતી કવિઓ પૈકી કેટલાકનાં નામ આપી તેમની પાસે પોતાની લઘુતા દર્શાવી છે.

આગિં જે કવિરાય, તાસ ચરણરજ ઋષભાય,
લાવણ્ય લીંબો ખીમો ખરો, સકલ કવિની કીરતિ કરો ૫૩
હંસરાજ વાછો દેપાલ, માલ હેમનાં બુદ્ધિ વિશાલ,
સુસાધુહંસ સમરો(ર?) સુરચંદ, શીતલ વચન જિમ શારદચંદ. ૪૪

---

૨૧ હેમચંદ્રાચાર્ય—"અપભ્રંશ કિંવા પ્રાચીન ગૂજરાતીનાં વ્યાકરણ આદિ પ્રવર્તક અને પ્રાકૃત બોલીઓના પાણિનિ. એ સમર્થ ગૂર્જર ગ્રંથકારનો સમય ઇ. સ. ૧૦૮૮–૧૧૭૨ છે." તેઓ ગૂજરાતના રાજન્ સિદ્ધરાજના સમયમાં હતા, પછીના રાજન્ કુમારપાળના ગુરૂ હતા (સંક્ષિપ્ત ચારિત્ર માટે જુઓ યોગશાસ્ત્ર–મુંબઇ માંગરાળ જૈન સભા તરફથી પ્રકાશિત થયેલ ગ્રંથના પ્રારંભમાં મૂકેલું મારૂં લખેલું ચરિત્ર, તથા ગુજરાત સાહિત્ય ખંડ ૫ વિભાગ ૨–૩–૪માંનો નિબંધ નામે 'જૈનો અને તેમનું સાહિત્ય' પૃ. ૬૫ થી ૧૫૮ પૈકી ૯૨ થી ૧૦૦. વિશેષમાં કુમારપાળ રાસ–પ્રબંધ, પ્રબંધચિંતામણી, ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ વગેરે.

×સિદ્ધસેન દિવાકર. ઉજ્જયિનીના રાજા વિક્રમાદિત્યના પ્રતિબોધક આચાર્ય. તેમણે જૈન ન્યાયને પ્રથમ પદ્ધતિપુરઃસર મૂક્યું; કોઇના માનવા પ્રમાણે વિક્રમના નવરત્નમાંના ક્ષપણક તે એ હતા. તેમણે ન્યાયાવતાર, સંમતિતર્ક આદિ ન્યાયના ગ્રંથો અને કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર રચેલ છે.

એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિં હું મુરખ બાલ,
સાયર આગલિ સંરોવર નીર, કસી તોડિ આવણુ નિ ખીર. ૫૫
ષીર ષાંડ ધૃત સરિષા જેહ, હું સેવક મુઝ ઠાકુર તેહ,
તેહનાં નામ તણુઈજ પસાય, સ્તવીઓ કુમારપાલ નરરાય. ૫૬

—કુમારપાલ રાસ.

૫૯. આમાં પૂર્વ સમયનાં જૈન ગૂજરાતી કવિઓનાં નામ મળી આવે છેઃ-[૨૧]લાવણ્યસમય, [૨૨]લીંબો, [૨૩]ખીમો, [૨૪]સક-

---

૨૧. **લાવણ્યસમય**—તેમનો વિમલપ્રબંધ સ્વ. સાક્ષર શ્રી મણિલાલ બકોરભાઇ વ્યાસે મુદ્રિત કરાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. જન્મ સં. ૧૫૨૧, દીક્ષા ૧૫૨૯, પંડિતપદ સં, ૧૫૫૫; તેમણે સં. ૧૫૮૭ માં શત્રુંજયના સપ્તમોદ્ધારની પ્રશસ્તિ લખી છે. તેમની કૃતિઓ વચ્છરાજ-દેવરાજ રાસ (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૩ જામાં મુદ્રિત) વગેરે અનેક છે. વિસ્તાર માટે જુઓ વિમલ.પ્રબંધ, તથા આનંદ મૌ. ૩ જાની પ્રસ્તાવના. મારો ગ્રંથ—જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો પૃ. ૬૮-૮૮.

૨૨. **લીંબો**—શ્રાવક. સમય કૃતિ માટે જુઓ એજન પૃ. ૧૬૨-૧૬૩.

૨૩. **ખીમો**—એ શ્રાવક કવિ છે. સમય તથા કૃતિ જુઓ એજન પૃ. ૧૬૧-૧૬૨.

૨૪. **સકલચંદ્ર**—(ઉપાધ્યાય મુનિ) કે જેમણે ઘણી સઝાયો, સ્તવનાદિ, તેમજ આખ્યાન રચ્યાં છે. તે માટે જુઓ એજન પૃ. ૨૭૫ થી ૨૮૪.

લચંદ્ર, ૨૫હંસરાજ, ૨૬વાછો (વચ્છ), ૨૭દેપાલ, ૨૮માલ (મુનિ?), હેમ (?), સુસાધુહંસ,૨૯ સમરો૩૦ (સમયસુંદર૩૧ ?),

---

૨૫. હંસરાજ—જેમણે મહાવીર સ્તવન રચ્યું છે તે.

૨૬. વાછો—શ્રાવક. તેની કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૬૩ થી ૬૬. આમાં વચ્છ અને વચ્છ ભંડારીનો સમાવેશ થાય છે.

૨૭. દેપાલ—શ્રાવક. તેનો સમય તેમજ કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૩૭ થી ૪૧.

૨૮. માલ—માલમુનિ–માલદેવ લાગે છે સમય તથા કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૩૦૫ થી ૩૧૦.

૨૯ સુસાધુહંસ—સાધુહંસ મુનિ. સમય અને કૃતિ માટે જુઓ એજન પૃ. ૨૨.

૩૦ સમરો—આ નામના કવિની કોઇ મોટી કૃતિ પ્રાપ્ત થઇ નથી. તેથી તેનો ઉલ્લેખ મારા ગ્રંથ જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧લામાં થયો નથી. ક્વચિત્ તે નામના કવિની સ્વાધ્યાય આદિ નાની કૃતિ મેં જોઇ છે એવું સ્મરણમાં છે.

૩૧ સમયસુંદર—ખરતર જિનચંદ્ર સૂરિના શિષ્ય શ્રી સકલચંદ મુનિના શિષ્ય. તેઓ ઋષભદાસના સમકાલીન હતા. તેઓ પણ એક સમર્થ કવિ હતા. જૈન ગુર્જર સાહિત્યમાં વિક્રમ સત્તરમી સદીના ઉ-ત્તરાર્ધને 'સમય–ઋષભયુગ' કહીએ તો ચાલે તેમ છે. સમયસુંદરના સંબંધી વિસ્તૃત નિબંધ મેં લખ્યો છે તે આ નિબંધના પ્રારંભમાં જણાવાઇ ગયું છે. તેમણે ઘણી કૃતિઓ રચી છે. જુઓ જૈન ગુર્જર કવિઓ ભાગ ૧ પૃ. ૩૩૧ થી ૩૯૧.

સુરચંદ[૩૨] વગેરે.-આ સર્વની બુદ્ધિ વિશાલ જણાવી તેમની પાસે પોતે મૂર્ખ બાલક છે એવું કહી આપણો કવિ વિનય સાચવે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ સરસ્વતીને સ્તુતિ કે જે પોતાના દરેક ગ્રંથમાં કરે છે તે કરતાં તેમની સહાયતા માંગવા પોતાની અતિશય દીનતા, લઘુતા, અને અજ્ઞાનતા દર્શાવે છે:—

સમરૂં સરસતિ ભગવતી, સમર્યાં કરજે સાર,
હું મૂરિખ મતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર.
પિંગલ ભેદ ન ઓળખું, વ્યક્તિ નહી વ્યાકર્ણ,
મૂરીખમંડણ માંનવી, હું સેવું તુજ ચર્ણ.

—કુમારપાલ રાસ. પૃ. ૧.

૬૦. કવિતા સંબંધી એક સ્થળે કહ્યું છે કે 'અણચિંતવ્યું જે કહે તે કવિતા—'જિમ કવિતા અણચિત્યુ કહઇ—યા પાઠાંતર જીમ કવિતા મનિ ચિંતવ્યું કવે'—કુમારપાલરાસ પૃ. ૨૩ કડી ૧૧૯.

૧૩ કવિની કૃતિઓ

૬૧. બીજે સ્થલે કહ્યું છે કે

કવિતા પંડિત જાગે ઘણાં, બુઝવે નારિબાલ
પ્રાહિ પંડિત તે નહિ સમઝાવઇ ભૂપાલ.

—કુ. રા. પૃ. ૧૧૧–૭૪; હી. રા. ૧૭૯–૧૧.

ભણ્યો ગણ્યોવિચક્ષણ પણો, માગિઈ મૂહુત ગયો કવિ તણો.

—કુ. રા. ૧૪૧–૬૫.

---

૩૨ સુરચંદ—આ નામના કવિની કોઇ કૃતિ પ્રાપ્ત થઇ નથી. સુરહંસ નામનો કવિ છે. જુઓ એજન પૃ. ૧૩૨ સુરચંદ એટલે દેવચંદ એમ હોય તો દેવચંદ ઋષભદાસના સમકાલીન હતા. જુઓ એજન પૃ. ૫૭૯–૫૮૧.

૫૨. આપણા કવિની કૃતિઓ ઘણી હશે જેમકે એવું તેની ઉપલબ્ધ કૃતિઓ તથા જૂના જૂના ભંડારોની ટીપો પરથી માલૂમ પડતું હતું, પરંતુ કેટલાએક પ્રસિદ્ધ ભંડારોની જાતીય તપાસ કરી મેળવેલી હકીકતો મેં મ્હારા જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લામાં નોંધી છે. (પૃ. ૪૦૯ થી ૪૫૮). તે છપાયા પછી મેળવેલી બીજી હકીકત તે ગ્રંથના ત્રીજા ભાગમાં આવશે. તે છતાં તેની સંખ્યા કેટલી છે તે હીરવિજયસૂરિ રાસ પરથી સુભાગ્યે મળી આવે છે:—

તવન અઠાવન ચોત્રીસ રાસો, પુણ્ય પસાયેં કીધ બહુ સુખવાસો,
ગીત સ્તુઇ નમસ્કાર બહુ કીધાં, પુણ્ય માટિ લખી સાધુનિં દીધાં.

૫૩. આ પરથી જણાય છે કે તેમણે ૫૮ સ્તવન, ૩૪ રાસાઓ રચ્યાં હતાં અને તે ઉપરાંત ગીત, સ્તુતિ, નમસ્કાર વગેરે અનેક બનાવ્યાં હતાં. આ સર્વ પુણ્યાર્થે લખી સાધુઓને આપી દીધાં હતાં. સાધુઓએ અનેક પ્રતો કરી કરાવી તે સર્વ સાચવી રાખ્યાં.

૫૪. આ પર વિશેષ શોધ કરતાં સ્વ. રા. **મણિલાલ બકોરભાઇ** વ્યાસ પાસેથી હીરવિજયસૂરિના બારબોલના રાસની તેમણે ઉતારેલી પ્રત મળી કે જેની અંતે તેની કૃતિની ગાથાવાર ટીપ નીચે પ્રમાણે આપેલ છે:—(આમાં સાલસંવત્ મૂલ જોટને તથા બીજા આધારથી પૂર્યા છે.)

[23] "સંઘવી રીષભકૃત રાસની ટીપ લખી છઇ:—

---

૨૩ શ્રેણિક રાસની એક પ્રતમાં પણ ટીપ આપી છે તેમાં જે રાસનાં નામનો ઉલ્લેખ નથી અને જે આ ટીપમાં છે તેનાં નામ; મલ્લિનાથ રાસ, હીરવિજયસૂરિનો રાસ, પુણ્યપ્રશંસા-રાસ, ગીત, હરિયાલી. અને શ્રેણિક રાસની ટીપમાં છે અને આ ટીપમાં નથી તે રોહિણીઆનો રાસ ગાથા ૨૫૦૦, તીર્થંકર ૨૪ નાં કવિત છે.

રાસનાં નામ		રચ્યા સંવત્.
*૧ શ્રીરીષભદેવનો રાસ	ગાથા ૧૨૭૧	
૨ શ્રીભરતેશ્વરનો રાસ	ગાથા ૧૧૧૬	૧૬૭૮ પોશ શુદ ૧૦ (મુદ્રિત. આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌ. ૩)
૩ ,, જીવવિચારનો રાસ	,, ૫૦૨	સં. ૧૬૭૬ આશો શુદ ૧૫
૪ ,, ક્ષેત્રપ્રકાશ	,, ૫૮૪	સં. ૧૬૭૮ મહા શુદ ૨ ને ગુરૂવાર
૫ અજાપુત્ર રાસ	ગાથા ૫૫૯	સં. ૧૬૭૭ વિજય-સેનસૂરિનાવારામાં
૬ શત્રુંજય રાસ	ગાથા ૩૦૧	
૭ સમકીત રાસ	,, ૮૭૯	સં. ૧૬૭૮ જેઠ સુદિ ૨ ગુરૂવાર
૮ સમઇસરૂપ (સમયસ્વરૂપ) રાસ	ગાથા ૭૯૧	
૯ દેવસરૂપ રાસ	ગાથા ૭૮૫	
૧૦ નવતત્ત્વ રાસ	ગાથા ૮૧૧	સં. ૧૬૭૬ કાર્તિક વદ ૦)) રવિવાર
૧૧ થૂલીભદ્ર રાસ	ગાથા ૭૨૮	સં. ૧૬૬૮ કાર્તિક વદ ૦)) દીવાળી શુક્ર
૧૨ વ્રતવિચાર રાસ	ગાથા ૮૬૨	સં. ૧૬૬૬ કાર્તિક વદિ ૦)) દીવાળી.
૧૩ સુમિત્રરાજા રાસ	૧ગાથા ૪૨૬	સં. ૧૬૬૮ પોસ શુદ ૨ ગુરૂવાર
૧૪ કુમારપાલ રાસ	ગાથા ૪૫૦૬	સં. ૧૬૭૦ ભાદ્રપદ શુદ ૨ ગુરૂવાર
૧૫ કુમારપાલનો નાનો રાસ	ગાથા ૨૧૯૨	
૧૬ જીવંત સ્વામીનો રાસ	ગાથા ૨૨૩	
૧૭ ઉપદેશમાલા	ગાથા ૭૧૨	સં. ૧૬૮૦

---

* ૧–૭ શ્રેણિક રાસમાં કવિની કૃતિઓની ટીપ આપી છે તેમાં ગાથાની સંખ્યા સંબંધે જે ફેર છે તે આ પ્રમાણેઃ—૧, ૨૨૩;

૬૨. આપણા કવિની કૃતિઓ ઘણી હોવી જોઇએ એવું તેની ઉપલબ્ધ કૃતિઓ તથા જૂદા જૂદા ભંડારોની ટીપો પરથી માલૂમ પડતું હતું, પરંતુ કેટલાએક પ્રસિદ્ધ ભંડારોની જાતીય તપાસ કરી મળેલી હકીકતો મેં મ્હારા જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લામાં નોંધી છે. (પૃ. ૪૦૯થી ૪૫૮). તે છપાયા પછી મળેલી બીજી હકીકત તે ગ્રંથના ત્રીજા ભાગમાં આવશે. તે છતાં તેની સંખ્યા કેટલી છે તે **હીર**વિજયસૂરિ રાસ પરથી સુભાગ્યે મળી આવે છેઃ—

તવન અઠાવન ચોત્રીસ રાસો, પુણ્ય પસર્યો કીધ બહુ સુખવાસો,
ગીત થુઇ નમસ્કાર બહુ કીધાં, પુણ્ય માટિ લખી સાધુનિં દીધા.

૬૩. આ પરથી જણાય છે કે તેમણે ૫૮ સ્તવન, ૩૪ રાસાઓ રચ્યાં હતાં અને તે ઉપરાંત ગીત, સ્તુતિ, નમસ્કાર વગેરે અનેક બનાવ્યાં હતાં. આ સર્વ પુણ્યાર્થે લખી સાધુઓને આપી દીધાં હતાં. સાધુઓએ અનેક પ્રતો કરી કરાવી તે સર્વ સાચવી રાખ્યાં.

૬૪. આ પર વિશેષ શોધ કરતાં સ્વ. રા. **મણિલાલ બકોરભાઇ** વ્યાસ પાસેથી **હીર**વિજયસૂરિના બારબોલના રાસની તેમણે ઉતારેલી પ્રત મળી કે જેની અંતે તેની કૃતિની ગાથાવાર ટીપ નાચે પ્રમાણે આપેલ છેઃ—(આમાં સાલસંવત્ મૂલ જોઇને તથા બીજા આધારથી પૂર્યા છે.)

૩૩" સંઘવી રીષભકૃત રાસની ટીપ લખી છઇઃ—

---

૩૩ શ્રેણિક રાસની એક પ્રતમાં પણ ટીપ આપી છે તેમાં જે રાસનાં નામનો ઉલ્લેખ નથી અને જે આ ટીપમાં છે તેનાં નામ; મલ્લિનાથ રાસ, હીરવિજયસૂરિનો રાસ, પુણ્યપ્રશંસા-રાસ, ગીત, હરિયાલી. અને શ્રેણિક રાસની ટીપમાં છે અને આ ટીપમાં નથી તે રોહિણીઆનો રાસ ગાથા ૨૫૭૦, તીર્થંકર ૨૪ નાં કવિત છે.

રાસનાં નામ		રચ્યા સંવત્.
*૧ શ્રીરીષભદેવનો રાસ	ગાથા ૧૨૭૧	
૨ શ્રીભરતેશ્વરનો રાસ	ગાથા ૧૧૧૬	૧૬૭૮ પોશ શુદ ૧૦ (મુદ્રિત. આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૈ. ૩)
૩ ,, જીવવિચારનો રાસ	,, ૫૦૨	સં. ૧૬૭૬ આશો શુદ ૧૫
૪ ,, ક્ષેત્રપ્રકાશ	,, ૫૮૪	સં. ૧૬૭૮ મહા શુદ ૨ ને ગુરૂવાર
૫ અજાપુત્ર રાસ	ગાથા ૫૫૯	સં. ૧૬૭૭ વિજય-સેનસૂરિનાવારામાં
૬ શત્રુંજય રાસ	ગાથા ૩૦૧	
૭ સમકીત રાસ	,, ૮૭૯	સં. ૧૬૭૮ જેઠ સુદિ ૨ ગુરૂવાર
૮ સમઇસરૂપ(સમયસ્વરૂપ)રાસ	ગાથા ૭૯૧	
૯ દેવસરૂપ રાસ	ગાથા ૭૮૫	
૧૦ નવતત્ત્વ રાસ	ગાથા ૮૧૧	સં. ૧૬૭૬ કાર્તિક વદ ૦)) રવિવાર
૧૧ થૂલીભદ્ર રાસ	ગાથા ૭૨૮	સં. ૧૬૬૮ કાર્તિક વદ ૦)) દીવાળી શુક્ર
૧૨ વ્રતવિચાર રાસ	ગાથા ૮૬૨	સં. ૧૬૬૬ કાર્તિક વદિ ૦)) દીવાળી.
૧૩ સુમિત્રરાજા રાસ	૧ગાથા ૪૨૬	સં. ૧૬૬૮ પોસ શુદ ૨ ગુરૂવાર
૧૪ કુમારપાલ રાસ	ગાથા ૪૫૦૬	સં. ૧૬૭૦ ભાદ્રપદ શુદ ૨ ગુરૂવાર
૧૫ કુમારપાલનો નાનો રાસ	ગાથા ૨૧૯૨	
૧૬ જીવંત સ્વામીનો રાસ	ગાથા ૨૨૩	
૧૭ ઉપદેશમાલા	ગાથા ૭૧૨	સં. ૧૬૮૦

* ૧-૭ શ્રેણિક રાસમાં કવિની કૃતિઓની ટીપ આપી છે તેમાં ગાથાની સંખ્યા સંબંધે જે ફેર છે તે આ પ્રમાણે:—૧, ૨૨૩;

રાસના નામ.		રચ્યા સંવત્
૧૮ શ્રાદ્ધવિધિ રાસ	ગાથા ૧૬૧૬	
૧૯ હિતશિક્ષા રાસ	ગાથા ૧૮૪૫	સં. ૧૬૮૨ મહા શુદ ૫ ગુરૂ (મુદ્રિત શ્રા. ભીમશી માણેક પ્રકટ મુંબઈ)
૨૦ પૂજાવિધિ રાસ	ગાથા ૫૭૧	સં. ૧૬૮૨ વૈ. શુ. ૫ ગુરૂ
૨૧ આર્દ્રકુમાર રાસ	ગાથા ૯૭[૨]	
૨૨ શ્રેણિક રાસ	ગાથા ૧૮૩૯	સં. ૧૬૮૨ આશો શુદ ૫ ગુરૂ

સ્તવન ૩૩, નમસ્કાર [૩]૨, થોઓ (સ્તુતિઓ) ૪૨ [૪], સુભાષિત [૫]૪૦૦, ગીત ૪૧, હરિયાલી ૫.

૨૩ હીરવિજયસૂરિ રાસ	ગાથા	સં. ૧૬૮૫ આસો શુદ ૧૦ ગુરૂ
૨૪ મલ્લિનાથ રાસ	ગાથા ૨૯૫	સં. ૧૬૮૫ પોષ શુદિ ૧૩ રવિ.
૨૫ પુણ્યપ્રશંશા રાસ	ગાથા ૩૨૮	
૨૬ કયવન્નાનો રાસ	ગાથા ૨૮૪[૬]	સં. ૧૬૮૩
૨૭ વીરસેનનો રાસ	ગાથા ૪૪૫[૭]	

[આ ઉપરાંત બે રાસ ઉમેરી શકાય એક તો જેમાં આ ટીપ છે તે નામેઃ—

૨૮ હીરવિજયસૂરિના બારબોલ રાસ. સંવત ૧૬૮૪ શ્રાવણ વદ ૨ ગુરૂવાર

અને બીજા એક રાસનું નામ શ્રેણિક રાસની એક પ્રત કે જે 'સંવત્' ૧૬૯૭ માઘ વદિ ૮ રવિવારે સા. પકા વીરાનાં પાનાં આણીની

૨, ૧૯૭; ૩, ૧૨; ૪, ૭; ૫, ૩૭૯; ૬, ૫૨૭; ૭, ૫૨૭.

ઉતારો છ, લખીતં ગાંધી માધવસુત વર્ધમાન પઠનાર્થ સુમજી' એ શબ્દોથી સમાપ્ત થયેલી છે તેમાં આપેલી ટીપ પરથી માલૂમ પડતું નીચેનું છેઃ—

૨૯	રોહિણીઆનોરાસ ગાથા ૨૫૦૦ (સં. ૧૬૮૮ પોશ સુદ ૭) અને તીર્થંકર ૨૪ નાં કવિત છે, અને તે ઉપરાંત ભંડારોની ટીપ વગેરે પરથી.	
૩૦	અભયકુમારરાસ.	સં. ૧૬૮૭ કાર્તિક શુદ ૯ ગુરૂવાર
૩૧	વીશસ્થાનક તપ રાસ	સં. ૧૬૮૫
૩૨	સિદ્ધસિક્ષા (?) રાસ	પાટણ ત્રીજા ભંડારમાં છે.

સ્તવનમાં સં. ૧૬૬૭ પોષ શુદ ૨ ગુરૂવારે પૂર્ણ કરેલા નેમનાથ રાજીમતિ સ્તવન (નેમિનાથનવરસો), વિજયસેનસૂરિ વગેરેના વખતમાં કરેલ' 'આદિનાથ વિવાહલો' વિગેરે.

૬૫. કાવ્યની પરીક્ષા તેમાં રહેલાં વસ્તુ, પાત્ર અને રસ એ ત્રણથી સામાન્ય અંશે થાય છે. રસ સબંધે જણાવીએ તો આ કવિનાં ઉપરોક્ત લગભગ સર્વ કાવ્યો ઉપલબ્ધ થાય તેમ છે. પણ તે સર્વ સબંધે બધાના અવલોકન વગર કંઇપણ કહી ન શકાય. છતા મને જે જણાય છે કે કવિએ રસની જમાવટ કરવામાં જે ચાતુર્ય, માધુર્ય. ઉપલબ્ધ થયાં છે તે પરથી કલ્પના, શબ્દપ્રયોગ, અને વર્ણનશૈલી વાપરેલ છે તે જોતાં તેમણે સફલતા મેળવી છે, અને સત્તરમા સૈકામાંના એક પ્રતિષ્ઠિત અને સમર્થ કવિ તરીકે ગણનામાં મૂકવા લાયકનું સામર્થ્ય બતાવ્યું છે. તેની કેટલીક કૃતિઓ સંસ્કૃત પરથી અનુવાદ છે, છતાં તે એટલી બધી ઉત્તમ છે કે વાંચતાં જણાય તેમ નથી કે તે અનુવાદ છે.

૬૬. ઉપરની કૃતિઓ પરથી કોઇ એમ કહેશે કે ઋષભદાસે પોતાની જે જે કૃતિઓ રચી છે તે પોતાના સંપ્રદાયને લગતી છે,

તેમાંની ઐતિહાસિક કૃતિઓ પણ—જેવી કે કુમારપાલ અને હીરવિજયસૂરિ પરના રાસો છે—તે જૈન સંપ્રદાયની ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓ સંબંધી છે અને એજ રીતે સર્વ જૈન કવિઓએ પ્રાયઃ કર્યું છે.

૬૭. આના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે ઉપરોક્ત વાત મુખ્યત્વે કરી સત્ય છે અને એજ વાત જૈનેતર પ્રાચીન કવિઓને પણ લાગુ પડે છે. દલપત અને નર્મદ અર્વાચીન યુગમાં થયા પણ તે પહેલાં જોઇશું તો જૈનેતર કવિઓએ પણ પોતાના સંપ્રદાયને લગતુંજ કાવ્યસાહિત્ય રચ્યું છે. ટુંકામાં અર્વાચીન યુગ પહેલાનું કાવ્યસાહિત્ય—જૈનેતર કે જૈન—સાંપ્રદાયિક જ હતું[૩૪] તેથી તે સાહિત્ય સમજવાને—અભ્યાસવા માટે જૈનેતર અને જૈનના ધાર્મિક સાહિત્ય—કથા વગેરેનો અભ્યાસ કર્ત્તવ્ય છે.

૧૪ કેટલાંક કાવ્યોનું વસ્તુ

૬૮. (૧) કુમારપાલ રાસ તે જિનમંડનગણિના કુમારપાળ-

---

૩૪ સરખાવો—પ્રસ્થાન માસિકના તાજા પ્રગટ થયેલા વૈશાખ સં. ૧૯૮૩ના અંકમાં 'કવિશ્રી ન્હાનાલાલનો આધુનિક કાવ્ય સાહિત્યમાં ફાળો' એ નામના રા. અભિજિતે લખેલા લેખની પહેલી પંક્તિઓઃ—

"આપણા સાહિત્યનો અર્વાચીન યુગ દલપત નર્મદથી શરૂ થતો સાધારણ રીતે માનવામાં આવે છે. આ માન્યતા અનેક દૃષ્ટિબિન્દુએ છે કે નર્મદ દલપત પૂર્વે જે કાવ્યો લખાતાં તે બધામાં મુખ્યત્વે કરીને સામ્પ્રદાયિક તત્ત્વ વિશેષ હતું, અને આથી તે કાવ્યો સમજવાને માટે તે તે સમ્પ્રદાયોના થોડા ઘણા જ્ઞાનની ભૂમિકાની આવશ્યકતા રહેતી. આ વસ્તુસ્થિતિમાં દલપત નર્મદના આગમનથી ફેર પડયો, કાવ્ય સામ્પ્રદાયિક ચીલામાંથી નીકળી જઇ વધારે વિશાળ સૃષ્ટિમાં વિહરવા માંડયું: અને પરિણામે જીવનની પ્રવૃત્તિઓ જેમ અનેકવિધ છે, તેમ કાવ્યની ગતિ પણ અનેક ક્ષેત્રોમાં થવા લાગી."

પ્રબંધ* પરથી (૨) હીરવિજયસૂરિનો તે દેવવિમલ ગણિકૃત હીર-સૌભાગ્ય નામના સંસ્કૃત મહાકાવ્ય પરથી, આ કાવ્યમાં સત્તરસર્ગ છે. એમાં કાવ્ય ૨૭૮૯ છે; ઉપરાંત પ્રશસ્તિ ૨૨ કાવ્યાત્મક છે. બધાં મળી કાવ્ય ૨૮૧૧, કદાચ શ્લોકમાન ત્રણ હજારને પાંચ કવિ કહે છે તેમ થતૂં હશે (?) અને (૩) ભરતેશ્વર બાહુબલી રાસ તે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત ત્રિષષ્ઠિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્રમાંના ઋષભદેવ ચરિત્રપરથી રચેલ છે, છતાં દરેકમાં પોતાની કલ્પના, વર્ણનસુંદરતા, પ્રતીયમાન છેજ.

પૂર્વઈ જે મહાપંડિત હવો, સૂરિ સોમ પંડિત અભિનવો,
પંચાસમિં પાટિ તે કહ્યો, તપગચ્છ સિરિ ટીકો થયો.
તેહનો શિષ્ય સુપુરૂષ કહિવાય, જિનમંડણ નાંમિ ઉવઝાય,
કુમારપાલ પ્રબંધજ કર્યો, સુણતાં નરનારી ચિત્ત ઠર્યો.
શાસ્ત્રઇ સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરૂ નાંમી સીસ
સંવત ચઉદ બાણુઓ ભલો, કુમારપાલ ગાયો ગુણનીલો.
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂનાં જેહ, કેતાએક માંહિ આણ્યા તેહ,
કેતાએક ભાવ ગુરૂમુખથી લહ્યા, તે મિં જોડી વીવરી કહ્યા.
સોય ગ્રંથ હમણાં વંચાય, મનમાં મત રાખો શંકાય,
તે પ્રબંધ માહિ છે જસ્યું, ઋષભ કહે મેં આણ્યું તસ્યું.

કેતાએક ગંભીર બોલ તિહાં જેહ, મઇં રાસમાંહે જાણ્યાં તેહ,
કેતાએક પરંપરાઇં વાત, તે જોડી આંણ્યાં અવદાત. ૬૩
જિનશાસ્ત્ર અનેરાં ભલાં, તિહાંથી વચન સુણ્યાં કેતલા,
રાસ મધ્યે આંણ્યા તેહ, આણ્યું નિતિશાસ્ત્ર વલી તેહ. ૬૪
હેત યુક્તિ દૃષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ,
વચન વિરૂદ્ધ કહ્યું હોઇ જેહ, મિચ્છા દુક્કડ ભાખું તેહ. ૬૫

---

* આનું ગુજરાતી ભાષાંતર વડોદરા ગાયકવાડ સરકાર તરફથી, સ્વ૦ રા૦ મગનલાલ ચુનિલાલ વૈદ્યે કરેલું પ્રસિદ્ધ થઇ ગયું છે.

કવિત કાવ્ય શ્લોક નિ દુહા, કર્યાં કવિ જે આગઇ હુઆ,
સરસ સુકોમલ આણ્યા જેહ, રાસમાંહિ લેઇ આણ્યા તેહ. ૬૬
એણિપરિ બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષિ ગુણમાલા કરી,
સિદ્ધ કામકાજ માલીઇ વરી, બ્રહ્મસુતાઇ સાર મુઝ કરી. ૬૭

—કુમારપાલ રાસ.

(૨) પૂરવિં દેવવિમલ પંન્યાસ, સોલ સરગ તેણિં કીધા ખાસ,
ત્રિણ્ય સહસ નિ પંચ કાવ્ય, કરજોડી કીધાં તેણિં ભાવ્ય.
પાંચ હજાર નિ સઇ પાંચ, એકાવન ગાથાવત્પઠનો (ટીકાનો) સંચ,
નવહજાર સાતસઇ પીસ્તાલ, કરિ ગ્રંથ નર બુદ્ધિ વિશાલ.
વિકટ ભાવ છિ તેહના સહી, માહરી બુદ્ધિ કાંઇ તેહવી નહિં,
મઇં કીધો તે જોઇ રાસ, બીજા શાસ્ત્રનો કરી અભ્યાસ.
મોટાં વચન સુણી જે વાત, તે જોડી આણ્યા અવદાત,

—હીરવિજયસૂરિ રાસ.

(૩) હેમ ચરિત્ર કરે ઋષભનું, એ આણી મન ઉલ્લાસ,
સોય સુણી વળી મેં રચ્યો એ, ભરતેશ્વર નૃપ રાસ.

—ભરતેશ્વર રાસ.

૬૯. આ ત્રણે રાસ પૈકી ભરતેશ્વર રાસમાં **જૈન** પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવના પુત્રો ભરત અને બાહુબલિનું ચરિત્ર ધર્મ-કથાનક રૂપે છે, જ્યારે ગૂજરાતના રાજા કુમારપાલ, અને અકબર બાદશાહના પ્રતિબોધક હીરવિજયસૂરિ—એ બંને ઐતિહાસિક પુરૂષોનાં ચરિત્રો તેમના નામાભિધાનના બે રાસમાં આપવામાં આવ્યાં છે.

૭૦ હિતશિક્ષાના રાસમાં **જૈન** શ્રાવકની ધર્મકરણી આપી છે, અને હીરવિજયસૂરિના ૧૨ બોલના રાસમાં હીરવિજયસૂરિએ પોતાના સમયમાંના વિદ્વાન્ સાધુ અને આચાર્યની સંમતિથી ધર્મસાગર ઉપાધ્યાય નામના વિદ્વાન્ ઉગ્રસ્વભાવી સાધુએ રચેલા બીજા **જૈન** પંથોના ખંડ-

નાત્મક ગ્રંથ નામે 'કુમતિ કુંદ્દાલ' થી ઘણો ખળભળાટ થયો હતો તેથી તેને જલશરણ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે ખળભળાટ અટકાવવા માટે બાર બોલ લખી તેને જૂદાં જૂદાં સ્થળોએ પળાવવા માટે મોકલાવી આપ્યા હતા તેનું વર્ણન છે.

૭૧ ઋષભદેવ અને મલ્લિનાથ એ જૈનના વર્તમાન ૨૪ તીર્થંકરો પૈકી પહેલા અને ઓગણીશમા તીર્થંકર છે તેનાં ચરિત્રો છે. મલ્લિનાથ રાસમાં જ્ઞાતા ધર્મકથાંગમાંથી તેનો સંબંધ લીધો છે. શ્રેણિક એ મહાવીરના સમયમાં મગધનો રાજા હતો કે જેનું બિમ્બિસાર એ નામ બૌદ્ધ ગ્રંથોમાં જોવાય છે. અભયકુમાર એ તેનો કુમાર અને મંત્રી હતો; તેમનાં ચરિત્રો ને તે રાસમાં આપ્યાં છે; સ્થૂલિભદ્ર એ નવમા નંદના શકડાલ મંત્રીનો પુત્ર હતો. અજાપુત્ર, કયવન્ના, વીરસેન, સુમિત્ર રાજા જૈન કથાસાહિત્યમાં દાર્ષ્ટાંતિક પુરૂષો છે. આર્દ્રકુમાર એ ઉક્ત અભયકુમારથી પ્રતિબોધિત અનાર્ય રાજાનો પુત્ર હતો. આમ ચરિત્રો કાવ્યમાં નિરૂપણ કરી 'વાર્તાના ચમત્કારના ભોગી શ્રોતાઓની રૂચિને પોષતું સાહિત્ય' કવિએ પૂરૂં પાડયું છે.

૭૨. તે સિવાય વિધિ, ઉપદેશ, બોધ સંબંધે સંસ્કૃત અને માગધી ગ્રંથો નામે શ્રાદ્ધવિધિ (રત્નશેખર સૂરિ કૃત, વિરચિત સં. ૧૫૦૯). અને ઉપદેશમાલા કે જેના રચનાર તરીકે મહાવીર હસ્ત દીક્ષિત શિષ્ય ધર્મદાસ ગણિ કહેવાય છે, તે પરથી સ્વતંત્ર અનુવાદ રૂપે શ્રાદ્ધવિધિ અને ઉપદેશમાલા રાસ કવિએ રચ્યા લાગે છે. શ્રાદ્ધવિધિમાં શ્રાદ્ધ—શ્રાવકોનાં સંપૂર્ણ આચાર આળખેલા છે અને ઉપદેશમાલામાં સાધુના આચાર—ચરિત્રપાઠો મૂકેલા છે. તે સિવાય સમ્યગ્દૃષ્ટિ (બોધિ—પ્રજ્ઞા) શું છે, એ સમજાવવા સમકિતસાર રાસ રચ્યો છે અને જગતમાં જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વો પરથી પાપ, પુણ્ય આસ્રવ [કર્મદ્વાર]. સંવર, [કર્મનિરોધ], નિર્જરા [કર્મનો અંશતઃ ક્ષય]

અને મોક્ષ [કર્મનો આત્યંતિક ક્ષય] એમ સાત તત્ત્વો થાય છે તે મળી નવ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ સમજાવનાર નવ તત્ત્વ એ નામનો પ્રકરણગ્રંથ કવિએ નવતત્ત્વરાસરૂપે અનુવાદ કર્યો લાગે છે, અને બાર વ્રત [પંચમહાવ્રત અને સાતગુણવ્રત મળી બાર વ્રતઃ—નામે અહિંસા, અસ્તેય, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, દિગ્પરિમાણ, દેશાવગાસિક, ભોગોપભોગ પરિમાણ, અનર્થ દંડ, સામાયિક, પૌષધ, અતિથિ સંવિભાગ] નું સ્વરૂપ, દેવ અને સમય એટલે શાસ્ત્રનું સ્વરૂપ, સમજાવવા અને જૈન તીર્થોમાં મહાન્ તીર્થ નામે પાલીતાણાના શત્રુંજય પર્વતનાં તીર્થનું માહાત્મ્ય, અને પુણ્યની પ્રશંસા કરવા રૂપે અનુક્રમે વ્રતવિચાર, દેવસ્વરૂપ, સમય સ્વરૂપ, શત્રુંજય રાસ, અને પુણ્ય પ્રશંસારાસ કવિએ રચ્યા છે. આ શિવાય અનેક સ્તવનો, સ્તુતિઓ અને નમસ્કારો રચ્યા છે કે જે હાલ પણ ઘણા ભાવથી શ્રાવકો પ્રભુસ્તુતિ કરતાં બોલે છે.

૭૩. તેમજ વિશેષમાં એ નોંધવા જેવું છે કે શ્રી ઋષભદાસ કૃત કુમારપાળ રાસપરથી સંવત્ ૧૭૪૨ આસો શુદિ ૧૦ (વિજયા-દશમી) ને દિને જિનહર્ષ ગણિ નામના (ખરતર ગચ્છીય) સાધુએ કુમારપાળ પર સંક્ષિપ્તમાં રાસ રચેલો છે.

તે શ્રી જિનહર્ષ જણાવે છે કેઃ—

'રિષભ કીયો મેં રાસ નિહાળી, વિસ્તર માંહિથી ટાળી હો,
રાસ રચ્યો નિજ મતિ સંભાળી, રસના પવિત્ર પખાળી હો;
—સોભાગી ભવિયણ! ધર્મસ્યું હો ચિત્ત લાઇસે. ૧૨

૭૪. આ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે જૈન સાધુ અને શ્રાવકોમાં ઋષભદાસે પોતાના આચાર અને વિચારથી અતિ ઉત્તમ છાપ પાડી પ્રતિષ્ઠા મેળવી છે.

૭૫. ઋષભદાસની સર્વ કૃતિઓ તપાસી નિરીક્ષવા યોગ્ય છે,

રેમાંથી તેમના સમયની ગૂજરાતની સ્થિતિની અનેક સામગ્રી મળી આવે તેમ છે. તેનાં સુભાષિતો જુદાં હાથ લાગ્યાં નથી. પરંતુ બધી મોટી કૃતિઓમાં પુષ્કળ સાંપડે છે અને એક બીજામાં પુનરૂક્ત થાય છે તો તે દરેક કૃતિમાંથી સંગ્રહીત કરી શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ કે અન્ય સંસ્થાએ મુદ્રિત કરાવી પ્રસિદ્ધ કરવા યોગ્ય છે. તેની કૃતિઓનો સંગ્રહ એકજ પુસ્તકાકારે છપાય તો તે વિશેષ અનુમોદનીય છે. આમ થશે ત્યારે આ કવિ, પ્રેમાનંદ અને તેના જેવા કવિઓની સાથે પોતાનું સુયોગ્ય સ્થાન લેશે એ નિર્વિવાદ હું ગણું છું.

૧૫ ઇ. સ. ૧૮ આ શતકનું જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય

૭૬. જૈન ગૂર્જર સાહિત્યનો ક્યારે આરંભ થયો તેના સંબંધમાં સ્વ. સાક્ષરશ્રી ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી નીચે પ્રમાણે જણાવે છે:—

"પર્વ અઢારમું શતક. જૈન કવિતાનો પ્રથમ ઉદય.

(આ) જૈન કવિ ઉદયરત્ન.

જૈન કવિતાનો ગુજરાતીમાં પ્રથમ ઉદય—અન્ય કવિયોથી જુદો પડતો અને ઉક્ત પ્રકારની જૈન શૈલીના અને જૈન વિરક્તિના ગુણોથી ભરેલો–પણ **તનખા** જેવોજ."[૩૫]

૭૭ આ કથન જૈન ગૂજરાતી સાહિત્યના અનંતશાખિત્વ, વિસ્તારની અનભિજ્ઞતાને લઇને થયું છે એમ જણાવ્યા વગર રહી શકાતું નથી, અને તેથી ઉક્ત સ્વર્ગસ્થ સાક્ષરશ્રીને ઠપકો કે દોષ આપીએ તો અન્યાય ગણાશે. વાસ્તવિક રીતે જે સમયમાં આદિ ગૂર્જર સાહિત્યનાં બીજ ગુજરાતનાં અમુક સ્થલે રોપાઇ પ્રગટ થયાં છે એવું

---

૩૫ જુઓ પ્રથમ સાહિત્ય પરિષદ્‌નો રિપોર્ટ પૃ. ૧૬.

ઉક્ત સાક્ષર જણાવે છે એટલે ઇ. સ. ૧૪૦૦-૧૫૦૦ સુમારે; તેથી અગાઉનું જૈન ગૂજરાતી સાહિત્ય હસ્તલેખોમાં મળી આવેલું જોવામાં આવ્યું છે. સત્તરમા સૈકામાં-બીજાનું બગણું એક બાજુ રાખી કહીએ તો-શ્રી પ્રેમાનંદ શરૂ કરે તે પહેલાંના ઋષભદાસ નામના શ્રાવક કવિ એકલાએ લગભગ દશહજાર ગાથા ઉપરાંત કાવ્યસાહિત્ય રચ્યું છે, અને અઢારમા સૈકામાં તેનો વિસ્તાર વિશેષ છે તો પછી તેને **તનખા** કહી શકાશે નહિ. ઓગણીશમા શતકમાં પણ જૈન કવિઓ ઓછા નથી થયા. તે માટે ઉક્ત સ્વર્ગસ્થ શ્રીયુત ગોવર્ધનરામ જણાવે છે કે "ચોથો ભાગ-જૈન કવિઓ, એ ચારેક દશકમા શતક પેઠે"-એ કથન ફેરવ્યા વગર છૂટકો નથી. મારૂં આ વક્તવ્ય જૈનોના ગૂર્જર સાહિત્ય ગ્રંથોનો ઇતિહાસ લખાશે ત્યારે અને જેમ જેમ વધુ જૈન સાહિત્ય પ્રગટ થતું જશે તેમ તેમ યોગ્ય છે કે નહિ તે પ્રતીત થાય તેમ છે.[૩૬]

૭૮. અત્યાર સુધી જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય પ્રસિદ્ધિમાં નથી આવ્યું, તેનું કારણ એ છે કે (૧) મોટે ભાગે અને પ્રાયઃ તેના સૃષ્ટાઓ જૈન મુનિઓ હતા. તેઓ પોતાની કૃતિઓ તથા પોતાના પૂર્વકાલીનની કૃતિઓ ધર્મસ્થાનમાંજ-ઉપાશ્રયમાંજ રહી વાંચતા અને સંભળાવતા. જ્યારે બ્રાહ્મણ કવિઓ ગામના ચોરામાં કે એ ત્રણ શેરીઓ ભેગી થતી હોય તેવા ચોગાનમાં વાંચતાં યા માણગોળાવાળા બની લોકને સંભળાવતાં. સરખાવો 'વિપ્ર વ્યાસ ગાય ગુણ રાસ'—કુમારપાલ રાસ પૃ. ૧૩

---

૩૬ આ સને ૧૯૧૫માં લખાયું છે અને ત્યાર પછી તે અત્યાર સુધીમાં વધુ જૈન સાહિત્ય આનંદકાવ્ય મહોદધિના મૌક્તિકોદ્વારા તેમજ બીજે સ્થલે પ્રગટ થયું છે. સંવત્ ૧૩મી સદીથી સત્તરમી સદીના જૈન ગૂર્જર કવિઓનું વિસ્તૃત સૂચિપત્ર જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો—એ મારા સંગ્રહગ્રંથમાં બહાર પડયું છે તેમાં ૨૮૭ કવિઓની ૫૪૧ કૃતિનો નિર્દેશ છે.

—પંક્તિ ૧. (૨) જૈન અને જૈનેતર બંને કવિઓ જૂદી જૂદી જાતની કથાઓ રચી લખતા, પરંતુ તે લખેલા ગ્રંથો બીજાને આપતાં યા ગમે ત્યાં મૂકતાં રખેને તેને 'આશાતના' થાય, તે માટે બહુ કાળજી રાખતા, જ્યારે જૈનેતરોનો તેવો અભિપ્રાય રહેતો નહિ. વળી આ ઉપરાંત હાલના જૈનો મૂળે એવા અભિપ્રાયના હતા કે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાથી લાભને બદલે ગેરલાભ વધુ થાય છે, જ્ઞાનની આશાતના થવાનો સંભવ છે, પાત્રને બદલે અપાત્રને હસ્તે જવાથી જ્ઞાનનો દુરૂપયોગ થાય તેમ છે, તે ધીમે ધીમે છપાવવાની વલણવાળા થતાં જૈનશાસ્ત્રના પ્રકરણ ગ્રંથો અને સંસ્કૃત ભાષાના ગ્રંથો મુદ્રિત કરાવવા લાગ્યા, અને પ્રાચીન ગૂર્જર સાહિત્ય પણ કેટલુંક બાળબોધલિપિમાં (૩) શ્રાવક ભીમશી માણેકે અખંડ પણે પ્રગટ કર્યું, પરંતુ હાલની શૈલી પ્રમાણે પ્રગટ કરવા પ્રત્યે બહુ લક્ષ ન રહ્યું. તેમ કેળવણીનો બહુ ઓછો પ્રચાર, તેથી સાહિત્યની કિંમત સમજાઇ નહિ અને તેથી જે કંઇ તે પ્રત્યે થયું તે પ્રમાણમાં ઘણું ઓછું હોવા ઉપરાંત અધૂરામાં પૂરૂં કેટલાક તરફથી ચિંથરીઆ કાગળમાં પ્રગટ થયું. હવે સુચિન્હ જણાવા લાગ્યાં છે કે કંઇ કંઇ પ્રયત્ન સારી દિશામાં થવા લાગ્યા છે.

૧૬ કવિનાં કાવ્યોમાંથી કેટલીક વાનગી.

૭૯. ઋષભદાસ કવિની કારકીર્દિ સં. ૧૬૬૬થી એટલે ઇસવી સનના અઢારમા સૈકાના પ્રારંભથી શરૂ થાય છે. એટલે ગુર્જર પ્રાચીન કવિ શિરોમણિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ પ્રેમાનંદ, શામળ અને અખાની પૂર્વના હોવાનું તેને માન છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ તેની વર્ણનશૈલી, શબ્દરચનાકૃતિ, ભાષાગૌરવ તે કવિઓની સરખામણીમાં ઉતરતાં હોઇ શકે તેમ નથી.

૧૦. હવે તેમના ભરતેશ્વર બાહુબલી રાસમાંથી થોડા નમૂના લઈએ:-

રાગ રામગ્રી.

રૂદન કરેરે અંતેઉરી, તોડે કંઠના હારરે,
નાંખે બીડારે પાનની, કુણ કરશી અમ સારરે;
રહો રહો ભરત નરેશ્વર! ૧

રહો રહો ભરત નરેશ્વર, તુમ વિણુ શૂન્ય તે રાજરે.
ઈંદ્ર સરીખો દેવતા, માને જેહની લાજ રે. રહો. ૨
મસ્તક વેણીને વિડારતી, ફાડે કંચુકિ ચીર રે,
મોતીહાર ત્રુટયા પરે, નયણે ગળે વળી નીર રે. રહો. ૩
નાટિક ગાન તે પરિહરે, મૂકે સકલ શણગાર રે,
ભૂમિ પડી એક વલવલે, કિસું કર્યું કરતાર, રે. રહો. ૪
પાછા વળિયેરે પુરધણી, મૂકી ન જઈયે અનાથ રે,
સાર સંભાલ ન મૂકીયે, જેહનો ઝાલ્યો હાથ રે. રહો. ૫
નારી વનનીરે વેલડી, જળ વિણુ તેહ સુકાય રે,
તુમો જળ સરીખા રે નાથજી, જાતાં વેલડી કરમાય રે. રહો. ૬
જળ વિણુ ન રહે માછલી, સુકે પોયણુ પાન રે,
તુમ વિણ વિણસેરે યૌવનું, કંઠ વિના જિમ ગાન રે. રહો. ૭
નારી નિરખી પાછા વળો, રાખો અમારી તે મામ રે,
તુમ વિણુ શૂનાં રે માળિયાં, શૂનો શય્યાનો ઠામ રે. રહો. ૮
ઇમ વલવલતી રે પ્રેમદા, આંસુડાં લુહે તે હાથ રે;
તુમ વિણુ વાસર કિમ જશે, તુમ વિણુ દોહીલી રાત રે. રહો. ૯

ભરતેશ્વર રાસ. પૃ. ૮૬.

આ રાજા ભરત ચક્રવર્તીને વૈરાગ્ય થતાં તેના રાજત્યાગ વખતે તેની રાણીનો વિલાપ. તે સાથે, નલરાજાએ તજી દીધેલી વૈદર્ભી પાસે

વનમાં એકલી છે તે વખતે જે વિલાપ પ્રેમાનંદે કરાવ્યો છે-'વૈદર્ભી વનમાં વલવલે'-એ સરખાવો.

૮૧. આજ રાસમાં 'આ ભરતેશ્વર આવિયો' ઢાલ ૩૪ માં છે, સરખાવો પ્રેમાનંદનું 'એ નલરાય આવ્યોરે.'

૮૨. હવે અન્ય વિષય જોઇએ. લગ્ન પ્રસંગે થતી વિધિમાં વપરાતી સામગ્રી વૈરાગ્યવાસિતને મન શું સૂચવે છે તેનું વર્ણન કરતાં કવિ તેજ રાસમાં (પૃ. ૬૦) કહે છે કેઃ—

માત તાત મોહે પરણાવે, ચિત્ત કુંવરતણે નવ ભાવે,
અંગે પીઠી જવ ચોળાએ, ભાવે આતમા કરમે લેપાએ. ૧
ન્હાતાં શિરે ભાવે સોય, સંસારનાં ફળ કટુ હોય;
ખૂંપ ભરંતા આતમ ભાવે, સંસારે જીવ તણાવે. ૨
વળી ચિંતે ભૂષણ ભાર, ગળે સાંકળ ચિંતે હાર
હાથે શ્રીફળ લેતાં ભાવે, જીવ નારી કિંકર થાવે. ૩
વરઘોડો ચઢીઓ જામ, ચિંતે દુર્ગતિ વાહન તામ,
બહુ વાજિંત્ર બજાવે, મન ચિંતે મુજ ચેતાવે. ૪
વરઘોડેથી ઊતારે, મન હેઠી ગતિ સંભારે;
પુંખે ધુંસરૂં વેગે આણી, સંસાર ધુંસરની એંધાણી. ૫
ત્રાક દેખી કરે વિચાર, જીવ વિંધાશે નિરધાર,
દેખી મૂશળ મનમાં આવે, જીવ સંસાર માંહે ખંડાવે. ૬
અર્ઘ દેતાં જ્ઞાને જોય, સહી પૂર્વ પુન્ય મુજ ધોય;
શ્રાવસંપગ જવ ચંપાવે, વિવેક-કોડીયાં મુજ ભંજાવે. ૭
નાક સાહીને વેગે તાણે, સંસારે તણાવું જાણે;
કન્યા છાંટે નવતંબોળ, કહે જીવ હશે એમ રોળ. ૮
કંઠે ન ધરી એ વરમાળ, ગળે દોર ધરે છે બાળ;
પછી ગ્રહે તે કન્યા હાથ, તે તો દુર્ગતિ સાહું થાત. ૯

સોહ તિલક કરે તે મારે, જાવું દુર્ગતિ ફેરી વારે;
ગાંઠે પડતાં સહી બંધાણો, દાહિણું ફૂરવું છે અહીનાણો. ૧૦
અગ્નિ મુજ આણે પંસ જ્યારે, નર-ચિંતા રે સંભારી ત્યારે,
ફેરા દેતો જેણી વાર, ચિંતે ફરવું અહી ગતિ ચાર. ૧૧
ચોરી ચારે મમ જાણ, એ દેખાડે ચહુ ખાણ,
એમ આતમભાવના ભાવે, શુભ ધ્યાને કેવળી થાવે. ૧૨

—ભરતેશ્વર રાસ. પૃ. ૭૦-૭૧

[આમાં હમણાંની લગ્નવિધિ સાથેનું સામ્ય ઘણું પરખાય છે.]

૮૩. ભરતની સ્ત્રીનું વર્ણન કવિ આ પ્રમાણે કરે છેઃ—

દંત જિસા દાડમકળી, અધર પ્રવાળી રંગ,
ઓર ઘણી કટી પાતળી, સજળ સુકોમળ અંગ.
કનકકુંભ દેવેં ઘડયાં, તાસ પયોધર હોય,
કમળ–નાળ સરખી કહી; નારી બાહુડી હોય.
પગ પંકજનું જોડલું, જંઘા કદલીસ્તંભ,
હંસગતિ ચાલે સહી, રૂપે જાણું રંભ.
દેવકુમારા પદ્મની, અંગ વિભૂષણ સોભ,
પહેરણ ચંપા–ચૂંદડી, કાયા કુંકુમ લોળ.
ચરણે નેવર વાજતાં, કટીમેખળ ખલકંત,
રયણ ઝાલ કાને સહી, વાણી મધુર અત્યંત.
સાર વસ્તુ જગમાં ઘણી, લીધું તેનું સાર,
નારીરત્ન નિપાઇયું, તિસો ભરત ભરતાર.

—એજન પૃ. ૩૯-૪૦

૮૪. કુમારપાલ રાસ લઇએ. આંબા પર કહેતાં કવિ કહે છે કેઃ—

અંબ તણા ગુણ કેતાં કહું, ફરસ કરંતાં બહુ સુખ લહું,
સકલ વૃક્ષમાં આંબો સાર, દેખીતો સુંદર આકાર.

પ્રેમલ જેહને પુહુવિ ન માય, તેણઈં ગંધઈં સુખ સાતા થાય,
પુષ્ફ તણો કોયલ અનિ ધરઈ, ખાતી બઈઠી ટહુકા કરઈ.
પત્ર સુકોમલ સહી કહેવાય, ધરિ ધરિ તોરણિ તે બંધાય,
છાયા શીતલ સોય નિહારિ, ફલઈ અંત તે ઉષ્ણાકાલિ.
પવન લૂ અને તડકો તાપ, તેણઈં દિવસ નુખ કાઢઇ આપ,
નદી નવાણ સૂકે જિણિવાર, અમૃત રસ તવ દિયે સહકાર.
અંબ તણા ગુણ દીસેં જસા, નર ઉત્તમ અંગિ આણે તિસ્યા,
તેહની કીરતિ જગિ વિસ્તરે, સોય પુરૂષ સઘલામાં સરે.

—કુમારપાલ રાસ પૃ. ૧૩૩ કડી ૮૬–૯૧

૮૫. સિદ્ધરાજ જયસિંહનું સ્વર્ગગમન થતાં તેના શબને દાહભૂમિ પર લઈ જવામાં આવે છે ત્યારે કવિ કહે છે કેઃ—

સોનાવરણી રે ચેહ બલે, રૂપાવરણી તે ધુહરે,
કુંકુમવરણી રે દેહડી, અગનિ પરજાલીઅ તેહરે.
માન મ કરસ્યો રે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વરે,
સુર નર કિંનર રાજીઆ, અંતે મૃતિકા સર્વરે—
માન મ કરસ્યો રે માનવી.

જે શિરે રચી રચી બાંધતા, સાલૂ સખરા ને પાગ રે,
તે નર પોઢયા રે પાધરે, ચાંચ દિયે શિરિ કાગ રે—માન.
જે નર ગંજી રે બોલતા, વાવરતા મુખમાં પાન રે,
તે નર અગનિ રે પોઢીઆ, કાયા કાજલ વાન રે.—માન.
ચીર પીતાંબર પહેરણેં, કંઠે કનકના તે હાર રે,
તે નર અંતે માટી થયા, જોતાં કાંઈ નવિ સાર રે.—માન.
જે શિરિ છત્ર ધરાવતાં, ચઢતા ગજવર ખંધિ રે,
તે નર અંતે રે લેઇ ગયા, દેહેં દોરડા બાંધિ રે.—માન.

ચોસઠિ સહસ અંતેઉરી, પાયક છનું તે કોડિ રે,
તે નર અંતે રે એકલા, સૂતા ચીવર ઓઢિ રે—માન.
જે જિહાં તે તિહાં રહ્યું, પાતિગ પુણ્ય બે સાથિ રે,
એહ સરૂપજ દેહનું, પુણ્ય કરો નિજ હાથિ રે.—માન.
જેહસ્યું હસી હસી બોલતા, કરતા ભોજન સાર રે,
તે નર કાલિ માટી થયા, ઘડતા પાત્ર કુંભાર રે.—માન.
ચંપકવરણી રે દેહડી, કદલી કોમલ જાંઘ રે,
તે નર સૂતા રે કાષ્ટમાં, પડે ભડોભડી ડાંગ રે.—માન.
દેહવિડંબણ નર સુંણી, મ કરિસ તૃષ્ણા તું લાખ રે,
જેસંગ સરિખો રે રાજીઓ, બાલી કર્યો તિહાં રાખ રે.—માન.

—એજન પૃ. ૧૪૭–૧૪૮ કડી ૨૯–૩૯

૮૬. એક પુરુષ, પોતાની સ્ત્રીને તે ગામનો ધણી લઈ ગયો તે માટે કુમારપાલ રાજા પાસે નીચે પ્રમાણે ફર્યાદ કરે છે કેઃ—

નિત ઝૂરૂં દૂખીઓ ફરૂં, જોઉં તો ગાંમોગાંમિ,
સીતા વિછોહ્યો રાઘવ, કેમ રોયો વનિ રાનિ.
રામ રડંતે વનિ રડું, રડયા તેહ મૃગલાય,
રોયા તે વનનાં પંખિયાં, રોતા રયણિ વિહાય.
રામ રડે લખમણ બુઝવે, ઘેલા રામ મ રોય,
ગઈ સીતા અમે લાવસું, લે લોટા મુખ ધોય.
રાઘવ ! રુદન તમે મમ કરો, વનિ ઘેલા થાસ્યો રામ,
એ જેહવી લખિ આણસ્યું, તેહનું સીતા ધરસ્યું નામ.
જલ જલ કમલ ન સંપજે, વનિ વનિ અગર ન હોય,
ઘરિ ઘરિ સીત ન સંપજે, વીર વિચારી જોય.
આભા-મંડણ વીજલી, પર્વત-મંડણ મોર,
ઘર-મંડણ સુભારજા, મુખ-મંડણ તંબોલ.

જસ ઘરિ થોડી હાંસલી, આંખડીઆલી નારી,
તે ઘરિ સદા અજૂઆલડું, મુરખિ તેહ જ નિવારી.
એક નર સુખીઓ ને દુખી, જેહને નહિ ઘરિ નારી,
કરે દીવો કલસજ કરી, કુણ ઉભો રહે બારી.
તેણેં કારણિં હું નિત રડું, અંન પાન કીઆ ત્યાજી,
આગે કિમ ઢોલો રડયો, નારી મારૂ કાજિં.
ઉમયા વ્હાલી ઈશને, સીતા વ્હાલી રામ,
ઢોલા વલ્લહી મારૂણી, રાધવ વ્હાલી સ્યામ.
તિમ મુંજ વાહલી પદમની, ચઢી પીહારઈ હાથિ,
દિવસ દૂખઈ કરી નીગમું, પણિ નવિ જાય રાતિ.
કનક તણી કચોલડી, ભાંગી પત્થર લગ્ગ,
સગુણ નિરગુણસું મરે, અમી વટાલ્યુ કગ્ગ.
એણેં દુઃખે રોગી થયો, જીવું તેણેં આધાર,
કુમર નરિંદ આગલિ થસે, તે ગઈ વાલઇ નાર.

—કુ. રા. પૃ. ૧૩૫–૧૩૬ કડી ૧૬થી ૨૮.

૮૭. સાગર સંબંધી એક સ્થળે જણાવે છેઃ—

વાહણે ચઢયો એકવાર, ગાજે ગગન અપાર,
ઊછળે સાગર નીર, ગાજે સબલ ગંભીર.
મચ્છ પ્રગટ બહુ થાય, ભયંકર સબલજ દેખાય,
વાહણ પાતાલમ્હાં જાય, ગગન લગી ઉંચું થાય.

—હી. રા. પૃ. ૨૧૪.

૮૮. હીરવિજયસૂરિનાં સંભારણાં માટે ઉપમાઓ આપી લખે છે કેઃ—

જિમ કોકિલ સમરે સહકાર, જિમ ચાતક સમરે ઘન સાર,
ચંદા તણું સમરણ ચકોર, સમરે જલધર પ્રત્યે મોર.

મધુકર જિમ સમરે માલતી, ઉત્તમ સ્ત્રી સમરે નિજ પતિ,
વચ્છ નાન્હો સમરે જિમ ગાય, બાલક જિમ સમરે નિજ માય.
સકલ સાધ અમો સમરૂં હીર, ગૌતમ જિમ સમરે મહાવીર,
તેણિપરિ સમરૂં ગુરૂ ગણધાર, તુહો જાતાં અમ કુણ આધાર.
—હી. રા. પૃ. ૨૨૫.

૮૯. વાણિયા સંબંધી એમ કહ્યું છે કેઃ—

વણીગ કટક ચઢયાં ફેરવે, વણિગ ધનનો મદ છરવે,
વણિગ બંધ થકી છોડવે, વણિગ દારિદ્રપણું નિગમે.
વણિગ કરે સકલની સાર, વણિગ કર ઉડાવણ હાર,
વણિગ દયાવંત જાંણીઆ; દુર્ભિક્ષ ઉતારે વાણીઆ.
અજા મહિષ ગવરી સાંઢીઆ, મારંતાં છોડે વાણીઆ,
ટાલે અકર અને અન્યાય, સોય કરે જે ન કરે રાય.
તેણિં સહી વણિગનું કુલ સાર, જેણે કુલે હુઆ દાતાર.
—કુ. રા. ખંડ ૨ પૃ. ૧૮૨.

૯૦. આજ પ્રમાણે ચોપાઇમાંજ તે અન્યત્ર કહે છે કેઃ—

વડી જ્ઞાતિ વાણિગની કહીએ, આ કલિયુગમાંહિ લહીએ,
જે નીતિ સકલના જાણ, જેને અભક્ષ તણા પચ્ચખાણ.
નહી પર પ્રાણીનો ઘાત, વાંકી વાટે જે નવિ જાત,
જીરવતો મદ ધન કેરો, તેણે કુલ વાણિગનો વડેરો.
ધન્ય વણિગનો અવતાર, કરે સકલ પ્રાણીની સાર,
વાણિગ બંધ થકી છોડાવે, નર સહુને કર ઓડાવે.
વાણિગ દેતા દખિણ લક્ષ, વળી ઊતારે દુરભિક્ષ,
વાણિગને નમે રાણા રાય, ટાળે અકર અને અન્યાય.
ચઢયા કટક તેહને ફેરવતા, નર દરિદ્રપણું નિર્ગમતા,
તિણે વાણિગનું કુળ સાર, જિણ કુળે હુઆ બહુ દાતાર.
—હી. રા. પૃ. ૧૮.

૯૧. વણિકની બીજી બાજુ પણ કહે છેઃ—

ગઝે પાશ દેવે આણિયો, છેતર્યો નવિ જાગે વાણિયો
લેતો ડસે દેતો ડસે, ઉપર ચઢાવે પાડ.
વલી વિષધરને સેવીયે, પણ નવિ સેવિયે કરાડ,
આગે લુંટેરા છેતરા, ખુંદી હુંબડો હોય,
લેઇ હથીયાર તસ્કર હણ્યા, વણિગ સમો નહિ કોય.
વણિક ઘર તસ્કર ગયો, છાંટયો કોગલ તામ,
નાહક ધોયો બાપડો, લેઇ ન શકયો દામ.
બજગ્ગા ભૂપ ભુઅંગમા, એ મુખ દોહલા હુંત,
વૈરી વીંછી વાણિયો, પૂઠે દાહ દેઅંત.
આંગલ મૂકી માંગલ વાસે, માંગલ મૂકી મૂલ પ્રકાશે,
જો જાણે તો પાડે હાંસે, વણિગ કલાથી દૈવે નસે.

—હિતશિક્ષા રાસ. પૃ. ૧૬૨-૧૬૩.

૯૨. ખરો વાણિયો કેવો હોવો જોઇએ? તે કહી તેને કવિ શિખામણ આપે છેઃ—

વણજ વ્યાપારે ડાહ્યો રે જોઇયે, ઓલખે સહુ કરિયાણાં,
સઘલી ભાષા બોલી જાણે, પરખે સઘલાં નાણાં.
હસ્તસંજ્ઞા સમજે રે સઘલી, કરપલ્લવી પણ જાણે,
નેત્રપલ્લવી જે નર સમજે, વણજ કરી ધન તાણે.
વિણ દીઠે સતકાર ન દીજે; દીજે બહુ દેખંતાં,
મિત્ર સંઘાતે વણજ ન કીજે, શાસ્ત્રે વરજ્યા એતા.
નટ વિટ વેશ્યા ને જૂવટિયા, મ કરિશ ત્યાં ઉધારો,
ધર્મ પોતાનો નવિ હેલાયે, તેહ વણજ કર સારો.
કૂડાં કાટલાં તું પરિહરજે, દેખીનો એ લાભો,
એકે વારે એ શિરનો જાશે, પાઘડી સાથે ગાભો.

કૂડો કરહો મમ કાઢિશ ભોસા. સમ મમ ખાઇશ ઝાઝા,
પરધૂતીને પિંડ જે ભરતા, નહિ પરમારથે તાજા
બદલી વસ્તુ મ આપીશ કોને, છેતરતાં છેતરાઇશ,
દૂધ બીલાડીને દૃષ્ટાંતે, મસ્તક ખૂંધું ખાઇશ.
દેવ ગુરુ ધર્મ તણા સમ મૂકે, સત્યનો ચીલો રાખે,
ભેલ સંભેલ મ કરજે વસ્તેં, કાંઇક સાચું ભાખે.
ખોળે માથું મૂકયું જેણે, તેહશું મ કરીશ કૂડું,
ધર્મિ પુરૂષને જો તું વંચિશ, તેણે લાભે તૂં બૂડો.
દેવ ગુરૂ ઠાકુર મમ વંચો, ચોથો પુરૂપ સુંહાલો,
જો કોઇ મરણ વિમાસે હઇયે, તો મમ વંચે બાલો.
કોનો પહુ મમ થાઇશ ભાઇ, નવિ પૂરેવિ સાખો,
સમ મમ ખાજે ધીજ તજે જો, એ શીખામણ રાખો.
વણજ વ્યવહાર કહ્યો મેં માંડી, રૂડે દૂર્મતિ છાંડી,
ઋષભ કહે હિતશિક્ષા સુણે જે, તસ શિર દૈવની ડાંડી.

—હિતશિક્ષા રાસ. પૃ. ૭૭—૭૮.

૯૩. વાણિયાને વિશેષ શિખામણ પછી આપે છેઃ—

ચયું વસ્તુનું આકરૂં જ્યારે, ધણું ત્રગણું વેચે ત્યારે,
અતિ ઝાઝું ત્યાંહિ ન જાણે, ગયાં કરિયાણાં ન વખાણે.
પાસંગ કાટલાં હીણાં જેહ, ખાંચી ડાંડીયે ટાલી તેહ,
રસ—ભેલ ને વસ્તુનો ભેલ, તજે તેહને સાંઇશું મેલ.
કૂડો કરહો ને ખાતા લંચ, અતિ બહુ સેવંતા મંચ,
નાણું ખોટું ને સાકું ભાંજે, લેઇ શાઇ ને મોહું માંજે.
ગ્રાહક પરના નવિ ભાંજીજે, વાણી—ફેર તે કિમહિ ન કીજે,
અંધારે વસ્તુ ન દીજે, અક્ષરના ભેદ ન કીજે.
પરવંચના જે બહુ પેરે, ઉત્તમ કરતા એક મેરે,
ફરી માયા ને વંચે જેહ, જગમાંહિ વંચાયે તેહ.

દેવલોક ને મોક્ષનાં સુખ, કિમ પામે પર કરી દુઃખ,
પરવંચના મ કરો કોય, સત્ય ચાલતાં ? બહુ ધન હોય.

૯૪. કવિ પોતે શુદ્ધવ્યવહારી વણિક હતો અને તેથી વણિક સંબંધી જે જે કહ્યું છે તે યથાર્થ છે.

૯૫. કવિનાં થોડાં સુભાષિતો **કુમારપાલ રાસ**માંથી લઇએઃ તે ચોપાઈ, દૂહા, છપ્પા વગેરેમાં છે.

અ. ચોપઈમાં સુભાષિતો.

(૧) જનની સમ નહિ તીરથ કોઇ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલે જોઇ,
જેણેં માની પોતાની માય, સકલ તીર્થ ધરિ બેઠાં થાય.
જેણી માતાએ ઉદરે ધર્યો, મલ મૂત્ર ધોઇ ચોખો કર્યો,
તે માતાના પૂજે પાય, ગુણ ઉસંકલ કિમે ન થાય.
સોવન બરાબરિ તોલેં જોય, ખંધિ ધરી કરે તીરથ સોય,
ઇંદ્રમાલ પહેરાવે માય, ગુણ ઉસંકલ કિમે ન થાય.
પગ ધોઇને પાણી પીયે, અમૃત–કવલ માતા–મુખિ દિયે,
દેવ–ચીવર પહેરાવે જોય, ગુણ ઉસંકલ કિહે ન હોય.

ખંડ ૨ પૃ. ૬૯.

(૨) વિણ રાંધણે વિણસે જિમ ખીર, વિણ પહેરે નારિ વિણસે ચીર,
વિણ ખેડયું વિણસે જિમ જૂત, વિણ હાથેં વિણસે ઘરસૂત્ર.
વિણસે વિણ ચઢ નારિ તુરી, અતિ લાડે વિણસે દીકરી,
વિણસે ખય રોગે જિમ ગાત્ર, વિણસે ભુંડા સાથેં યાત્ર.
વિણસે દાતા વિહુણાં પાત્ર, વિણસે પંડિત વિહુણાં શાસ્ત્ર,
મન મેલે વિણસે પરલોક, પુણ્ય કરિયું તે થાય ફોક.
વિણસે વિદ્યા અતિ અભિમાન, વિણસે કંઠ વિહુણું ગાંન,
વિણસે પુરૂષ કુદેશે ગયો, વિણસે ઋષિ થિરવાસો રહ્યો.

ખંડ ૧ પૃ. ૫૧.

(૩) પ્રાદિં નર ઉત્તમ જગિ જેહ, આદર આકૃતિએ જાણે તેહ.
પટ મલિના છજે કેસરી, કાલા કાગ ન જાણે મરી.
ખંડ ૨ પૃ. ૧૩૫.

(૩) અંધ પુરૂપ ને આંગણે કુઇ, નાહનો બાલ ને આ તસ સૂઇ,
પડયા દાંત સોપારી ઘુંટ, આસણ સુમડું ચઢવું ઉંટ.
ઘર નાણા વચિ ખીલા જડયો, નિર્ધન આટે બહુજલિ પડયો,
લૂણું ભોજન ટાઢું થાય, સાતે દુખ મોટા કહેવાય.
ખંડ ૧ પૃ. ૧૨૯.

(૫) ઉંઘ ન માગે શૈયા સાર, અરૂચિ ન ગણે દોપ વિચાર.
ભૂખ્યો નવિ માગે સાલણું, કામી ન પૂછે કુલ સ્ત્રીતણું. ૧—૨૨

(૬) જો ધનવંત અધિકેરૂં જમે, સકલ લોકને તે પણ ગમે,
જો નિરધન અધિકેરૂં ખાય, તો દારિદ્રી નર હેલાય.
ધનવંત બોલે આલપંપાલ, લોક ભણે તસ વાચાલ,
જો નવિ બોલે રંક સરીર, તો સહુ ભાખે ભલા ગંભીર.
જો ઉંઘે સુણતોજ વખાણ, તો એ લીનો પંડિત જાણ,
પંથે ધનવંત પાલો જાય, તો તે માન રહિત કહેવાય. ૧—૪૭

(૭) ધિગ્ મુખ જીહાં નહિ તત્ત્વજ્ઞાન, ધિગ્ કર જે નવિ દેતો દાન,
ધિગ્ કુલ જિહાં નહીં પુત્ર સુસાર, ધિગ્ નર જીહાં નહીં પરઉપકાર.
૧—૯૪

(૮) લોભે જાય પૂરવ પ્રીતિ, લોભે નાસે ગુણની રીતિ,
લોભે ન રહે ન્યાય ને નીતિ, લોભઈ જાય કૂલની રીતિ.
લોભે નર સઘળે હેલાય, લોભી વંચે પુત્ર પિતાય,
ધર્મ દેવ ગુરૂ કરે નિષેધ, ન લહે તત્ત્વસું ભેદાભેદ. ૧—૧૧૪

(૯) ઘર ઘરણીની મ કરિસ વાત, ધન ખોયાની મ કરિસ વાત,
ઘાત કર્યાની મ કરેસ ગૂંજ, કહેતાં દુખ ઉપજસે ગુઝ.

માનભ્રષ્ટ કુણુ કાંમિ થયો, વાત કરંતા મહિમા ગયો,
માન મહત્ત્વ ન દીધું ક્યાંહિ, સુપુરૂષ જાંણી રહે મનમાંહિ.
દરિદ્રપણાની મ કરિસ કથા, સોય વાત તું કરજે ગતા,
જેણીવાતે અનરથ બહુ થાય, મ કરિસ કવિ તુઝ લાગે પાય.
૧-૧૩૮

[આમાં સાત બોલ તજવાના કહ્યા છે. એ પ્રમાણે જુઓ સાતને છેડીએ નહિ પૃ. ૨૭-૧૬૨, સાત નર શોધ્યા ન મળે ૩૧-કડી ૪ થી ૬, સાત વિરલ માણસો ૩૫-૩૬, બોલતાં સાત વિધિ જાળવવી ૬૬-૫૧, સાત ધર્મવિહુણાં ૪૨-૧૩ ને ૧૪, આઠ દોહલા પુરૂષ ૪૪-૪૦, સાત દૂર ન શોભે ૬૭-૬૩, સાતનો ત્યાગ ૧૦૪-૧ ને ૨, સાત બોલ ખટકે ૧૧૨-૧૮ ને ૭૯, લક્ષ્મીથી સાત પર ખાર ૧૨૮-૪૪, સાત દુઃખી થાય ૧૩૫-૯, મુકિતના ભજનાર સાત ૧૪૦-૫૫, વગેરે વગેરે અનેક છે.

આ-દૂહાઆંમાં સુભાષિતો.

(૧) કડૂઆ બોલી કામિની, લેવો નિરસ આહાર,
ભાર વહીને જીવવું, એ ત્રિણિ દુઃખ અપાર. ૨-૧૨૯

(૨) મમતા માયા કારમી, ફોકટ ધંધ કરેસ,
જે ઋદ્ધિ મલિ અતિ ઘણી, અંતે તોહુ મરેસ. ૨-૧૯૨

(૩) પીપલ તણું જિમ પાનડું, ચંચલ જિમ ગજ-કાન,
ધન યૌવન કાયા અસી, મ કરો મનિ અભિમાન.
કાચો પિંડ ન પોષિઇ, અભક્ષ ન કીજે આહાર,
વશ કીજે મન માંકડો. તો લહીએ ભવપાર.
કાયા હંસ બે બલદિયા, ઋષભ કહે મન રાશ,
કર્મ રૂપિ ઓ સારથી, ફેરે ચિહું ગતિ વાસ.
કાલે જગ ખાધો સહી, કુણે ન ખાધો રે કાળ,
કાલ આહેડિ જગિ ફડો, જેણિ ભખીઆ વૃદ્ધ બાલ. ૨-૧૯૬

(૪) સાયર સંદેશો મોકલે, ચંદા પુત્ર ! જુહાર,
ચઢ્યા કલંક ન ઉતરે, તુઝ ખંપણ મુઝ ખાર. ૨-૧૯૧

(૫) માગણ જો મયગલ ચઢે, સોવન કચ્ચોલો હત્થ,
માંગ્યાં જો મોતી જડે, તોહે જન્મ અકયત્થ. ૨-૧૨૪

(૬) શાસ્ત્ર શસ્ત્ર વાણી તુરી, નર નારી વેણાય,
જ્યારે જેહવાને મિલે, ત્યારે તેહવાં થાય. ૧-૧૬

(૭) દીપક જિમ વલી તેલ વિણ, સેન વિના જિમ રાય,
પુત્ર વિના ઘરિ તે તસ્યો, ખીર વિના જિમ ગાય.
મંદિર મોટાં ધન ઘણાં, હાથી લક્ષ પ્રમાણ,
જસ ઘરિ બાલક નવિ રમે, તે ઘરિ સદા મસાણ.
મંદિર સુનાં બાલ વિણ, સુતથી વંશ ફલંતિ,
સુત હીણું ઘર જેહનું, તે કુલ સહીજ ગલંતિ. ૧-૮૧

(૮) કર્ણ ન શોભે કુંડલે, શોભે સુણતાં જ્ઞાન,
કર નવિ શોભે કંકણે, શોભે દેતાં દાન.
કાયા ન શોભે ચંદને, શોભે કરૂણા સાર,
તાસ શરીરે લેખે સહી, કરતા પર ઉપકાર. ૧-૯૦

(૯) પર કાજે તરૂઅર ફલે, પર કાજે જલધાર,
પર કાજે સુપુરૂષ નરા, કરતા પર ઉપગાર.
નરનારી પંખી પશુ, ભાવે સુરપતિ દેવ,
પર ગુણ કાજે જે હવા, ઋષભ કરે તસ સેવ. ૧-૯૪

(૧૦) કાયર વિષે કવિ કહે છે:—

રણિ વાગઇ સરણાઇઆં, પાખરઇ કેકાણ,
સૂરા ઘરિં વધામણાં, કાયર પડીઆ પ્રાણ.
દેખીતા ડુંગર જસ્યા, કામે કાયર થાય,
પડઇ ડગમગી ખુંબડી, તો આથમણા જાય. ૨-૭

ઘ. છપ્પયમાં સુભાષિતો.

કવિત એટલે છપ્પામાં કવિએ ઘણાં સુભાષિત રચ્યાં છે અને
ામળે છપ્પા વાપર્યા તે પહેલાં. તેની થોડી વાનગી લઇએ:

૧) માગણ મરણ સમાન, સોય પણિ સુપુરૂષ કેરે,
તૃષ્ણા કહે જે માંગે, લાજ તસ પાછો ફેરે.
ફિરી મંડે પગ પ્રાંણ, નાક મુખ નીચું ઘાલે,
હૈયું હાથ હડબડે, જીભની યુગતિ ન ચાલે.
શ્રવણ સોય અંશય પડે, કવણ શબ્દ હોસેં કહી,
મન ચિંત્યું મનમાંહિ, દેસે કે દેસે નહીં. ખંડ ૨–૧૨૪

(૨) ચૌદે વિદ્યા સાથિ, હાથ મૂરખ ને ઉદઇ,
વરસે હુઓ વૃદ્ધ. બાલનીં ઉલગ દ્રોડઇ.
રૂપે હુઇ સરૂપ, કરૂપને ખંધે ચઢાવઇ,
જેહનાં કુલ અતિ ઉંચ, નીચને સીસ નમાવે.
પૂજનિક સઘલી નાતિનો, પાય પડે પાપી તણે,
છે દાસ સહુ લછિ તણા, ધન વિણ સહુએ અવગુણે. ૨–૧૧૦

(૩) મિલે જો ગંગા નીર, તો અવર નીર કાં પીજે,
મિલે મિત્ર અતિ ઉંચ, નીચ સંગ કાં કીજે.
મિલે અશ્વ પાખર્યો તો, પાય કુણ પાલો દોડે,
મિલે સાલુ ચીર તો, અંગિ કુણ ખાસર ઓઢે.
મિલે છાયા કલ્પદ્રુમ, લીંબ તલે સાહાને જઇઇ,
સુકવિ કહે નર કોય, મંદિર છોડી કો મઢીઓ રહઇ. ૨–૬૮

(૪) કર્મે રાવણરાય, રાહ ધડ સબ ગમાયો,
ઇશ્વર સરિખો દેવ, સોય ભિલડો નચાયો.
પાંડુ સુત વનિ પેખ, રામ ઘરણિ હુઓ વિગોગ,
મુંજ મગાયો ભીખ, ભોજ ભોગવે ભોગ.

ઇંદ્ર અહલ્યાગો સુરાગિયો, બ્રહ્મા ધ્યાને ચૂકિયો,
ઋષભ કહે રાગ રંક, કર્મે કો નવિ મૂકિયો. ૧-૮૦

(૫) દાન વિલંબે ગળે, ગળે શુભ કાજ પ્રમાદે,
મતિ વિના પંડિત ગળે, ગળે મુખ લજ્જા વિવાદે.
લોભે ગુણહ ગળે, ગળે પુણ્ય અસતિએ દાતા,
પંડિત મુરખમાં ગળે, મળે તપ માયા ચિત્તે.
સ્ત્રીસંગે શિયલજ ગળે, દૂરિ ગયા નેહજ ગળે,
કવિ ઋષભ કહે રે ગુણીઆણો, પુત્ર વિના તિમ કુલ ગળે. ૧-૮૧

(૬) કાયર વળી, સંબંધી આ વણિક કવિ કહે છે કે:—

કાયર મલિયા કોડિ, કોડિ ક્ષાણુ આણે,
ખાટને ખાંધ વધારતા, વઢ્યાની વાત ન જાણે.
હગણુ ધરે હથિયાર, વાટમાં વાંકા ચાલે,
સ્દામા મલે કો સૂર, વદન તે વાડિમાં ઘાલે.
લોહી દીઠે ચઢે ચીતલી, મસ્તગી પુજાનો દાવો ધરે,
ભડતા ભડે ભંગાણુ, માર્યા પહેલા તે મરે. ૨-૭

૧૭ કવિ સંબંધી વિશેષ.

૯૬. આ કવિને રાગ-સંગીતનું અને દેશીઓનું સારૂં જ્ઞાન હતું. રાગના સપ્ત સ્વરો સંબંધી કુમારપાળ રાસ ખંડ ૧ પૃ. ૧૭૨માં આખી ઢાળ આપી છે, અને રાગોનું વર્ણન હીરવિજય સૂરિ રાસ પૃ. ૧૭૦થી ૧૭૨માં કર્યું છે તેમાં પછી જણાવ્યું છે કે:—

ગાથા ગાઇ નવિ રીઝીયો, ઋષભ કહે રાગેણુ,
રંભા રૂપ ન ભેદીઓ, યોગી કેહું દરિદ્રેણુ.

૯૭. લોકોને રૂચે તેવા સાદા છંદો-દૂહા, ચોપાઇ, કવિત્ત-છપ્પય વાપરવા ઉપરાંત ઢાળો-દેશીઓ પણ પુષ્કળ ઉપયોગમાં લીધી છે. તે

દેશીઓનો મોટો ભાગ પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની કવિતાઓનો છે, તેમજ સામાન્ય લોક સમાજમાં પ્રચલિત જૈનેતર કવિઓની તેમજ સ્ત્રીગીતોની તેમજ અન્ય પણ દેશીઓ જોવામાં આવે છે. [ગિરિજા દેવીને વીનવું. કુ. રા. પૃ. ૧૬૯, ઓલે કાંઠે ગંગા ને પેલે કાંઠે યમુના—સ્ત્રી ગીત ભરત૦ રાસ પૃ. ૬૦, કાન બજાવે વાંસળી એજન પૃ. ૩૧, અને પૃ ૧૫ લોકપ્રચલિત દેશીઓ નામે મન ભમરાની, સાહેલડીની, બટાઉની, ઉલાળાની, ત્રિપદીની વગેરે.]

૯૮. દેશીઓ ઉપરથી પણ કેટલીક હકીકત મળી આવે છે. તે પરથી જણાય છે કે નયસુંદરનો સુરસુંદરી રાસ (છાનો રે છપીને કંતા ક્યાં રહ્યો રે—એ દેશી. જુઓ ઉક્ત રાસ પૃ. ૨૭૩ મૌક્તિક ૩, સુરસુંદરી કહે શિરનામી. એ દેશી જુઓ ઉક્ત રાસ પૃ. ૨૭૧), સકલચંદ્ર કૃત કૃતિઓ (દેશી—સરસતી ભગવતી દ્યો મતિ ચંગ—વાસુપૂજ્ય જિન પુન્ય પ્રકાશો.) ગૌતમરાસ (દેશી—જિમસહકારે કોયલ ટહુકે.), રત્ન સાગરનો પ્રથમ પવાડો (તેની દેશી,) સમયસુંદરના મૃગાવતી રાસ, પ્રત્યેક બુદ્ધ રાસ આદિ (તેની દેશી) હી. રા. પૃ. ૧૫૬ અને ૧૬૭, હવે રાણી પદમાવતી), કમલાવતી (તેની દેશી હી. રા. ૨૪૨), રત્નસાર કુમાર (કુ. રા. ખંડ ૨ પૃ. ૩૦), મતિસાર કૃત શાલિભદ્ર રાસ રચ્યા સં. ૧૬૭૮ (બે કર જોડી તામ રે ભદ્રા વીનવે. દેશી હિત૦ પૃ. ૫) વગેરે અનેક કવિઓનું ભાષાસાહિત્ય આ કવિએ વાંચ્યું હોવું જોઇએ; તેમજ પોતે ઉલ્લેખેલા પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની કૃતિઓ જરૂર અભ્યાસી હતી. તે કવિઓ સંબંધી જુઓ પારા. ૫૮–૫૯

૯૯. જૈન તેમજ જૈનેતર કથા સાહિત્યનો તેમને સારો પરિચય હતો એ તેમણે આપેલાં દૃષ્ટાંતો પરથી જણાય તેમ છે. વળી લોકકથાઓ જે કંઇ પોતાના સમયમાં પ્રચલિત હતી તેમાં ભરથરી, વિક્રમ મુંજ, ભોજ, ઢોલામારૂણી વગેરેની વાતોનો પોતે ઉલ્લેખ કર્યો

એક દિન રંગિ રમઇ આરથકી, એક દિન ચાલ્યો સહુ પરિહરી.
કુ. રા. ૧-૮૫-૬૪

વિક્રમરાજા સાહાસું જોય, છઇભાઇ બહુ દુખ પામ્યો સોય,
શનીચર સાથિં ચ્યાહનઈ લાવ્યો, થઇ ચઉરંગ દુખ ક્યાં ભોગવ્યો.
કુ. રા. ૧-૧૬૪-૯૬

ગુંજ પડયો ગુરુઆ બાહુજી, વારઇ પોતઈ શોય. ૧-૧૯૯-૭૭

ગુંજ મગાયો ભીખ, કોજ ભોગવે ભોગ. ૧-૮૦-૮૪

હાલા વલ્લહી આરૂણી, રાઘવ વ્હાલી શ્યામ. ૧-૧૩૬-૨૫

૧૦૦. આમ અનેક જાતનાં વર્ણન અને સુભાષિતો વગેરે મુકી શકાશે. હાલ વિસ્તારના ભયથી સાધન સમયના અભાવે જૈનેતર કવિઓનાં કાવ્ય સાથે ઋષભદાસનાં કાવ્યોની સરખામણી મુલતવી રાખવી યોગ્ય છે. **અત્ર કવિ સંબંધી ઉપયુક્ત માહિતીઓજ મુખ્યત્વે કરી એકઠા કરી મૂકવામાં આવી છે.**

૧૦૧. ભાષા સંબંધમાં આ કવિ તળપદ ખંભાતનોજ રહીશ શ્રાવક હોવાથી જૈનમુનિઓમાં રહેતા તેમના ભ્રમણકાળથી જન્મેલ ભાષાભેદ યાને ભાષાસાંકર્યનો દોષ-આક્ષેપ તેના પર મુકી નહિ શકાશે કારણ કે તેણે પોતાની સર્વ કૃતિઓ ખંભાતમાંજ રહીને કરી છે. આથી તેની ભાષાનો અભ્યાસ, ખંભાતના આસપાસના પ્રદેશમાં અને ગૂજરાતમાં ઇ. સ. સત્તરમા સતકના પ્રારંભથી કેવા પ્રકારની ભાષા પ્રચલિત હતી તેનો ઘણો સારો અને સત્ય ખ્યાલ, આપી શકે તેમ છે. તે કવિની સ્વહસ્તલિખિત પ્રતિઓ પણ મળી આવે છે. વ્રતવિચાર રાસની તેમજ પાર્શ્વનાથ સ્તવનની એમ બે તેમની સ્વહસ્તલિખિત પ્રતિઓ મારી પાસે છે. કેટલીક તેવી પ્રતો શ્રી વિજયધર્મસૂરિના આગ્રા ભંડારમાં છે અને મલ્લિનાથ રાસની પ્રત ખંભાત જૈનશાળામાંના મુનિ ભાવ-

ણ્યવિજયના પુસ્તકસંગ્રહમાં છે. પુણ્યપ્રશંસા રાસની પ્રતિ મુનિશ્રી સિદ્ધિ મુનિ પાસે છે. તે પરથી કેવી રીતે જોડણી લખાતી—એક વણિક કવિ કેવી રીતે લખતો તેનો સારો ખ્યાલ આવે તેમ છે. અત્યારે જે રીતે 'ણુ' લખાય છે તેજ રીતે કવિએ બાળબોધ લિપિ લખતાં લખેલો છે. તેમાં ગુજરાતી અક્ષરો આવે છે.

૧૦૨. રા. બ. હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ સન ૧૯૨૦ની છઠી ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખ તરીકે આપેલ ભાષણમાં પૃ. ૩૪ પર જણાવ્યું હતું કે:—

૧૦૩. "સંવત્ ૧૬૬૦ના અરસામાં (ખરૂં જોતાં સં. ૧૬૭૦ અને ૧૬૮૦ની વચમાં) સંઘવી ઋષભદાસે પુણ્યપ્રશંસા રાસ રચેલો પરમ પૂજ્ય મુનિશ્રી સિદ્ધિ મુનિએ કૃપા કરી મને જોવા આપ્યો, તે ઋષભદાસના સ્વહસ્તે લખેલો છે, એટલે તેમાં નકલ કરનારના પ્રમાદને અવકાશ નથી. તે બાળબોધ લિપિમાં માથાં બાંધીને લખેલ છે, છતાં તેમાં ગુજરાતી (ફુટનોટ–સત્તરમી સદીમાં ગુજરાતી લિપિ ચાલતી હતી તેનો આ એક પુરાવો છે. અકબરના વખતના દસ્તાવેજમાં પણ એ લિપિ વપરાઇ છે.) અક્ષર ઘણા આવે છે. ત્રણ પાંખડાંવાળો અ, વચમાં પાંખું નહિ, પણ ય ની પેઠે કરીને નીચે ગાંઠ જેવું જરાક વાળીને તેને કાનો કરેલો એવો સ (એ બંને પૂર્વે પ્રચારમાં હતાં) તેનાં બીબાં ન મળવાથી હાલના જેવા અને ગુજરાતી અક્ષરોને માથા દોર્યા વગર લખીને બાકી સર્વ અસલ પ્રમાણે આપું છું:—

આસો રે मुझ आज फली मन આसा। सरसति। ऋषभाद (પડી માત્રા) व नमि कीधो। पुण्य प्रसंसा रासोरे। આंचली॥ मेर मही। सायर ससी ज्यांहिं। जबलग सुर प्रकासो। जब लग सीध શલા। सुरनां तब લग रहइज्यो रासोरे॥ मु॥ सुणो

चेत्या । छुटा भवनो पासो । रीषभ कहइ ए रास सुणंता । अनंत सुपम्हा वासो । र (रे) मुज पोहोती मननी आसो ॥

इति श्री पुण्य प्रसंसा रास पुरण । गाथा ३२८ ॥ लखीतं ॥ संघवी ॥ ऋषभदास सागण (પિતાનું નામ)."

૧૯—ઉપસંહાર.

૧૦૪. સને ૧૯૨૫ ની પંચમ ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌માં 'શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ' નામનો જે નિબંધ મોકલ્યો હતો તેને જરા વિસ્તૃત અને વિશેષ હકીકતથી યુક્ત કરી અત્રે મૂક્યો છે. ઉક્ત પરિષદ્‌ના નિબંધમાં છેવટે એ 'પારાગ્રાફ' મૂક્યો હતો કેઃ—

છેલ્લે જૈન સાહિત્ય હજુ અપ્રકટ છે તે બહાર લાવવા વિશેષ પ્રયત્ન થશે તો સમાજસ્થિતિ, રાજ્યના ઇતિહાસ, દર્શનની તર્કજાળ, ધર્મની ભાવના, અને તત્વજ્ઞાનજન્ય આનંદનાં ચિત્રો પ્રાપ્ત થઇ શકશે એવું જણાવી નીચેની અંગ્રેજી કડીઓમાં કે જેમાં જૈન અને જૈનેતર એ શબ્દો પૂર્વ અને પશ્ચિમને બદલે મૂકેલા છે તે કહી વિરમું છું:—

" Time has drawn near
When Jains and Non-Jains, without a breath,
Will mix their dim lights like life and death
To broaden into boundless day!"

૧૦૫. ત્યારપછી તો કાલપ્રવાહે કેટલુંયે કાર્ય કર્યું છે. તેજ પંચમ પરિષદ્‌ના પ્રમુખ સાક્ષર શ્રી નરસિંહરાવે જૈન સાહિત્ય સંબંધી અત્યલ્પ છતાંય નીચલો કિંચિત્ ઉલ્લેખ કર્યો હતો કેઃ—

'આપણા જૈન બન્ધુઓએ કેટલાંક વર્ષથી પ્રાચીન જૈન સાહિત્ય પ્રગટ કરવાનો સ્તુત્ય પ્રયાસ આરમ્ભ્યો છે. એ પ્રયાસથી ગુર્જર

સાહિત્યમાં ભાષાના ઇતિહાસ તેમજ સાહિત્યના ઇતિહાસ બંનેમાં નવો પ્રકાશ મળ્યો છે તેથી એ બન્ધુઓના આપણે ખરેખર આભારી છિયે. હેમણે પ્રગટ કરેલા ગ્રન્થો પ્રાચીન સાહિત્યના છતાં, હેમની પ્રવૃત્તિ આ યુગમાં શરૂ થઇ છે તેથી આ યુગમાં આટલું એ પ્રવૃત્તિનું દર્શન કર્યું છે.'

૧૦૬. ઉક્ત પરિષદ્‌માં જૈન સાક્ષર શ્રી (હાલ સ્વર્ગસ્થ) ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઇ દલાલ એમ. એ. એ 'પાટણના ભંડારો અને ખાસ કરીને તેમાં રહેલું અપભ્રંશ તથા પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય' એ નામનો અતિ ઉપયોગી માહિતીવાળો વિદ્વત્તાયુક્ત નિબંધ મોકલી જૈનો પાસે શું ભર્યું છે—શું ખજાનો છે તેનું ભાન ગૂજરાતી સાહિત્યજગતને કરાવ્યું હતું.

૧૦૭. સાહિત્યસૃષ્ટિવિધાયક શ્રીમાન્ (હાલ સ્વ.) રણજિતરામ વાવાભાઇ મહેતાએ સને ૧૯૧૭માં પોતાના એક લેખમાં લખ્યું હતું:—

'ગુજરાતના ઇતિહાસ ઉપર અને વર્તમાન જીવન ઉપર જૈન સંસ્કૃતિનો સબળ પ્રભાવ છે. બીજા પ્રાંતોમાં વિદ્યાનુરાગી બ્રાહ્મણોનો જે પ્રભાવ છે તેવો પ્રભાવ ગુજરાતમાં ગુજરાતી બ્રાહ્મણોનો નથી. બીજા પ્રાંતોમાં બ્રાહ્મણો અને બ્રાહ્મણેતરો (શુદ્રો) શિવાય બીજા વર્ણો નથી હોતા. પરંતુ ગુજરાતમાં બ્રાહ્મણો, વૈશ્યો અને શુદ્રો એ ત્રણ વર્ણો છે. બ્રાહ્મણો અને શુદ્રો વચ્ચે જે મોટું અંતર બીજા પ્રાંતોમાં છે તે આપણા પ્રાંતમાં નથી. બ્રાહ્મણો અને બ્રાહ્મણેતરો વચ્ચે તીખાશ મહારાષ્ટ્ર કે મદ્રાસ ઇલાકામાં છે તેવી આપણે ત્યાં નથી. ગુજરાતમાં સમાજના થર અન્યોન્ય સાથે ગાઢ સંબંધવાળા છે; તેમની વચ્ચે વિશાળ અવકાશ નથી. એક થરમાંથી જવાની અમુક રીતે સુગમતા છે. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, શૂદ્ર અનુકૂળતાએ વૈશ્ય થઇ શકે છે અને વૈશ્ય બ્રાહ્મણ અથવા શૂદ્ર થઇ શકે છે. થર થર વચ્ચે અણુરાગ, વિરોધ કે

શત્રુતા નથી. આ સર્વ શુભસ્થિતિનું કારણ કેટલેક અંશે જૈન વેપારી કોમ (વૈષ્ણવ વેપારી કોમોમાંની પણ ઘણી પૂર્વે જૈન હોવાનો સંભવ લાગે છે એટલે તેમની અલાહિદી ગણત્રી નથી કરી)નું અસ્તિત્વ છે." (જૈન શ્વે. કૉ. હેરલ્ડ. આગસ્ટ ૧૯૧૭ પૃ. ૨૫૦)

૧૦૮. સને ૧૯૨૦ની છઠ્ઠી ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્ના પ્રમુખ રા. બ રાજરત્ન હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ પોતાના ભાષણમાં જૈન સાહિત્ય સંબંધી ઉચ્ચારેલા વિચારો માટે જુઓ તેનો રીપોર્ટ. પૃ. ૪૬ થી ૪૮.

૧૦૯. અને ૧૯૨૪ની પરિષદ્ના પ્રમુખ રા. બ. કમલાશંકરને કહેવું પડયું હતું કેઃ—નરસિંહ મહેતા પહેલાના—'પ્રાચીન કાલથી જૈનોએ ગુજરાતી સાહિત્યની સારી સેવા બજાવી છે, અને નરસિંહ તે ગુજરાતી ભાષાના **બ્રાહ્મણ** કવિઓમાં આદ્ય કવિ છે.

૧૧૦. સાક્ષર શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીએ સન ૧૯૨૫માં જૈનો અને જૈનેતરો વચ્ચે અરસ્પરસ વિચારની આપલે થયેલી અને બંને કોમોના આચાર વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન સાહિત્યમાં રસ લેતા અભ્યાસીને મેળવ્યા વગર ચાલે નથી એમ જે કહ્યું છે તે જરા વિસ્તારથી આ ગ્રન્થમાળાના મૌક્તિક ૭ માં આપેલા ઉપોદ્‌ઘાતમાંથી સાંપડશે.

૧૧૧. ઉક્ત સાક્ષરશ્રીએ ૧૯૨૬ની સાહિત્ય પરિષદ્ની સ્વાગત સમિતિના પ્રમુખ તરીકે જે ઉદ્‌ગારો કાઢયા છે તે અત્ર અવતારવામાં આવે છેઃ—

"જૈન બંધુઓની જાગૃતિ—જૈન બંધુઓ પણ જાગૃત થયા છે, અને પોતાના અખૂટ પુસ્તકભંડારોની કીમત સમજતા થયા છે. જૈન કોમના નેતાઓને બેવડી મુસ્કેલી વચ્ચે કામ લેવું પડે છે. એક તો એ કોમના મ્હોટા ભાગે કેળવણીનાં ફળ ચાખ્યાં નથી, એટલે તેને સાહિ

ત્યને રસ લાગ્યો નથી. બીજું એ કે એ કોમનો સાક્ષરતા પામેલો વર્ગ, સાધુ, યતિ, મુનિજી વગેરેનો, તે પણ અમુક અપવાદો સિવાય, ભંડારોમાં ભરાઇ રહેલી સામગ્રીને બહાર લાવવાની વિરૂદ્ધ છે. આવી મુશ્કેલીઓ છતાં, અને એ મુશ્કેલીઓ કેટલી ભારે છે તે તો તે દૂર કરનારાજ જાણે છે. ધન્ય છે તેમને કે જેમણે એ ભંડારોમાં અંધકાર સેવતા લાખો ગ્રંથોમાંથી થોડા પણ પ્રસિદ્ધિમાં આણી આપણા જૂના સાહિત્ય પર, આપણી જૂની ભાષારચના પર, આપણાં જૂનાં કાવ્યોના વસ્તુ પર પ્રકાશ નાંખ્યો છે. સ્વર્ગસ્થ ભાઇ ચીમનલાલ દલાલ કે હાલ એવાજ કાર્યમાં ઘૂમી રહેલા ભાઇ-મોહનલાલ દેશાઈ કે જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધાર વાળી સંસ્થા તરફથી આનંદ કાવ્યમહોદધિની મૌક્તિમાળ પરોવનાર ઝવેરીઓનો જેટલો આભાર માનીએ તેટલો થોડો. એવા એવા સાહિત્યવિલાસીઓના પ્રયાસથી આપણે જોઇ શકયા છીએ કે શું નરસિંહ મહેતાના સમયમાં કે શું તેની પૂર્વે પણ જૈન તથા જૈનેતર લેખકો અને કવિઓની ભાષામાં કે કૃતિમાં માત્ર સાંપ્રદાયિક ભેદ બાદ કરતાં બીજી કોઇ રીતની ભિન્નતા જોવામાં આવતી નથી."

૧૧૨. આ લેખકે જૈન કવિઓ અને તેમની કૃતિઓનો શતકવાર (૧૩માથી ૨૦મા સુધી) વિસ્તૃત સૂચિરૂપે સંગ્રહ કર્યો છે તેનો પ્રથમ ભાગ 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ' એ નામથી જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ તરફથી બહાર પડયો છે તેમાં સત્તરમા સૈકા સુધીનાનો સંગ્રહ આવ્યો છે. વળી તેમાં પ્રસ્તાવનામાં "જૂની ગૂજરાતી ભાષાનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ" એ નામનો ત્રણસોથી વધુ પૃષ્ઠોવાળો આ લેખકે લખેલો નિબંધ પ્રકટ થયો છે: તે સર્વ પરથી જણાશે કે જૈનોએ ગૂજરાતી ભાષાના ઉત્કર્ષની ઉત્કટ અભિલાષા યથાશકિત પણ પુષ્કળ પ્રમાણમાં પરિપૂર્ણ કરી છે.

૧૧૩. છેવટે ગૂજરાતી સાહિત્યના સર્વ સમારંભમાં-ક્ષેત્રમાં જૈનો હંમેશાં સામિલ રહી પોતાના અખૂટ સાહિત્યની પ્રસાદી આપ્યાંજ કરી 'જૂના સાહિત્ય પર, જૂની ભાષા રચના પર, જૂનાં કાવ્યોના વસ્તુ પર

શત્રુતા નથી. આ સર્વ શુભસ્થિતિનું કારણ કેટલેક અંશે જૈન વેપારી કોમ (વૈષ્ણવ વેપારી કોમોમાંની પણ ઘણી પૂર્વે જૈન હોવાનો સંભવ લાગે છે એટલે તેમની અલાહિદી ગણત્રી નથી કરી)નું અસ્તિત્વ છે." (જૈન શ્વે. કો. હેરલ્ડ. આગસ્ટ ૧૯૧૭ પૃ. ૨૫૦)

૧૦૮. સને ૧૯૨૦ની છઠ્ઠી ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખ રા. બ. રાજ્યરત્ન હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ પોતાના ભાષણમાં જૈન સાહિત્ય સંબંધી ઉચ્ચારેલા વિચારો માટે જુઓ તેનો રીપોર્ટ. પૃ. ૪૬ થી ૪૮.

૧૦૯. અને ૧૯૨૪ની પરિષદ્‌ના પ્રમુખ રા. બ. કમલાશંકરને કહેવું પડયું હતું કેઃ—નરસિંહ મહેતા પહેલાના—'પ્રાચીન કાલથી જૈનોએ ગુજરાતી સાહિત્યની સારી સેવા બજાવી છે, અને નરસિંહ તે ગુજરાતી ભાષાના **બ્રાહ્મણ** કવિઓમાં આદ્ય કવિ છે.

૧૧૦. સાક્ષર શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીએ સન ૧૯૨૫માં જૈનો અને જૈનેતરો વચ્ચે અરસ્પરસ વિચારની આપલે થયેલી અને બંને કોમોના આચાર વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન સાહિત્યમાં રસ લેતા અભ્યાસીને મેળવ્યા વગર ચાલે નથી એમ જે કહ્યું છે તે જરા વિસ્તારથી આ ગ્રન્થમાળાના મૌક્તિક ૭ માં આપેલા ઉપોદ્‌ઘાતમાંથી સાંપડશે.

૧૧૧. ઉક્ત સાક્ષરશ્રીએ ૧૯૨૬ની સાહિત્ય પરિષદ્‌ની સ્વાગત સમિતિના પ્રમુખ તરીકે જે ઉદ્‌ગારો કાઢયા છે તે અત્ર અવતારવામાં આવે છેઃ—

"જૈન બંધુઓની જાગૃતિ—જૈન બંધુએ પણ જાગૃત થયા છે, અને પોતાના અખૂટ પુસ્તકભંડારોની કીંમત સમજતા થયા છે. જૈન કોમના નેતાઓને બેવડી મુશ્કેલી વચ્ચે કામ લેવું પડે છે. એક તો એ કોમના મ્હોટા ભાગે કેળવણીનાં ફળ ચાખ્યાં નથી, એટલે તેને સાહિ-

તેમનો રસ લાગ્યો નથી. બીજું એ કે એ કોમનો સાક્ષરતા પામેલો વર્ગ, સાધુ, યતિ, મુનિજી વગેરેનો, તે પણ અમુક અપવાદો સિવાય, ભંડારોમાં ભરાઇ રહેલી સામગ્રીને બહાર લાવવાની વિરૂદ્ધ છે. આવી મુશ્કેલીઓ છતાં, અને એ મુશ્કેલીઓ કેટલી ભારે છે તે તો તે દૂર કરનારાજ જાણે છે. ધન્ય છે તેમને કે જેમણે એ ભંડારોમાં અંધકાર સેવતા લાખો ગ્રંથોમાંથી થોડા પણ પ્રસિદ્ધિમાં આણી આપણા જૂના સાહિત્ય પર, આપણી જૂની ભાષારચના પર, આપણાં જૂનાં કાવ્યોના વસ્તુ પર પ્રકાશ નાંખ્યો છે. સ્વર્ગસ્થ ભાઇ ચીમનલાલ દલાલ કે હાલ એવાજ કાર્યમાં ઘૂમી રહેલા ભાઇ મોહનલાલ દેશાઈ કે જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધાર વાળી સંસ્થા તરફથી આનંદ કાવ્યમહોદધિની મૌક્તિકમાળ પરોવનાર ઝવેરીઓનો જેટલો આભાર માનીએ તેટલો થોડો. એવા એવા સાહિત્ય-વિલાસીઓના પ્રયાસથી આપણે જોઇ શકયા છીએ કે શું નરસિંહ મહેતાના સમયમાં કે શું તેની પૂર્વે પણ જૈન તથા જૈનેતર લેખકો અને કવિઓની ભાષામાં કે કૃતિમાં માત્ર સાંપ્રદાયિક ભેદ બાદ કરતાં બીજી કોઇ રીતની ભિન્નતા જોવામાં આવતી નથી."

૧૧૨. આ લેખકે જૈન કવિઓ અને તેમની કૃતિઓનો શતક વાર (૧૩માથી ૨૦મા સુધી) વિસ્તૃત સૂચિરૂપે સંગ્રહ કર્યો છે તેનો પ્રથમ ભાગ 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ' એ નામથી જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ તરફથી બહાર પડયો છે તેમાં સત્તરમા સૈકા સુધીનાનો સંગ્રહ આવ્યો છે. વળી તેમાં પ્રસ્તાવનામાં "જૂની ગૂજરાતી ભાષાનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ" એ નામનો ત્રણસોથી વધુ પૃષ્ઠોવાળો આ લેખકે લખેલો નિબંધ પ્રકટ થયો છે: તે સર્વ પરથી જણાશે કે જૈનોએ ગૂજરાતી ભાષાના ઉત્કર્ષની ઉત્કટ અભિલાષા યથાશક્તિ પણ પુષ્કળ પ્રમાણમાં પરિપૂર્ણ કરી છે.

૧૧૩. છેવટે ગૂજરાતી સાહિત્યના સર્વ સમારંભમાં-ક્ષેત્રમાં જૈનો હંમેશાં સામિલ રહી પોતાના અખૂટ સાહિત્યની પ્રસાદી આપ્યાંજ કરી 'જૂના સાહિત્ય પર, જૂની ભાષા રચના પર, જૂનાં કાવ્યોના વસ્તુ પર

પ્રકાશ નાંખ્યાજ કરશે અને પોતાના પૂર્વજોની તેમજ પોતાની ભાષા પ્રત્યેની અપૂર્વ સેવા અને અગાઢ પ્રીતિ વ્યક્ત કરશે; તેમજ જૈનેતર ગૂજરાતી આલમ તે પ્રત્યે સમભાવ, ન્યાયશીલતા, અનભિનિવેશ, અને મધુરતા-થી ભરેલી દૃષ્ટિ કરી તેની યોગ્ય કદર કરશે-એજ યાચના.

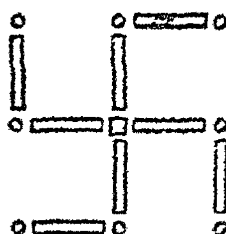
મુંબઇ, તા. ૧૯-૬-૨૭. **મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ.**

અનુલેખ

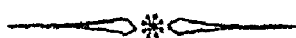
૧૧૪. ગત ડીસેંબરની ૨૭ મી તારીખે પાલ્હણપુરમાં ત્યાંનો ડાયરાનો ભંડાર જોવાની તક મુનિ ધીરવિજયની કૃપાથી મળી હતી, તેમાં આ ઋષભદાસ કવિ કૃત 'જીવંતસ્વામી ના રાસ' ની પ્રત જોઈ. તેની પ્રશસ્તિ પરથી જણાયું કે તે રાસ સં. ૧૬૮૨ ના વૈશાખ વદ ૧૧ ગુરૂવારે ખંભાતમાં કવિએ રચ્યો હતો.

૧૧૫. વિશેષમાં સાથે સાથે કિંચિત્ શુદ્ધિ ખાસ નજરે પડી તે જણાવી દઉં. 'પ્રવેશક' માં પૃ. ૧૭ પંક્તિ ૯ માં 'ઉતારા' એ શબ્દને બદલે 'આદિ અને અંત ભાગો' જોઇએ, અને તેજ પૃષ્ઠની ફુટનોટમાં ઉલ્લેખેલ "જૈનયુગ"ને બદલે "જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ હેરેલ્ડ" હોવું ઘટે. મારા આ કવિસંબંધી નિબંધમાં પૃ. ૩૨, પંક્તિ ૧૧ માં 'મહન' ને સ્થાને 'મનહ' છાપવું જોઇતું હતું.

મુંબઇ, ૨૭-૧-૨૮. **મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇ.**

શાંતિદાતા નમો નમઃ

अवतरणिका:—

આવા સાહિત્યને અંગે તો ઘણુંયે લખવાનું હોય, લખવાની ઇચ્છા પણ હોય, સામગ્રી પણ યથાશક્તિ એકત્ર થઇ હોય, ગાંડીવ પ્રેસના, ગાંડીવની પણછમાંથી; શત્રુને સાવધાન કરનાર થડકારાના ધ્વનિ તુલ્ય—ટંકારરૂપ ઠપકાયે સાંભળ્યા હોય, છતાં આખરે "કાંઇ પણ લખ્યા વિનાજ પ્રજા પાસે મૂકવુ" એવીજ જાણે કુદરતની પ્રેરણા ન હોય! તેમ ઘણો સમય વ્યતીત થવા છતાંએ, ફળ સમર્પ્યા વિનાજ પ્રસિદ્ધિમાં આણવું પડયું છે. જે માટે વાંચકવર્ગની ક્ષમા વિના બીજું શું માગવાનું હોય?

સાહિત્યના કાર્યને અંગે તો સંઘવી ઋષભદાસ કવિએ શ્રી-હીરવિજયસૂરિ રાસમાં કહ્યું છે તેમ,

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
"કાજલ કાગળ કાંબળીઉં મળી, કોડો કાંબી કાતર વળી;
૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧
"કોઠિ કહેડિ કર કણનું કામ, કોડ ધરી કવ્યું ગુરૂનું નામ.
૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭
"કરણુ કરાનું કાયવશ કરી, કવિતા કાવ્ય કાવત મનધરી;
"એણીપરેં શાસ્ત્ર તે કષ્ટેં થાત, વાંઝિ ન લહે વીયાની વાત"

[આનંદ કા. મ. મૌ. ૫ મુ પૃષ્ઠ ૩૧૨.

જ્યારે સત્તર કક્કા એકત્ર થાય, અને તે વડે એક તાન એક ધ્યાન લાગી રહે તોજ સાહિત્ય કાર્ય કરી શકાય છે. તેમાંયે વળી ગૃહસ્થીયોને શારીરિક સાંસારિક અનેક ઉપાધિયો લાગેલી હોયજ કે જેમાંથી નખુત ચોરી કાર્ય કરવા બેસવું એ મહાન્ ઉદય હોય તોજ બની શકે.

અને **ઋષભકવીશ્વર** જેવા કોઇક ગૃહસ્થજ ભાગ્યશાળી હોય કે જે અનેક ઉપાધિયો હોવા છતાં સર્વોત્તમરીત્યા સાહિત્યની સેવા બજાવી શકે. **ઋષભકવીશ્વર** જેવી સાહિત્ય સેવા બજાવવા ગૃહસ્થીઓમાંથી હજુ સુધી બીજા કોઇ ઋષભદાસ ઉત્પન્ન થયાજ નથી એ વાત પણ નિ-ર્વિવાદ છે. એજ હીરસૂરીશ્વરરાસમાં કવિ ઋષભદાસે પોતાની નિત્ય ચર્યા લખતાં લખ્યું છે કેઃ—

" સ્તવન અઠાવન ચોત્રીસ રાસો,
" પુણ્ય પસર્યો દીયે બહુ સુખવાસો. ૩૨
" ગીત થુઇ નમસ્કાર બહુ કીધા,
" પુણ્ય માટે લિખી સાધને દીધા." ૩૩

[આ. કા. મ. મૌ. ૫ મું પૃષ્ઠ ૩૨૨]

એ મુજબ ૫૮ સ્તવનો, ગહન વિષયના એક એકથી ચઢિયાતા ૩૪ રાસાઓ અને કેટલાંયે સ્તુતિ નમસ્કારાદિ રચવા, એ ભગવતી શારદમાતની પરમ દયા મેળવેલા ઋષભદાસ વિના અન્ય ગૃહસ્થી કોણ કરી શકે ?

આવા પ્રાચીન સુરસકાવ્યોને બહાર આણવામાં સાક્ષર વર્ગની જરૂર હતી, પરન્તુ " તે સમય સુધી અટકવું, અને હસ્તગત થયેલ કાવ્યોને હજુ પણ દાબી રાખી સંસ્કારી જનોને એનો લાભ પામવા ન દેવો, એ રુચ્યું નહિ." તેમજ શ્રીયુત **લલ્લુભાઇ કૂલેચંદ હારભાર્યા** વખતો વખત કહેતા કે, " માત્ર સંસ્કૃત પ્રાકૃતજ નહિ ! સાથે સાથે બાળોપયોગી રાસાઓનું કાર્ય પણ કરાવો." આવા પ્રકારની પ્રેરણાથી પ્રેરાઇને પણ આવાં કાવ્યો વેળાસર બહાર પાડયાં છે.

આ ગ્રન્થમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આપેલ પ્રાચીન કાવ્ય, એ "ગૂર્જરાતી જૈન સાહિત્ય" છે અને એ સાહિત્યને—કાવ્યને " રાસ રૂપે આલેખવામાં આવે છે. " રાસનો " સામાન્ય અર્થ " ધ્વનિ કરવો, લલકારવું,

રાસ ક્રીડા, અને કથા" એવો થાય છે. તે ઉપરથી "પદ્યકાવ્ય કથાઓને રાસ, રાસો અને રાસા" કહેવાનો પ્રથા પડયો હોય અગર લોકોમાં સંસ્કૃત પ્રાકૃત જ્ઞાનની ખામી થઇ અને ગૂજરાત તેમજ અન્ય પ્રદેસોમાં પ્રચલિત ભાષા તે તે પ્રદેસોમાં ઓળખાતી થઇ ત્યારે, ગૂજરાતી ગદ્ય-ગ્રંથો અને સુત્રોના બાળાવબોધો તથા ટબાઓની અંદર રસની ખામી રહી તેથી શ્રોતાઓને રસોત્પન્ન કરી નીતિને રસ્તે જોડે આનંદ આપનારા, તથા મહજ્જનોની ખ્યાતિ કાયમ રાખનારા પદ્ય કથા બંધ ગૂજરાતી ગ્રન્થોને રાસા તરીકે કહ્યા હોય, તેમ અવબોધાય[1] છે.

રાસાઓના પ્રખર અભ્યાસી **શ્રીયુત મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇએ**, શ્રાવક **કવિવર ઋષભદાસ નામનો** લેખ લખીને કર્તાની જીવની આપી છે જે બદલ તેઓના આભારી છિયે.

રા. રા. બળવંતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર મહાશયે, અતિ મહેનતે **પ્રવેશક** યોજી ગ્રન્થની શોભામાં વધારો કર્યો છે જે માટે એઓશ્રીનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છિયે.

શ્રાવક કવિ **ઋષભદાસના** સ્વહસ્તાક્ષરથી લખાયેલ **ક્ષેત્રવિચાર રાસની** આખી પ્રતિ **શ્રીયુત મોહનલાલ દ. દેશાઇ** પાસે હોવાથી, કર્ત્તાના હસ્તાક્ષરો જાળવવા માટે છેવટના પત્રનો એક બ્લોક મૂળ પાનાની જેવડોજ કરાવીને આ સાથે જોડયો છે. બ્લોક માટે પત્ર આપવા સારૂ શ્રીયુત **મો. દ. દેશાઇના** આભારી છિયે.

શ્રીમદ્ સૂરીશ્વર **શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિના** શિષ્યરત્ન મુનિરાજ **શ્રી રિદ્ધિવિજય**, તત્શિષ્ય **મુનિરાજ શ્રી સંપતવિજયજીએ** આ

૧—છંદ ગ્રંથોમાં રાસક છંદ હોવાથી ને તેની બહુલતા હોવાથી તથા બાઇઓના સમુદાય ગાયનને રાસક નામ આપવામાં આવતું હોવાથી પણ રાસા નામ પાડવાનો સંભવ છે.

કાવ્યની પ્રતો મેળવી હતી અને તેઓશ્રીએ આ મૌક્તિકનું સંશોધન કર્યું હતું જે બદલ તેઓશ્રીનો પણ અંતઃકરણથી ઉપકાર માનીએ છિયે.

અમારા તરફથી અત્યાર સુધીમાં સંસ્કૃત, માગધી, અંગ્રેજી અને આવા કાવ્યોના ગૂજરાતી ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, કે જે પ્રયાસવડે આ ગ્રન્થને અમો તરફથી બહાર પડતા ગ્રન્થોમાં "**ગ્રન્થાંક ૭૦**" (જૈન ગૂર્જર–સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૮ મા) તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવા ભાગ્યશાળી થયા છીએ. ટાઇટલો ઉપર ભૂલથી ૬૯ છપાયો છે.

અત્રે ફંડનો ટુંક ઇતિહાસ આપવો એ અયોગ્ય લેખાશે નહિ. મર્હુમ **શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ ઝવેરીએ**, કે જેમની સ્મૃતિને અર્થે ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે, તેમણે પોતાના વીલમાં રૂા. ૪૫૦૦૦)ની રકમ, બીજી રૂા. ૫૫૦૦૦)ની અન્ય શુભમાર્ગે ખરચવા કાઢેલી રકમો સાથે કાઢી હતી. આ રકમમાં તેમના સુપુત્ર **શા. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી** તરફથી મર્હુમની યાદગિરી માટે શુભકાર્યમાં ખરચવા કાઢેલા રૂા. ૨૫૦૦૦) ની રકમ ઉમેરાઈ. ૧૦૦૮ શ્રી **આનંદસાગર સૂરીશ્વરની** સલાહ અને ઉપદેશથી તથા **શા. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીની** સમ્મતિથી, આ રકમોને એકઠી કરી મર્હુમની યાદગિરી માટે આ ટ્રસ્ટ સને ૧૯૦૯ માં સ્થાપ્યું. તેમજ યોગ્ય વ્યવસ્થા જળવાઇ રહેવા માટે ટ્રસ્ટીઓ નીમી ટ્રસ્ટડીડ કરાવવામાં પણ આવ્યું. મર્હુમ શેઠની દીકરી તે મર્હુમ **શા સૂરચંદ નગીનદાસની** વિધવા મર્હુમ **બાઇ વીજકોરની** આશરે રૂા. ૨૫૦૦૦) ની રકમ તેમના ટ્રસ્ટીઓ તરફથી મળવાથી, તથા મર્હુમ શેઠના ભત્રીજા અને આ ફંડના એક મુખ્ય ટ્રસ્ટી મર્હુમ **શેઠ નગીનભાઈ ઘેલાભાઇ** ઝવેરીના વીલની રૂએ રૂા. ૨૦૦૦)ની રકમ વધવાથી ફંડ રૂા. ૧૦૦૦૦૦) ના આશરાનું થવા ગયું છે. ફંડનો આંતરિય ભાવ "જૈન શ્વેતાંબર મૂર્ત્તિપૂજક ધાર્મિક સાહિત્યની જેવું કે પ્રાકૃત, સંસ્કૃત,

ગુજરાતી, ઇંગ્રેજી વગેરે ભાષામાં લખાયેલાં વંચાયેલા પ્રાચીન પુસ્તકો. કાવ્યો, નિબંધો, લેખો વગેરેની જાળવણી, ખીલવણી, અને અભિવૃદ્ધિ કરવાનો છે."

આગમોદ્ધારક, આગમવાચનાદાતા, સાક્ષરશિરોમણિ આચાર્ય મહારાજ **શ્રીઆનંદસાગર-સૂરીશ્વરના** ઉપદેશથી આ ફંડની સ્થાપના થયેલી હોવાથી તેમનું નામ ચિરંજીવ રહે એવા ઇરાદાસહ આવા કાવ્યોના સંગ્રહનું નામ **"શ્રી આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ"** રાખવામાં આવ્યું છે.

આ પુસ્તક જોડે શ્રીમદ્‌સૂરીશ્રી **બુદ્ધિસાગરસૂરિનું** નામ જોડવાયાં આવ્યું છે. તેઓનો બ્લોક આપવા બદલ શેઠ **મોહનલાલ હેમચંદ પાદરાકર** સેક્રેટરી શ્રી અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળના આભારી છીએ.

મર્હૂમ **શેઠ નગીનભાઇના** સં. ૧૯૭૮ ના કારતક વદ ૫ ને રવિવાર તારીખ ૨૦ નવેંબર સને ૧૯૨૧ ના દિનના ઉ. વર્ષ ૪૫ ના થયેલા અકાળ મૃત્યુથી આ ફંડના સર્વ કાર્યનો ભાર અમારા શિરે પડવાથી જોઇયે એટલા પ્રમાણમાં કાર્ય થઇ શકતું નથી. શેઠ નગીનભાઇ ફંડની ૧૦/૧૧ વર્ષની કારકીર્દીમાં ૫૬ અંકો બહાર પાડવાને ભાગ્યશાળી નિવડ્યા હતા. જ્યારે અમો તે પછીના છેલ્લા પાંચ છ વર્ષમાં માત્ર ૧૩ અંકોજ બહાર પાડી શકયા છીએ. શેઠ નગીનભાઇના આત્માને પરમાત્મા પરમ શાંતિ બક્ષે એવું ઇચ્છીએ છીએ.

શેઠ કેશરીચંદ રૂપચંદ જેઓ સને ૧૯૧૬ માં ટ્રસ્ટીપણાથી મુકત થયા હતા તેથી અને **શેઠ નગીનભાઇ ઘેલાભાઇના** અવસાનથી ખાલી પડેલી બે જગ્યાઓએ **શેઠ અમરચંદ કલ્યાણચંદ** ઝવેરી અને **શેઠ નેમચંદ અભેચંદ** જવેરીની નીમણુંક કરવામાં આવી છે.

અંતમાં એટલું ઇચ્છી અન્તઃકરણથી વિરમીશું કે આ અમારો પ્રયાસ સર્વ સાહિત્યપ્રેમી જનોને પ્રિયકર થઇ સુન્દર સુરસ ફળ આપનારો થઇ પડો. આવા પ્રયાસને જો પ્રજા તરફથી સારૂં સન્માન મળશે તો આશા છે કે ભવિષ્યમાં ઘણાં મૌક્તિકો પ્રજા પાસે મુકવા અમો અમારાથી બનતું કરી શકીશું.

હંસરાજ પ્રાગજી બિલ્ડીંગ
ગીરગાંવ, મુંબાઈ.
મહાશિવરાત્રી, સં. ૧૯૮૩

જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી,
હું અને બીજા ટ્રસ્ટીઓ.

સદરહુ ગ્રન્થ બહાર પડે તે પૂર્વે આ સંસ્થાના એક ઉત્સાહી સંચાલકના અકાલ અવસાનની અતિશય દિલગીરી ભરેલી નોંધ લેવાનું કાર્ય અમોને અમારા કમભાગ્યે પ્રાપ્ત થાય છે. આ ફંડને મર્હુમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીના સ્મારણાર્થે સ્થાપનાર અને સંસ્થાના ટ્રસ્ટી **ભાઇ ગુલાબચંદ દેવચંદ જવેરી** ફક્ત આઠ દિવસની ડબલ ન્યુમોનિઆની માંદગી ભોગવીને અકાળે માત્ર ૩૮ વર્ષની ભરયુવાવસ્થામાં સંવત્ ૧૯૮૩ ના ફાગણ સુદ ૫ ને મંગળવાર તા. ૮ મી માર્ચ સને ૧૯૨૭ ના રોજ પોતાની પાછળ પોતાની પત્ની બાઇ જશકોર, ચાર પુત્રો તથા એક પુત્રીને મુકીને દેહમુક્ત થયા છે. વિશેષ દિલગીરીની વાત એ છે કે તેઓનાં પત્ની બાઇ જશકોર પણ માત્ર ઓગણત્રીસ કલાકના વૈધવ્યયોગને ભોગવી બીજેજ દિવસે પોતાના પતિને પંથે પળ્યાં છે. પરમાત્મા આ દમ્પતીના આત્માઓને ચિરઃસ્થાયી પરમશાંતિ બક્ષે એજ પ્રાર્થના છે..

જવેરી બજાર મુંબાઇ.
તા. ૧ ઓગસ્ટ ૧૯૨૭

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ઝવેરીના સ્મરણાર્થે તેમનાં નામથી
ચાલતી સંસ્થાના સંસ્થાપક.

સ્વ. ભાઈ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી.

જન્મતિથિ	સ્વર્ગવાસ
સં. ૧૯૪૫ ભાદરવા સુદ ૧૪.	સં. ૧૯૮૩ ફાગણ સુદ ૫.
તા. ૭-૯-૧૮૮૯.	તા. ૮ માર્ચ ૧૯૨૭.

જેમના સ્વર્ગવાસથી સંસ્થાએ એક સેવાભાવી ટ્રસ્ટી ગુમાવ્યો છે.
પ્રભુ તેમના આત્માને ચિરઃસ્થાયી શાન્તિ અર્પો !

શ્રી આનંદકાવ્ય-મહોદધિ.

મૌક્તિક ૮ મું.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Jave

BORN 1853 A. D, SURAT. DIED 6th JANUARY 1906 A. D., BOMB

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे	निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे
कार्तिकशुक्लैकादश्यां, सूर्यपुरे.	पौषकृष्णतृतीयायाम्, मुम्बय्याः

B. V. PRESS.

ચઉપઇ.

ચરણ પખાલ કરૂં સરસ્વતી; પુષ્પ લેઈ પૂજું ભારતી;
ગુણ ગાઉ માતા સારદા; ત્રિપુરા તું મ વિસારૂ. ૮

હંસગામિની હંસઇ ચડી, વિદુષામાતા જગમાં વડી;
દેવી સમરૂં વાગેસરી, બુદ્ધિ આપઇ ચિત્તચોખ્ખું કરી. ૯

બ્રહ્મ સુતા બ્રહ્માણી સાર, ચરણે ને ઉર * કંઠઇ હાર;
વાણી ભાષા બ્રહ્મચારિણી, દેવી કુમારી કીરતિ ઘણી. ૧૦

બ્રહ્મવાદિની સરસવતિ દેવી, તૂહી વચન દિઇ તતખેવી;
હંસવાહિની માતા સાર, તાંહરા ગુણોનો ન લહું પાર. ૧૧

તુઝવિણ અક્ષર એક નવિ લહું, તુઝવિણ મુરિખ નાંમજ કહું;
સુરનર કિંન્નર સબલ નિધાંન; તુઝવિણ કોઇ ન પાંમઈ માન. ૧૨

તુઝ વિણ વાદ કરઈ નર જેહ, માન ભ્રિષ્ટ નર થાઇ તેહ;
તુઝ વિણ નર પરદેસઈ જાય, જીહાં બૈસઇ તિહાં નર હેલાય. ૧૩

તુઝ વિણ બઇસઈ સભા મઝરિ, †મુહુત ન પામઈ તે નર નારી;
તુઝ વિણ નર બોલઈ આરડી, તિહારઈ લોક હસઈ ખડખડી. ૧૪

જ્ઞાનવંત નર જીહાં જીહાં જાય, માન ‡ મુહુત નર બહુ પૂજાય;
નરનારી નૃપ લાગઈ પાય, જ્ઞાનવંતના સહુ ગુણ ગાય. ૧૫

જ્ઞાન વિના પદવી નવિ થાય, જ્ઞાન વિના મુગતિ નવિ જાય;
જ્ઞાન વિના જાણઈ ધર્મ, જ્ઞાન વિના નાવિ સમજઈ મર્મ, ૧૬

તેણઈ કારણિ હું વંછુજ્ઞાન, હૃદય ધરૂં માતા તુજ ધ્યાન;
તું તુઠિ મુખિ કરજે વાસ, ગાસુ કુમારપાળનો રાસ. ૧૭

મુખ જીહ્વા મુજ કરો પવિત્ર, કુમારપાલનું કહું ચરિત્ર;
ઋષભદેવ મહાવીર વિચોલી, અસ્યો નહિ કોઇ ભૂપાલ. ૧૮

---

* કોટઇ † માન-આદર. ‡ આદર.

રામ કૃષ્ણ શ્રેણિત મહારાય, નૃપ કોણીની કીરતી થાય;
પણિ એ નહી કો તેહની જોડિ, કુમારપાલ ગુણ દીસઈ કોડિ. ૧૯
આગઈ ભરત બાહુબલિ હુઆ, જીવ જંત પણિ તિહારઇ મૂઆ;
કુમારપાલ નૃપ મોટઉ સાર, અઢાર દેશ નિત પાલઇ અમાર. ૨૦
કુમારપાલ તે કહું કિહાં હવો, **કવણ** જાતિ પિતા કોણ સ્તવ્યો;
કવણ માત કુંણ તેહનો ઠાંમ, કવણ દેશ કુંણ તેહનો ગાંમ. ૨૧
જબૂદ્વીપ અનોપમ કહું, **ભરતક્ષેત્ર** તે માંહિ લહું;
ગુજરદેસ વસઈ અભિરામ, તિહાં †**દઈથલી** સુંદર ગાંમ. ૨૨
ગામ તણો દીસઈ બહુવાસ, ગઢ મઢ મંદિર ઉંચા આવાસ;
વસઈ વિવહારી વર્ણ અઢાર, ઋદ્ધિ તણો નવિ લાધઈ પાર. ૨૩
શ્રીજીનના પોઢા **પ્રાસાદ**, ઇંદ્રિપુરીસ્યું કરતાં વાદ;
પોષધ સાલા પુણ્યના ઠામ, વસઈ દઇથિલી સુંદર ગાંમ. ૨૪
તેહનો રાજા **ત્રિભુવન પાલ**, બાર ગામની કરઈ સંભાલ;
કાસમેરી દેવી સુકુમાલ, તસ ઉદરઈ ઉપનાં પંચ બાલ. ૨૫
કુમારપાલ બીજો **મહીપાલ**, ‡**કૃત્યપાલ** ત્રીજો સુકુમાલ;
પ્રેમલદેવી છઈ અભિરામ, બીજી **દેવલદેવી** નાંમ, ૨૬
તિહુયણ પાલનો એ પરિવાર, કુમારપાલ નર §જેઠઉસાર;
જાતિ ખીત્રી કુલ ×ચૂહાણ, છત્રીસઈ રાજકુલી વહઇ આણ. ૨૭
રાજકુલી છત્રીસઈ સોહઇ, નામ કહું સુણજો સહુ કોઈ
ગોચર **ગોલ** અનઈ **ગોહેલા**, **કાઠી કિસારા** નઈ **કુંભલા**. ૨૮
બરબઈતા **બાબરીઆ** જેહ, **મારૂ મકુઆણા** ભલ તેહ;
જાતિ †**ડાહિમા**નઈ **ડોડીઆ**, સુભટ ભલા નર વર ઘોડીઆ.. ૨૯

---

† દહેથલી—દેથલી ‡ કીર્તિપાલ પા૦ § મોટો. × ચહુઆણ.
† જાવડા હીમા.

ખાલા વીંઝા‡ નઈ **વાઘેલા,** વડી જાતિ કહીંઈ **વાઢેલ;**
યાદવ જેઠુઆ સોઇ સુભટ, **જાલિયા** નઈ પાસઇ **જટ.** ૩૦
§**સોહલંકી** સાચા **પરમાર,** ક્ષત્રી †**કબાવહુંઈ** રણીવાર;
જાતિ **ચાવડા ચુડાસમા,** ખાપ ગરાસ ન કરંઈ તમા. ૩૧
ખાંટ ખચર અનઇ ***રાવલી,** પતાઈ સરીખા યહાં ભૂબલી;
મસાણીઆ મોટા રજપૂત, **પલાંણીઆ** રાખઈ ધરસૂત્ર. ૩૨
હાલા ઝાલા રણિનવિ ખસઈ, **ધારઇઆ** તે ધારઇ વસઈ;
+**બારહુઇઆ** બાંધઈ મહઇવાસ ખડગ તણઈ બલિ ખાઇ ગરાસ. ૩૩
સરવઇઆ ક્ષત્રી તે સાર, પોઢી જાતિ કહીઈ પઢિઆર;
છત્રીસ રાજકુલીઅ વખાંણી, સઘલામાં મોટા ચૂહાણ. ૩૪
જીમ તારામાં મોટા ચંદ, જીમ સુર માંહિ મોટો ઈંદ્ર;
જીમ પરવતમાં મેરૂ વખાંણિ, તિમ ક્ષત્રીમાં જાતિ ચૂહાણ. ૩૫
જેણઈ કુલી હુઓ કુમરનિંદ, જાણે પ્રગટયો ગગનિ દિણંદ;
માન સરોવર જેહવો હંસ, જેણાઈ દીપાવ્યો ચઉલુક વંસ. ૩૬
ઇક્ષવાક વંસ તે જગમાં સાર, સૂર્ય સોમ યાદવ પરિવાર;
ચાહમાન ચઉલક છંદક, સીલાર વંસે રાજતિલક. ૩૭
ચાપોત્કટ સિંધવ પ્રતિહાર, ચંદુકારા ઠકર જગિ સાર;
સંકરકંકર નઈ સુરપાલ, ચઉલુક વંસે બહુ ભૂપાલ. ૩૮
ચંદેલ વંસ નઇ ઓહિલપુત્ર, ચઉલુક વંસના રાખઈ સૂત્ર;
મણિરીક મકુઆણા અભંગ, ધાંન પાલક નર રાખઈ રંગ ૩૯
રાજપાલક દધિલખ્યણ જેહ, તરૂ દલીક નટ વંસહ તેહ;
નિકુંભહુણ ભલહરિ અડવંસ, માખ પોખર સોઇ સુવંસ, ૪૦

‡ વીજા: § સોલંકી † ખ્યત્રી કાવા * મેધાસ + ઇખાગ

સકલવંસ તેમાંહિ સાર, ચઉલક વંસ તે અતિહિં ઉદાર;
જેણુઇવિંસઇ હુઓ કુમરનરિંદ, તેહનો ગુરૂ મુનિ હેમ સૂરિંદ. ૪૧

હેમાચારય કુંમર નરિંદ, એક દિનકર નઈ બીજો ચંદ;
બિંહુમાં પ્રેમ કેણિ પરિ થયો, કિમ પ્રતિબોધ રાજાઈં લહ્યો. ૪૨

કેણુઈ દિવસઈ નૃપ બઇઠો રાજિ, કિમ વયરીનઈ આણ્યા વાજિ;
કિમ મંત્રી કીધું સંતોપ, કિમ સજનનો કીધો પોષ. ૪૩

શ્રીજીન ભુવન કર્યાં કેટલા, કહઇસુંબિંબ ભર્યાં તેટલાં;
બિંબ પ્રતિષ્ટા કેહીપરિ કરી, કિમ સંઘવી થયો તિલક ધરી. ૪૪

જૈન ધર્મ કિંમ પામ્યો રાય, અઢાર દેસ અમારિ કિમ થાય;
સંઘ ભગતિ ભૂપતિ કિમ કરઈ. કેહીપરિઈ રાજરૂપી બિરૂદ ધરઈ. ૪૫

કિમ ભૂપતિ પૃથ્વીઈં ભમ્યો, દૂસમ કાલ નૃપ કિમ નિગમ્યો;
કેહી પરિ વયરીથી ઉગર્યો, કેતો કાલ નૃપ રાજીં કર્યો. ૪૬

કુમારપાલ કિમ પામ્યો રાજ, તિહુ ભુવનઇ કિમ વાધી લાજ;
કેમ કીધાં જીન શાસન કાજ, સકલ ચરિત્ર મુખિ કહઇસું આજ. ૪૭

ઢાલ

સાંસો કીધો સાંમલીઆ એ દેશી.

અથવા હમચીની **(રાગ ગોડી)**

ચઉલુક વંશે રાજા ભૂઅડ, છત્રીસ લાખ જસ ગામ;
કનિ-કુબજતે દેશનો રાજા, કલ્યાણ કટક પુર ઠાંમ. ૪૮

ગૂજર દેશ આવી તેણુઈ લીધી, માર્યો પૃથવી રાય,
નિજ સેવક નઈ દેસ ભલાલી, નૃપ નિજનગરઈં જાય. ૪૯

ભૂઅડ રાય નઈ પાટિ પનરમઈ, ઉપન્યો કુંમર નરિંદ;
સકલ ચરિત્ર કહઇસિં તે માંડી, સુણયો ધરિ આણંદ. ૫૦

ભૂઆડ રાયનઈ કુમરી, સુંદર **મીણલદેવી** નાંમ
તસ કંચુક નઈ થાનક આપ્યો, ગૂજર દેસ અભિરામ. ૫૧

એણઇ અવસરિ હવઇ ગૂજરદેસમાં, દેસ ભલો વઢિયાર;
પંચાસરા તિહાં ગામ વખાણું, વસઇ તે લોક સુસાર. ૫૨

શીલાંગસૂરિ ત્યાંહા આવી, બહુ આડંબર ત્યાંહ;
એક દિવસ શુભ સુકનહ જોવા, પુહુતા મહાવન માંહિ. ૫૩

ઝોલી એક દીઠી તિહાં ઝાડિં, માંહિ તે બાલક એક;
રૂપિં ઇંદ્ર સરીખો દીઠો, લખ્યણ અંગિ અનેક. ૫૪

જેણઇં વૃક્ષે તે બાલિક પુઢિઓ, ન નમઇ છાયા ત્યાંહ;
ઉત્તમ નર હોસ્યે એ જગમાં, ગુરૂ ચિંતિ મનમાંહિ. ૫૫

પાસઈ માતા દીઠી તેહની, **રૂપસુંદરિ** તસ નાંમ;
પ્રેમ કરી ગુરૂ પુછઈ તેહનઈ, પૂર્વ વાત અભિરાંમ. ૫૬

રૂપ સુંદરિ બોલે દૂખ ધરતી, સાંભલી ગુરૂ ગુણવંત;
ગૂજર દેસ ધણી મુજ સ્વામી, વયરી હણીઓ કંત. ૫૭

આ બાલક હું ઉદરિ લેઈ નઈ, નાઠી વનહ મઝારિ;
પૂત્ર જન્મ હુઓ એણઈ થાનકિ, રહું એકલડી નારી. ૫૮

સીલંગસૂરિ તિહાંજ્ઞાન વિચારી, નામ ઠવ્યું વનરાજ;
ગૂજર દેસ ધણી એ થાસ્યે, એ કરસ્યઇં શુભ કાજ. ૫૯

ગુરૂ જ્ઞાની વલીઆ તવ વેગઈ, આવ્યા નિજપુર ઠામિ;
વિવહારી તેડ્યા તવ પાસઈ, કુમર કથાનઈ કામિ. ૬૦

ગુરૂ જ્ઞાની કહઇ સુણો શ્રાવક, આ વનમાં એક બાલ;
સોઈ કુંમર જઈ લાવો ઇહાં, તે થાસ્યઈ ભૂપાલ. ૬૧

દૂહા.

રાજા કરસણ સુત‡ તુરી, મહિષિ ચંદ સુકીર;
બાલપણાથી સેવીઈ, સુખ લહીઇ સરીર. ૬૩
તેણઇ કારણિ એ બાલનઈ, જઈ લાવો તુમો આંહિ;
સરીર સુશ્રુષા નિતિ કરો, રાખો નિજ ઘરમાંહિ. ૬૩

ચોપાઇ.

વિવહારી તવ વનમાં જઈ, માત પુત્ર નઇ લાવ્યા સંહી;
રાખ્યાં નિજ ઘરિ જીઠાં આવાસ, ભોજન ભકિત કરઈ નિત્ય ખાસ. ૬૪
અનુક્રમિં વાધઈ તે બાલ, ક્રીડા સબલ કરઇ ભૂપાલ;
વિવહારીના બાલિક તણઈ, મારઇ કૂટઈ §બહુ અવગુણે ૬૫
શ્રાવક કહઈ એ મોટું પાત્ર, ઘર સરીખી નવિદીસઈ યાત્ર;
સિંહ તણું બાલિક અતિભલું, પણિ સોભઈ વનમાં એકલું. ૬૬
વિવહારી મિલીયા તેણીવાર, માતા નઈ જઈ કર્યો જૂહાર;
‡બહઇની તુમ્હ સુત મોટો થયો, વિણસ્યઈ ઇંહિા વણિગમાં રહ્યો. ૬૭
તુહ્મો કરો કો નૃપની સેવ, ‡તુઠી વચન દીઇ તતખેવ;
માતા પુત્ર બેહું ઉલાસ, સોઈ ગયા માઉલાનઇ પાસ. ૬૮
સૂરપાલ માઉલો જેહ, ગાંમ નગર પુર લૂંટઈ તેહ;
તેહનઈ પાસઈ વનરાજ ગયો, ચોર શિરોમણી તે પણિ થયો. ૬૯
લૂટી દેશનઈ વાસઈ વંન અન્ય દિવસ નિંપાયાં અન્ન;
ઘૃત વિના તે બઇસી રહ્યા, ઘણા દોષ લૂખાના કહ્યા. ૭૦
લૂખું જીમતાં ગતિ મતિ જાઇં, લૂખું જીમતાં ધ્રૂજઇં *કાય;
લૂખું જીમતાં બલ બુદ્ધિ ગલઈ, મૂઉ સો બાલ્યો નવિ બલઈ. ૭૧

---

‡ ગજ § નઈ ‡ હવે ‡ સેવ્યો ફલ આપઈ તતખેવ * પાય.

તેણઇ કારણિ ઘૃત ભોજન સાર, જીમ અસ્ત્રી મંડણ સિંણગાર;
નરનું મંડણ જીમ પાઘડી, તિમ ભોજન મંડણ ઘૃત ઘડી. ૭૨

જીમ ગજનું મંડણ સિંદૂર, જીમ રણનું મંડણ નર સૂર;
નદી તણું મંડણ જલપૂર, તિમ ભોજન મંડણ ઘૃત પૂર. ૭૩

કીધાં ઉડદ તણાં ઢોલકાં, ભાંજી સોઈ કર્યાં મોકલાં;
ઘૃત તપેલા માંહિ ધર્યાં, જીમતાં તપીઆ લોચન ઠર્યાં. ૭૪

તેણઇ તપીગયા ઘૃત લાગઈ પાય, જેહથી રત્ન કુંડલ પણિ થાય;
સાંધ્યાં ડુંગરી માંહિં ઝોલ, ઘૃત મિલ્યું તો થયો કલ્લોલ. ૭૫

ઘૃત ન કહું અમૃત †કહઇવાય જેહથી વાધિ નરનું આય;
વૃદ્ધ, બાલ, પસુનઇં ગમઈ, તો વનરાજ કિમ લૂખું જમઇ. ૭૬

તેણઇ કારણિ નર તેડયા સહિ, આણો ઘૃત તુહ્મો કહઇનું ગ્રહી.
ત્રિણિ પુરૂષ તિહાં ચાલ્યા વહી, ઘૃતની ખબરી કિહાં નવિલહી. ૭૭

ત્રિણિ મિલઇ તિહાં ત્રુટઇ કાંમ, ત્રિણિ મિલઇ તિહાં ન રહઇ માંમ;
ત્રિણિ મિલઇ તિહાં વિણસઈ દાંમ, ત્રિણિ મિલઇ તિહાં ન વસઈ ગામ ૭૮

અતિસાર શીતલ હેડકી, ત્રિણિ મિલઈ તિહાં પ્રાંણી દૂખી;
ઇણઇ દ્રષ્ટાંતઇં ત્રિણિ જણ જીહાં, નિશ્ચઈ કામ ન થાઈ તિહાં. ૭૯

ત્રિણિ પુરૂષ ઘૃત કારણિં ગયા, તે પણિ પંથઈ બઇસી રહ્યા;
ચિહું પાસેં નર જૂઈ જસઇં, એક વછીઆયત દીઠો તસઈં. ૮૦

પંથી એક આવતો જાંણીઓ, સિરિ કુડલી જાતિ વાણીઓ;
ત્રિણિ પુરૂષ ગયા તિહાં બકી, મુકિ કૂંડલી મસ્તકિ થકી. ૮૧

તવ કૂંડલીઉ, સુંઝ્યો વીર, બિઇ ભાંજ્યા ત્રિણિ રાખ્યા તીર;
લેઈ કાંમઠું સાંધઇ બાંણ, નાઠા નર તે લેઈ પ્રાણ. ૮૨

---

† કહિવાય.

કાયરનર ઝાલઈ હથીઆર, રણિ સંગ્રામઈ કરઇ વિચાર;
નાસું નાસું સાંતું કિહાં, સંકા હુઇ નિજ ધોતિ માંહિ. ૮૩
એસા પુરૂષ તે કહ્યા ગમાર,; ફોક ફજેત કરઈ હથીઆર
એ છઈ સુર પુરૂષનું કામ, સીમ ક્સીજે નહી × તિહાં ગાંમ. ૮૪
જો કાયર તો સ્યા હથીઆર, જીમ ધન, બુદ્ધિ વિના વ્યાપાર;
સોઇ પુરૂષ દૂખ પાંમઇ હાથ, ખડગ ભલું સૂરાનઈ હાથિ. ૮૫
સૂર પુરૂષ જાતિ વાંણીઓ, ધીરજ ગુણ અંગિઈ આંણીઓ;
લેઈ ધનુષ નઈ મૂંકાઈ તીર, નાઠા ત્રિણિ રાજાના વીર. ૮૬
આવિ વેગ કહિઉં વનરાય, ધૃત લેઇ ફૂડલીઉ જાઇ;
પણ બલીઓ નવિ જાઈ ગ્રહ્યો, એ આવઇ નર સાંહમો વહ્યો, ૮૭
વનરાજિ બોલાવ્યો હેવ, વિનય કરી નર તેડ્યો એવ;
જાઅંબક નાંમઈ જાંણીઓ, ધૃત આપી બોલ્યો વાંણીઓ. ૮૮
સ્વામી તું પૃથ્વી નઈ યોગ, તાહરઇ કર્મિં ઘણો છઇ ભોગ;
કુણ કારણિં તું વગડેં ભમઈ, રાજહંસ છીલર કિમ * ગમંઈ ૮૯
તવ વેગઈ બોલ્યો વનરાય, † ભલઈ પ્રધાન નહીકો આજ;
જો તું માહરઈ પાસઇ રહઈ, તો હું સોઈ કરૂં જીમ કહઈ ૯૦
પાસઈ સોઇ રહ્યો વાંણીઓ, એક અવસર તેણઈ જાણીઓ;
ભૂઅડરાય તણા નર જેહ, ધન ઉઘરાવા આવ્યા તેહ. ૯૧
ચઉવીસ લાખ સોનઇઆ ભરી. ચ્યારસહઈ વાજી કરિ ધરિ;
ચાલ્યા તે ધન લેઇ જસઈ સો લૂંટી નર લીધો તસઈ. ૯૨
સબલ ખજીનો આવ્યો હાથિ, શુભટ બહું મેલ્યા સંઘાતિ;
થાંણઇભાંજઇ વઠઈ વાણીઓ, રાયઇ બુદ્ધિ સાગર જાણીઓ ૯૩

× ત્યાહાં નહિ * રમઈ † ભલ કો પ્રધાન નહિં મુજ આજ.

ઘણો દેસ કીધો તેણઇં હાથિ પોતાની વાલી ગુજરાતિ;
ભૂઅડ ભૂપઇં જાણ્યું જસઇં, ફિરી ગુજરાતિ ન આવ્યો તસઇં. ૯૪
હરખી વનરાજ બોલ્યો, તાંમ, ભૂમી ભલી દીસઇં કુણ ઠાંમ;
નગર અનોપમ વાસું ગાંમ, જીમ રહઇ મુજ પૃથ્વીમાં નાંમ. ૯૫
એણઇં અવસરિ દીઠો ગોવાલ; ભૂપઇં બોલાવ્યો તતકાલ;
અરે! સુપુરૂષ તુહ્યો ચારો ગાય, છઇકો પૃથ્વી જીહા બલઠાય. ૯૬
બોલ્યો અણહલીઓ ગોવાળ, ભૂમી ભલી આપું ભૂપાળ,
નૃપ હરખી ઉઠિઓ તવ તિહાં, જિહું ચાલ્યા સુંદર વનમાંહિ. ૯૭
કૌતગ કારણિ આણ્યો સ્વાન, સસા ઉપરિ નવિ માંડઇ કાંન;
નાઠો લુંડી ધાયો સસો, કૌતગ દેખી રાજા હસ્યો. ૯૮
ફિરીઓ જીહાં સસલો કુતરો, જેણઇ થાંનકિં લુંડી ફર્યો. (કરૂ)
તે પાછેરો મુંકી ઠામ, ભલી ભૂમિ તિહાં વાસું ગાંમ. ૯૯
બાર ગાઉ ફિરતો વિસ્તાર, ગઢ, મઢ, મંદિર, પોલ, પાગાર.
ચઉરાસી ચોહુંટા ચઉશાલ, સોના રૂપાની ટંકશાળ. ૧૦૦
દંતારા દોસીના હાટ, વેચઇ સાર પટોલાં પાટ;
વેચાઇં શાલૂ સખરાં ચીર, જેણઇ લખ્યાં છઇં બાવન વીર. ૧૦૧
માણિકચઉકિ મોતી તોલાય, નાણાવટિ નાણાં પરખાય;
ગાંધીને હાટે ગંધીઆણા, વઇદ જીહાં બહુ બઇસઇ જાંણ. ૧૦૨
માલી, તંબોલી, મણીયાર, વેચઇં તેલ સુગંધી સાર;
† વસઇ ફોફલીઆ સોનાર, ધીઆ તણો નવિ લાધઇં પાર, ૧૦૩
વિવહારિ બહુ વાસઇં વસઇં, ફાંદિ મોટિ લઇ બઇઠા હસઇં
બાહ્માણ તણી ‡ વલી કરતા વાત, પણિ કો ન(વિ) કરઇ પરની તાતિ. ૧૦૪

---

† બઇસઇં ‡ તાહાં

ફડીઆ, સાથરીઆ પરતાગ, રસીઆ બહુ આલાપાઈ રાગ;
ચોટુંટઇ ભણતા ચારણ ભાટ, * ત્રિફોલીઈ નાચઈ નટનાટ. ૧૦૫

વર્ણ અઢાર તણો તિહાં વાસ, કો કહઇની તિહાં ન કરઈ આસ;
વિવહારી શુદ્ધિ સહુ પાલઇ ખરી, ન લીઈ કો કેહઇનું ધન હરી. ૧૦૬

રાજભૂવન નિંપાયાં તિહાં, બહુ રચના કીધી છઇ જીહાં;
હયવર ગજની શાલા કરઇ, જોતાં નરનારી ચિત્ત ઠરઈ. ૧૦૭

આયુધ્ર સાલા રથના ઠાંમ, લેખ સાલા તિહાં અભિરાંમ;
કરઈ માંડવી રાયં સુજાણ, વિવિધ વસ્ત તિહાં લાગઇ દાંણ. ૧૦૮

ઢાલ આખ્યાની.

વાસુ પૂજ્ય જીન પુણ્ય પ્રકાસ્યો—**એ દેશી.**

રાગ. આસાઉરી સિંધુઓ.

સૂપ સકલાત નઈ ભયરવ મસરૂં, શાલૂ અતલસનો નહિં પાર;
ચીર, ચુંનડી, મોલિ પીતાંબર, હીર ચીંનીઉં સાર. ૧

હીંગ મરી નઈ તરવું સીસું, સાકર નઈ સોપારી;
મોટી માંડવી પાટણ કેરી, આવઈ કુલ વ્યાપારી. ૨

ત્રાંબુ પિત્તલ રૂપુ સોનું, મુગતાફલની જોડ;
સબલ માંડવી પાટણ કેરી, આવે ટંકોની કોડિ. ૩

લવિંગ એલચી કપુર બરાસ, જાયફલ જાવંત્રી;
દાંણ માંડવી મહાજન આપઈ, બઇઠા મહઈતા મંત્રી. ૪

ખાંડ ટોપિરા અભરખ પારૂ, સિંગોડા નઈં દ્રાખ;
પાટણ માંડવીઈ બહુ આવઈ, દાણ ટંકાના લાખ. ૫

* ત્રપોલીઇ

દૂહા

લખ્ય દાંણ લોકજ દીઈ, કરઈ સબલ વ્યાપાર;
પુણ્ય ખેત્ર પાટણ તણો, સુણજ્યો સહુ વિસ્તાર. ૫

ચઉપઈ.

વિસ્તાર કહઇસ્યું પાટણ તણો, વ્યાપારી વણજારો ઘણો;
અનેક પુરૂષ તિહાં આવઈ જાઈ, વિવિધ વસ્ત તિહાં વેચાય. ૬
પુણ્ય તણી *શાલા તિહાં શુદ્ધ, માગઈ જલ નઈ ‡પાય દૂધ;
દાંન, માંન અનઈ વિસરાંમ, અતિ શોભઈ પાટણ પુર ગાંમ. ૭
શ્રી જીનના પોઢા પ્રાશાદ, ઇંદ્રપુરીસ્યું કરતા વાદ;
પોષધ સાલા પુણ્યનો ઠાંમ, વાડી વન દીસઈ અભિરાંમ. ૮
સહસ લિંગની શોભા ઘણી, ઉપમા માંનસરોવર તણી;
કમલ બહુ જલ મીઠઉ માંહી, હંસ, મોર, બગ, ઝીલઈ તિહાં. ૯
મચ્છ, કચ્છ, મંડુક બહુ તરઈ, ચક્રવાકી જલ ક્રીડા કરઈ;
ફિરતાં વાડી વન +આરામ, નાલિ કેલી આંબા ×અભિરામ. ૧૦
ચંપક, નાગ અનઈ પુન્નાગ, તાલ, તમાલ અનઈ વર શાગ;
જાંબૂ દાડિમ દીસઇ ઘણાં, ચંદન વૃક્ષ બહુ રલીઆમણાં ૧૧
કૂપ કુંડ બહુ વાવ્યો ઘણી, §અમૃત ભરઇ સ્ત્રી સોહાસણી;
કુશ ક્રીડા કરતા બહુ લોક, ઘરિ ઘરિ મંગલ પણિ નહીં શોક. ૧૨
બાવન વવા જસ ÷નગર મઝારિ એક ચિત્તઈ સુણજ્યો નરનારી;
પાટણ નગરી તણી ઉપમા, કવિઈ કેલવી આંણ્યા વવા. ૧૩
વાડી, વન નઈ વાવ્યો ઘણી, વાલો વેલી વનિતા સિરિધણી;
વિવેક, વિચાર, વ્યાખ્યાની વસઈ, વાદી, વીર પાછા નવિ ખસઈ. ૧૪

* ત્યાંહા સાલા ‡ આપઇ. + અભિરાંમ × બહુરાંન §અંબુ ÷ નગરિ.

વેણા, વંસ, વેસ્યાના વાસ, વિપ્ર વ્યાસ ગાય ગુણરાસ;
વહુરા, વાણીઆ વરૂ વખારી, વ્યાપારી વડ ગાંમિ મઝારિ. ૧૫

વૈદ વાસના વિસ્નવ ઘણા, વિશ્રામ ઠામ તે રહઇવા તણા;
વર્ણ અઢાર તણો તિહાં વાસ, વૃષભ જૂત અનોપમ ખાસ. ૧૬

વિસ્નુ મૂરતિ અનઇ વેદીઆ, વેષધારી નઈ બહુ વરતીઆ;
વિચિત્ર લોક વિવહારી વસઈ, વિવહાર ચૂકતે નવિ ચૂકઈ કસઈ. ૧૭

વયણ શુદ્ધ નઈ વિદ્યાવંત, વણકર તણો ન લાભઇ અંત;
વસન, દાન, શીલ, તપધણી, વિચિત્રાઈ વરઘોડા તણી. ૧૮

વાજી, વહઇલ અનઈ વીજણા, વાંનર, વાઘ રાય અંગણિ ઘણા;
વિદ્રુમ, વૃક્ષ નઈ નિર્મલ ×વારિ, છાંટઈ રાજાને દરબારિ. ૧૯

વાજીંત્ર વાલા લોક બહુ મિલઈ, વ્યાકરણી વચને નવિ ખલઈ;
વઇરાગીનું કરૂં વખાણ, વસઇં લોક પરવેદન જાંણ. ૨૦

વિવિધ વસ્ત ઝાઝા જીહાં મલઇં, નરસમુદ્ર પાટણ કુણ કલઈ;
ઉદધી આભ મજ્યા જો જાઈ, તો પાટણનર સંખ્યા થાઈ. ૨૧

એકવાર એક સ્ત્રી ભરતાર, જોવા પાટણનો વિસ્તાર;
સાંઝઇં સાથઈ ચોહુટઈ ચઢયા, કર્મ સંયોગે ભૂલાં પડયાં. ૨૨

રોતી રડવડતી સા નારિ, પુહુતી ભૂપતી ભુવન મઝારી;
વેગઇં તિહાં વિનવિઓ રાય, કામિની ભાંખઈ કર્મ કથાય. ૨૩

સ્વામી તાહરા નગર મઝારિ, ભૂલાં પડયાં અહો નર નારિ;
સોધ્યોસ્વામી પણિ નવિ જડયો, વણિગ રત્ન જીમ સાયર પડયો. ૨૪

સ્વામી નામિઇં રાણો એહ ડાબી આંખઈ કાંણો તેહ;
એણઇં ઇંધાંણે મુઝ ભરતાર, રાય કરો મુજ નરની સાર. ૨૫

× વાર

રાઇં વેગઇં વજાવ્યો પડો, રાંણા કાંણા આવી ચડો;
સકલ એકઠા થાઓ આજ, નૃપનઇં કાંઇં પૂછ્યાનું કાંજ. ૨૬

રાણા કાંણા ડાબી આંખી, નવસઇ નવાણું ભાખી;
મિલ્યા એકઠા નૃપ દરબારિ, ભૂપઇં તેડાવી સા નારિ. ૨૭

સોધી લીઇં તું તાહરો ધણી, તુઝ કારણિ ખપ કીધી ઘણી;
નૃપ વચને તે સોધઇં નારિ, પુરૂષ ન દીસઇં તેણઇં ઠારિ. ૨૮

સાંમી એહમાં નહી મુઝ કંત, રાય વિનોદ તિહાં થયો અત્યંત;
ફિરી પઢો વજાવ્યો જસઇ, રાણો કાંણો આવ્યો તસઇં. ૨૯

નારિ ઓલખી લિઇં ભરતાર, પંડિત કવિયણ કરઇં વિચાર-
નરસમુદ્ર એ પાટણ સહી, નરનારી સંખ્યા નવિ લહી. ૩૦

નર સમુદ્ર પાટણ એ સહી, કવિ કથાએ વિવરિ કહી;
જેણઇં નગરઇ *છઇં નાટિક નૃત્ય, પંડિતજન પાંમઇં બહુ વૃત્તિ. ૩૧

રાસ રમઇં તિહાં બહુ બાલિકા, સુર મોહિ રહ્યા સ્વર્ગે થકા;
પાંન ફુલ તણા ભોગીઆ, જેણઇં નગરિં કો નહીં રોગીઆ. ૩૨

કામિની †કંતમાં સબલો પ્રેમ, સુરઘરિ (ઇંદ્ર) ઇંદ્રાણી જેમ;
ભમર ભોગ પુરંદર ઘણા, વાસ બહુ લઘુમાલિણ તણા. ૩૩

મૃગ નયણી નારી પદમણી, વસઇં હસ્તની નઇં ચિત્રણી;
જ્યાગી જીહાં ગડઇં +નિશાંણ, §વસઇં લોક પરવેદન જાંણ. ૩૪

મયગલ માતા નઇં મદ ભર્યા, ઘુઘર ઘંટ સિણગાર્યા કર્યા;
અસી નગરની ઉપમ કહું, ઇંદ્રપુરીથી અધિકી લહું. ૩૫

જેહનો સ્વાંમી નૃપ વનરાજ, ત્રિણિભુવન જસ માંનઇં લાજ;
જેહનઇ ગજરથ ઘોડા બહુ, જેહનઇં સીસ નમાવઇ સહુ. ૩૬

---

* નટ †કંથ + દિનરાતિ §અસંખ્યદલ સામિસંઘાત.

જેહનઇઝાઝી અંતે ઉરી, જેહનઇ ઘરિ બહુ લક્ષ્મી ભરી;
નગર અનોપમ વાસું ગાંમ, ગોવાલીઆનું રાખ્યું નાંમ. ૩૭
અણહિલવાડું પાટણ ગામ, વસઈ લોક વારૂ અભિરાંમ,
નગરધણી ચિંતઇ § વનરાજ, શ્રી ગુરૂનઈ સંભારૂં આજ. ૩૮
સીલંગ સૂરિ નઇં તેડી કરી, રાજ થાયના તિહાં પણિ કરી;
પચાંસરઇ કીધું પ્રાસાદ, સોવન ઘંટા વાજઇ નાદ. ૩૯
પંચાસરો જિન પાર્શ્વનાથ, થાપિ મૂરતિ જગિ વિખ્યાત;
સંવત આઠ નઇ બિલોતરે, થાપી પાટણ નઇ રચના કરઇ, ૪૦
વરસ પંચાસઇ પાંમ્યો રાજ, વરસ સાઠિ તપ્યો મહારાજ;
જૈન ધર્મ આરાધી કરી, વનરાજી † તવ શુભ ગતિ વરિ. ૪૧
જસ પાટીં હુઓ જોગરાજ, પાંત્રીસ વરસ તપ્યો મહારાજ;
ખીમરાજ હુઓ તસ બાલ, પચવીસ વર્ષ તપ્યો ભૂપાલ. ૪૨
તેહનો ભૂઅડ સબલ જગીસ, તપ્યો વર્ષ તે ઓગણત્રીસ;
વયરસીહ હુઓ ગુણ ખાંણી, પચવીસ વર્ષ રહી તસુઆણ. ૪૩
રત્નાદિત પાટિં પાંચમઇં, પનર વરસતે રંગિઈ રમઇ;
સામંતસિંહ હુઓ નર જેહ, સાત વર્ષ નર તપીઓ તેહ. ૪૪
સાત પાટિ (એ) એણિપરિ થાય, વરસ એકસો છનું જાઈ;
તેણઈ કુલિ કો ન હુઓ પુત્ર, ભાણેજઈ લીધું ઘર સૂત્ર. ૪૫
તે *અધિકાર કહું તે સુણો, કણરાય સુત ભૂઅડ તણો;
તાસ પાટિ ચંદ્રાદિત હવો, ×સોમાદિત નૃપતે અભિનવો;
તાસ પાટિ ભવનાદિત સોઈ, ત્રિણિ પુત્ર તેહનઇં પણિહોઇ. ૪૬
રાજકુંઅર દંડક અભિરાંમ, એત્રિણિ કુંઅરનાં નાંમ;
રાજપુત્ર જયેષ્ટો જે ભલો, દેસ વિદેસ ભમઈ એકલો. ૪૭

§ નરરાજ † ત્યાંહાં * અવદાત. ×સોમદત્ત

પાટણિ દેખઈ તે પણિ ગયો, સોમેશ્વર આગલિ તે રહ્યો;
ઇસિ દેવ પૂજ્યો ઉલાસિ, વાંણી તાંમ હુંઈ આકાસિ. ૪૮

અણહલવાડું પાટણ જીહાં, રાજકુમર ચાલી ગયો તિહાં;
સામતસીંહની ભગની જેહ, પ્રેમ ધરી, તુઝ વરસઈ તેહ, ૪૯

ઇસિશબ્દ સાચો મતિ ગ્રહી, રાજકુમર ચાલી ગયો વહી;
આવ્યો પાટણ નગર નિવેસ, ચિત્ત વિમાસઇ કવણ કરેસ. ૫૦

એણઇ અવસરી પાટણનો રાય, †ચઢી અશ્વપર વાડી જાઈ,
હંસ ગતિ ચાલઇ રેવંત, એણઈ અવસરિ ચારણ મારંત. ૫૧

હાય હાય કુંમર ઇંમ કહઇં, વચન સુંણી નૃપ ઉભો રહઇં;
સામંતસીંહ ઇંમ ઉત્તર કરઇં, હાય હાય મુખિ કાં ઉચરઇં. ૫૨

દૂહા.

રાજકુંમર મુખિ ઇંમ * કહઇં, સાંભલિ નૃપ મુજ વાત;
જીહાંરઈ જેહવા કરિ ચઢઈ, તિહાંરઇં તેહવાં સાત. ૫૩

શાસ્ત્ર, શસ્ત્ર, વાંણી, તુરી, નર, નારી, વેણાય;
જીહારઇં જેહવાને મિલઇં, તિહારઇં તેહવાં થાય. ૫૪

તું સુપુરૂષ અશ્વઇ ચઢ્યો, હય ચાલઇ શુભ ચાલિ;
એણઈ અવસરિ નૃપ રાજીઆ, ચાબક તુરિ મ ઘાલિ. ૫૫

એણઈ વચને નૃપ હરખીઓ, પરખ્યો હઇડાં માંહિં;
કુમારકલા જાંણી કરી, ભગનિ દીધી તાહિં. ૫૬

ઢાલ ત્રિપદીની.
(રાગ કેદારો)

ભગનિ લિલાદેવી સારી, જસ રૂપિં ગઇ રંભા હારી;
પરણ્યો રાજ વિચારી........હો. ૫૭

---

†ચડી *તેણે.

સુખ વિલસઇં સુખિં ભૂપાલ, જાતો સોઇ ન જાણઇ કાલ;
રાણી ઉદરિઇ હુઓ બાલ......હો. ૫૮

કર્મિં મરણ લહઇ તસનારી, ઉદરિ બાલ રહ્યો સુવિચારી;
કાઢયો પેટ વિદારી.........હો. ૫૯

કર્મ ઉદય આવઇ નર જીહારઈં, શુકસસા બલ થાઈ તિહારઈં;
જરા કૃષ્ણ નઇ મારઈ.........હો. ૬૦

કર્મિં નલ નઈં વીતું જોઈ, દશરથ રામ વિયોગી હોઇ;
રાંમ હરિ દૂખ જોઇ.........હો. ૬૧

હરિચંદ ડૂંબ ધર વહઇનીર, કાઢયા દ્રુપદી કેરાં ચીર;
દૂખ લહઇ વિક્રમવીર.........હો. ૬૨

કર્મિં પાંડવ પૃથવી હારઈ, કોણી પુત્ર શ્રેણિક નઇ મારઈ;
વાઘણી પુત્ર વિડારઇ.........હો. ૬૩

કુબેરદત્ત નઇં હુઓ કુયોગ, બહઇનિ વરી માતાસું ભોગ;
શનતકુંમાર સહઇ રોગ......હો. ૬૪

કર્મ તણી ગતિ વિષમ લહેવી, કર્મિં મૂઈ લીલાદેવી;
નૃપનઈ દૂખ દઝેવી.........હો. ૬૫

દૂહા.

કુવેસ ધરિ ભાગું દહઇ, ગરઢપણિ દહઈ અનાથિ;
દહઇ બાપહકી ભુંહડી, ગઈ પીહારઇં હાથિ. ૬૬

ત્રિણ્ય દૂખ ન વિસરઇ, જીંમ ધન આવ્યું જાય;
દિવાંગત દેવી હવી, ચિંતાતુર હુઓ રાય. ૬૭

ઢાલ

ત્રિપદિનો

ચિંતાતુર પૃથવીપતિ થાઈ, બાલિક દેખી દુખ પલાય;
જન્મ મહોત્સવ [1]કરઇ રાઈ...હો. ૬૮
મૂલરાજ દીધું તસ નામ, વાધઈ કુંમર કલા અભિરાંમ;
યોવનવય હુઓ તાંમ...હો. ૬૯
મામઈ રાજ દીઉં તસ સાર, વલી પાછું લીધું તેણીવાર;
ખીજ્યો સોય કુંમાર...હો. ૭૦
લાગ લહ્યો ભાણેજઈ જીહારઇં, મામાનઈ લેઇ માર્યો તિહારઈ;
છત્ર નિજ મસ્તકિ ધારઈ...હો. ૭૧

દૂહા.

છત્ર લેઇનિઈ સિરિ ધરઈ, લીધું મામા રાજ;
ગુણ કેડઈ દોપજ હુઓ, મરણ ગયો મહારાજ. ૭૨

ચઉપઇ.

જામાતા, વીંછી નઈ વાઘ, મદિરા પાંની, મૂરખ અભાગ;
ભગની સુત, પૃથવીનો નાથ, કીધું ગુણ નવિ જાણઇ સાત. ૭૩
ગુણ કેડિં અવગુણ એ હવો, ભાણેજાથી માંમો મૂઓ;
[2]ગૂજરધણી હુઓ મૂલરાજ, ભાણેજા નઇં લાગી લાજ. ૭૪
સવત નવ અઠ્ઠાણું જસઇ મૂળરાજ રાજા થયો તસઈ;
તેહનઇ પુત્ર હુઓ ચાસુંડ, તેર વરસ નૃપ સોઈ અખંડ. ૭૫

---

[1] કરાએ [2] ગુજ્જર.

વલ્લભા પુત્ર હુઓ તસ ખાસ, રાજ કરઇ [1]નર સોઈ છ માસ;
દુર્લભરાજ કરઇં તિહાં સાર, ખટ મહિનાને વરસ અગ્યાર. ૭૬
તેહનઇં પુત્ર હુંઓ એક ભીમ, તેણઇં ઉતમ કુલિ રાખી સીમ;
વરસ બઇતાલીસ પાલ્યું રાજ, દિવંગત હુંઓ મહારાજ, ૭૭
ભીમરાય નઇ સ્ત્રી બિઇ સતી, વિકલા દેવી નઇં ઉદયમતી;
વિકલદેવી સુત તે ખીમરાજ, ઉદયમતી સુત સબલી લાજ. ૭૮.
નામિં કર્ણનૃપ સબલો જેહ, ખીમરાજથી [2]લહુડો તેહ,
ભીમઇં રાખી સ્ત્રીની લાજ, દીધું કર્ણતણઇં તવરાજ. ૭૯
[3]સોય કર્ણ જગિ મોહો હવો, જાણે સૂર ઉગ્યો અભિનવો;
અધિક પ્રતાપી નહીં અન્યાય, સાત ડડા દૂરિં કીઆ રાય. ૮૦
ડંડ, ડાંડ નઈં ડુંખી જેહ, ડાડણિ, ડાકણિઓ કાઢયા તેહ;
ડર છતો દૂરિ કીઉ ડંભ, કાઢી રોપ્યો કીર્તિ થંભ. ૮૧
વરસ ઓગણત્રીસ ભૂપતિ ભયો, કર્ણરાય દેવંગત થયો;
રાયતણી પટરાંણી ચંગ, મીણલસુત હુઓ જેસંગ. ૮૨
તે જેસંગનો સુણો અદ્દાવત, કર્ણાટીક છઇ દેસ વિખ્યાત;
રાજ કરઇ જય=કેસરી તિહાં, મીણલ તેહની પુત્રી સહી. ૮૩
યોવનવંતી દીકી જસઈં, વિવાહ કર્ણસું મેલ્યો તસઈં;
ભૂપ ન પરણઇ મીણલ તણઈં, રૂપ વિના રાજા અવગુણઈં. ૮૪
મીણલ મનિં [4]તવ કરઇં વિચાર, કાષ્ટભક્ષણ કરસું નિરધાર;
અષ્ટ કુંમરી જે પુંઠિઇં હતી, બલવા સજ્જ થઈ તે સતી. ૮૫
હવી વાત જવ જગિ વિખ્યાત. માઈ વીનવીઓ તવ નરનાથ;
પુત્ર વચન મુજ માનો આજ, એણી વાતઈં હુઇ ક્ષત્રીલાજ. ૮૬

---

૧ નૃપ ૨ લોંહોડો ૩ નામિં કર્ણનૃપ સબલોએહવો ૪ તવમનિ

જેહ વસ્ત આપણે આદરી, તે કિમ મુંકી જાઇ પરિહરી;
પરણો પુત્રી રાખો તુંહ્મો [1]રીતિ, મનિમાંનિ પછઈ કરયો પ્રીતિ. ૮૭

વારવાર જનની કહઇ જામ, કર્ણરાય તે પરણ્યો તામ;
મીણલ શીલવતી સુકુલીણ, કલા ભલી પણિ રૂપિં હીણ. ૮૮

તેણઈ કારણિ નવિ માંનઈ રાય, મીણલ મનિ ચિંતા [2]દૂખ થાય;
ભોજન ભલ સોલઇ શૃંગાર, પુરૂષ વિના સ્યો [3]મુજ અવતાર. ૮૯

માત, પિતા, બંધવ મુજ બહુ, પુરૂષ વિના તે [4]વૃથા સહુ;
કંતઈ માંની જા ઘરિ નારી, કોડી સગાં તેહનઈ સંસાર. ૯૦

એકસૂર અજૂઆલઇ જસ્યૂં, તારા કોડિ કરઈ નહી તસ્યું;
એક જીવ કાયામાં વસઈ, પાંચ ઈંદ્રી હરખઈ હસઇ. ૯૧

જીવ સરખો નિજ ભરતાર, ઈંદ્રી સરિખો નિજ પરિવાર;
હંસ વિના કાયા સું કરઇ. પુરૂષ વિના સ્ત્રીને કિમ [5]ગમેઈ. ૯૨

ભૂપઈ તો મુજ છંડી ખરી, જીમ પવને અંજના [6]પરિહરી;
અમર કુમારઈ સુરસુંદરી, [7]નલ ચલ્યો હઇડું દૃઢ કરી. ૯૩

તિમ મુઝનઈ ભૂપઈ [8]પરિહરી, રાતિ દિવસ રહુ દૂખઇ ભરી;
મંત્રી આગલિ કહઈ કથાય, પુણ્યઈ રહું થાસઈ નાથ. ૯૪

ઢાલ આખ્યાની.

લંકામાં આવ્યા શ્રીરાંમરે—એ દેશી રાગ મારૂણી.

એણે અવસરિ એક માતંગીરે, તન ચિત્ર લિખી રંગરંગીરે;
આવી રાય તણઈ તે સંગીરે; કરિ વેણિ વજાવઇ ચંગીરે.
મુખિ પંચમ રાગ આલાયઈ રે, તેણઇ કામીઅડા કામ વ્યાપઇરે;
કિરપી તિહાં [9]ધન બહુ અપાઈરે, ૯૫

---

૧ લાજ ૨ અતિ ૩ મુજસ્યો ૪ વૃથાકે ૫ સરે
૬ પર ૭ નલ ચલ્યોહઇઉ ૮ પર ૯ બહુધન.

તેણઈં રાગઈં રંજ્યો રાયરે, મનિ વ્યાકૂલ [1]થાયરે;
મંત્રી તેડયો તેણઈં ઠાયરે, તેહનઈં ભાંખી કામ કથાયરે. ૯૬

સુણી મંત્રી માહરા [2]ભાઈરે, એહને આંણિ મંદિરમાં વાહીરે;
હું એહનઇ મદિરા પાઇરે, રાખું સહી કંઠ વિલાઇરે. ૯૭

મંત્રી મનિ કરંઇ વિચારરે, પાપી કામ તણઈં ધિક્કારરે;
સુર નર કીધા ખોખૂઆરરે, મુનિ મુકાવ્યા વ્રત સારરે. ૯૮

કર્મંઇ ઇંદ્રિતણઈં ચુકાવ્યોરે, ઇશ્વર નઈં નાચ નચાવ્યોરે;
બ્રહ્માનઈં ધ્યાંન છંડાવ્યોરે(વ્યુ)રે, રાય મુંજનઇ ભીખ મંગાવ્યોરે ૯૯

કર્મિં ચંદ્ર કલંકી કીધોરે, મણિરથનઇ અપયસ દીધોરે;
કુલવાલૂઓ ઝડપી લીધોરે, રહનેમિ મુણિ પ્રસિધ્ધોરે. ૧૦૦

કર્મિં લખણા કીધી મઇલીરે, [3]ગોતમની નારી ન મેહલીરે;
ચૂલણી દીર્ઘસું ખેલીરે, કૈચકનઈં દીધા ઠેલીરે. ૧૦૧

અવંતીનો કોટ પડાવ્યોરે, [4]બ્રહ્મદત્તનઈં નરગ ચલાવ્યોરે;
આર્દ્રકૂમારનઈં વણજ ચલાવ્યોરે, નંદિખેણનઇ મીન [5]મગોંવ્યોરે. ૧૦૨

કુંડરિક નઈં ઉંડો ઘાલ્યોરે, આષાઢો કુમાર-ગિ ચાલ્યોરે;
અરણક ઋષિ પરઘરિ મહાલ્યોરે, પાપી કામ ન જાય ઝાલ્યોરે ૧૦૩

જે ઉત્તમ કુલના રાયરે, તે નીચ નારીસું ખાય(ઇ)રે;
વંસ વિપુલ દૈ માયરે, તે નીચા નરઘરિ જાયરે. ૧૦૪

ધિગ્ ધિગ્ કંદર્પંએ પાપીરે, સુર, નર, પસુંમાં રહ્યો વ્યાપીરે;
એકેંદ્રીનઇ એ મતિ આપીરે, ત્યાંઈં ઇશ્વિરઈં મુંકયો સરાપીરે ૧૦૫

---

૧ પાઇ ૨ રઈ ૩ ગઉતમ ૪ બ્રહ્માને નરગિ ચલાવ્યુંરે ૫ મંડાવ્યો.

દુહા.

ઇસિઇં અંતજ આંણીઓ, તુહઇ કરઇ ઉનમાદ;
નાટિકણી સ્ત્રી દેખી કરી, ચિત્ત ચલ હુઓ (તે) રાય (નાથ). ૧૦૬
કર્ણરાય પરવસિ થયો, મંત્રી કરઈ વિચાર;
નાટિકણી સું ખેલતા, ઉત્તમ નહી આચાર. ૧૦૭

ચઉપઇ.

મંત્રી બેસીં [1]કરઈ વિચાર, પહરાઇયો મીણલ સિંણગાર;
બોલ સિખવી નઈ મોકલી, નૃપ પાસઈં આવી એકલી. ૧૦૮
ઉંઘ ન માગઇ સિ(સે)યા સાર, અરથિ નં ગણઈ દોપ વિચાર;
ભૂખ્યો નવિ માગઇં [2]સાલણું, કાંમી ન પૂછઇ કુલ સ્ત્રી તણું. ૧૦૯
રાઈ ન પુછી તેહની જાતિ, તેહસૂં ચૂકો તેણી રાતિ;
મીણલ મનઇ વિચાર કરી, માગે લીધી કર મુંદ્રડી. ૧૧૦
નિશા ગઈ હુઇ પ્રભાત, મીણલ તવ મંદિર જાત;
ચિંતાતૂર નૃપ હુઓ આપ, સહી મુઝ લાગ્યાં પોઢા પાપ. ૧૧૧
એ વેશ્યા હું ક્ષત્રી વંસ, કાકસુંઅ વિલુધો હંસ;
ભુંડણિ સાથિ મૃગપતિ રમ્યો, ગધઇડી પગિ બાંભણ નમ્યો. ૧૧૧
ગર્દભ સરિખી વેશ્યા નારી, બ્રાહ્મણ સરિખો રાય વિચાર;
ભૂપિં કામ કરિઉં જે ઇસ્યું, તો ક્ષત્રીનઈ જીવિત કિસ્યું. ૧૧૩
વિષખાઉં ઝંપાવું કૂઈ, મોટું પાપ સહી જાઇ મૂઇ;
અસું વચન મુખિ બોલાઈ રાય, ન પીઇ પાંણી અન ન ખાય. ૧૧૪
તેડયો મંત્રી ખીજ્યો તાંમ, પાપી લુંણ કરિઉં જ હરાંમ;
હું મતિ મૂઢ થયો રાજાન, તુહ્મ મંત્રી કાં ન્હાડી સાંન. ૧૧૫
તવ પ્રધાન વદઈ ઉલસી, સ્વામી રીસ મ કરસ્યો કિસી;
જે છંડી તુહ્મો મીણલ નારી, તે આવી તુહ્મ મુહુલ મઝારિ. ૧૧૬

---

૧ ન કરે ૨ શાક

એણેઇં વચને નૃપ હરખિયો બહુ, ભૂષણ વસ્ત્ર [1]અપાવ્યા સહું;
બહૂ પ્રસંગી દિઉ નિધાન, ધન્યધન્ય મંત્રી (શ્વર) પ્રધાન. ૧૧૭
મંત્રી વિણ તે સૂનું રાજ, મંત્રી વિણ ન કરઈ શુભ કાજ;
મંત્રી વિણ નૃપ ન રહઈ લાજ, મંત્રી કાજ કર્યું મુઝ આજ. ૧૧૮
મંત્રી કટક ચઢયાં ફેરવઈ, જીમ કવિતા [2]અણુચિંત્યું કવઈ,
તિમ મંત્રીથી રહઈ ઘરસૂત્ર, મંત્રી વિણ સ્યા બંધવ પુત્ર. ૧૧૯
ઇમ પ્રધાન પ્રશંસી ઘણું, રાય નિશાન માગઈ આપણું;
આણી મુદ્રિકા દીધી હાથિ, ભૂપ ખુસી હુંઓ બહુ ભાતિ ૧૨૦
પુર્વં નીમત નિમતીઈ કહિઉં, સોય વચન [3]સાચું પણિ થયું;
રાંણી કુંખ રહિઉં [4]આધાન, દિનદિન વાધઈ મીણલમાંન[5] ૧૨૧
જાંણી વાત તે સોકિંઈ જસેં, કાંમણ કોટલ કીધાં તસેં;
ખણિ ભોમિ નઈ ઘાલ્યાં હેઠિ, જેસંગ થંભ્યો માંનઈ પેટિ. ૧૨૨

ઢાલ

કામણુની—રાગ ધન્યાસી.

કાંમણડું કીધું રાંણી મીણલ કાજી, સોકડીઈ ઘાલી ઘાતમોરા [6]લાલરે;
રાય જેસંગદે પ્રસવ ન થાય, દેસડઇ તે વાગિ વાત. મો. કા૦એ-આંચલી ૧૨૩
સેત્ર ચણોઠીનઈ માંકડીઆનું હાડરે કુંઆરીનું કાત્યું સુંત મો;
સોય સિંદૂરફૂઈ હાથા જાડિ, કાંમણઇ ખીલ્યો પુત. મો. ૧૨૪
ભમરાની પાંખનઈ બાઉલીઆના કાંટા, કણયરાં કેરાં ફૂલ. મોં;
રાખ મસાંણનઈ વેસનું બલીઆં, તિવટા કેરી ધૂલ[7]. મોં; ૧૨૫
બાર વરસ રાંણી એણી પરિ નાંખઈ, ઉંદરઈ વાધઈ બાલ. મો;
મીણલતણઇ બહુ વેદન વાધી, રોમિ રોમિ ઉઠી ઝાલ. મો. ૧૨૬

---

૧ આપ્યા ૨ મનિ ચિંતવ્યું કવે ૩ પણીસાચું ૪ ઉધાન
૫ વાંન ૬ માહારાજ ૭ ધૂલિ.

તેણ દૂખિં રાંણી દારિકાં ચાલી, કાષ્ટભક્ષણનઇં કાજિ. મો.
જહઇર હલાહલ ખાવા લાગી, પ્રાંણ કરેવા તાજિ. મો. ૧૨૭

ગણિઆ નઇં ગારૂડી ભલેરા, સાંખ્ય સંન્યાસી જેહ. મો;
યંત્ર મંત્ર નર તંતના જાંણી, ભેદ ન લહઇ કો તેહ. મો. ૧૨૮

રાયવચનેં રાંણી દારિકા ચાલી, આવી કારેલી ગાંમિ. મો;
યોગિ એક મળ્યો બુધ્ધિ સુંદર, [1]કાગલ લિખી તેણઇ [2]ઠાણી. ૧૨૯

કર્ણતણઈ જઈ એણીપરી કહયો, મીણલ જન્મ્યો પુત્ર;
કાગલીઉ જઇ પાટણ પોકાર્યો, રાય રહિઉં ઘર સૂત્ર. મો. ૧૩૦

સોય કાગલ વાંચી નૃપ હરખ્યો, તોરણ બાંધ્યા [3]બાર. મો.
વાતસુણી સોકડીઈ સુખણિ, કામણ જૂઈ [4]જઈ ગરિ. મો. ૧૩૧

કામણ ખણીઃજવ [5]કાઢયાં શોકિં, પ્રસવ થયો તેણિવાર. મો.
સુધ્ધ વધાંમણીઉ પછઈ આવઇ, નૃપ હુંઓ જયજયકાર. મો. ૧૩૨

શ્યામ થયાં મુખ શોકયોં કેરાં, જબ જનમ્યો જેસંગ. મો.
કર્ણ તણો તે [6]સુત અતિ બલિઓ, દૂર્જન કર્યો મુખ ભંગ. મો. ૧૩૩

ઢાલ. ચઉપઈ.

જેણઇ બહુ પૃથવી પોતઈ કરી, ત્રિહુ ભુવને કીરતિ વિસ્તરી;
ગૂર્જરદેશ ધણી અભિરાંમ, સિધ્ધરાય ધરાવ્યું નાંમ. ૧૩૪

એણઇં અવસરિ પાટણના વિપ્ર, તીર્થં ફરસી થયા પવિત્ર;
ચઢીઆ જઇ હેમાચલ જીહાં, તીર્થ ભૂમિ ફરસેવા તિહાં. ૧૩૫

એક અસંભવ કૌતગવાત, દીઠો યોગી અચલાનાથ;
સિધ્ધ બુધ્ધિ સાથિઇં યોગની, ભાવિ ભગતી કરઈ એકમની. ૧૩૬

---

[1] સાગર [2] ઠામિ [3] બારિ [4] તેણે [5] કાઢી મુકયાં
[6] સુતતે બહુ બલિઓ.

તેણઇં બોલાવ્યા ભટ ભાવીઆ, કુણ નગરીથી તુર્હે આવીઆ;
[૧]વિપ્ર કહઇં સુણિ દેવી માય, પાટણિ સિધજેસંગદે રાય. ૧૩૭

સિધ નામ સૂણ્યું જેતલઇં, સિધ બુધિ ખીજી તેતલઈ;
એવડું બીરૂદ ધરાવાઈ જેહ, જાઈ જોઉં નર કુંણ છઈ તેહ. ૧૩૮

કદલી પત્રાઈ બઇસીં કરી, આવી તે પાટણિ પરવરી;
બઇઠોજીહાં સિદ્ધ જેસંગ(દે)રાય, સિધબુધિ આવઇ તેણઈ [૨]ઠારિ. ૧૩૯

બોલાવ્યો પાટણનો ધણી, રાજા વાત કરઇં છઇં ઘણી;
સિધ નાંમ નૃપ તાહરૂં કહઇં, અસું બિરદ કુંણિ કારણિ[૩]વહઇં ૧૪૦

જે આકાશ ભમઇ દિનરાતિ, વિષધર નઇં ખેલાવઈ હાથિ;
અષ્ટ મહા સિધ જાંણઇ જેહ, સિધ નાંમ ધરાવઈ તેહ. ૧૪૧

ચિંતાતૂર હુઓ મહારાજ, કેહી પરિ ઉત્તર આપું આજ;
સુભટ બહુ ધન ખાઈ જાઈ, ઉત્તર દેવો મઇં પણિ થાઇં. ૧૪૨

ચઉદ રત્ન કાઢયાં ઇશ્વિરઇં, સુર વહઇંચી લેઇ ગયા ઘરિ;
તાલપુટ વિષ છેહડઈ જડયું, તે ઇશ્વિર નઈ ખાવું પડયું. ૧૪૩

[૪]મંત્રી તિમ ધન માહરૂં બહુ, વિવિધ પ્રકારઇં ખાઇં સહુ;
કામિઇં કો ઉભો નવિ થાઇ, મધુર વચન મુખિ બોલ્યો રાય, ૧૪૪

અરે ! [૫]યોગની કહું છું અહ્નો; ધણી ભોમીથી આવ્યા તુહ્નો;
હવડા રહો આણઇં [૬]આવાસ, વાંહણઈ ઉત્તર [૭]દિઉં ઉલાસ. ૧૪૫

ચિંતાતૂર હુઓ તવ રાય, રાતિ દિવસ ખિણ દોહેલાં જાય.
સુર સુભટ વિમાંસણ કરઇ, નૃપ ચિંતાથી [૮]દૂખ બહુ ધરઈ. ૧૪૬

તેણઇ અવસરે એક નર હરપાલ, તેહનો પુત્ર સજન સુકુમાલ;
તેણઇ પુછી પિતા. નઇં વાત, ચિંતા કિમ ટલસ્યે નર નાથ. ૧૪૭

---

૧ બ્રાહ્મણ ૨ ઠામિ ૩ લહે ૪ તિમમંત્રી ૫ વચન
૬ આવાસિ ૭ દેસું ૮ બહુ દુખ.

સાકરીઓ બોલ્યો હરપાલ, આગઈ કર્ણ હવો ભૂપાલ;
તિહારઈ (એહવા) કૌતુગ બહુ, મઈ ઉપજતાં વાર્યાં સહુ. ૧૪૮
હવડાં નાનો જેસંગરાય, તેહનઈ કો ગરઢો ન સુહાય;
[1]નાનાં ઉપરિ એહનઈં રાગ, ઇહાં બોલ્યાનો નહીં [2]મુજ લાગ. ૧૪૯
વાત કરઈં ઇંમ પુત્ર પિતાય, મંદિર [3]હેઠિં મંત્રી જાય;
શ્રવણિ વાત સુણિ જેતલઈં, નૃપ આગલિ જઈ કહઇ તેતલઈં. ૧૫૦
કાંમ પડિઇ બોલ્યો ભૂપાલ, જઈ તેડી લાવો હરપાલ;
મંત્રી સાંતુ ઉભો થયો, હરપાલ તણઈં ઘરિ ચાલી ગયો. ૧૫૧
વેગઇ બોલાવ્યો હરપાલ, તુહ્મ નઈં તેડઈ છઈ ભૂપાલ;
સો સાકરીઉ બોલ્યો તાંમ, અહ્મ ગરઢાનું સ્યું-છઇ કાંમ. ૧૫૨

દૂહા.

કિંસું કામ ગરઢા તણું, સું પુછઈ અહરાય;
ઇંદ્રી પાંચ હીણાં પડયાં, વચનઇ વાદ ન થાઈ. ૧૫૩

ઢાલ

એકવજૂ ઉછાલતોરે-એ દેશી.

મુખ વાંટૂઆની પરિં મલઈએ, નાક ચૂઈ નઈ આંખ્યો ગલઇએ
કટિ ભાગિનઈ બેવડવલ્યો એ, પગ ધૂજે નઈ મસ્તગિ પલોએ. ૧૫૪
[4]ઝાઝું ખાધું નવિ [5]સહઇએ, પછઈ સાતલલાં ગરઢ પણિ વધઇએ;
લોભ લાલિચ લવલી લરીએ, લૌલયાદિક લગનીત ખરીએ. ૧૫૫

દૂહા.

સાત લલા ગરઢ પણિ વધઈ, ચિંત્યું કામ ન થાય;
ધર્મ ધ્યાંન ક્રિયા તણી, હુંસિ રહી મનમાંહીં. ૧૫૬

---

૧ નાહનાં ૨ મુજ નહીં ૩ હઠીલા ૪ બહુર ૫ સદઇએ

વલી સાકરીઉ ઈમ કહઇ, હું ગરઢો એ બાલ;
[૧]અણગમતી પ્રીતિજ કરઈ, નરના ગુણ વિસરાલ. ૧૫૭

ચઉપઇ.

બાલ પુરૂષ સું મિત્રી કરઈ, વચન અણસમજિઉં ઉચરઈ;
કારણ વિના હસતો ખડ ખડી, હુંસિ હીંડઈ ગર્દભચઢી. ૧૫૮
સ્ત્રી વિગ્રહ નીચાની સેવ, આપથુઈ કરવાની ટેવ;
હરપાલ કહઈ તસનહીં મહિમાઈ, સાતે બોલે નર હેલાય. ૧૫૯
તેણઇ કારણિ નવિ આવું અહો, જઈ જેસંગનઈ કહયો તુહ્મો;
વાદ વિવાદ ન જાણું વાત, ઉત્તર દેસઇ પૃથવી નાથ. ૧૬૦
રાજભુવનિ આવ્યું નવિ જાઈ, ધર્મ ધ્યાન માહરૂં સીદાઈ;
મંત્રી કહઇ સુણિ સ્વાંમી વાત, નવિ દૂહવીજઈ પૃથવીનાથ. ૧૬૧
રાજા તસ્કર મૃગપતિ સાપ, સસ્ત્રપાણિ દૂહાવિઈ સંતાપ;
કવિ બાલક પ્રેમઈ તેડીઈ, પણિ સાતઈ નઈ નવિ છેડીઈ. ૧૬૨
સું સીખાંમણ દિઉં હું બાલ, તું બુદ્ધિસાગર નર હરપાલ;
વાંકી વિસમી સુંકો વાત, આવો જીહાં પથવીનો નાથ. ૧૬૩
અસ્યાં વચન તિહાં મંત્રી કહઇ, સાકરીઉ સાચૂં સદહઇ;
જીનપૂજી સુકૃતઈ ભરી, ભોજન ભક્તિ મઇતાની કરી. ૧૬૪
[૨]મઇહલ્લતો સાકરીઉ હરપાલ, આવ્યો જીહાં જેસંગ ભૂપાલ;
નૃપનઈ સિસ નમાવેં જસેં, કાકો કહી બોલાવ્યો તસેં. ૧૬૫
હસી કરી બોલ્યો હરપાલ, કામિઇ કાકો (કેહે) ભૂપાલ;
સબલ વધારઇ માહરી માંમ, કાંઈકિ મુઝ [૩]સરખું તુઝ કાંમ. ૧૬૬
જીમ સુખીઆનઇં ન ગમઇ દૂખી, ન ગમઇ તપીઆનઇ સર્વભખી;
સીહ અંન કિંમઇ નવિ જમઇ, તિમ [૪]તુઝ નઈ ગરઢો નવિ ગમઇ, ૧૬૭

૧ મલતી ૨ મહિતા ૩ છઇમુજ તુજ સરિખું કામ. ૪ તમને

અસરથ નામ ધરાવઈ સાધ, જીન પૂજાઇ જાવ પીડયા વ્યાધિ;
વૃદ્ધ વેસ્યા જીમ શીલઈ રહઈ, તિમ કામિં મુઝ કાકા કહઈ. ૧૬૮

દૂહા.

સાતે સાયર હું ભમ્યો, જંબુ દ્વીપ પઇઠ;
કારણ વિહુણી પ્રીતડી, કરતો કોઈ નઃદીઠ. ૧૬૯
સ્વારથ સહુકો વલહો, પર વલહો ન કોઇ;
વચ્છ ધેનું જાવ પરહરઈ, જો થાનિ દૂધ ન હોઈ. ૧૭૦

ચઉપઇ.

જેસંગ કહઈ સાંભલી હરપાલ, હું રાજા મૂરખિ મતિ બાલ;
જે મઈં તુઝ સેવા નવિ થઇ, સોઇ ચૂક પથિ માહરી સહી. ૧૭૧
તું ગરઢો રાખઈ મુઝમાંમ, [1]તુજ સરીખું ઉપનું મુઝ કામ;
પૂછઈ યોગીની દીઉ જવાબ, તુજથી મુજ વાધઈ પરતાપ. ૧૭૨
સાકરીઉ બોલ્યો હરપાલ, ચંદ્રહાસિ લોહડુ દિઈં ભૂપાલ;
તેહની મુઠી નીંપાઉ સાર, સાકરતું કીજઈ હથીઆર. ૧૭૩
સભા સમુખિ હું લાવેસ [2]તેહ, અમો કહું તવ બાજ્યો [3]તેહ;
[4]કપટકલા કરૂં જે અહો, સકલ ભેદ સમજજો તુહ્મો. ૧૭૪
અવધિ આઠ દિવસની કરી, શાકરીઓ ધરિ આવ્યો ફિરી;
શસ્ત્ર નીપાઉં તે બહુ ભાતિ, આલ્યું અન્ય પુરૂપ નઇં હાથિ. ૧૭૫
તેહનઇં સીખ દેઈ હરપાલ, આવ્યો જહાં બઇઠો ભૂપાલ;
બઇઠી [5]યોગી નૃપ જન બહુ, જોવા લોક મિલ્યા તિહાં સહુ. ૧૭૬
એણઇ અવસરિ બોલ્યો હરપાલ, * કલા દેખાડો નર ભૂપાલ;
સિદ્ધ બુદ્ધિ ખુસી જીમ હોઇ, નગર લોક સહુ નયણે જોઈ. ૧૭૭

---

૧ તું સરિખું ઉપનું એ કામ ૩ એહ ૪ જેસંગ
૪ એહ વિધિ. કહું છું. ૫ યોગીનિ.

તવ બોલ્યો હરખી સિધરાય, બિહુત્તરિ કલા નરની કહઈવાઈ;
કુણ દેખાડું વિદ્યા આજ, સભા સુમુખિ બોલ્યો મહારાજ. ૧૭૮
સાકરિઓ [1]બોલ્યો મુખિત્રાડિ, લોહ ભક્ષણ વિદ્યા દેખાડિ;
તવ વલતું બોલ્યો મુખિ દેવ, વહઇલિં લોહ આણવો ખેવ. ૧૭૯
અસું વચન મુખિ બોલઇશિટ, કપટ કલા તે વિચમાં થાઈ;
સુભટ એક આવ્યો તિહાં ધસ્યો, નૃપ આગલિ બોલ્યો ઉલસ્યો. ૧૮૦
રાજા પરમાડી જસ નાંમ, કલ્યાંણ કટકપુર [2]જેહનો ઠાંમ;
અનેક અશ્વ, રથ, હથીઆર, ભેટિ મોકલ્યા નૃપ તુઝ સાર. ૧૮૧
રાઈ હાથિ ગ્રહી તરૂઆરિ, તે લઈ છોડી સભા મઝારિ;
ચંદ્રહાસ્ય દીઠું હથિયાર, ભૂપ પ્રસંસઇ વારોવાર. ૧૮૨
તવ વેગઈ બોલ્યો હરપાલ, કિસું પ્રસંસઇ તું ભૂપાલ;
અસ્યાંખડગ બહુ મુહુલ મઝારિ, હવડાં કૌતગ કલા સંભારિ. ૧૮૩
તવ વેગઈ બોલ્યો ભૂપાલ, લોહ આણવો નર હરપાલ;
સાકરીઓ કહઇ મ કરિ વિચાર, ખાઓ તુહ્મ કરિલો હથિઆર. ૧૮૪
સકલ સભા દેખંતાં રાય; ચંદ્રહાસ ખડગ તિહાં ખાય;
તવ હરપાલ સભાથી ઉઠિ, જઇ ઝાલી ખાંડાની મુંઠિ. ૧૮૫

ગાહા.

જીહા જાણંત છંદો, કુલવધુ જાણેવ વર્ણવહાઓ;
કવી જણ એહજ ગાહા, સંત મુનિ જને કહા.

દૂહા.

એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ નૃપ સુંણો, તઈ ખાધી તરૂઆરિ;
સમુદ્રતરી કમિ બૂડસ્યઇં, સરોવર સોય મઝારિ. ૧૮૬

---

૧ મુખિ બોલ્યો. ૨ તેહનો.

કનક કેહા તિહાં આપી સહી, પુર (વ) કથા [1]સહૂ માંડી કહી;
હું છું વિવહાર શુધ્ધિનો ધણી, નવિ કલ્પે કંચન તે ભણી. ૮
ગુણ સાગર નર જાણ્યો જસે, મંત્રી સાજણ થાપ્યો તસે;
અનુક્રમે કર્યો સોરઠનો ધણી, ચાલ્યો ધન ઉઘરાવા ભણી. ૯
બાર વરસ સોરઠ ભોગવી, ધન પ્રાપ્તિ તિહાં સબલી હવી;
સાઢિઆર કોડિ સોવન, હાથિ [2]કરિતું જેસંગનું ધન. ૯
જે શ્રાવક પુણ્ય અરથી આપ, ધન પામી તે ન કરઇં પાપ;
સાજણ શુભ ગતિનો ભજનાર, સાત ક્ષેત્રની કરતાં સાર. ૧૦
જીણ્ણ કીધાં જીનશાસન કાંમ, ગિરિ ઉપરિ ખરચ્યો બહુ દાંમ;
તે અધિકાર કહું તે સુણો, સંબંધ [3]સાજન મંત્રી તણો. ૧૧

ઢાલ.

ભાદ્રવે ભીસમચાણી–એ દેશી, રાગ. સામેરી.

જેસંગ તણો પરધાંનરે, તેણઇ ખરચ્યું બહુ નિધાંન (રે)
સાજણદે મઇતો નાંમરે, તે ભોગવઈ રાયનાં ગાંમ (રે) ૧૨

શ્રી સોરઠ દેસ રતનરે, કરતો બહુ જતન (રે)
તેણેં બહુ ધન ઉપાય રે. [4]ગયો ગિરિ ઉપરિ ઉમાહી (રે) ૧૩

તિહાં જૂહાર્યા નેમજીણંદ રે, ઉપનો મનિ અતિ આણંદ (રે)
વિષવાદ હુઓ મનમાંહિ રે, દેખિ ચૈત્ય [5]પડ્યા બહુ ત્યાંહિં (રે) ૧૪

ધિગ્ ધિગ્ મુઝ સ્યો અવતાર(રે), જો તિર્થ ન કરૂં ઉધ્ધાર (રે);
લાભ આઠ ગણો ઇહાં આજરે, ઇમ ભાખેં શ્રી જીનરાજ (રે) ૧૫

એતો દ્રવ્ય તણું છઇ કાંમરે, ગાંઠિ નહિં [6]બહલું દાંમરે (રે);
ધન રાય તણું મુઝ હાથિરે, ખરચું તે [7]ઇહા બહુ ભાતિ(રે) ૧૬

---

૧ સવિ ૨ કર્યું ૩ સાજણદે. ૪ ગિરિ ઉપરિ ચઢયો.
૫ પડતા. ૬ બોહીલા. ૭ અહિં.

પછેં થાનાર તે થાસ્યેરે, પુણ્ય કરતાં વિઘન પલાસે(રે)
પાષાણ મઇં ભુવન કરાવઇરે, દંડ કલશ તોરણ બંધાવઇં(રે). ૧૭
તેજીં તરણિ નઇં હરાવઇરે, ઇંદ્ર ભુવન બિરૂદ ધરાવઇં(રે);
ઉંચો જીમ સોવન મેર રે, ટાલઇ [1]નર ચિહું ગતિ ફેર(રે). ૧૮

દૂહા.

ચિહું ગતિ ફેરા ટાલતો, અસ્યો ભુમન ઉતંગ;
બહું લક્ષ સોવન ખરચીઉં, સાજણ રાખ્યો રંગ. ૧૯

ઢાલ.

તો ચઢીઉઘણુ માન ગાજે—એ દેશી.

રંગ રાખ્યો મંત્રી તિહાં એ, પછઇં વિચારઇ આપ તો;
નૃપ મુઝ લેખું પૂછસઇં એ, દેસું કસો જવાબ તો નૃ૦. ૨૦
અસું વિચારી ઉતર્યો એ, આવ્યો વણુથલી ગાંમ તો;
તિહાં વડ વિવહારીઆ એ, મેલ્યા પુણ્યનેં કાંમ તો. ૨૧

(રાજા મુજ લેખુ માગસ્યેએ;)

ચઉપઇ

ગાંગો, ગણુપતિ નઇં ગોપાલ, સોમો સારણ નઇં શ્રીપાલ;
તેતો તેયો નઇં તેજમાલ, પાચો પેથો મુખિ વાચાલ. ૨૨
રતનો રાંનો નઇં રણુમલ, [2]લીંબો લહુઆ માણુસ ભલ;
ધનો, ધર્મસીનેં ધનસાર, મિલ્યા પુરૂષ ન [3]લાધઇ પાર. ૨૩
સૂરો, સંઘો, સવજીશેઠ, મેઘો મહાવો મોટું પેટ;
નાના, નારદ નઇં નરસિંઘ, વીરો, વાઘો નઇં વરસંઘ. ૨૪

---

(૧) દૂર ગતિના ફેરરે. (૨) જીવો. (૩) લાંભઇ

[1]જયચંદ, જીઓ નઇ જીણદાસ, અમરોઅમીઓ માણુસ ખાસ;
કાઓ, ઉકો નઇ કર્મસી, રૂપલ રાંમ બિઇ બઇઠા હસી. ૨૫
દેવચંદ, દેવો, દેવરાજ, [2]સંઘો, સવો સમારે કાજ;
ભાદો, ભૂપતિ નઇ ભીમસી, ખેખો શેઠ ખરો ખીમસી. ૨૬
વધૂઓ, વિમલ અને વસરાંમ, કાલો કરઇ જીનશાસન કાંમ;
સોમસંઘ,સજ્જો, સંઘરાજ,[3]રામ, લખો બિઇ સબલી [4]લાજ. ૨૭
બધુઓ, બાડિઓ, શેઠ બંગાલ, હીરા, હરખા મુખિ નહીં ગાલી;
પનો, પદમસી નઇ પંચાણ, કીકો, કુંરો એ ગુણની ખાંણ. ૨૮
સીરંગ, સાંગો નઇ સીરાજ, તેડો માંડણ, માધવ આજ;
લહુઓ, લાડણ નઇ લખમસી, મુંછિઇં ભુજ ઘાલઇં ઉલસી. ૨૯
વીમો, વાસો નઇ વરજાંગ, લોલણ લખીઆ લાંબી ટાંગ;
ચાંપો, [5]ચૂઆડ નઇ ચાંપસી, પાપથકી પાછા [6]રહઇં ખસી. ૩૦

દૂહા.

પાપ કર્મ તે નવિ કરઇ, કરઇ, સો પુણ્યહ કાંમ;
અસ્યા પુરૂપ નર બહુ મલ્યા, મંત્રી બોલ્યો તાંમ. ૩૧

ઢાલ–પાછિલી.

મુઝ સ્વાંમી સુણો શ્રાવકો એ, મઇં કીધું શુભ કાજ તો;
રાય તણો દ્રવ્ય ખરચી (ઓ) એ, તે મુઝ ચિંતા આજ તો (રા.) ૩૨
એણેં વચને વિવહારીઆએ, બોલ્યા વચન વિવેક તો;
ધન બહુલું દુલ્હ પુણ્યથીએ, મ કરો ચિંતા રેખ તો. ૩૩

---

(૧) નાકુઓ કાંગોને. (૨) સંઘજી. (૩) રાવ. (૪) કાજ. (૫) ચઉડ (૬) રહઇ પાછાં.

બઈઠા વડા વિવહારીઆએ, આણ્યા કાગલ સાર તો,
નાંમ સકલ તિહાં માંડીઆંએ, કરઈં હવઈં વડો વિચારતો. ૩૪
કોટિધજ નર બહુ હતા એ, પણિ નવિ ચાલઈ જીવતો;
દાતા તુછ કૃપી ઘણાએ, એ દીસઈં સદૈવ તો. ૩૫
દાતા, સૂર, સાચા, નરાએ, પંડિત શીલ નિરીહ તો;
એ સાતેં વિરલા મિલઈં એ, જીમ પસુઆમાં સીંહ તો. ૩૬
નિરધન મૂરખિ રેણુંકા એ, ખોટાં ખારાં વારિ તો;
કુભોજની નર કૃપણા એ, એ સબલા સંસાર તો. ૩૭
એક કહઈ નર કેટલાં એ, કોક ઓસીયાલા થાઈં તો;
જો પછેડી ટુંકડી એ, સીદ પસારઈ પાય તો. ૩૮
જે બહુબહુ બોલા કૃપણાએ, કુબુધ્ધિ ઈર્ષ્યાવંત તો;
જે મતિ હીણા વાઉલાએ, કડઆં વચન કહંત તો. ૩૯
જે ગંભીરહ ગુણ ભર્યા એ, જે સરિ સબલા ભાર તો;
તેણુઈં વાર્યા સવિ પુરૂપ નઈંએ, ન કહઈ વચન અસાર તો. ૪૦
સુર સરીખો નર એ, સાહ સાજણ ગુણવંત તો;
સોઈ નર ઈંહા આવીઓ એ, જો જાણ્યા પુણ્યવંત તો. ૪૧
જે ધોરીનર ધૂરિ લગઇએ, તે કિમ ગલીઓ થાય તો;
જે પાખર છઈં ગજ તણીએ, તે નવિ અજા ઉચાય તો. ૪૨

દૂહા.

એણે વચને સહુ હરખીઉ, ખુસી હુઆ મન માંહિં;
એક સાથરીઓ શુંભમતી, આવ્યો વેગઈ ત્યાંહિં. ૪૩

ચઉપાઇ

વણિગ્ કહઇં નર કહું છું અહ્મો, કવણ કાજી સાહુ બઇઠા તુહ્મો;
પુણ્ય કાજી જોઈઈ, કાંઈ દાંમ, તે દેયો મુઝ સરીખું કાંમ. ૪૪

તોં વિવહારી કેતા હસઇં, [1]સઘલું કામ હવઈ તે થસઇં;
આવ્યો અઙઠ કોટિનો ધણી, સી ચિંતા આપણા ધન તણી. ૪૫
જે ગંભીર અનઇં મતિ સાર, તેણઇં કીધો ઘણો આવકાર;
સ્વામી ધન જીન મંદિર કાંમ, દ્રવ્ય મંડાવાઈ નિજ નિજ નામિ. ૪૬
જોઇ કાગલ નાઇં કર્યો વિચાર, મુઝ મસ્તગિ આવ્યો સહુ ભાર;
જો હું ઉચલું તો આવાર, ના આપું તો મુઝસ્યો અવતાર ૪૭
અંચલ લેઈ ખોલઉ પાથરઇં, વિધિ વિનતિ બહુ પરિ કરઇં;
સ્વામી તુહ્મો વડા મુઝનાથ, તુહ્મ સેવક નાઇં કરો સનાથ. ૪૮
જીણઇં કારણે તુહ્મો મેલ્યો દામ, તે મુઝ સોંપો સઘલું કાંમ;
તુહ્મો અનેક કર્યાં બહુ કાજ, મુઝનઈ મોટો કીજઈ આજ. ૪૯

દૂહા.

મુઝનઇં મોટઉ કીજાઈ, વચન વદન શુભધ્યાત;
પ્રાહિં પુરૂપનઈ બોલતાં, વિધિ [2]જાલવી સાત. ૫૦
મધુરવચન ડાહાપણપણું, થોડઈ કાંમિં બોલ;
માંન રહિત ત્યજ તુછ વચન, અનર્થ વયણ મ [3]બોલ. ૫૧
તેણઇ કારણિ તે વાંણીઓ, વચન વદઇ વલી સાર;
સ્વાંમિ મુઝ મોટો કરો, કરતો વિનય અપાર. ૫૨

ચઉપઇ.

વિનય કરંતો દીઠો જાંમ, તવ વિવહારી બોલ્યા તાંમ;
સ્વાંમી લક્ષ્મી લાહો લીજીઈ, પુણ્યકામ વેગઇ કીજીઈ. ૫૩
જવ આદેશ એણી પરિ લહ્યો, સાજણદે મલઇતો કરિ ગ્રહ્યો;
આંણિ બઈસાર્યો નિજ ઘરિ, ભોજન ભક્તિં કરી બહુ પરિ. ૫૪

---

૧ હવઈ કામ સઘલુ થાય રખે. ૨ સાચવીઇ. ૩ બોલિ.

ચૂઆ, ચંદન, ફોફલ, પાંન, વિનય કરિ બહુ દેતો માંન;
સ્વામી સું નાણું દીજીઈ, કહો તે આણી- ઢગલી કીજાઈ ૫૫
કહુતો દિઉં સોનઇઆ સાર, કહોતો સુંપું હુંન ભંડાર;
કહોતો અભિરાંમીજ અસંખ્ય, કહોતો આપું લ્યાહારી લક્ષ. ૫૬
આ સેરી તરટંકી જેહ, ઘોડા મુહી કહીઇ [1]જેહ;
કહોતો આપું રૂપારાલ, કઈ રૂપીઆં લિઓ ડંડાલ. ૫૭
કઇલીઓ વિવિધ રત્તની જાતિ, મણિ માણિક દિઉં બહુ ભાતિ;
અસ્યાં વચન બોલઇ મુખિસાર, આણી કીધો રત્ન [2]અંબાર. ૫૮
હરખ્યો સાજણદે ઈમિ ભણઈ, આ ધન ઢગલો કારણ કિણઈ,
જીહારઈ ધન કાંઇ માગઈ રાય, [3]તિહારઈ હું આવેસ અણઈ ઠાય. ૫૯
મઈ જોઉં તાહરૂં પારિખું, સકલ કામ થાસ્યઈ તુઝ થકું;
પહઇલા મુઝ હુંતી અધીર, મરૂ દેશઈ લહ્યું ગંગા નીર. ૬૦
જાંણ્યા વિન નર અરથ વિચાર, બીજી બોલઈ સો ગંમાર;
સાથરીઆનઈ સું ધનલંભ, જી હુઓ જીનશાસન થંભ. ૬૧
મંત્રી હરખી બોલ્યો તાંમ, તુઝ [4]ધનનું [5]હવડાં નહીં કાંમ;
જીહારઈ ગરજ પડેસઈ મુઝ, તિહારઈ (હું) બોલવિસ તુઝ. ૬૨

દૂહા.

અસ્યાં વચન મંત્રી કહઇ, હઇડઈ હર્ખ વિશેપ;
એણઈ અવસરિ હવઇ રાજમાં, ઉઠયા ચુગલ અનેક. ૬૩
અવસર બીજ સદા લગઈ, કો મમ જાણો આજ;
જીહાં પાણી તિહાં કાદવો, નવું લહું કુંણ આજ. ૬૪

---

૧ એહ. ૨ ભંડાર. ૩ તવ ધન લેવા આવિસયંહ. ૪ તે.
૫ નહીં હમણાં.

ઢાલ.

અઢીઆનો—રાગ—મલ્હાર.

નવું મ જાણો આજ, નિર્ગુણ ન રાખઈ લાજ;
ચુગલ ચાડી કરઇ એ, ભૂપ શ્રવણ ભરઇ એ. ૬૫
દુબ્બલ કન્ના રાય, જીમ રોગિની કાય;
નૃપી મન જસ્યો એ, ઈમિ સ્વરૂપ તસ્યો એ. ૬૬
ખપ કરી પૂછઇ રાય, ચુગલ તે ઉભા થાય;
કહઇ સ્વાંમી સુંણો એ, દ્રવ્ય લિઉં તુહ્મ તણો એ. ૬૭
એણઇ માંડયો [1]ઉદમાત, કીધું જીન પ્રાસાદ;
તુમ ધન વાવર્યું એ, નાંમ પોતાઈ ધરિઉં એ. ૬૮
ખીજયો જેસંગરાય, આણો એણઈ ઠાય;
મંત્રી નઇ ગ્રહી એ, સુભટ ચાલ્યા વહીએ. ૬૯
આવ્યા સાજણ પાસ, બોલ્યા મનિ ઉલ્લાસ;
નૃપઈ તુઝ તેડીઓએ, દુરિજન છેડીઓ એ. ૭૦

દૂહા.

નૃપ દૂહવાંણો અતિ ઘણો, તુઝને તેડે તિહાં;
સોરઠ દેસ ધન તુહ્મ કન્હઈ, તે લેસઈ ખિણ માંહિ. ૭૧
મંત્રી સાજણદે ભણઈ, મઇ આવ્યું નવિ જાઈ;
રાય તણું ધન દહદસઈ, મુઝ વિણ વિણસી જાઈ. ૭૨
જો તુહ્મારઈ ધન ચાહીઈ, તો મોકલિ આંણઈ ઠાંમિ;
દ્રવ્ય સઘલો ખોલઇ ધરૂં, કોપ કરઈ કુંણ કાંમિ. ૭૩
અસ્યું સુંણી નર સો વલ્યા, આવ્યો જેસંગ જ્યાંહાં;
સ્વામી ધન લેવા ભંણી, તુહ્મનઈ તેડઇ તિહાં. ૭૪

---

1 ઉન્માદ.

એણે વચને નૃપ ખીજીઓ, અશ્વ ચઢયો તેણીવાર;
સેન સુભટ નઇં લેઈ કરિ, પોહોતો ગઢ ગિરિનારિ. ૭૫

ચઉપઇ.

ગઢ ગિરિનારિ આવ્યો રાય, સાજણદે તવ સાહમાં જાય;
બહુ ધન મુંકી લાગો પાય, પણિ રાજામનિ સબલ કષાય. ૭૬
ખીજ્યો જેસંગ બોલ્યો તિહાં, કહઇ સોરઠ ધન માહરૂં કિહાં;
દિઈ લેખું તું મુઝનેં સહી, આપી ધન ઇહાં ઉભો રહી. ૭૭
તવ સાજણદે કહઇ કથન, કહો [1]જેતલું આપું ધન;
પણિ એક પુણ્ય લાહો લીજીઈ, ગિરિ ઉપરિ યાત્રા કીજીઈ. ૭૮
એણે વચનેં ટાઢો થયો રાય, તીર્થ ભોમિ ફરસેવા જાય;
ગિરિ ઉપરિ નૃપ ચઢીઓ જસેં, જીન પ્રસાદ નૃપ દેખઈ તસેં. ૭૯
ઇંદ્રિ ભુવન દીઠો આકાર, પુહુલપ્પણી સબલો વિસ્તાર;
ઉંચ પણઈ ગગનેં જઈ અડયો, બીબાં ભરીત નહી એ ઘડયો. ૮૦
ચિત્ર લિખિન અનઈ કોરણી, ઘણી પુતલી ચિત્ત ચોરણી;
ગોખ આલીઆ નઇં [2]ઓરડી, શક્ર ભુવન સ્યું કરતો હુડી. ૮૧
દીઠું નેમિનાથ સ્વરૂપ, જાણે પરમેશ્વરતું રૂપ;
મૂરતિ દેખિ હરખ્યો ઘણું, નૃપ ઓછું ભાવઇ આપણું. ૮૨
જન્મ સફલ સહી તે નરનારી, જેણઇ પ્રાસાદ કર્યો એણઇ ઠારિ;
તે ભવ તરિઓ કહઇ મુખિરાય, ધન્ય પિતા ધન તેહની માય. ૮૩
અસ્યાં વચન નૃપ ભાંખઇ જસઇ, મંત્રી સાજણ બોલ્યો તસઈ;
સ્વાંમી એ દેહરૂં તુહ્મ રાય, ધન પિતા ધન તાહરી માય. ૮૪

---

૧ તે. ૨ દેહેરી ઘણી.

સોરઠ દેસનું સઘલું ધન, તે હલાં ખરચ્યું થઇ પ્રસન;
જો તુઝ સ્વામી માંનઈ મન, નહીતર દીજઇ તુમ નઇ ધન. ૮૫

તવ હરખી બોલ્યો મહારાજ, તઈં કીધું એ પુણ્યનું કાંજ;
તો મુઝ ધન સાંથિં સ્યું કાંમ, તેં રાખ્યું મુઝ જગમાં નાંમ. ૮૬

હૂં ખીજ્યો ચુગલનઈં બોલ, ઉંચું નીચું કહિઉં નિટોલ;
પાપી દૂરિજન જગમાં ઘણાં, ચાડ જો કહઈ આપણાં. ૮૭

અસ્યાં કામ તણા કરણહાર, પાપી તિહાં બહુ ધરઇ ખાર;
ખીજ્યો રાજા તેડયા ચાડ, ગાધઇડિઈ લેઈ [1]નચાડ. ૮૮

છેદી નાક નઇં કાપ્યા કાંન, સિર ઘોલું મુખ કાલું વાંન;
પ્રદક્ષિણા હુઇ નગર મઝારિ, [2]દેખી તે હરખ્યાં નરનારિ. ૮૯

અસ્યો ડંડ દેઇ તિહાં રાય, રાખ્યા નર નહીં નગરિ માંહિં;
કાઢયા બાહિર તે ચાલ્યા વહી, ચાડ વિટંબણ સબલી થઈ. ૯૦

ઢાલ.

હીંચરે હીંચર હુઇઆં હીંડાલે—એ દેશી.

રાગ–ધન્યાશ્રી.

ચાડ મનિં ચિંતવઇં, રાય મનિં રિઝસ્યઇ,
આપસ્યઇ અસ્વ, તે અત્યંત મોટા;
રાય રોપી ચઢીઓ, ચુગલ મુખ દેખતાં
નાકનઈં કાંન છેધાંજ હોઠ—આંકણી— ૧

બુચ કરણા થયા, નાક, છાંડી ગયા;
અધર અલગા રહ્યા દાંત દીસઈં;
પાપ પ્રગટ ભર્યો, ચુગલ
દેખતાં લોક તે દાંત

૧ ધાલ્યા ધાડ.

ચુગલ ગાધઇં ચઢયા, [1]ગામ આખઇ ફિર્યાં
મઇસ મુખ ચોપડી સીસ પાટા;
બણુજ બહુ બાજ તઇ, શબ્દ જે સાંભલ્યા
નગરના ચાડીયા [2]સર્વ નાઠા— ૩
ઇંમ દૂખ તે ભજઈ, નાતિ તેહનઇં તજઇં
ચાડી કર્યા વિના કહીઇં ન ચાલઇં
સ્વાંનની પૂંછડી, સદાઇં વાંકી રહઇં
જોહ ખટમાસ નલીઇંજ ઘાલઇં— ૪

ઢાલ.

ફાગનો.

ચાડ શિખામણ દેઇ કરી, વલીઓ જેસંગરાય;
એણુઇ અવસરિ ભીંમ તાંણીઓ, આવ્યો તેણુઇ ઠારિ. ૫
બેહુ કરજોડી વિનવઇં, સાજણુને તેણુઇ ઠાંમિ;
સ્વામિ મુઝ દ્રવ્ય લીજીઇં, શ્રી જીન મંદીર કાંમિં ૬
સાજણુ કહે સુણિ શેઠીઆ, નહીં મુઝ ધનનું રે કાજ;
તુઝને પુંણ્ય હવું સહી, તઇ રાખી મુઝ લાજ. ૭
ભીમ [3]ભણુઈ મંત્રીશ્વરૂં, દ્રવ્ય ખરચ્યો બહુ ઠાંમિ;
જે ધન પુણ્ય થાનકિં કર્યું, તે નાવઇં મુઝ કાંમિ. ૮
તવ તે ભીમસા વાંણીઓ. આપઇ રત્ન સો સાર;
સાહ સાજણુ તે લેઇ કરી, કીધુ નેમ ગલઈ હાર ૯

દૂહા.

પાપ ભીરૂ ભીમજ સહી, આપ્યાં રત્ન સુતંત;
દેવ તણું ધન રાખતાં, પાતિગ હુઇ અસંત. ૧૦
દેવ તણું ધન વાવરઇં, કરતો ગુરૂની ઘાત;
કૂડ કલંક ચડાવતાં, ભવિભવિદુઇ અનાથ. ૧૧

---

[1] નગર. [2] ચુગલ [3] ભણુેરે.

સોરઠ દેસનું સઘલું ધન, તે છલાં ખરચ્યું થઇ પ્રસન;
જો તુહ્ય સ્વામી માંનઈ મન, નહીતર દીજઇ તુહ્ય નઇ ધન. ૮૫

તબ હરખી બોલ્યો મહારાજ, તઈ કીધું એ પુણ્યનું કાંજ;
તો મુઝ ધન સાંથિં સ્યું કાંમ, તેં રાંખ્યું મુઝ જગમાં નાંમ. ૮૬

હૂં ખીજ્યો ચુગલનઈ બોલ, ઉંચું નીચું કહિઉં નિટોલ;
પાપી દુર્જન જગમાં ઘણાં, ચાડ જો કહઈ આપણાં. ૮૭

અસ્યાં કામ તણા કરણહાર, પાપી તિહાં બહુ ધરઇ ખાર;
ખીજ્યો રાજા તેડયા ચાડ, ગાધઈડઈ લેઈ [1]નધાડ. ૮૮

છેદી નાક નઇ કાપ્યા કાંન, સિર ધોલું મુખ કાલું વાંન;
પ્રદક્ષિણા હુઇ નગર મઝારિ, [2]દેખી તે હરખ્યાં નરનારિ. ૮૯

અસ્યો ડંડ દેઇ તિહાં રાય, રાખ્યા નર નહીં નગરિ માંહિં;
કાઢયા બાહિર તે ચાલ્યા વહી, ચાડ વિટંબણ સબલી થઈ. ૯૦

ઢાલ.

હીંચરે હીંચર હઇઆં હીંડાલે—એ દેશી.

રાગ—ધન્યાશ્રી.

ચાડ મનિં ચિંતવઇં, રાય મનિં રિઝસ્યઇં,
આપસ્યઇ અસ્વ, તે અત્યંત મોટા;
રાય રોપી ચઢીઓ, ચુગલ મુખ દેખતાં
નાકનઇં કાંન છેદ્યાંજ હોઠ—આંકણી— ૧

ખુચ કરણા થયા, નાક, છાંડી ગયા;
અધર અલગા રહ્યા દાંત દીસઇં;
પાપ પ્રગટ ભર્યો, ચુગલ જે ચાડનો
દેખતાં લોક તે દાંત પીસઇં— ૨

---

૧ ધાલ્યા ધાડ. ૨ તે દેખિ.

ચુગલ ગાધઇં ચઢ્યા, [૧]ગામ આખઇ ફિર્યાં
મઇસ મુખ ચોપડી સીસ પાટા;
બણુજ બહુ બાજ તઇ, શબ્દ જે સાંભલ્યા
નગરના ચાડીયા [૨]સર્વ નાઠા— ૩
ઇંમ દૂખ તે ભજઈ, નાતિ તેહનઇં તજઇં
ચાડી કર્યા વિના કહીઇં ન ચાલઇં
સ્વાંનની પૂંછડી, સદાઇં વાંકી રહઇં
જોહ ખટમાસ નલીઇંજ ઘાલઇં— ૪

ઢાલ.

ફાગનો.

ચાડ શિખામણ દેઇ કરી, વલીઓ જેસંગરાય;
એણઇ અવસરિ ભીંમ તાંણીઓ, આવ્યો તેણઇ ઠારિ. ૫
બેહુ કરજોડી વિનવઇં, સાજણને તેણઇ ઠાંમિ;
સ્વામિ મુઝ દ્રવ્ય લીજીઇં, શ્રી જીન મંદીર કાંમિં ૬
સાજણ કહે સુણિ શેઠીઆ, નહીં મુઝ ધનનું રે કાજ;
તુઝને પુંણ્ય હવું સહી, તઇ રાખી મુઝ લાજ. ૭
ભીમ [૩]ભણઈ મંત્રીશ્વરૂં, દ્રવ્ય ખરચો બહુ ઠાંમિ;
જે ધન પુણ્ય થાનકિં કર્યું, તે નાવઇં મુઝ કાંમિ. ૮
તવ તે ભીમસા વાંણીઓ, આપઇ રત્ન સો સાર;
સાહ સાજણુ તે લેઇ કરી, કીધુ નેમ ગલઈ હાર ૯

દૂહા.

પાપ ભીરૂ ભીમજ સહી, આપ્યાં રત્ન સુતંત;
દેવ તણું ધન રાખતાં, પાતિગ હુઇ અસંત. ૧૦
દેવ તણું ધન વાવરઇં, કરતો ગુરૂની ઘાત;
કૂડ કલંક ચડાવતાં, ભવિભવિદુઇ અનાથ. ૧૧

---

૧ નગર. ૨ ચુગલ ૩ ભણેરે.

પૂર્વ પુરૂષઇં ધ્રંમ કહીઇ, ધર્મ વિહુણાં સાન;
નર નારી પંખી પશુ, સુણજો સહુ અવદાત. ૧૨

ચઉપઇ.

સંયમ મૂંકી લહઈ ઘરવાસ, રહી પોસાલઇં કરતો આસ;
પૂંજા રૂઅજીઆનો પુત્ર, એલો ગુરૂનઇં આપઇ ઉત્ર. ૧૩
શ્રી દેવ ગુરૂના અવગુણ ગાય, માત પિતા સરિ મૂંકઇ ઘાય;
રૂપભ કહઇં એ સાતઈ જોઈ, [1]પ્રાંહિ ધર્મ વિહુણા હોય. ૧૪

દૂહા.

ધર્મ વિહુણા એ સહી, કરઇ સો નરતાં કાંમ;
પાપ ભીરૂ ભીમો સહી, લીજઈ તેહનું નાંમ. ૧૫
તર્યો તે સાજણદે સહી, તર્યો તે જેસંગ રાય;
તર્યો [2]સો ભીમજ વાંણીઓ, પુણ્ય તણઇજ પસાય. ૧૬
પુણ્ય કાજ સાજણ કરી, આવ્યો પાટણ માંહિં;
રાય તણે ચરણે નમ્યો, ભૂપ પ્રશંસઈ ત્યાંહિં. ૧૭
નૃપ મંત્રી બિંદઇ એકમના, બિહુમાં વાધ્યો નેહ;
હવઇ [3]હેમ નૃપ કિમ મલ્યા, સુણો અવદાતજ એહ ૧૮

ઢાલ.

ધન્ય ધન્ય સેત્રુંજ ગિરિવર એ-એ દેસી-રાગ ધન્યાસી.

કોટિગ ગણ અતિ ગુણનિલો, વયરી શાખા સાર રે;
ચંદ્ર ગછિં દત્તસૂરિ હવાં, ધન્ય તેહના અવતાર રે.
કોટિક ગણ અતિ ગુણ નીલો. એ આકણી. ૧૯

---

૧ ધર્મ વિહુણા ફરતા-સોય. ૨ તે.

યશોભદ્ર સૂરિ રૂઅડા, પ્રગટયા તેહનઈ પાટિરે;
પ્રધૂમ્ન સૂરિ તસ પાટિ હવો, જેણઇ લહી શુભ ગતિ વાટરે. ૨૦

શ્રી ગુણસેન સોહામણા, દેવચંદ્ર સૂરિ સારરે;
નગર ધંધુકઈ આવીઆ, સાથિં બહુ પરિવારરે. કો. ૨૧

તિહાં એક સાહ ચાંચો વસઈ, મોઢ વંસ અભિરાંમરે
નારી ચાહની તેહને, શુપન લહઈ શુભ તાંમરે. કો. ૨૨

આવી રહઈ તવ ગુરૂ તણઈં, સુપન લહિઉં સ્ત્રી જેહરે;
રયણ ચિંતામણી પેખીઉં, ગુરૂનઈં આપ્યું તેહરે. કો ૨૩

ગુરૂ કહઇ સાંભલિ શ્રાવિકા, સુત હોસ્યઇ ગુણવંતરે;
સંયમ લેસઇ શુભપરિં, મહિમા વંત અત્યંતરે. કો. ૨૪

અસ્યું કહી ગુરૂ ચાલીઆ, ઉદરઇં વાધઈં બાલરે;
પુણ્યવંતો નર પ્રગટીઓ, માત પિતા પ્રતિપાલરે. કો. ૨૫

સંવત અગ્યાર પસ્તાલંઈ, લગન અનોપમ સારરે;
કાતી સુદિ પુંનિમ દિનઇં, જનમ્યો દેવકુમારરે. કો. ૨૬

આકાશ વાંણી તવ હવી, સુત હોસ્યે બ્રહ્મચારરે;
જૈન ધર્મ દીપાવસ્યેં, લેસ્યેં સંયમ [1]સારરે. કો. ૨૭

અતિ ઉંત્સવ કરી થાપીઓ, ચંગદેવ તસ્સ નામરે;
પંચ વરસનો સુત થયો, બહુ વાધ્યા ગુણ ગ્રામરે. કો. ૨૮

એણઈં અવસરિ તિહાં આવીઆ, દેવચંદ્ર સૂરિ [2]રાયરે;
સાહમીઉં શ્રાવક કરઈ, આવઈ ગુરૂ ગણધારેરે. કો. ૨૯

ચંગદેવ તિહાં માયસું, ગુરૂનઇં વંદનિ જાયરે;
જઇ બઇઠો મુનિ બઇસણઇ, હઇડઈ હર્ષ ન માયરે. કો. ૩૦

---

૧ ભાર. ૨ સાર.

ગુરૂ કહઇ સાંભલિ શ્રાવિકા, [1]પૂર્વ બોલ સંભારીરે,
એ સુત આપો અહ્મતણુઈ, એ નહી રહઇ સંસારરે. કો. ૩૧
વલી વિમાસેં શ્રાવિકા, સુત દીધો કિમ જાયરે;
મુઝ ભરતાર મહેસરી, કોપિં સોય ભરાયરે. કો. ૩૨
સંઘ ચતુર્વિધ વિનવેં, સાંભલિ ચાહની વાતરે;
એ સુત આપો ગુરૂ તણુઇ, હુઇ જીનશાસન નાથોરે. કો. ૩૩
ધંન્નાવંત તે શ્રાવિકા, દીધું પુત્રનું દાનરે.
કુંમર લેઇ ગુરૂ ચાલીઆ, જીમ નિરધન નિધાનરે. કો. ૩૪
કર્ણ પુરિ ગુરૂ આવીઆ, ઉદયન મંત્રી જીંહાઇરે;
કુંમર ભલાવ્યો તેહનેં, સુમરિં વાધઇં ત્યાંહિરે. કો. ૩૫
એણુઇ અવસરિ ઘરિં આવીઓ, ચંગદેવનો બાપરે;
સુત નવિ દેખઇં આંગણુઇં, ચિંતાતૂર હુંઓ આપરે. કો. ૩૬
જઈ પુછઇ ઘરિ નારીનઈ, પુત્ર ન દીસઇ કાંઇરે;
સ્ત્રી કહઈ સુત ગુરૂનઇ દીઓ, ચાંચો કોપ્યો ત્યાંહિરે. કો. ૩૭
અંનપાંન તેણુઈ પરિહરી, આવ્યો ગુરૂ નઇ પાસીરે;
દેવચંદ દિઇં દેસના, સુણતાં સહુ ઉલાસીરે. કો. ૩૮

દુહા.

ઉલાસઇં ચાંચો સુંણઇ, ગુરૂ કહઇ તત્વ વિચાર;
આઠ પુરૂષ જગિ દોહલા, જો સોધઇં સંસાર. ૩૯
દાતા, તપીઆ, સમતા નરા, ગુણગ્રહી **શીલ** સુજાણ;
વિરલા પર ચિંતા લહઈ, વિરલા નહી [2]મનિ માંન. ૪૦

---

૧ પૂરવ. ૨ મનિન હિમાણ.

સાતઇ નર સોધ્યા મિલઇ, પણિ વિરલો દાતાય;
દાતામાં દાંનિ વડો, જે દિઈ સુત ભિક્ષાય. ૪૧

તું દાતા જગમાં વડો, તઇં દીધું સુત દાંન;
તાહરી કીરતિ જગિં રહી, જીહાં થિર અમર વિમાન. ૪૨

મહાભારથ માંહિં કહિઉં, જેણઇં કુલિ યતિ ન થાય;
તસ પૂર્વજ અવગતિ ભમઇં, મુગતિ કિહાઇં ન જાઈ. ૪૩

ચાંચો તિહાં સંસઈ પડિઓ, બાજી નવિ બોલાય;
ઉઠયો [1]ગુરૂવંદન કરઇ, ઉદયનઇ મંત્રી જાઈ. ૪૪

વસ્તુ.

ધરિ આવ્યો ધરિ આવ્યો સેઠ ચાંચો;
મંત્રી મુખિથી ઇમ કહે, સુપુરૂષનર તુસીહ સાચો;
પુત્રદાન જગિતે દિઉ, તે મે નવિ દેવાય;
ત્રણ્ય લખ્ય સોવન લીજીઇ, સ્વામિ ભગતિ ઉચ્છાય. ૪૫

તેમ સેઠે તેમ સેઠે માંન કીધો;
ત્રણ્ય લાખ ધનંનવિ લીઓ, પુણ્ય કાજી મે પુત્ર દીધો;
રાજ હંસ કુલમાં રેહે, પુંત્ર એ હોસ્યે પ્રસિધો;
તેણે કારણિ મે સુત દીઓ, રાખું ગુરૂની લાજ;
લાજે ધર્મ કેતા મલે, કરે સો દૂકકર કાજ ૪૬

ચઉપઇ.

દુઃકકર કાજ નર લાજીં કરઇં, ભાવ દેવ સંયમ આદરઇં;
લાજી મરિઅચી ન ગિઉંધરિં, તાપસ વેપ રહ્યો તે પહઇરીં. ૪૭

---

૧ તવ.

ઋષભદેવ સાથિં ઋષિ જેહ, લાજી ધરિ ન આવ્યા તેહ;
લાજી કુંડરીક દીક્ષા વહઇ, લાજ તજી તવ દુર્ગતિ જાય. ૪૮
લાજી ઝુંઝઈ રણહ મઝારિ, લાજઇ શીલ પાલઇ નરનારી;
લાજઇ ચાંચો આપઈ પુત્ર, ન દીઈ ગુરૂ નઈ પાછો ઉત્ર. ૪૯
લાજી ધર્મ ઘણા નર કરઇં, લાજી પુરૂપ કુમારગિં ટલેં;
લાજીંપ દાન દિન કેતલાં, લાજીંઇં ભુંડા થાઇ ભલા. ૫૦
ચાંચો ગુરૂનઇં વાંદી વલ્યો, સકલ સંઘ મનોરથ ફ્લ્યો;
નવ વરસહનો સુત જવ થયો, સંયમ લેઈ ગુરૂ પાસઇ રહ્યો. ૫૧
સોમદેવ દીધું તસ નાંમ, દિન દિન વાધઈ બહુ ગુણ ગ્રામ;
એકદિવસ મુનિ ગુરૂનઈ પાસિ, નાગપુરઈ આવ્યા [1]પ્રભાતિ ૫૨
વસઈ વિવહારી તિહાં ધનદ, પુણ્ય પસાઈ કરઈ આનંદ;
કોયક પૂરવ પાપ પસાય, [2]તે વિવહારી નિર્ધન થાય. ૫૩
સાહ ધનદ તવ ચિંતઈ હીઇં, ધનનાઠું તો કહઈ નઇં કહીઇ;
જીહાંરઇં ધરિ ધન હુઇ બહુ, પ્રાંહેં ફિરપી થાઈ સહુ. ૫૪
ભોમિરહિઉંધન વિણસી જાઇ, પરઘરિં મુક્યા પરના થાઇ;
હરઇ ચોર નઇં રાજા લીઇં, વિશ્વાનર પરજાલઈ દીઇં ૫૫
ધન હારઇં નર બહુ જૂવટઈ, પુણ્ય વિના વ્યાપારઇ ઘટઈ
જલ બૂડઇ કુવસનઇ જાઈ, પુણ્ય કાજી વિમાંસણ થાઈ. ૫૬
જો મઈ પુણ્ય ન કીધું બહુ, તો ઘરથી ધન નાઠું સહુ;
શોકાતૂર હુઓ મનમાંહિં, ભૂંમિ ખણેવા બઇઠો તિહાં. ૫૭
ઉંડી ભોમિ ખણિ જેતલઇં, લક્ષ્મી લ્હાહાલા થઈ તેતલઈં;
ભરી ટોપલાં નાંખઈ દ્વારિ, એણુઈઅવસરિ મુનિઆવ્યા[3]દ્વારિ; ૫૮

---

૧ ઉલ્લાસ. ૨ સો. ૩ બ્હારી.

ધર્મલાભ દેઇ ઋષિ રહઈં, નરનારી હઇડઇ દૂખ વહઈં;
મહા [1]મૂનિ એ આવ્યા આજ, રાજ દેઅંતાં ન રહે લાજ. ૫૯

કૃપણ નહીં આપણ ઘરિ કદા, ઘૃત, ખાંડ, ગોલ દેતાં સદા;
આજ કેહીપરિ આપું ઘસિઈં, સ્ત્રી દૂખ આંણી ઉરઇપઇસઈં. ૬૦

ગદગદ સ્વરી તવ બોલે નારી, ઘઈંસિ નિંપની ઘરહ મઝારિ;
વહઇરો સ્વામી રાખો મન, તુહ્મો મુંનિવર છો પુરૂષ રતન. ૬૧

રાજ લેઈ વહરાવઈ જસઈં, ચેલઈં સમસ્યા કીધી તસઈં;
અંગણિ દીસઈં બહુ નિધાંન, રાજ તણું કાં દેતાં દાંન. ૬૨

શેઠઇ તિહાં સમસ્યા લાહી, ચેલાનઇ ઉપાડયો સહી;
લિહાલા ઉપરિ મુંકયો જસઈં, [2]હેમટંકા બહુ થયા તસઈં. ૬૩

દેખી શેઠ હુઓ હર્ખ અપાર, ગુરૂ તઈં કીધી માહરી સાર;
ગયું નિધાન વલ્યું તુજ પુણ્ય, કેહીપરી લાજ રહત વિણ ધન. ૬૪

ધન વિણ કોઈ ન માનઈં ગુણઇં, ધન વિણ નર સહુઇં અવગુણઈં;
ધન વિણ કોઇ ન આવે કાંમ, ધન વિણસું કીજઈં શુભ નાંમ. ૬૫

ધન વિણ રૂપ રલઇ સંસાર, ધન વિણ નેહ છંડઈ નરનાર;
ધન વિણ બુદ્ધિ તે બઈઠી રહઇ, ધન વિણ પુરૂષ મુહુત્ત નવિલહઇ. ૬૬

લૂલો ટૂંટો નઇ પાંગલો, બહઇરો, બોબડ નઇ આંધલો;
ઋદ્ધિં પૂજા કોઢિ લહઈં, કંદર્પ કોડિ તે બઇઠો રહઈં. ૬૭

જો ધનવંત અધિ કેરૂં જમઈં, સકલ લોકનઈં તે પણિ ગમઈં;
જો નિરધન અધિ કેરૂં ખાય. તો દારિદ્રી નર હેલાય. ૬૮

ધનવંત બોલઇ આલ પંપાલ, લોક ભણઈં [3]તસ વાચાલ;
જો નવિ બોલઈ રંક સરીર, તો સહુ ભાંખઈ ભલા ગંભીર. ૬૯

---

[1] મુનિવર. [2] હાટિર, ટિંબ થયો તહાંતસે. [3] ભલ.

જો ઉંઘેં સુણતોજ વખાણ, તો એ લીનો પંડિત જાંણ;
પંથઇ ધનવંત પાલો જાય, તો તે માંન રહિત કહેવાય. ૭૦

એટલું દ્રવ્યતણું બંધાણ, સાંભલિ ગુરૂ તું ચતુર સુજાણ;
તે ધન આવ્યું ધરિ (તુમ)થકી, ગુરૂ પસાઈ થયો હું સુખી. ૭૧

તુહ્મ દર્શણ વાધઇ મુઝ પ્રેમ, ટલી કોયલા થયું જવ હેમ;
બહુ ધન ખરચી અતિ ઉદાય, જીહારઈ એ ગુરૂ પદવી થાઈ. ૭૨

દીધું હેમાચારજ નાંમ, [1]કશ્મેરી ભણી ચાલ્યા તાંમ;
સાંહમી આવી તિહાં સરસ્વતી, હેમ તણઈ કર્મઈ થઇ છતી. ૭૩

એક દિવસ ગુરૂ ગિરૂઓ જેહ, કહઈ સિદ્ધચક્ર મંત્ર વલી તેહ;
હેમાચાર્ય સિખાઈ સહી, સાધેવા ઉઠયા ગહઇ ગહી. ૭૪

મલયગિરિ, દેવેંદ્ર સૂરિ, હેમાચાર્ય પુણ્ય અંકુર;
એ ત્રિણિ ચાલ્યા [2]ગહઈગહી, ગ્રાંમ કુંમારઇ આવ્યાં [3]વહી. ૭૫

પરિચ્છટ વસ્ત્ર પખાલઈ જીંહા, દીઠું ચીર ઉગવીઉં તિહાં;
ભમરા બહુ ગુંજારવ કરઈ, ગંધ વિલૂધ્ધા મધુકર ફિરઇ. ૭૬

દૂહા.

પ્રેમ વિલૂધા ભમરલા, ગંધઈ પદમણી ચીર;
પ્રમલ સાર સુંગધ બહુ, પદમણી તણું શરીર. ૭૭

પદમની નઈ પોહર નિદ્રા, એ પોર નિદ્રા હસ્તની;
ચિત્રણી નઇ ત્રિપહોર નિદ્રા, અઘોર નિદ્રા સંખણી. ૭૮

પદમની તે હંસનાદિં, હસ્તની ગંભીરતા;
ચિત્રણી તે કાગકંઠી, સંખણી ખરધીરતા. ૭૯

પદમની તે પુષ્પગંધી, [4]ચેલગંધી હસ્તની;
ચિત્રણી તે ચંપગંધી, મચ્છગંધી સંખણી. ૮૦

---

૧ કાશ્મેર. ૨ ઉલ્લસિ. ૩ ધસી. વેલિ.

પાસેર જમઈ તે પદમની, અધસેર જમે તે હસ્તની;
સેર જમઈ તે ચિત્રણી, સર્વ [1]જમઈ તે સંખણી. ૮૧

પદમની સિરિ વેણી સુક્ષ્મ, લંબ વેણી હસ્તની;
ચિત્રણી (તે) ભમર વેણી, ટુંકડી [2]વેણ સંખણી. ૮૨

પદમની તે પાંન રાચઈ, માંન રાચઈ હસ્તની;
ચિત્રણી તે ચિત્ત રાચઈ, કલહ રાચઈ સંખણી. ૮૩

પદમની તસવંક પયોધર, હસ્તની મોટા [3]ઘણાં;
ચિત્રણી તસ શાંમ પયોધર, સંખણી લંબકુચના. ૮૪

શુભદાંતિઈ સ્ત્રી પદમની, હસ્તની ઉંચા દંતી;
ચિત્રણી સ્ત્રી સમીપાંતિઈ, સંખણી લંબ અત્યંત. ૮૫

મહિલા લક્ષણ કવિ કહઈ, કઇ લહઈ ચતુર નિરંદ;
ચીર ભમરો દેખી કરી, હરખ્યો હેમસૂરિંદ. ૮૬

ઢાલ

છાનોને છુપીને કંતાકિહાં રહ્યોરે—એ દેશી રાગ. રામગિરિ.

હેમ સૂરિં તિહાં પૂછીઉં એ, પરિઅટને તેણઈ ઠારિરે;
જેણઇ ચીરઇ મધુકર ભમઇરે, તે પહઇરિઇ કુંણ નારિરે—આંકણી ૮૭

પરિઅટ કહઇ સુંણો સાધુજી એ, અધિકારી એણઇ ગાંમિરે;
તે ઘરિ નારિ પદમનીરે, રતનવતી એ હવઈ નાંમિરે. હે. ૮૮

સાધ સલુંણા તિહાં આવીઆએ, અધિકારિ ઘરિ બારિરે;
ધર્મ લાભ દેઇ બોલીઆએ, આશ્રમ દેઈ ઉતારિરે હે. ૮૯

તવ અધિકારી ઈમ કહઇ એ; ઋષિ રહુ આપુઇ ઠારિરે;
મધુર વચન દિઓ દેસના એ. સમઝાવો નરનારીરે હે. ૯૦

---

૧ આહારિ. ૨ લટી. ૩ સ્તના.

ઋષિજી ઉતારઈ ઉતર્યારે, નવરસ કરઈરે વખાંણુરે;
સહુ રસ ભેદ ભલા લહઇરે, જે હુઈ જાંણ સુજાંણુરે. હે. ૯૧

શંગાર,હાસ્ય,રૂદ્ર,[1]કરૂણાભલીએ, વીર, ભયાનક સારરે;
બીભત્સ અદભુત, શાંતિ રસારે, આંણ્યો ઉતારી પારરે. હે. ૯૨

આઠરસ જેણઈ જાંણીઆરે, ન લહ્યો તેહમાંનો ભેદરે;
પંડિત સોય અધુરડોરે, વિપ્ર જીસો વિણ વેદરે. હે. ૯૩

અષ્ટરસ આઠઈ અંગમાંરે, નવમો સિરિનઈ ઠાંમિરે;
સિર વિણ સરીર ન શોભીઇરે, કર, પાય ન આવઈ કાંમિરે. હે. ૯૪

શાંતિરસ રૂપણી રસવતીરે, નિંપાવ્યા મુનિ સારરે;
આઠરસ રૂપિઆ તિહાં વલી એ, ધગાવઇ અંગારરે. હે. ૯૫

સોઈ રસવતી જે જમઇરે, નાસઇ તાપ કપાયરે;
તપ, જપ, કષ્ટ કર્યાં વિનારે, તે નર મુગતિં જાયરે. હે. ૯૬

કૂરગડૂ હુઓ કેવલીરે, ચંદ્ર રૂદ્રનો શિષ્ય [2]તેહરે;
તપ, જપ, ધ્યાંન કર્યા વિનારે, સમતાઇં સિધ્યા તેહરે. હે. ૯૭

એ રસ શાંતિ સોહામણોરે, પોખઇં દેવ ઇંદ્ર સૂરિરે;
એણીપરિં દેતાં દેસનારે, હવું ચઉમાસું પૂરરે. હે. ૯૮

ગુરૂ કહઇં સુંણો અધિકારીઆરે, ચઉમાસું કરિવઉં ઇહાં સારરે;
હવઇ ઇહાંથી અહ્મો ચાલસ્યુંરે, રહઇતાં નહી આચારરે. હે. ૯૯

સ્ત્રી પીહરિ નર સાસરેરે, મુનિવર એકઈ ગામિરઈ;
એ ત્રણ્યે વણસે સહીરરે, જો રહે એકે ઠામિરે. હે. ૧૦૦

ચઉપઇ.

વિણરાંધણિવિણસઇજીમખીર, વિણ પહરઇ નારિ વિણસઇચીર;
વિણખેડ્યું વિણસઈજીમજૂત, વિણ હાથિં વિણસઈ ઘરસૂત્ર. ૧

---

૧ કરૂણા રૂદ્ર રસ્યેરે. ૨ જેહરે,

ાણસઈ વિણચઢનારિ તુરી, અતિ લાડઇં વિણસઇં દીકરી;
ાણસઈખ્યયરોગઇં જીમ ગાત્ર, વિણસઇં ભુંડાસાથિં યાત્ર. ૨

ાણસઈ દાતા વહુણાં પાત્ર, વિણસઇં પંડિત વિહુણાં શાસ્ત્ર;
નમયલઇં વિણસઇં પરલોક, પુણ્ય કરિઉં તે થાય ફોક. ૩

ોણસઇં વિદ્યા અતિ અભિમાંન, વિણસઇં કંઠ વિહુણું ગાંન;
ંણસઇ અતિઆલસ,નિજ કાંમ, વિણસઇં અમરખીજથી ગાંમ. ૪

ઠો તે વેગઇં વાંણીઓ, રાઉલરાઇં તે જાંણીઓ;
ંણસઇ પુરૂષ કુદેસઇ ગયો, વિણસઈઋષિ થિર વાસો રહ્યો. ૫

ઢાલ-પાછલી.

રાગ-રામગિરિ.

ેણઇં કારણિં અહ્મો ચાલસ્યુંરે, પૂરવ રાખેવા પંથરે;
ઇમ લાભ હવો તુહ્મ ઘણોરે, કરયો પુણ્ય પુણ્યવંતરે. ૬

સુવિહિત સાધુ થિર નવિ રહઇરે, રહતાં વિણસ્યેં વાતરે;
પરિચય બહુ નરનારિસ્યુંરે, તેણઇ સંયમ વ્યાઘાતરે. ૭

તવ અધિકારી ઇંમ કહઇરે, ઋષિ કહો કાંઇ મુઝ કાંમરે;
ગુણઉસંકલ જીમ થઇંઇરે, તુહ્મો કહ્યો ધર્મ અભિરાંમરે. ૮

[1]દેવઇંદ્ર સૂરિ તવ બોલીઆરે, એક અપૂરવ કાજરે;
રસના ઉંચી ન ઉંપડઇરે, કહઇતાં આવઇં લાજરે. સુ. ૯

તુહ્મ ઘરિ નારિ પદમનીરે, નગનપણઇં રહઈ તેહરે;
વસ્ત્ર તજી કરૂં સાધનારે, મંત્ર ફલઈ મુઝ જેહરે. સુ. ૧૦

અહ્મો કરૂં [2]મંત્ર સાધનારે, તું લેઈ રહઈ તરૂઆરિરે;
મન, વચન ચિંતઇં ચૂકીઇરે, તો હણજે તેણઇ ઠારિરે. સુ. ૧૧

---

૧ દેવંદ્ર. ૨ જ્યારે.

ગુણે રંજીત અધિકારીઓરે, ગુરૂનઈ કહઇ મુખિ હાયરે;
ત્રિણિ આચાર્ય નારિસુરે, ગઢ ગિરિનારે જાયરે. સુ. ૧૨
શ્રી જીન પ્રતિમા આગલિરે, નાગી પદમની નારીરે;
આચાર્ય કરઇ સાધનારે, નર હાથિ તરૂઆરીરે. સુ. ૧૩
ન ચલઈ મેરૂની ચૂલિકારે, ન ચલઇ ધ્રુ સર્પ્પ શેષરે;
ન ચલઈ મુનિ મંત્ર સાધતાંરે, જીમસિરિ અક્ષર લેખરે. સુ. ૧૪
પરગતિ હુઓ તવ દેવતારે, વિમલેશ્વર સુર જેહરે;
કેહઇ માગો ઋષિ રાજીઆરે, તુહ્મ મનિ ભાવઈ તેહરે. સુ. ૧૫
દેવેંદ્રસૂરિ તવ [1]બોલીયારે, કાંતીથી પ્રાસાદરે;
શ્રી સેરીસપ્ર આણવોરે, દિઇ વિદ્યા જશ વાદરે. સુ. ૧૬
મલયગિરિ મુખિ માગીઉરે, સિદ્ધાંત વૃત્તિ કરૂં સારરે;
પરગગિ થયો સુર તે સહીરે, દિઇ મુઝ શક્તિ અપારરે. સુ. ૧૭
હેમ હરૂખિત તવ બોલીયારે, દિઇ મુઝ વિદ્યા એહરે;
વચનબલિ નૃપ બુઝવુ રે, સાસન દીપાવઇ તેહરે. સુ. ૧૮
હેમ વચને અતિ હરખીઉરે, સુર હુઓ સંતુષ્ટરે;
વિદ્યા ત્રિણિ દેઈ કરીરે, કીધી પુષ્પની વૃષ્ટિરે. સુ. ૧૯

દૂહા.

પુષ્પ વૃષ્ટિ દેવે કરી, વિદ્યા હુઈ પરતખિ;
ગુરૂ ચરણે આવિ નમ્યો, હેમાચારજ શિષ્ય. ૨૦

ચઉપઇ.

હેમાચાર્ય ગુરૂનઇ નમઇં, ગુરૂનઇં ચેલો દીઠો ગમઇં;
હર્ખ ઉપનેં બઇસે ધ્યાન, આંબિલ તપ આરાધઈ ગ્નાન. ૨૧

---

૧ માગિયો.

ખટ્ મહિના નઇં અંતિ કરી, આવઇં શાસન સુરસુંદરી;
ગુરૂ વાંદિનઇં ઉભી રહી, સુલલિત વાંણી સુખિંથી કહી. ૨૨
હેમાચાર્ય તાહરે શિષ્ય, તેહનઇં પદવી આપો ઋષિ;
તેહથી જીનશાસન ગાજસઇં, જસ પડહો જગિમાં વાજસઇં. ૨૩
અસું કહીનઇં દેવી ગઇ, ગુરૂ ધ્યાનઇં(મી)ઉઠિઆ ગહગહી;
મનમાં વાત હતી તે [1]થઈ, આગઇં દૂધ નઇં શાકર ભલી. ૨૪
આગઇં સિંધ એને પાખર્યો, કનક કલશ નઇં અમૃત ભર્યો;
આગઇં ગુરૂ ચેલામાં નેહ, શાસન દેવીઇં દેખાડયો તેહ. ૨૫
હરખ્યો ગુરૂ ઉઠિઉ તેણીવાર, સાથિં સહુ લીધો પરિવાર;
આવ્યા નાગપુરિ મુણીંદ, વસઇ વિવહારી જીહાં ધનંદ. ૨૬
ગુરૂ જ્ઞાની તિહાં કરઈ વખાંણ, સંઘ ચતુવિધ સુંણઇં સુજાંણ;
ધર્મ કથા કહઇ ચિહું પ્રકાર, દાન, શીલ, તપ, ભાવના સાર. ૨૭
જે હલૂઆ એકા અવતાર, તે આરાધઈ સોઇ ચ્યાર;
યોવન વયિં ઇંદ્રી વસી કરઇં, બાર ભેદ તપ આદરઇં; ૨૮
ભલી ભાવના ચોખું ધ્યાન, ધન પાંમી દિઇં પાત્રઇં દાંન.
સાતે ક્ષેત્રે વિત્ત વાવરઈ, બિંબ પ્રતિષ્ટા યાત્રા કરઇં. ૨૯
જે ધન ખરચ્યું જીમણઇં હાથિં, જીહાં જાય તિહાં આવઇ સાથિં
ગુરૂગિરૂઆ તિહાં એણીપરિકહઇં, અલ્પ સંસારી તે સદહઇં. ૩૦
ગુરૂ ઉપદેશ સુંણી શુભ ધ્યાંન, ધનદ ખરચઈ બહુ નિધાંન;
સંવત અગ્યાર છાસઠયો જસઇં, એહ મહોત્સવ કરાવ્યો તસઇં. ૩૧
હેમ સૂરિ નઇં થાપી કરી, [2]આવ્યા તે પાટણ પરવરી;
પત્તન (નો) રાજા જેસંગ જેહ, રાય રેવાડી [3]ચઢીઓ તેહ. ૩૨

---

૧ મલિ. ૨ ગુરૂ આવ્યા પાટણ. ૩ ચાલ્યો.

હેમાચાર્ય દીઠા તિહાં, હર્ખ હુઓ તવ હઈડા માંહિં;
[1]મોટા તે બોલાવઈ હસી, ધર્મ કથા કાંઈ કહું ઉલસી. ૩૩

હેમ વચન હરખીનઈ કહઈ, દયા, દાનથી નર સુખ લહઈ
રાય કહઇ તું ગુરૂ અવધારિ, નિત્ય આવેવું સુહુલ મઝારિ. ૩૪

નૃપ વચને હરખ્યો મુનિરાય, રાજ સભામાં નિતિ જાય;
ધર્મ સુણાવઈ જેસંગ તણઈ, હેતુ યુગતિ દ્રષ્ટાંતઈ ઘણઈ. ૩૫

સ્વામી ખટ્ દર્શણ નિરખીઈ, સાચો ખોટો શ્રેય પરખીઈ;
સુધો વર્ગ આદરીઈ આજ, કૂડો ધર્મ તજો મહારાજ. ૩૬

કૂડા ગુરૂ નઈ કૂડા દેવ, કૂડા શ્રેયની મ કરૂ સેવ;
મિથ્યા ધર્મ કરંતા વલી, પુણ્ય સકલ જાયે પરજલી. ૩૭

ગલીઈં ધોયો જીમ કાગડો, કિમ ઉજલ હોસી બાપડો;
તિમ જીમ મિથ્યા કરતો ધર્મ, કહો કિમ હોસઇ આઠઇ કર્મ. ૩૮

તેણિ કારણિં શ્રેય પરિખ્યા કરૂં, સુધો ધર્મ તુહ્મો આદરૂં;
જશોમતિ જીમ પરિખ્યા કરી, બઇલ પુરૂષ જેણઈ કીધું ફિરી. ૩૯

સંખપુરી સંખ શ્રેષ્ટિ વિચાર, જશોમતિ તેહનઇ ઘરિ નારી;
સ્ત્રીનેં નવિ માંને' ભરતાર, સાહ પરણ્યો તવ બીજી નારી. ૪૦

નવ યોવન નઇ નાહ્ની નારી, તે આવી ગરઢા નઇં ઘરબારિ;
વૃદ્ધપુરૂષ તિહાં હરખઇં હસઇ, રાતિ દિવસ નવિ [2]પાછો ખસઇં. ૪૧

જીજીકાર કરઇં સ્ત્રી તણઇં, જે બોલે તે પ્રેમઈં સુંણઇ;
વૃદ્ધ પુરૂષ નઈ નાહ્નનારી, દુલહો યોગ મિલઇં સંસાર. ૪૨

બિહું નરનારી રંગિં રમઇં, પહલઈ સ્ત્રી નઇં તે નવિ ગમઇં;
નરૂયઇતેહનઈતન, ધન, માલ, ખિણ ખિણ ખટકંઈસોકણીશાલ ૪૩

---

૧ રાયતવ. ૨ પાછો નવિ.

દૂહા.

સા મેરી સુલખણી, ચઢી તે રાવલ ચઉકિ;
હું તુહ્મ પૂછું રે પડિતા, સૂલી ભલી કઇ સોકિ. ૪૪
સૂલી એકજ કઠડો, સોકિ અનંતા કઠ;
નિત્ય મરીઇ નિત મારીઇ, હઇડા પગ પગ હઠ. ૪૫
સૂલી આપઇ એક મરણ, શોકી દિઇ સોવાર;
લોયણ પેહું તણખલું, ખટકઈ વારોવાર. ૪૬
કાંણો કોલો કૂબડો, સોકી વિના પીઉહંત;
સોકી સરીખું કાંમદેવ, દૈવ મ દેઇસ કંત. ૪૭
ધરટી પડાં જીમ હોઇ ધરનિ, કણય સરીખું કંત;
કહો કિમ આખો ઉગરઈ, ભરડી આણુઇ અંત. ૪૮
પરવસ પીઉ પરવસ ધન, પરઘરિ ભોયણ આસ;
પર હથ્થિ જે કજડાં, એ ચિહું પડયાં નિરાસ. ૪૯
પરહત્થિ ગઈ જે પ્રમદા, ખિણખિણ સાલે તેહ;
સાલઈ સાપણિ શોકડી, નરહ નસાડયો નેહ. ૫૦

અથ કુનિહાં.

બેર બેર દહઇત, કઈ ઠાકુર લૂસણો;
દહંત નારી કુનારી, (કે) બેર બેર રૂસણો.
ગલીઓ બઇલિ દહંત કઇ પંથઈ બઇસણો;
કુનિ કુનિ હાં (હાં) ભાઇ દહંત શોકડી શાલ કઈ ગુંમડ આસણો. ૫૧
સીહન કઈ સરિસલકઈ મેહા ગજણો
ભૂપતિ કે સરીસલ, રણઈ દલ ભંજણો.
શાલતહી ખિણઅણિ કે તાજો તાંજણો;
કુનિ હાં હાં ભાઈ કામની કે સિરિ [1]સલકઇ લુંછન લાજણો. ૫૨

---

[1] સોક.

છંદ—અડઅલ્લ.

ડુંગર કડણિ કુકડ જીમ શલઇ, ગાજી વિન્ન કેશરી સરિ સલઇ;
ચૂકો બાણ જીમ ક્ષત્રી સલઇ, ગયો નાથ સુકુલીની સલઇ. ૫૩
માતો ગયંદ વિંધ જીમ સલ્લે, બોલ કુબોલ સોલડ જેમ સલ્લે;

દૂહા.

નેહ નાઠો નર નારિમાં, સંગતિ શોક વિરાંમ;
હઇડઇ કૂડી પાપિણી, સું કીજઈ શુભ નાંમ. ૫૪

કવિત્ત.

ઇંદ્ર વારણી નાંમ, સોઇ પણિ ખાતાં કહુઉ;
મીઠું નામજ સાર, ખાય તો ખારૂં જડયું.
શીલી તાપ કરંતિ, ગલી પણ ભખી નવિ જાઇ;
દેવા માગઇ ભીખ, પગે અણકહાણે જાય;
ભોજ રાજ કરંઈ વઈતરં, શોક બહઇન જગમાં લહી.
નામ અનોપમ એહ, પરિણામઇ માઠાં સહી. ૫૫

દૂહા.

પરિણામઈ ભુંડી સોકડી, શાલઇ શાલ સમાંન;
યશોમતી દૂખણી થઈ, બઇઠી આરતિ ધ્યાંન. ૫૬
નક્ષત્ર સહુ નીગમ્યાં, નયણ ન નમીઆં હોઇ;
સૂતિ સૂઓ પનોતીઓ, જસપીઉનાં સુખ હોઈ. ૫૭
સુંખી તે કિમ વિસરે, જે મનમાંહિં પઇઠ;
હઇડાં થકીં જો ઉતરઈ, તો સુપનાંતર દીઠ. ૫૮

વાહલા તે કિમ વીસરઈ, જેસું ઘણો સનેહ;
વિસાર્યાં ન વિસરઇ, ગરૂવા તણા સનેહ. ૫૯

ક્યાંહાં કોયલ ક્યાહાં અંબવન, ક્યાહાં મોરા ક્યાંહાં મેહ;
રાતિ દિવસ તે સંભરઈ, જેમ બાપીડા મેહ. ૬૦

સજન થોડા હંસ જેમ, વિરલા કહી દિસંત;
દુર્જન કાલા કાગ જેમ, મહિયલિ ઘણા ભમંતિ. ૬૧

તગણ સરિસો નેહડો, મકરિસ હઇડા ગમાર;
ગાધે નાખી ગુણ જેમ, વલતી ન ફરે સાર. ૬૨

જો આવે દસ ભલા, જો નાવે તો વીસ;
જેણે ચિત્ત ઉતારીયા, તે સું કેહી રીસ. ૬૩

સનેહ વિણસીઉં રૂસણું, ગઢ વિનાસિ પોલિ;
અણમાનિતો પરોહણો, આ વેઢે અંધોલી. ૬૪

પીઉડો મુજ સનેહ તજ્યો, હુઓ તે જાંણ ગમાર;
જે નર માની વંકડા, તે નર થયા ખૂહાર. ૬૫

નદીતે વંક વોલા ભણી, પર્વત ઉડા ખોહ;
વાંકા નર ને વિઘન ઘણા, ગેહેલી મુધિ મ રોય. ૬૬

એણઇ અવસરિ તિહાં આવીઓ, મંત્ર સુવાદી જેહ;
જશોમતી પ્રેમઈ કરી, વેગઈ તેડયો તેહ. ૬૭

કર્મ કથા માંડી કહી, તેહનઈ થઇ દયાય;
મંત્ર મૂલ દીધું અસું, જેણઇ નર પોડી થાઈ. ૬૮

જશોમતી પ્રેમઇ કરી, રાંધ્યાં અંન અપાર;
મંત્ર મૂલ માંહિં ધરિઉ, ભુંજાવ્યો ભરતાર. ૬૯

પુરૂપ ટલી પોઠી થયો, નાઠાં ડાઢી મુંછ;
લાંબી કોટિં લટકતો, લાંબા શિંગ નઈ પુંછ. ૭૦

છંદ-અડઅલ્લ.

ડુંગર કડણિ ક્રુકડ જીમ શલ્લઇ, ગાજી વિજ કેશરી સરિ સલ્લઇ;
ચૂકો બાણ જીમ ક્ષત્રી સલ્લઇ, ગયો નાથ સુકુલીની સલ્લઇ. ૫૩
માતો ગયંદ વિંધ જીમ સલ્લે, બોલ કુબોલ સોહડ જેમ સલ્લે;

દૂહા.

નેહ નાઠો નર નારિમાં, સંગતિ શોક વિરાંમ;
હઇડઇ કૂડી પાપિણી, સું કીજઈ શુભ નાંમ. ૫૪

કવિત્ત.

ઇંદ્ર વારૂણી નાંમ, સોઈ પણિ ખાતાં કડુઉં;
મીઠું નામજ સાર, ખાય તો ખારૂં જડબું.
શીલી તાપ કરંતિ, ગલી પણ ભખી નવિ જાઇ;
દેવા માગઇ ભીખ, પગે અણહાણે જાય;
ભોજ રાજ કરંઈ વઈતરૂં, શોક બહઇન જગમાં લહી.
નામ અનોપમ એહ, પરિણામઇ માઠાં સહી. ૫૫

દૂહા.

પરિણામઈ ભુંડી સોકડી, શાલઇ શાલ સમાંન;
યશોમતી દૂખણી થઈ, બહઇ આરતિ ધ્યાંન. ૫૬
નક્ષત્ર સહુ નીગમ્યાં, નયણ ન નમીઆં દોય;
સૂકે સૂઓ પનોતીઓ, જસપીઉનાં સુખ હોઈ. ૫૭
સુંગી તે કિમ વિસરે, જે મનમાંહિ પઇઠ;
હઇડાં થકી જો ઉતરઈ, તો સુપનાંતર દીઠ. ૫૮

વાહલા તે કિમ વીસરઈ, જેસું ઘણો સનેહ;
વિસાર્યો ન વિસરઇ, ગરૂવા તણા સનેહ. ૫૯

ક્યાંહાં કોયલ ક્યાહાં અંબવન, ક્યાહાં મોરા ક્યાંહાં મેહ;
રાતિ દિવસ તે સંભરઈ, જેમ બાપીડા મેહ. ૬૦

સજન થોડા હંસ જેમ, વિરલા કહી દિસંત;
દુર્જન કાલા કાગ જેમ, મહિયલિ ઘણા ભમંતિ. ૬૧

તગણ સરિસો નેહડો, મકરિસ હઇડા ગમાર;
ગાધે નાખી ગુણ જેમ, વલતી ન ફરે સાર. ૬૨

જો આવે દસ ભલા, જો નાવે તો વીસ;
જેણે ચિત્ત ઉતારીયા, તે સું કેહી રીસ. ૬૩

સનેહ વિણસીઉ રૂસણું, ગઢ વિનાસિ પોલિ;
અણમાનિતો પરોહણો, આ વેઢે અંઘોલી. ૬૪

પીઉડો મુજ સનેહ તજ્યો, હુઓ તે જાંણ ગમાર;
જે નર માની વંકડા, તે નર થયા ખૂહાર. ૬૫

નદીતે વંક વોલા ભણી, પર્વત ઉડા ખોહ;
વાંકા નર ને વિઘન ઘણા, ગેહેલી મુધિ મ રોય. ૬૬

એણઇ અવસરિ તિહાં આવીઓ, મંત્ર સુવાદી જેહ;
જશોમતી પ્રેમઈ કરી, વેગઈ તેડયો તેહ. ૬૭

કર્મ કથા માંડી કહી, તેહનઈ થઇ દયાય;
મંત્ર મૂલ દીધું અસું, જેણઇ નર પોઠી થાઈ. ૬૮

જશોમતી પ્રેમઇ કરી, રાંધ્યાં અંન અપાર;
મંત્ર મૂલ માંહિં ધરિઉ, ભુંજાવ્યો ભરતાર. ૬૯

પુરૂપ ટલી પોઠી થયો, નાઠાં ડાઢી મુંછ;
લાંબી કોટિં લટકતો, લાંબા શિંગ નઈ પુંછ. ૭૦

ઢાલ.

હમચીની.

પુંછ [1]નચાવઇ શિંગ હલાવે, દેખઈ નાની નારી;
તે ગઇ રાજ સભામાં વેગઈં, નૃપ આગલી પોકારીરે. હમચડી. ૭૧
સ્વામી માહરો કંત અનોપમ, સોકી કીધો પોઠી;
ભૂપ તેડો તસ સીખ દેઇનેઈં, છેદો સિરની ચોટીરે–હ. ૭૨
જશોમતી તેડી ભૂપાલઈં, પૂછી પૂરવ વાતો;
તઇં પોઠી કાં કીધો ભુંડી, જે પોતાનો નાથોરે–હ. ૭૩
જસોજતીકહઇંસુણિ[2]તુસ્વાંમિ, મઇં અપારાધ ન [3]કીધું;
સોકિં કાંમણ કીધું મુઝનઇં, નર તાણી નઇં લીધુંરે–હ. ૭૪
મુઝનઇં નવિ માનઇ બોલાવઈં, તવ હું રોસિં ભરાંણી;
કરતા સું મઇં કીધો પોઠીઓ, અવર કલા નવિ જાંણીરે–હ. ૭૫
(પાછિલી હું પસ્તાણી હો.)
સોકિતણઇં પાપિં થયો પોઠી, દંદ કરઈં એ ઠાલો;
એહનું મસ્તગ મુંડિ રાજા, ગાધઇડિઇં લેઇ ધાલોરે–હ. ૭૬
[4]નૃપતિ નારિ વિખોડઇ [5]એહું, એહું નઇં વઢતિ વારઈં;
જસોમતિનઇં [6]બલદ ભલાવ્યો, તે પણિ તેહનઇ ચારઇરે–હ. ૭૭
જસોમતિપાલઈનિજ પીઉનઇં, વનચારિ જલ પાઇ;
એણઇ અવસરિ એક નારિસું, વડ [7]વિવહારી જાયરે–હ. ૭૮
જશોમતી દેખી નઇ પૂછઈ, વિદ્યાધરની નારી;
કુણ કારણિએ દીસઇં દૂખિણી, ઝુરઇ વનહ મઝારીરે–હ. ૭૯

---

૧ હલાવઇ. ૨ હો. ૩ કીધો. ૪ નરપતિ. ૫ વનઇ.
૬ બટાલ. ૭ વિદ્યાધર.

વિદ્યાધરકહઇ સુણિ હો,[૧]અબલા, કંત પશુ એણિ કીધો;
[૨]અલદ ટલીનઇં પુરૂષજ હોવઇં, સોય મંત્ર નવિ લીધોરે–હ. ૮૦

અનુકંપા આવઇ તસ નારી, બોલઇ બુદ્ધિ વિચારી;
પશુ ટલી જીમ પુરૂષજ થાય, સોઇ બુદ્ધિ [૩]દિઉ સારીરે–હ. ૮૧

વિદ્યાધર કહઇ સુણિ અબલા, એહનો એક ઉપાય;
એ બઇઠી તિહાં એક મૂલડું, તેહથી માંણસ થાઇરે–હ. ૮૨

વિમલ વિમાન વહી તવ ચાલ્યું, શબ્દ ગ્રહઇ તિહાં નારી;
તેણઇ ક્ષેત્રઇં ઉગ્યાં વન વેલી, લીધાં ચુંટી બાહારીરે–હ. ૮૩

છોડ એકેકો હાથે લઈ, પીઉનઇં ચારિ ચરાવઇ;
[૪]સુદ્ધમૂલઆવ્યું મુખિ જીહ્વારઇં, તવ પોઠી નર થાઇરે–હ. ૮૪

જસોમતી હુઇ તવ સુખિણી, પીઉસું પ્રીતિજ વાધી;
બહુ વન વનસ્પતિ સોધંતાં, સુદ્ધ ઓષધિ લાધીરે–હ. ૮૫

તિમ તું ધ્યાંન ધરીનઇ સ્વામી, પટ દર્શન પરખીજઈ;
સુદ્ધ ધર્મ રાજા આદરીઇં, કૂડો શ્રેય તજીજઇરે–હ. ૮૬

સુદ્ધ દેવની પૂજા કીજઇં, સહઈ ગુરૂ પાય નમીજઇં;
સુદ્ધ ધમ આરાધો રાજા, અનિ અનુકંપા કીજઈરે–હ' ૮૭

સિદ્ધરાય હરખ્યો મનમાંહિં, હેમ વચન ચિત્તિ લાગો;
સુદ્ધ ધર્મ શ્રવણે સાંભલતાં, કુમતિ કદાગ્રહ ભાગોરે–હ. ૮૮

એણઇઅવસરિનૃપ અશ્વ ચઢીનેં, સિદ્ધપુરી માંહિં જાય;
ઇસ તણો પ્રાસાદજ ઉંચો, રૂદ્રમાલ નીંપાયરે–હ. ૮૯

પાસઇ આબુ મંત્રી મોટો, રાજવિહાર કરાવઇં;
મૂરતિ વીર તણી તિહાં માંડી, શ્રી જીનના ગુણ ગાઇરે–હ. ૯૦

---

૧ નારી. ૨ બાયલા. ૩ કોહો. ૪ સુદ્ધ મૂલાડું આવ્યું મુખપરિ.

તે દેખી હરખી સિદ્ધ રાજા, આવઈ જીહાં ગુરૂ ખાસો;
અરિહંત ઇસ વચિં સ્યો અંતર, સ્વામી સોય પ્રકાસોરે–હ. ૯૧

હેમ ગુરૂ તિહાં એણીપરિ બોલઇ, અંતર કહું સુણિ રાય;
ઇસ તણઈ માથઈ હુઈ ચંદો, સોય નમઇ જીન પાયરે–હ. ૯૨

શ્રી ગુરૂ વચન સુંણિ જેસંગદે, તેડ્યા શુભ સુતારો,
વાસ્તુ શાસ્ત્રે વાંચોરે વેગઇ, તેહમાં કિસ્યો વિચારોરે–હ. ૯૩

શાસ્ત્ર અર્થ સૂતાર પ્રકાસઈ, સુંણિ જેસંગ નરનાથો;
ઘર સામાનિ તણૈં પંચ શાખા, રાજા ભુવન તે સાતોરે–હ. ૯૪

ઇસ તણઇ દેહરઈ નવ શાખા, શ્રી જીન ધરિ એકવીસો;
મઠી મહેસ તણી વનમાંહિં, નગર ભુવનિ જગદીસોરે–હ. ૯૫

શંકરનઈ દેહરઇ એક મંડપ, જીન ધરિ એકસો આઠ;
ત્રિણુ છત્ર સિંધાસણ શોભઇ, પદમાશન ચઉવાટોરે–હ. ૯૬

જીન પ્રતિમાનઈ પાય લિખીઇ, ગ્રહઇ નવ નિરધારો;
આદિ શક્તિ રહઇ જીન પાસેં, વાસ્તુ શાસ્ત્ર વિચારોરે–હ. ૯૭

અન્ય દેવનઈ એહવી રચના, કીધી કુણઈ ન જાય;
કરઈ કરાવઇ કો હઠી ચઢીઓ, તે મર દૂખીઓ થાયરે–હ. ૯૮

ચક્ર, બાણ, ગદા નઈ ગુપતી, જીણુ વિણુ ઠાંમ અનેરઈ;
ઉછંગઇ અબલાની મૂરતી, વિષ્ણુ તણઇ હુઈ દેહરેરે–હ. ૯૯

અનંત જ્ઞાની તણું પ્રકાસ્યું, વાસ્તુ શાસ્ત્ર વિચારો;
વિશ્વ કર્મા કહઈ માંનો રાજા, ચઉદ પૂરવનું સારોરે–હ. ૧૦૦

શાસ્ત્ર સુંણિ હરખ્યો જેસંગદે, તત્ત્વજ્ઞાન ચિત્ત ભાવઇ,
કનક કલસો કરી રાજાઇં, શ્રી જીન ભુવનિ ચઢાવઇંરે–હ. ૧૦૧

દૂહા.

કનક કલસ રચના કરી, ભવિજન હરખ્યા તિહાંઇ;
સેન લઇ [1]જેસંગ ચઢીઓ, આવ્યો પાટણ માંહિં. ૧

ચઉપઇ

પાટણમાંહિં આવ્યો જેસંગ, હેમ સૂરિ સ્યું લાગો રંગ;
એક દિવસ જીન મંદીર જીહાં, નેમ ચરિત્ર વંચાઈ તિહાં. ૨

હેમ સૂરિ કરતા વ્યાખ્યાન, બહુ જન સું બઇઠો રાજાન;
એણઇ અવસરિઆવ્યોઅધિકાર, સેત્રુંજ્ય પાંડવ સિધ્યા સાર. ૩

બ્રાહ્મણ ભટ ખમી નવિ શક્યા, સભા માંહિં તે બાંભણ બક્યા;
પાંડવ પાંચ પલ્યા કેદાર, હેમ ગલી ગયા મુક્તિ મઝાર. ૪

અસ્યું વચન બોલ્યા ભટરાય, સકલ [2]સભામાંહિં સંદેહ થાય;
નૃપ જેસંગદે પૂછઇ ઇસ્યું, કહુ સ્વામિ ભટ કહઇ છઈ કિસ્યું. ૫

હેમસૂરિ બોલ્યા તેણીવાર, ભારત શાસ્ત્રઈ કસ્યો વિચાર;
પાંડવનો કાનો ગાંગેય, કુટંબ ં ખ દીધી તતખેવ. ૬

એક વચન માહરૂં પાલયો, કુંમારી ભુમિ જઈ બાલયો;
જીહારઈ મરણ હુઉં ગાંગેવ, તિહારઈ ઉપાડયો તતખેવ. ૭

લેઇ ચાલ્યા પર્વત નઈ શૃંગિં, વિશ્વાનર જવ મુંકયો અંગિ;
શબ્દ હવો બાલો કુંણ ઠાંમિં, સો ભીષ્મ દહઇઆ એણઈ ઠાંમિં ૮

દાધા પાંડવ ત્રિણિસઈ સાર, બાલ્યા દુર્યોધન હજાર;
કર્ણ તણી નવિ સંખ્યા લહી, અસી [3]કથા ભારથમાં કહી. ૯

હેમસુરિ કહઈ સુણિ નરનાથ, કુંણ પાંડવની ભટ કહઇ વાત;
જે પાંડવ પાંડુ સુત કહ્યા, તે સેત્રુંજય (ગિરિ) મુક્તિં ગયા. ૧૦

---

૧ જેસંદે. ૨ મનિ વિસ્મે થાય. ૩ સંખ્યા.

શ્રી સેત્રુંજય પાંડવ બિંબ, નાશક ત્રંબક મૂરતિ અસંખ્ય;
ચંદ્ર પ્રભુ સાજણ પ્રાસાદ, પાંડવ મૂરતિ કરતી વાદ. ૧૧

એણઈ વચને હરખ્યો જેસંગ, જૈન [૧]ધર્મનો લાગો રંગ;
રાય કહઈ બંભણિ નવિ લહું, હેમ વચન સાચું સદ્દહું. ૧૨

વિપ્ર કહઇ જેસંગદે સુણો, આદિ ધર્મ નહીં [૨]જૈનજ તણો;
વેદ બાહ્ય અશુચિ મલ ભર્યા, એણઈ ધર્મિ કોઈ નવિ તર્યા. ૧૩

બહૂ મૂલ નહી એહનો ધર્મ, જીવ ઉગારઇં એહજ [૩]ધર્મ;
ઉનાં પાંણી પુણ્યઇં પીઇં, વસ્ત્ર [૪]લેઈ મુખિ ઉતર દીઇં. ૧૪

માંગી ખાય રોટી ભાત, શાસ્ત્ર તણી સ્યું જાંણઈ વાત;
ભણ્યા ગુણ્યા એહનઇં નવિ કહું, હેમ વચન અહ્મો નવિ સદ્દહું. ૧૫

એણે વચનેં ખીજ્યો ભૂપાલ, વિપ્ર નહીં તુહ્મો મૂરિખ બાલ;
નવો ધર્મ કિમ કહોછો મૂઢ, વાસ્તુ શાસ્ત્ર ન માંનો મૂઢ. ૧૬

તેહમાં જીન મંદીરનાં ભેદ, [૫]પ્રથમ તાંતે કરો નિષેધ;
પછિઇ ઉથાપો જીનવરનો ધર્મ, કાં મતિ મૂઢ થયા તુહ્મો [૬]ભ્રમ. ૧૭

જેણઇં ધર્મિ માગઇં અજ અશ્વ, સોય ધર્મ વિખોડઈ વિશ્વ;
જેણઇં ધર્મિ [૭]નૃપ હત્યા કરઈ, તેણઇં પુંનિ નર કેહી પરિ તરઈ. ૧૮

કૂર્મ નાગ દાદુર નઇં દમો, યગ્ન કરીનઈ દૂર્ગતિ ભમો;
મંસ ભખો વેષા સંગ કરૂ, તેણઇ ધર્મિં કેહી પરિ તરૂં. ૧૯

ખોટા શ્રેય ન કીજઈ જોય, જીહાં હિંસા તિહાં ધર્મ ન હોય;
દયા ભલી જીનશાસન માંહિં, અસ્યો ધર્મ ન દીસઇં કિંહા. ૨૦

દિવસ આતલા ભુલો ભમ્યો; જે હું વિપ્ર વિરોધી નમ્યો;
હિંસા ધર્મ પરૂપઇ જેહ, ભૂપ કહઇ નવિ માનું તેહ. ૨૧

---

૧ સું. ૨ જિન. ૩ મર્મ. ૪ દેઇ. ૫ પહેલુ તમો કરો નિષેધ. ૬ બ્રહ્મ. ૭ નર.

કનકબીજ ભખઈ નર કોઇ, માટી સોનું દેખઇ સોઈ;
તિમ તુહ્મો જગમાં ભુલા ભમો, દયા વિના આલિં ભવ ગમો. ૨૨

તુહ્મે ન જાણો સાર, અસાર, નવિ સમજો કાંઇ તત્ત્વ વિચાર;
જૈન ધર્મ નઈ જો અવગુણો, જીન વ્યાકર્ણ કિમ માંનો ગુણો. ૨૩

હાર્યા પંડિત લાજ્યા તાંમ, હેમ સુરિ વાધ્યા ગુણગ્રામ;
જૈન ધર્મ સાંહમો નૃપ થયો, કુમતિ કદાગ્રહ મનથી [1]ગમ્યો. ૨૪

ભૂપતિ ધર્મ જાણ્યો જસઇં, હેમસૂરિ મુખિં બોલ્યાં તસઈં;
જો રાજા મનિ હુંઈ રંગ, તો વ્યાકર્ણ કરૂં પંચાંગ. ૨૫

રાય કહઇ સાંભલિ મુનિ હેમ, જીમ તુહ્મનઈ ઉપજઈ બહુ પ્રેમ;
તિમ કીજઈ ગુરૂ ગચ્છના ધણી, કીસી સીખ માગો મુઝ તણી. ૨૬

એણે વચને હરખ્યો [2]મુનિ હેમ, હેમસૂરિ બોલ્યા તતખેવ;
નૃપ જેસંગ કહું તુઝ સાર, કાશ્મીર શારદ ભંડાર. ૨૭

આદિ વ્યાકર્ણ અનોપમ કહું, અષ્ટ પરતી તેણઇં થાંનિકિં લહું;
વેગઈ સોય અણાંવો રાય, જીમ વ્યાકર્ણ કરૂં રચનાય. ૨૮

તવ ભૂપિં તેડચો પ્રધાન, કાજ કહીઉં દેઇ બહુમાંન;
કાશ્મીર દેસઈ તુહ્મો જઇ, વ્યાકર્ણ પોથી લાવો સહી. ૨૯

નૃપ વચને તે હરખ્યો સહી, કાશ્મેર ભણી ચાલ્યો વહી;
આવ્યો જીહાં શારદ ભંડાર, અગર ધૂપ કરી ભકિત અપાર. ૩૦

તૂઠી તવ વેગઇં સરસતી, પોથી આઠ આપઈ ભાંરતિ;
લેઇ વેગઈ આવ્યો પરધાંન, રાજા હરખી [3]આંપઇ માંન. ૩૧

દીઠી પોથી સુંદર ભાતિ, આપી હેમાચારજ હાથિ;
છોડી પોથી જોઇ જસઇં, હેમસૂરિ [4]તિહાં હરખ્યાં તસઇં. ૩૨

---

૧ ગયો. ૨ ગુરૂદેવ. ૩ દે બહુ માંન. ૪ મનિ.

સેવી શારદ કેરાચર્ણ, વલી પંચાંગ કરીઉં વ્યાકર્ણ;
આપ્યું રાજા કેરઈં હાથિ, નૃપ હઇડઇ હરખ્યો બહુ ભાતિ. ૩૩
તેડયાં પંડિત જોસી જાંણ, [1]જોઇવ્યાકર્ણ [2]કરઇઅપ્રમાંણ;
પંડિત કહઇ સાચું તો કહું, જો વ્યાકર્ણ પરિખ્યા લહું. ૩૪
કાસ્મેર અનોપમ દેસ, મૂરખિપણું જન નહીં લવલેસ;
ચંદ્ર કાંતિ મૂરતિ સરસ્વતી, તેજીં ત્રિણિ ભુવન જીપતી. ૩૫
તે દેવીનું ભુવન અખંડ, તે આગલિ જલ ભરીઉં કુંડ;
શાસ્ત્રતણી નર પરિખ્યા કરૂ, [3]તો પુસ્તગ લેઇ જલમાં ધરૂ. ૩૬

દૂહા.

એણ વચને નૃપ ચિંત તો, બુદ્ધિં વિચારઇ તાંમ;
વયર વિના એતાવલી, દીસઇ મચ્છર ઠાંમ. ૩૭

ચઉપઇ.

પાપીનઇં ન ગમઇં પુણ્યવંત, નિર્ધનનેં ન ગમઇં ધનવંત;
નીચ કુલિનર કહીઇં જેહ, ઉંચ કુલીનેં હેલઇં તેહ. ૩૮
મુરખિને ન ગમે મહામતિ, ન ગમે ગણિકાને જીમ સતી;
મયલાને ન ગમઈ આચાર, ન ગમેં કીરપી નઇં દાતાર. ૩૯
ન ગમેં રોગીનેં ભૂખાલ, [4]ન ગમેં આલસુ નઇં ઉજમાલ;
સોભાગી નઇં સહુ કો નમઇં, દોભાગી નઇં તે નવિ ગમઇં; ૪૦
મીઠી (સ્વરે) વાણી વિસ્તરઈ, સુર વિહુણો તિહાં ઈર્ષા કરઇં;
કપટી કપટ કરિં જગિમાંહિં, નિઃકપટી નઇં હેલઇં ત્યાંહિં. ૪૧
નિર્લજ હીણઈ લજાવંત, [5]કાયરનઇ સુરા નવમલંત;
ન ગમઇં બ્રાહ્મણ મુનિવરનાંમ, વયર વિના એ મચ્છર ઠાંમ. ૪૨

---

૧ જૈન. ૨ કરી પ્રમાણ. ૩ તે પુસ્તક લેઇ તેહમાં ધરો.
૪ નંદે આપીઉ સુનરૂ ઉજમાલ. ૫ કાયરસૂરાને ન મલંત.

દૂહા

મચ્છર ભરીઆ બંભણા, બોલઈ મુખથી ચંગ;
કાગલ પોથી કિમ [1]રહઇ, કરતાં પાંણી સંગ. ૪૩

ચઉપાઇ

નૃપ પૂછાઇં આચાર્ય તણે, વાદી વિપ્ર કિસ્યું મુખિ ભણ્યુઈ;
હેમ કહેં નૃપ વાર મ લાય, પોથી જલમાં મુંકું રાય. ૪૪
તેડયા પંડિત દેઇમાંન, પુસ્તક લેઇ ચાલ્યા પરધાંન;
આવ્યા શારદ દેહરૂં જીહાં, પુસ્તક મુંકયું પાંણી માંહિં. ૪૫
જીમ હંસા સર ક્રીડા કરઇં, તિમ જલ પોથી ઝીલઇં તરઈં;
કાઢી પુસ્તગ જોયું જસઇ, ભીનુ કિંહા ન દીસઈ [2]ક્રીસઈ. ૪૬
વિપ્રતણા મુખ ઝખા થાય, આવ્યા જીહાં બઈઠો સિદ્ધરાય;
બોલ્યા પંડિતનઈ પ્રધાંન, જગમાં સાચું હેમ જ્ઞાન. ૪૭
એહવું વ્યાકર્ણ કુંણ જગિં કરઈ, જેહની પોથી જલમાં તરઈ;
કલિકાલઈ એ સર્વજ્ઞ સહી, અસી વાત તિહાં વિપ્રઈ કહી. ૪૮
એણેં વચનેં નૃપ હર્ખ અપાર, તેડયા શાસ્ત્રતણા લિખનાર;
ત્રિણુસઈ લહીઆ જે સાર, ત્રિણવરસતે તિહાં લિખઇઅપાર. ૪૯
સોવન અક્ષર પોથી ભલી, અઢારદેસ માંહિં મોકલી;
વાંચઈ કોપી નાસેં રીસ, હરખઈ પુરૂષ હલાવઈ સીસ. ૫૦
સારસ્વત, ઇંદ્ર અનઇં પાંણિણી, માંન મ વહઇસ્યો તેંહનાતણી;
તંત્રા શાકટાયન વિખ્યાત, તેહના કર્તા જોડા હાથ. ૫૧
ચંદ્રાનઈ જે કંઠાભર્ણું, સોય કવી મમ નાખો વર્ણું;
સવા લાખ હવે પ્રગટિઉં હેમ, તે વાંચીનઈ દુર્જાં પ્રેમ. ૫૨

---

[1] તરઇ. [2] તસે.

સેવી શારદ કેરાચર્ણ, વલી પંચાંગ કરીઉં વ્યાકર્ણ;
આપ્યું રાજા કેરઈં હાથિ, નૃપ હઈડઈ હરખ્યો બહુ ભાતિ. ૩૩
તેડયાં પંડિત જોસી જાંણ, [1]જોઈવ્યાકરણું [2]કરઈઅપ્રમાંણ;
પંડિત કહઈં સાચું તો કહું, જો વ્યાકર્ણ પરિખ્યા લહું. ૩૪
કાસ્મેર અનોપમ દેસ, મૂરખિપણું જન નહીં લવલેસ;
ચંદ્ર કાંતિ મૂરતિ સરસ્વતી, તેજઈં ત્રિણિ ભુવન જીપતી. ૩૫
તે દેવીનું ભુવન અખંડ, તે આગલિ જલ ભરીઉં કુંડ;
શાસ્ત્રતણી નર પરિખ્યા કરૂ, [3]તો પુસ્તગ લેઇ જલમાં ધરૂ. ૩૬

દૂહા.

એણ વચને નૃપ ચિંતતો, બુદ્ધિં વિચારઇ તાંમ;
વયર વિના એતાવલી, નદીસઇ મચ્છર ઠાંમ. ૩૭

ચઉપઇ.

પાપીનઇં ન ગમઇં પુણ્યવંત, નિર્ધનતેં ન ગમઇ ધનવંત;
નીચ કુલિનર કહીઇં જેહ, ઉંચ કુલીનેં હેલઇં તેહ. ૩૮
મુરખિને ન ગમે મહામતિ, ન ગમે ગણિકાને જીમ સતી;
મયલાને ન ગમઈ આચાર, ન ગમેં કીરપી નઇં દાતાર. ૩૯
ન ગમેં રોગીનેં ભૂખાલ, [4]ન ગમે આલસુ નઇં ઉજમાલ;
સોભાગી નઇં સહુ કો નમઇં, દોભાગી નઇં તે નવિ ગમઈ; ૪૦
મીઠી (સ્વરે) વાણી વિસ્તરઈ, સુર વિહુણો તિહાં ઇર્ષા કરઇં;
કપટી કપટ કરિં જગિમાંહિં, નિઃકપટી નઇં હેલઇં ત્યાંહિં. ૪૧
નિર્લજ હીણઈ લજાવંત, [5]કાયરનઇ સુરા નવમલંત;
ન ગમઇં બ્રાહ્મણ મુનિવરનાંમ, વયર વિના એ મચ્છર ઠાંમ. ૪૨

---

૧ જૈન. ૨ કરી પ્રમાણ. ૩ તે પુસ્તક લેઇ તેહમાં ધરો.
૪ નંદે આપીઉ સુનરૂ ઉજમાલ. ૫ કાયરસૂરાને ન મલંત.

દુહા

મચ્છર ભરીઆ બંભણા, બોલઈ મુખથી ચંગ;
કાગલ પોથી કિમ [1]રહઇ, કરતાં પાંણી સંગ. ૪૩

ચઉપાઇ

નૃપ પૂછાઇં આચાર્ય તણે, વાદી વિપ્ર કિસ્યું મુખિ ભણ્યુઈ;
હેમ કહેં નૃપ વાર મ લાય, પોથી જલમાં મુંકું રાય. ૪૪
તેડયા પંડિત દેઇમાંન, પુસ્તક લેઇ ચાલ્યા પરધાંન;
આવ્યા શારદ દેહરું જીહાં, પુસ્તક મુંકયું પાંણી માંહિં. ૪૫
જીમ હંસા સર ક્રીડા કરઇં, તિમ જલ પોથી ઝીલઈ તરઈ;
કાઢી પુસ્તગ જોયું જસઇ, ભીનુ કિંહા ન દીસઈ [2]કીસઈ. ૪૬
વિપ્રતણા મુખ ઝખા થાય, આવ્યા જીહાં બઈઠો સિદ્ધરાય;
બોલ્યા પંડિતનઈ પ્રધાંન, જગમાં સાચુ હેમ જ્ઞાન. ૪૭
એહવું વ્યાકર્ણ કુંણ જગિં કરઈ, જેહની પોથી જલમાં તરઈ;
કલિકાલઈ એ સર્વજ્ઞ સહી, અસી વાત તિહાં વિપ્રઈ કહી. ૪૮
એણે વચને નૃપ હર્ખ અપાર, તેડયા શાસ્ત્રતણા લિખનાર;
ત્રિણુસઈ લહીઆ જે સાર, ત્રિણવરસતે તિહાં લિખઇઅપાર. ૪૯
સોવન અક્ષર પોથી ભલી, અઢારદેસ માંહિં મોકલી;
વાંચઈ કોપી નાસેં રીસ, હરખઈ પુરૂષ હલાવઈ સીસ. ૫૦
સારસ્વત, ઇંદ્રિ અનઇં પાંણિણી, માંન મ વહઇસ્યો તેંહનાધણી;
તંત્રા શાકટાયન વિખ્યાત, તેહના કર્તા જોડો હાથ. ૫૧
ચંદ્રાનઈ જો કંઠાભર્ણું, સોય કવી મમ નાખો વર્ણું;
સવા લાખ હવે પ્રગટિઉં હેમ, તે વાંચીનઈ દુજાં પ્રેમ. ૫૨

---

૧ તરઇ. ૨ તસે.

શાલી [1]વાલિ સરહ્યાં પકવાંન, દીઠઇં ન ગમઇ ખીચડી ધાંન;
ચીર પટોલાં શાલૂ જોતિ, તિહારઇં ન ગમઇ ખાસર પોત. ૫૩

મેરૂ શિખર જે રંગિં રમઈ, દુજા ડુંગર તસ નવિ ગમઇ;
આલઈ મણિ મોતી ભંડાર, ન ગમઇં તસ દુજો દાતાર. ૫૪

હંસઈ માનસરોવર લહિઉં, ન ગમઈ બીજેં થાનકિં રહિઉં;
નાગેં પાંમ્યો ચંદન ઝાડ, તો તસ ન ગમઇ ઉંચા તાડ. ૫૫

તિમ એ જગમાં વ્યાકર્ણ હેમ, દીઠઈ ઉપજઈ પંડિત પ્રેમ;
હેમ તણી વાંણી જગિ સાર, અઢાર દેસ હુઉ વિસ્તાર. ૫૬

હેમ હેમ જંપઈ જગિ [2]નાંમ, સિદ્ધરાય બોલઇ ગુણ ગ્રામ;
હેમ રાય અલગા નહીં અંસ, જેહવી પ્રીતિ અછઇ નખમંસ. ૫૭

હેમ વચન સુંણિ તવ રાય, પાપ ભીરૂ જેસંગદે થાય;
આહેડો વાર્યો વાગરી, સાયર જાલ મનાઇ તિહાં કરી. ૫૮

વરસઇ કોડી સોનઇયા માંન, સિદ્ધરાય કરઈ પુણ્યદાંન;
અકર મુંકીઉ ભીણલ નામિ, બહુત્તરિલાખ હેમબહુંલડિ ગાંમિ. ૫૯

અકર નવાનો જે કર થાય, એક સો [3]ધેનું હણ્યાંનું પાપ;
અકર ઉતારઇં તે નર ધન્ય, કોડિ ગાય છોડયાનું પુણ્ય. ૬૦

અસ્યા અકર મુંક્યા બહુરાય, હેમાચાર્ય તણઇં પસાય;
નૃપ સન્મુખ હુઓ જવસાર, હેમસૂરિ તવ કર્યો વિહાર. ૬૧

દૂહા.

વિહાર કરંતો મુનિ તરઇ, તારઇ નરની કોડિ,
થિર રહઇતાં કીરતિ ઘટઇં, સંયમ લાગઇં ખોડિ. ૬૨

---

૧ હાલી. ૨ જગમાંહિં. ૩ ગાય.

ચઉપઈ.

સુપુરૂષ સોપારી નઇં પાંન, [1]હય વરહાથી નઇં વિજ્ઞાન;
વલી કેવડો જગિ વિખ્યાત, દૂરિ ગયાં શોભઇં એ સાત્ત. ૬૩

દૂહા.

તેણઇં કારણિં મુનિવર વડો, હેમાચારજ જેહ;
મંહિ મંડલિ વિચરઇં સદા, પુરજન તારઇં તેહ. ૬૪

સિંધ સોરઠ નઇં માલવો, દક્ષણ વાગડ દેસ;
હેમ સૂરિ તિહાં વિચરીઆ, ભવિજન દિઇ ઉપદેશ. ૬૫

એણઇ અવસરિ એક દેવતા, આવી કરઇ મધ્ય રાતિ;
અવર દેસ તુહ્મો પરીહરિ, હેમ રહો ગુજરાતિ. ૬૬

તુહ્મનઇં લાભ [2]તિહાં ઘણો, બૂઝઇં બહુ નરનારિ;
સુર વચને ગુરૂ આવીઆ, પાટણ નગર મઝારિ. ૬૭

જેસંગ જઈ પાએ નમ્યો, પુરજન હુઓ ઉછાય;
હેમ સૂરિ પાટણિ રહ્યા, ઉત્સવ અધિકો થાય. ૬૮

સિદ્ધરાય હરખ્યો ઘણું, ધન્ય મુઝ ચઉલક વંસ;
જેણઈ કુલિ ગુરૂ હેમજ હવો, જસો સરોવર હંસ. ૬૯

વંસ વડો ચઉલક તણો, ભીમદેવ મહારાજ;
દોઇ પુત્ર તેહનઇં હવા, કર્ણ અનઇં ખીંમરાજ. ૭૦

કર્ણ તણો જેસંગ હવો, ખીમરાજ સુત સાર;
દેવ પ્રાશાદજ પુત્ર ભલો, બુદ્ધિ તણો ભંડાર. ૭૧

---

૧ હેમર. ૨ હસ્યે.

ઢાલ.

એણીપરિં રાજ કરંત દેશી-રાગ-ગોડી.

તેહનો તિહુયણ પાલરે. ત્રિસુત તેહનાઇ;
દોઇ સુતા શીલઈ ભલીએ— ૭૨

જયેઠો કુંમરનિરંદરે, બીજો મહીપાલ;
કીર્તિપાલ ત્રિજો સહીએ— ૭૩

પ્રેમલદેવી ધ્રેયરે, જેસંગ સેનાણી;
કૃષ્ણદેવ નઇં તે વરીએ— ૭૪

દેવલદેવી જેહરે, નગરી કાણેરી,
પૂરણરાય નઇં તે વરીએ— ૭૫

ત્રય બંધવ બિ બહઇન્યંરે, દેવી કાસ્મેરી;
પંચ [1]ભાંડૂ જનમીઆરે— ૭૬

એક દિન કુંમર નિરંદરે, અશ્વઈ તે ચઢયો,
રાજ સભામાં આવીઓ એ— ૭૭

દીઠો હેમ સૂરીંદરે, હઇડઇ હરખીઓ;
પ્રેમ કરી ગુરૂ નિરખીઓએ— ૭૮

ધન્ય જૈન મુણીંદરે, સમતા રસ ભર્યો;
સુમતિ ગુપ્તિ ઋષિ પાલતોએ— ૭૯

દેખી હેમ સૂરીંદરે, રાજા રંજીઓ,
ગયો પોસાલઈ વાંદવાએ— ૮૦

બઇઠો બિ કર જોડીરે, સુંણતો દેસના;
ચિન્ત ચમકયો અતિઘણુંએ— ૮૧

---

૧. ભાંડરૂ.

વલતું કુંમરનિરંદરે, પૂછઇ સાધુ નઈ,
કવણુ ગુણે નર શોભીએએ— ૮૨
હેમ કહઈ સુંણો રાયરે, નર નઈ સત્વગુણ;
પરદારા સંગ નવિ કરઇએ— ૮૩
તારામાંહિં જીમ ચંદરે, લબ્ધિ ગૌતમ,
અભયકુમર બુદ્ધિ વડાએ— ૮૪
મંત્ર માહિં નવકારરે, ઋદ્ધઈ શાલીભદ્ર;
ઇંદ્ર વડો સુરમાં વલીએ— ૮૫
ભૂપતિમાં જીમ રામરે, સીતા સતીયમાં;
પંખીમાં જીમ હંસલોએ— ૮૬
ગઢમાં લંકા કોટરે, ગુણમાં સત્ત્વ ગુણ;
હેમ કહઇ નૃપ જાણીઇએ— ૮૭
બીજો ગુણ નવિ હોયરે, તે એણિનવિ અડઇ;
સત્વગુણે નર શોભીએએ— ૮૮
જેમ એકલડો સીંહરે, ન સહઇ [2]નાગનઈ;
સત્વ ગુણઈ વનમાં ફિરઇરે— ૮૯
જીમ એકલડો સૂરરે, ટાલઈ તિમીરનઈ;
ગગનિ મંડલ કરઈ ઉજલુરે— ૯૦
મોટા પર્વત પોઢરે, વજ્ર તે નાંનડું;
[3]સ્વયં ડુંગર ચૂરતોએ— ૯૧

કવિત.

ઘણા મ જણી કામિની, સીહણી સીહ એકજ જાઇ;
આવઇ નહીં કો ઢૂંકડો, પસુ, નર, નાગ, પલાઈ.

---

૨. ગામ. ૩. સત્વે.

ઘુંડણિ જાઇ લાખ, તોલઈ પરસેન ન ઠેલઈ;
જે વનમાં એક સીંહ, તિહાં કો પાય ન મેલ્હઈ.
તે માટઈ કહું કામિની, સત્વ સહીત જણિ એક.
સહસસ્યું સાંહમો ભિડઇ, કરઇ સો કામ અનેક. ૯૨

ઢાલ-પાછલી.

સત્વ હિણા નર જેહરે, લેખઈ નવિ ગુણું;
જો ગુણ બીજા અતિ ઘણા એ— ૯૩

કાયા વિન જીમ હંસરે, તરૂઆર ફલ વિના;
વારિ વિના જીમ જાન્હવીએ— ૯૪

વર વિહુણી જીમ જાંનરે, વેણા તુંબ વિના;
પુરૂષાતન વિણ નર કિસ્યોએ— ૯૫

ચંદ્ર વિહુણી રાતિરે, હસ્તી વિણ દંતી;
યોગ વિના યોગી જસ્યોએ— ૯૬

લુંણ વિના જીમ અન્નરે, ૧નૃપ સેન વિના;
કાજલ વિણ જીમ આંખડી એ— ૯૭

દેવલ દેવ વિનાયરે, ગુણ વિણ ગચ્છ જીસ્યો;
અવરી ખીર વિના ૨જસીએ— ૯૮

તિમ સત્વ હીણો જેહરે, નર નવિ શોભીઈ;
કાજ ન સીઝઈ તેહથી એ— ૯૯

દૂહા.

સૂર સુભટ ભલ પંચ જણ, કાયર સોં પંચાસ;
નિસત્વ લક્ષ લેખઈ નહી, સૂરો એકજ ખાસ. ૧૦૦

૧ નરપતિ. ૨ કસીએ.

ચઉપઇ.

કથા કહું તુહ્મ સૂરા તણી, સુંણયો નર પંડિત જે ગુણી;
હસતીનાપુર પાંડવ વસઇ, યગન કરેવા મન ઉલ્લસઈ. ૧
પ્રથમ અર્જુન બલીઓ જેહ, રાય યુધિષ્ઠિર તેડયો તેહ;
રે બંધવ તું થઇ પ્રસન્ન, આંણિ કુંમારૂં ઇહાં સોવન્ન. ૨
બંધવ વચને હરખ્યો સહી, ચાલ્યો અર્જુન વેગઇં વહી;
સેતુબંધ રામેસર જીહાં, વેગઈ અર્જુન આવ્યો તિહાં. ૩
એણઇંઅવસરિએક કૌતુગ થાય, અડકયો રથ આઘો નવિ જાય;
ચિહુંદસિ ચતુર નિહાલઇં ગોધ, કાટ પાષાણ ન દીસઇ રોધ. ૪
સૂક્ષ્મ નજરઇં જોયું જસેં, વારતાં તોઉ દીઠઉ તસઇં;
ઉંદિર એક દીઠો અનુકૂલ, તેહનઇં પૂછઇ તાંનુ મૂલ. ૫
હઇઇં વિચારઇ અર્જુન વીર, સલ્લા તરી જે સાયર નીર;
તે મહિમા નવિ પાંણીપાહાણ, સોય શક્તિ નૃપરામ સુજાંણ. ૬
સોય દ્રષ્ટાંત મિલ્યો તે ખરૂ, નવિ રૂંધઇં તાંનૂ ઉંદરો;...
દેવ, દાનવ, યક્ષ, ગોધા જેહ, પ્રતિગ થઇ બોલ્યો તેહ. ૭
ઉંદિર ટલી હુઓ હનુમંત, મધુર વચને બોલ્યો ગુણવંત;
રે અર્જુન તું જાઈ કિંહાં, નૃપ રામઇં મુઝ મુંકયો [1]ઈહાં. ૮
જેણઈં રામિં માર્યો રાવણો, લોહ સંગ્રામ હવો અતિઘણો;
તેણઇં રામિં ઇહાં બાંધીપાજ, અવર પુરૂષ [2]ઇહાં જાવું તાજ. ૯
વેગઈં બોલ્યો અર્જુન ધીર, સાંભલિરે તું હનુમંત વીર;
મઇં જાવું સકહી એણઇ પંથિ, સોવન લેવું સહી એકાંતિ. ૧૦
તઇં પણિ સેવ્યો ઠાકુર રાય, તો કિમ છંડેસ યગનહકાંમ;
પુણ્ય કાજીં તુહ્મો પણિ કરો, ક્રોધ કાંલીં દૂરિ પરિહરો. ૧૧

---

૧ અહિં. ૨ જાવા ત્યાહાં ત્યાજ્ય.

પદમપુરાંણઇં કહિઉં છઇ એમ[1] કરઇ કરાવઇ અનુમોદઇ [2]જેમ;
સાહાય દિઇ તસ સરિખું પુણ્ય, કૃપણઇં સુખિં [3]સુંણિઉં કાંનિ. ૧૨
તવ બોલ્યો કપિ કેરો નાથ, સાંભલિ અર્જુન પાંડવ ભ્રાત;
જે તાહરે કંચનનું કાજ, બીજી વાટઇં જા મહારાજ. ૧૩
અર્જુન કહઇં સુણિ પવન પુત્ર, હવઇ કહું તુઝ કેસો ચિત્ર;
[4]મઇં હિંઆંનું સુણિ કપિરાજ, કહઇ તો બાંધું બીજી પાજ. ૧૪
ઉઠીઓ અર્જુન સુભટ સુજાણ, [5]બીજ કરઇં બહુ મુકે બાણ;
પરિખ્યા કારણિ. તિહાં હનુભૂપ, સાત તાડ તિહાં કરઇ સરૂપ. ૧૫
પાજ ઉંપરિ પડીઉ ઉછલી, બાંણ પાજ વાંકી નવિ વલી;
સકલ કલા સત્વ દીઠું જસઇં, કરજોડી હનુ બોલ્યો તસઇં. ૧૬
સ્વામી તિહાદઇં કનકઇં કાંમ, કવણ કાર્ય કરઇ સંગ્રામ;
લિઇ સોનું તુઝ આપું [6]ભરી, મઇં સત્વ જોવા પરિખ્યા કરી. ૧૭
કંચન લેઇ પાછો વલ્યો, આવી રાય યુધિષ્ઠિર મલ્યો;
સોવન દીધું બંધવ હાથિ, સુભટ પ્રસંસઇ તે બહુભાતિ. ૧૮
ધીર્યવંતના સહુ ગુણ ગાય, એકલઇં સત્વઇં કાંમ ન થાય;
વાઘ સીંઘ ગજ બલીઆ બહુ, પશુઆં નાંમ ધરાવઇં સહુ. ૧૯
એકઇં પઇડઇ રથ નવિ ફિરંઇ, એક કરિં બાટી નવિ કરઈ;
એકહાથિ કિમ [7]લણવું થાય, એક પગઈ કિમ ચાલ્યો જાય. ૨૦
જો નરનારી મિલઇ સુસંગિ, તો [8]સુત સુંદર ઉપજઇ અંગિ;
તિણ સત્વગુણ પરદારા શીલ, જીહાં જાય તિહાં પામઈ લીલ. ૨૧

દૂહા.

પરનારી નર જે તજઇ, તસ ઘરિ જય જયકાર,
પરદારા સંગ જે કરઇ, તે [9]નર થયા ખુઆર. ૨૨

---

૧ એહ. ૨ તેહ. ૩ મ્હેં સુણ્યું એમ. ૪ મેં. ૫ પાજ કરઈ. ૬ વણવું. ૭ તો સુત ઉપજે સુદર. ૮ હુઆ. ૯ પચેંતે નર.

ઢાલ.

આખ્યાનની. રાગ રામગિરિ.

પરદારાસું પ્રીતિ કરંતાં, કંઠ છેદન થાય,
રોરૂ નરગઇં તે પડઇં, ઇમ [1]શાસ્ત્ર બોલઇ ન્યાય. ૨૩
આગઇ તો અહિલ્યા સંધાતિં, ઈંદ્રિ પામ્યો મોહ;
સહસ ભગ પોતઇં હવો, અસુચી વહીઈ મોષ. ૨૪
અમર ગુરૂની અંગનારે, જઈ [2]હરિ લાવ્યો ચંદ;
દિન દિન કલા તે ખિણ પામ્યો, હવઉ પોતઇં મંદ. ૨૫
રવિધરણી કહઈ રોહિણી, કુણ દૂખ છઇ મનમાંહિ;
તુઝ પીઉ અમૃત શ્રાવીઓ, તું દુબ્બલ કાંય. ૨૬
રોહણી કહઈ રવિ ધરણી,સુંણો, મુઝ પીઉ કલંકી હોય;
એક દિવસ સાજો માસમાં, તેણંઇ કારણ દૂબ્બલિ જોય; ૨૭
રાંમ ધરણી સાધવી, દસકંધર લાવ્યો પાસ;
સર્વ સેના કુટુંબ સાથિં, નેહિ પામ્યો નાસ. ૨૮
સતી શિરોમણિ દ્રુપદી, કૈચકંઇ કીધું જોર;
સો ભ્રાત અગનિ બાલીઆ, પામીઆ વેદન ઘોર. ૨૯
નૃપ મણિરથની મતિ ગઇ, જેણઇં કર્યું પાતિગ કાંમ;
સ્ત્રી કાજી બંધવ મારીઓ, તેણઇ વંસ કીધો સાંમ. ૩૦
ચંડ પ્રદ્યોતન ચૂકીઓ, સહુ મૂઢમાંહિ મોટ;
મૃગાવતી નઇ કારણિં, જેણઈ ચણાવ્યો કોટ. ૩૧
ષટ યોધ રમતા વનિ ગયા, પરદાર કીધી પ્રીતિ.
અર્જુનઇ આવી તે હણ્યા; સો નરગ પાંમ્યા નીકી. ૩૨

---

૨ ઇમ શાસ્ત્રેં બોલાય. ૨ જઇ લાવ્યો હરિચંદ.

દુહા.

જઈ પુરૂષ નરગઇં ગયા, લાગુ પરતગિ પાપ;
તેણઈં કારણિ પરસ્ત્રી તજો, વારૂ આતમ આજ. ૩૩

કાચઇં તાંતણે ગાંઠડી, તિમ પરનારી નેહ;
સહગુરૂ કહઇ નર બાપડા, સીદ વિડંબઇ દેહ. ૩૪

કાચઇ કુંભઇ વારિ જીમ. તિમ પરનારી નેહ;
સહગુરૂ કહઇ નર બાપડા, સીદ વિડંબાઈ દેહ. ૩૫

તડકઈ છાંહઉ તાડનો, તિમ પરનારી નેહ.
સહઇગુરૂ કહઇ નર બાપડા, [1]સીદ વિડંબાઈ દેહ; ૩૬

તરસ્યાં પાણી ખાર જલ, સું સુખ પાંમઈ દેહ;
ઋષભ કહે નર ચેતજો, ત્યજ પરનારી નેહ. ૩૭

કુંનીઆ.

પરનારીસું જીઉકે ચિન્ત ન લાઇઇ;
જો ચિન્ત લાગુ હોઈ તો નચિંત ન જાઇઇ;
જો નિત જાણા હોઇ તો નિંદન સોઇઇ;
કુનિહાહા ભાઇ, કબહી પડિઇ પાસિતો;
મસ્તગ ખોહીઇ. ૩૮

ઋષભ કહીઈ નવિ કીજીઈ, પરનારીસું નેહ;
મુંજ સરીખો રાજીયો, બહુ દુઃખ પામ્યો તેહ. ૩૯

રંભ જસી ધરી અંગના, [2]કરઈ હાવસુભાવ;
તુહઇ પરસ્ત્રી પેખતો, નીચો [3]જાતિ સભાવ. ૪૦

શીતલગુંણ નવિ શશિ તજઈ, ઉષ્ણતા ન છંડે ભાણ;
કવિ કહઇ બિ સાથિં જસઈ, એક પરગતિ નઈ પ્રાણ. ૪૧

---

૧ કાંઇ. ૨ કરતિત્વ. ૩ જીવ.

કવિત્વ.

સ્વાંન કરઇ લઘુનીતિ, પાય પણિ ઉંચો એકહ,
વસ્ત્ર ન ભીજઇં કેણિ, સોય મણિ પ્રકૃતિ વિશેષઇ,
માખી હાથ ઘસંત ઉંટ મુખ ઉંચું રાખઈ,
છંડી નાગરવેલી, કંટક બાઉલડો ભખઈ,
સુઈ ચાટઇ આંગુલી, કાગ વિટાલઈ કુંભ નઇં,
મુનિ હેમ કહઇરે ગુણીયણો, શીખ ન લાગઇ સહઇ જનંઇ. ૪૨

દૂહા.

[૧]શીખ તણઇં સહજ જનહી, જીમ મલ ચરતિ ગાય;
અંબા મધ્ય રહઈ ગોટલી, તુહઇ કશા ન જાય. ૪૩

તિમ નીચા નર નઇ વલી, દીજઇ બહું ઉપદેશ;
પરસ્ત્રીથી [૨]નવિ વેગલો, છંડઇ નહીં લવલેશ. ૪૪

પરદારા જસ વલ્લહી, તે સુખ સેજ્જ ન હોય;
પરનારીથી વેગલા, તસ ઘરિ લિલા હોય. ૪૫

ચઉપઇ.

કલિ કાલિં સોની સંગ્રામ, શીલઈ અંબ ફલ્યો અભિરાંમ;
માગ્યો મેહ વૂઠો અતિગણો, જોયો મહિમા શીઅલજ તણો. ૪૬

સતી સુભદ્રાની સુણો વાત, જેહનો જગિ જાણેં અવદાત;
કૂપ ચાલણિ તાંતણે તોલી, છાંટી નીર ઉઘાડી [૩]પોલી. ૪૭

નારદ વેઢી લગાવઇ ઘણી, એ પરતગિ છઇ આતમતણી;
તોહઇં મોક્ષ ગયા તસ ગુણોં, જોયો મહિમા શીઅલજ તણો. ૪૮

---

૧ સેહિજતણઈ સીખજ નહીં. ૨ નહી. ૩ કાઢૂ.

શીલઇ રહી અંજના સુંદરી, તો વનદેવઇ રક્ષા કરી;
સીહ તણું સંકટ તસ ટલ્યું, શિલ શિરોમણિ તે [1]વેગઇ કર્યું. ૪૯
કલાવતીનું સીઅલજ જોઇ, ભુજાઇ પાંમી જગિ [2]જોઇ;
નદીપૂર તે પાછું વલ્યું, શીલ શિરોમણી પ્રગટ કર્યું. ૫૦
રામચંદ્ર ઘરિ સિતા જોહ, આગનિ કુંડમાં પઇઠી તેહ;
વિશ્વાનર ફિટી જલ થયું, જનક સુતાનું નામજ રહ્યું. ૫૧
વંકચૂલ વનિ મોટો ચોર, વ્રત ચઉથું તેણે લીધું ઘોર;
કારણપણઇતેણઇં રાખ્યું શીલ, રાજ ઋદ્ધિ બહુ પાંમ્યો લીલ. ૫૨
શેઠ સુદર્શણ શીલઇં રહ્યો, સૂલી ફિટી સિંધાસણ થયો;
કઠીઆરૂ નવિ શીલઇ ચલ્યો, રાજ રૂદ્ધિ તેણઇં પુણ્યઇં મિલ્યો. ૫૩
અસ્યાંવચન [3]ગુરૂ હેમઇં કહ્યાં, કુંમરનિરંદઇ તે સદ્દહ્યાં;
ઉઠી બંઈ કરજોડી કરી, પરદારાની આગડજ કરી. ૫૪

દુહા.

પરનારી તેણઇં પરિહરી, છણીઆ ગુરૂના પાય;
અતિ આણંદિઇં ઉઠીઓ, નૃપ નિજ [4]નગરઇં જાય. ૫૫

ઢાલ

ઇસ નગરીકા વણજારારે–એ દેસી–રાગ કેદારો.

એણઇં અવસરિ જેસંગરાય, નૃપ હઇડઇ ચિંતા થાય;
[5]રાતિ દિવસ તે દોહેલઇ જાય, નૃપ કરતો કોડિ ઉપાય. ૫૬
નૃપ પુત્ર વિના બહુ ઝૂરઇં, ભટકઇં ભાજઇં અણસૂરઇં;
હોઈ પુત્ર પુણ્યઇં [6]તેઅ, નવિ લહીઇ શ્રેય અંધૂરઇ. ૫૭

---

૧ પ્રગટ. ૨ દોઇ. ૩ મુનિ. ૪ મંદિર. ૫ દિન રાતિ વેહિલઈ. ૬ અંકુરઇ.

જો કનક તણો આવાસ, માંહિ રત્ન તણા થંભ ખાસ;
પણિ પુત્ર નહી એક સારો, તુહઇ તે ઘર ઝુંપ વિચારો. ૫૮
ઘરિ બંધવ બહઇની સાર, અતિ પોઢો બહુ પરિવાર;
એક પુત્ર ન સારો લહીઇં, તેહનઇં સદા એકલડો કહીઇં. ૫૯
ઘરાં દીપ રત્ન અજૂઆલું, ઘરિ દીવા કોડિ નિહાલું;
તુહઈ પણિ ઘરિ અંધારૂં, બાલિક નહી એક સારૂં. ૬૦
ઘરિ રત્ન કનક મણિ મોતી, બહુ લક્ષ્મી લીલા સહોતી;
તોહઈ પણિ નિરધન નાંમ, ઘરિ પુત્ર વિના સ્યા દાંમ. ૬૧
ઇંમ ચિંતઈ મનિ મહારાજ, વિણ પુત્ર કિસ્યું મુઝ રાજ;
હવઇં લોપી મનથી લાજ, આવી બઇંઠા જ્યાહાં હેમરાજ. ૬૨
નૃપ પૂછઇ ગુરૂને તહીય, માહરાઈ પુત્ર અછઇ કઇં નહીય;
મુઝ રાજધણી કુંણ થાસ્યઇં, ગુરૂ બોલ્યા મન ઉલ્હાસઈં. ૬૩
ગૂરૂ [1]સમરી અંબા દેવી, તે તો આવી પાય નમેવી,
ગુરૂ પૂછી વાત કહેવી, વલી અંબા ગુરૂ પદ સેવી. ૬૪
ગુરૂ હઇડા માંહિ સુરંગ, તવ તેડયો નૃપ જેસંગ;
તાહરઈ પુત્ર નહી મહારાજ, લેસ્યેં કુંમરનિરંદહ રાજ. ૬૫
હુઓ સબલો મનિ વિખવાદ, રાઇં વલતો ન કાઢયો સાદ;
ઘરિ આવ્યો જેસંગરાય, તેડયા પંડિત બહુ તસ ઠાય. ૬૬
કહો પંડિત હોસ્યેં પુત્ર. કિમ રહઇસ્યેં મુઝ ઘરિ સૂત્ર;
વેગઇં આપો મુઝનઇં ઉત્ર, મમ બોલયો કાંઇં ઉત્સૂત્ર. ૬૭
બોલ્યા જોતિષી કરીઇં વિચાર, તાહરઈ પુત્ર નહીં નિરધાર;
રાજ લેસ્યઇં કુમરનિરંદ, મમ કોંપીસ તું નરઇંદ્ર. ૬૮

---

૧. સેવી.

શીલઇ રહી અંજના સુંદરી, તો વનદેવઈ રક્ષા કરી;
સીહ તણું સંકટ તસ ટલ્યું, શિલ શિરોમણિ તે [1]વેગઇ કહ્યું. ૪૯
કલાવતીનું સીઅલજ જોઇ, ભુજાઇ પાંમી જગિ [2]જોઇ;
નદીપૂર તે પાછું વલ્યું, શીલ શિરોમણી પ્રગટ કહ્યું. ૫૦
રામચંદ્ર ઘરિ સિતા જોઉ, અગનિ કુંડમાં પઇઠી તેહ;
વિશ્વાનર ફિટી જલ થયું, જનક સુતાનું નામજ રહ્યું. ૫૧
વંકચૂલ વનિ મોટો ચોર, વ્રત ચઉથું તેણેં લીધું ઘોર;
કારણપણઇ તેણઇં રાખ્યું શીલ, રાજ ઋદ્ધિ બહુ પાંમ્યો લીલ. ૫૨
શેઠ સુદર્શણ શીલઈં રહ્યો, સૂલી ફિટી સિંઘાસણ થયો;
કઠીઆરૂ નવિ શીલઈ ચલ્યો, રાજ રૂદ્ધિ તેણઈ પુણ્યઇં મિલ્યો. ૫૩
અસ્યાંવચન [3]ગુરૂ હેમઇં કહ્યા, કુંમરનિરંદઇ તે સદ્દહ્યાં;
ઉઠી બંધૈ કરજોડી કરી, પરદારાની અગડજ કરી. ૫૪

દૂહા.

પરનારી તેણઇં પરિહરી, છબીઆ ગુરૂના પાય;
અતિ આણંદિઇં ઉઠીઓ, નૃપ નિજ [4]નગરઇં જાય. ૫૫

ઢાલ

ઇસ નગરીકા વણજારારે–એ દેસી–રાગ કેદારો.

એણઇં અવસરિ જેસંગરાય, નૃપ હઇડઈ ચિંતા થાય;
[5]રાતિ દિવસ તે દોહેલઇ જાય, નૃપ કરતો કોડિ ઉપાય. ૫૬
નૃપ પુત્ર વિના બહુ ઝૂરઇં, ભટકઇં ભાજઇં ચ્યણસૂરઈ;
હોઈ પુત્ર પુણ્યઈ [6]તેચ્ય, નવિ લહીઇ શ્રેય અધૂરઇ. ૫૭

૧ પ્રગટ. ૨ દોઇ. ૩ મુનિ. ૪ મંદિર. ૫ દિન રાતિ ઘેહિલઈ. ૬ અંકુરઇ.

જો કનક તણો આવાસ, માંહિ રત્ન તણા થંભ ખાસ;
પણિ પુત્ર નહી એક સારો, તુહઇ તે ઘર ગ્રુપ વિચારો. ૫૮
ઘરિ બંધવ બહઇની સાર, અતિ પોઢો બહુ પરિવાર;
એક પુત્ર ન સારો લહીઇં, તેહનઇં સદા એકલડો કહીઇં. ૫૯
ખરાં દીપ રત્ન અજૂઆલું, ઘરિ દીવા કોડિ નિહાલું;
તુહઈ પણિ ઘરિ અંધારૂં, બાલિક નહી એક સારૂં. ૬૦
ઘરિ રત્ન કનક મણિ મોતી, બહુ લક્ષ્મી લીલા સહોતી;
તોહઈ પણિ નિરધન નાંમ, ઘરિ પુત્ર વિના સ્યા દાંમ. ૬૧
ઇંમ ચિંતઈ મનિ મહારાજ, વિણ પુત્ર કિસ્યું મુઝ રાજ;
હવઇં લોપી મનથી લાજ, આવી બઇંઠા જ્યાહાં હેમરાજ. ૬૨
નૃપ પૂછઇ ગુરૂને તહીય, માહરાઈ પુત્ર અછઇ કઇં નહીય;
મુઝ રાજધણી કુંણ થાસ્યઇં, ગુરૂ બોલ્યા મન ઉલ્હાસઈ. ૬૩
ગૂરૂ [1]સમરી અંબા દેવી, તે તો આવી પાય નમેવી,
ગુરૂ પૂછી વાત કહેવી, વલી અંબા ગુરૂ પદ સેવી. ૬૪
ગુરૂ હઇડા માંહિ સુરંગ, તવ તેડયો નૃપ જેસંગ;
તાહરઈ પુત્ર નહી મહારાજ, લેસ્યેં કુંમરનિરદહ ભૂરાજ. ૬૫
હુઓ સબલો મનિ વિખવાદ, રાઇં વલતો ન કાઢયો સાદ;
ઘરિ આવ્યો જેસંગરાય, તેડયા પંડિત બહુ તસ ઠાય. ૬૬
કહો પંડિત હોસ્યેં પુત્ર. કિમ રહઇસ્યેં મુઝ ઘરિ સૂત્ર;
વેગઇં આપો મુઝનઇં ઉત્ર, મમ બોલયો કાંઇં ઉત્સૂત્ર. ૬૭
બોલ્યા જોતિષી કરીઇં વિચાર, તાહરઈ પુત્ર નહીં નિરધાર;
રાજ લેસ્યઇં કુમરનિરંદ, મમ કોંપીસ તું નરઇંદ્ર. ૬૮

---

૧. સેવી.

નૃપ અતિ શોકાતૂર જાણી, એક પુરોહિત બોલ્યો વાંણી;
સ્વામી કહણુ આ મ્હારૂં કીજઈ ગંગાથી જલ આંણી જઈં. ૬૯

પગિ અણંહાંણાં નઈ પાલાં, લેઇ ગંગા જલ સુકુમાલાં;
જઈ સોમેશ્વર નઈં પૂજો, નવિ દીસઇ ઉપાય દૂજો. ૭૦

અરથી સાંસાં ન કરઇ કામ, જલ પાજ બંધાવઈ રામ;
નાચ્યો ઇશ્વિર મુંકિ માંમ, અરથી જેસંગ ચાલ્યો તામ. ૭૧

આવ્યો સોમેશ્વર જીહાં ઇસ, પૂછી રાય નમાવઇ સીસ,
આપો પુત્ર ભલો તજી રીસ, મમ જૂઉ લિખ્યું જગદીસ. ૭૨

ષટ મહીના પૂજઇં જગદીસ, પછેં અંતિ બોલ્યા ઇસ,
રાજાસું પડિઓ ભમ્રિં સહી, પુત્ર નહીં તુઝ કર્મઇં. ૭૩

વલી શબ્દ કહું તુઝ આજ, લેસે કુંમરનિરંદઇ રાજ,
એણે વચને રાજા રૂઠો, તું ઇસ થઇ સું બઇઠો. ૭૪

કવિત્વ.

વિગતઇં ભૂલ્યો વિશ્વંભર, લંક ન દીધું નારી,
લંક આપ્યો સીહનઇં. વસઇં વગડઇં મંસ આહારી,
ન ફલી નાગરવેલી, ફલ તાડને દીધાં,
નયન તુછસુ નારી, લોચન મૃગનઈં દીધાં,
સ્વર ન દિધો શુક વચન, કંઠ કોકિલા કીધું તુઝ;
નૃપ જેસંગ એણીપરિ ઉચરઈ, ઠામિં ઠામિં ભૂલ્યો ચતુર્ભુજ. ૭૫
ચતૂર્ભૂજ (તું) અતિ ચૂકીઓ, રંગ અતિ ગુંજા દીધું;
અબંલ ચિહર ઇજલા, કેવડઈ કાંટા કીધો.
આપુ (તે) અંધ પાંગલા, ભૂપતિ અમરાં થોડા;
જાસ રંજીઇ અસવાર, તાસ લેઇ કીધો ઘોડો.
સૂપ દીધઈ ઇંદ્રિ વારણાં, તો ઉદરઈ કહૂઉ કાંકરિઉં;
કહઈ જેસંગ વિસંભરાં, (તે) ગુણવંતાંઇ ગુણ હર્યો. ૭૬

વિસંભરા વેયાં નહીં, તો અંતર એવડુ કીધું;
પ્રેમલ બહુલાં પુષ્પ, તાસ તો ફલહ ન દીધું.

ફલઈ અંબઈફિલ, સદા ફલે નાલીઅરી;
કોહલામાં કલીયો નહિ, ગોટલઈ ગુંથીજ કેરી.

કનક દીધું કૃપણાં, દાતા દુબલ સરજીય.
નૃપ જેસંગ એણીપરિ ઉચરઇ, તાહરી લીલા કુંણ લહઈ. ૭૭

સોવન ન કીધું સુગંધ, વાસના એકજફલ આપી;
અવર વૃક્ષ જીવઇ ઘણું, કેલિ તો નાંખે કાપી.

હરિ વલ્લભ જે ભક્ત, રસના એક તસ આલી;
શેષનાગ જે સાપ, તાસ મુખિ સહસ લેઈ ઘાલી.

મૂરખ દીધી સુંદરી, ચતુર ઘરિ સંખની સારઇ સહી;
નિરધનકું બહુ બાલ, જેસંગ ઘરિ એકઇ નહી. ૭૮

ઢાલ પાછલી.

એણે વચને ઇશ્વર લાજ્યો, દૂખ નૃપનો અંશ ન ભાંજ્યો;
લિખ્યું મઇ નવિ લોપાય, વિણ અક્ષર દીધું ન જાય. ૭૯

હુઈ જેહનઇ જેહવું કર્મ, આપઇ તેહને તેટલો ભ્રમ;
જગમાં એક સાચો ધર્મ, મૂર્ખ જન લાગો ભ્રમ. ૮૦

તુહ્મો ધર્મ વિના કિમ પાંમો, જૂઓ નિરધન વિપ્ર સુદામો;
તેણે વિપ્રે દાંનજ દીધું, તેહનું ફલ પરતગિ લીધું. ૮૧

હરિ વિક્રમ સરિખા જેહ, કરમિં દૂખ પામ્યાં તેહ;
દેવ, દાનવ નઇ યક્ષરાય, પુણ્ય ખૂટતઇં દૂખીઆ થાય. ૮૨

જે સગર સરીખો રાય, સુત સાઠિ હજાર કહઈવાય;
એક વેલા મરણજ થાય, કીધાં પાપ કર્મ નવિ જાય. ૮૩

કવિત્ત.

કરમિં રાવણુ રાય, રાજ ધડ સબ ગમાયો,
ઇશ્વર સરિખો દેવ, સોય ભિક્ષકો નચાયો,
કરમિં નલ હરિચંદ, ચંદ કલંક પાયો,
પાંડુ સુત વનિ પેખિ, રાંમ ઘરણિ હુઓ વિયોગ.
મુંજ મગાયો ભીખ, ભોજ ભોગવઇ ભોગ,
ઇંદ્ર અહિલ્યાઈ સુ રાચિયો, બ્રહ્મા ધ્યાંનઇ [1]ચુકયો,
ઋષભ કહઇ રાય રંક, કર્મિં કો નવિ મુંકીયો, ૮૪

ઢાલ પાછલી.

તુઝ જેસંગ કર્મ અસાર, તાહરઇ પુત્ર નહી નિરધાર;
ઘણુ [2]ખેદાણો નૃપ આપ, સહી પૂર્વ ભવનું પાપ. ૮૫
અસ્યું રાય વિચારી આવ્યો, સહૂ પુરજન લોક વધાયો,
નૃપ મંદિરમાંહિ સિધાવ્યો, ઘરનારી નાહ બોલાવ્યો. ૮૬
નૃપ રૂદન કરંતો ભાખઇ, રાજ પૂત્ર વિના કુંણ રાખઇ;
સુતતો [3]નવિ જેસંગ કર્મિં, અસી વાત કહી ઇસ ભ્રમિં. ૮૭
નૃપ વચનેં ઝૂરઇ રાંણી, સુત પાખઇ ઋધ્ધિ મલાણી;
એક પુત્રી હુઈ જો કાંણી, તેહજ તુહ્મ કૂલ સૂપરાણી. ૮૮
કિસ્યું અંધલા કેરૂં ધાયું, કિસ્યું બહિરા પુરૂષનું ગાયું;
કિસ્યુ ઠીંકુઆ કેરૂં પાયું, કિસ્યું વૃધ્ધ પુરૂષનું જાયું. ૮૯
કિસ્યું કુડી બદામનું નાંણું, કિસ્યૂં કૂકસા કેરૂ ખાણું;
કિસ્યું ગાડરનું દુઝાણું, કિસ્યું ભુંડણી કેરૂં [4]વિહાણું, ૯૦
તિમ પુત્રી જાઇ માહું, તુહઇ વાંઝી કલંક નાહું;
તજી સંયમ મંદિર રહઇણું, તિસું વાંઝીઅડાનું મહઇણું. ૯૧

---

[1] ચુકાવીઓ, [2] ખેદ પામ્યો. [3] નહિં. [4] વ્યાણું.

દૂહા.

વાંઝિ પુકારઇ થલિ ચઢી, હું કાં જનમી માય;
પુત્ર ન હીંડોલ્યો પાલણઈ, વહુઅ ન લાગી પાય. ૯૨
મંદિર મોટાં ધન ઘણાં, હાથી લક્ષ પ્રમાણ,
જસ ઘરિ બાલક નવિ રમઈ, તે ઘરિ સદા મસાંણ. ૯૩
મંદિર સુનાં બાલ વિણ, સુતથી વંસ ફૂલંતિ;
સુત હીણું ઘર જેહનું, તે કુલ સહીજ ગલંતિ. ૯૪

કવિત.

દાંન વિલંબઇ ગલઇ, ગલઈ સહઇ કાજ પ્રમાદિં;
મતિ વિના પંડિત ગલઇ, ગલઇ મુખ લજ્જ વિવાદઈં;
લોભિંઈ ગુણહ ગલઈ, ગલઇ પુણ્ય અસતિઇ દાતા;
પંડિત મૂરખમાં ગલઈ, ગલઇ તપ માયા ચિંતઇ,
સ્ત્રી સંગિં શિઅલજ ગલઇ, દૂરિ ગયા નેહજ ગલઇ;
કવિ ઋષભ કહઇરે ગુણીઅણો, પુત્ર વિના તિમ કુલ ગલઇ. ૯૫

દૂહા.

દીપક જીમ વલી તેલ વિણ, સેન વિના જીમ રાય;
પુત્ર વિના ઘરિ તે તસ્યો, ખીર વિના જીમ ગાય. ૯૬

ઢાલ.

મુનિવર મારગિ ચલંતાં—એ દેશી.

સ્નેહ વિહુણું સું રૂસણું, ગઢ વિહુણી પોલી;
પ્રેમ વિના જેમ પ્રીતડી, મન મલઈ અંધોલી. ૯૭

પુત્ર વિના ઘર તસ્યો, જિસ્યો લૂણો પ્રાસ;
સુત વિણ તેહવો જાંણયો, જેહવો સંસારનો વાસ. ૯૮
કરી
બાલિક વિણ જીમ પારણું, કાલ વિહુણો મેહ;
પતિ વિણુ જીમ પાહુણો, ગય યોવન નેહ. ૯૯
યોગ વિના યોગી જિસ્યો, મન વિહુણ ધ્યાન;
ગુરૂ વિણ ગચ્છન શોભીઇ, વર વિહુણી જાન. ૧૦૦
દાતા વિણુ જીમ યાચકા, પ્રાંણ વિહુણી દેહ;
પુત્ર વિના ઘર તે તસ્યો, ભાખઈ જેસંગ એહ. ૧
ફૂલ વિહુણો તરૂઆર જીસ્યો, ચંદ્ર વિહુણી રાતિ;
ગુણ વિણ નામ ન શોભીઈ, પોત વિહુણી ભાતિ. ૨
લુંણ વિહુણી રસવંતી, ધન વિહુણું હાટ;
ગયવર દંત વિના જસ્યો, સૂત્ર વિહુણો પાટ. ૩
કાજલ વિણ આંખો જસી, પરિમલ વિહુણા ફૂલ;
ગતિ વિણ હયવર નહીં ભલો, તે નવિ પાંમઇ મૂલ. ૪
પુરૂષાતન વિણું નર કિસ્યો, વેદ હીણો બંભ;
દેવલ દેવ વિના કિસ્યો, વિણુ શીલઇ રંભ. ૫
પંખ વિના પંખી જીસ્યો, સરોવર વિણ હંસ;
પુત્ર વિના તે કુલ તસ્યો, નવિ શોભઇ વંસ. ૬

દુહા.

વંસ ન શોભઈ સુત વિના, સુત વિણુ સ્યો પરિવાર;
નૃપ જેસંગ ધરિ નારિસું, કરતો કોડી વિચાર. ૭
યોગી જંગમ જે ગુણી, પંડિત [1]જે પ્રધાન;
એક પુત્ર જો મુઝ દિઈ, આપું સકલ નિધાન. ૮

---

૯૯ ૧ તે.

શૈવ સંન્યાસી બ્રાંભણા, મંત્ર તંત્ર ના જાણ;
એક પુત્ર જો મુઝ દિઈ, આપું રાજસહાંણ. ૯

કોડિ ઉપાય નૃપ કરઇ, પણિ નો હુઇ એક બાલ;
તાંમ વિચાર વાંકો કરઇ, કુમતિ ભજઈ ભૂપાલ. ૧૦

અઢોતરસો બુદ્ધિ વસઈ, રાવણ તણઈ કપાલ;
એકઈ બુદ્ધિ ન ઉકલી, [1]તેહનઇ ફીટણ કાલ. ૧૧

ભણ્યો ગુણ્યો જેસંગદે, ઉંધો કરઇ વિચાર;
મારૂં કુંમરનિરંદનઈ, જીમ સૂત દિઇ મહારાજ. ૧૨

ચઉપઇ

સ્વારથ ભૂત પાપી સંસાર, લોભીઇ પાતિગ કરઈ અપાર;
લોભઇ ભરત બાહુબલિ ભિડઈ, લોભિં કંસ પિતાનઇ નડઈ. ૧૨

કનકકેતુ મારઈ નિજ પુત્ર, જાણ્યું લેસ્યે મુઝ ઘરસૂત્ર;
લોભ લગઈ સુરપુરી કુમાર, [2]હણ્યો પિતા તેણે નિરધાર. ૧૪

કોણી રાજા લોભી થયો, પિતા હણી નઇ [3]નરગિ ગયો;
સૂભૂમરાય ચક્રી નર જેહ, અતિ લોભઇ દૂખ પાંમ્યો તેહ; ૧૫

સ્વારથ ભૂત દીસઇ જગસૂત્ર, કાંમે ચુલણી મારઇ પુત્ર;
કાંમિંઇ લોક હુઈ વલી અંધ, ભૂપતિ મરાવઈ કુંમરનિંરદ. ૧૬

કિમ પોયણિ ઉગઈ પાષાણિ, કિમ સુપુરૂષ વંછઇ પરહાંણિ;
કિમ સોનઇવલી લાગઇ સાંમિં, કિમ રહઇ મુનિવર એકઈ ઠાંમિં. ૧૭

કિમ અમૃત થાય વિષ રૂપ, કિમ દેખતો ઝંપાવઈ કૂપ;
કિમ અવધૂત વંછઇ મનિ લીલ, થૂલિભદ્ર કિમ છંડઇ શીલ. ૧૮

---

૧ આવ્યો, ૨ તેણે પિતા માર્યો. ૩ દુર્ગતિ.

મણિધરનાગ મસ્તક મણિ તેહ, શારંગ નાભિ કસ્તૂરી તેહ;
નાગદત્ત વાઘણી વનિ થાય, જીવતાં કાઢી કિમ જાય. ૧૯
તો પૃથ્વી ભોલઈ જગિ મેર, કિમ [1]દિનકરથી હુઈ અંધેર;
જો ઉપાય જેસંગદે કરઈ, કુમારપાલ [2]કિમ માર્યો મરઈ. ૨૦
જેસંગ કોપ કરઇ અદ્ભુત, બહુ તેડ્યા પોતાના દૂત;
જાઓ વેગઈ વીંટો હથલી, કુમારપાલકુલ નાંખો દલી. ૨૧
ધાયા સૂર સુભટ મહાબલિ, વેગઈ જઇ વીંટી હથિલી;
માર્યો રાજા તિહુયણપાલ, કુમારપાલ નાઠો સમકાલિ. ૨૨
નાઠો આવ્યો પાટણમાંહિં, ખબર ખોજ લહી નૃપ તિહાં;
બહુ કોપ્યો જેસંગ નરનાથ, કારણ વિના નૃપ કરતો ઘાત. ૨૩

ગાહા.

તંનત્થી ઘરં, તંનત્થી દેવલં; રાઉલં પિતં નત્થી;
જેણે અકારણિ કુવિયા, ખલા દોતિન્નિન હુંતિ. ૨૪

દૂહા

કારણ વિના કોપઈ અસંખ્ય, કારણ કોપ સંખ્યાય;
કારણિ પડીઇ કોપ નહિ, તે [3]વિરલા ઋષિરાય ૨૫
કારણ વિના કોપે સહિ, હુઓ અસંખ્યા ખાંતિ;
તો દુઃખ મનમાં સું કરૂં, કાઢું મનની ભ્રાંતિ. ૨૬

ચઉપઇ.

મનની ભ્રાંતિ કાઢીઈ સુખ લહુ, હવડાં હું સહી છાનું રહું;
શાસ્ત્રિં બોલ કહ્યા છઇ જેહ, સહી સંભારઈ રાજા તેહ. ૨૭

---

૧ દીપકથી. ૨ નવિ. ૩ જગમાં થોડા જાણીએ.

ચતુર હુઇ તે ધરૂં વિવેક, કૂલ અરથઈ નર છંડે દેસ;
ગાંમ કાજિં કૂલ તજી અભિરાંમ, દેસ કાજિં તજીઇ સહી ગાંમ.
આતમ કાજિં છાંડી જઈ દેસ, ઉભા નવિ રહીઈ લવલેસ; ૪૧
અસ્યું વિમાસી કૂંમરનિરંદ, ચાલ્યો હઈડઇ ધરી આણંદ.
કૃષ્ણ [1]દેવ બનેવી જીહાં, આવી કૂંમરનિરદંહ તિહાં;
ભેટી શીસ નમાવી રહ્યો, વલી વૃતાંત માંડી નઈ કહ્યો. ૩૦
કૃષ્ણ કહઇ સુંણિ કૂંમરનિરંદ, સરીખાં દિન નહિ તારા, ચંદ્ર;
સરીખા વેલા સરીખું કાલ, સરીખા વાસર નહિ ભૂપાલ. ૩૧
સુર, નર, નારી, અરિહા, ઇસ, તેહનઈ સરીખિ નહિઅ જગીસ;
વાસુદેવ, બલદેવા જોડિ, કાલીઇ ચકી પાંમ્યા ખોડિ. ૩૨
એક દિન રાજ કરઈ નૃપરાંમ, એક દિન છંડઇ તે પુર ગામ;
એક દિન રાવણ સબલ જગીસ, એકદિન ભૂમિ લુઠઇ તસ સીસ. ૩૩
એક દિન પાંડવ રંગી રમઈ, એક દિન તે નર વનમાં ભમઈ;
એક દિન રંગિ રમઇ ભરથરી, એક દિન ચાલ્યો સહુ પરિહરી. ૩૪
જે નૃપમુંજ દિઇ બહુ સીખ, એક દિન તેણઇ માગી ભીખ;
હરિચંદ સરિખો સાહસ ધીર, એક દિન વહઇ કુંબધરિ નીર. ૩૫
જે શ્રેણિક જગિ બલીઓ હુઓ, એક દિન તે કઠ પંજરિ મૂઓ;
જે વિક્રમ જગમાં વિખ્યાત, એક દિન છેદ્યા તસ પગ હાથ. ૩૬
એણઈ દ્રષ્ટાંતઇ [2]સમજ્યો રાય, સરિખા દિન ન કોઇના જાય;
આજ લંપી બઇસો એકઠાઈ, એક દિન તુઝ સરિ છત્ર ધરાય. ૩૭
કાલિં પુણ્ય પગર જમ થસ્યઈ, સકલ આપદા [3]તહારી જસ્યઈ;
મ કરિસ ચિંતા ઈહાં રાય, નગર ભલું જે તાહરા પાય. ૩૮

---

૧ કૃષ્ણ દેવ કહે કુમરનરંદ. ૨ સુણીહો. ૩ નાસી.

શુભ થાનક જાણી નૃપ રહ્યો, રાય જેસંગદે તે પણિ લહિઓ;
રાનું તેડું આવ્યું જસઈ, અવધૂત થઈ નૃપ નાઠો તસઈ. ૩૯
આવ્યો નૃપ પુરપાટણ માંહિં, કુણમેર પ્રાસાદહ જીહાં,
તિહાં ભરડાના ભેલો નૃપ થાય, કાલ કેટલો ૧ત્યિમાં જાય. ૪૦
જાંણ્યું હતું જેસંગદે જસઈ, ભરડા જીમવા તેડ્યા તસઈ;
આવ્યા રાવલ ગરઢા બાલ, રાય કરઈ તિહાં પાય પખાલ. ૪૧
ધુઈ ચરણ જૂઈ આકાર, ભરડા પગિ લખ્યણ નહિ સાર;
કુમારપાલ પગિ આવ્યો હાથિ, મયગલ મછ લિખ્યા બહુભાતિ. ૪૨
સાયર સીહ તણો આકાર, ધ્વજ તોરણ નઈ ધનુષ અપાર;
સંખ ચક્ર નઈ ચરમહપાય, ચિતિ ચમકયો જેસંગરાય. ૪૩

આવ્યો રાવત અતિ સાંકડેં, વિષધર વાંકો ધાલ્યો ઘડેં;
મયંગલ પડયો અજાડીમાંહિં, બલ પ્રાક્રમ ન ૨દીસઈ કિહાં. ૪૪
નૃપ જેસંગદે કરઈ વિજ્ઞાંન, તેડ્યા મંત્રી નઈ પ્રધાંન;
આરેં સુભટ સુરા થયો; આ ભરડાનઈ ઈહાં રૂંધયો. ૪૫

અસું કહી નૃપ કાંમીંઈ જાય, ભોજન ભરડા કરઈ તસઠાય;
કુમારપાલ ચિત્તિ ચમકયો તિહાં, બુદ્ધિં વિમાસઈ હઈડા માંહિં. ૪૬
સહી મુઝ ઉપરિ માંડયુ કૂડ, જાણતો હુઓ ૩અતિ મૂઢ;
આવી પડીઉ સંકટ માંહિં, ઠાર ન દીસઈ જાવા ૪કિહાં. ૪૭

જીમ મયંગલ ફરસેંદ્રીકાય, પડઈ અજાડી આવઈ ઠાય;
પરિમલ વાહ્યો ભમર જેહ, કમલમાંહિં બંધાણો તેહ. ૪૮
આંખિઈં વાહ્યો પસુ પતંગ, અગનિમાંહિં પરજાલઈ અંગ;
કર્ણ વસિઈં મૃગ હુઓ અજાણ, સંકટ પડીઓ ખોઈ પરાંણ. ૪૯

---

૧ તેહમાં ૨ નવિ આસે તિહાં. ૩ મતિ. ૪ ક્યાંહિ.

તિમ હું રસના રસ લોલપી, આવી બઇઠો જીહાં ઘરરપી;
તો હું હુઓ પસુની જોડી, મન થકી બુદ્ધિ નાહિ કોડિ.

મૂઢ પુરૂષ હું નર નહીં ભૂપ, દેખંતો જંપાવ્યો કૂપ; ૪૧
હવઇં નીકલવા કરૂં ઉપાય, તો હું સાચો રાવતરાય.

અસું વિમાસઇ રાજા જમઇં, જમતાં ભોજન પાછું વમઇં;
ઉભો થઇ નઇં અતિ ઉબકઇં, ભરડા સહુ હડસેલઇં ધકઇં. ૫૨

ભરડા સભા છાંટીઇ જવ ભરી, હાકયો રાવત ફિટિ ફિટકરી;
ખરડી ડીલઇં તે નાઠો જાય, વલતાં સોય પ્રગટ નવિ થાય. ૫૩

સિદ્ધરાય આવ્યો તિહાં તસઇં, કુમારપાલ ન દીસઇં કિસઇં;
મંત્રીને તવ પૂછઇં ભૂપ, [1]કુમરનિરંદ કિહાં ભરડા રૂપ. ૫૪

તવ મંત્રી કહઇં સુણિ હો રાય, એક ભરડો ઇહાં મુંગુ જાય;
તે ઉબકીઓ સભા મઝારિ, ભરડઇં હાંકી કાઢયો બારિ. ૫૫

સિદ્ધરાય ખિજ્યો બહુ તાંમ, મંત્રી મૂઢ બિગાડયું કામ;
સહી સંકટ છૂટો વનિ ગયો, તે મૃગપતિ કિમ જાઇં ગ્રહ્યો. ૫૬

ખીજ્યો રાય સેનાપતિ ભણી, મંત્રીનઇં નાખ્યાં અવગુણી;
રે મૂઢો વિણસાડયું કાંમ, હું જેસંગ તુહ્મ [2]ટાલીસ ઠાંમ. ૫૭

જો જઇ ઝાલો કુંમરનિરંદ, તો તુહ્મ સિરથી જાસઇં ડંડ;
જો જઇ વિણઝાલિ પાછા વલ્યો, તો ઘરઘરણીનઇં નવિ મલો. ૫૮

ખીજ્યો નૃપ જવ બોલ્યો અસ્યો, સેન લઈ સેનાપતિ ધસ્યો;
કુમારપાલના જોતો પાય, અલી કુંભાર તણઇં ઘરિ જાય. ૫૯

વિટિઉં ઘર પ્રજાપતિ તણું, અલી કુંભાર મ બોલેસ ઘણું;
તુઝ મંદિરમાં કુંમરનિરંદ, આપિ [3]મુઝનઈં કરિ આનંદ. ૬૦

---

૧ પાલ. ૨ ટાલુ. ૩ તો ઘરણીને તમે ન વિમલો. ૪ અ

અલી ભણઇ ધીરજ આદરી, સહી તુહ્મરાય તણી મતિ ફિરી;
જો ડંડઈ તો ડંડિ નિસંક, ફોકટ કુંમર મદેસ કલંક. ૬૧

ગાયા કીજઇ ખંડો ખંડ, ચોર તણી વલી દીજઇ ડંડ;
હુ પતીજ કરૂં વલી સોય, કુંમારપાલ જો ઘરમાં હોય. ૬૨

ચોખાં વચન કહઇ કુંભાર, સેનાપતિ મનિ કરઈ વિચાર;
તેડયા સુભટ સહુ સજ કરી, કુંભારતણું ઘર જોયું ફિરી. ૬૩

જોતાં નૃપ નવિ લાધો તિહાં, ખિણખેદ હુઓ મન માંહિં;
નીચું [1]મુખ કરી તે વલ્યો, પાટણ [2]માંહિં પાછો તે વલ્યો. ૬૪

ખબરિ કરી નરજેસંગ તણઈ, સુણી વાત નૃપ બહુ અવગુણઈ;
મુખ લેઇ સ્યું પાછો વલ્યો, કુંમારપાલ જો તુહ્મ નવિ મલ્યો. ૬૫

ખીજ્યો નૃપતિ જાંણ્યો જસઈ, સેનાની વલીઓ તિહાં તસઈ;
ખબરિ કરેવા કુંમરહ તણી, ચાલ્યો ધરિ પ્રજાપતિ ભણી. ૬૬

એણઇઅવસરિતિહાંઅલીકુંભાર, ભંડ થકી કાઢિઓ કુંમાર;
સ્વામિ તુઝ રાખ્યો નવિ જાય, જો રાખું તો (મુજ) રૂસઇરાય. ૬૭

હવડાં તુઝ રૂડો પરદેસ, ઉભો ઇહાં મ રહઇ લવલેસ;
કટુક વચન કહું છું આજ, તું અપરાધ ખમે મહારાજ. ૬૮

કુંમર કહઇ સુણિ પરજાપતિ, તુઝ સમ લોકો જગમાં નથી;
અભયદાનનો તું દાતાર, મુઝ પ્રાંણ ઉગારણ હાર. ૬૯

અવસરિ કાજ કરઈ તે મિત્ર, અવસર ચૂક્યો સુંત કહું શત્રુ;
જીમ કો મૂર્છાગતહ શરીર, તિહારઈ ભલું એક ટીંપુ નીર. ૭૦

તિમ અવસરનોતું જગિજાણ, તઈં ઉગાર્યા માહરા પ્રાંણ;
જવ ઉસંકલ થાઇસિ તુઝ, તવ સુખિ નિદ્રા(ભરી) હોસઇમુઝ. ૭૧

---

૧ વદન. ૨ નર પાછો વલ્યો.

અસ્યું કહી નઈ ચાલ્યો જાય, વયરી ભાગો ન્હાઠા જાય;
વેગઈ જાંણુ સેનાની થાય, ચઢી કટક તવ કેડિઇ થાય.

કુંમારપાલ તવ જાૂઈ ફિરી, આવતાં દીઠા ગજ તુરી;
તવ વેગઈ નૃપ સબલ પલાય, સેનાની પુંઠિઈ જાય.

કુમારપાલ ભયંકર થયો, ભીમસિંઘ હાલી સરણિ ગયો;
રાખિ રાખિ નર તુંહિ કૃપાલ, આવ્યું સેન જેસંગ ભૂપાલ. ૭૪

ભીમસિંઘ મનિ કરઈ વિચાર, જીવ ઉગારૂ એ [1]ધર્મ સાર;
આંણી કરૂણા રાખ્યો રાય, ઝાંખર ખાડ ઘાલ્યો તસઠાય. ૭૫

વેગઇ સેનાની આવ્યો તિહાં, કુંમારપાલ નવિ દીસઈ કિહાં;
પૂછઇં હાલીનઇં કરિ ગ્રહ્યો, ઇહાં આવ્યો નૃપકહઇં કિહાંગયો. ૭૬

હાલી ભીમ બોલ્યો મહામતી, ઇહાં નર કોઇ આવ્યો નથી;
નવિ માંનો તો જુવો જાંણ. જો હુઇ તો જેસંગ આંણ. ૭૭

તવ સેનાપતિ ખીજી કરી, ખેત્ર આખું તેણઇં જોયું ફિરી;
બોર ઝાંખરાં બહુ છઇં જીહાં, ભાલે અણી પરોયાં તિહાં. ૭૮

કટકઇં ચાપી કરી અતિઘણી, કલા કેલવી બહુ આપણી;
એક ન [2]વાગુ આયુધ અણી, રાખણ હારો ત્રિભુવન ધણી. ૭૯

દૂહા.

જીસકું રખઇ સાંઇઆં, માર ન સકઇં કોય;
બાલ ન વંકો [3]તાં નરાં, જો જગ વયરી હોય. ૮૦

જીસકું મારઈ સાંઇંઆં, રાખ ન સકઇ કોય;
જમરા ચોટી ન ચૂકસેં, જો જગ ઉડણ હોય. ૮૧

---

૧ એહજ. ૨ લાગુ. ૩ રીસકે.

સુર સુભટ રાણું બહુ મલ્યા, વીંટયો કુંમરનિરંદ;
નૃપ માર્યો તિહાં કિમ મરઇં, રાખણ હાર છણુંદ. ૮૨

સેનાની ઝાંખો થયો, સુભટ હુઆ ખીન ખેદ;
મુખ લેઈ પાંછા વલ્યા, પાંણી ગયા કુ મેદ. ૮૩

કટક ગયું જવ જાંણીઉં, તવ હાલી સજ થાય;
ઝાંખર પાછાં તિહાં કરી, કાઢિઉં ગૂજર રાય. ૮૪

સ્વામી તું સુપુરૂષ સહી, મઇં કીધી તુઝ બાધ;
[1]ઝાંખરમાંહિં ઘાલીઓ, ખમજ્જે તે અપરાધ. ૮૫

કુંમારપાલ એણીપરિ કહઇં, સાભલિ સુપુરૂષ વાત;
તઇં મુઝ રાખ્યો જીવતો, તું મઝા બંધવ તાત. ૮૬

નિત ઉઠી દાનહ દીઇ, સોના ખંડી લાખ;
એક જીવ ઉગારિઇ, તેહનું પુણ્ય અસંખ. ૮૭

દાંન દિઇં નઇં તપ તપેં, જલઇં નાહઇં સો વાર;
કુમર કહઇં એ નર જાંણયો, દયા વિના સહુ છાર. ૮૮

કર્ણું ન શોભઇ કુંડલઇં, શોભઇં સુણતાં ગ્યાન;
કર નવિ શોભઇ કંકણે, શોભઇં દેતાં દાન. ૮૯

કાયા ન શોભઇ ચંદનિં, શોભઇ કરૂણા સાર;
તાસ સરીરે લેખઈ સહી, કરતા પરઉપકાર. ૮૯

તઈં રાખ્યો મુઝ [2]ભીમડા, ઉઠી આપ પરાંણ;
તું ઉપગારી જગિ થયો વડો, તું જગિ સબલો જાણ. ૯૦

દેહ ચર્મનિ વાણહી, કરી પહઇરાવું પાય;
[3]ગુણ ઉસંકલ વલી, તુહઇ થયુ ન જાય. ૯૧

---

૧ કંટક. ૨ જીવતો. ૩ ઘુઝ.

ભીમસેન સંતોષીઓ નૃપ ચાલ્યો પરદેશ;
જવ હું રાજ લહઇસ વલી, તવ તુઝ ભક્તિ કરેસ. ૯૨

ઢાલ. ૪૧

પર્વતમાંહિં વડો મેરૂ હોઈ—એ દેસી—રાગ દેશાખ, રાગ કેદારો.

અસું કહીનઈ ચાલ્યો રાય, ગામ નગર પુર જોતો જાય.
કૌતગ એક અનોપમ થાય, ઉંદિર એક દીઠો તસ ઠાય. ૯૩
તે દરમાંહિં પઇસીનઈ લાવઈ, લેઇ સોનઇઆ બાહરિ આવઇ;
હેમ ટંકા માંડયા એકવીસ, નાચિઈ ઉંદિર કરઈ જગીસ. ૯૪
કૌતગ જોઇ નર ભૂપાલ, લેઇ સોનઇઆ કરતો આલ;
તવ ઉંદિર ઉદીરઈ હુંઇ ફાલ, વેગઈ મરણ [1]કરઈ તતકાલ. ૯૫
હઇહઇ નૃપ કરતો સુખિ ત્યાંહિ ખિન ખેદ હુઓ મનમાંહિં;
હું જગિ પાપિ મોટો મૂઢ, ભણ્યો ગણ્યો [2]હુઓ મતિમૂઢ. ૯૬
મઇ મનિ કીધો અસ્થોઅ વિચાર, ઉંદિર નહીં વણજ બ્યપાર;
નવી કરવી કાંઇ જમણવાર, દાંન દેવું તસ નહિ નિરધાર. ૯૭
તીર્થ નવિ કરવી એહનઈ યાત્ર, નવિ પોખેહવા પૃણ્યહ પાત્ર;
એહનઇ નવિ કરવી ભોગનિ વાત, તો સ્યું કરસ્યેં કનકની ધાત. ૯૮
પણિ પાપી જગિ મોહની જાલ, મોહેં લખમણ કીધો કાલ;
ભ્રગુ પુરોહિત વારઈ નિજબાલ, મોહઈ મુનિસર દેતો આલ. ૯૯
રોતો રાંમ રડાવઇ રાંન, મનમાં ચિંતઇ સીતા ધ્યાન;
બલિભદ્ર મોહઈ વહઈં સરિકાંન્હ, સુરપતિ બોધ દેઇ નિદાન. ૧૦૦
ઉંમયા મોહ્યો ઇશ્વર નાચ્યો. નંદિખેણ કોશા ધરિ [3]રાચ્યો;
લાડુ મોહઈ અખાડો જાચ્યો; અરણક ઋષિ પરરમણી રાચ્યો. ૧

---

[1] લહે. [2] થયો. [3] માચ્યો.

કૂડું બોઈ શય્યા જે શશીરાય, મરણ લહી તે દુરગતિ જાય;
આર્દ્રકુમાર તાંતણઈ બંધાય, કંત મોહી સ્ત્રી કાઠ ખાય. ૨

એક હસાવઇ એક રડાવઇ, એક બોલાવઈ મનમાં જે ભાવઇ;
એક ધન મોહ્યા પાપ કરવઇ, એક દેહ મોહ્યા મંસજ ખાવઇ. ૩

મોહઇં મુંઝી માતા આપ. સુતનઇં કહી બોલાવઇ બાપ;
પુત્રીનઇ કહઈ [1]આવો માય, મોહઇં મુખિ અવલું બોલાય. ૪

મોહઇં મુંઝયા ગરઢા બાલ, મોહઇં ઉંદિર કીધો કાલ;
પશ્ચાતાપ કરઇં ભૂપાલ, તિહાંથી ચાલ્યો કુંમારપાલ; ૫

આવ્યો ઉંદિરા ગામ મઝારિ, જઈ રહ્યો દેવશ્રીઆ ઘરિબારિ;
પ્રાહિં તે પુણ્યવતી નારી, તેણઇં કીધી નૃપની મનોહારી. ૬

પંથિ જાંણી ભક્તિ કરી સાર, ભોજન ભૂપતિ સખરો આહાર;
પ્રીસ્યો કરંબો ગંધ અપાર, હરખ્યો નૃપ બોલ્યો તેણીવાર. ૭

જે નર સુગંતિતણા ભજનાર, તેહનઇં અંગિ પડઈ ગુણસાર;
તે નર કરતા પર ઉપકાર, તે ન ગણઇ નર આપ પરાય. ૮

શારદધન લખમી દાતાર, તે ન જૂઇ કુલ ના આચાર;
દેતાં ન કરઈ સોય વિચાર, જીમ જગમાં તરૂઅર સહકાર. ૯

તરૂઅર કલ્પ સરિખી સારી, દાતા દેવશ્રીઆ જે નારી;
ભૂખ્યા નવિ જાય ભીખારી, માનવ પરિખ્યાની કરનારી. ૧૦

દીઠો કૂંમર નરેશ્વર જીંહારઇં, ભોજનભકિત કરીઅતિ તિહારઇં;
ખુશી થયો [2]નૃપ હઇડામાંહિં, મધુર વચનિ મુખિ બોલ્યો તાંહિ. ૧૧

જો મુઝ રાજ દીઉં જગનાથિ; તિલક કરાવઇ તિહારઈં હાથિ;
અસ્યું કહીનેં ચાલ્યો ત્યાંહિ, આવ્યો ગામ તે દઇથલીમાંહિ. ૧૨

---

૧ બોલાવે. ૨ અતિ.

ચઉપઇ.

રોઇ દઇથિલી આવ્યો જસઇ, જાંણુ હવું જેસંગનઇં તસઇં;
સુભટ મોકલ્યા જે [1]મહાબલિ, તેણઇં વીંટી આવી દઇથિલી. ૧૩
આકૂલ વ્યાકુલ નૃપતિ થાય, સજન તણંઈ સરણંઈ તવ જાય;
રાખિ રાખિ પ્રજાના ધણી, હણવા સુભટ નર આવ્યા ભણી. ૧૪
તવ [2]સજનઇં આવી દયા, કૂંમારપાલ પરિ કીધી મયા;
ઇંટ માંહિ નર ઘાલ્યો સોય, તે થાનકિં નવિ જાણઇ કોય. ૧૫
સુભટ બહુ આવ્યા પુરમાંહિ, કુંમારપાલ નહી દીસેં ક્યાંહિ;
ગઢ મઢ મંદિર જોતાં ફિરઇં, કૂંમારપાલ સાહવા પરિ કરઈં. ૧૬
જોતાં કિહાં ન દિસઈં [3]જસઇ. સજન તણે ઘરિ આવ્યાં તસઇં;
વેગઇં જઇ ઝાલ્યો કૂંભાર, કહઈં કુમારપાલની [4]સાર. ૧૭
સજન કહઈં સેનાપતિ કરો, ધોબીનો ઉખાણો ખરો;
સ્ત્રી સાથિં નવિ ચાલઈં જસેં, ગાધઇડીને કૂટઇ તસેં. ૧૮
તિમ તુહ્મો રાય ન ઝાલ્યો જાય, ઘર લૂટેવા કરૂં ઉપાય;
પણ સરિ ગાજે જેસંગરાય, તિહાં પ્રજા લૂંટી નવી જાય. ૧૯
સુર થઇ બોલ્યો કૂંભાર, સેનાપતિ મનિ કરઈં વિચાર;
કુંમારપાલ સહી નાસી ગયો, ઘરિ કુંભાર તણઈં નવિ રહ્યો. ૨૦
સેનાપતિ સેન લેઇ વલ્યો, નૃપ જેસંગને આવી મલ્યો;
કરજોડી વિનવીઓ રાય, કૂંમારપાલ [5]કિમ ઝાલ્યો જાય. ૨૧
એણઇ અવસરિ સજન કૂંભાર, કૂંમારપાલની કરતો સાર;
ઈંટ થકી તવ કાઢયો રાય, વિપ્ર વોસિર મિલ્યો તસ હાય. ૨૨
ત્રિણિ મિલી તવ કરઇં વિચાર, ખીજ્યો સજન પિતા તેણીવાર;
કિસી વાત કરો મનિ ક્રોડિ, લાડ દેસ દીસ(જ)ઇ ચિત્રોડ. ૨૩

૧ ત્યાહાં. ૨ મનિં. ૩ કસઈ. ૪ કાર. ૫ નવિ.

સજ્જનને પિતા જવ ભાખીઓ અસ્ત, કુંમારપાલ કહઈ કહીઓ કિસ્યું;
એ ઉપગાર તણી છે વાત, ઉપગાર વિના નર પશુ અનાથ ૨૪
ધિગ મુખ જિહાં નહિ તત્વજ્ઞાન, ધિગ કર જે નવિ દેતો દાન;
ધિગ કુલ જિહાં નહીં પુત્ર સસાર ધિગ નર જિહાં નહીં [1]પરઉપકાર ૨૫

દુહા.

પરકાજી તરૂઅર ફલઈ, પરકાજી જલધાર;
પરકાજી સુપુરૂષ નરા, કરતા પરઉપગાર. ૨૬
નર નારી પંખી પશુ, ભાવિં સુરપતિ દેવ;
પર ગુણ કાજી જે હવા, ઋષભ કરઈ તસ સેવ. ૨૭

કવિત્વ.

માનવનો મન હરણ કંઠ, કોકિલા ટહુકઈ;
મોર કલા મંડતો, હંસ ગતિ ચાલતો લટકઈ. ૨૮
મૃગ લોચન સીંહ લંક, અંબ ફળ અમૃત ભરીઓ;
કલ્પદ્રુમ જગિ અવતરિ, તેણઇ ઉપગારજ કરીઓ.
નીલ ચાસ દરિસણ ભલો, મયગલ કુંભ મુક્તા વસ્યો;
નૃપતિ કહઈ નર ગુણીયણો, નિગુણ પુરૂષ જીઓ કિસ્યો. ૨૯
દાંન, શીલ, તપ ભાવના, કીઓ ન પરઉપગાર;
જીવ જતન તેણઈ નહુ કીઓ, વચન સોય નહીં સાર.
જીન ભુવન, જીન બિંબ, પૂજા કો પ્રેમ ન કીધી;
ઉપશમ ધર્યો ન જીવ, તીર્થ કો યાત્ર પ્રસિદ્ધિ.
જીન વચન ગુણવંત ગુણ, વિવહાર ચિત્ત ન થિર રહ્યો;
ગુણ હીણો નરહરણ [2]તણો, અવતાર તાસ અયલઇ ગયો. ૩૦

---

૧ રાયામાન. ૨ પરિ.

મૃગલો ભખઈ નઈ મંસ, મંસ જન મૃગનુ નાવઈ;
નાંદિ ધરૂંજ ચિત્ત, નેત્ર સ્ત્રી ઉપમ કહાવઇ.
તાપસ વાહલો ચર્મ, શ્રૃંગ ગલિ યોગિ બંધઇ;
જીમણો જાઇ મૃગ, સુકન તવ નિધિ સંધઈ.
કસ્તૂરી નાભિ રહઇં, પ્રેમલ જગિમાં વિસ્તરઈ;
[1]સુણો ભૂપ મૃગ ઈંમિ કહઈ, નિગુણ જનમ મુઝ કાં કરઈ. ૩૧

દૂહા.

મૃગ વચન શ્રવણે સુંણિ, કરતો રાય વિચાર;
ગુણ હીણા નર પસું પરિં, ગાઇ ભઇસ અવતાર. ૩૨

કવિત્વ.

તરણ ભખું દેઉં ખીર, નિરવહઇ તરણી ઉતારૂં;
ધૃતજ મારૂં સાર, જીવ જગત્રનાં ઠારૂં.
છાંણ કરૂંજ પવિત્ર, રોગ સુતરઈંજ ટાલું;
દિવસઈ દેખું ગ્રહઇં, આંખી સદા અજુઆલુ.
તેત્રીસ કોડિ સુર પૂંછડઇ, પંડિત પૂજી ગુણ સ્તવઇ;
સુંણી ભૂપતિ ગ્યવરી [2]ભણઇ, નિગુણ જનમિ કાં મીંઢવઇ. ૩૩

દૂહા.

ગ્યવરી વચન શ્રવણેં સુંણી, નૃપ બોલ્યો મુખિ વાંણિ;
ગુણ હીણો નર જે વલી, ગર્દભ સમ કરી જાંણી. ૩૪

કવિત્વ.

ગર્દભ કહઇં હું સાર, છઈ રતિ મહારઇ સરખી;
ચંદન કે છંટ છાંહાર, ભાર સિરિ લીઉં હરખી.

---

૧ રાય સુણો. ૨ વદે.

તરણુ ભણુ નિશદિસ, રીસ નહીં મન આહરઇ;
મુખ ઉજલું નઇ સાંમ, અશી કુલિં ચાલિં આહારઇ.
ગર્દભ કો ગળીઓ નહી, બોલ્યો આપું રિદ્ધિ બહુ;
નિગુણ જનમ મમ કો કરો, ભૂપતિ આદિ સુણો સહુ. ૩૫

દૂહો.

ગર્દભ વચન શ્રવણેં સુંણી, નૃપ [1]કહઇ સોય અભાગ;
ગુણ હીણા નર જાણયો, જેહવો પંખિ કાગ. ૩૬

કવિત્વ.

ચરતઇ ન કરૂં છોતિ, સરોવર નદી ન ડોહલું;
મુઝથી બીહીઇ ન કોઇ, ચરમ તો પશમ પટોલું.
જગનિ કાજ મુઝ દેહ, માંસ મુખ વિપ્રાં કેરઇ;
લીંડી ઓખધ કાજી, એનઇં વલી કાંમ અનેરઇ.
વિષધર વિષ મુંઝ નવિ ચડઇ, પવિત્ર ન રહુ બાપરો;
અધમ નરનઇં તોલિ, [2]રાજા મુઝનઇં કાં કરૂં. ૩૭

કવિત્ત.

પૂરવિ તાપસકણ પાત્ર અમ જાણી પૂજે;
ભોજન પહેલો આહાર, દીઇતો ભખવું સુઝે.
માલો જલને કંઠિ ભોગ પ્રગટ નહી છાનો;
કરૂં કટંબનો પોષ ગગનિ ફલ ચરૂં લોભાણો.
છેતર્યો છપ્પો જાઉં નહી કૃસ્ન વર્ણ કાગા સહી,
નિગુણ જનમિ કાં મીઢવો વાયસ વાત વવરીગઈ; ૩૮

દૂહો.

વાયસ વચન શ્રવણે સુણી, નૃપ કેહે સોય અભાગ;
ગુણ હીણા નર જાણજે, જેહવો મુરખ છાગ; ૩૯

---

૧ બોલ્યો કરી રાગ. ૨ પંડિત નૃપ.

દૂહા.

છાગ વચન શ્રવણેં સુંણી, નૃપ કહઇ મ કરો વાદ;
નિર્ગુણ જલમા તુહ્મ કીઆ, તે મુઝ બહુ અપરાધ. ૪૧
જગમાં કોઈ અસ્યો નહી, તોલું નિર્ગુણ જોડી;
તેણઈ કારણિં અવગુણ તજી, આણો ગુણની કોડિ. ૪૨
અવતાર ધન્ય સજ્જન તણો, કરતો પરઉપગાર;
તુઝ પુત્રઈ મુઝ રાખીઓ, ભલો તું જાતિ કુંભાર. ૪૩
સજન પિતા સંતોખીઓ, ભાખઇ ગૂજર રાય;
તું કુંભાર મુઝ કૂટુંબ નઈ, લેઈ ઉજેણી જાય. ૪૪
સજન ભલાવી સંચર્યો, ચાલ્યો કુંમરનિરંદ;
વિપ્ર મિત્ર સાથિં લીઓ, કરતા બહુ આણંદ. ૪૫

ઢાલ.

એક વજા ઉછાલતા-એ દેશી.

અતિ આણંદિઈ સંચર્યો એ, વિપ્રવોશિરનઈઆગલિ [૧]ધર્યોએ;
ઇછા રંગિઈ તે રમઈ એ, થયો મધ્યાન તિહારઈ સુંજમેએ. ૪૬
ભૂપતિ વિપ્રનઇ કહઇ હસીએ, પરિ ભોજની કરસું કિસીએ;
તું વિપ્રનઇ હું નરનાયકો એ, આજ ગાઠિઈનહી એક પાયકોએ. ૪૭

દૂહા.

પાયકો (એક) ગાંઠિઈ નહી, લાગી ભૂખ અપાર;
ધન વિના સું (જઈ) વુહુરીઈ, દોકડા તે જગિ સાર. ૪૮

---

૧ કર્યો.

કવિત્વ.

દોકડઈ દીયે તેહ, દોકડઇ દૂખ પણિ જાય;
દોકડઇ હરિજન દાસ, દોકડઇ દેવ વસિ થાઇ. ૪૯
દોકડઇ મહિપતિ મિત્ર, દોકડઈ દંદ પણિ ભાંગઈ;
દોકડા દેસ વિદેસ, જગત્ર જન પાએ [1]નમઈ.
આવો આવો સહુકો કહઇ, ઉભા થઇ આદર કરઈ;
દોકઢા વિહુંણી હુંસિ જેમ, કુપ છાંય મનમાંહિં રહઈ. ૫૦

દૂહા.

કુઆ તણી જીંમ છાંહડી, ફિરી ફૂપિંજ સમાય;
ધન વિન [2]હુંસી કસી કરૂ, બોલ્યો ગૂજરરાય. ૫૧

ઢાલ–પાછલી.

તવ વિપ્ર કહઈ સુંણો વાત એ, મુઝ વિદ્યા જગિ વિખ્યાત એ.
ભીખ ભીખારીનિં માત એ, તું ચિંતા મ કરસિ નાથ એ; ૫૨
ભીખ સાધ તણી કલ્પવેલિ એ, કાઢી દૂરગતિ નારી ઠેલીએ;
રાય નમાવઈ સીસ એ, ભીખ આપઈ પરમ જગીસએ. ૫૩
સુર નર વિદ્યાવૃંદ એ, ચક્રી હલધર નઈં ઇંદ્ર એ;
ગજ કેસરી લાગઇ પાય એ, તે તો ભીખ તણો મહિમાએ. ૫૪
વાત કહી વિપ્રઈ ઘણી એ, પછઈ ચાલ્યો તે ભીક્ષા ભણી એ;
જઇ પઇઠો નગરિમાંહિં એ, ભલ કરઓ [3]લાવ્યો તિહાંઇ એ. ૫૫
અન્ન ઉદક સહુ લાવીઓ એ, નૃપ આગલિતેપણિ આંણીઓ એ;
વિપ્ર ભીખારી જીવ એ, તેણઇ બોલવ્યો કરઓ દિવ્ય એ. ૫૬

---

૧ લાગઇ. ૨ વહુણી હોંસ કર કસી. ૩ પામ્યો.

રોટી ભાત લેઇ કરી એ, ભરી થાલનઇં નૃપ આગલિધરિએ;
કાલ નઈ ભાવ જોઇ કરીએ, રાય આહાર લીઈ પેટજ ભરીએ. ૫૭

રયણી [1]થઇ રવિ ગયો એ, તવ કપટ નિદ્રાઈ નૃપ થયો એ;
ભોજન લાલચી બંભણો એ, તેણેં ખાધું કરંબો અતિ ઘણો એ. ૫૮

પેટ ભરી પૂરણ થયો એ, તવ રાય તણઈ પાસેં ગયો એ;
સ્વામી કરંબો આંણીઉ એ, તુહ્મે ખાઇ સંતોખો પ્રાંણીઉ એ. ૫૯

રાય કહઈ સુણો મિત્ર એ, ન ઘટઈ તુઝ કરંબો અત્રએ;
ખાધો કરંબો મુઝ તજી એ, હવઇ સ્યું ખાઉં થઇ લાલચી એ. ૬૦

જેણઈ દીધું તેણઇ દેવરાય એ, કિરપી દાતાર ન થાય એ;
પર આગલિ ઉડિઉ હાથ એ, સું જાંણઇ દીધાની વાત એ, ૬૧

[2]વિપ્ર કહઇ સુંણો [3]વાત એ, કહું કરંબા તણો અવદાત એ;
મુઝ ઉઘાડો એ દીઉ એ, તેણઇ કારણિ આહાર પહઇલો લીએ. ૬૨

મુઝનઇં પચીઓ આહાર એ, તવ જાંણ્યો કરંબો સાર એ;
હવઇલાવ્યો કરંબો તુહ્મ કહ્નઇરે, મમ ઠલકો નૃપ મુઝનઈ દીઓએ. ૬૩

દૂહા.

ઠબકો મુઝનઇ મમ દીઓ, મઇ કીધી તુહ્મ સાર;
વિખ કરંબો જાંણી કરી, કીધો [4]પ્રથમ આહાર. ૬૪

ભૂપઇં અવસર ઓલખ્યો, નવિ બોલ્યો મહારાજ;
વચન વાદ કરંતડાં, પ્રીતિ ઘટઇં સહી આજ. ૬૫

વચન વાદ સ્ત્રી એકાંતિઇં, વણજહ દૂરિ ગયાંઇ;
અવસર ચુકો લોભિં પડિઉ, મિત્રી એમ પલાય. ૬૬

---

૧ હવિજવ. ૨ બ્રાહ્મણ. ૩ નાથ. ૪ પહિલો.

ભોજન કરી કરાવીઇ, સુખ દૂખ સુંણી કહંતિ;
દીજઇં લીજઇં પ્રેમસ્યું, મિત્રી એમ [1]વધંત. ૬૭
તિણઇ કારણિં તિહાં વિપ્રને, સંતોષ્યા બહુ ભાતિ;
ખડગ લેઇ નૃપ ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં ખંભાતિ. ૬૮

ઢાલ.

નંદનકું ત્રિસલા હુલરાવઇ-એ દેશી-રાગ-આશાઉરી.

ખંભ નયર નૃપ આવ્યો વેગઇં, બઇઠો પુણ્ય પ્રસાદિઇરે;
દીઠો અહિમસ્તગિ ગંગેટો, નાચંતો બહુ નાદિઇરે-ખં. ૬૯
એણઇઅવસરિમુનિહેમાચારજ, ચરણ ભોમિ તિહાં આવઇરે;
અહિમસ્તગિ દીઠો ગંગુટો, સબલ સુકન મનિ ભાવઇરે-ખં. ૭૦
ડાબું જીમણું જોતાં દીઠો, કુમરનિરંદ સોભાગિરે;
તેણઇં પણિ હેમાચાર્ય દીઠા, વિનય કરી પગિ લાગીરે-ખં. ૭૧
સ્વામી હું પૃથ્વી રડવડીઓ, રાજ કરિં નવિ ચઢીઉરે;
પુણ્ય હીન દૂખ પાંમ્યો બહુલું, કર્મિં હું પણિ નડીઉરે-ખં. ૭૨
હેમ સૂરિ તવ હરખી બોલ્યા, નૃપ મનિ ચિંતા ટાલોરે;
અહિ મસ્તગિ દીઠો ગંગેટો, એણે સુકુને ભૂપાલોરે-ખં. ૭૩
સંવત એકાદસ નવાંણું, મહાવદિઇં તુઝ કાજીરે,
ચઉથિઆદિત્યનઇપુષ્પનક્ષત્રઇં, મધ્યાંન માહિં રાજોરે-ખં. ૭૪
એણેવચનેં હરખ્યો નૃપ હઇઇ, લાગો મુનિવર પાયેરે;
વચનપ્રમાણ હ-સઇં સહીતાહરૂં, તું સાચો ઋષિ રાયેરે-ખં. ૭૫
એણેં અવસરિ તિહાંઉદયમંત્રી, આવ્યો વંદન કામિઇરે;
કુંમારપાલ તવ પૂછઇંગુરનઇં, એ રહઇ છે કુંણ ઠામિંરે-ખં. ૭૬

---

૧ વાધંત.

હેમ કહઇં સુણિ કુંમરનિરંદો, એ જીનશાસન ચંદોરે;
મરૂદેશઇં શ્રીમાલી વંસિં, ઉદુ નામ વણિદોરે—ખં. ૭૭
ધૃત લેવા ચાલ્યો ચઉમાસઇં, ખેત્ર આગલિ આવ્યોરે;
તિહાંએકંકણબી સુકુનજ ભેદી, તેણે ઉદુ બોલાવ્યોરે—ખં. ૭૮
વણિગ વાત કહું એક સાચી, ઇહાં તુઝ ઋદ્ધિ ન મલસ્યેરે;
કરણાવતીએ ગૂજર દેસે, તિહાં તુઝ ભાગ્ય ફલસ્યેરે—ખં. ૭૯
ચ્યાર પુત્રસું તેપણિ આવ્યો, બાહડ, અંબડ, સોહલોરે,
ચઉથઉ પુત્ર ચાહડ કહઇં, કપટ રહીત તે ભોલોરે—ખં. ૮૦
ચ્યાર પુત્ર નઇં સાથિં લેઈ, આવ્યો ગૂર્જરમાંહિરે;
મણિધરનઇં માથઇં એકદેવી, દીઠી બઇઠી ત્યાંહિરે—ખં. ૮૧
વણિગ વિચાર કરે જવ હઇઇં, તવ એક સુકની બોલઇરે;
કઈ રાજા કઇ મુદ્રા થાસઇં, નર નહી તુઝકો તોલેરે—ખં. ૮૨
સુકુનનમી નઇં તેપણિઆવ્યો, નૃપ જેસંગને મિલીઓરે;
મંત્રી મુદ્રા આપી તેહને, પુણ્યતરૂ તસ ફલીઓરે—ખં. ૮૩
ઉદયન મંત્રી નામ ધરાવઇં, તે વંદન ઇહાં આવ્યોરે;
નૃપ સમઝાવી કુંમરનિરંદને, ઉદયન હાથિ ભલાવ્યોરે—ખં. ૮૪

દૂહા.

[1]ઉદયન હાથિ ભલાવીઓ, કુંમરનિરંદહ રાય; ૮૫
ભોજન ભક્તિ ભલી કરઈ, [2]ભગતિ કરઈ તસ ઠાય.

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ્મ સીમંધરૂજી—એ દેશી.

એણઈ અવસરિ જેસંગનેંજી, કીધું દૂતે રે જાણ;
કુંમરનિરંદ ખંભાયતિમાંજી, મંત્રી ઘરિ રહઈ ઠાણ.

---

૧ કુમરનિરંદ ભલાવેયો, સોંપ્યો ઉદય હાથિ. ૨ સેવ કરઇ દિનરાતિ

નરેસર માનો સાચેરી વાત, તિહાં જઇ ઝાલો જીવતોજી;
આલસ તજી નરનાથ—એ આંચલી. ૮૬

કટક ચઢયાં જેસંગનાંજી, ચાલઈ તે દિનરાતિ;
કુંમારપાલને ઝાલવાજી, વીંટી નયર ખંભાતિ—ન. ૮૭

જાણ હવું મંત્રી તણઇજી, તેડયો કુંમરનિરંદ;
જા તું નાસી જીવતોજી, તુઝ ઝાલેવા ફંદ—ન. ૮૮

પડિઈ પાંનિ ચુંનો દીઓજી, નાવ્યો તાહરઈરે કાંમિ,
[1]કારણિ પડિઇનવિ રાખીઓજી, તો હું પસુઆ ઠાંમ—ન. ૮૯

કુંમર કહઈ મંત્રી સરૂજી, મ કરો ખોટીરે વાત;
મુખિ ક્રિયાતું તે દીઇજી, જે [2]પોતાનો તાત—ન. ૯૦

તાત સરીખો તું સહીજી, તિહુયણપાલ નઇ ઠાંમિ;
મુઝ નવિ રાખઇ મંદિરઇજી, તે મુઝ હિત નઈ કાંમિ—ન. ૯૧

તાહરા ગુણ જગમાં ઘણાંજી, મુંઝ હઇડઈ ન સમાય;
ધરતી કાગલ જો કરૂંજી, તુહઈ લખ્યા ન જાય—ન. ૯૨

તઈ મુઝ રાખ્યો જીવતોજી, કીધો પરઉપગાર;
કાજ કરઈ ફૂલઇ નહીજી, નર ઉત્તમ આચાર—ન. ૯૩

કવિત્ત.

સોય પુરૂપ જગિ સાર, જાંણુજ વિરલા લધઈ;
દાંન શીલ તપ સૂર, વિવેક વિપ ઇંદ્રી વધઇ.
આપ અવગુણ આખિ, વિવિધ ગુણ વિદ્યા કેરા;
ઋદય ન ધરતો ગેસ, બુદ્ધિકાંજ અનેરાં.
ન ન માંન, ન ન લોભ, અવગુણ, ગુણપરદૂખભજણહાર;
કરી નામ ન ફૂલણા, તે [3]વિરલા સંસાર. ૯૪

૧ વેલા પડઇ. ૨ પોતાની માત. ૩ નર જગમાં તું સાર.

દૂહા

સાર પુરૂષ જગિ તું સહી, તઇં કીધું શુભ કાંમ;
નિજ મુખિ તું કિમ ઉચ્ચરઇં, પોતાના ગુણ ગ્રામ. ૯૫
તું ગુણવંત ગુણે ભર્યો, તાહરૂ વચન પ્રમાણ;
તુઝ વચને નાસું સહી, નિજ રાખવા પ્રાંણ. ૯૬

ઢાલ-પાછલી.

મરણતણો ભય મનિ ધરીજી, નાઠો કૂંમર નિરંદ;
ગયો પોસાલઇં પાધરોજી, [1]રાખો હેમસૂરીંદ-ન. ૯૭
નર પૂણ્યાઢય જાણી કરીજી, રાખઈ મૂનિવર ત્યાંહિં;
કુંમારપાલને ઘાલીઓજી, [2]ભોમી ભુંહરામાંહિ-ન. ૯૮
પુસ્તગ ખડકયાં બારણેંજી, બઇઠા હેમસુરિંદ;
સેનાનિ તિહાં આવીઓજી, પૂછિઉં કુંમરનિરંદ-ન. ૯૯
હેમસૂરિ તવ ઈંમિ કહઇંજી, દીસેં નહી નર કિહાંઇ;
જો તુહ્મ સોધ્યો નવિ જડયોજી, તે ઘાલ્યો આ માંહિ-ન. ૧૦૦
સોધ્યો કુંમર નરેશ્વરૂજી, નવિ લાધો નર કિહાંઈ;
સુર સુભટ ઝાંખા થીઆજી, ખિણ ખેદ મનમાંહિ-ન. ૧
સુર સુભટ પાછા વલ્યાજી, કાઢિઓ કુંમર નરેસ;
તું ઉભો ઈંહિાં મમ રહઇંજી, નાસીજા પરદેસ-ન. ૨

દૂહા.

પરદેસઈ પંથી ફરૂ, તુંમનિ નહિ સહદેસ;
સાત બોલ તજવા સહી, તું સૂણી નૃપ ઉપદેશ. ૩

---

૧ બેઠો. ૨ ભિંત.

ચઉપઇ

તજે નગર જીહાં વયરી ઘણાં, તજે વાદ જીહાં નહિ આપણાં;
તજે મુહુલ તે અતિજનજરાં, તજીઇ નેહ વિના ઠીકરાં. ૧

તજે વૃક્ષ થયો જે ખીણુ, તજે ધર્મ દયા જે હિણુ;
રાય તજે પરનારી ભોગ, એ સાતે તજવો સંયોગ. ૨

ચ્યાર બોલ નવા સાંભલો, સહસ હાથ ગજથી વેગલો;
શત હાથિં હય તજવો નાથ, શકટથી રહીઇ [1]પંચ હાથ. ૩

વયરી વિરુઉં વિખધર નાગ, તેહથી કીજઈ દેસહ ત્યાગ;
ઉભા રહી નવિ પિજઇં નીર, તું સુખ લહીઇં આપ શરીર. ૬

ઢાલ-પાછિલી.

એણે વચનેં નૃપ હરખીઓજી, નમિઓ મુનિવર પાય;
તંઇ મુઝ રાખ્યો જીવતોજી, જૈનયતિ ઋષિરાય.
મુનિવર માનો સાચીરે વાત. ૭

રાખઇ કીડી; કંથુઓજી, છોડઇ કોડિરે પાસ;
તો કિમ દૂહવઇં નર તણઈજી, એ મુઝ નઈ વિશ્વાસ-મુ. ૮

આગઈ તુઝનઈ ધુરિ લગઈજી, પૂરવિં મુઝપરિ [2]પ્રેમ;
ગુણ ઓસીંકલ કિમ થસુંજી, એ દુખ સાલે દેહ-મુ. ૯

હું રાવત તું મુનિવરૂજી, ફિરીઇ જૂજૂઇ દેસ;
કેહીપરી મલસ્યું એકઠાજી, કિમ તુઝ ભક્તિ કરેસ-મુ. ૧૦

અસ્યું કહી નૃપ સંચર્યોજી, આવ્યો વટપદ્ર ગાંમિ;
તેણઈ થાંનકિ એક વાણિઓજી, કુટક સાથરીઓ નાંમ.
સુણો નૃપ કરપી કઠીન અપાર-અંચલી. ૧૧

---

૧ હસ. ૨ નેહ.

કુમારપાલ નૃપ તિહાં ગયોજી, પૂછિઉ ખાજીમ પાડ;
ઈમજ ઈમજ મૂખિ તે કહઈજી ઘૂણાવઈ નિલાડ-સુ. ૧૨

ટોલિ વચન શ્રવણે સુણીજી, ખીજ્યો નૃપ મનમાંહિં;
ચિણા તોલાવી તિહાં લીઈજી. બઈઠો હુંગઈ ત્યાંહિં-સુ. ૧૩

ચિણા ભખી પાંણી પીઉંજી, ઉઠિ ચાલ્યોરે રાય;
ફિરપી કુટકજ વાંણીઉજી, નૃપની કેડિ ધાય-સુ. ૧૪

પાલવ ગ્રહીનઈ રાખીઓજી, મુખથી બોલઈરે ગાલિ,
ધનવિણ આવ્યો વુહુરવાજી, ધિગ્ જીવ્યું તુઝ બાલિ-સુ. ૧૫

કુમારપાલ નૃપ ઈમ કહઈજી, મ કરીશ શેઠ પુકાર;
હવડાં નાણું નવિ મલઈજી, દેસું તૂઝ નિરધાર. ૧૬

સમઝાવ્યો સમજી નહિંજી, મેલ્યું માણસ તાંમ;
ચિણા [1]તોલાવીનઈ ભખ્યાજી, હવઈં ન દિઈ મુઝ દાંમ-સુ. ૧૭

ભૂપતિ કહઈ નર સાંભલોજી, મુઝ હુઓ સૂખડી પ્રેમ;
મઈં પૂછી જોયું એહનઈંજી, એ કહઈં ઈંમજ ઈમિ-સુ. ૧૮

મઈ જાણ્યું ફાસુ દીઈજી, લીધા તામ ચિણાય;
એ વલતો ખાધા પછીજી, કીજઈ કીસો ઉપાય-સુ. ૧૯

લોકઈં વાર્યો વાંણીઓજી, પણિ નવિ માંનઈરે બોલ;
ખીજ્યો કુંમર નરેશ્વરૂજી, પાંપી પાહણ નિટોલ-સુ. ૧૯

વાર્યો ન રહઈ વાંણીઓજી, તવ હુઉ નૃપ દૂખ;
વજી પડોસરિ વાંણીઓજી, જેહમાં એહવા પુરૂષ-સુ. ૨૦

---

૧ એણે.

ખાઈ કસમતાં ન આડોળીજી, નવિ મૂંકઈ નિરધાર;
ચોટ લાગઈ વાંગીઓજી, ઓહનેં એ ઉપગાર—સુ. ૨૧
ગલઈ શાંપી તવ નાંખીઓજી, પડઈ ફેરો અતિમંદ;
પુરજન લોકનાં દેખતાંજી, આલો ફેગતિમંદ—સુ. ૨૨.

દુહા.

ચાલ્યો કુંમર નરેસરૂજી, કીધુ આપ વિચાર;
દેણ સમું ભૂંડું નહિંજી, દાખઇ દુખ અપાર. ૨૩

કવિત્વ.

દેણ તણો જગ દાસ, વાસ પણિ દેણઈ મૂકઈ;
દેણે દેહજ ખોઈ, દેણથી ભોજન ચૂકઇ.
દેણે દીન મુખ હોઈ, દેણથી દીસઇ દુખીઓ;
દેણઇં ઉવટ વાટ, દેણથી સુઇ ન સુખીઓ;
દેણથી કીર્ત્તિ પાંગલી, નરગ ગતિ નરખી કહી;
નીચ યોની અવતાર, છુટઇ પસુ પીડઇં વહી; ૨૪

દુહા.

પીઠ વહીનઇં છુટસ્યે, પરવસિ તેહની દેહ;
તે ભોગવતાં દોહેલું, જીહાં દુખનો નહિ છેહ. ૨૫
પરધન લેઇ એકનરા, કરતા અમૃત આહાર;
પરભવ ભઇંસા ખર થઇ, સિરિ વહઇસઇ બહુ ભાર. ૨૬
શાલિ દાલિ ઘૃત ઘોલથી, વિખ [1]ખાધું તે ખાસ;
પરધન પણિ નવિ રાખીઈ, દેણિ તણો જગિ દાસ. ૨૭

---

૧ પીધું.

ઇંમ ચિંતી નૃપ ચાલીઓ, કીધો ચોગી રૂપ;
ખડગ હાથિ લેઈ કરી, ભરૂઅચિ આવ્યો ભૂપ. ૨૮

ઢાલ.

રાંમ ભણઇ હરિ ઉઠીઇએ. એ દેસી—રાગ રામગિરી.

ભરૂઅચિમાંહીરે આવીઓ, મલીઉ સુકુનનો જાંણરે;
વિનય કરી તસ પૂછીઉં, કહીઈ રાજ મંડાણરે. ભ. ૨૯
શ્રી મુનિસુવ્રત દેહરઇં, બઇઠી તે કાલી દેવિરે;
દોઇ સબ્દ દેવી કરઇ, માલી સારઇ તતખેવરે. ભ. ૩૦
ત્રિણિ સબ્દ કલસિં કર્યા, દંડ સબ્દ તે ચ્યારરે;
વચન સુંણિ કહઈ સુંણુ હેવી, કહું તુઝ સુકન વિચારરે. ભ. ૩૧
દોઈ સબ્દરે દીવઇં કીઆ, તેહનો એહ વિચારરે;
હીંદુઅ સિરિ વહઇ આગન્યા, આંણુ ન ખંડઇં [1]કૂંમારરે. ભ. ૩૨
ત્રિણિ સબ્દરે કલસીં કીઆ, તે ત્રિહુ ભુવનમાં નાંમરે;
સ્વર્ગ નઈ મૃત્યુ પાતાલમાં, ગાય તાહરા ગુણ ગ્રામરે. ભ. ૩૩
ચ્યાર સબ્દરે દંડઇં કીઓ, કહું તુઝ અર્થ તે આજરે;
લાખ એદાદસ વાજી ભલા, હોસઇં ચિહુ ખંડિ રાજરે. ભ. ૩૪
સબ્દ સુણી નૃપ સંચર્યો, ચાલ્યો કુંમરનિરંદરે;
કુલાગ નગરમાં આવીઓ, સર્વાર્થ તિહાં ચોગેંદ્રરે. ભ. ૩૫
બિઈ કરજોડીરે નૃપ નમ્યો, ચોગી કેરઈ તે પાયરે;
હું તુઝ પૂછુંરે પંડિતા, કહીઇં રાજ તે થાયરે. ભ. ૩૬
ચોગી [2]ભણઇં સુંણિ રાજીઆ, માહરઇં મંત્ર છઇ આજરે;
એકદિઇ [3]બહુ માસનઇ, એક દિઇં દિવ્ય રાજરે. ભ. ૩૭

---

૧ કોય. ૨ કહઈ. ૩ ધન.

કુંઅરનિરંદ એણીપરિ કહઈ, નહી મુઝ કાંમનું કામરે;
મુઝ દિઈ ગુર્જર દેસડો, પાટણ કેરૂં ને રાજરે. ભ. ૩૮

તવ યોગી તસ સીખવઈં, મંત્ર આરાધન ત્યાંહીરે;
કુંઅરનિરંદ સીખી કરી, આવ્યો મસાંન માંહિરે. ભ. ૩૯

કાલી ચઉદસી રાતડી, દીધું મૃતક એકરે;
અગણિ કુંડ તેહનઈ દિઈ, આયુધ દિઈ અનેક. ભ. ૪૦

વીર વક્ષર્યોરે આવીઓ, કોટો ખેતરપાલરે;
તે છલી નૃપનઈં પાડવા, કરતો રૂપ વિકરાલરે. ભ. ૪૧

તિહારઈં લખમી લીલાવતી, દેવી પરતગિ થાયરે;
આજ થકી વર્ષ પાચમઈં, સહી તું ગૂર્જર રાયરે. ભ. ૪૨

સોઇ શબદરે વીરઈં સુંણ્યા' લાગો ભૂપતિ પાયરે;
વિદ્યા સકલ તે સાધી કરી, ખેતલ થાંનક જાઇરે. ભ. ૪૩

દુહા.

વીર વસંતઇ ઈંમ કહિઉં, સાંભલિ કુંમર નિરંદ;
રાજ કરે સપરિવારસું, જીમ તારામાંહિ ચંદ. ૪૪

શબ્દ સુંણિ નૃપ નાચીઓ, ઉલટ અંગિ ન માય;
આસ્યૌ હર્ખ હુઇ અસિપરિં, તો જીવ દુખીઓ ન થાય. ૪૫

નારી નામિં હરખતો, ધાય ધનનઈં કાંમિં;
આલસ ઘણું અંગિ વલી, જીન પૂજા નઈં ઠાંમિં. ૪૬

હાસ વિનોદ કરતાં સુંણી, જીવ ધરઇ તિહાં કાંન;
સૂત્ર સિદ્ધાન્ત સુંણતાં વલી, ન રહઈં ચોથું ધ્યાન. ૪૭

રંભારૂપ દેખી કરી, ફાટી આંખિઈં જોય;
શ્રી નવકાર ગણંતડાં, નયણે નીદ્રા હોય. ૪૮

ભારીકરમી જીવડા, જીમ નારીનું ધ્યાન;
તિમ કરઇ પરમેશ્વર તણું, પામઇ અમર વિમાન. ૪૯
પર નિંદા કરતાં વલી, જીભઈ વાધઇ જોર;
શ્રી જીનવર ગુણ ગાવતાં, આલસ અંગ અઘોર. ૫૦

ઢાલ.

રાગ વસંત—નાહલો નીરગુણરે.

જીન તુઝ નાંમ નિધાંનરે, એ ધન કોઇ ન ખાય;
દેહડી જલતાં સાથિં આવઇ, વિણસી કિમઈ ન જાય. જી. ૫૧
ચોરન ચોરઇ અગનિન જાલઇ ધૂરત કોઇ ન ધૂતારઇ;
વાટિઈ વહઇતાં વિઘન નથાય, ઘૂતઇં કહી ન હારઇ. જી. ૫૨
એ ધન ખાતાં કહીઇ નખુટઇ, વણજ કરિ નવિ [1]હારઇ;
કૂવસન પડતાં એનવિ વિણસુઇ રૂસી ન લીઈ રાય. જી. ૫૩
ચાડતણું ઇહાં કહિઈન ચાલઇં, ગોગી ઘાત ન ઘાલઇં;
સુરનર કિંનર અસુર વિદ્યાધર, એ ધનસું નવિ ચાલઇં. જી. ૫૪
એ ધનતું હેર નવિ થાય, લુંટા સોય ન લૂંટાઈ;
સાયરજલ પ્રભવઇ નઇ એહનેં,, અનર્થ કોઈ ન ઉઠઇં. જી. ૫૫
એ ધનથી પેલું ધન આવઇં, રાજ ઋદ્ધિ સૂખ ભોગ;
કુમારપાલ નૃપ મનિ એણીપરિ ચિંતઈ, પૂણ્ય સકલ સંયોગ. જી. ૫૬

દૂહા.

મોહ કર્મ મૂઝને ઘણું, જીવ રહઇં નહી ઠામિ;
તૃષ્ણા વાલ્યો નરપતિ, [2]રહીડું ગાંમો ગાંમિ. ૫૭
અસું કહી નૃપ સંચર્યો, લીધું યોગી વેસ;
કાંતીપુરમાં આવ્યો, કલ્યાંણકારક વલી દેસ. ૫૮

---

૧ જાઈ. ૨ હીડઇ.

ઢાલ.

રાંમ ભણઈ હરિ ઉઠીઇઓ—એ દેશી.

ગુરૂ વિના ગચ્છ નવિ જિન કહ્યો, એ દેશી—રાગ આસાઉરી.

કલ્યાણકારક વલી દેસમાં, આવ્યો કુમર નિરદ્દારે;
કૌતગ જોઈ નૃપ રાછઓ, ધરતો અતિહી આણંદોરે. કૌ. ૫૯

સરિ વિણ પુરૂષ પડયો તિહાં, કામિની કરઇં (કાને) વિચારોરે;
એ સિરિ વેંણી અતિવડી, કાંને કુંડલ સારોરે. કૌ. ૬૦

ડાઢી મોટી અતિઘણી, એ છઈ પાંનનો ભોગીરે;
દંત અછઇં નર સોખલા, સુણીયો કૌતુગ યોગીરે. કૌ. ૬૧

યોગીઇં પૂછિઉં નારનેં, જાણ્યો કિમ વિચારોરે,
તે પણિ મર્મ પ્રકાસીઇં, તે તુહ્મ બુદ્ધિ અપારરે. કૌ, ૬૨

પહઇલી કહઇં સુણો પંથીઆ, વેણી વાંસગ આકારરે;
ખંધિઇં ઘાસ જ કુંડલા, તવ મંઈ જાણ્યો વિચારોરે. કૌ. ૬૩

ત્રીજી કહઇં ઋદય ઉજલુ, ડાઢીનો આકારોરે;
ચુંનઇં ભર્યોજ અંગુઠડો, જાંણ્યો પાનનો [1]ભોગીરે. કૌ. ૬૪

પાંચમી કહઇં સુણો યોગીઆ, કહુ તુઝ વાત એકાંતોરે;
આંગલી ટચી નખ લોહી ભર્યા, તેણેં નર સોખલા દતોરે. કૌ. ૬૫

દૂહા.

કૌતગ દેખી હરખીઓ, આવ્યો સરોવર પાલી;
તિહાં એક દેવ ભુવન અછે, મસ્તગ પૂજ નિહાલી. ૬૬

---

૧ ખાનારરે.

ચઉપઇ.

મસ્તગ પૂજા દેખી રાય, હઇડિમાંહિં [1]વિમાસણ થાય;
પૂજારાનઇં પૂછઇ [2]જસઇં, સિર પૂજા તે કારણ કિસઇં. ૬૭
પૂજારૂ બોલ્યા તસ ઠાય, આગઈ એક મકરધ્વજ રાય;
તેણઇ ખણાવ્યું સરોવર સાર, અમૃત સાગર નામ અપાર. ૬૮
સરોવર પાંણીઈ ભરીયું જસંઇ, કમલ અનોપમ પ્રગટીઉં તસઈં;
તેહમાં મસ્તગ બોલઇં સોય, એકઇં બૂડઇ છઇં સહુ કોઈ. ૬૯
વાત હવી મકરધ્વજ જીહાં, બહુ પંડિત પણ બઇઠા તિહાં;
ભૂપંઈ પૂછીઉ મન સંદેહ, કહુ મસ્તગ સું કહઇછઈ એહ. ૭૦
તવ પંડિત હુઆ અતિ બાલ, ઉત્તર તવિ દીધો ભૂપાલ;
હુંતા પંડિત અતિ વાચાલ, તવ મતિમૂઢ હુઆ સમકાલ. ૭૧

દૂહા.

સમકાલિં નવિ બોલ્આ, ઉત્તર ન થયો ત્યાંહિ.
અવસર આવ્યો જાલવે, તે થોડા જગમાંહિં. ૭૨
અવસર વાહન વાહીઓ, રોસ ન દીધો ધાઓ;
રોસ ગયો રસ વિસર્યો, પછઈ ધાઉ ન થાઉ. ૭૩
કવિતા પંડિત જગિ ઘણાં, બુઝવે નારિ બાલ;
પ્રાંહિ પંડિત તે નહિં, સમઝાવઇ ભૂપાલ. ૭૪
ઘરિ સૂરા રણિ પંડિતા, ગામ ગેમા ગોહિ.
રાજ સભામાં બોલતાં, થરથર ધૂજે હોડિ. ૭૫
મુંહડઇં માંગ્યું જે દીઇં, નાપઇ રાખ્યો સરણ;
પૂછ્યા ઉત્તર જે દીઇં, તે જગિ વિરલા ત્રણ. ૭૬
પૂછિગો ઉત્તર નવિ થયો, પંડિત પંચ સહાઇ;
સાત બોલ પ્રાંહિ વલી, ખટકઈ હઇડામાંહિં. ૭૭

---

૧ અસંભમ. ૨ તસઇ.

ચઉપઇ.

પુછ્યાનો ઉત્તર [1]ન થાય, ભોજન વેલા ભૂખ્યો જાય;
વાદ સમય ગાથા વિસરઇં, વ્યાખ્યાનની વ્યાધાનજ કરઇં. ૭૮
ગાંન કરંતા ગલુ બંધાય, શુદ્ધ અર્થ મરડિઇ દુખ થાય;
સભામાંહિ હુંકારો કરેં, એ સાતે બોલ હઇંઇ ખટકઇં. ૭૯
ભૂપઇં પુછિઉં જોઉ વિચાર, પંડિતનઇં કહઇતાં હુઇં વાર;
સોય બોલ હઇંઈ ખરખરઇં, પછઇં અવધિ ખટ મહિના કરઇ. ૮૦
અવધિ આજ્ઞા લેઈ રાય, પંડિત ચ્યાર પરદેસઇં જાય;
આવ્યા નવકોટિ મરૂથલી, તિહાં એક પંડિત દીઠો વલી. ૮૧
સુંદર ડાઢી સુંદર વાંન, જાંણે નાગરવેલી પાંન;
ચંદ્ર દોહન કરઈ વિજ્ઞાન, નિજ ડાઢીનું રાખઇ માંન ૮૨
મુહુત ન રાખઇ ડાઢી તણું, તે મૂરિખ જગમાંહે ઘણું;
અસત વચન બોલેં અજ્ઞાંન, ડાઢી નહિ તે કહું ઉપાન. ૮૩
હાસ વિનોદ કૂતુહલ કરેં, ભાંડ વચન મુખથી ઉચરેં;
સ્ત્રીની કથા કરઇ [1]અતિઘણી, ડાઢી નહિ તે કહું પુંજની. ૮૪
સંવર નહી જસ ખાધાતણો, ક્રોધ, લોભ, કામ રસ ઘણો;
લંચા ભોજન આસ પરધરાં, ડાઢી નહી તે કહું ઝાંખરાં. ૮૫
પુણ્ય પાપની ન લહઈ વાત, ન લહઇ શાસ્ત્રતણા અવદાત;
વ્રત પાલઇ જો થાઇ મડું, તે ડાઢી કહીઈ સુપડું. ૮૬
જીવ જતન નધા પરિહરી, જગમાં ડાઢી તેહની ખરી;
કપટ નહી નર પરઉપગાર, તે ડાઢી જગમાંહિ સાર. ૮૭
સાર પુરૂષ ડાઢી [2]પણિ સાર, દીઠા પંડિત રૂપ અપાર;
[3]ચંદ વદન દેહ કંચનવાંન, વિદ્યાતણું તે દેતો દાંન. ૮૮

---

૧ નવિ. ૨ જગિ. ૩ ચન્દ્ર.

અસ્યો પુરૂષ તે જાણી [1]સાર, પંડિત ગયા સોય [2]ચિત્તિધાર;
બાંભણ ચ્યાર તિહાં કરે જૂહાર, એકે બુદ્ધિ કહિઓ વિચાર. ૮૯
તવ તે પંડિત બોલ્યો આપ, હું નવિ જાણું જાણંઈ બાપ;
બાપ કનંઈ જવ પંડિત જાય, પિતા દેખાડયો તેણે ઠાય. ૯૦
તિહાં પિણ પંડિત આવ્યા ધસી, તેણે પિતા દેખાડયો હસી;
તેહને આવી પૂછઇ વાત, તેણેઇ દેખાડયો ગરઢો તાત. ૯૧
તે પૂછિઓ તવ બોલ્યો આપ, ઉ સાંહમો વડવો નઈ બાપ;
તે કહનઇ નર ચ્યારે ગયા, પ્રશ્ન કરીનઇ ઉભા રહ્યા. ૯૨
તે પંડિત તવ બોલ્યો અસું, થોડી વાતનઈ [3]પુછો૦ કિસું;
હું પણિ ઉત્તર આપું સહી, થોડા દિવસ તુહ્મો રહો ગહઇગહી. ૯૩
તુહ્મો આવ્યા પરદેસજ થકી, ધન વિહુણાં થાઓ છો દૂખી;
દિઉં બુદ્ધિ તે કરયો સહી, સ્વાન ચ્યાર લિઓ હાથિં ગ્રહી. ૯૪
તે વેચો તુહ્મ નગરી માંહે, બહુ ધન તેહનું આવઇ ત્યાંહિં;
દયા કાજીં મતિ આપું અસી, લોભી બાંભણ ઉઠિઆ ધસી. ૯૫
તેણે જઇ પાલ્યાં ચારઇ સ્વાન, વેચી કરસું બહુજ નિધાંન;
કહઈ કુતિરા બાંભણ ચ્યાર, આવ્યા પુછવા અર્થ વિચાર. ૯૬
તે પંડિત તવ બોલ્યો હસી, તુહ્મ ચ્યારે બાંભણ મતિ ખસી;
અર્થ ભેદ નવિ સમઝો અસું, સહી મૂરિખ [4]તુહ્મ ભણીઆ કિસું. ૯૭
સાસ્ત્ર અર્થ [5]સમઝો સુકુમાલ, સ્ત્રી રૂતિવંતી નઇ ચંડાલ;
ગર્દભ દેવાઅર્ચક સ્વાંન, આભડતાં જ ઉપજઇ સ્નાંન. ૯૮
તે કુતિરા [6]વલી બાંધ્યા પેટિ, એકઈ લોભઇ બુડા નેઠિ;
માથું અર્થ કહઇછઇ જેહ, મઈ તુહ્મ મર્મ પ્રકાસ્યો એહ. ૯૯

---

૧ કરિ. ૨. પરવરી. ૩ કહો છો. ૪ બાંભણ નહીં. ૫ સુણજો.
૬ તમ્હો.

ેણુઇ વચને નર સમઝયા તિહાં, લોભિ આય ઘટયાં નર સહી;
તૃષ્ણા રહીત હુઆ નર જેહ, આઉલંખી દીસઇ સહી તેહ. ૧૦૦
અર્થ ખરો લાધો (જગ) ત્યાંહિ, હરખ્યા પંડિત હઈડામાંહિં;
આવી રાયને કર્યો જૂહાર, ભાખ્યો સબદ તણોજ વિચાર. ૧
તેણે વચને નૃપ હુઓ ખુશી, ભુવન કરાવ્યું મન ઉલ્લસી;
મસ્તગ પાહાણુતણું તિહાંધરી, પૂજા તેહની ચાલુ કરી. ૨

દૂહા.

કુંમર નિરંદ કથા સુંણી, હુઓ તે હઇઇ પ્રસન્ન;
સહી લોભઇ જગ બુડીઓ, લોભ તજઇ તે ધન્ય. ૩

ચઉપઇ.

શાસ્ત્રઈ કહ્યાછઈ અંધા આઠ, પહઇલો રયણી ન લહઈં વાટ;
તેહથી ભારે દિનઆંધલો, ત્રીજો રાત્રી દિવસ પાંગલો. ૪
ચઉથઉ જનમ [1]જાણ્યો જે અંધ, માની પાંચમો કહું નિરંધ;
છઠો ક્રોધી આંધો કહીઓ, જીણઈં પંથ કુપંથ નવિ લહ્યો. ૫
કામાંધ કહ્યો સાતમો, લોભી લોયણ વિના આઠમો;
જેણુઇ વંચ્યો સકલ સંસાર, ધિગ્ ધિગ્ લોભીનો અવતાર. ૬
લોભિં જાય પુર્વં પ્રીતિ, લોભઈં નાસઈં ગુણની રીતિ;
લોભઈં ન રહઇ નાય નઇ નીતિ, લોભઇ જાય કૂલની રીતિ. ૭
લોભઈં નર સઘલઇં હેલાય, લોભી વંચઇ પુત્ર પિતાય;
ધર્મ દેવ ગુરૂ કરઈં નિષેધ, ન લહઇ તત્ત્વસું ભેદાભેદ. ૮

દૂહા.

તત્ત્વ [2]વાત જાણઇ નહીં, લોભી મયલું મંન;
કુંમારપાલ એણીપરિં કહઈં, લોભ તજે તે ધંન. ૯

---

[1] તણો. [2] ભેદ.

અસું વિચારી ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં મલબાર;
કોલબ પાટણનો રાજીઓ, ભક્તિ કરેજ અપાર. ૧૦

જે સુપુરૂષ ઉત્તમ નરા, ચૂકઈ નહીજ લગાર;
મૂરખિ રયણી નવિ ઉલખઈ, જીંમ કોયલ સહકાર. ૧૧

માંન સરોવર હંસનઈ, જાંણી [1]મન ગુણવંત;
એ બઇઠાં ગુણ વાધસ્યઇ, આદર કરે અત્યંત. ૧૨

પુરૂપ કુપુરૂપ ન ઉલખઇં, મૂરખિ જેહ ગમાર;
ભમરઇં જો ચંપો તજ્યો, ગુણ નવિ [2]લહ્યા લગાર. ૧૩

શશિ નવિ દીઠો અંધલે, ગુણ નવિ ગલીઆ ચંદ;
લૂલઇ ધનુષ ન ખંચીઉ, જો પોતઇં બલમંદ. ૧૪

મૂઢે નાદ ન જાંણીઓ, બહુઉંરઇં ન દીધો ચિંત્ત;
ભીલી મુતાહલ તજઇં, ગુણવંત ન ગયો વિત્ત. ૧૫

ગુણવંત કુંમારનિરંદ છે, દીઠઈ હર્ખ ન માય;
પેખી ભક્તિં કરે ઘણી, કોલંબ નગરનો રાય. ૧૬

કુંમરનિરંદ એણીપરિ કહઇં, સુંણિ પૃથવિના નાથ;
તઇ મુઝ ભક્તિ કરિ [3]ઘણી, જીમ પોતાનો તાત. ૧૭

બાપ તણો ગુણ દીકરો, કિમ ઉસંકલ થાય;
ખાંધિ કરી તીર્થ કરઇ, તો હું રણીઉ રાય. ૧૮

તું મુઝ તાત થકી વડો, દુખમાં દીધું સુંખ;
ગુણ ઓસંકલ કિમ થસું, તુઝ ગુણ સોય અલખ. ૧૯

અસું કહી નૃપ ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં ઉજેણિ;
તિહાં મહાકાલ પ્રસાદઅછંઇ, જોવા લાગો તેણિ. ૨૦

---

૧ મતિ. ૨ ગયા. ૩ અસી.

ઢાલ

ડુંગરીઆની-રાગ રામગિરી.

રાય પ્રાશાદમાં જોયતાં, દીઠી આપની ડિંડુરે;
અક્ષર લેખ પણિ તિહાં લખ્યો, કહિઉં અસ્યું તિહાં કહણુરે—રા. ૨૧

સંવત અગ્યાર નવાંણુ રે, હોસ્યે કુંમરનિરંદરે;
વિક્રમ નૃપ પરેં તે સાહી, સકલ લોક આણુંદરે—રા. ૨૨

વાંચી [1]નિરખીઇ ચાલીઓ, આવ્યો ઉજેણિ માંહિરે;
વોશિર વિપ્ર પણિ તિહાં મલ્યો, મલ્યોરાજાસજનનઇત્યાંહિરે—રા. ૨૩

કુટુંબ પરિવાર ત્યાંહા મલી, ચાલ્યો ગુજ્જર ભૂપરે;
ગામ દેરાસરમાં આવિયો, દીઠું જોગિઅ રૂપરે—રા. ૨૪

કુંમરનિરંદ જઇ તસ નમ્યો, પૂછયા ચ્યાર અવદાતરે;
સ્નાન નઇં દાન જ્ઞાની, કહઇ ધ્યાનની વાતરે—રા. ૨૫

સ્નાનનો અર્થ ઘટ નિર્મલો, દાની ઉવકારીરે;
જ્ઞાન તે જીવ નિર્લોભતા, ધ્યાન વિષય નિવારરે—રા. ૨૬

વચન સુંણી નૃપ હરખીઓ, ભલા બોલ કહઇ ચ્યારરે;
સોય પુરૂષ જગિ આદરઇં, જેહનઇં અલ્પ સંસારરે—રા. ૨૭

બહુલ કરમી જગિ જીવડા, હણઇ પરતણાં જંતરે;
લોભ વિષય નર [2]વિઘુલા, હઇઇ કપટ અત્યંતરે—રા. ૨૮

ચ્યાર લોભઈ ગતિ ચક્ર ભમઈ, નહી મુક્તિનો પંથરે;
નાથ યોગીઅ સહી કહઇ ખરૂં, હરખ્યો રાય અત્યંતરે—રા. ૨૯

અતિહિં પ્રસંસી સંચર્યો, આવ્યો ચિત્રોડ માંહિરે;
શાંતિ પ્રશાદમાં જઇ નમ્યો, રામચંદ્ર મુનિ ત્યાંહિરે—રા. ૩૦

---

૧ હરનિય હાલીયો. ૨ નેવલી.

બિ કરજોડી પુછીઉં, કહું નગરીની આદિરે;
પુર્વ કથા તે મુનિ કહેં, બોલે મધુરડઈ સાદિરે—રા. ૩૧

દૂહા.

મધૂર વચન મુનિવર કહઈ, સુંણિ [1]પૃથ્વીના નાથ;
આગઇ રઘુવંસઇ હવો, ચિત્રાંગદ નરનાથ; ૩૨
તિહાંરઈ એક યોગી આવીગો, વાઘ વડુઓ તસ હાથિ;
અમૃત ફલ એક લેઇ કરી, દીધું નૃપ નઇ હાથિ. ૩૩

ઢાલ.

મુનિવર મારગિ ચાલતાં—એ દેશી.

નૃપ રંજ્યો તવ ઈમ કહઇ, સુંણિ યોગી નાથ;
કવણ વસ્તુ તુહ્ય ચાહીઇં, કહો તે મુખવાત—નૃ. ૩૪
તવ યોગી મુખેં ઇંમ કહઇં, સુંણિ પૃથવિરાય;
વિદ્યા એક અધૂરડી, (તે) તુઝથી [2]સધાય—નૃ. ૩૫
સૂરો રૂપિં રૂઅડો, ગુણ અતિ અભિરાંમ;
બત્રીસ લક્ષણ નર વલી, થાય તેહથી કાંમ—નૃ. ૩૬

ચઉપઇ.

બત્રીસ લક્ષણ કહીઇ જેહ, સુંણયો સહુ સભાપતિ તેહ;
હીઉં કપોલ નઇં ત્રીજું મુખ, એ ત્રિણિ પુહુલા પાંમઇ સુખ. ૩૭
નાભિ સત્વનઇં ત્રીજે સાદ, ત્રિણિ ગંભીર લહઇ જસવાદ;
કંઠ, પુંઠિ, [3]જંઘાનઇ લિંગ, લઘુથી નર પુજાઇ અંગ. ૩૮

---

૧ ચાંત્મવિ સપડપ વાત. ૨ થાય. ૩ જાંઘો.

અંગુલ, દંત, નખ, કેસ તન્નાય,   પંચ પાતલઇ સુખ બહુ ¹આય;
તન લોચન કર હીઉં નાક,   પાંચે લાંબે લહઇ ધન લાખ. ૩૯

નાસિક ખંધનઇ નરના નખ,   કહ્યા ²હીઉં છહૂં સુખ;
એ પટ ઉંચઇં અતિ સોભાય,   દિન દિન ઉન્નતિ ³અતિ થાય. ૪૦

અધર આંખિ છભા તાલવું,   નર શુંભની ઉપમ કહું;
હાથ, પાય તલિ રાતઇ વર્ણિ,   તે સિરિ છત્ર ધરાવઇ ત્રિણિ. ૪૧

હાથ હથેલી રગત અત્યંત,   તે નર હુઇ અતિ ધનવંત;
નીલી મધ્ય પીલી અસાર,   ⁴હુઇ લંપટ કઇ મંસ આહાર. ૪૨

હાથ હથેલી કાલી હોય,   વહઇલો પોહુચઇ દુર્ગતિ સોય;
અંગૂઠા તલિ વાયસ પાય,   મૂલ રોગઇં તસ મરણજ થાય. ૪૩

સંલગન અંગુલી મિલી તે જોય,   તે નર પ્રાહિં કિરપી હોય;
છિદ્ર સહિત નર જો આંગુલી,   તે નર દાતા હુઇં વલી. ૪૪

છત્ર દંડ સહિત આકાર,   ચામર રેખા સોભઇ સાર;
તે નર ચક્રિ થાઇ સહી,   એ વાત સામુદ્રિક કહી. ૪૫

હય, ગય, રથ, વૃષભ, પાલખી,   એણી રેખાઇં નર હુઇ સુખી;
આયુધ એક તણો આકાર,   તે નર નવિ હારઇ નિરધાર. ૪૬

ત્રાપો સાયર પ્રવહણ હોય,   રૂપ, સોવનનો ભોગી સોય;
હલ, ઉખલ, મુષલ આકાર,   તે નર કરસણનો વ્યાપાર. ૪૭

મંદિર ⁵પુષ્પ તણી માલાય,   એણેં આકારિં રાજા થાય;
હવે નર દંત તણો અધિકાર,   સુંણયો સામુદ્રિક વિચાર. ૪૮

દંત સહિત બાલક જનમીઓ,   કઇ સત મહીનામાં ઉગીઓ,
તે બાલિક કુલનો ખય કરેં,   બિઇ વરસઇં આવ્યા દુખ હરઇં. ૪૯

---

૧ થાઇ. ૨ હુઇઉં. ૩ અધિકી. ૪ સોલંપટ કરઇ મંસ. ૫ પુષ્પ.

સાત વરસ દશ વરસ મઝારિ, પડી ઉગતઇં ભલું વિચાર;
બત્રીસ પૂરા ઉગઇ જોય, તો તે નર સહી રાજા હોય. ૫૦

જે નરનઇં હુઇ ત્રીસહ દંત, તે નરથાઇ લખમી વંત;
અઠાવીસ દાંતિં હુઇ સુખી, એકવીસ દાંતિ નર હુઇ દૂખી. ૫૧

એકવીસથી ઉગઈ ઓછાય, તે તો નર અધમાત્રમ થાય;
તિક્ષણ દાઢા હુઈ જેહની, નખર પ્રગતિ હુઇ તેહની. ૫૨

નાના કાલા વિરલા વલી, વિસમા દાંત રહ્યા નીકલી;
અધમ જીવ સાંહામું નવિ જોઈ, તે નર ધર્મ વિહુણો હોય. ૫૩

જેહના દંત અછઇં અતિહિં, અસુલ, ઉપમ તસ મુચકંદહ ફૂલ;
સ્નિગ્ધ સુગધ ડાઢિ હુઇ જેહની, કીર્તિ ઘણી હુઈ તેહની. ૫૪

ખર, હાથીના સરિખાં દંત, તે નર ઉત્તમ નઇ ધનવંત;
હરિ કૂર્મના સરીખી પુંઠિ, લખમિ પાય પડઇ તસ ઉઠિ. ૫૫

કુંભ કોટિ અનેં વાટલી, તે રાજા હુઇ મહાબલી;
સૂક વાયસ બગલો નઇ મોર, અસી કોટિ નર [1]દરિદ્ર અઘોર. ૫૬

જસ મુખ ચંદ [2]સરીખું હોય, તે નર પ્રાંહિં ધરમી [3]હોય;
ઉંદિર, મૃગ સરીખું મુખ, તે પાપી નવી પામઇં સુખ. ૫૭

જીભા કાલી નઈ સાંમલી, તે પાપીથી લખમી ટલી;
જાડી જીભ અનઈ પાતલી, અસતી [4]ભાખી નઈ અતિમિલી. ૫૮

રાતી રસના જેહનઈ હોઈ, ભોજન ભોગ લહઈ નર સોય;
રાતઇ તાલૂઇ રાંણી વરઈ, [5]કાલઈ તાલૂઇં કુલ ક્ષય કરઈ. ૫૯

પીલી તાલવિ રાય અત્યંત, ધોલઇ તાલુઇ નર બલવંત;
કાછબ પીઠ સરિખા હોઇ નખ, તે નર પામઇ બહુલું સુખ. ૬૦

---

૧ દંદ્ર–દરિદ્ર. ૨ સરિસું. ૩ જોય. ૪ વાદી. ૫ કાલ હોઇ તો કુલ ખપ કરઈ.

સુપા સરિખા જે નખ હોઈ, વાંકા લુખા ધોલા સોય;
ચપટા નખ તે નહી નર ભલા, દૂખીઆ દીન ભમઈ એકલા. ૬૧

એક ધારિં નર રાજા થાઈ, બિહુ ધારિં ભોગી કહેવાય;
લઘુસંકાઈ જસ બહુ ધાર, તે દારીદ્રિ મ કરિ વિચાર. ૬૨

વીર્ય મીનગંધ તો સુખી, લાખ સરિખઈ ગંધઈ દૂખી;
દુધ તથા મધુ સરીખો ગંધ, તેહનેં સ્ત્રીસું અતિ પ્રતિબંધ. ૬૩

કંદર્પ્પ કમલ [1]મદ સરીખોહોઈ, પૃથ્વી રાજા થાઇ સોય;
કંદર્પ્પ હવન સરિખો હવઈ, ચતુરપાદપણું ભોગવઈ. ૬૪

માંસ ગંધ તો હોઇ ચોર, લોહી ગંધ તો [3]વ્યસન અઘોર,
હસ્તીમદ સરીખો ગંધાઈ, ખારઈ વીર્યઈ દુખીઉ થાય. ૬૫

દુધ સરીખઈ વર્ણિં રાય, કાલઈ વીર્યઈ ચોગી થાય;
અધમ વીર્ય (તે) કડવું કહિઉં, સામુદ્રિક શાસ્ત્રઈ એ લહિઉં. ૬૬

વાઘ સિંઘ હસ્તીનુ અંગ, તેહનઈ આકારિં જેહનું લિંગ;
તે ભોગી યોગી નહિ કદા, પાંચઇ ઇંદ્રીનાં સુખ સદા. ૬૭

હુંકે લિંગઈ રાજા હોઇ, થૂલ લંબ દારિદ્રી જોય;
લિંગ પાતલે અતિ સોભાગ, તે નર ઉપરિ નારી રાગ. ૬૮

અલતા પરવાલ ને રંગિં, રૂધિર હુઈ નર જેહનેં અંગિં;
[2]ભોગી હુઇ નર તેહ ધનાઢ્ય, સોય પુરૂષનું વડું નિલાડ. ૬૯

લોહી કમલ સરીખું હોઈ, બહુ કન્યા નર પરણિં સોય;
સ્વાન, ઉંટ, પાંડરૂ શીઆલ, એણેં રૂધિર નર દૂખ ચિરકાલ. ૭૦

વાંનર(વાઘ)સીંહસરીખીકહડિ, તેહથી લખમી ચાલી [4]વહઇડી;
નીલ કંઠ, મૃગ, દાદુર પેટ, તે નર રાજા થાઇ [5]નેટિ. ૭૧

---

૧ મધ. ૨ વાસના. ૩ તે નર ભોગિને ધનાઢ્ય. ૪ વઢ.
૫ નેટી.

દૂહા.

સામુદ્રિક શાસ્ત્રઈં કહ્યાં, એ લખણ બત્રીસ;
વલી લક્ષણ નીતિ શાસ્ત્રમાં, ભાખ્યા દોદસ વીસ. ૭૨

એકેકુ સીહ, બગ તણું, ચરણાયુદ્ધનાં ચ્યાર;
પંચ લખણ વાયસ તણાં, સ્વાંન તણાં ખટ સાર. ૭૩

ત્રિણિ ગુણ ગર્દભ તણા, પ્રધાન પુરૂષના ચ્યાર;
એકેક ગુણ આકે તણા, લીજઇ નર નિરધાર. ૭૪

હંસ, મોર, મૃગ, મીન, [1]માલી, કોલ કોકિલ લોહકાર;
એકેક ગુણ એહનો ગ્રહઇ, વાધઇ બુદ્ધિ અપાર. ૭૫

ચઉપઇ

સાહસીક ગુણલિઇસીહડા તણો, એક ગુણહવઈ બગલાનો સુણો;
સંવરઈ ઇંદ્રી રહઇ એક ધ્યાંન, એણી બુદ્ધિઇં નર મિલે નિધાંન. ૭૬

ચર્ણાયુદ્ધના લિઈ ગુણ ચાર, યુદ્ધ કરે નર થઈ હુંશિઆર;
જાગે વહઇલો પોખઇ સજન, ભોગ કરઇં બલ જેનું તન. ૭૭

છાંનો ભોગ ધીઠાઇપણું, કાલે ઘર કરતો આપણું;
અપરમાદી નવિ છેતરાય, પાંચે ગુણ વાયસ લેવાય. ૭૮

ઘણું જમઈ થોડઈ પણિ સરઇ, સ્વાંમી ભકિત સદા [2]તે કરઇં;
સુનિદ્રા સજનને સૂર, સ્વાંન તણાં લખણ ખટપૂર. ૭૯

ત્રિણિ ગુણ ગર્દભના સાર, થાકો વહઇ વાંસઈ ભાર;
તાઢિ તાપ મનમાં નવિ ધરઇં, સદા લગે સંતોષઇં ચરઇં. ૮૦

---

૧ મલી. ૨ પણ.

દૂહા.

ચ્યાર બુદ્ધિ પ્રધાનની, પરપંચી વાચાલ;
સર્વતણેં સંતોષતો, પરમન લહઇ તતકાલ. ૮૧

હંસ દૂધ જલથી પીઇ, જલ નઇ તજઇ અપાર;
તિમ અવગુણથી ગુણ લીઇં, તે નર ઉત્તમ સાર. ૮૨

મોર માન પગ જોઇ તજઇં, નર દેખી કરઇ ગ્યાન;
ગુણ ઢંકઇ અવગુણ ૧લવઇં, મુંકી મનિ અભિમાંન, ૮૩

વનમાં ચરતો નાસતો, ફિરી જૂઇ જીમ હણું;
તિમ નર પાપ કરંતડાં, ફિરી વિચારઇં મર્ણુ. ૮૪

મીન પરિં ચંચલ નરા, પોતા તણઇં વલી ઠાંમિ;
આલસુ મંદ તણી પરિં, બઇસી ન રહઇ ઠાંમિ. ૮૫

માલી મધ્ય રોપઇં સહી, ચંપાનું વનખંડ;
ફરતાં બાઉલ પુરપા, થોહર નઇ એરંડ. ૮૬

એણઇં દૃષ્ટાંતઇ નર વલી, હઇઇં ધરઇ વિવેક;
હીંદુ ૨તરક ભુંડા ભલા, સહુનઇ ન કરઇં એક. ૮૭

કોલ તણી પરિં સણગીએ, સંકટ પડઇ પલાય;
ખિણમાં ઉભો ઇહાં વલી, ખિણ સો જોયણ જાય. ૮૮

કોયલ પરિં મધુરો લવઇં, સકલ સભા મનિ સુહાય;
વણ દીધો જસ તેહનો, દીપતો કીર્તિ ન માય. ૮૯

કોયલ કિસ્યો ધન સંચજ, કાજ કસ્યો ધન તેહ;
જીહ્વારસ વચને કરી, જગ આપણો કરેય. ૯૧

એક દિન જીહ્વા દંતમાં, બિહુમાં હુંઓ કિલેસ;
દંત કહઇ કરસું કિસું, જવ જસું પરદેશ. ૯૨

---

૧ લરઇ. ૨ અસુર.

તુઝ વિણ સહી માહરઈં સરઇ, તૂઝ વિણ હું ન મરંત;
બઇઠી ચાવું લાપસી, તાના લોલ કરંત. ૯૩
દો દસ વીસે અગ્ગલા, વયરી વયર ધરંત;
જો વસિ [1]પડયો માહરેં, કાપી આધ કરંત. ૯૪
અમ્મો ચાવું ચુગલું અમ્મો, અમ્મો ન કરૂં પ્રમાદ;
તું કવણ બિચારી જીભડી, બઇઠી કરઈ સવાદ. ૯૫
ફું ફું કરતી ફરસતી, ખાજાં લાડુ વાલ;
દંત વિના તાહરા થસ્યેં, ગબચી [2]સરીખા ગાલ. ૯૬
જીહ્વા કહઇરે દંત તું, સીદ ચઢાવઈ રીસ;
વચન [3]અસું અહ્નો બોલસું, [4]જેણઇં પડસો બત્રીસ. ૯૭
આજ ઘડી દીન દોયમાં, માહરૂં કીધું જોય;
વચન વિરોધ બોલી કરી, પૂજ કરાવું તોય. ૯૮
બોલ્યા બત્રીસે બાપડા, રહ્યા તે [5]દો કરજોડિ;
માતા એહવૂં બોલજો, દંત ન [6]આવેં ખોડિ. ૯૯
બંધ થકિ મુંકાવીઈ, અનઇ વલી પાડું પાસ;
જો તઇં મીનતિ મુઝ કરી, તો તુઝ પુરૂ આસ. ૧૦૦
આંબા, રાયણ, શેલડી, દ્રાખ અનઈ, જંબીર;
જીભઈ પસાંઇ ખીડલાં, બેઠાં ચાવો વીર. ૧૦૧
જીભ પસાઇં જગ સુખી, જીભઈ જયજયકાર;
મધૂર વચન કોકિલ લવેં, તેણે વાહલો સહકાર. ૧૦૨
તેણેં કારણિ [7]નર એક તું, કોયલના ગુણ આંણિ;
જગમાં [8]તું થાએસ વલી, ગુણ સઘલાની ખાંણિ. ૧૦૩

---

૧ પડસ્યો અમ તણે. ૨ જેવા. ૩ એક. ૪ પડસ્યો દંત. ૫ બે. ૬ લાગે. ૭ મુખિ. ૮ તો જગમાં.

ભાગા કટક સોહના, ઉભ સાંચક સોહદાર;
ભાગ્યા મન જે મેલવઇ; લખ્યણ એહ અપાર. ૧૦૪
બત્રીસ લક્ષણ નરતણાં, વિવરી ભાખ્યા જોય;
હવઈ લક્ષણ કહું [1]નારીનાં, સુપુરૂપ સુણજો તેહ. ૧૦૫

ચઉપઇ.

લાંબુ પોહોલું જેહનું નાક, તેહનું પોહુચઇ સહુ અભિલાખ;
નાક અગ્ર જસ ટુંકું હોઇ, દાસપણું પામઇ સ્ત્રી સોઇ. ૧
પીલી આંખિ નારી સદા દાસ, વદમલી રાંડઈ પ્રીઉ નહી પાસિ;
લંબ નિલાડી સસરો [2]ખાય, દેવર લાંબઈ પેટિ સમાય. ૨
લાંબી કહઇડી ખાઈ ધણી, ટુંકે લટીએ સ્ત્રી અવગુણી;
શ્વેત તાલૂઇ દાસી થાય, રાતઇ તાલૂઈ પરણે રાય. ૩
વદન વિરૂપ ન દીસઇ સોભ, જસ જંઘાઈ ઝાઝા રોમ;
કાય કેસ જો વાંકા હોય, નારી નર નઇ ખાય સોય. ૪
હરણાંખી હરણાંની જાનું, ઉદર કોટિ મૃગકેરૂં માન;
તે રાજાની પત્ની થાય, તેહનો કાલ બહુ સુખભરી જાય. ૫
ગરૂડ હંસ ચકવી કોકિલી, એહવે સાદિં નારી ભલી;
લબ કર્ણ નઇ ભમર સુવંક, તે સ્ત્રી પાંમઇ સુખ અસંખ. ૬
ગાલે ખાડા ઉચા કેસ, રોમ વિના તન નહી લવલેસ;
ગીધ પંખીયા સરીખી આંખિ, નર સરખઇ સાદિં મમ રાખિ. ૭
નિલવટ કાલું તિલક અપાર, પાંચ પુત્ર જણે તે સાર;
જીભા રાતી પુણ્યઇ ઘણઇં, તે ધનવંતિ પુત્રહ જણે. ૮

---

૧ સ્ત્રીતણો. ૨ ધાય.

જેહની રસના અતિ ઉજલી, સોય સગાનઇં નાખઇં દલી;
કાલી જીભઇં કનક નિષેધ, તે નારી કરઇ વંસહ છેદ. ૯

ઉધત પિંડ ખર સરિખો નાદ, અથવા ઘોઘર જેહનો સાદ;
રોમ કઠિણ હુઈ જસ કાય, રાજ સુતા તો દાસી થાય. ૧૦

કાગ સરીખી જેહની જાનું, ડાભેં થણી છે તિલકજ માંનુ,
સુચ્ચર રોમી સ્ત્રી નહી સૂખી, તે રંડા નારી હુઇ દૂખી. ૧૧

જસ હસ્તીના સરીખી જંઘ, તે સ્ત્રી પામઈ ભોગ સુરંગ,
કનક રોમ નાભિં ત્રિણિ રેખ, તે રાંણી સૂખ લહઇ અનેક. ૧૨

થૂલ ૧પયોધર કંઠ સુકુમાલ, રોંમ રહીત અને રૂપાલ;
તે સુખણી હુઈ સંસારિ, નાંનઈ વિરલઇ દૂખણી નાર. ૧૩

હૃદય તિલક હુંઇ પુંણ્યઇં ૨તણેં, ત્રિણિ પુત્ર ચઉ પુત્રી જણેં;
મેખલા નાભિ દૂઇ વાટલી, તે સ્ત્રી નૃપનઇં પરણેં વલી. ૧૪

લાંબુ પેટ નઇ જાડી જંઘ, ટુંકે લટીએ ટાલુ સંગ;
પદ પયોધર જો ઝાઝા કેસ, તે સ્ત્રી વિધવા બાલિ વેસ. ૧૫

અતિ ઉંચી અતિ નીચી નારિ, અતિ ગોરી અતિ કાલી વારિ;
અતિ જાડી નેં અતિ પાતલી, તે સ્ત્રી સુખ નવિ પાંમે વલિ. ૧૬

ગંધ મીન છછુંદર જસ્યો, ઉગ્ર ગંધ ભૂંડો હુઇં જીસો;
વેસણ લીંબ સરીખા ગંધ, તે નારી સ્યું કિસ્યો પ્રતિબંધ. ૧૭

ચંપક ફુલ તણો ગંધ ધરઇં, તે નારી નરનઇં વસિ કરઇં;
ઉદર પાતલું દુધાંટી દૂર, ૩તસ લખમી રહઇ ભરપુર. ૧૮

પ્રસેવ રહીત તન થોડા વાલ, નેત્ર, ગાત્ર જસ દોઈ વિશાલ;
નિદ્રા ભોજન અલ્પ કપાય, રાતી જીભઈ રાંણી થાય. ૧૯

---

૧ પયોહર. ૨ ધણ. ૩ તે ઘરિ.

માંકણ જૂ જસ અંગિ રમઇં, કાલી જીભા નૃપ નપ કરઇં;
પીલી [1]આંખિં નારી કરી, પીલી આંખિઇં સ્ત્રી શુભસરી. ૨૦

કાછબ પીઠ સરીખો ભગ હોય, પુત્ર સુકોમલ પ્રસવે સોય;
પીપલ પાંન સરીખું ભગ હોય, સહુ સુખીઓ જીહાં તેહનો પગ. ૨૧

જેહનેં પગિ ધ્વજ અંકુસ સાર, મુસલ છત્ર ગદા આકાર;
તે કંન્યા રાજાનેં વરઇં, જીહાં જાવઇં તિહાં લીલા કરઇં. ૨૨

જસ પગ ઉંચો જાડો હોઇં, પુત્ર પવિત્ર જણઇં સ્ત્રી સોઇ;
ચક્ર કલસને પદ્મ આકાર, તે સ્ત્રી પામે નૃપ ભરતાર. ૨૩

ભૂમી ન લાગઇં ટચી આંગુલી, તે વિભચારણિ હોઇં વલી;
લાંબી પુહુલી વિરલી હોઇ, નારિ કુંઆરિ ચૂકઇ સોય. ૨૪

પગની પાંની ઉંચી લહી, સોય નારી કુસીલણ કહી;
મોટી હુઇ તો માલન ખેદ, લાંબી હુઇ તો પાંમઇં ખેદ. ૨૫

દૂહા.

એ ઇસ્ત્રી લખણ કહ્યાં, પહઇલાં નરનાં જાંણિ;
તે લક્ષણ નૃપ તુઝ કહઉ. [2]કામ કરો ચિત્તિ આંણિ. ૨૬
દયા કાજીં નૃપ હા કરઇ, ઉઠી ચાલ્યા દોય;
યોગી રાય તણી કથા, સુપુરૂષ સુણયો સોય. ૨૭

ઢાલ.

મુનિવર મારગ ચાલતા—એ—દેસી.

નૃપ યોગી ડુંગર ચઢયા, કીધું અગનિનો કુંડ;
યોગી કહઇ નૃપ ઇહાં ફરે, હુઇ વિદ્યા અખંડ—નૃ. ૨૮

---

૧ લાંબઇ હોઠ કન્યા કસી. ૨ કાજ

ભૂપતિ આપ વિચારીઉં, ધન અરથી એહ;
પુરસા કારણ અગણિમાં, સહી મુ બલઈ દેહ—નૃ. ૨૯
હું બાલું જો એહનઈં, તો એ પુરસો [1]હોય;
હું અરથી છઉં તુહ્મ તણો, નો હોઇ છલ વિણુ સોય—નૃ. ૩૦
[2]નૃપઈ આંખ્યો ઓલખી, બોલઇ કપટઇ રાય;
કુંડ [3]પાછલિ હું તો ફરૂં, જો તું આગલિ થાય—નૃ. ૩૧
યોગી ફરઇ તવ આગલિ, પાછલિ નર (વર) ભૂપ;
મહિપતિ યોગી લેઈ કરી, નાંખ્યો અગનિ કૂપ—નૃ. ૩૨
યોગી ટલી પુરસો થયો, આવ્યો રાયનઈં હાથિ;
લખમી કારણિ નર કરઇ, પાતિગ ધન ઘાત—નૃ. ૩૩

ચઉપઇ.

લખમી લખણ હીણી [4]જોય, ઉંચ નીચ ધરિ પઇઠી સોય;
અસતી નારી બહું ભરતાર, તેણઈ કીધા નર બહુ [5]ખોઆર. ૩૪
તુઝથી નર પાંમઇ ગલઇપાસ, તઇં કીધા નર [6]પરઘર દાસ;
તેં ફેરવીઆ જન પરદેસ, પુત્ર પિતામાં કરઇં કિલેસ. ૩૫
મોટા નાંના તઇં પણિ કર્યા, સુપુરૂષ કુપુરૂષ બેહુ આદર્યા;
લૂલા ટુંટા કોઢી [7]વર્યા, ઘણા પુરૂષના પ્રાંણજ હર્યા. ૩૬
તુઝ દર્શન થયું ચોરી મન્ન, તઇ રોલવીઆ પુરૂષ રતન;
જેણઇં તાહરૂ બહુ કરીઉં જતન, તે નર જાતા ન લહઇં અન્ન. ૩૭
સાસ્ત્રે તું અનરથનું મૂલ, તઇં નર કેતા મેલ્યા ધૂલિ;
તુંહઇં વંછઇં લછિ અપાર, નગટી દેવી સરડો પૂજાર. ૩૮

---

૧ ઘાઇ ૨ ભૂપઇ. ૩ પાખલિ. ૪ હોઇ. ૫ ખોહાર, ૬ ધરિધ.
૭. કર્યાં.

દેખાડઇ અનરથની કોડિ, ધન કારણિ [1]નૃપ પાડ્યા ખોડિ;
તુલઇ નરનઈ લાલચ ઘણી, લછિ ન જૂઈ નર નિર્ભાગી. ૩૯
કવિ ગુણિ પંડિત દાતાર, પ્રાહિં ઓ [2]ચિહું ઉપરિ ખાર;
કિરપા કાયર પાપી મૂર્ખ, તે ઘરિ પધરેવા તુઝ હર્ખ. ૪૦

ઢાલ.

લખમી તુઝ પુછું વલી, કિશી ઘરિ કાં જાઈ;
ચતુરાં દાતા સૂર જે, તિહાં તુઝ કાં ન સુહાય. ૪૧

ચતૂરાં ઘરિ મુઝ [3]સોકિણી, દાતા દીઇ પર [4]હાથિ;
સૂરા ઘરિ રંડાપણું, તેણઇ હું કરપી [5]હથિ. ૪૨

અવલી ગતિ માહરી સહી, હું અનરથનું મૂલ;
છંડી તે છુટી ગયા, લોભી મલીયા ધૂલિ. ૪૩

લોભીઇં યોગી કિમ મુઓ, નહી મુઝમાં કાંઇ સાર;
પ્રાહિં લચ્છિ આવ્યા પછી, સાતે ઉપરિ ખાર. ૪૪

સ્ત્રી ઘરિ મંત્રી સેજડી, વસ્ત્ર પાત્રને આહાર;
કવિ કહઈ ધન આવ્યા પછી, સાતે ઉપરિ ખાર. ૪૫

એહ સરૂપ લછિ તણું, મુનિ કહઇં સંત વિચાર;
કુંમારપાલ નૃપ સાંભલો, આગલિ સ્યો અધિકાર. ૪૬

ઢાલ–પાછિલી.

એ અધિકાર આગલિ થયો, લિઇ પુરિસો રાય;
દુગ કરેં દુર્ગ [6]ઉપરિં, જોઇ સુંદર ઠાય. ૪૬

---

૧ બહુ. ૨ ચ્યોહો. ૩ સોકડી. ૪ હાથિ. ૫ સાથિ. ૬ ઉપર. ૯

પ્રગટ થયો કૂટ દેવતા, એહનઈ કોટનો ઠાંમ;
ગઢ કરવા તુહ્મ દિઉં, જો રહઇ માહરૂં નાંમ. ૪૭

રાય કરે ગઢ રૂઅડો, ઉંચો અભિરામ;
ભૂપ ધરઇં તિહાં તેહનુ, ચિત્રકોટજ નામ. ૪૮

ચઉદ સહસ ગઢમાં વસઇ, કોટીધજ સાર;
લાખેણા રહેં તલહટીઇ વસે, તસ અંત ન પાર. ૪૯

ઉંચો ગઢ રલીઆમણો, [1]સુંદર સોભઇ ઠાંમ,
અવર નગર તિહાં નેસડો, નદી વાટા નઈ નાંમ. ૫૦

અવર ડુંગર [2]ગઇ ઉપમાં, જાંણે એ ઢેખાલ;
ચિત્રોડ ગઢ રલીઆંમણો, ચિત્રાંગદ ભૂપાલ. ૫૧

દૂહા.

પૂરવ કથા શ્રવણે સુંણી, હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
ગઢ ઉપરિ આવી ચઢીઓ, જોતાં અતિ આણુંદ. ૫૨

સુકોસલ વાઘણીતણું, જીણેં [3]ઠાંમિ નિર્વાણ;
જીન મંદિર જૂહારી કરી, ચાલ્યો ચતુર સુજાણ. ૫૩

આવ્યો નૃપ ઉતાવલો, કનિકુબજ જ્યાહાં દેસ;
તિહાં તરૂ આંબા તણાં, નગરતણઇનિ નિવેસ. ૫૪

ઢાલ.

વંછિત પૂરણ મનોહરૂં—એ દેશી. રાગ સામેરી.

કૌતુગ જોઈ તિહાંથી ગયો, કાશી દેસમાં આવીઓ;
બોલાવીઓ નૃપનઈ તિહાં એક વાંણીઇએ. ૫૫

---

૧ શોભઇ સુંદરવાન. ૨ સી, ૩ થાનકી.

અંક દીઠઇ મન ઉલસઈ, હરખિ વદન હરખાઇ હસઇ;
વલી વિકસઇ લોચન દો પ્રેમઇ કરીએ. ૫૬

દેખી નર ઉપજઇ નેહો, હુઇ શીતલ ટાઢી દેહો;
સહી સનેહી જાંણો પૂર્વભવ તણોએ. ૫૭

પુર્વ સનેહ જાણ્યો તસઈ, [1]કુંમારપાલ દીઠો જસઈ;
સનેહ રસિં મદનશેઠ [2]લેઇ ઘરિ ગયોએ. ૫૮

ભોજન ભગતિ ભલી કરી, કનક થાલ કરિ પિઇ ભરી;
આગલિ ધરી વલી વસ્તુ વિવિધ ભાતિનીએ. ૬૦

કુંમર નિરંદહ ચિત્ત ઠર્યો, ગૂહા લેઈ નૃપ સંચર્યો;
બહું ફર્યો નગરીમાં નૃપ એકલોએ. ૬૦

કર્મયોગે કૌતગ થયો, મદનશેઠ મરણઈ ગયો;
દ્રવ્ય ગ્રહ્યો નગરી ભૂપઈ તેહનોએ, ૬૧

રમત ગમત કંથા પહઇસિ, કુંમારપાલ આવ્યો ધરિ;
બહુપરિ તાલાં દીસેં બારણઇએ. ૬૨

પુછઈ કુંમર તિહાં રહ્યો, મદન પુરૂષ આ કિહાં ગયો;
જન કહે મરણ થયો [3]તસ શેઠનોએ. ૬૩

શેઠ તણેં સુત નહી જસેં, ભૂપઈ ધન લીધું તસેં;
કરૂણા રસિઇ રોય [4]કુંમરનરેશ્વરએ. ૬૪

ધિગ્ ધિગ્ પાપી નૃપ અસ્યા, ક્રૂરઇ ભુજગ ભોગી જસ્યા;
નર કસ્યા પરદૂખણ કારણિ સરજીઆએ. ૬૫

વાઘ સિંધ વિષધર સહુ, તેહના મન મઇલા બહું;
ભખઈ સાહુ તંદુલ મચ્છ જીમ મનિકરીએ. ૬૬

---

૧ નરદ. ૨ ધરિ લઇ. ૩ એ. ૪ કુંમરનરંદ ત્યાહાં રોઇઉએ,

વઈદ મન મયલો યોગ, વંછઈ ધનવંતાં રોગ;
મૃતસોગ [1]વાંછે મૂઢ મસાણીઆએ. ૬૭

નારદ વેઢિ વંછે ઘણી, દુર્ભિક્ષ વંછઇ કંણઘણી;
છલભણી જોતી ચાલઈ શાકિનીએ. ૬૮

દોખિ વંછઈ છિદ્રનેં, અસતી વધ ભરતારનેં;
તિમ મનિ નૃપ વંછઇ મૃત્ય નિરવંસી એ. ૬૯

દૂહા.

વંસ નહી જસ પાછલિ, નૃપ વંછઇ તસ મરણ;
ધિગ્ ધિગ્ પાપી તે નરા, કરતા પરધન હરણ. ૭૦

પુણ્ય યોગ પામું વલી, ગૂજર દેસનું રાજ;
જેહનઈ સુત નહી પાછલિં, તે ધન નહી મુઝ કાજ. ૭૧

ઢાલ.

કંસારી મનમોહઇ એ દેસી—ઉલાલાની.

અસ્યું કહીઅ ચાલ્યો રાય, પાટલપુરમાંહિં જાય;
નૃપ ન રહઇ થિર ત્યાંહિં, આવ્યો રાજગૃહિમાંહિં ૭૨

[2]જોયાં નગરી આરામો, જોયા શાલિભદ્ર ઠાંમો;
જાઈ વઈભાર ગિરિ ચઢીઓ, જિન (વર) પાએ એ પડીઓ. ૭૩

તિહાં થકી નૃપ ચાલ્યો, કામરૂ દેસમાં માલ્યો;
રમતો ભમતો એ રાય, નાગપાટણમાંહિ જાઈ. ૭૪

નગર ભમઈ નૃપ આપો, રાજ્ય કરઇ તિહાં સાપો;
કૌતુગ કુંમર નિરદો, આવ્યો જીહાં બાલચંદો. ૭૫

---

૧ વંછઇ. ૨ જોઇ.

જાતિં તે ચર્મકારો, બોલ્યો વચન તે સારો;
નહી ધન લીઉં એ રાય, વાણુડી પલઇરો એ ૧પાય. ૭૬

દૂહા.

બોલે વચને નૃપ હરખીઓ, સુધા દિઇ મુઝ દાંન;
મધુર વચન મુખથી ૨કહઇ, અનઇ આદર બહુ માન. ૭૭

દુલહી ગીતવતી સતી, ક્રાંબો અનઇ સુકુમાલ;
દુલહો નાગ સમતા રસિ, માંન રહિત ભૂપાલ. ૭૮

દુલહો નિરધન વિવહાર, સુવતપીઆ થોડા આહાર;
દુલહા તે જગિ જાંણુજ્યે, મધુર વચન દાતાર. ૭૯

દાતા ને મધુરો વલી, મઇ દીઠઓ ચર્મકાર;
ગુણ લેઇ ૩નૃપ ચાલીઓ, આગલિ સુંણિ અધિકાર. ૮૦

ચઉપઇ

કુંમારપાલ નૃપ ચાલ્યો જસઈ, અતિ અંબાવન દીઠું તસઈ;
લેઈ લુંબ બઇઠો તેણુઇ ઠાય, કુંમારપાલ તિહાં અંબા ખાય. ૮૧

અઢાર ભાર વનસ્પતિ માંહિં, અસ્યો સવાદ ન દીસઇ કિંહા;
પંચવરણ રસ અમૃત જસ્યો, જમતાં રોગ ન થાઇ કિસ્યો. ૮૨

ધોલી અંબાડાબરીઓ ભરીઓ, અમૃત ધૃત માંહિં ભેલ્યો કર્યો;
મેલ્યાં દહઇથરાં અર્થ હવઈ સર્યો, રસ જમતાં સહી કોઠો ઠર્યો. ૮૩

કરઇ સરડ ચાટઇ આંગુલી, દેખી દાઢ દેવોની ગલી;
અંબ તણો રસ ઇચ્છિઇ સોઇ, જમતાં ટીપ ન આપઇ કોઇ. ૮૪

પુણ્યઈ લહી આંબા કાતલી, પુણ્યઇ પોલી તે પાતલી;
પુણ્યઈ ધાર તે ૪ધૃતની મિલી, ભવનો રોગ ગયો નીકલી. ૮૫

---

૧ રાય. ૨ વદે. ૩ નઇ સંચર્યો. ૪ ઘીની.

અંબતણા ગુણ કેતાં કહું, ફરસ કરંતાં બહુ સુખ લહું;
સકલ વસ્તમાં આંબો સાર, દેખીતો સુંદર આકાર. ૮૬

પ્રેમલ જેહને પુહુવિ ન માય, તેણઈ ગંધિઈ સુખ સાતા થાય;
પુંફ તણો કોયલ મનિ ધરઇ, ખાતી બઇઠી ટહુકા કરઇ. ૮૭

પત્ર સકોમલ સહી કહઇવાય, ઘરિ ઘરિ તોરણિ તે બંધાય;
છાયા શીતલ સોય નિહારિ, ફલઇ અંબ તે ઉષ્ણા કાલિ. ૮૮

પવન લૂ અનઇ તડકો તાપ, તેણઈ દિવસ મુખ કાઢઇ આપ;
નદી નિવાણુ સૂકઇ જેણિવાર, અમૃત રસ [1]તબ અંબો પાય. ૮૯

જીણ દિન થાકઈ મહીપી ગાય, તેણઇ દિન રસ એ અંબો પાય;
દૂસમ કાલિ મોટો દાતાર, વૃક્ષ માંહિં આંબો [2]સહઇકાર. ૯૦

અંબ તણા ગુણ દીસઈ જસા, નર ઉત્તમ અંગિ આંણું તિસ્યા;
તેહની કીરતિ જગિ વિસ્તરઇ, સોય પુરૂષ સઘલામાં સરઈ. ૯૧

અંબ જસ્યો શ્રેયાંસ કુમાર, જેણી વેલા કો નહીં દાતાર;
તેણીવેલા દિઇઇક્ષૂરસ આહાર, પ્રતિ લાભ્યો તીર્થંકર સાર. ૯૨

હવડાં એક જગડૂ દાતાર, પડિઇ કાલિ થયો સહઇકાર;
ત્રિણ વરસ કર્યો (અન્ન) સગાલ, મારી ઠેલ્યો દૂત દૂકાલ. ૯૩

જેણી વેલા હડબડીઆ રાય, અન્ન વરાંસઈ અંગુલ ખાય;
છત્રપતિ નર હુંતા જેહ, જગડૂનઈ ઘરિ આવ્યા તેહ. ૯૪

લીજઇ ધન નઇ દીજઇ અંન, વણીગૂ કીજઇ જીવ જતન;
જગડૂ કહે દિઉં અંન અંબાર, ૯ સાહમા કંણના [3]ભંડાર. ૯૫

કણ કોઠાર ઉઘાડયા જસઈ, લીખીત પત્ર તિહાં પગટયાતસઇં;
એ કણ સઘલો પુંણ્યનેં કાજી, એહનો ધન મુઝ લેવા તાજી. ૯૬

---

૧ તવ દીઇ સહકાર. ૨ તે સાર. ૩ કોઠાર.

નરપતિ નર તવ કર્યો વિચાર, આવ્યા જગડૂ કહઇ તેણીવાર;
આપો [1]કણ મમ કરો વિચાર, ગાહા રંક બલ નહીજ લગાર. ૯૭
આઠ સહસ મૂઢા તેણીવાર, લેઇ ગયો વિસલદે રાય;
સિંધ દેસનો રાય હમીર, બાર સહસ મૂઢા દિઇ વીર. ૯૮
ગંજણવઈ મોટો સુલતાન, એકવીસ સહસા મૂઢા દિઇધાંન;
માલવપતિ નઇ સહસ અઢાર, સાક પરતાપ બત્રીસ હજાર. ૯૯
અવર અનેક પૃથવીના નાથ, જગડૂઈ ઉડાવ્યા હાથ;
સંવત અગ્યાર નઇ બારોતરે, દિઈ દાંન છીહાં પનરોતરો. ૧૦૦
અન્ન દુકાલ તે અતિ આકલો, ધૂન અછરણ માંહિં બલ્યો;
દૂધ દહીંમાંહિં ડબકાં ખાય, પાણી પૂર તણાયો જાય; ૧
નાઠો દુર્ભિક્ષ જાણ્યો જસઈ, સોહલા સુત નર ધાયો તસઇં;
લેઇ લાહુઆ આડો ફિરઇ, રોટી મારિ [2]અવહઇસ્યો કરે. ૨
કિહાં જાય છો નાસી કરી, કરિ પ્રાક્રમ તું પાછો ફિરી;
જાવા ન દિઉં તુઝનઈ કિહાં, હું બાંધી તુઝ રાખું ઇહાં. ૩
દાંતે તરણું લેઇ દુકાલ, છોડિ છોડિ જગડૂ કૃપાલ;
તેં [3]મુઝને લજાવ્યો ખરું, હવે નાવું છીહાં પનરતરો. ૪
અસ્યો કોલ કરી નઈ ગયો, જગડૂનો જસ મહિમા રહ્યો;
શ્રીમાલી વંસે સિંણગાર, જનમ લગે કીધો પરઉપકાર. ૫
અસ્યા પુરુષ [4]નર હુઇ જેહ, અંબ સરીખાં કહીઇ તેહ;
અંબ તણો ગુણ બહુ લેવાય, ગુણ લેઇ નૃપ આંબા ખાય. ૬
એતલઈ તિહાં આવ્યો રખવાલ, ભટક દેઇ સુખિ [5]દીધી ગાલ;
અરે! મૂઢ કિમ આંબા ખાય? બાંધી મસ્તગિ મુકું ધાય. ૭

૧ અન્ન. ૨ અવેર્યો કરઈ. ૩ તે મુજ લજાવ્યો હાંક્યો ખરો. ૪ જગમાંહિ. ૫ બોલ્યો.

અણજાંણિઈં જલ ઝીલેં જેહ, અણજાણિઇ ફલ ખાય તેહ;
અણમિલતઇ સંધાતિ જાય, મુર્ખ દૂહવઇ પૃથવીરાય. ૮
કૂપ કંઠિ ઉંઘઇનેં સૂઈ, હીંડંતાં સાહમું નવિ જૂઇ;
અણસમઝયો બોલઇમુખ્યથકી, એ સાતઇ નર થાઈ દૂખી. ૯
અણસમજ્યો બોલ્યો રખવાલ, કુમારપાલ સિરિ ઉઠી ઝાલ;
લેઇ પૂરૂષ હાથિં ઝાલીઓ, અંબા થડિ બાંધી ચાલીઓ. ૧૦
જસ્યો અપરાધ તસ્યો નર દંડ, અલ્પ દોષ દુખ દિઇ તે લંડ;
બહુ અપરાધ દેખી નર સાર, થોડી રીસ ન ધરઇ બહુંખાર. ૧૧
સાર પુરૂષ [1]ગૂજરાત ભૂપાલ, માર્યો કુટિઓ નહીં રખવાલ;
અંબાનઇ થડિ બાંધી કરી, કુંમારપાલ ચાલ્યો પરવારિ. ૧૨
આગલિ પુરૂષ મિલ્યો ગહઇગહી, ત્રિયા વિયોગઈં યોગી થયો;
વિનય કરી બોલ્યો તેણઈં ઠાય, સુંણિ સ્વાંમી તું [2]પૃથ્વીરાય. ૧૩
મુઝ ઘરનારી પદમની જેહ, નંગર ધણીઇ લીધી તેહ;
તવ મનમાંહિ હુઓ ખિણખેદ, રાતિ દિવસ હું ન લહું ભેદ. ૧૪
સ્ત્રી સ્ત્રી સરીખી હુંતિ ઘઇરિ, ભગતિ કરતી તેં બહુ પરિ;
મુઝ વીસારી નવિ વીસરઈં, નીર કુંભ નિત લોયણ ભરઈં. ૧૫

દૂહા.

નિત ઝૂરૂં દૂખીઓ ફરૂં, જોઉં તે ગાંમો ગાંમિ;
[3]સીતાતણઇ વિયોગડેં, કિમ રોયો જગિ રાંમ. ૧૬
રામ રડંતે વનિ રડું, રડયા તેહ મૃગલાય;
રોયા તે વનનાં પંખિયાં, રોતા રયણિ વિયાય; ૧૭

---

૧ ગુજ્જર. ૨ પૂરવ કથાય. ૩ સીતા વિછોહયો રાઘવ, કેમ રોયો વનિરાનિ.

રામ રડઇ લખમણ ગુઝવે, ગેહેલા રામ મ રોય;
ગઇ સીતા આમે લાવસું, લે લોટા મુખ ધોય ૧૮

રાઘવ રૂદન તમે મમ કરો, વનિ ગેહેલા થાસ્યો રામ;
એ જેહવી લખિ આણસ્યું, તેહનું સીતા ધરસ્યું નામ. ૧૯

જલ જલ કમલ ન નીપજે, વનિ વનિ અગર ન હોય;
ઘરિ ઘરિ સીત ન સંપજે, વીર વિચારી જોય. ૨૦

આભા મંડણ વીજલી, પર્વત મંડણ મોર;
ઘર મંડણ સુભારજા, મુખ મંડણ તંબોલ. ૨૧

જસ ઘરિ ઘોડી હાંસલી; આંખડીઆલી નારી;
તે ઘરિ સદા અજૂ આલહું, મુરખિ તેલ જ નિવારી. ૨૨

એક નર સુખીઓ તે દુખી, જેહનઇ નહિ ઘરિ નારી;
કરિ દીવો કલસજ કરી, કુંણ ઉભી રહઇ બારી. ૨૩

તેણેં કારણિ [1]કરઇ રડું, અંન પાન કીઆ તાજીં;
આગઇ કિમ ઢોલો રડિઓ, નારી મારૂ કાજીં. ૨૪

ઉમયા વાલી ઇશને, સીતા વાલી રામ;
ઢોલા વલ્લહી મારૂણી, રાઘવા વાલી સ્યામ. ૨૫

તિમ મુઝ વાહલી પદમની, ચઢી પીહારઇં હાથિ;
દિવસ દૂખઇં કરી નીગમું, પણિ નવિ જાય રાતિ. ૨૬

કનક તણી કચોલડી ભાગી પત્થર લગ્ગ;
સગુણ નિરગુણ સુંમરઇ, અમી વટાલુ કગ્ગ. ૨૭

એણેં દુખીઇં ચોગી થયો, છતું તેણેં આધાર;
[2]કુંમરનિરંદ આગલિથસઇં, તે ગઇ વાલઈ નારી. ૨૮

---

૧ હુંનિત. ૨ પાલ.

ચઉપઈ.

કુંમારપાલ થોડે દિન હસઇ, તિહારઇ બલ માહારૂં ચાલસ્યે;
હવડાં હું યોગી થઇ રહું, સુપુરૂષ વિણ હું કહનઈ કહું. ૨૨
સુંણી વાત ભૂપતિ ઉચરઈ, જેહની વાંછા તુપણિ કરઈ;
તે મુઝ કુંમરનિરંદહ નાંમ, પણિ કો પુહુતુ રાજ ન ગાંમ. ૨૩
નાગો નાગાનઇં સું કરઈ, દૂખીઇં દૂખીઆ ઝૂરી મરઇં;
તું યોગી નઈ હું ભીખાર, કેહીપરિ કરૂં તાહરી સાર. ૨૪
સુપુરૂષ જાંણી તેં મુઝ કહિઉ, મુઝથી કાંમ [1]કિસું નવિ થયું;
તું હું જગમાં પુરૂપ અસાર, યાચના ભંગ તણો કરનાર. ૨૫
આસ કરી નર આવ્યા જેહ, વલઇ નરાસ નર પાછો તેહ;
સોય લાજ તેહનઈ નવિ કરી, લજ્જા સોય સાંહમાનઇં સહી. ૨૬
સરોવર જાંણી નર બહુ ધસ્યા, નીર ન પામ્યા પાછા ખસ્યા;
એણી વાતઇ સર સોય ધિઃકાર, પુરૂપ તણઇં નહી લાજ લગાર. ૨૭
જે તરૂઅર સુભ ફૂલ્યાં ફૂલ્યાં, અરથી લોક તિહાં ઘણા મિલ્યા;
ડાઢિ ગલાવઇ ન દીઈ સોય, લઘુતાપણું તે તરૂવર હોય. ૨૮
જે ધનવંત આ લઇ લે માલ, [2]યાચક મિલઇ તિહાં ગંરઢાબાલ;
કર ખંચીઇ નઇ કિરપી થાય, તો જસ મહિમા તેહનો જાય. ૨૯
વિકટ કામ સૂરાનઈ કહિઉં, આલસપણિ જો તે નવિ થયું;
સો પુરૂષ કાયરમાં સરઈ, સૂરપણું ચાલ્યું તસ વહી. ૩૦
એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ સુંણિ નર ગુણી, તું દૂખ રોયો મુઝ નૃપ ભણી;
મઇં તુઝ કષ્ટ ન ભાંગઇ જોઈ, તો હું સુપુરૂપ સાનો હોઇ. ૩૧
શાસ્ત્રીઇં વાત મનઈ છઇ સહી, સોય કથા તઈં મુઝનઇ કહી;
તે વિવરી ભાખું ભ્રાત, સુપુરૂષે બોલ તજેવા સાત. ૩૨

---

૧ એકે. ૨ યાચક.

ઘર ઘરણીની મ કરિસ વાત, ધન ખોયાની મ કરિસ ¹વાત;
ઘાત કર્યાની મ કરેસ ગૂજ, કહ્યનાં દૂખ ઉપજસેં તુઝ. ૩૩

માંન ભ્રષ્ટ કુંણ ઠાંમિં થયો, વાત કરંતાં મહિમા ગયો;
માંન મુહુત ન દીધું ક્યાંહિં, સુપુરૂષ જાંણી રહે મનમાંહિં. ૩૪

દરિદ્રપણાની મ કરીસ કથા, સોય વાત તું કરજે ગતા;
જેણી વાતઇ અનરથ બહુ થાય, મ કરિસ કવિ તુઝ લાગે પાય. ૩૫

²કદીયક સુપુરૂપ આગલિ કહે, નિશ્ચે કાંમ જો થાતું લહે;
ઠાંમિ ઠાંમિ જો લવલવ કરે, તો તે નર મૂરખમાં સરે. ૩૬

તું પંડિત નહી મૂર્ખમાંહિં, મનની વાત ન ભાખઇ કિહાં;
જોતાં જોતાં ભમતાં નેટ, સુપુરૂપ જાંણી પામ્યો પેટ. ૩૭

જો ભગવંતનું કીધું હસ્યઇ, ગૂજર દેસનું રાજ મુઝ થસ્યઇ;
તો તુઝ દૂખનો આણું છેહ, જીમ સુખ પમિં તાહરી દેહ. ૩૮

શુભ વચને સંતોખી તિહાં, જા સુપુરૂપ તુઝ મંદિર જીહાં;
તાહરી વાત મુઝ નવિ વીસરઇ, જીહાં લગઇ જીવ કાયામાં ધરઇ. ૩૯

અસ્યું કહીને ચાલ્યો જસેં, શેઠ ³સરીહો મિલીઓ તસઇ;
કુંમારપાલ દીઠો તેણઇ ઠાય, પદ્મ ઝલકઇ જીમણે પાય. ૪૦

તાંમ સરહીઓ બોલ્યો ત્યાંહિ, આગઇ સ્વામી દઇથલીમાંહિ;
કુંમારપાલ પગિ પદ્મજ હતું, ઘણઇ કાલે થયું તવ છતું. ૪૧

સહી તું કુંમારપાલ મહારાજ, થોડઇ દિવસ તુઝ થાસ્યઇ રાજ;
પંડિત જોતિષીએ મુખિ વાત, અઢાર દેસનો થાઇસ નાથ. ૪૨

સ્વાંમી તવ કરજે મુજ સાર, ફેરી કરતાં ગયો અવતાર;
યોગીનીપરિં ઘરિ ઘરિ ભમું, ભૂખ્યો તરસ્યો રાતિ જીમું. ૪૩

૧ તાત. ૨ કયહીક. ૩ સરહીયો. ૪ હોસ્યે.

વલી વાહણઈ ઉઠી સંચરૂં, ખાંધઇ મોટો કોથલ ધરૂં;
મયલઈ વસ્ત્રઇં પૃથવી ભમું, ઉદર પુરણા એણીપરિ કરૂં. ૪૪

મધુર વચન મુખથી બોલતો, આતમ અયમ તિહાં ખોલતો;
કુમારપાલ તવ કરઈ વિચાર, વિનયવંત એ પુરૂષ સુસાર. ૪૫

વિનયે દેવ દેવી વસિ થાય, વિનયે નાગતણું વિખ જાય;
વિનયે વાઘ ગજ બલીઆ જેહ, નીચા નમણા થાઈ તેહ. ૪૬

વિનયે કરી ગુરૂ વિદ્યા દિઇ, વિવિધ વસ્ત વિનયે પાંમીઈં;
વિનયે વેઢિ રણિ ન કરઈ સૂર, વિનયે ન મરઈ વીંછી અંકૂર. ૪૭

વિનયવંત સરહીઓ જેહ, વચને ટાઢીક કરતો [1]દેહ;
સબ્દ સુંણતાં અતિ આણંદ, હરખી બોલ્યો કુંમરનિરંદ. ૪૮

અરે! પુરૂષ! ચિંતા પરહરિ, રાખે તું મન નિશ્ચલ કરી;
વિનય કર્યો તુઝ ફલસઈ નેટ, હું રાજા તું નગરી શેઠ. ૪૯

અસું કહી નઇ ચાલ્યો રાય, જાતાં પંથઈ ભૂખ્યો થાય;
ધૂજે કાયા કરતો દૂખ, ત્રિણિ દિવસ નર વેઠઈ ભૂખ. ૫૦

પેટે પાટો બાંધી કરી, નગરમાંહિ ચાલ્યો પરવરી;
તિહાં એક કલબણી સાંહમી મલી, કુમારપાલ દેખીનઈ ટલી. ૫૧

પંડિત ભૂખનઇ સરિ નાંમ, લજાવી [2]મુંક્યા તેહઇ ઠાંમ;
કુંમારપાલ બોલ્યો ઉલસી, દિઇ રોટી એક થઇ મનિખુસી. ૫૨

તવ તે કલબંણ બોલી ચંગ, દીસઇ હાલી કોઇ જડંગ;
ઉભો અંન માગઇ એણઇઠાંમિ, હું જાઉં સુત ભોજન કાંમિ. ૫૩

અવગુણ પુંઠિઇં જે ગુણ કરઈ, પર અરથઇં નર પોતઇં મરઇં;
અધમજાતિ નર અભખ ન ખાય, પાપી કુલનઇ નહિ હિંસાય. ૫૪

---

૧ તેહ. ૨ મુંકાવી.

સોઈ પ્રાણી તે નવિ ચરે, નિરધન પરભાવનથી ટરે;
ભૂખ્યો રહીનઇં આપઇ આહાર, સાતઇં મુનિનામા ભરતાર. ૫૫
અધમપુરુષ મૂરખમાંહિ તે સરે, જે તે હાથ તે નવિ વાવરે;
આછતઇં શું આપઈ આહાર, લીધું દરિદ્ર કુલઇ સંગ્રહાર. ૫૬
દીધા વિણ દારિદ્રી હોય, ભૂખઇ પાતિગ કરતો સોય;
પાપ પસાઇં નરગઇ જાય, મરી જીવ દારિદ્રી અવતરે. ૫૭
કરી પાપ વલી નરગઇ ફિરઇ, પુનરપિ દારિદ્રી અવતરે;
દીધાવિણુ નવિ પાંમઇં ખરે, જનમ મરણ નિંચઇ ફલિકરે. ૫૮
દાન વિના નીચઈ કુલિંગઇ, કર્મ સંયોગઇં કલબંધિ થઈ;
આગલિ પણિ દીસઇં નિરધન, તે જિમ માગ્યું આપે અન્ન. ૫૯
હઇડિં વિચારઇં ગુજરરાય, ન દીઇ સારી કરતા માય;
કાલ, ભાવ તિહાં મન વિશ્વાસ, લીધો રોટી ઝુંટી છાસ. ૬૦

દુહા.

છાસ લેઇનઇં ચાલીઓ, કીધો આપ વિચાર;
ભુખ લેખણ નઈ માંગવું, ત્રિણિસરિ ધિઃકાર. ૬૧

ચઉપઇ.

માગ્યાં સમું નહિ માઠું કોઇ, આતમ હૃદય વિચારી જોઇ;
માન ભ્રષ્ટ નર માગીઇ થાય, સકલ લોકમાં મહિમા જાય. ૬૨
જીહાંલગઇં તપીઓ તિહાંલગઇં ગુણી, માગણ નવિ જાય પરભણી,
રૂપવંત રાગાંગી જેહ, માગી સુહુત ગુમાવઇ તેહ. ૬૩
ધરમી કરમી લજાવંત, શીલવંત સત્યવાદી સંત;
ઉત્તમ કુલ આચારિ તિહાં, પરઘરિ હાથ ન નીચો જીહાં. ૬૪

ભણ્યો ગણ્યો વિચક્ષણપણો, માગિઈ મુહુત ગયો કવિતણો;
વિનય વસ્ત્ર સું કિજેં વડઇ, જે ન રહઈ પોતાનેં ઘડઇ. ૬૫
માંન મુહુત તસ નાસી ગયું, વીસ વિસામાં કાંઇ નવિ રહિઉં;
નીચા નમણો નેં વાચાલ, વિજ્ઞાંની સૂરા નઇ ગાલિ. ૬૬
વેયાવચ્ચ નઈં પરઉપગાર, માંગ્યઇં ગુણ તે કીધા છાહાર;
થોડા બોલો તિહાં પણિ ગમઈ, જો ભીખેં ભોજન નવિ જમઇ. ૬૭
મંત્ર યંત્ર તંત્ર નઇ મૂલ, માગતાં ગુણ મલીઆ ધૂલિ;
નાંના મોટા ને સુરપતી, માગીઇ લઘુતા જે નરપતિ. ૬૮
સુપુરૂપ હુઈ તે સુણયો વાત, દીજઇં પણિ નવિ ધરીઇ હાથ;
કુંમારપાલ કહેં સાચું કવું, ગૃહસ્થતણેં ભુડું માગવું. ૬૯
સુકવિ કહઇ સુંણિ માહારા ભ્રાત, મગ્યાની તું મ કરીસ વાત;
માગિઇં માંન રહીત તે હોઇં, સજન સગાં નવિ માંનઇ કોઇ, ૭૦
નગર નહીં તું વગડઈ રહીઈ, સજ્જન કનઇ માગણ નવિ જઇઈ;
મંદિર થી રૂડો ઝુંપડો, માગણ મમ જાઇસિ ઢૂંકડો. ૭૧
શાલિ દાલિ સરહાં પકવાંન, તેહથી રૂડું કોહિઉં ધાંન;
તજે પટોલા ખાસર ખાસ, પણિ મમ કરયો પરની આસ. ૭૨
પલંગ, પછોડી પોઢણ પાટ, તેહથી રૂડી ત્રૂટી ખાટ;
અશ્વ તજી પાલા ચાલવું, પણિ જગમાં ભૂડું માંગવું. ૭૩
સુખીઆથી દૂખીઓ તે સાર, ચંદનથી અંગિ સખરો છાર;
જીવ્યાથી તે મરણ સનાથ, પણિ [1]ઉ દીજઇ નવિ તે હાથ. ૭૪
રંગિ રાતો તબોલહવાંન, તેહથી રૂડાં ગુંદી પાંન;
વિષથી વિરૂઉં અમૃત જાંણિ, માગી ન કરીસ ગુણની હાણિ. ૭૫

---

૧ નડિ જોડિ જે જન હાથ.

ગાઇ, ભઈંસ, બહુ માગી જડી, તેહથી વલી નવિ બાંટી ઓકડી;
પણિ પોતાની લજ્જ રાખિ, દીન વચન મુખથી નવિ ભાખિ. ૭૬
કારણઈ પડઇ જે રાખઈ લાજ, તે નર પાંમે મોટું રાજ;
કવિયણ કહઇ વિમાસિ જોઇ, માગ્યા સમુ ન માઠું કોય, ૭૭
અસ્યું વિમાસી ચાલ્યો વલી, આગલિ જાતાં જાંનજ મિલી;
કુંમારપાલ વિમાસઇ ત્યાંહિં, ચાલી આવ્યો જાંનજ માંહિં. ૭૮
કીધુ જાંનવટી શેઠ જૂહાર, ઉભો તિહાં રહ્યો તેણીવાર;
જમવા ઉતરી જ્યહારે જાંન, કુંમારપાલ તિહાં માંડયા કાંન. ૭૯
કાછડ બીડી નઇ સજ થયો, વાંસો ચોલેં મનિં ગહગહ્યો;
સકલ પુરૂપ અંઘોલેં નાય, કુંમારપાલ તિહાં ધૂઇ પાય. ૮૦

દૂહા.

કબહી માણસ લાખ લહઈ, કબીક લાખ સવાય;
કબીક માણસ કોડિ લહઇ, જબ વાઓ વાઇ ક વાય ૮૧
દૈવ નચાવે જેણીપરિં, તિમ નાચેં રંક રાય;
કુંમારપાલ નર સારીખા, પરના ધૂઈ પાય. ૮૨

કુંનિઆં.

કિસદિન અલુણા અન્ન કે ભો પરિ સૂઅણા,
કિસદિન દુર્જન સેતિ ગોઠ કે સજ્જન બટણા;
કુની હાંહાં ભાઈ દૈવ નચાવે નાચી,
સોઈ પરી નચણા. ૮૩

ચઉપઇ.

પાંય પખાલઈ મનમાં આસ, મુઝનેં નહી મુકઈ નિરાસ;
જાંન વિહી તિહાં ભોજન કરઈ, કુંમારપાલ તિહાં પાંણી ભરઇં. ૮૪

સકલ પુરૂષ જમીઆ તેણીવાર, ન કરી કુંમારપાલની સાર;
મૂઢ મતિ નર નારી બાલ, ભૂખ્યો રાખ્યો નર ભૂપાલ. ૮૫
આગઇ હવો એક[1] કિરપી શેઠ, જીહાં જીમ્યો તિહાં કીધી વેઠ;
કિરપી સઘલામાંહિં સરઇં, સરોવર પાલ રસોઇ કરઇં. ૮૬

ઢાલ.

રાગ—ગોડી—રાગ વસંત.

એક પંથી રે, આવી સરોવર પાલિ જમતો;
તેણેં અવસરિ રે, લુંડી તિહાં આવ્યો સરોવર ભમતો. ૮૭
નર સાહમુ રે, પહઇલું કરી વિનય વિવેકઇં જોઇં;
નર કિરપી રે, તિહાં અંસ નં નીપાઇ નિગુણાં સોઇ. ૮૮
તવ બઇઠો રે, લુંડી પગ ઉંધા ઘાલી;
નર ભૂંડો રે, તુહઈ તસ રાબ (ન) રોટી નાપી. ૮૯
પછઇં જોતો રે, રોતો તે માગેં પુંછ હલાવી;
પણિ પાપી રે, પુરૂષા તસ તુહઈ મહઇર ન આવી. ૯૦
તવ લુંડી રે, સૂતો તે પડતો પેટ દેખાડી;
પણિ રાંકડો રે, રોટી નવિ નાંખઇં કડકો ફાડી. ૯૧
તવ ઉઠીઓ રે, આથો નર સાંહમો ચાલી આવેં;
પણિ તોહે રે, દુષ્ટ નવિ આપઇ બઇઠો ખાવઇં. ૯૨
પછઇં કૂતો રે, ભૂખ્યો પગ કણું હલાવઇ;
તે બઇઠો રે, ઝાડઇ તસ કરૂણા નહીં મનમાંહિં. ૯૩
તવ લુંડી રે, લાજ્યો મુંકી આસનઇ તિહાં સૂતો;
તવ વિરૂઓ રે, બીજી ઢેખાલ મારઇ વૂતો. ૯૪

૧ વરૂવો.

તવ સુંડી રે, આવ્યો તે તિહાં પંખી નઇ શોક;
તિમ જાંનવી રે, જગમાં તે ગરીબા દુષ્ટ [1]જોઇ. ૯૫

દૂહા.

દુષ્ટી તે જગિ જાંણીઇં, મતિ હીણા નર મંદ;
વિવેક હીન જાંણી કરી, ખીજે . કુંમરનિરંદ. ૯૬

ચીર પીતાંબર પામરી, સાર પટોલા પટ;
સકલ વસ્ત દ્રવિં લહીઇં, વિવેક ન લહીઇ હટ. ૯૭

વિવેક કિસ્યો નરનઇં હોઇ, જે પંડિત દાતાર;
વિવેક [2]શિખ્યો નર જાં નહી, કિરપી અને ગમાર. ૯૮

ભક્તિ કરી મઇં એહની, એણઇં મુજ ખબરિ ન લીદ્ધ;
વિવેક હીણ જાંણી કરી, કુંમરઇં ક્રોધજ કીધ. ૯૯

ચઉપઇ.

કુંમારપાલ ખીજ્યો મનમાહિં, પૂછી જાતિ વણિગની ત્યાંહિં;
જાંણ્યા પુરૂષ મિલ્યા એ ઘાટ, જાંન વાંણીઆ જાતિ લાડ. ૧૦૦

કુમારપાલ તિહાં કરઇ વિચાર, કઠિણ કઠોર અદાતા અપાર;
સું સીખામણ દીજઇ આજ, કરૂં ભક્તિ જવ લહઇસું રાજ. ૧

અસ્યું વિચારી કુંમરનિરંદ, ભૂખઇં કાયા હુઇ મંદ;
એણેં અવસરિનૃપ[3]આવ્યોજીહાં, એક કૂડલીઓ દીઠો[4]તિહાં. ૨

તેણઇ પુરૂષે માંડયું રાંધણું, કુંમર વિવેક કરે અતિઘણું;
ઇંધણ પાંણી આંણી દીઇં, નૃપ નઇ ભૂખ્યો જાંણ્યો[5]ધીઇ. ૩

---

૧ હોઇ. ૨ વિવેક ન કર્યો નર જાનવી. ૩ ઉભો. ૪ આવ્યો.
૫ હીઇ.

રાંધ્યાં અંન શ્રીસું વિવેક, વણિગ્ વિવેક ન ચુકઈ રેખ;
અંન પાંન ધૃત નઇં શાલનું, ભૂપ તણઇ દીધું અતિ ઘણું. ૪
જેણેં દીધું તેણઇં દેવાય, નદી ખણિ જલ પ્રગટ થાય;
મોટા ડુંગર મધ્ય મઝારિ, ખણતાં ટીપ ન લહીઇં વારિ. ૫
કૂડલીઓ જાતિં દાતાર, નદી સરિખો નર મહા સાર;
શાસ્ત્રસુંણ્યાવિણુશુભમતિ જેહ, કર્મ યોગે પડઈ છેં તેહ. ૬

ઢાલ.

વિચરત વિચરત આવીઓ, પ્રણમું શ્રી મંધરજી—એ દેશી.

કર્મ યોગઇ સહઇજી પડઇ એ, આતમ નઇ ગુણ એહ;
દાન શીલ તપ ભાવનારે, પરઉપગારી તેહ આતમજી—
શુભ મતિ આણોરે. ૭

કાંઇ કરજે તત્ત્વ વિચાર, મમ હારીસ નર અવતાર;
કાંઇ કરજે પર ઉપકાર, નર ભવનું એ ફલ સાર—આ૦ ૮
વિનીતપણું સહઇજઈ અછેરે, જીન પૂજાની ટેવ;
પર અવગુણ નવિ ઉચરઈ, સુપુરૂપની કરો સેવ—આ. ૯
દયા ઘણી જસ જીવમાંરે, દાખિણનું ગુણ સાર;
અલ્પ કસાઇ ઉપશમઇ રે, સહઇંજી થોડો આહાર—આં. ૧૦
શાસ્ત્ર સબ્દ સહઈજી રૂચઇ રે, ઉપજઇ આપ વિવેક;
સહઇજીં અંમૃત બોલતો રે, કઠિણ વચન નહીં એક—આ. ૧૧
અલ્પ રાગ નર જેહનઇં રે, સહઇજી થોડો દ્વેષ;
પ્રેમ ધરઇ મનમાં ઘણો રે, દેખી મુનિવર વેષ—આ. ૧૨
હાસ, વિનોદ, કુડા નહી રે, સહઇજઇ થોડો ભોગ;
અલ્પ માંન માયા તસી રે, પ્રાંહિં થોડો સોગ—આ. ૧૩

સહઇજી જાૂઠું નવિ ગમઇ રે, પ્રાહિં યોગે લોભ;
ભવ્ય જીવ જગમાં અસ્યાજી, સહઇ જાઇ તેહની શોભ-આ. ૧૪

ગુરૂ ઉપદેસ વિના વલી રે, કર્મ યોગઇ ગુણ હોઇ;
વિવિધ જાતિના પંખીઆ રે, પંચ વર્ણ તન જોય-આ. ૧૫

નીલકંઠ કુણઇં ચીતર્યો રે, કાગ કીઆ કુણઇ શાંમ;
સુપુરૂષને શુક પંખીઆ રે, સહજેં જપતાં રાંમ-આ. ૧૬

હસ્તી દંતુસલ કુણઇં ઘડ્યા રે, અઘડ હુઆ કિમ ઉંટ;
દિવ્ય રૂપ નર એકનું રે, જનમ તણાં એક ઠુંટ-આ. ૧૭

સીહણી જણિઉં બાચડું રે, જણતાં દીઠા [1]સાપ;
તિહાં થકી અતિ ઉછાલ્યો રે, લીધું મસ્તગિ ભાગ-આ. ૧૮

તેહનઇ કહો કુંણ શીખવે રે, સહઇજતણા ગુણ દેહ;
અમૃત અંબ કડૂ આ કર્યારે, સહઇજી હુઆ એહ-આ. ૧૯

સહઇજીં સુપુરૂષ રૂઅડો રે, સહઇજીં નહીં વિજ્ઞાન;
સહઇજીં સુખ મધૂર લવેં રે, સહઇજી દેતાં દાન-આ. ૨૦

સહઇજીં દાન સુપુરૂષ દીઇ રે, કૂડલીઓ સીરાજ;
રાય પ્રશંસી અતિ ઘણું રે, વણિગૂ વિવેકી આજ-આ. ૨૧

ચઉપઇ.

આજ કૂડલીઓ વડ દાતાર, કીધી કુમારપાલની સાર;
રાય કહઇં તઈ દીધું મુંદા, કહઇ ઓસંકલ થાસ્યું કદા. ૨૨

જીહારઇં થાઉં હું ગૂજરધણી, તિહારઇ તું આવે મુઝ ભણી;
તઇંતુ ભક્તિ કરી છો ઘણી, જાતિ જણાવે સહુ આપણી. ૨૩

---

૧ નાગ.

દૂહા

અસ્યું કહી નૃપ સંચર્યો, થોડો દૂસમ કાલ;
એણઇ અવસરિ જેસંગદે, મરણ કરઇ ભૂપાલ. ૨૪

ચઉપઇ

જેસંગ મરણ કરઇ જેણીવાર, વેગઇં તેડ્યા મંત્રી ચ્યાર;
કૃષ્ણ દેવ કાન્હડદે જેહ. સાંતુ સાજણ તેડ્યા તેહ. ૨૫
રાય કહઇ સુંણિ [1]મંત્રી વાત, મુઝ કંઠિઇં તુહ્મો વાહો હાથ;
કુંમારપાલ ન દેવું રાજ, અસ્યું વચન ભાખઇ મહારાજ. ૨૬
રાય વચન રાખેવા કાંમિ, કંઠિઇં કર વાહઇ તેણેં ઠામિ;
તવ હરખ્યો જેસંગદેરાય, મરણ લહી નિજ થાંનકિ જાય. ૨૭
સગાં સજન મંત્રીજન મલી, મસાંણ ભોમિ લેઇ ગયા વલી;
અગર [2]કપૂર સુગંધી સહઇં, આણી વેગ લગાવી ચહઇં. ૨૮

ઢાલ.

રાંમ ભણઇં હરિ ઉઠીઇ—એ દેસી–રાગ રામગિરિ.

સોના વરણીરે ચહઇં બલઇ, રૂપાવરણી તે ધુહ રે;
કુંકુમ વરણી રે દેહડી, અગનિ પરજાલીઅ તેહરે. ૨૯
માંન મ કરસ્યોરે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વરે;
સુરનર કિંનર રાજીઆ, અંતિ મૃતિકા સર્વરે–માં. ૩૦
જે સિરિ રચી રચી બાંધતા, સાલૂ સખરા તે પાગરે;
તે નર પોઢયારે પાધરઇં, ચાંચ દિઇ સરિ કાગરે–માં. ૩૧

---

૧ મોરી. ૨ ધુપ.

જે નર ગંભીરે બોલતા, વાવરતા મુખમાં પાનરે;
તે નર અગનિરે પોઢીઆ, કાયા કાજલ વાનરે—માં. ૩૨
ચીર પીતાંબર પહરણુંઈ, કંઠિઈ કનકના તે હારરે;
તે નર અંતિં માટી થયા, જોતાં કાંઈ નવિ સારરે—માં. ૩૩
જે સિરિ છત્ર ધરાવતા, ચઢતા ગજવર ખંધિરે;
તે [1]નર અંતિરે લેઇ ગયા, [2]દેહઇ દોરડાં બંધરે—માં. ૩૪
ચઉસઠિ સહસ અંતે ઉરી, પાયક છનું તે કોડિરે;
તે નર અંતિરે એકલા, સૂતા ચીવર ઓઢિરે—માં. ૩૫
જે જીહાં તે તિહાં રહ્યું, પાતિગ પુણ્ય એ સાથિરે;
એહ સરૂપજ દેહનું, પુણ્ય કરો નિજ હાથિરે—માં. ૩૬
જેહસું હસી હસી બોલતા, કરતા ભોજનસારરે;
તે નર કાલિ માટી થયા, ઘડતા પાત્ર કુંભારે—માં. ૩૭
ચંપકવરણીરે દેહડી, કદલી કોમલ જાંઘરે;
તે નર સૂતારે કાષ્ટમાં, પડઇ ભડાભડી ડાંગરે—માં. ૩૮
દેહ વિડંબણ નર સુંણી, મ કરિસ તૃષ્ણા તું લાખરે;
જેસંગ સરિખોરે રાજીઓ, બાલી કર્યો તિહાં રાખરે—માં. ૩૯

ઢાલ.

તે ગિરૂઆ ભાઇ ગિરૂઆ—એ દેસી. નંદનકું ત્રિસલા હુલરાવતી એ દેસી

રાગ આશાઉરી.

માહરૂં માહરૂં મ કરીસ કંતા! કંતા તું ગુણવંતારે;
નાભિરાય કુલ ઋષભ જીણુંદા, ચાલ્યા તે ભગવંતારે—મા. ૪૦
એ આંચલી.

---

૧ તેહને. ૨ દેહડી.

ભરત નવાણુંભાઇ સાથિં, વાસુદેવ બલદેવારે;
કાલિ સોય સમેટી ચાલ્યા, સુર કરતા જસ સેવારે—મા. ૪૧
ભરત બિભીષણ હરિ હણુમતા, કરણ સરિખા કેતારે;
પાંડવ પંચ કૌરવ સો સુતા, ૧બિરૂદ વહંતા જેતારે—મા. ૪૨
નલ કૂબેર નઇ રાય હરિચંદા, હઠીઆ સો પણિ હાલ્યારે;
રાવણ રામ સરિખા સૂરા, કાલિં તે પણિ ચાલ્યારે—મા. ૪૩
દિશાનભદ્ર રાય વિક્રમ સરિખા, સકલ લોક સિરિ રાણારે;
સગરતણા સુત સાઠિ હજારઇ, સો પણિ ભુમિ સમાણારે—મા. ૪૪
ગૂજર દેસ ધણી નરનાયક, સિદ્ધ નાંમ ધરાવઇરે;
પુણ્ય સ્યું ખૂટઇ આયસું ત્રુટઇ, તે નર માટી થાવઇ રે—મા. ૪૫

દૂહા.

મરણ હવું જેસંગદે, દેસે વાગી વાત;
એક દિવસ શ્રવણે સુંણી, કુંમારપાલ નરનાથ. ૪૬

ઢાલ.

રાગ—ધન્યાસી—ઉલાલાની.

રાય જીહારઇ રંગમાં બેઠો, કર્ણે તે શબ્દ પઇઠો;
પાટણિ નહિ કો રાય, પૂજા પાદુકા થાય. ૪૭
ઉઠીઓ કુંમરનિરંદો, આવ્યો ઉજેણી ઇંદો;
મિલીઓ વોશિર વિપ્રો, સજન કુંભાર મિત્રો. ૪૮
સજન કુટુંબ લેઇ સાથિં, ચાલઇ દિવસ નઇ રાતિ;
પુહુતો સિદ્ધપુરી માંહિં, કુટંબ નઇ મુંકીઉ તાહિં. ૪૯

---

૧ ગરવ.

દુહા.

સિદ્ધપુરીથી સંચર્યો, [1]પાટણપુરમાં જાય;
કુમારપાલ નિરૂંહ નઇ, શુકન અનોપમ થાય. ૫૦
વેશા વલહલી ને વારિ ઘટ, મદિરા માટી અંન;
એ પટ જો સાંહમાં મિલઇ, તો પામઇ બહુ ધન. ૫૧
આગત પુષ્પ દીપક દહી, ધૃત શ્રીફલ આરીસ;
એ સાતઇ સાંહમાં મિલઇ, તો ત્રિણિ છત્રહ શીષ. ૫૨
જીવ કરેવો ચીવરી, વાંનર હરણાં [2]તેહ;
કવિ અણુ કહઇ નૃપનઇ વલી, જીમણાં જાઇ તેહ. ૫૩
સાંઢ સારસ નઇ ખર તુરી, લાલી ડાવાં હુંતિ;
સુકવિ કવિમુખ ઇંમ કહઇ, અફલા વૃક્ષ ફલંતિ. ૫૪
શુકન વિચાર શાસ્ત્રિં ઘણા, સુહણાઇ સુપન અનેક,
પરઉપકાર કારણઇં, વિવરી કહું અશેષ. ૫૫

ચઉપઇ.

સુકવિ વિચાર સુપન તે કહઇં, પહઇલઇપોહોરિ સુપનંતર લહઇં;
તેહનું ફલ એક વરસઇં હોય, બીજે પુહુર અડમાસિં જોય. ૫૬
ત્રીજઇ પોહોર સુપન નર લહિઉં, તેહનું ફલ ત્રિહું માસે કહિઉં;
ચોથઇ પોહોરિ સુપન જે થયું, એક માસિં તેહનું ફલ કહિઉં. ૫૭
સૂર ઉગમતિ વેલા લહ્યું, દસ દિવસે તેહનું ફલ કહિઉં;
વાત પિત શ્લેષમજ સહી, સુપન હુઇ તે લેખઇ નહીં. ૫૮
વૃષભ, ગાય, પરવત નઇ કરી, તરૂ પ્રાસાદ ચઢઇ પરવરી;
રૂઇ, મરઇ, વિષ્ટા ચોપડે, અગમ્ય નિધાન પ્રગટ થઇ જડે. ૫૯

૧ આવ્યો પાટણમાંહિ. ૨ જેહ.

રાજા, હસ્તી, ઘોડો, ગાય, વૃષભ કંચન જો દેખાય;
તેહનેં કુંટંબ તણી વૃદ્ધિ થાય, [1]સુખ ભર કાલ સદા તસ જાય. ૬૦

દધિ, તંબોલને વસ્ત્ર અમુલ, બફૂલ, જાઇ, કંદુકનાં ફૂલ;
મોતી, કમલ, ચંદ નઇ સંખ, દીઠઇં લક્ષ્મી લહઇ અસંખ્ય ૬૧

ક્ષીર વૃક્ષ ફલીઓ અતિ ભલો, તે ઉપરિ ચઢીઓ એકલો;
પછેં વલી જાગે નિદ્રા થકી, ધન પામઈ તે થાઇ સુખી. ૬૨

આંબો, બીલી, કોઠ નિધાંન, ફલ ફલીઆ દેખઇ શુભવાંન;
સોય પુરૂષનેં વિદ્યા ફલેં, ફલ્યાં દેખિ સકલ સુખ મિલેં. ૬૩

પ્રાશાદ વિષય ખાવાનું કરઈ, પછઇં સમુદ્ર ભુજાઇં તરઈ;
નિદ્રા મધ્ય અસ્યું દેખાય, દાસ ટલી તે રાજા થાય. ૬૪

કંન્યા, દીપ, ફલ, છત્ર. ફૂલ, દીઠઇં પાંમઇ મંત્ર અમુલ;
માનવ પગની માટી ખાય, સોવન પંચસઇં લાભજ થાય. ૬૫

બાહુ મંસ ભખે નરકોય, સોવન સહસ લહઇ નર સોય;
મસ્તગ તણી જે માટી ખાય, સોવન લાખ તસ પ્રગટ થાય. ૬૬

છત્ર, ખડગ નઈ વાણહી જોય, સુપને લાધાં દેખઈ સોય;
પંથ કરેવો તેહને થાય, દેસ વિદેસ તે જોતો જાય. ૬૭

પ્રવહણ બઇસી સાયર તરઈ, દેખી સુયન ઉચાલો ભરઇં;
પાછો વલઇ તવ લાવઈ ધંન, તેહથી સુખ પામઈ નિજ [2]તન. ૬૮

પડ્યા સડ્યા દેખઇ નિજ દંત, તેહની લખમી સહી નાસંત;
પીડા ઉપજઇ તેહનેં સહી, શાસ્ત્રિ વાત અસી સાંભલી. ૬૯

ભઈંસા ઉટડી ઉપરિ ચઢી, દખણ દસઇં નર કરતો હડી;
થોડા કાલમાં વ્યાધી તસ થાય, મારઈ કરડઇ રૂસઇ રાય. ૭૦

---

૧ સુખ ભરી કાલ તેહનો જાય. ૨ મન.

ખર ઉંટઈ અસવારજ થાય, અહી સાય દખણ દસ જાય;
અસ્યું સુપન નર દેખઇ સાય, થાડઇ કાલિ તસ મરણજ હાય. ૭૧

સરસ વસ્ત ને ઘૃત તેલ, અંગ વિલેપન કરાવઇ છેલ;
તા તેહનઇ વલી વાંકું જોય, મરણ લહઈ નર નિશ્ચઇ સાય. ૭૨

રાતાં ચીવર પહઇરી નારી, રક્ત વિલેપન હાથિ વિચારી;
કાલાં ચીવર કાલાં વિલેપ, સાંહમું મિલઇ કરઇ જમધરિ ગેપ; ૭૩

ધાલાં વસ્ત્ર સ્ત્રી પહઈરી કરી, શ્વેત વિલેપ હાથિઈ કરી;
સુપનેં સુતાં દેખઇ અસ્યું, સઘલઇથી ધન આવઇ ધસ્યું. ૭૪

નિદ્રાવસિ નર આપ્યો મિલિ, કોઇક પુરૂષનઇ બાંધી વલી;
તેહનઈ પુત્રતણું ફલ જડઈ, પણિ તેહનઈ ઉચલવુ પડઈ. ૭૫

ઢાલ.

તે ગિરૂઆ ભાઈ તે ગિરૂઆ—એ દેસી—રાગ આશાઉરી.

નંદનકું ત્રિશલા હૂલરાવતી—એ દેસી.

ધાલા સર્પ નઈ જીમણઇ હાથિ, સૂપનઇ ડસતા દેખઇરે;
દસમઈ દિવસ તે સહસ સોનૈયા, ગણિ લિઇ [1]તસ લેખઇરે. ૭૬
સુપન વિચાર સુણા નર સહુઈ—આંકણી.

ક્રૌંચ પંખી નઇ કુરકુટી, સુપનઈ બાંધી જાગઇરે;
સોય સુકુલની પાંમઈ કંન્યા, કર્મ ભોગલી ભાંગઇરે—સુ. ૭૭

સૂર શશીનું મંડલ દેખઈ, હઇડઈ હર્ખ ન ભાયરે;
વ્યાધિ રોગ તસ દૂરિ પલાઇ, દેહ કનકમય થાયરે—સુ. ૭૮

---

૧ નર.

વૃષભ, તુરંગ, ગજ, રથ સુપનઈં, તે ઉપરિ ચઢી રોઇરે;
દેસ દેસની લખમી આવી, સોય પુરૂષ ઘરિ જૂઇરે—સુ. ૭૯
સુંપનઈં દધિકો દિઇ આપનઈં, તો ઘરિ ઋધ્ધિ ભરાઇરે;
ઘરિ આવી કો ધૂતઈ નાહઇ, તસ ઘરિ કંદલ થાઇરે—સુ. ૮૦
સુપનઇ દધિ ખાતાં જસવાધઈં, જલો તણો ડંક વારૂરે;
વીંછી નાગ ડસ્યા તે રૂડા, ધન પામે પુણ્ય સારૂરે—સુ. ૮૧
સરોવરમાંહિ નર નિદ્રામાંહિ, [1]કમલપતિ ખીર ખાઇરે;
સોય સુપન જગમાંહિં મોટું, પૃથવીરાય થાયરે—સુ. ૮૨
સુપનવિચાર કહિઓમઈં માંડી, તેહમાં સુપન જે [2]વારૂરે;
સોયસુપન શ્રીકુંમરનિંરદ(ન)ઈં નિદ્રામાંહિ [3]સારૂરે—સુ. ૮૩

દૂહા.

શુભ સુંકનઇં નૃપ આવીઓ, પઇઠો પાટણમાંહિં;
કૃષ્ણદેવનઇં જઇ મિલ્યો, ભગની પ્રેમલ ત્યાંહિં. ૮૪

ઢાલ.

ભમરાની—રાગ ગોડી.

પ્રેમલદેવી પ્રેમસું મન ભમરારે, સુંકઇ જલ અંઘોલ લાલ મન ભમરારે.
દૂર્ગા દેવી તેહમાં મ. ઝીલઈ કરઇ કલોલ લા. ૮૫
કુંમારપાલ જોઇ કરી મ. બોલ્યો મધૂરી [4]વાણી લા.
જો મુઝ રાજ ગુજરતણું મ. એ તું મુઝ મસ્તિગિનાચ લા. ૮૬
દૂર્ગા ઉડી પ્રેમસું મ. બઇઠી ઉત્તમ અંગિ લા.
નાચઇ કૂદઇનઇ રમઇ મ. શબ્દ કરઈ મનિ રંગિ લા. ૮૭

---

૧ પત્ર. ૨ મીઠારે. ૩ દીઠારે. ૩ વાચ.

તિહાં એક સુકુનજ પાડકી મ. બોલ્યા મધુરી વાંણી લા.
રાજા થાસઈ દિન સાતમઈ મ. નૃપ પદ્રસ્યઇ તુઝ આંણુ લા. ૮૮
એણઇઅવસરિપાટણવિષય મ. સુભટ મલી કરઇ રાજ લા.
મંત્રી આપ વિચારતો મ. કોહોનઇ દેસું રાજ લા. ૮૯
એક રાવત તિહાં અતિભલો મ. જેસગનઈ કુલિ જેહ લા.
મંત્રી સહુંજ મિલી કરી મ. થાપ્યો રાજા તેહ લા. ૯૦
સિંધાસણ બિઇસી કરી મ. બોલ્યો મૂરખ તાંમ લા.
રાજ તુહ્મો મુઝ આપીઉ મ. કહો સું કીજઇ કાંમ લા. ૯૧
તવ મંત્રી સુખી બોલિઆ મ. કુટો તુંહ્મો કપાલ લા.
સીંહ થાનિક બઇઠો સહી મ. ન ટલી જાતિ શિઆલ લા. ૯૨
તવ તેહનઇ ઉઠાડીઓ મ. બીજો રાવત સાર લા.
તેહનઇ રાજી બઇસારીઓ મ. ભીતિ વિના સ્યો ભાર લા. ૯૩
ગાત્ર ભંગ તે નર થયો મ. ત્રૂટિ તેહનઇ કહઇડિ લા.
નીચૂં જૂઇ મનિ બીહેં મ. રાજ થકી ભલી હઇડી લા. ૯૪
નિસત્વ નર જવ જાંણીઓ મ. તવ ઉઠાડઇ વીર લા.
ગંગામાંહિં પખાલીઇ મ. કેશ ન થાય હીર લા. ૯૫
અન્ય સૂભટ તેડી કરી મ. થાપ્યો ભલ ભૂપાલ લા.
તિલક વેલા તે બોલીઓ મ. રહો, લૂઈ આવું કપાલ લા. ૯૬
ઉઠી નિસત અલગો રહઈ મ. નહી તુઝ રાજ સોભાગ લા.
માંન સરોવર ઝીલીઓ મ. કાગ ન થાઈ હંસ લા. ૯૭

દૂહા.

કાગ સરીખો નરપતિ, ઉઠાડ્યો તેણીવાર;
મંત્રી પુરૂષ મિલી તિહાં, કરતા બુદ્ધિ વિચાર. ૯૮

ચઉપઇ.

મંત્રી ચ્યાર તવ કરઇ વિચાર, દીધા બોલનો કિસ્યો વિચાર;
કૃષ્ણદેવ કહઈ ઉપાય, જીમ આપણપો બોલ ન જાઈ. ૯૯

એક સિંણગારી તિહાં હાથણી, મહાત શિખામણ દીધી ઘણી;
કલસ હાથણી સૂંઢિઇ કરી, પાટણ વન જાજો પરવરી. ૧૦૦

જીમણુઈ પાસેં કુંમરનિરંદ, ઢોલ્યો કલશ ધરી આણંદ;
એણીપરિં શિખવીઓ કુંતાર, પઢો વજાવ્યો [1]તેણીવાર. ૧

ક્ષત્રી સુભટ સહુ સજ થયો, રાજાનઈં અરથિં આવિયો;
કલસ હાથણી જસ ઢોલ સઇં, તે પૃથવીપતિ રાજા થસઇં. ૨

અસી વાત હવી પુરમાંહિં, સુભટ લક્ષ્ય મિલ્યા [1]તવ ત્યાંહિં;
રાજ થકી ચાલી હાથણી, મુખ મરડી ન જૂઇ કઇ ભણી. ૩

કેતા નર આધું મુખ કરે, કેતા નર આડાં ઉતરઇં;
કેતા ભૂમિથી ઉંચા રહઇ, કેતા કીર્તિ વચન મુખિ કહઈ. ૪

કેતા નર મુખિ બોલઇ ભાંડ, કેતા કહઇ કિહાં જાસ્યઇં રાંડ;
કેતા કહઈ એ કહઇ નઇ જૂઇ, [2]કેતા કહઇ જઈ પડસ્યેં કૂઇ. ૫

લોક તણાં મુખ જેહવાં લોક, કરવા કૌતુગ મિલીઆ થોક;
એક દોડઇં નર એક આરડઇ, એક હાથણી નઇ પાગે પડઈ. ૬

અનેક વચન નર મુખથી કહઇ, પણિ હાથણી નવિ ઉભિ રહઇ;
શેઠ, સેનાપતિ, સાર્થવાહ, મુંકી હાથણી વનમાં જાઇ. ૭

આવી કુંમરનિરંદહ જીહાં, કનક કલસ સરિ ઢોલઈ તિહાં;
જય જયકાર શબ્દ તિહા હોઇ, પુણ્ય કરઈ તે ન કરઇ કોઈ. ૮

---

૧ નર. ૨ આઘી જઇ નઇ ફરઇ પડઇ.

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ્મ સીમંધરૂજી-એ-દેસી.

પુણ્યઇં ગજરથ ઘોડલાંજી, પુણ્યઇં પુત્ર વિનીત;
પુણ્યઇં દીર્ઘ આઉખુંજી, પુણ્યઇં માહીપતિ મિત; ૯
સોભાગી પુંણ્ય સમો નહીં કોઈ.
[૧]શત્રુસાહમું નવિ જોઇ (સકે)જી, પ્રીતિ પુણ્યસું હોય;
સોભાગી૦ આંચલી. ૧૦
પુણ્યઇં ભોજન દેવનાંજી, પુણ્યઇં સુશીલી રે નારિ;
પુણ્યઇં સુંખભરી જીવીઇજી, ગજ ગાજઇ ઘરબારિ-સો. ૧૧
પુણ્યઇં મંદિર માલીઆજી, પુણ્યઇં રૂપ ઉદાર;
પુણ્યઇં કમલા ઘરિ રમઇજી, પુણ્યઇં ભોગ સુસાર-સો. ૧૨
પુણ્યઇં ચીવર અતિ ભલા, સુખ બહુ સિય્યારે સોય;
પુણ્યઇં જી જી સહુ કરઇજી, વચન ન ખંડઇ કોય-સો. ૧૩
પુણ્યઇં બંધવ બહઇનડીજી, પુણ્યઇં માત પિતાય;
પુણ્યઇં સુંર સેવા કરઇજી, પુણ્યઇં જસ બોલાય-સો. ૧૪
પુણ્યઇં દેસ અઢારનુંજી, કુંમર નરેશ્વર રાજ;
પુણ્યઇં પાટણ બઇસણુંજી, પુણ્યઇં પામ્યું રાજ-સો. ૧૫

ચઉપઈ

પુણ્ય તે કુંમર નરેશ્વર ઘણું, સાહય્ય તે કૃષ્ણદેવહ તણું;
નીરભર્યું નવિ જાઇ વિણ ઘડઇં, વાડિ વિના વેલો નવિ ચઢઇ. ૧૬
ધનુપ વિંના નવિ ચાલઇં તીર, તરૂવર નવિ વાધઇ વિણ નીર;
પવન વિના નવિ ચાલઇ વાંહણ, કાયા તો જો માંહિં પરાંણ. ૧૭

---

૩ સત્ત કોડિ.

વિણ નિસરણી કિમ ચઢાય, સુભટ સાહાય્ય વિના સ્યો રાય;
બાલ પુરૂષ જન ગરઢો થાય, લાઠી સાહાય્યઇં ચાલ્યો જાય. ૧૮

સાહાય્ય તણી છઈ મોટી વાત, કેસી ગ્રહઈ પરદેસી હાથ;
વાંમ સાહાય્ય સંગ્રામહ રાંમ, તો તેણઇ કીધું પુણ્યનું કામ. ૧૯

ચંડ કોસીઓ સુભગતિ વર્યો, જો વીરઇ સરિ હાથજ ધર્યો;
ગયો દેસ સઘલો તો વલ્યો, જો પાંડવનઇં કાહ્નડ મલ્યો. ૨૦

હનુ આવ્યો રામ નઈ કાજી, કુંમરનિરંદ બનેવી સાથ્ય;
કરઇ દેસ અઢારનું રાજી, બઇઠો વયરીના મુખ ભાંજી. ૨૧

દૂહા.

વયરી મુખ ભંજી કરી, બઇઠો નૃપતિ રાજી;
મંત્રી શેઠ [1]મિલી તિહાં, આવ્યાં ઉચ્છવ કાજી. ૨૨

ઢાલ.

ભમરાની રાગ ગોડી.

મંત્રી સહુ મિલી કરી મ. પ્રણમઈ કુંમરનિરંદ–લા.
રાજ તિલક [2]કાઢઈ સહી મ. દીપઈ જીમ દિણંદ–લા. ૨૩

સેઠ સેનાપતિ તિહાં મલી મ. વિનવીઓ મહારાજ–લા.
કહો કેહીપરિ પાલસ્યો મ. અઢાર દેસનું રાજ–લા. ૨૪

ઉંચો સાસ લેઇ કરી મ. ઉઠિઓ નૃપ તતકાલ–લા.
ખડગ બલિ [3]નૃપહુ સહી મ. નવિ માનઇ તતકાલ–લા. ૨૫

લખમી [4]કહઇ નવિ લખી મ. સૂર હુઈ તે ખાય–લા.
વસુધા વસિ છઇ સુભટ નઇ મ. ભૂજા બલિ હુઓ રાવ–લા. ૨૬

---

૧ મલિ કરિ. ૨ કરઇ. ૩ હું મહિપતિ. ૪ સાધારણ એ છે,

સંવત અગ્યાર નવાંણુંઇ મ. માગશિરઇ મંડાણ—લા.
કાલીચઉથઇં થાપના મ. રાય અખંડ઼ આંણ—લા. ૨૭

દૂહા.

અખંડ આગન્યા રાયની, માંનઇ તે સહુ કોય;
ગજ રથ ઘોડાં સેઇ કરી, ભૂપ તણું મુખ જોય. ૨૮

મણી [1]મુક્તાફલ થાલ ભરી, વધાવઇ નર—નારિ;
પાંચ શબ્દ વાજઇ વલી, તોરણ બાંધ્યા બારિ. ૨૯

ઘરિ ઘરિ ગૂડી ઉછલી, ઉચ્છવ અધિકા થાય;
કુંમરનિરંદ કેસરી, લીલ કરઈ મહારાય. ૩૦

રાજ કરતો ચિંતઇ, હું ભમીઓ બહુ ઠાંમિ;
ગુણ તેહના નવિ વિસરઈ, જે આવ્યા મુઝ કાંમિ. ૩૧

અવગુણ પુંઠિઇ ગુણ કરઇ, તે વિરલા સંસાર;
ગુણ કેડિઇ ગુણ કીજીઇ, અવસરિ સોય સંભાર. ૩૨

ગુણ કેડિઈ ગુણ નવિ કરઇ, કૃતઘન તેહનું નામ;
જે નર લુઇ ગુણ મચ્છરી, તે ન લહઇ શુભ ઠાંમ. ૩૩

દાન દિઇ નઈ તપ તપઈ, પૂજઇ જીનવર પાય;
કવિયણ કહઇ ગુણ મચ્છરી, મુકિતં કિમઇ ન જાય. ૩૪

કુંમારપાલ નૃપ ગુણ ગ્રહી, જેહનો વંસ પવિત્ર;
ગુણ ઓસંકલ કારણઈ, તેડ્યા પૂરવ મિત્ર. ૩૫

કવિત્ત

સ્વાન મસ્તગ કાગ મંસા, ચહે પાપટો જેહ;
ચાંડાલ ચાલ્યો ચોહટઇ, ભૂજી ઝીલ્યો તેહ.

---

૧ મુક્તાફલ ભરિ થાલમાં.

ભૂઝી ઝીલ્યો તેહી કરઇ મુદ્રા ઉછાલઇ;
રાખૂ જમણું જૂઇ ઋતધન જસ્યો ટાલે.
રખે નિહાલે નગુણ પુરૂપ, અપવિત જેહનો મંસ;
કાજ ન હોઇ સ્વાન મસ્તક કાગ મંસ. ૩૬

ઢાલ.

સાહેલડીની—રાગ રામગિરિ.

પૂરવમિત્રતિહાં તેડીઆ સાહેલડીઆં. પ્રથમ અલી કુંભાર-ગુણવેલડીયા.
સાત સયાં ગાંમજ ભલાં સા. આપઈ ભૂપ ઉદાર-ગુ. ૩૭
ભીમ હાલી બોલાવીઓ સા. રાખ્યો પોતઇ પાસ-ગુ.
રક્ષા કરો મુઝ દેહની સા. ભોગવો ભોગ ઉલાસ-ગુ. ૩૮
જેણી[1]સ્ત્રીઈ કરંબો દીઓ સા. તાસ પસાય કીધ-ગુ.
તે પાસે તિલક કરાવ્યો સા. [2]ગાંમ ધોલકું દીધ-ગુ. ૩૯
ચણ્યાકાજિ નર વલગીયો સા. વણિગ સોય પ્રસિદ્ધ-ગુ.
કૂટક [3]વણિગ વડોદરૂં સા. રાજ થાપના કીધ-ગુ. ૪૦
ઉદયનનઈ તેડી કરી સા. થાપ્યો નિજ પ્રધાંન-ગુ.
રાજ ઋદ્ધિ સહુ તાહરૂં સા. મુજ અરથઈં સેર ધાંન-ગુ. ૪૧
સજન તણઈ સંતોખીઓ સા. આલ્યો ગઢ ચિત્રોડ-ગુ.
લાડ દેસ ભટ વોશિરિ સા. [4]કીધો મસ્તગિ મોડ-ગુ. ૪૨
હેમ સુરિ ચરણે નમ્યો સા. લિઓ મુનિ પૃથવિરાજ-ગુ.
કેહીપરિં તુઝનઈ [5]થસું સા. ગુણ ઓસંકલ આજ-ગુ. ૪૩
સર્વાર્થ યોગી ભલો સા. તેડયો પાટણમાંહિ-ગુ.
સોવન મઢી તેહની કરી સા. રાખ્યો [6]આયસ ત્યાંહિ-ગુ. ૪૪

---

૧ નારિ. ૨ નગર. ૩ શેઠ. ૪ બાંધ્યો. ૫ થાઇસું. ૬ લેઇ.

સંવત અગ્યાર નવાંણુંઇ મ. માગશિરઇં મંડાણુ–લા.
કાલીચઉથઇં થાયના મ. રાય અખંડજ આંણુ–લા. ૨૭

દૂહા.

અખડ આગન્યા રાયની, માંનઇ તે સહુ કોય;
ગજ રથ ઘોડાં લેઇ કરી, ભૂપ તણું મુખ જોય. ૨૮

મણી [1]મુક્તાફલ થાલ ભરી, વધાવઇ નર–નારિ;
પાંચ શબ્દ વાજઇ વલી, તોરણ બાંધ્યા બારિ. ૨૯

ધરિ ધરિ ગૂડી ઉછલી, ઉચ્છવ અધિકા થાય;
કુંમરનિરંદ કેસરી, લીલ કરઈ મહારાય. ૩૦

રાજ કરતો ચિંતઇ, હું ભમીઓ બહુ ઠાંમિ;
ગુણ તેહના નવિ વિસરઈ, જે આવ્યા મુઝ કાંમિ. ૩૧

અવગુણ પુંઠિઇ ગુણ કરઇ, તે વિરલા સંસાર;
ગુણ કેડિઇ ગુણ કીજીઇ, અવસરિ સોય સંભાર. ૩૨

ગુણ કેડિઈ ગુણ નવિ કરઇ, કૃતઘ્ન તેહનું નામ;
જે નર હુઇ ગુણ મચ્છરી, તે ન લહઇ શુભ ઠાંમ. ૩૩

દાન દિઇ નઈ તપ તપઈ, પૂજઇ જીનવર પાય;
કવિયણ કહઇ ગુણ મચ્છરી, મુક્તિ કિમઇ ન જાય. ૩૪

કુંમારપાલ નૃપ ગુણ ગ્રહી, જેહનો વંસ પવિત્ર;
ગુણ ઓસંકલ કારણઈ, તેડયા પૂરવ મિત્ર. ૩૫

કવિત્ત.

સ્વાન મસ્તગ કાગ મંસા, ચહે પાપકો જેહ;
ચાંડલ ચાલ્યો ચોહટઇ, ભૂજી ઝીલ્યો તેહ.

---

1 મુક્તાફલ ભરિ થાલમાં.

ભૂજી ઝીલ્યો તેહી કરઇ મુદ્રા ઉછાલઇ;
રાખૂ જમણું જૂઇ ઋતધન જસ્યો ટાલે.
રખે નિહાલે નગુણ પુરૂષ, અપવિત જેહનો મંસ;
કાજ ન દોઇ સ્વાન મસ્તક કાગ મંસ. ૩૬

ઢાલ.

સાહેલડીની—રાગ રામગિરિ.

પૂરવમિત્રતિહાં તેડીઆ સાહેલડીઆં. પ્રથમ અલી કુંભાર-ગુણવેલડીયા.
સાત સહ્યાં ગાંમજ ભલાં સા. આપઇ ભૂપ ઉદાર-ગુ. ૩૭
ભીમ હાલી બોલાવીઓ સા. રાખ્યો પોતઇ પાસ-ગુ.
રક્ષા કરો મુઝ દેહની સા. ભોગવો ભોગ ઉલાસ-ગુ. ૩૮
જેણી[1]સ્ત્રીઈ કરંબો દીઓ સા. તાસ પસાય કીધ-ગુ.
તે પાસે તિલક કરાવ્યો સા. [2]ગાંમ ધોલકું દીધ-ગુ. ૩૯
ચણ્યાકાજિ નર વલગીયો સા. વણિગ સોય પ્રસિદ્ધ-ગુ.
કૂટક [3]વણિગ વડોદરૂં સા. રાજ થાપના કીધ-ગુ. ૪૦
ઉદયનનઈ તેડી કરી સા. થાપ્યો નિજ પ્રધાંન-ગુ.
રાજ ઋદ્ધિ સહુ તાહરૂં સા. મુજ અરથઇ સેર ધાંન-ગુ. ૪૧
સજન તણઈ સંતોખીઓ સા. આલ્યો ગઢ ચિત્રોડ-ગુ.
લાડ દેસ ભટ વોશિરિ સા. [4]કીધો મસ્તગિ મોડ-ગુ. ૪૨
હેમ સુરિ ચરણે નમ્યો સા. લિઓ મુનિ પૃથવિરાજ-ગુ.
કેહીપરિં તુઝનઈ [5]થસું સા. ગુણ ઓસંકલ આજ-ગુ. ૪૩
સર્વાર્થ ગોગી ભલો સા. તેડ્યો પાટણમાંહિ-ગુ.
સોવન મઢી તેહની કરી સા. રાખ્યો [6]આયસ ત્યાંહિ-ગુ. ૪૪

---

૧ નારિ. ૨ નગર. ૩ શેઠ. ૪ બાંધ્યો. ૫ થાઇસું. ૬ લેઇ.

ખેત્રપાલ લખમી તણી સા. મૂરતિ કરાવી દોય–શુ.
કોલંબપાટણનો જે ધણી સા. બહુ સંતોખીઓ સોય–શુ. ૪૫

જેણઈ યોગીમુખિભાખિયા સા. ચતુર બોલ વિચાર–શુ.
ડંડ ખપર દિઇ કનકના સા. કંઠિ રયણનો હાર–શુ. ૪૬

રામચંદ્ર મુનિ તેડીઆ સા. નૃપ લાગો જઇ પાય–શુ.
સોવન પુષ્પ વધાવીઆ સા. બહુ પ્રસંસો [1]તાય–શુ. ૪૭

કાસી દેસનો વાંણીઓ સા. જેણઈ રાખ્યો ધરિ રાય–શુ.
સોલગાંમ તસ [2]સોંપીઆ સા. ગૂણ ઓસંકલ થાય–શુ. ૪૮

બાલચંદ્ર તિહાં તેડીઓ સા. જાતિઇ તે ચર્મકાર–શુ.
સામંતરાય તસ થાપીઓ સા. આપ્યા ગાંમ તસ બાર–શુ. ૪૯

સોય પુરૂષ સંભારીઓ સા. આંબાનો રખવાલ–શુ.
નિજ વન તાંમ ભલાવતો સા. સુખિં [2]ગમાડઈ કાલ–શુ. ૫૦

ત્રિયા વિયોગી જે હતો સા. તે આવ્યો તેણેઈ ઠારિ–શુ.
સાસરવાસો બહુ કરી સા. સુંપી પદમની નારી–શુ ૫૧

શેઠ સરહીઓ થાપીઓ સા. આપ્યા ગામ તસ બાર–શુ.
વલી ત્યાંહાં સંભારયું સા. થાપી કણબણ માય–શુ. ૫૨

વીસગાંમ વેગઠં કરી સા. કીધુ તામ પસાય–શુ.
ધૃત કુડલીઓ હડીઓ સા. સીરંજ તેહનું નાંમ–શુ. ૫૩

મુગટ બંધ તેહનઇ કર્યો સા. સુંપ્યા સોરઠ ગાંમ–શુ.
કૃષ્ણદેવ નઇ પાએ નમ્યો સા. સુંપ્યો રાજનો ભાર–શુ. ૫૪

સકલ દેસ તુહ્મો ભોગવો સા. મમ પૂછો મુઝ વિચાર–શુ.
પંચ સયાં ભરડા મિલ્યા સા. જેહમાં પૂરિઓ વાસ–શુ. ૫૫

---

૧ ત્યાંહાં. ૨ નારિનેં.

તેહની વૃત્તિ વધારતો સા. રહઇવા મંદિર ખાસ-ગુ.
ગુ. ૫૬

ઉંદિર મરણ જીહાં થયુ સા. એક ભુવન તિહાં સાર-ગુ.
તેહનું નામ તિહાં થાપીઉં સા. ઉંદરીઆ વિહાર-ગુ. ૫૭

સુપન પાઠકી તિહાં તેડીઆ સા. જેણઇ કરી રાજની વાત-ગુ.
સોવન સ્નાન કરાવીઉં સા. ગરાસ ગાંમ તસ વાત-ગુ. ૫૮

સિરવિણ પુરૂષ તણિ કથા સા. જેણઇ કહી પંચઈ નારી-ગુ.
ગામ અકેક તેહનઇ દીઉં સા. વાત વિનોદ સંભારિ-ગુ. ૫૯

સોય પૂજારૂ તેડીઓ સા. જેણઈ કહી મસ્તગ વાત-ગુ.
સોવન સહસ તેહનઈ દિઇ સા. કંચન જીહવા સાત-ગુ. ૬૦

જેણઈ કરિઓ ગુણ જેટલો સા. તસ સંભાર્યા ત્યાંહિં-ગુ.
નૃપ સંતોષી ૧બહુપરિ સા. જસ વાધ્યો જગમાંહિં-ગુ. ૬૧

ભૂપલ દેવી પટરાંણી સા. પરણી પદમની નારિ-ગુ.
પદ્માવતિ સોલ કંન્યાસું સા. સા આણિ ધરિઆરિ-ગુ. ૬૨

અઢાર દેસ પોતઇ ભલા સા. હસ્તિ સહસ ઇગ્યાર-ગુ.
અગ્યાર લાખ વાજી ભલા સા. રંથ પંચાસ હજાર-ગુ. ૬૩

બહુતરિ નર બુદ્ધિ ભલી સા. સુરા સામંતરાય-ગુ.
અઢાર લાખ પાલા ભલા સા. આગલિથીઉ જાય-ગુ. ૬૪

ચઉપઇ.

એટલું રાજા કુંમરનિરંદ, પ્રગટ ઉદય જીમ ગગનિ દિણંદ;
સબલ પ્રતાપી મોટો રાય, ચઢી તુરંગમ બાહિર જાય. ૬૫

રંગઈ ભંગ હુઓ તિહાં રાય, કૃષ્ણદેવ હસ્યો તેણે ઠાય;
મર્મ વચન મુખિ બોલ્યો આલ, કુંમારપાલ સરિ ઉઠી ઝાલ. ૬૬

૧ ચલાવે કામ.

રાખી તાંમ બનેવી લાજ, કિહાં કોયું દિન પહઇલું આજ;
અલગો તેડી કરસું કાજ, અસ્યો વિચાર કરઇ મહારાજ. ૬૭

રાજભુવન નૃપ આવ્યો જસઈ, વેગ બનેવી તેડયો તસઈ;
વિનય કરી નઈ બોલ્યો રાય, વડો બનેવી બાપજ હોય. ૬૮

એણુઈ હાંસિ અડખોથઇ મારિ, પણિ મમ હસસો સભા મઝારિ;
તુમ હસતાં મુઝ વિણસ્યઇ કાજ, સુભટ કોય ન માનઇ લાજ. ૬૯

કર્મ મર્મ નઇ જન્મજ વાત, નવિ કહીઇ પૂર્વ અવદાત;
જીવતણી ગતિ નવિ લહઇવાય, સરીખા દિન નહીં રંક રાય. ૭૦

દુહા.

સરિખા દિન સરિખા વલી, નોહઇ સુર, નર, ઈંદ્રિ;
જીહાં સંપદ તિહાં આપદા, ચઢત પઢત રવિચંદ. ૭૧

તરૂઅર સદા નહીં સરીખડાં, જો નહિ દોલતિ સાર;
જેહ ચઢઈ નર તે પડઇ, ન પડઇ પીસણહાર. ૭૨

જેણઇ પથર સહ્યાં ટાંકણાં, હેમ સયાં લોહ ઘાય;
મુકુટ થઈ મસ્તગિ ચઢયા, જીન પ્રતિમા પૂજાય. ૭૩

જેણઇ વસ્ત્રિં વેદન [1]સહી, તે પાંમ્યો નૃપ અંગ;
મુક્તાફલ વીંધાવીઉં, તે પાંમ્યા સ્ત્રી સંગ. ૭૪

છિદ્ર લહી ચઢિઉં તાવડઇ, વડું ધરિઉં તસ નાંમ;
જસ તેહનો જગમાં ઘણો, સમરઈ આખું ગાંમ. ૭૫

જેણઇ ખાંધઇ ધુંસર ખમ્યાં, તો ધોરી ગુણ ગ્રામ;
નહીંતર પોઠી સાંઢીઆ, જસ હીણા નર નામ. ૭૬

---

૧ લહી.

એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ સમઝજે, મમ જો નૃપની આદિ;
એક સાહ નઈ બીજો સેવડો, સું જોઇશ એની આદિ. ૭૭

નદી નિરંદહ ઋષિ કૂલ, મુકતોહલ કમલાણ;
એતાં આદિ ન જોઇઇ, ગુણ લીજઇ ગુરૂઆઇ. ૭૮

ગૂણ લીજઈએ પંચના, સૂણયો શાસ્ત્રજ ભાવ;
જીમ દીવો તિમ નરપતિ, એહુનો એક સ્વભાવ. ૭૯

જેણઇ ઉપાયો દીવડો, ન કરઇ તેહની સાર;
તઈ થાપ્યો નૃપ મુઝ તણઇ, મ કરીસ મૂઝ પતીઆર. ૮૦

ડાકણિ પાસા જીમ કહ્યો, લખમી યોવન [1]કાલ;
શાસ્ત્ર શસ્ત્ર પતીઆર સ્યો, ખિણમાં વયરી થાય. ૮૧

નદી નખલો નરપતિ, નારી વચન વિલાસ;
નિર્ગુણ નીલજ નીચનો, સો કીજઇ વિશ્વાસ. ૮૨

નૃપ વારઈ બહુ પ્રેમસું, તું મમ લોપીસ લાજ;
ભગની કંત વડ નાતરઇ, મઈ સુંપ્યું તુહ રાજ. ૮૩

દૂધે સિચ્યો લીંમડો, તોહે ન મીઠો થાય;
અહિનઈ અમૃત પાઇઇ, તો સહી વિષ નવી જાય. ૮૪

વાર્યા ન રહઈ કૃષ્ણદેવ, સુચઇ પૂરવ ભાવ;
મુંકઈ નહીં સુર નર પશુ, આપ આપણો સભાવ. ૮૫

મધુરઇ વચને વારતાં, કરતો [2]કૌટિલ વાત;
સુકવિ કહઈ નર સાંભલો, રાખ્યાં ન રહઈ સાત. ૮૬

કમલા, યોવન, લબાડ, કાલ, અતીસાર, ગજકર્ણ;
પ્રાંણી રાખ્યો નવિ રહઈ, [3]જવ આવઇ જન મરણ. ૮૭

---

૧ રાય. ૨ કુટલ. ૩ નર હે આવ્યું મર્ણ.

રાખ્યો ન રહઈ કૃષ્ણ દેવ, તાંમ વિચારઇ રાય;
ભાંડ ભીંસ હૂઆઈ તદા, [૧]જવ તે પાહુ ખાય. ૮૮

ચઉપઇ.

અસું વિચારી નર ભૂપાલ, તેડયા નર નાવી તતકાલ;
અરે સેવકો કહું શું અહો, કૃષ્ણદેવ કહઇ જાયો તુહ્મો. ૮૯

તેલ અગિ ચોલો જઈ સુર, હાડ સવે કરયો ચકચૂર;
લેઇ આજ્ઞા આવ્યા તિહાં, કૃષ્ણદેવ અનેવી જીહાં. ૯૦

વિનય કરીનઈ વલગા વાડ, [૨]મરડી ભાંજ્યાં [૩]હાડહાડ;
તેહની કાયા કોથલ કરઇ, જીમ જીવઇ નર નવિ મરઇ. ૯૧

કૃષ્ણદેવ કરઇ મનિ શોક, જોયો જીહ્વાકેરો દોષ;
જેહની રસનાં લાંબી હસઇ, તે નર નારિ દૂખીઆ થસઇ. ૯૨

કમલપ્રભ આચાર્ય જેહ, તીર્થંકર દલ મેલઇ તેહ;
મરણ લહી મુનિ [૪]કૂગતિ જાઇ, તેતો રસનાતણો પસાય. ૯૩

પૂરવભવિં શ્રીઋષભ જીણંદ. વૃષભ મુખિ [૫]ચિંતવતાં બંધ;
લાગૂં પાપ જો ચોખું મન. વરસ દિવસ નવિ પાંમ્યા અન્ન. ૯૪

મરિચિ ભરતતણો સુતજેહ, અસત્ય વચન મુખિ બોલ્યો તેહ;
બહુ સંસાર વધાર્યો તિહાંઈ, જીવ ભમ્યો તસ ચઉગતિ માંહિ. ૯૫

વિક્રમ રાજા સાહામું જોય, જીભઇ બહું દૂખ પાંમ્યો સોય;
શનીસર સાથિં સાહનઈ લાવ્યો, થઇ ચઉરંગ [૬]દૂખકાં ભોગવ્યો. ૯૬

દૂહા.

[૭]વનમાં દાધાં રૂખડાં, ફલ્યા દીસઇ કાંહઇ;
કુવચન દાધાં ન [૮]ફાલઇ, સાલઇ હઇડાંમાંહિ. ૯૭

---

૧ જ્યાહારે. ૨ ભરડી. ૩ હાડેહાડિ ૪ દુર્ગતિ. ૫ ચિંતવિઉ.
૬ સ્યાંનો. ૭ દવના. ૮ પલ્લવઇ.

જન્મતણી જે પ્રીતડી, એક કુવચનઈં જાઇ;
સૂવચન સોય ન વિસરઇ, જીમ સુપુરૂષ નિજ માય. ૯૮

સરગ નરગ મુખ જીભથી, જીભઈં નર સુખ હોય;
જીભા વસિ નહીં જેહની, તે દૂખીઆ ભવ દોય. ૯૯

કૃષ્નદેવ દૂખીઉ થયો, ધૂજા વેરી સોય;
કુંમારપાલને સહુ નમઇ, આંણ ન ખંડઇ કોય. ૧૦૦

લખમી લીલા બહુ ધરી, નૃપ ન કરઇ અન્યાય;
અકર નહી જસ [1]ગાંમમાં, ડંડ ન લીઇ (ભા) રાય. ૧

ઢાલ.

પ્રણમું તુમ્હ સીમધરજી—એ દેસી.

ડંડ નહીં જસ રાજમાંજી, ડંડ તે દેવલિ હોય;
બધ નહીં જસ ગાંમમાંજી, બંધણ ભૂપણ સોય;

સુંણો નર ? સાચો કુંમરનિરંદ, સુ.
અધિક પ્રતાપી શોભતોજી, જીમ ગગનિઅ દિણંદ–સુ. ૨

બધન બાલી કુંચુઇજી, બધન મસ્તગિ વેણિ;
બંધન ધોટિક પેટનઈજી, પણિ નવિ બંધન કેણિ–સુ. ૩

વંકાઇ લોકમાં નહીંજી, વંકા વહઇલી કંમાણિ;
નાના નહિં મુખ લોકમાંજી, ના પર કરવા હાણિ–સુ. ૪

હરઇ નહીં કો [2]કહઇતુંજી, હરઇ ત્રિયાપર ચિત્ત;
મારિ શબદ નહીં ગાંમમાંજી, તે લોહકાર વદંતિ–સુ. ૫

---

૧ રાજમાં. ૨ તેહનું.

મારિ શબ્દ ભૂઆ હરીંજી, કઇ દીસઇ રણમાંહિં;
કુંમારપાલનાં [1]ગાંમમાંજી, મારિ શબ્દ નહીં કીહાંઇ—સુ. ૬
નગર લોક નપુંસકાજી, પરસ્ત્રી ગમનહ તાજી;
બહુ બોલા નર બહું વસઇજી, [2]પરગૂણ બોલણ કાજી—સુ. ૭
મુંગા વસઇ બહુ ગાંમમાંજી, પર અવગુણ નઇરે ઠામિ;
તસકર બહુ તસ ગાંમમાંજી, ગુણ ચોરેવા [3]ઠામિ—સુ. ૮

દૂહા.

ગુણ બોલઇ સહુ પરતણા, અવગુણ નહી સંસારિ;
વસઇ લોક પુણ્યવંત તિહાં, છિદ્ર રહિત નર નારિ. ૯

ચઉપઇ.

છિદ્ર રહીત વસઇ નર ત્યાંહિં, છિદ્ર અ છઇ મણિ મોતીમાંહિં;
દમન નહીં જસ નગર મઝારિ, ગજ અરિ દમન લહઇ તસ ઠારિ. ૧૦
ગ્રહ્યો ન દીસઇ કો નર કિહાંઇ, રાહુ ગલઇ છઇ રવીને [4]તિહાંઇ;
અથવા ચંદ્ર ગ્રહણ પણિ હોઇ, કઇ વર વહુકર ગ્રહણઇ સોય. ૧૧
અસ્યું નગર તે પાટણ કહું, ઈંદ્રપુરીથી અધિકું લહું;
રાજા કુંમરનિરંદહ જીહાં, બાંવન હહાજસ [5]નગરસું તિહાં. ૧૨
હેમાચારજ સરિખા જતિ, હેમ વ્યાકર્ણ ઘણા હરી મતિ;
હેમબિંબ હરિ મૂરતિ ઘણી, હા મુખિ દાનહ દેવા ભણી. ૧૩
હીઇઇ બુદ્ધિ બહુજન વસઇ, અનઇ હસાવઇ આપણ હસઇ;
હરીઆલીના બહુ કહઇ નાર, હડીઆ લોહ [6]તણા વહઇનાર. ૧૪
હાક્યા વઢઇ એહવા નર ઘણા, હાથી હયવરની નહીં મણા;
હથી સુંધી હથીઆરહ ઘણી, હીરા જાતિ હુઇ અતિઘણી. ૧૫

---

૧ રાજમાંજી. ૨ બોલઇ પરગૂણ. ૩ કાજિ. ૪ સહિ. ૫ સમાહિ.
૬ રણિ.

હેમ અંસુ નઇ હંસ નહિ મણા, હીરા જાતિ પટોલા તણા;
હાથિ મોકલા પુર જન લોક, હરિ સરિખા નર વસઈ અશોક. ૧૬
હેમાચલની વસ્ત અનેક, હાસ નરનઈં જીહાં વિશેષ;
હેમંતિ રિતુના ભોગી સહુ, હુંસિ લોક વસઇ તિહા બહુ. ૧૭
હરી વંસી હરિઅડ બહુ વસઈ, હાલિ હીંદુ અતિ ઉલસઇ;
હડુકતણાં જીહાં બહુવહઇનાર, હાટ હેરમી હરિ ન્રૃપ સાર. ૧૮
હાલી હલ નવિ લાધઇ પાર, હડીમાર હડીઆ વરકાર;
હંસા હોલી હોલા હર્ણ, કો નવિ ઉપાય તસ મરણ ૧૯
હરિ હંસ હોલાઇઆ જીવ, તે સુખીઆ [1]વનિ ચરઇ સદૈવ;
હરખી હરિલંકી નારિ, હંસા ગમની પુરહ મઝારિ. ૨૦
હસ્ત વદન હય ગતિ હસ્તની, હંસહઇઈ હાલઈ ગતિ મનિ;
એ બાવન હહા પુરમાંહિ, બાવન વવા તે દૂરિં ત્યાંહિં. ૨૧

વિકલ વિટલ વાંકા નર જીહાં, વિસન સાત નિવાર્યાં તિહાં;
વક્ર વિરોધી નહીં પુરમાંહિ, વિપ્રીત ભાખી કાઢયા તિહાંઇ. ૨૨

વયરી વિઘન નહી વરૂઇ વાત, વંચક નર નહીં વિશ્વાસઘાત;
વહિ પાડા વધના કરનાર, તે પુરમાંહિ નહિ નિરધાર. ૨૩

વાસી ભોજન કો નવિ કરઇ, વયર વાંણી પુરજન પરિહરેઇં;
વઢા વઢીઆ નરજે પણિ હતા, ભૂપઇ તે વાર્યા બોલતા. ૨૪

વિદ્યા વિરૂઇના જે ધણી, ભૂપઈ તે નાંખ્યાં અવગુણી;
વચન મુખા નવિ બોલઇ કોય, વાદ કૂવાદ [2]નવિ બોલઇ કોય. ૨૫

વાસના ભુંડી જે નર નારી, તે નવિ લાભઇ પુરહ મઝારિ;
વાત નહીં જીહાં નંધા તણી, કાઢીઆ વંઠી મતિના ધણી. ૨૬

---

૧ વનચર. ૨ ત્યાંહાં નવિ હોય.

વિનીતા જે શીલઈથી ખસઈ, અસી નારી કો તિહાં નવિ વસઈ;
વલી વિભચારી નર નવિ મિલે, વરણી વરગ થકો નવિ ટલઈ. ૨૭
પ્રભવઇ નહીં વ્યંતર વ્યંતરી, જેણઇ નગરઇ ન વસઇ વાઘરી;
વિષધર વીંછી સરિખા નરા, નગર થકી તે રહી આકરા. ૨૮
વારૂણી પાંન તણાં કરણહાર, વારૂ વાતના ભાંજનહાર;
વૃષ હરી નઇ વાઢિ જેહ, પાટણમાંહીંથી કાઢયા તેહ. ૨૯
વણુજ કુવણુજ તિહાં નવિ હોય વિષ રીસઇ નવિ ખાઇ કોય;
વલી પુરૂષ જીહાં નહીં વિક્ષગણા વિકલ નર પ્રાંહિં નહી ઘણા. ૩૦
વચન વડાનું ખંડઇ જેહ, પુરથી [1]દૂરી કીઆ નર તેહ;
વાધ્યું બોલઈ વાર્યા નવિ રહઈ, અસ્યા પુરૂષ કાઢયા તિહાં સહઇ. ૩૧
વેર વરાડ નહી ધરિ બારિ, પ્રાંહિ થોડી વિધવા નારિ;
મુલિં મુંહી જીહાં વાણહી, સાત રોગ તે પૂરમાં નહી. ૩૨
વાલો વેદ ન નહીં વલવાય, વર્ણવરાધ્ય(નહી)વસિ રૂપન થાય;
વિષ્ટ કુંહાડઇ વાય કુવાય, દોય વસ્ત નહીં તેણઇ ઠાય. ૩૩
એહ બાવન વરયા વવા, સુંણગો બોલ કહું [2]જે નવા;
કૂંઆરપાલઇ વલી પરહર્યા, બાવન લલા પૂર બાહિર કર્યા. ૩૪
લંઠ લબાડી લજ્જા રહીત, [3]લંચક લપટ લખણ સહીત;
લોલુપ લુંટિ તણા ખાનાર, પુર બાહિર કાઢયા તેણીવાર. ૩૫
લક્ષણહીણો લોભી લતખોર, લહેંણું નાપઇ કઠિણ કઠોર;
લોપઇ વચન રાયનું જેહ, પાટણમાં ન વસઇ તેહ; ૩૬
લુંણ હરામ તણાં કરનાર, લસણ કંદ તણા ખાનાર;
લઘુતાપણું નર પાંમ્યાં જેહ, લજાવ્યા નવિ લાજઇ તેહ. ૩૭

---

૧ કાઢયા. ૨ તે. ૩ લપટ લંચક લંછન સહિત.

લપોડસંખ લાસરીઆ હતા, લહઇણુઈ જૂઠું જે બોલતા,
લાંબી જીભ અનઇ લાંપડા, સભા થકી કાઢયા બાપડા. ૩૮

લોચન લુગડાં મયલું દોઇ, રાય સભામાં નહી નર સોય;
લત લપડાક અનઇ લાકડી, એ ત્રિણિ નઈ વેલા પડી. ૩૯

લસ્કરપરની જીહાં નહીં બીહીક, લાલી લાવાં ન હણઇ લીખ;
લેસ્યા [1]ભુંડીના નર નહી, લોભી લેણીઆ નાઠા તહી. ૪૦

લિંગ [2]ન ઢાંકઇ લહણઇ જીમઇ, તે પાટણપુરમાંહિં નવિ ભમઈ;
લોઢાનાં નાંણાં [3]નહીં તિહા, લૂખા પુરૂષ ન દીસઈ [4]કિહાં. ૪૧

લેહનારા થોડા [5]પુરૂપ જીહાં, લૂખસ લિંઘાતા તુછ તિહાં;
લાંઘઇ લોટઇ નઇ નર કોઈ, લૂખું ન જમઈ પુર જન સોઇ. ૪૨

લીધો બોલ ન મુંકઇ જેહ, ભૂપઇ હાકી કાઢયા તેહ;
લાલો શબ્દ નવિ જાંણઇ કોય. લુંડી સરીખા નર નહીં કોય. ૪૩

લડત ખોર લખ લખતા જેહ, પ્રાંહિં પાટણમાંહિં ન રહ્યા તેહ;
લાંફા, લેપડુ લકડફાડ, બાવનમાં તે કહયા તિહાં લાડ. ૪૪

દૂહા.

લાડ નહીં જસ દેસમાં, કાઢયાં કઠીણ કઠોર;
પાલિ મધ્ય જઇ તે વસ્યાં, જીહાં ઝાઝાં રહઈ ચોર. ૪૫

ઢાલ.

ગિરિજા દેવી નઇ વીનવું–એ દેસી–રાગ–ગોડી.

સાંસો કીધો સામલીયા–એ દેસી.

તસ્કરમાંહિં નર તે રહ્યા રઇ, પછઇ ન [6]કોપ્યો રાય;
સુપુરૂપ તે તાકઇ જસ્યો રઈ, તસ્યોન મુંકઇ ઘાય. ૪૬
ભાંખઈ કૂંમર નરેશ્વરરે–એ આંકણી.

---

૧ નર નારિ. ૨ દેખાડઇ ૩ નવિસહિ. ૪ કહી. ૫ નર સાહાં
૬ કીધ્યો.

બાહુબલિ તે તાકયો ઘણું રઇ, પણિ નવિ હણીઉ ભ્રાત;
નિજ કુલ સાંહમુ જોઇ કરીરઇ, દિઇ સિરિ પોતઇ હાથ-ભાં. ૪૭
ઉદાઇ રાય આગઈ હવોરે, સબલો સોય સુજાણ;
ચંડપ્રદ્યોતન ડાંભીઉરઇ, પણિ હણીઆ નવિ પ્રાંણ-ભાં. ૪૮
અષ્ટાપદ ગિરિ ઉપરિરે, વાલિ ચાંપ્યો પાય;
રાવણ રાય અકલાવીઉરે, પણિ નવિ રાખ્યો ૧તાહ-ભાં. ૪૯
તિમ ઉત્તમ નર નરપતિરે. હ્રદય વિચારઈ આપ.
ઉંદિર કુલનું સું મારવુંરે, કોપ્યો ફણિધર સાપ-ભાં. ૫૦
૨કદલીદલ વનનું બલ કિસુંરે, કોપ્યો જીહાં કોડાર;
ન ખમઈ નાલ તે કમલનુંરઇ; હસ્તી સુંઢિ પ્રહાર-ભાં. ૫૧
ફોફલ ઉપરિ સું કરૂંરે, ગાઢા ઘણ નો ઘાય;
સરોવર પાંણીઅ રેલતાંરે, કીટક કુલ રોલાય-ભા. ૫૨
છાગ, શશા કુલ નવિ ખમઇરે, પંચાયણની ફાલ;
પરાલ પૂલ તે નવિ સહઇરે, દાવાનલની ઝાલ-ભા. ૫૩
કણની જાતિમાં આકરોરે, કઠિણ કઠોર ગુઆર;
પણિ ઘંટા મનિ તે કિસ્યોરે, દલત ન લાગઇ વાર-ભા. ૫૪
નર મૂરિખ નબલા સરિરે, મુંકઇ સબલો ઘાય;
કુંભ પ્રહાર તે વજ્રનોરે, કરતાં ન રહે લાય-ભા. ૫૫

દુહા.

સુબુદ્ધિ વિચારઇ નરપતિ, તેડયા નર નઈ નારિ;
મારિ ડંડ નઇ લાડનઈ, કાઢયા દેસજ બાહરિ. ૫૬
દૂરિજન તે ૩દૂખીઆ કીઆ, સજન ૪કીધું સંતોષ;
રાજ નિઃકંટક પાલતો, આણ ન ખંડઇ કોઇ. ૫૭

૧ થાય. ૨ કદલી વનનું કોહાબલ. ૩ દૂરિ. ૪ કીયા.

ઢાલ.

લાલની–રાગ મલ્હાર–ઉલાલાનો.

આણ ન ખંડઇ નૃપની કોઈ, પાલઈ નિર્મલ રાજ લાલરે;
એણઇઅવસરિએકગાંધ્રર્વઆવ્યો, જીહાં બઇઠો મહારાજ–લા. ૫૮
તેણઇગધર્વએકરાગ આલાપ્યો, સાચો મેઘ મલ્હાર–લા.
ચિહું દસિથીતવ વીજ ચમકઇં, વૂઠો મેઘ અપાર–લા. ૫૯
વાત સુંણી તવ હેમાચારજ, આવ્યા નૃપ નઈ સંગિ–લા.
સત્તમ સુરહ આલાપ્યો અંગિ, કાષ્ટ ફ્લઈ મનિ રંગિ–લા. ૬૦
સ્વરનાભેદ કહઇ નૃપ [1]આગલિ, ઉપજાવાના ઠાંમ–લા.
ષડગ રાગ ષટ્ થાનકિં થાય, નામ કહઇં અભિરાંમ–લા. ૬૧
કંઠ ઉદર રસના નઇ તાલું, મસ્તગ છઠું નાક–લા.
[2]ષડજનાદ ખટ થાંનકિઉપજે, હેમ સૂરિ મુખિ વાક–લા. ૬૨
ઋષભ રાગ રિદયથી ઉપજઇં, નાક થકી ગંધાર–લા.
મધ્યમનાંભિપંચમ ત્રિહું ઠામિ, કંઠ હૃદય સરિ સાર–લા. ૬૩
સિંધું સોય નિલાડઇં નિરખો, સઘલઇથીઅ નિષાદ–લા.
ષડજ સ્વરઇં બોલઈમુખિ મોરો, ઋષભ તે કુટ કુટ નાદ–લા. ૬૪
રાજહંસ લવઇ ગંધાર, [3]ગવાલકા મધ્યમ સાદ–લા.
પંચમ કોકિલ સારસ [4]ધૈવત, કીર નિષાદહ નાદ–લા. ૬૫
ષડગ સ્વરઇબોલઇમુખિ માદલ, ગોમહીષ ઋષભજ નાદ–લા.
સંખ થકી ગંધાર ભલે રે, મધ્યમ ઝલરી [5]સાદ–લા. ૬૬
પંચમ ગોહીઅસિં ડબર, મહાભેરીય નિષાદ–લા.
વાજીત્ર જાતિ કહીઇએ સાતઈ, ઉપજઈ સુંદર નાદ–લા. ૬૭

---

૧ આગઇ. ૨ ખટજ રાગ એણિ થાનકી. ૩ ચાતુક. ૪ સિંધવ. ૫ નાદ.

નાદિં મોહી રહ્યા નર નારી, પસુઆ પંખી જોહ;
જાતો કાલ ન જાંણઇ દેવા, નાદિં લીણા તેહ—લા. ૬૮

સુખીઆનઈં હુઇ નાદ વિનોદી, દૂખીઆનું દૂખ જાય—લા.
સકલ પ્રાંણીનઈં તે મનોહારી, કંદર્પ દૂત કહાય—લા. ૬૯

નવ નવ રસ ઉપાયો નાદ, રાજવલ્લભ જસ નામ—લા.
પંચમ વેદ કહું પણિ એહનઈં, પંથીનો વિસરાંમ—લા. ૭૦

દૂહા.

હઇ હઇ નાદ અપરમપાર, સુંણતાં રીઝઇ લાલ;
સરોવર મોહ્યા હંસલા, મૃગહ ચરંતા ભાલિ. ૭૧

નાદ પીઅંતો જે મરઇ, તેહની કાં ફઇ માય;
વિસહર વેઠઇ કરંડનઇ, મૃગહ મેરવા જાય. ૭૨

અસ્યો નાદ શ્રવણે સુંણી, હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
બેહુ કરજોડી નૃપ વિંનવે, ધન્ય તું હેમસુરિંદ. ૭૩

હેમ સુરિ નૃપ આગલિં, વાંચઇ શાસ્ત્ર અનેક;
એણઇ અવસરિ પ્રદેશથી, આવ્યો નર તિહાં એક. ૭૪

ઢાલ.

સિંહતણી પરિ એકલો—એ દેશી, રાગ ગોડી તથા ધોરણી.

એક પુરૂષ તિહાં આવીઓએ, નામ્યું નૃપનઈં સીસ.
દેહર પાટણ દેવકઇરે, તિહાં સોમેશ્વર ઇસોરે, ૭૫

નૃપ અવધારિઇ, કીજઈ દેવલ સારોરે, આતમ તારીઈં—આંચલી.

ઇસ ભૂવન અતિ ખલભલ્યુંરે, કહું તુંઝ ગૂર્જર રાય;
જો ચિત્તિઆવઇ તુહ્મ તણઇરે, તે ખિણમાંહિં તે થાયોરે—નૃ. ૭૬

રાય લીઈ તવ આખડીરે, વારી રાખ્યોરે હંસ;
જવ એ દેહરૂં નીપજઇરે, તવ મુઝ ખાવું મંસોરે—નૃ. ૭૭

નૃપ વચને દેહરૂં થયું રે, ખાવા લાગોરે મંસ;
હેમ સુરિ તવ [1]બોલીઆરે, સાંભલિ રાય સુવસોરે—નૃ. ૭૮

જઇ જોઇઇ તે ભૂવન નઇરે, જીહાં સોમેશ્વર ઇસ;
તિહાં લગઇ મંસ ન ખાઇઇરે, નૃપ મમ કરયો કાંઇ રીસોરે—નૃ. ૭૯

એણે વચને નૃપ હરખીઓરે, ચઢીઉ કુંમરનિરંદ;
વિનય કરી તવ તેડીઆરે, સાથિં હેમ સુરિંદ—નૃ. ૮૦

લિઉ સુખાસણ પાલખીરે, બઇસો મુનિવરરાય;
હેમ કહઈ નૃપ જે જતીરે, તે ચાલિ નિજ પાયરે—નૃ. ૮૧

તુહ્મો આગલિથી સંચરરે, અહ્મો જાસું ગિરિનાર;
શ્રી સેત્રુજય આવસુ રે; ઇસ તણઇ દરબારોરે—નૃ. ૮૨

નૃપ ચાલ્યો પાટણ ભણીરે, મુનિ સેત્રુજય જાયરે;
જીહાં સોમેશ્વર દેહરૂંરે, તિહાં બિઇ એકઠા થાયોરે—નૃ. ૮૩

એણઇ અવસરિ દ્વૈષી ઘણારઇ, બોલ્યા બ્રાહ્મણ એમ;
તુહ્મ નમી નૃપ ઇશ્વર તણઇરે, નવિ નમઈ મુનિ હેમોરે—નૃ. ૮૪

ભૂપ[2]ભણઇ સુણો મુનિવરરઈ, તુહ્મ નવિ માનોરે ઇસ;
એ જગિ મોટા દેવતારે, સઈ નવિ નાંમો (તહ્મો) સીસોરે—નૃ. ૮૫

હેમ સુરિ મુખિ ઇમ કહઇરે, હરિ, બ્રહ્મા, જીન, ઇસ;
જે સેવ્યો શિવપદ દિઇરે, તાસ નમાવું હું સીસોરે—નૃ. ૮૬

ઢાલ.

પાંડવ પાંચ પ્રગટ થયા—એ દેશી—રાગ વિરાટ.

મુનિ વચને નૃપ હરખીઉ, બોલ્યો મુખિ તતખેવરે;
હેમ સુરિંદ સરીખો ગુરૂ, ઇસ સરીખો મુઝ દેવરઈ—મુ. ૮૭

---

૧ વારિઉરે. ૨ કહે.

એક ધૂઈ તસ નીરમાં, એક રાખઇ અંગિ મયલરઇ;
એક ઢાંકઇ તન વસ્ત્ર સું, એક ઉઘાડા બઇલરે—મુ. ૮૮
એક ચરચઇ તન કેશ નઈ, એક અંગિઇ બહુ છારરે;
નૃપ પૂછઈ હેમ સૂરિંદનઈ, કહુ કહુ ધર્મ સારોરે—મુ. ૮૯
હેમ કહઈ સુણો નરપતી, જે તુહ્મ કેહે મુખિ ઇસરે;
સોય ધર્મ તુંહ્મો આદરું, જીમ તુહ્મ હોઈ જગીસોરે—મુ. ૯૦

ઢાલ.

ભાવી પટોધર વીરનો—એ દેશી—રાગ ગોડી.

નૃપ પુછઇ સોમેશ્વર તણઇ, કુંણ સાચો જગિ ધર્મ;
ફાટુ લિંગ શંકર તણું, પ્રગટયો ઇશ પરમ—નૃ. ૯૧
શ્રી શંકર તિહાં બોલીઉ, સાંભલી કુંમરનિરંદ;
ધર્મ ભલો નૃપ આદરું, જે કહઈ હેમસુરિંદ—નૃ. ૯૨
એ યોગી જગમાં ખરૂ, જેહનું સાચું શીલ;
[1]શુદ્ધ ગુરૂ ચરણ પસાઉલઇ, લહી લખમી લીલ—નૃ. ૯૩
એણે વચને નૃપ હરખીઓ, લાગો ગૂરૂનઇ પાય;
જઇન ધર્મ નૃપ ઓલખઇ, સમકિત સાહમો થાય—નૃ. ૯૪
લીધી ગુરૂ કન્હઇ આખડી, પરદારા નહીં નેહ;
મંસ ભખું નહીં હુ વલી, જીહાં લગઇ ધરીઇ દેહ—નૃ. ૯૫

દૂહા.

દેહ ધરૂં હું જીહાં લગઇં, મંસ ન ખાવું ત્યાંહ;
હેમસૂરિ સું નરપતી, આવ્યો પાટણ માંહિં. ૯૬

---

૧ સદગુર.

ઢાલ.

એમ વિપરીતિં પરૂપતાં–એ દેસી.

નરપતિ નર તેડાવીઆ, ખટ દર્શણ ના નાથોરે;
વાતોરે પૂછઇ નૃપ તસ દેવનીએ. ૯૭

એક કહે દેવ નારાયણ, ઈસ બ્રહ્મા નઇં નમીઇરે;
ભમીઇરે જીમ ચ્યારઇ નવિ ખાંણિમાંએ. ૯૮

એક કહઇ સસિ સૂર નઇં, નિત ઉઠી નઇ પૂજોરે;
દુજોરે દેવ ન નમીઇ કો વલી એ. ૯૯

હેમસૂરિ નઇં પૂછીઓ, કહુ મુનિવર તુહ્મ સાચુ રઈ;
સાચુરે કુંણ મૂરતિ દેખી કરીએ. ૧૦૦

હેમ કહઇ સુંણો નરપતી, સોય દેવ નઇં પૂજોરે;
બુઝો રે દોષ અઢાર જસ વેગલાએં. ૧

ક્રોધ, માન, માયા, નહી, મૂરખપણું નહી જેહમાં રઈ;
તેહમાં રે મદ આઠઇ જો વેગલાંએ. ૨

લોભ નહી જસ દેવમાં, નહીં શોક નહી પ્રેમ રઇ;
તેમ રે રતિ અરતિ નિદ્રા નહીએ. ૩

મિથ્યા મુખિ નવિ બોલવું, નવિ પ્રાંણીનો ઘાતો રઈ;
વાતોરે ન કરઇ જે ચોરી તણી એ. ૪

હાસ વિનોદ ક્રીડા નહી, ભય મચ્છર નેં ટાલે રઈ;
ગાલેરે દોષ અઢાર જે દેવના એ. ૫

દેવ અસ્યો આરાધીઇ, ગુરૂ નિગ્રંથ સાચોરે;
રાચો રે ધર્મ કહીઓ જે કેવલી એ. ૬

જીવ દયા જસ ધર્મમાં, નહીં પ્રાંણીનો ઘાતોરે;
નાથો રે સોય ધર્મ તુહ્મો આદરો એ. ૭

દુહા.

વિપ્રઇં પ્રેર્યો નરપતી, નવિ માંનઇ મુનિ આંણ;
ડાકમડોલા બહુ કરઇ, જીમ જલ થોડઇ વાહાંણ. ૮

ઢાલ.

પાટ કુસુમની પૂજ પરૂપઇ—એ—દેસી—રાગ—આસાઉરી.

ભૂપવચન નવિ માનેં જીહારઇં, તવ કહઇ મુનિ દ્રષ્ટાંતો;
ચ્યાર મિત્ર વસઈં કોશલાઇં, સુંણિ તેહનો અવદાત. ૯
હો રાજા કુમતિ કદાગ્રહ છાંડો, દીધ દ્રષ્ટ કરી નૃપ જૂઉ;
પુરવ રાગ મનિ ખંડો હો રાજા—એ આંચલી.
ચ્યાર મિત્ર ચાલ્યા ધન કારિણ, દીઠી લોહની ખાંણિ;
પ્રબલ પોટલા તિહાંપણિબાંધ્યા, [1]જાંણી વસ્ત સકારહો—હો રા. ૧૦
અનુક્રમિ ચાલ્યા તે આઘા, દીઠી રૂપા (ની) ખાંણી;
લોહ નાખી તેણઈં રૂપું લીધું, એક કરઇ તિહાં કાણિ—હો રા. ૧૧
અનુક્રમિ ચાલ્યા નર તિહાંથી, દીઠું કચન સારો;
રૂપુ તજી તેણેઈંસોવન લીધું; લોહન તજઇ લોહકારોરે—હો રા. ૧૨
તિહાં થકી નર ચાલ્યા ચ્યારઇ, દીઠી [2]રયણની રાસો;
કનક તજી તિણિઈં રત્નજ લીધાં, લોહ કારઈ લોહ પાસહો—હો રા. ૧૩
ત્રિણ મિત્ર નમ્યા તસ [3]પાએ, નાખી લોહ લે રત્ન;
કુમતિ કદાગ્રહ રત્ન ન લીધાં, લોહતણું કરઈ જતનહો—હો રા. ૧૪
અનુક્રમિ ઘરિ આવ્યા ચ્યારઈ, રત્ન ધણી હુઆ સુખીઆ;
લોહકાર હુઓ દારિદ્રી, કુમતિ કદાગ્રહ દુખીઆહો—હો રા. ૧૫

૧ પ્રથા કાલેરી તુ જાણિ. ૨ જ. ૩ ચરણે.

દૂહા.

કુંમતિ કદાગ્રહ જેહનઇં, તે સુખીઆ કિમ થાય;
[1]મદ મચ્છર મુંકી કરી, [2]સુમતી ભજો મહારાય. ૧૬

ઢાલ.

રાગ ધન્યાશ્રી. આવે આવે રિષભનો પુત્ર—એ દેશી.

એણે વચને નૃપ હરખીઓ એ, લાગો મુનિવર પાય;
કુંમર નૃપ ગાઇઇં.
બિંબ ભરાવે કનકમઈ એ, શાંન્તિનાથ જીનરાય—કું. ૧૭
નિજ દેહરાસરિ તેહ ઠવઇ એ, નૃપ પુંજઇ ત્રિણ કાલ—કું.
વાત સુંણિ તવ બાંભણઈં એ, ઉંઢી મસ્તગ ઝાલ—કું. ૧૮
દેવબોધ તેણઇ તેડીઉ એ, આવ્યો પાટણમાંહિં—કું.
બહુ બોલઈ બિરૂદાઉલી એ, છાત્ર મિલ્યા [3]બહુ ત્યાંહ—કું. ૧૯
બહુ આડંબર આવીઉ એ, કમલ નાલનો ડંડ—કું.
કેલી [4]પાંનની પાલખીઇ એ, તાંતણઇ બંધ અખંડ—કું. ૨૦
આઠ વરસના છોકરા એ, ખાંધિ લિઇ ચકડોલ—કું.
આવ્યો રાજ સભા વચિં એ, બોલઇ વચન કલ્લોલ—કું. ૨૧
એક ભણઇ એ સુરપતિ એ, એક ભણઈ ગોવિંદ—કું.
એક ભણઇ વિદ્યાધરૂ એ, એક ભણઈ રવિ ચંદ—કું. ૨૨
પવન સાધના તે લહઇરે, ગારૂડિક મંત્ર અનેક—કું.
પિંગલ ચોતિક તે ભણ્યો એ, વ્યાકર્ણું વલી વિશેષ—કું. ૨૩
સોવન સિદ્ધ વિદ્યા કનઇ એ, સિદ્ધ સાર જસ મંત્ર—કું.
સેવ કરઇ જસ નરપતી એ, પાય નમઇ સુ પવિત—કું. ૨૪

---

૧ મચ્છર માન. ૨ સમતા. ૩ ધન. ૪ પત્ર.

ચઉપઇ

સુર નર નાયક પાય પડઇ, દેવબોધિ અભિમાનિઈ ચડઇ;
પંચસહઈ પુસ્તક પોઠી ભરી, નગર સકલ [૧]જેણઇ જોયું ફિરી. ૨૫

ઉદરિ પાટો બાંધી કરી, એક કરિ કુદાલો ધરી;
નિસરણી લીધી એક હાથિ, બિરદાવલી બોલઇ બહુ ભાતિ. ૨૬

પેટ પાટાનું કારણ કહઇ, મુઝ વિદ્યા ઉદરિં નવિ રહઇ;
રખે પેટ એ ફાટી જાઇ, ઇમ મુખિ બોલઈ પંડિત રાય. ૨૭

કુદાલો [૨]ઝાલ્યો તે માટિ. છાંનો પંડિત પર્વત થાટિ;
સ્વર્ગ મૃત્યુ જાઇ પાતાલિ, કુદાલઇ કાઢું તતકાલ. ૨૮

નિસરણીનો મહિમા અસ્યો, કો પંડિત આકાસઇ વસ્યો;
તેહને ઝાલી આંણી ઈહાં. ભૂચર લોક વસઈ છઇજીહાં. ૨૯

તે ચાલ્યો પંડિત ડોલતો, મુખિ વાંણી એહવી બોલતો;
[૩]પઇઠો પંડિત નગર મઝારિ, પંડિત ધરિ મુંકઇ જલ ચારિ. ૩૦

ખડ ખાઉ ને પાંણી પીઉ, નહીં કરિ આવી ઉત્તર દીઉ;
એમ કરતો આવ્યો દરબારિ, રાજાઇ કીધી મનોહારિ. ૩૧

પંડિત કહઇ રે રાજા સુણો, તુઝ નગરીમાં વાદી ઘણો;
મુઝ સાથિં બોલઇ છઇ કોય, તું પંડિત [૪]સોધી નઇ જોય. ૩૨

હું [૫]હારૂં તો પોઠી જાય, તે હારિ તો લાગઇ પાય;
એણે વચને બહુ હરખ્યો રાય, હેમસૂરિ તેડયા [૬]તસ ઠાય. ૩૩

ચાલ્યો મુનિવર નૃપ દરબારિ, આવિ બેઠો સભાહ મઝારિ;
કહું ? રાજા વાદી કુંણ નાંમ, તે સાથિં બોલુ ગુણગ્રામ. ૩૪

---

૧ તેણઇ. ૨ કરિ. ૩ ફરતો. ૪ સાંઝીને લેય. ૫ હાર્યો. ૬ તેણઇ.

રાય કહઇ ઝાઝાં તે ભલા, તુંહ્મો મુનિવર દીસો એકલા;
એકલોસાયર હાર્યો સહી, સોય કથા તિહાં વીવરી કહી. ૩૫

એક ટીંટૂડી સાયર સંગિ, ઈંડાં પ્રસવઇ મન નઇ રંગિ;
સહુદ્ર વેલી આવી તિહાં જસઈ, પંખી ઇંડાં તાંણ્યા તસઈ. ૩૬

[1]અભિચિ નક્ષત્ર ટીંટૂડી જણી, તેણઇ બલ પ્રાક્રમ બહુ પંખિણી;
ધરઇ રેણુંકા સાયર મઝારિ, સમુદ્ર જલ લેઇ નાખે બાહરિ. ૩૭

ચંચ દિઇ સાગર જલમાંહિં, પગના પ્રહાર કરઇં બહુ તિહાં;
કરી પોકાર મેલ્યા પંખીઆ, સારસ હંસ ટોલઇ તિહાં ફીઆ, ૩૮

બગલા વાયસનઇ કોકિલ મોર, ચડી ચાસ નઇ જીવ ચકોર;
લાવાં તીતરનઇં ચીબરી, ગીધ પંખિણી રોસઈ ભરી. ૩૯

આવ્યો ગુરૂડ તિહાં ધરી વિવેક, છયાસી જોયણ પાંખ અનેક;
તિણે પંખીઇ બહુ પર્વત ધરી, સાયર જલ નાંખ્યા તે ફિરી. ૪૦

અકલાંણો ઉદધી તિહાં જસઇ, વિપ્રરૂપ ધરિઉ તિહાં તસઇ;
આવી નમીઉ પંખી પાય, કૂણ કારિણ દિઓ સાયર ધાય. ૪૧

ગુરૂડ પંખીઉ બોલ્યો તિહાં, અહ્મ પંખીના ઈંડાં કિહાં.
આપો કઇ કરંસું સંગ્રામ, તુહ્મ સાયરનો ટાલું ઠામ. ૪૨

ધુજ્યો સાયર જે ધનવંત, લાવ્યો ઈંડા પુરાં તંત;
આપી પાછો વલ્યો જસેં, પુરૂષઇ સોય પચાર્યો તસેં. ૪૩

દૂહા.

પુરૂષઇ સોય પચારીઓ, સાયર તું ધનવંત;
પંખી આગલિ હારતાં, લજ્જા હુઈ અત્યંત. ૪૪

ન પંખીઉ સાયર ભણઈ, ડુંગર તો ગરૂએણ;
ધનહીણા પંખી આગલા, કૂંણઇ ન ગંજ્યા કેણી. ૪૫

---

[1] તવ આવી તેહની માજણી.

ગ્રણુહીણા એ ૧૫ ખાઆ, પણિ બહુલો પરિવાર;
તું સમુદ્ર એકલો વહી, નવિ જીતો નિરધાર. ૪૬

એહ વચન સાયરતણું, ભાખઇ કુંમરનિરંદહ;
એ સંન્યાસી બહુ મિલ્યા તુમ્હ એક હેમસૂરિંદ. ૪૭

હેમ કહઈ સાચ્ચું કહું; [2]બહુસું હારઈ એક;
પણિ હું નહીં નૃપએકલો મુઝ પરિવાર અનેક. ૪૮

અરિહંતસિદ્ધમુનિકેવલી ગણધર, સંઘ સુજાણ;
[3]તે પરિવાર સહુ મુઝતણો, જેહની જગિ વહઈઆંણ. ૪૯

તું પણિ ધર્મરાજાઅછઈ, તત્વતણો [4]તું જાંણ;
સાચ પખઇ તું નરપતી, તુઝથી વચન પ્રમાણ. ૫૦

ચઉપઇ.

વચન પ્રમાણ નૃપ તુઝથી થાય, ઘે [5]આદેશ પૃથવીના રાય;
તવ રાજા મુખિ બોલ્યો નાદ, બિંહું પંડિતમાં લાગો વાદ. ૫૧

કવિત્ત કાવ્ય મુખિ બોલઈ છંદ, ગાહા ગીત નઇ ગુણપદ બંધ;
સિલોક સુભાષિત સમસ્યા વાદ, બિહુંમાં કહઈનો ન ઘટઇ સાદ. ૫૨

પિંગલ વિદ્યા નઇ વ્યાકર્ણ, જ્યોતિષ કેરા બોલઇ ચર્ણ;
હરિઆલી મુખિ કહઇ ગાજતા, બિહુ નવિ દીસઇ કો ભાજતા. ૫૩

વેદ તણી કાંડી તે ભણઇ, રાજસભા તે સઘલી સુંણઈ;
તર્ક શાસ્ત્રનીં કરતા વાત, પણિ નવિકો ભાગી નઇ જાત. ૫૪

બોલઇ પંડિત જીમ સરસ્વતી, એક સંન્યાસી નઇ એક યતી;
વચનવાદ બેહુ નવિ હારીઆ, કુંમરનિરંદઇં તવ વારીઆ. ૫૫

---

૧ જે. ૨ બહુ આગલિ. ૩ તે પરિવાર સર્વ માહરો. ૪ જગિ
૫ આગન્યા.

વચનવાદ ન કરસ્યો સહી, સમસ્યા અર્થ પૂછો ગહગહી;
પૂછયાનો પડ ઉત્તર હોય, સહી પંડિત નર સાચો હોય. ૫૬

દૂહા

સંન્યાસી ઉવાચઃ—

તૂરીઆં તેજ નઇ નદીઅ જલ, પુરૂપ હી વાચા સાર;
સ્ત્રીનું મંડણ આભરણ, ગલઇ સંકલ્યોજ હાર. ૫૭

હેમ [૧]કવિત્ત.

કિસો ગલ સંકલહાર, નારી જો હોય નીલજી;
કિસ્યો તુરિકો તેજ, રહે ચામઠી વજી;
કિસ્યો નદીકો નીર વલી ઉન્હાલે સુકે,
કિસ્યો પુરૂપ કો બોલ બોલ્યાં નહી ચૂકઇ;
નઇ તુરીઅ તેજ નિત્રી અસજ, સલિલ વાહો સૂકણો;
હેમ ન માનઇ તેહ નર, જે પુરૂપહી વાચા ચૂકણો. ૫૮

દૂહા.

[૨]યોગી ઉવાચઃ—

મુનિઆ મંડણ કહૂડો, પૃથવી મંડણ પુરૂપ;
પુરૂષા મંડણ લક્ષમી, વચન સોય સહ હર્પ. ૫૯

કવિત્ત.

હેમવાણીઃ—

કિસ્યો હર્પ નર ઉર, જો હું આતમ નહુ રંજ્યો;
કિસ્યો કાયાકો કષ્ટ, ક્રોધ તન ચિતધિ મંજ્યો.

---

૧ ઉવાચ. ૨ સન્યાસી.

કિસ્યો પૃથવીઇં પુરૂષ, કુંમતિઅ નઇં વિજ્ઞાની;
કિસ્યો નર મંડણુ દ્રવ્ય, કૃપણુ ગુણુ નહીઅ નર દાંની.
ન ન કાયા કષ્ટ ન ન નર મંડણુ, કરપી ધરિ હસો ધન;
હેમ કહઇ સ્યો વચન સાર, જોહું ન રંજ્યો મન. ૫૦

દૂહા.

સંન્યાસી ઉવાચ:—

ઘર પુત્રે રણ બંધવે, કરતું મંડણ દાંન;
દેવબોધિ પંડિત ભણુઇ, સુકૃત સાર સ્નાન. ૫૧

કવિત્ત.

હેમવાચ:—

કિસું સાર સનાંન, હીઉં જો મયલ ન છંડઇ;
કિસ્યો તે પુત્ર કપુત્ર, કીર્ત્તિ જે કુલની [1]ખંડઇ.
કિસ્યો રણમાંહિ ભ્રાત, જોહું ઢીલો બલગાત્ર;
કિસ્યો કર મંડાણુ દાંન, પોખઇ જોહું કુપાત્ર.
ન ન સ્નાન ન ન બંધવ, પુત્ર કપુત્ર નહિ ધરિ ભલો;
કરિ કુપાત્રહ દાંનથી, દૂરગતિ [2]ખેલઇ એકલો. ૫૨

ચઉપઇ.

પંડિતઉવાચ:—

ગિરધુ પુત્ર કહીજઇ જેહ, તા વાહન ભક્ષ કહીઇ તેહ;
તાસ ભક્ષણુ નામ જે કહઇ, તેહનું વાહન જે જગિ લહઈ. ૫૩
તેહનું વાહલું સું વલી હોય, ઉત્પત્તિ તાસ વિચારી જોય;
તા વાહન ભક્ષ કેરો તાત, તાસ બંધન રિપુ જગિ વિખ્યાત. ૫૪

---

૧ છંડઇ. ૨ જાઇ.

તેહના બાંધ્યા જે જગિ લહઇ, તાસ તણો સ્વાંમી કૂંણ કહઇ;
તેહનું વાહન અતિ બલવંત, તેણઇ આણ્યો જગિ જેહનો અંત ૬૫
તેહનઇ બાંધ્યા જે વસિ કરઇ, તે વહઇલો મુગતિ સંચરઇ;
જન્મ મરણ જરા નહી જીહાં, કવિ કહઇ તે સુખ પાંમઇ કિહાં. ૬૬
એહનો અર્થ—કંદર્પ.

ચઉપઇ.

હેમવાણી:—

શલીમુખ વાહન વાહન જેહ, તેહનું વાહન કહીઇ તેહ;
તેહનો [1]બેટો તેહનું પુત્ર, કંવણ સોય દીઉ મૂઝ ઉત્ર. ૬૭
તેહનું ભખણ તાસ સુતાય, [2]તેહનો પુત્ર બલીઉ કહઇવાય;
કહુ કવિ તે સાથિ ઉપજઇ, સો વસિ કીધઇ શુભ ગતિ ભજઇ. ૬૮
અર્થ—[3]મન વસિ કરવું.

ચઉપઇ

[4]ગ્રોગી ઉવાચ:—

સુરપતિ વાહન કેરો સૂત, તાસ [5]સામિની કેરો પુત્ર;
તાસ પિતા મસ્તગિ જે રહઇ, કૂંણથી સોય કંલકજ લહઇ. ૬૯
તાસ રિપુનો ઠામજ [6]લહઇ, તાસ ધરીનઇ કૂંણ જગિ રહઇ;
તેહનો કુંણ ઝાલઇ જગિ ભાર, તાસ રિપુ ઠાકુર કિરતાર; ૭૦
તેહની નારી સાથિં નેહ, ઝાઝુ દૂખ પામે નર તેહ.
જે નર તેહથી અલગો રહઇ, કોણથી સોય કલંકિજ કેહ; ૭૧
દેવ બોધિ કહઇ તે સુખ લહઇ, લખમી છંડે તે સુખીયો હોઇ.
એહનો અર્થ—દ્રવ્ય છાંડવું.

---

૧ વાહાન. ૨ તાસ. ૩ મનિ વસિ કરઇ તે સુખી થાઇ.
૪ પંડિતોવાચ. ૫ સામાનિક. ૬ કેહે.

ચઉપઇ.

હેમવાણી:—

વારિ પુત્ર તેહનું સુત જોહ, તાસ પુત્ર અતિ બલીઉ તેહ;
તેહનું ભજણ તાસ બાલિકા, તરીઇ તેહના કંતજ થકા. ૭૨
તેહનો પુત્ર તે રૂપ સુસાર, તેહના અંત તણો કરનાર;
તેહના આભરણતણું [૪]મુખિ જોઇ, તેહનો પુત્ર અતિ બલિયો હોઇ. ૭૩
તેહનો સ્વાંમી તસ રિપુ કહ્યો, કવણ બોલ કલંકજ લહ્યો;
સોય વસ્ત નર જે આદરઇ, ધન છાંડઇ તુહઇ નવિ તરઇ. ૭૪
અર્થ—પરસ્ત્રીગમન કરતો ન તરઇ.

દૂહા.

[૧]યોગી:—

રૂપ, શાસ્ત્ર, સાહસીક પણું, એ ત્રિણિ રત્ન અપાર;
દેવબોધિ [૨]એણીપરિં ભણઇ, ચઉથઉ મંત્રી સાર. ૭૫

કવિત્ત.

હેમવાણી:—

કિસો નર મંત્રી સાર, કારણિ જે કાંમિ નાવ્યો;
કિસ્યો રૂપ ગુણ હીણ, વદઇ કુવચન બોલાવ્યો. ૭૬
કિસ્યું તે શાસ્ત્ર વખાણ, ચઢિઉં તે મુરખિ હાથઈ;
કિસ્યો સાહસીક નર, ચોર દિઇ ખાતર જઇ રાતિ.
ન ન રૂપ ન ન શાસ્ત્ર, ન ન સાહસિક મંઇ નમન જે;
હેમ કહેં સ્યો મિત્ર, પડિઇ કામ [૩]અલગો રહ્યો. ૭૭

---

૧ ભસએહ. ૨ સંન્યાસી ઉવાચ. ૩ પંડિત. ૪ આવીયો.

દૂહા

પંડિત ઉવાચઃ—

પાલી, ખયડું, પરેણો, ચઉથઉ વનનો મોર;
અર્થ કરઇં તે પંડિઆ, નહીં તરિ ભાખ્યો ઢોર. ૭૮

પાલી કાં ચાલઇ પદમની, ખેડું બહઇન્નિ સુપુરિ;
[1]પ્રાંણી પ્રીતિ ન કીજીઇ, મોરો ચિત્ત વિલુધ્ધો ઘરિ. ૭૯

દૂહા.

પંડિત ઉવાચઃ—

સરોવર સાંહમિ સંચરી, નીર ભર્યું જેણીવાર;
વેણી દંડ આગલિ કીઉ, પુઠિઇં નાખ્યો હાર. ૮૦

દૂહા.

હેમવાણીઃ—

સરોવર બઇઠા હંસલા, મુત્તાહલ તસ આહાર;
મોતી માલ ચિંણા ભણી, પુંઠઇં નાંખ્યો હાર. ૮૧

ભુજંગ વરાંસઇં પંખિણી, રખિઇં લિઇ મુખિ વેણી;
પડવા [2]નાગી પદમની, આગલિ આંણી તેણિ. ૮૨

દૂહા.

પંડિત ઉવાચઃ—

[3]એ તાંઇ ગર્ભ છિન્ન.

હેમવાણીઃ—

બાલપણઇં જે બાપડા, ચોવનનઇં ધનહીણ;
પીઆરઇં સાસઇં જે સસઇં, એ તાંઇ ગર્ભછિન્ન. ૮૩

---

૧ પરાઇ. ૨ લાગિ પ્રમદા. ૩ ગર્ભકાં ન ગલઇ.

પંડિત ઉવાચઃ—

તે મેં કહિ ન દીઠ;

દુહા.

હેમવાણીઃ—

ચારે હસ્યે જોઇ સહી, જોયું જંબુ પીઠ;
પર નંધા જે પરહરે, તે મેં કહી ન દીઠ. ૮૪

દુહા.

સંન્યાસી ઉવાચઃ—

તેણઇં તું કાહુ કરેસ,

દુહા.

હેમવાણીઃ—

સાઠે વરસે [1]બાલિકો, [2]બાલી કિમ પરણેસ;
તે તરણી [3]હુંબાહહડિ, તેણઇં તું કાહુ કરેસ. ૮૫

દુહા.

સંન્યાસી ઉવાચઃ—

વાયસરાહવા ભુજંગમ હરી, નિશિદિન લખઇ એક બાલ;
લિખી લિખ મિટઇ વિરહિણી, કારણ કહઇ સુકુમાલ. ૮૬

દુહા.

હેમવાણીઃ—

કાગલ લિખ્યો એણઇં કારણઇં, પીઉની શુદ્ધ કહંત;
કોયલ કંઠ ઝડપ્યા બાણી, લિખી લિખી સોગ મિટંત. ૮૭

---

૧ બાલકો. ૨ બાલિકા. ૩ તુ બાહુડ્ય.

ચંદ ગલે વા રાહ લખ્યો, કાંમ વધંતો જાંણી,
નિજમુખ ગલતો [1]ચિંતકરી, રાય ભુંસો નિજ પાંણિ. ૮૮

પવન ભખેવા અહિ લખ્યો, વાઈ તે કામ વિકાર;
વેણી ભુજંગમ ભર્યા ભણી, અહી ફેર્યો તેણીવાર. ૮૯

સીંહ લખ્યો એણઇ કારણઇં, નિજ વસ કરેવા કાંમ;
કટિ સીંહઈ સાથિં ભર્યા ભણી, લિખી મિટયો હરિ કામ. ૮૯

પંડિત કવિત્ત.

ઢાલ.

મનોહર હીરજીનો, રાગ પરજીઓ; હરિયાલી.

એક નર નારી નતી નીપાઇ, રંગે રાઇ ધરિ જાઇ;
તે નારીનો સંગ કરવાને, ભોગીને સુહાય;
નર સહુ સાંભલોરે, જસમતિ હોય અતિ સારિ;
જલ થલી ઉપની જાણી, જગ વિખ્યાતા નારી—નર. ૯૦

સગા સગામાં જે નર વઢતા, જસ એગડા નવિ ભાઝે;
તે નારી તસ મંદિર આવે, તેહનો ઝગડો ભાંજે—નર. ૯૧

ઇંદ્રી એક અછે તસ પોતે, પીડ કરઇ પર જંતો;
સકલ સભાનર સૂણજો સહૂઇ, પાપી તેહતો કંતો—નર. ૯૨

દેવબોધ કહે તે સુણયો, નાણા વણી નવિ ચાલે;
મુનિવરે તે મારી કાઢી, ગેહી મંદિર જઇ મહાલે—નર. ૯૩

ચઉપઈ.

આદિ અખ્યર વણિ કંચન પરિખ, મધ્ય વિના ભૂઆ ધરિ નિરખ્ય;
અંત અખ્યર વણિ રાખે ભૂર, તે અબલા મુનિવરથી દૂરિ;
અરથ—કાકસી (કાંસકી).

---

[1] જાણિ.

પંતિ ઉવાચ.

હરિયાલી કવિત્ત.

૧૫.—કવિત્તઃ—

આઠ ચરણ ચાલંત, ચિંહું ખટ લો (સ્વા)ન ખટકણું;
ત્રિણિ નાક નિર્ધાર, ત્રિમુખ જૂજૂઇ વર્ણું;
ચ્યાર ભૂજા એક પૂંછ, નખ દશ, વીસઇ ખાર;
યુગમ ઉપરિ જાંણિ, અધિક નહીં નિરધાર;
દંત [2]ચિહું ઉપરિ ચિંતવ્યો, અર્થ અસ્યો તે કૂંણ [3]કહઇ;
દેવબોધ કહઇ બોલચો, પંડિત અર્થ બિરૂદ પોહું વહઈ. ૯૪

ચઉપઈ.

હેમવાણીઃ—

કંન્યા કારણ જોઇઇ જેહ, એક રથઇ જોતરીઈ તેહ.
બિહું નામ હરીઆલી હોઇ, અવર અર્થ ન(હિ) દૂજો કોઈ. ૯૫

વરઘોડો.

હરિઆલી કવિત્ત.

[4]યોગીઃ—

એક અચેતન પુરૂષ, નામ દો અક્ષર કહીઇ;
કાયા તુ તસ એક, સીસ કઇ કોડે લહીઇ;
પાયો ગયો પાતાલ, ઉંચ ગગનિં જાઈ અડયઉ;
પર ઉપગારાં કાજી, સૂર ગજ સાથિં ભડીઉ;
હારઈ નહી જો સરિ ધણી, વદન છહાં વિકસઇ નહીં,
કવિ દેવબોધ કહઇ ગુણીઅણો, એહનો અર્થ લાભઇ કહીં. ૯૬

---

૧ સન્યાસી ઉવાચ. ૨ દંત ચોરાસી ચાવતુ. ૩ કરઇ. ૪ પંડિતોવાચ.

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

હાર સંકલાં પહઇરઇ જેહ, સુપુરૂષનઈ નાંમિ જઇ તેહ;
સકલ કાયાનું બંધાણ, તેણઇ નામિં એ અર્થ સુજાંણ. ૯૭

અર્થ—કોટ.

૧પંડિત કવિત્ત.

ચ્યાર પુરૂષ બિઇ નારિ, યુગ્મ વહંદલાં જાંણો;
આઠ મિલઇ એક પુરૂષ, માંનઇ રંક તસ રાંણો;
વિણુ પરણઇ તસ નારી; નારિ સું નેહ ન મંડઇ;
પુત્રી નહીં તસ પુત્ર, વિષય તો વેગથી છાંડઇ;
સીસ ચ્યાર સોહાંમણાં, ઉતપતિ થલ નઈ નીરથી;
દેવબોધ ઈમ ઉચરઇ, પંડિત અર્થ કહુ કથી. ૯૮

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

આદિઅખ્યરવિણ ચંડીમુખિ [2]હોઇ, મધ્ય અખ્યરવિણ ઘોડારિં [3]જોય;
અંત વિના મંડપ તલિ સહી, એણે અરથિં હરીઆલી કહી, ૯૯

અરથ—મંચક. (ચકલી)

ચઉપઈ.

સંન્યાસી ઉવાચઃ—

ચૈત્ર માસિ હીંડઈ ચમકતી. નવિ અડકઇ તસ યોગી જતી,
ગાજઈ અંબર વરસઇ મેહ, તેહ નારીસું ઉપજઇ સનેહ. ૧૦૦

---

૧ સન્યાસી ઉવાચ. ૨ જોય. ૩ હોય.

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

આદિઅખ્યર વિણ સહુકો જમઈ, મધ્ય અખ્યર વિણ ઝાઝી ગમઈ;
અંત અખ્યરવિણ કો ગમ કરે, તે અળગા થકિં પરિહરે. ૧

અર્થ—પાવડી.

ચઉપઇ.

સન્યાસી ઉવાચ;—

સિરિ ઉપનિ કરી જઈ વસી, કૃષ્ણ જલઈં ઝીલઇ ઉલસી;
મૂખવિણુ જીભા દીસઇ હોય, તેહનું કરિઉં ન લોપઇ કોય. ૨
પંડિતજન નઇ આવિઇ કાંગી, તેહના માર્યા નાવઈ ઠાંમિ;
નપુંસકની નારી થઇ, ઉતપતિ તેહની લોકઇ સહી. ૩

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

આદિઅખ્યર વિણ હરિની કથા, મધ્ય અખ્યર વિણ લેવું મિથ્યા;
અંતઅખ્યર વિણ મસ્તિગ જોઇ, તુઝ હરીઆલી [1]એહજ જોય. ૪

અર્થ—લેખણ.

ચઉપઇ.

સન્યાસી ઉવાચઃ—

કુણ સુખીઉ કુણ દુખીઉ દીણુ. કુણ ઉત્તમ કુણ જાતિ હીણ;
દેવબોધ કહઇ જો તુમ લહુ, પૂછીઆનું પહુતર કહો. ૫

૧ અર્થજ હોય.

ચઉપઇ.

હેમવાણી:—

સુખીઉ તે જે સમતાવંત, દૂખીઉ તે જે દીણ કરંત;
ઉત્તમ તે જે સાચું ગમઈ, હીણ જાતિ તે જે પરનઇ દમઇ. ૬

પૂછયાનો પઉતર કરઇ, હેમ વચન [1]સહુકો સદ્દહઈ;
દેવબોધ તિહાં ઝાંખો થાય, એણઇ અવસરિ તિહાં બોલ્યો રાય ૭

કાંઇક વિદ્યા બીજી રમું, દેવબોધ ઉઠિઉ અભિનવો;
સ્વાંમી ગારૂડ વિદ્યા રમો, જો હારૂં તો પોઠી ગમું; ૮

તિણઈ તિહાં વિદ્યા કીધી અસી, ઉંદિર મોટા આવ્યા ધસી;
હેમઈ ઉડાડયા તિહાં સાપ, મંત્ર તણો તિહાં કીધું જાપ. ૯

તવ પંડિત તેડ્યા વિનોલ, રાજ સભામાં થયો કલ્લોલ,
હેમઈ તેડાવ્યાં માંજાર, નાઠા નોલ નવિ કરિઓ પ્રહાર. ૧૦

પંડિતનું મુખ ઝાંખું થયું, ફોકટ માન સભામાં લહ્યું;
હવઈ મુનિવરનઈ કિમ જીપસું, દેવબોધ વિમાસઇ અસ્યું. ૧૧

વિગર ચિંત મર હુઓ જીંમ, કુંમારપાલ નૃપ બોલ્યો તાંમ;
સ્વાંમી તું વાહણે આવયો, રાજ સભામાં પ્રગટ થયો. ૧૨

દૂહા.

એણે વચને પંડિત વલ્યો, આવ્યો જવ પરભાતિ;
ધર્મ કથા કહઇ નૃપનણઇ, રંજ્યો પૃથ્વીનાથ. ૧૩

સૈવ ધર્મ વખાણીઓ, દેવ વખાણ્યો ઇસ;
ગુરૂ સંસારી બંભણા, તીર્થ ગંગા નીર. ૧૪

---

૧ સાચું.

ગંગા ઝીલું હરિ નમું, જપું તો બ્રહ્મા નાંમ;
આસ્યા વચન પંડિત કહઈ, સભા વિસરજી તાંમ. ૧૫

ઢાલ.

વાસુ પૂજ્ય જીન પુણ્ય પ્રકાસ્યો—એ—દેશી—રાગ—આશાઉરી.

સભાવિસરજી સહુ કો વલીઆ, નૃપ તેડઇ દેવબોધો;
વાત વિનોદ કરતાં આવ્યા, દેહરાસરિ બહુ ગોધો. ૧૬

કુંમારપાલ શુભ સ્નાન કરી નઈ, પૂજઇ હરિ પ્રતિમાંય;
શાંતીનાથની પ્રતિમા પાસઈ, પ્રણમી લાગો પાય. ૧૭

દેવ બોધ સંન્યાસી તિહારઈ, ખીજી બોલ્યો તાંમ;
ચંપાવન વચ્ચે સ્યો ધતુરો, જીન પ્રતિમા કુંણ કાંમિ. ૧૮

આદિ ધરમ સૈવ એ તાહરૂં, ઇશ્વર તાહરો દેવ;
શાલિ દાલિ ધૃત છાંડી રાજા, ધઈસિ તણી સી ટેવ. ૧૯

માતાનું થન પાંન તજી નઈ, વિરહી નઈ કુણ ધાવઇ;
મણિ મુક્તાફલ હાર તજીકો, કાકરડા [1]કો ધાલઇ. ૨૦

ગંગા નીર તજી કો રાજા, વહુ નીર કાં પીજઈ;
ઉંચ પુરૂષની સંગતિ મુંકી, નીચ તણી કાં કીજઇ. ૨૧

તરૂઅર અંબ તણાં ફલ મુંકી, આક તણાં કુંણ લાવઇ;
શીલવતીનું સંગ તજીકો, ગણિકા નઈ ધરિ જાવઇ. ૨૨

અસ્વ અનોપમ આધો ઠેલી, રાસભ કોઇ પલહાંણઇ;
સૈવ [2]ધર્મ તજી કો રાજા, જૈન [3]ધર્મ કો આણંઈ. ૨૩

---

૧ ધરિ લાવઇ. ૨ દેવ. ૩ બિંબ ધરિ.

દૂહા.

જૈન ધર્મ જીન બિંબ નઈ, બિહુંકરિ આઘા ઠેલિ;
હરિહર વિપ્રા ગંગાજલ, શૈવ ધર્મ મ મેહેલિ. ૨૪

ઢાલ.

રાગ–ધન્યાસી–દેખો પુણ્ય પ્રધાન–એ–દેસી.

કહિઉં ન માનઈ રાય, તવ દેવા પ્રરતગિ થાય;
હરિ, હર, બ્રહ્મા જેહ, ત્રોહે મુખિ તે બોલીઆએ. ૨૫

સાંભલિ કુંમરનિરંદ, પૂરવ ધર્મ ન છંડીએ;
જગમાં તત્વ વિચાર, હરિ હર બ્રહ્મા જાહ્નવીએ. ૨૬

પ્રીત બાંધઇ જવ દેવ, પિતરીઆ સાતઇ આવીઆએ;
મુખિ કહઈ કુંમરનિરંદ, અવર ધર્મ તું મમ કરઈ એ. ૨૭

દુર્ગતિથી ઉધાર, એણઇ ધર્મ અહ્મનઇ થયોએ;
મ કરિસ બીજો એય, જો હુઇ અહ્મ કુણ તણો એ. ૨૮

અસું કહી કુલ સાત, દેવ સંઘાતિ ઉતપત્યા એ;
ભૂપ તણઈ ચિંતાય, તેડયો ઉદયન વાંણીઓ એ. ૨૯

દૂહા.

તેડયો ઉદયન વાંણીઓ, કહી તસ પૂર્વ કથાય;
મંત્રી કહઇ ચિંતા કસી, જો સિરિ મુનિવર રાય. ૩૦

જઇ જણાવ્યું સુરિનઈ, ભાખ્યો સહુ અવદાત
મુનિવર કહઇ ઈંહાં આણયો, જવ હુઇ પ્રભાત. ૩૧

ઢાલ.

રાગ મલ્હાર. ચતુર ચંદ્રાનની એ દેસી.

ઉગીઓ સુર સોહામણો, હુઉં [1]તવ પ્રભાતરે;
ઉદયન કુંમરનિરંદસું, નિજ ગુરૂ વંદઇ જાતરે. ૩૨
કૂંમરનિરંદહ કેસરી, જેહવો ગગનિ દિણંદરે;
બહુ પરિવારસું પરિવર્યો, [2]જાણે પુનિમ ચંદરે–કું. ૩૩
ગુરૂ વંદન કરી નૃપ ઠવઇ, સુંણઇ ધર્મ કથાયરે;
મુનિ કરઇ પવનની સાધના, રિઝવવા નિજ રાયરે–કૂં. ૩૪
ગાદી સાત આસણ તલઇ, બઇઠો તિહાં ઋષિરાયરે;
ગુરૂ થયા અંતરીક આસણઈ, નૃપનઇ કૌતુગ થાયરે–કું. ૩૫
મધૂર વચન દીઈ દેસના, કરજો જીવ દયાયરે;
જંતુ હરે નૃપ પરતણા, સુખી તે નવિ થાયરે–કું, ૩૬
દેવ અસ્યોઅ આરાધીઇં, નહીં કાંમ કષાયરે;
ગુરૂ નિગ્રંથ નઈ સેવીએ, જીમ ભવનાં દૂખ જાયરે–કૂં. ૩૭
કુગુરૂ, કુદેવ, કુધમનો, નવિ કીજીઈ સંગરે;
મુરખિ માંનીએ કિમ તરઈ, જેહનઇ એહસું રંગરે–કું. ૩૮

કવિત્ત.

દેખ્યા દેવ અનેક, સોય પણિ લંપટ લોભી;
હાથિ કરઇ હથિઆર, સુભટનઈ હણઇ સુખોભી;
રગત મંસનો આહાર, ભોગ ભઇંસાનો માગઇ;
દેખીપેખી કૂપિ પડઇ, પુરૂષ જે પાએ લાગઈ;

---

1. જવ. 2 જેહવો.

તત્વ વાત બુઝઇ નહીં, દેવ સહુકો કહઈં;
હેમ કહઇરે મુરખિ ઘણા, દેવ ન કો સાચો [૧]લહઇ. ૩૯

આક, ધતૂરીઓ, અગથીઓ, પૂજ પાતરી ચઢાવઈં;
રૂંડમાલા ગલમાંહિં, ઇસ તવ ખુસીઉ થાવઇ;
ઋદ્ધિ પોટલા રાખ, બઇલ એક ખાંડો બાંડઉ;
ઘરિ ઘરિ માંગે ભીખ, કહું દેવ કઇ ગાંડો ?;
ભોલો ભોલો સહુકો કહઈ, ભોલો તે સાચેં સહી;
હેમ કહઇ નઈ દેવ, દેવપણું ચાલ્યું વહી. ૪૦

વ્યાઘ્રચર્મ પાથરઈં, હાથિં ડમરૂ વજાવઇ;
આગઈં રૂપ અપાર, ઉર ભભૂત લગાવઈં;
પૂરઇ સીંગી નાદ, સીસ બહુ જટા વધારઈં;
મસ્તકિ રાખે ગંગ, ધ્યાન ચિત્ત ઉનસું લાવે;
નામ ધરાવે દેવતા, કરણિતા એહવિ કરઈ;
હેમ કહઈ એ દેવ નઈ, પૂજત જેહી કહો કિમ તરછે. ૪૧

ઇસ ન પૂજ્યો દેવ, ભીખ [૨]જેણેઇ ઘરિ ઘરિ માગી;
જોરૂ આગઈં નાચિ, હુઆ સો બડા અભાગી;
અફીમ ઓર વછનાગ, ભંગ બહુ ખાવઇ ભંગી;
જોગી કહાવઇ આપ; પૂજાવઇ લોક કુલિંગી;
કાંમ જલાયા જાગી કહઇ, ત્રિયા વિના નહી એકલો;
હેમ કહઇ [૩]રે નૃપતિ, ઇશ્વર દેવ તે નહીં ભલો. ૪૨

દુહા.

ભલો નહીં એ દેવતા, તારઈ નહીં નૃપ તોય;
અગનિ હરિ જઇ અંબિકા, જગમાં જૂઠું જોય. ૪૩

---

૧ કહિ. ૨ રહ્યો ઉમિયા પગિ લાગિ. ૩ સુણ.

વિવિધ પ્રકારનાં પૂતલાં, નાંમ ધરાવઇ દેવ;
ગુણવિણ ગહેલા માનવી, સું કરતા તસ સેવ. ૪૪

કવિત્ત.

દેવ અગનને ઇસ હરિ ઉચ્છંગે નારી,
ઉમયા ઇચ્છે મંસ હાથિ ખડગ મુખિ મારી;
પાણી તીરથ જાસ અજામાર તેજ ધર્મ;
ગુરૂ સંયોગી જાસ નામ કહાવે બ્રહ્મ;
પાત્ર કાગાપુંછ પૂજે સિસ નમાવે સાપને;
મુનિ હેમ કહેરે નરપતિ કેહિપરિ તારે આપને.

દુહા.

તારઈ નહીં નર તિહાં લગઈ, ન કરઇ તત્ત્વ વિચાર;
સુદ્ધ દેવ ગૂરૂ ધર્મ વિણ, કો નવિ પાંમઇ પાર. ૪૫
રાગ રહિત તે દેવતા, [1]અપરિગ્રહી ગુરૂ સાર;
બહુ દયા જસ ધર્મમાં, એ ત્રિણઇ તત્ત્વ અપાર. ૪૬
એણે વચને નૃપ હરખીઉ, રંજી રાજ સભાઇ;
ગુરૂ વ્યાખ્યાન કરી તિહાં, વેગઇં તેડયો રાય. ૪૭

ઢાલ.

બટાઉની—રાગ ગોડી.

રાઇ તણઈ તેડી કરીરે, ગુરૂ બઇસઇ નિજ ધ્યાંન;
ચઉવીસ તીર્થંકર રે, નૃપ દેખઈ સોવન વાંનરે;
તેતો ઉંચા મેર સમાન રે, હેમમુનિ નમોરે. ૪૮
સુંણઈ ઘંટાનાદ સુંકાનિં રે, મુનિ બઇઠો જીહાં ધ્યાનરે;
શ્રી જીન પૂજા કારણઈ રે, નૃપનાં કુલ એકવીસ;
ચંદન ચરચઇ પાઉલઇ રે.—હે૦ ૪૯

---

૧ પરિગ્રહ રહિત.

જીન નઈ નામઈં સીસરે, મુખિ દેતા(અતિ) આસીસ રે;
નૃપ! જીવયો કોડિ વરીસરે, કરૂ શુદ્ધ ધર્મની આસ રે;
જીન નાંમિં હુઇ જગીસરે.—હે૦ ૫૦

નરગ થકી અહ્મો નીકલ્યારે, શ્રી જીન ધર્મ પસાય;
વારૂછુ મોટા રાયરે, તાહરા પુરવજ સુખીયા થાયરે.
તેતો જૈન ધરમ મહેમાયરે હે૦ ૫૧

ચઉવિસે જિન પ્રતિમારે, બોલે મધુરી વાણી;
જૈન ધર્મ નઈ જે તજીરે, બીજઇ ધર્મિ જાઇરે,
તે લહઇસ્યઈ ચોગતિ ખાંણિરે હે૦ ૫૨

તેહનઈઆભવિપરભવિ હાંણીરે, ભજી જૈન ધર્મ ચિંતિ આંણી.
રાજા મનિ હરખ્યો ઘણુંરે, લાગો ગુરૂ નઇ પાય,
શુભમતિ સાચી આંણીરે,—હે૦ ૫૩

બારવ્રત મુઝ થાપીઈ રે, ઇમ બુઝયો નરવર રાયરે,
સહુ કુમતિ કદાગ્રહ જાયરે, હુવઈ મતિ મયલી નવિ થાયરે,
વ્રત ધર્મ દિઈ મુનિરાયરે, હે૦ ૫૪

દૂહા.

દાંન શીલ તપ ભાવના, નૃપ આદરતો જોય;
શ્રી ગુરૂ વચન સુંણી કરી, ધરમ વાસીત હોય. ૫૫

એક દિવસ વ્યાખ્યાનમાં, ચાલ્યો વ્રત વિચાર;
શુધ્ધો શ્રાવક તે કહું, જે પાલઇ વ્રત બાર. ૫૬

કુંમારપાલ નઈ ગુરૂ કહિ, લિઉ અંગિ વ્રત બાર;
સમકિત સુધું આરાધીઈ, શ્રાવકનાં વ્રત બાર. ૫૭

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ સીમંધરૂજી એ દેશી.

પહઇલું વ્રત ઇમિ પાલીઇજી, ત્રસનો ન કીજઇરે ઘાત;
આરંભઇ જયણા કહીજી, ઇમિ બોલ્યા જગનાથ. ૫૮
સુંણો નૃપ ધર્મ દયાઇરે હોય, આંકણી;
દયા વિના ન વલીજી, મુગતિ પહોતા ન કોય–સું. ૫૯

કૃમીવાલાદિક કીડલાંજી, કાયા જીવ અનેક;
અનુકંપાઇ કાઢતાંજી, દોપ ન લાગઇ રેખ–સું. ૬૦

જીવ દયા ૧જગિ પાલતાંજી, છુટો ગજ અવતાર;
પર ભવિ નર ભવ રાજીઓજી, થયો તે મેઘકુંમાર. ૬૧

પરદેહી નઈં પીડતાંજી, આપ સુખી કિમ થાય;
જીવ કાલકસૂર મારતોજી, સત્તમ નરગિ જાય–સું. ૬૨

બિજું વ્રત ઇમ પાલીઇજી, મૃપા મ બોલેરે વાચ;
નારદ સરગિ સંચર્યોજી, જો સુખિ બોલ્યો સાચ–સું. ૬૩

કુંમરનિરંદહ સાંભલોજી, મૃષા સમું નહી પાપ;
ઉપેખો પર્વતરાય વસુજી, પાંમ્યો સોય સંતાપ–સું. ૬૪

શેઠ પુત્ર નઈં કારણિંજી, ભાખી કૂડીરે સાખ;
પતિ ખોઈ પાણી ગયુંરે, જે ઉપરાજ્યું લાંખ–સું. ૬૫

ત્રિજું વ્રત ઇમિ પાલઇજી, જીમ શ્રાવક જીનદાસ;
સોવન કઠા સહઇજી લહીજી, તસ્કર ભયા નિરાસ–સું. ૬૬

અથવા વંચક શેઠનઇંજી, સુંણ્યો સોય કથાય;
જસ અપજસ તે પાંમીઉજી, સુંણિ પૃથ્વીના રાય–સું. ૬૭

---

૧ નર.

ઇહ લોકઇં દુખ પાંમસઇજી, જે ૧હરસ્યઇ પર ધન;
લોહખર જગિ ચોરટોજી, કિમ દૂખ પાંમ્યો તન–સુ. ૬૮

ચઉથું વ્રત ઈમ પાલીઇજી, જીમ કયાડીરે પુરૂષ;
ચંદ જોઇ ચિત્ત વાલીઉંજી, પાંમ્યો સુખ અતિ સરસ–સુ. ૬૯

હેમ કહઈ સૂખ તે લહઇજી, જે જગિ પાલઇરે શીલ;
વંકચૂલ તણીપરિંજી; તે નર પાનઇ લીલ–સુ. ૭૦

વિષય વિડંબ્યો રાવણોજી; ખોયા વસા નરવીસ;
ખોયું રાજ લંકાતણુજી, ખોયાં સઘલાં સીસ–સુ. ૭૧

પંચમ વ્રત ઇમ પાલતાંજી, જીમ પેથડદેરે શાહ;
માલવ દેસ મંત્રી થયોજી, લોભિં ન પડયો ત્યાંહ–સુ. ૭૨

હેમ કહઈ નૃપ સાંભલોજી, ધન સંચિઇ દૂખ હોઇ;
મમ્મણ નંદિ નઇ સાગરાંજી, કિમ દુખ પાંમ્યા સોય–સુ. ૭૩

છઠું વ્રત ઈમ પાલીઇજી, દસિનું કીજઇરે માંન;
કાકજંઘ રાજા મિલ્યોજી, રાખ્યું ચોખું ધ્યાન–સુ. ૭૪

માંન વડે દૂખ પાંમીઓજી, દેખો કોણીરે રાય;
ગુફા બારણઈ તે બલ્યોજી, છઠી નરગિ જાંય–સુ. ૭૫

સત્તમ વ્રત ઈમ પાલીઇજી, જીમ જાગિ રાજારે ધર્મ;
પુરવભવિં રોગી હતોજી. અગડ લેઈ દહઇ કર્મ–સુ. ૭૬

યુગલ હુઆં જો નારકીજી, કરતા ભખ્ય અભખ્ય;
મુંજ પડયો ઝુરઇ બહુજી, વારઇ પોતઇ રોખ્ય–સુ. ૭૭

અનરથડંડ તે ટાલીઇજી, રાખો રસનારે ૨થાહ;
સૂરસેન મહાસેનજી. સૂણયો પુર્વ કથાય–સુ. ૭૮

૧ લેસ્યે. ૨ થાય. ૩ કરિ.

કઠિણવચન મુખિં બોલતાંજી, મદસેન જીભઇરે રોગ;
મધુરવચન મુખિ ભાખતાંજી, સૂરસેન શુભ ભોગ—સુ. ૭૯

તુંસું વ્રત ઇંમ પાલતાંજી, સામાયક વ્રત સાર;
પરભવિ દૂખણી ડોકરીજી, નૃપ કુંમર નિરધાર—સુ. ૮૦

સામાયક વ્રત બીજથીજી, પસર્યું પુણ્ય અપાર;
સંયમ લેઇ મુગતિં ગઇજી, છુટી સ્ત્રી અવતાર—સુ. ૮૧

સામાયક વ્રત નંદતાંજી, પાંમ્યો ગજ અવતાર;
સુધનશેઠ વિવહારીઓજી, મિથ્યા ધર્મ અસાર—સુ. ૮૨

દેસાવગાસિં વ્રત ભલુંજી, પાલઇ તે જગિ સાર;
સુમિત્ર રહ્યો જગિ જીવતોજી, ફલીઉં વ્રત અપાર—સુ. ૮૩

પ્રતિહારઈં દૂખ પાંમીઉંજી, જો નહી વ્રત પચખાણ;
સુમિત્ર ઠામિ તે મુઓજી, ખિણમાં ખોયા પ્રાંણ—સુ. ૮૪

પૈષધવ્રત અગ્યારસુંજી, પાલઇ સાગરચંદ;
નભસેન સરિ બાંલતાજી, હઇડઇ અતિ આણંદ—સુ. ૮૫

શ્રાવકચૂલણી પિતા કહિઓજી, પૌષધ વત નો ધાર;
અલ્પ દોષ જાંણી કહીજી, લિઈ આલોયણ સાર—સુ. ૮૬

વ્રત વિના દુખ પાંમીઉંજી, શ્રેણિક નહીં પચખાણ;
પૌષધ એક અંગિં નહીંજી, તેણઇ સુખ ન લહઇ પ્રાંણ—સુ. ૮૭

બારસું વ્રત ઇંમ પાલીઇજી, કીજઇ અતિથિ સંવિભાગ;
ધનશેઠ સુખીઓ થયોજી, મુગતિં પાંમ્યો ભાગ—સુ. ૮૮

નર સંગમ ગોવાલીઓજી, દીધું મુનિવર દાંન;
શાલિભદ્ર નર તે થયોજી, પામ્યો બહુજ નિધાંન—સુ. ૮૯

દાંન તણે ગુણે રૂવલીજી, સુખ પાંમ્યો નયસાર;
પરભવિ અરિહાં તે થયોજી, પાંમ્યો ભવ જલ પાર-સુ. ૯૦

પ્રેમઇં ધૃત વિહરાવીઉંજી, ધન ધન તે દાતાર;
ઋષભતણો જીવ તે હવોજી, મિથ્યાત્વી ધનસાર-સુ. ૯૧

દિધા વિના નવિ પાંમીઉજી, જીમ દ્રુમક અવતાર;
વાસી રાજગૃહી તણોજી, ભમતાં ન લહ્યો આહાર-સુ. ૯૨

દૂહા

એણઇ દ્રષ્ટાંતઈ જાંણયો, ધન સંચીઇં દુખ હોય;
દીધા વિન નવિ પાંમીઇ, હૃદય વિચારી જોય. ૯૩

ચઉપઇ.

પુણ્ય વિના નવિ પાંમઇ કોઇ, નર! દીધાનું ફલ તું જોય;
એક નર બઇ સઇ પાલખી, એક ઉપાડી થાઇ દૂખી. ૯૪

એકનઇ હાથી હયવર હારિ; એકનઇ એક એક છાલું બારિ;
એક નરનઈ મંદિર માલીઆ, એક ઝુંપડીઇ સો જાલીઆં. ૯૫

એકનઇ નારી દીસઇ ઘણી, એક નર નારી વિના રેવણી;
એક નર ભોજન અમૃત આહાર, એકનઇ ધઇંસિ તણો વિચાર. ૯૬

એકનઇ પલંગ પછેડી પાટ, એકનઇ ન મલઇ ત્રુટી ખાટ;
એકનઇ પહઇરણિ [1]પટોલાં, એક નરનઇ ન મલઇ કાંમલા. ૯૭

એક નારી ગલિ મોતી હાર, એકનઈ ચીડીયા નહીં નિરધાર;
દીધાના ફલ જોયો વલી, મૂલદેવ ઘરિ સંપદ મિલી. ૯૮

એક રાજા એક મૂલી વહઇ, દત્ત વિહુણાં ઈમ(સુખ)દુખ સહઈ;
પગિ દાઝઈ નઈ માંથઈ બલઇં, રાતિ દિવસ પર મંદિર રલઇં. ૯૯

---

૧ પટો લિવલી.

દુહા.

પુણ્ય વિના પર ઘરિ રલે, દત્ત વિના દુખ હોય;
તેણુઇ કારણિ નર સાંભલો, કૃપી મ થાસ્યો કોય. ૧૦૦

કૃપી તો ધન મેલીઇ, જો કલિ મરણુ ન હોય;
લખમી બાંધી પોટલઇ, સરગે ન પુહુતો કોય. ૧

કાયર ખાંડું કૃપણ ધન, કડુઆંઇ લીંબ ફ્લાઇં;
વાંઝિ અસ્ત્રી નઇં રાંન કૂઓ, એ પંચ ઝૂરી મૂઆંઇ. ૨

કૃપી ઘરિ માંગણ ગયો, જાંણું આવી ધાડિ;
બીહકઇ નિર્ગુણ નાસંતા, મુકિ તે માંથું ફાડી. ૩

યાચક જન કીર્તિ કરઇં, કિરપી વાગઇં બાંણ;
હાકઇ તિહાં હેમતિ હુઇ, આસણ ગયા પરાંણ. ૪

વાંઝિણી પુત્ર પ્રસવઇ નહીં, સાંઢ સરઇં નહીં નાથ;
તિમ કિરપી અવતારમાં, ઉંચો ન કરઇ હાથ. ૫

કરપી કાં તું જનમીઓ, જણ્યો તો જીવ્યો કાંય;
કુલ કીરતિ કડકા કરી, મુઓ સો જીવંતાય. ૬

તુરી પલાણતાં પરખીઇ, અસ્ત્રી પરખીઇ અનાથી;
[1]જાતિ જીભ પરખીઇ, કૃપી બોલ સુ સાત. ૭

ચઉપઇ.

ઘરિ આવઇકો [2]ભખ્યત ભાટ, તવ તેહનઇં દેખાડઇં હાટ;
હાટિઇં આવઇ [3]ભખ્યત ભાટ, તવ તસ ઘરિ દેખાડઇ સોય. ૮

પર ઘરિ પ્રીસણ ધ્રૂજે હાથ, પુણ્યતણી તે ભાંજઇ વાત;
બોગલ બીડી દિઇ બારણું, ઘરિ લાવઇ ભુડું સાલણું. ૯

---

૧ જાતિજ ભાઇ. ૪ જાચક. ૩ જાચક હોય.

બઇઠો વાત કરઇ દુલલી, સઘલામાં ગુલઘાંણી ગુલી;
સાત બોલઇં કૃપણુ ઉલખાય, કવિઅણુ કહઇ મમ દરિસણુ થાય. ૧૦

દૂહા.

દરિસણુ ભુંડું કૃપણાં, ભુંડુ તે કિરપી ધાંમ;
ભુંડું તે કિરપી આંગણું, જીહાં પુણ્યનું નહીં નાંમ. ૧૧

ચઉપઇ.

પુણ્યનું નામ ન દીસઇ કિહાં, કરપી નરના પગલાં જીહાં;
પેટ ભરી નવિ ખાઇ પ્રાંહિં, દુબલ માણુસ તસ ઘરિમાંહિં. ૧૨
કિરપીઘરિ નિજ નારી ખડી, જાણે બલ વિહુણી બોકડી;
અજા તે,[૧]લુંડણિ સરીખીહોઇ, લુંડણિ રૂપ બિલાડી જોય. ૧૩
માંજારી મૂષક પ્રમાંણ, ઉંદિર કાય ગરોલી જાંણી;
કિરપી ઘરિ ગરોલી અસી, ભૂખી ભમરી હુઇ જસી. ૧૪
ભમરી માખી નઈ અનુસારિ, માંખી માંકણ જસી વિચાર;
માંકણુ જુંઅ સરીખો હોઇ, છપગી લીખ સરીખી [૨]જોઇ. ૧૫
એ કિરપી ઘરિ ચરિત્ર વિચાર, [૩]કૃપણપણું મુંકો નરનારિ;
દાતા ગુણ આંણો ભલ સહુ, દાંનિઈ પદવી પાંમ્યાં બહુ. ૧૬

ઢાલ.

આવઈ આવઇ ઋષભનો પુત્ર—એ દેસી.

દાંનિંઇ નવ નિધિ પાંમઇએ, રાજ ઋધિ સુખભોગ તો;
દાંન વખાણીઇએ—
દાંનિં રૂપ સોહાંમણો એ, દાનિં સકલ સંયોગતો—દાં. ૧૭

---

૧ લોડણિ. ૨ હોઇ. ૩ ગુણ.

બઇઠો વાત કરઇ દુલલી, મુનિવર તણોરે વલી દસ પ્રકાર તો;
સાત બોલઇ કૃપણ ઉલખાકું, અંગિ ધરેરે નૃપ વ્રત જે બારતો-બુ. ૨૭

દૂહા

દરિસણ ભુંડું, નૃપ હરખીઉ, અંગિઇ ધરઇ વ્રત બાર;
ભુંડું તે કિરપી સ્યું આરાધતું ચૂકઈ નહીં નીરધાર. ૨૮

મુનિ હેમસુરિંદ મુખિ, નૃપ કીધૂં પચ્ચખાણ;
પ પરમાણિઈ જે લિખ્યાં, તે સઘલું પરમાણ. ૨૯
પુણ્યનું ન
પેટ ભરી ત્રણિ તત્વ આરાહીઇ. શ્રીદેવ ગુરુ નઇ ધર્મ;
મકિત સુધું રાખીઇ, જીમ લહીઇ શિવ[1]સમ્મં. ૩૦
કિરપીધરિ
વ શ્રી અરિહંત છઇ, દોષ અઢારઇ દૂરિ;
આજ્ઞા તે
એહું પ્રકારઇ સદહઇતાં, અષ્ટ કર્મ કરઈ ચૂર. ૩૧
માંજારી
કિરપી નામિઇ જિન પહઇલું નમું, ભાવ જિના ભગવંત;
વ્ય જિન ચઉથી થાપના, સહું સેવું એક ચિત. ૩૨
ભમરી મ
માંકણ લબધિ અઠયાવિસનો ધણી, વાંણી ગુણ પાંત્રિસ;
એ કિરપ સમોસરણિ બઇઠા પ્રભુ, જગત નમાવઇ સીસ. ૩૩
દાતા ગુ અતિશય ચઉતીસ જીન તણાં, રંગિ દિઇ ઉપદેશ;
વયર વિરોધ સમાવતા, ટાલઇ [2]સયલ કિલેશ. ૩૪

અરિહંત અસ્યો નમું, ગુરુ વંદુ નિગ્રંથ;
ગુ છત્રીસઈ શોભતા, મુનિવર [3]છે માહંત. ૩૫
દાનિ
ચ ઇંદ્રી વસિ કરઇ, નવ વિધ બંભ સાર;
ધાનિ ચાર કષાય પરિહરઇ, મહાવ્રત પંચ ધાર. ૩૬

૧ મર્મ. ૨ સકલ. ૩ તે.

એ ચ્યારઇ મિથ્યાતજ હોઇ, મિથ્યા ધર્મ મ કરયો કોઇ;
મિથ્યા ધર્મ કરંતાં વલી, મુગિત નારી ન લહઇ નિર્મલી. ૪૭
એણે ભેદે સમકિત ઉચરી, બાર વ્રતની ટીપજ કરી;
વ્રત બાર કહું તુહ્મ ફિરી, સુંણયો સહુ ચિત્ત ચોખું કરી. ૪૮
પહઇલું વ્રત તે પ્રાણાતિપાત, ત્રસ જીવની ન કરૂં ઘાત;
આરંભઈ તો જયણા કહી, પ્રથમ વ્રત ઈંમિ પાલું સહી. ૪૯
કૃમીવાલાદિક કીડા જેહ, શરીરમાથી કાઢઇ તેહ;
[1]આપઇ અર્થે અનુકંપા જેહ. કરૂં ઉપગાર મનિ [2]જાંણીતેહ. ૫૦
પાંચ અતિ ચાર દૂરિ [3]કરીઉં, [4]જે ચાલઇતો સહી પરિહરૂ;
વાટ વસઇં રીસઇં ઘા કર્યો, ગાઢઈ બંધનઈ પસુ આદર્યો. ૫૧
અતિઘણો જે ભારજ ભર્યો, કર્ણ કંબલ જે છેદન કર્યો;
ભાત પાંણીનો કહીઉં વિછેદ, [5]તેહનઇ ઉપજઇ અધિકો છેદ. ૫૨

દૂહા.

ખેદ ન ઉપાઇ વલી, જીમ [6]કહઇ શ્રી જીનરાજ;
જીવ દયાનઇ કારણિં, ગુરૂ કહઇ એક કથાય. ૫૩

ચઉપઇ.

ગુરૂ માંડી કહઇ એક કથાય, અમરપુરિ સુગ્રીવહ રાય;
વિમલા તસ પટરાંણી સાર, અમરસિંધ કુંખિ અવતાર. ૫૪
શુભ લગનિ તે જાયો પુત્ર, વાધ્યું પિતાતણું ઘરસૂત્ર;
અનુક્રમિં યોવન વય હુઓ, રમતાં રાય રેવાડી ગયો. ૫૫

---

૧ આપ અર્થે અનુકંપા કાજે. ૨ દાઝે. ૩ પરિહરૂ. ૪ એ નિશ્ચે મનમાંહિ કરૂ. ૫ તેહને ઉપાયો બહુ ખેદ. ૬ ભાખે.

દીઠો છાગ એક બાંભણ હાથિ, તે ત્રાડી બોલ્યો બહુભાતિ;
૧અમરસિંઘઈ તેડ્યો તેહ. કુંણ અરથઇં લેઇ જાઇ એહ. ૫૬

તવ બોલ્યો બાંભણ ડોકરો, મઇંતા યગન આરંભ્યો ખરો,
તેણઈ કારણિં મારી બોકડો, અમરપુરી સુર થાસ્યઇ વડો. ૫૭

મુઝનઇ પુણ્યથાસ્યઇ અતિઘણું, કહિઉં ન જાઇ ૨પુણ્ય તસતણું;
તેણઇ કારણિ મઇં માંડયો યાગ, એ પણિ સુખીઓ થાસઇ છાગ. ૫૮

અમરસિંહ કહી મ કરિ કુકર્મ, જીવ હણુંતાં નો હોઇ ધર્મ;
અગનિમાંહિં કો નાંખઇ ત્રિણ, વિશ્વાનર વાધઇ બહુ વર્ણ. ૫૯

લોહીઇં ખરડયા જીમ કર પાય, તે રગતી ઉજ્જલ કિમ થાય;
સમુદ્ર મધ્ય કો નાંખઈ ખાર, સહી નવિ મીઠો હુઈ લગાર. ૬૦

પાપિં જીવ સંસારઇં ફિરઇ, પાપ કરઇ જીવ કેહીપરિ તરઇ;
જીવ હણુતાં જો હુઇ ધર્મ, તો પાતકનું કેહું કર્મ. ૬૧

જૂઠું બોલઈ જો જયકાર, તો કુંણ પાપિં હુઇ અસાર;
ચોરી કરતો સુખીઓ થાય, તો કુંણ પાપિંઇ દુખ સહઇ કાય. ૬૨

પરસ્ત્રી ગમનિંઇં કીર્ત્તિ ફિરઇ, કુંણ પાંપિં અપજસ વિસ્તરઇ;
જીવ હણુંતાં જો સુખ હોઈ, તો દુખીઉ નવિ દીસઈ કોઇ ૬૩

ઈમ ઉપદેશ દિઇ નૃપ જસઈ, એક મુનિવર તિહાં આવ્યો તસઇ;
નૃપ પૂછઇ કહો તુહ્મ ઋષિરાય, જીવ હણિઇ કો સુખીઓ થાય. ૬૪

તવ ઉપદેશ દિઇ ઋષિરાય, જહરિં ભખતો ન માતો થાય;
કાદવઇ પઇઠો જો નવિ કલઇ, અગનિકુંડમાંહિ નવિ બલઇ. ૬૫

નીલ કુંડમાં કીજઇ વાસ, જો નવિ લાગઈ કાલો પાસ;
બાલઇ આંખિ ખણી અતિઘણું, તે જન ત્રુટઇ લોચનતણું. ૬૬

---

૧ અરિસિંઘે. ૨ ફલ.

સીંહ સાથિં ઝુઝઇ [1]મૃગલો, સાપણિ સરિ નાચઇ સૂડલો;
કંટક સેજેં જો ઉંઘાય, તો જીવ હણંતો સુખીઓ થાય. ૬૭

મ હંણીસ પ્રાંણી મ કરીસ પાપ, આગઇ એ તુઝ બોકડ બાપ;
પૂર્વિં યગન કર્યા એણે બહુ, તે અવદાત કહું તૂઝ સહુ. ૬૮

સાહમું લલિત સરોવર જેહ, તુઝ તાતેં ખણાવ્યું તેહ;
કુંડ ખણી વૃક્ષ રોપ્યો તાય, છાગતણાં તિહાં બાંધ્યા પાય. ૬૯

તેણઇ પાપિં થયો એ છાગ, તઇં ગ્રહી આણ્યો કરવા યાગ;
પુર્વ કથા મુનિ ભાખઇ જસઇં, જાતિ સ્મરણ લહઇઅજ તસઇં. ૭૦

વાત ન માંનઇ બંભણ અજાંણ, તવ મુનિવર ભાખઇ ઇંધાણ;
તુઝ ઘરમાં ધન ડાટિઉં જેહ, જા દેખાડઇ બોકડ એહ. ૭૧

લોભી બંભ રલીઆત થયો, છાગ તણઇ ઘરિ લઇ ગયો;
જ્ઞાનિ બોકડો બુદ્ધિ અપાર, સોવન કઢા દેખાડી સાર. ૭૨

બાંભણ સાચી માંની વત, એહહી માહરો પુરવ તાત;
આવી મુનિતઇ લાગો પાય, સંયમ લેઇનઇ મુગતિં જાય. ૭૩

અણુસણ તાંમ કરે બોકડો, દેવલોકિ હુઓ સુર વડો;
અમરસિંહ પુણ્ય પોતઇ ગ્રહી, ચાલ્યો તે પ્રદેશે વહી. ૭૪

જોગી એક મિલ્યો સિદ્ધનાથ, કૂમરતણો તેણેઇ ઝાલ્યો હાથ;
કાઢી ખડગ મારેવા રહ્યો, છાગદેવ તવ પ્રગટ થયો. ૭૫

તેણેં ગ્રેગીનું કીધું કામ, કુંમરતણઇં રાખ્યો અભિરાંમ;
અનુક્રમિ તે પામ્યો રાજ, જીવદયા [2]કરયો મહારાજ. ૭૬

મેરૂપ્રભ હાથી અવતાર, શશો એક રાખ્યો નિરધાર;
પુણ્ય રૂપ ફલ્યો સહકાર, શ્રેણિક ઘરિ થયો મેઘ કૂંમાર. ૭૭

---

૧ મૃગ ભલો. ૨ ફલજ્યો.

આગઇ હુઓ એક મેઘરથ રાય, તેણઇ રાખી પારેવા કાય;
દેવતાઈ તસ સાચો કહિઓ, થઇ તીર્થંકર મુગતિં ગયો. ૭૮

મુનિવર મેતારય મોટો કહ્યો, પરકાજઈં તેણઇ પરિસો સહ્યો;
દયાવંત [1]જીન નેમકુંમાર, પ્રાંણિ કાજઈં તજ્યો સંસાર. ૭૯

તેણઇ કારણિ નૃપ કીજઇ મયા, જૈન ધર્મમાં સાચી દયા;
એણે વચને નૃપ હરખ્યો બહું, પાપી જન વાર્યા તિહાં સહું. ૮૦

આહેડી, માછી, ખાટકી, પાપ થતાં જેહના ઘર થકી;
તેડી તે રાખ્યા ચાકરી, જીવદયા તેણઈ આદરી. ૮૧

નદી કૂપ સરોવર વાવ, તિહાં મેહલ્યાં ગલણાં બંધાય;
અણગલ પાંણીનાં બહુ પાપ, સાંખિ શાસ્ત્રઇ કહિઓ [2]વિચાર. ૮૨

સાત ગાંમ બાલિઇ સંતાપ, વરસ દિવસ માછીનું પાપ;
અણગલ પાંણી એક દિન પીઇ, એટલુ પાતિગ અંગિં લીઇ. ૮૩

તેણેં કારણ નૃપ વારે બહુ, પુરજન લોક તિહાં તેડયા સહુ;
નૃપ કહેં જન વંછઈ સુખ સોય, જીવ ઘાત મમ કરજો કોય. ૮૪

જીવદયા તે સાચો ધર્મ, કોય ન કરસ્યો પાતિગ કર્મ;
રાખો જીવ પાલોજ અમારિ, પડો ફિરઈ નીત દેશ મઝારિ. ૮૫

વાજી સુંદર લાખ અગ્યાર, ગાય ભેંસ અસીહઅ હજાર;
એક સહઇનઇ એકસો કરી, ગલ્યાં વારિ પીઇ તે ફિરી. ૮૬

અસી દયા વરતઇ જગમાંહિં, જીવ ન મારઈ કો નર કિહાંઇ;
રાય તણા નર નિતિ ફિરઇ, જીવ તણી તે રખ્યા કરઇ. ૮૭

એણઈ અવસરિ મેવાડહ દેશ, તિહાં એક નગરતણઈજ નિવેસ;
વસઇ વિવહારી ગાંમ મઝારિ, માથું જૂઇ ઘરની નારિ. ૮૮

---

૧ સિ. ૨ જબાપ.

નારિં ઝીંથી કૂડી વાત; કાઢી જૂ મારી તિહાં ઘાત;
ઢાંકયું ન રહઇ પાતિગ કર્મ, ઢાંકયું ન રહઇ વલી અધર્મ. ૮૯

ઢાંકયો ન રહઇ કોઢ કષાય, લસણ ભખ્યું તે સહી ગંધાય;
ઢાંક્યું ન રહઇ મદિરાપાન, ઢાંક્યુ ન રહઇ વલી વિજ્ઞાન. ૯૦

અતીસાર વ્યસનની ચાઉ, ઢાંકયો ન રહઇ વલી લબાડ;
ઢાંક્યું ખય રહઇ ન વિસરઇ, ખુણઇ બેઠો ખુંખું કરઇ. ૯૧

અંગિ અજીરણ નાહતું બાલ, છાંનો નહીં બોલઇ તતકાલ;
ઢાંકયું ન રહઇ પાતિક મંદ, વાત ગઇ જીહાં કુંમરનિરંદ. ૯૨

કુંમારપાલ કોપિં ધડધડયો, જાંણે અગનિ [1]બહુ ઘૃત પડયો;
કુંણ પાપી જૂ મારઇ જેહ, બાંધી વેગઈં આંણો તેહ. ૯૩

ખીજ્યે રાય દોડાવ્યા દાસ, બાંધી શાહ આણ્યો નૃપ પાસ;
કુંમારપાલઈં દીઠો [2]જસઇં, ધિગધિગ રાય કરઇ તિહાં તસઇં. ૯૪

રે ? પાપી ? કિમ માર્યો જંત, વણિગ તવ બોલ્યો દુર દાંત.
ફોકટ ક્રોધ કરંસું રાય ? હણઇ સોય મુઝ કરડઇ ખાય. ૯૫

રાય કહઈં તું કરડે હણઈં, હું મારૂં અન્યા અવગુણઉ;
તો તુઝ મુઝ કેરો નહીં દોષ, પ્રાંણી [3]તજી તુંમ કરિસ રોષ. ૯૬

તેડયા વેગઈં તિહાં તલાર, ઉતાવળા મ લાયો વાર;
આ વણિગ ના હણયો પ્રાંણ, જીમ કો અવર ન ખંડઇ આંણ. ૯૭

બાંધી શેઠ નઇ ચાલ્યા જસઈં, મંત્રી મહઇતા બોલ્યા તસઇ;
સ્વાંમી તું કીડી નવિ હણઇ, નર મારેવું કિ મુખિ ભણઇ. ૯૮

ભોમિંપડિઉં ધન કરનવિ કરઇ, તે નર ચોરી કેહીપરિં કરઇ;
નવ યોવન પરણી પરિહરઇ, તે નર પર મંદિર કિમ ફરઇ. ૯૯

---

૧ માંહિ. ૨ તસઇ. ૩ જતઈં.

લવણુ શાકથી અલગો [1]રહઇ, કંદ મૂલ તે કોહીપરિ [2]કરઇ;
જે નવિ દૂહવઇ કીડી જંત, તે કિમ માનવનઈ મારંત. ૧૦૦
કૃપાવંત થાજે દીપતો, શેઠ તણઇ તે રાખ્યો જીવતો;
બહુવિવહારી કહઈ મુખ્યિજસઈ. કુંમારપાલ નૃપ બોલ્યો તસઈ. ૧
મારંતો તો પાછે ફિરઇ, જો જીન મંદિર મોટુ કરઇ;
વિવહારી નઇ જઇ તિહાં કહ્યું, રાય વચન તેણઇ સદહ્યું. ૨
મુકયો વિવહારી ગયો ગાંમિ, ભુવન કરાવ્યું તેણઇ ઠાંમિ;
જીન મૂરતિ માંડી અભિરાંમ, જૂક વિહાર ધરાવ્યું નામ. ૩

દૂહા.

શ્રીજીનભુવન કરાવીઉં, છૂટો હત્યા આપ;
કુંમારપાલનાં રાજમાં, કો ન કરઇ વલી પાપ. ૪

ઢાલ.

અરણિ મુનિવર રાજીઓ–એ દેસી–રાગ–ઇવિરાડી.

પાપ ન કરઇ કો નગરમાં, ન કરઇ જીવની ધાતરે;
અનુક્રમિ તિહાં આવીઆ, પાપ દિવસ ન રાતરે.

ત્રુટક.

નવરાતિ પર્વહ પ્રબલ જાણી, પૂજારા આવ્યા સહી;
નર હાથ જોડી, માંન મોડી, અર્ચક બોલઇ ગહગહી;
સ્વાંમી દેવ્યા ભોગ માંગઇ, કંટેશ્વરી નાંમિ લહુ;
મહીપ બોકડ જેહ સંખ્યા, તેહ તુલ માંડી કહુ. ૫

---

૧ થાય. ૨ ખાય.

ઢાલ.

સાત સહાઈ દિન સાતમેં, આઠમઇ આઠ સહાઇરે;
નવમઇ દિન નવસઇ લહુ, રાય વિમાસઈ (તું) કાંઇરે;

ત્રુટક.

કાંઇ વિમાસઇ કુંમર ભૂપતિ, મહિપ મોટા આપીઇ;
દેવી ભોજન ભોગ દેઇ, રાજ અવિચલ થાપીઈ;
અસ્યું અરચકહિ તિહાં બોલ્યા, ભૂપ મનિ ભાવઈ નહીં;
રાય ઉત્તર દિઇ પાછો, ભરડકનઈ પોતે તહિં. ૬

ઢાલ.

કુમરનિરંદહ બોલીઓ, સુંણી ભરડા મુઝ વાતરે;
જૈન ધર્મ મુજ ચિત્ત વસ્યો, ન કરૂં કીટક ધાતરે;

ત્રુટક.

ધાત ન કરૂં જો કીટક, મહિપ મોટા કિમ દિઉં,
કાંઇ ભરડા! ભરમ ભૂલો, સમજાવી પોતઈ હીઉં,
જો ચાહઇ અજા પાડા, જીવતાં તુહ્મ દીજીઇ;
સમઝાવિ અરચક દેવી તાહરી પ્રાંણઘાત નવિ કીજીઇ. ૭

ઢાલ.

મહીપ ન આપઇ નરપતી, ખીજી દેવીઅ તાંમરે;
આવી વેગઇ ઉતાવલી, જીહાં નૃપ શય્યા ઠાંમરે;

ત્રુટક.

ઠામ સુવા નૃપતિ કેરો, દેવી તિહાં બોલઇ અસી;
મહીપ માહરા આપિ રાજા, અવર વાત કહઈ કસી;

જોહઇ ખીજસ તુહઇ દેઇસ, માહરા મહીપ રહઇ કંહી;
અનેક રાજા ઇહાં હુઆ, પૂજા કો ભાંજઇ નહીં. ૮

ઢાલ.

વિનય કરી નૃપ બોલીઓ, સાંભલિ નગરીની દેવીરે;
ભોજન ભક્તિ તુઝ હું કરૂં, લાડુ સાકર સેવરે;

ત્રુટક.

સેવ સાકર તુહ્મો લીજઇ, પ્રાણઘાત ન કીજઇ;
ધર્મ જાણી પશુઅ પાડા, મારેવા કિમ દીજઈ;
જીવતા જો તુહ્મો રાખો, મહીપ તુહ્મ આપું સહી;
મારવા મુઝનીમ દેવ્યા, જીવ જંત કશા કહીં; ૯

ઢાલ.

કોપી તાંમ દેવાંગના, પરિસો કીધો પ્રતિકૂલરે;
નયન કરી તિહાં રાતડા, મસ્તગ માર્યું ત્રિશૂલરે;

ત્રુટક.

ત્રિશૂલ માર્યું જામ મસ્તગ, તાંમ નૃપ કોઢી થયો;
અંગિ વેદન વેગ વાધી, દેહ વાંન સઘલો ગયો;
નૃપ મનિ થયો ઝાખો; દેહચિંતા નવિ કરઇ;
જૈન ધર્મ હું નવો પામ્યો, રખે અપજસ વિસ્તરઇ. ૧૦

ઢાલ.

ચિંતાતુર નૃપ તિહાં થઈ, ઉદયન તેડીઉ તાંમરે;
ભૂપ કહઇ સુણો બંધવા, જો તું દેવીનું કાંમ;

ત્રુટક.

કાંમ જો તું દેવી કેરૂં, ત્રિશૂલ તાકી મારીઇં;
અંગિ વેદન કાય કોઢી, અનઇ શીશ વડારીઉં;
તેહ ચિંતા નહીં મંત્રી, ચિંતા મુઝ ધર્મજ તણી;
રખે દેશે વાત વાગઇ, પતિ જાઇ સો આપણી. ૧૧

ઢાલ.

મંત્રી તાંમ ¹વિચારીઉં, આવ્યા શ્રી ગુરૂ પાસરે;
વાત સકલરે માંડી કહી, ગુરૂ બોલ્યા ઉલાસરે;

ત્રુટક.

ઉલાસ આંણી ગુરૂ બોલ્યા, ચિંતા મંત્રી મમ કરો;
મંત્ર જલ આ તુહ્મો લેઈ, નૃપ તણાં મુખમાં ધરો;
સકલ અંગિ નીર છાંટો, પાસ નામ મનમાં જપો;
કષ્ટ કોઢ જેણેં દૂરિ ²નાસે, પૂર્વ કર્મ તિહાં ખપો ૧૨.

ઢાલ.

મંત્રી જલ લેઇ કરી, છાંટ્યું રાયનું અંગરે;
વેદન રોગ દૂરિં ગયો, દેહ થઇ કુંકુમ રંગરે;

ત્રુટક.

દેહ કુંકુમ રંગ જેહનો, ભૂપ મનિ ઉલટ થયો;
બહુ સેન લેઈ રાય ચઢીઓ, ગુરૂ તણે પાસેં ગયો;
રહ્યો વાંદી જસિં ઉભો, નારિ એક રોતી સુંણઈ;
અતિ મધુર વચને રાય પૂછઇ, હેમ સૂરિ મુનિવર તણઇં. ૧૩

---

૧ વિમારશી. ૨ જાએ.

ઢાલ.

ગુરૂ ગ્નાંની તિહાં બોલીઆ, સાંભલિ ચૌલુક રાયરે;
જે તુહ્મ રાતિ દેવાંગના, માર્યો મસ્તગ ધાયરે;

ત્રુટક.

ધાય મસ્તગિ સબલ માર્યો, વેદન અંગિ વાધી ઘણું;
તેહ દેવી ઇહાં બાંધી, પાપ ભોગવે આપણું;
નૃપ કહઇ ગુરૂ તુહ્મો મુનિવર, દયા આંણી છોડીઈ;
દેવાંગના દૂખ કાય દીજઇ, તરણ કાટ ન મોડીઈ. ૧૪

ઢાલ.

ગુરૂ કહઇ નૃપ સુંણિ રાજીઆ, મુંકઇ મંસનો આહારરે;
હઠ ન કરઇ [1]મુઝસું વલી, કરઈ વલી જીવની સારરે;

ત્રુટક.

સાર કરઈ જો જીવ કેરી, દેસ અઢારમાંહિં ફરઇ;
જેહ છાંનો જીવ મારઈ, તેહનઇ પ્રગટ કરઇ;
તોહ દેવી એહ છૂટઈ, તિહાં લગી બાંધી રહઈ;
કુંમારપાલ તિહાં વેગ ઉઠી, દેવી નઈ સુપરિં કહઇ. ૧૫

ઢાલ.

દેવી કહઇ સુણિ નરપતી, હું કહું સુખિ મારિઇ;
દેશ અઢારમાંહિં ફિરઇ, વરતાવું અમારિઇ;

ત્રુટક.

અમારિ વરતી દેસમાંહિં, જીવ કો મરઇ નહીં;
જેહ પ્રાંણી હણઇ છાંનો, સીખ હું દેઉં તહીં;

---

૧ તુજસુ.

સ્યો રાજા તસી પ્રજા, દેવી પણિ તેહવી થઇ;
હેમ વચનેં [૧]દેવી છુટી, ફિરઇ મહિઅલિ ગહગહી. ૧૬

દુહા.

મહિઅલિ દેવિ નિત ફિરઇ, કરતી જીવજ સાર;
શ્રી ગુરૂ ચરણ પસાઉલે, વરત્યો જેજેકાર. ૧૭

તેજાલો વાચાલડો, જેણઇ કુલિ એક ન હોય;
કંટા હીણી વાડિ જીમ, [૨]પગ ચંપઈ [૩]સહુ કોય. ૧૮

એકજ સૂરજ ઉગીઓ, સુપુરૂપ હેમસુરિંદ;
કુંમતિ તિમિરનઈ ટાલવા, [૪]ઉગ્યો પુનિમચંદ. ૧૯

ઋષભ કહે જન સો જસ્યો, સરગ મૃત્ય પાતાલિ;
હેમસુરિંદહ સારિખા, દૂલહા દૂસમ કાલ. ૨૦

કલિકાલઈ નર બિ હવા, એકતો હેમસુરિંદ;
બીજો ઋપિરાજા કહ્યો, મોટો કુંમરનિરંદ. ૨૧

કુંમારપાલથી ગુરૂ વડો, જેણઇ પ્રતિબોધ્યો રાય;
માછી મેહલ્યા વાગરી, કો જગિ જીવ ન સાહઇ. ૨૨

આહેડી વનિ નવિ ફિરઇ, સુખેં ચરઈં મૃગ, ગાય;
માછી મીન ન પરભવઇ, સુગુરૂ હેમ પસાય. ૨૩

અજા મહીષી મહીષ ધાગ્યા, વૃષભ તુરંગમ ગાય;
પંખી કહઇ [૫]ચિરંજીવયો, [૬]હેમસુરિ (મુનિ) રાય. ૨૪

સસલા સહેલા સૂકરા, હેમતણા ગુણ ગાય;
જલચર થલચર પંખીઆ, પ્રણમઇ [૭]જગગુરૂ પાય. ૨૫

---

૧ તેહ. ૨ જેમ. ૩ જણ. ૪ ઉદયો. ૫ સૂરિંદહ
૬ મુનિવર.

થલચર પસુઆં જીન નામઈ, પંખી મુનિવર આંણુ;
નીરજીવ નૃપનઈ નમઇ, એણઇ રાખ્યા અહ્મ [1]પરાણુ. ૨૬

ઋષભદેવ આગઇં હવા, તિહાં તે કીઉ ઉપકાર;
ગૂરૂ ઉપદેશ દેઇ રહ્યા, [2]રાય કરી અહ્મ સાર. ૨૭

અનેક પુરૂષ આગઇં હવા, અભયદાંન દાતાર;
તે નર અહ્મા દીઠા નહીં, દીઠો નૃપ નિરધાર. ૨૮

કરૂણાસાગર બહુ હવા, અસ્યો નહીં એણઇ ઠાંમિ;
પરતગિ દિઇ તે દેવતા, નૃપ આવ્યો અહ્મ કાંમિ. ૨૯

મેઘકૂંમર આગેં હવો, જંતુ ઉગાર્યો એક;
કુંમરનિરંદ જગમાં વડો, [3]રાખ્યા જતુ અનેક. ૩૦

વીર જિણુંદ જહાં વિચરતો, જીવ ન મરે તેણે ઠામિ;
કુંમરનરંદ ઉગારતો, રાખ્યા જીવ અનેરઇ ગામિ. ૩૧

એક દિવસ નેમઈ વલી, મુંકાવ્યા મૃગ બાલ;
કુંમરનિરંદ જગમાં વડો, સદા કરઇ સંભાલ. ૩૨

મેઘરથ રાઈ રાખીઓ, એક પારેવો જંત;
કુંમરનિરંદ સરીખા કિહાં, રાખ્યા જીવ અનંત. ૩૩

અમરસિંધ આગઈ હવો, અજ એક ઉગારેસ;
કુંમરનિરંદ જીવજ પડો, ફરૂઈ અઢારજ દેસ. ૩૪

હરિબલ માછી [4]મીનની, કરતો સાર સંભાલ,
કુંમરનિરંદ જગમાં વડો, સકલ જંતુ પ્રતિપાલ. ૩૫

તેણે કારણિ જલ જીવ કહઇ, આધિકો કુંમરનિરંદ;
વનિ જાંણઈ મુનિહેમનઈ, ન લહું ઋષભજીણંદ. ૩૬

---

૧ પ્રાણુ. ૨ નૃપ. ૩ સદા કરેસ નેક. ૪ મચ્છ.

થલચર કહે જીનવર વડો, જેણે કહિઓ કરૂણા ધર્મ;
પંખી કહઇ મુઝ ગુરૂ વડો, જેણે સમઝાવ્યો મર્મ. ૩૭

પંખી વાદજ ટાલવા, તિહાં બોલ્યો કવિરાજ;
કરઈ કરાવઈ અનુમોદતાં, લાભ સરીખો થાય. ૩૮

[1]આંબો રોપ્યો તે ભલો, સીચ્યો તે ગુણવંત;
ફલહ ચખાવઇ તેહ ગુણી, ત્રિણ નર માહંત. ૩૯

એણે વચને પંખી હસ્યા, લાગા કવિઅણ પાય;
શ્રી જીન હેમ નરપતિતણા, નિત્ય પસુઆં ગુણ ગાય. ૪૦

કીર્ત્તિ જગમાં વિસ્તરી, કુમારપાલ ગુણવંત;
અઢાર દેસમાંહિ વલી, ન હણઇ પ્રાંણી જંત. ૪૧

ઢાલ.

પદ્મરથ રાય વીત શોકાપુરી રાજીઓ–એ દેશી–રાગ–મારૂણી.

જીવ ન મારે કોઇ વલી દેશ અઢારમાંરે;
વાધી પુણ્ય દયાય;
જીવ જંત હણઇ કો પરદેશમાંરે;
તે દૂખ સબલુ રાય–રૂયડો નરપતીરે–આંકણી.

કાસી દેસમાં વાણારસી નગરી ભલીરે;
નૃપ પુગલ જયચંદ;
જોયણ સાતસઈ રાજ્ય કરઈ નર ચિહું પાંસેરે;
જેહવો ગગનિ દિણંદ. રૂ. ૪૨

ચ્યાર સહઈ ગયવર ગાજઇ બારણઇરે;
સાઠિ લાખ [2]સહાંણ;

---

૧ અંબસુ. ૨ સલાન.

[1]ત્રીસ લાખ જસ પાલા આગલિ ઉલગૂરે,
બાર [2]સત નિસાંણુ—રે. ૪૩

ગંગ જમુના (રૂપિ) જેહને લાકડીરે;
તેણે પુગલ નાંમ,
નીર વિના નૃપતિ નવિ ચાલી શકઇરે;
સેન સબલ અભિરાંમ—રે. ૪૪

તેણઇ રાજી નિત્ય પાપ હુઇ તિહા અતિઘણુ રે;
જીવ ઘાત નહીં પાર,
વાત સુંણી તિહાં કુંમરનિરંદહ તેહનીરે;
કરતો હીઇ વીચાર—રે. ૪૫

ચતુર ચીતારો તેડી પટ લખાવીઓરે,
સરગ નરગ આલેખ.
પુણ્ય કરઇ (તે) નર દીસઇ સરગિ સંચર્યોરે,
પાપી નરગ વિશેષ—રે. ૪૬

રૂપ લખાવ્યું માંહિ જયચંદ રાયનુ રે,
આગલિ કુંમરનિરંદ,
બઇકર જોડી ભાખઇ જયચંદ ભૂપનઇરે,
રાખિ જીવ ગોવિંદ—રે. ૪૭

યુગલ કોડિ સોનઇઆ સાંઢિ ભરી ધર્યારે;
વાજી દોય હજાર;
રત્ન અમૂલિક કીધુ રાય ભેટણુ રે;
સુપરિ લખ્યો જૂહાર—રે. ૪૮

---

૧ ત્રણુય. ૨ સહસ.

દૂહા

જૂહાર લખ્યો જયચંદનઈ, ભેટિ કરિઉં બહુ ધન;
વિનય વચન સુણી રાયનાં, ભૂપતિ હુઓ પ્રસંન; ૪૯

ઢાલ.

રાગ કેદારો—અતિ દૂખ દેખી—એ દેશી.

પ્રસન્ન થઈ નૃપ બોલીઓ, સાંભલો મંત્રી વાત;
હું મુરખિ રાજા લોલપી, તેણઇ કર્યો પ્રાંણીનો ઘાત: ૫૦
મંત્રિને કહઇ સાચો કુંમરનિરંદ, જાંણે ઉગ્યો પુનિમચંદ;
જેણઇ કીધું જંતુ આણંદ, જેણઇ ટાલ્યો મૃગ, મચ્છ ફંદ—મં, ૫૧
કુંમર નૃપનઇ દરિસણઈ, હું તર્યો જયચંદ આપ;
પ્રતિબોધ [1]હું પામીસ વલી, નવિ કરૂં રે જગમાંહિ પાપ—મં, ૫૨
તેડીઆ માછી વાઘરી, ખાટકી પાપી જેહ;
પરજંતુ નઇ જે પીડતાં, નૃપઈ વાર્યો રે દેસમાં તેહ—મં. ૫૩
મછ જાલ પાસા બાલીઆરે, બાલીઆ પાતિગ ઠાંમ;
જીવ જંત કો મારઇ નહીં, પઢોવજાવઇરે જીહાં નૃપ [2]ઠાંમ—મં, ૫૪

દૂહા.

અમાર પઢો વાગઈ નિતિં, નવિ મોડઇ તરૂઆલી;
કુંમારપાલ પ્રતિબોધથી, જયચદ થયો કૃપાલ. ૫૫
કૃપા રૂપિણી સ્ત્રી વર્યો, જ્ઞાન તુરંગ પલ્હાણ;
આચાર રૂપ છત્ર ધરી, વરતાવઈ નૃપ આંણ. ૫૬

---

૧ અતિ પામ્યો સહી. ૨ ગાંમ.

[1]ત્રીસ લાખ જસ પાલા આગલિ ઉલગૂરે,
બાર [2]સત નિસાંણ—રૂ. ૪૩

ગંગ જમુના (રૂપિ) જેહને લાકડીરે;
તેણે પુગલ નાંમ,
નીર વિના નૃપતિ નવિ ચાલી શકઇરે;
સેન સબલ અભિરાંમ—રૂ. ૪૪

તેણઇ રાજ નિત્ય પાપ હુઇ તિહા અતિઘણું રે;
જીવ ઘાત નહીં પાર,
વાત સુંણી તિહાં કુંમરનિરંદહ તેહનીરે;
કરતો હીઇ વીચાર—રૂ. ૪૫

ચતુર ચીતારો તેડી પટ લખાવીઓરે,
સરગ નરગ આલેખ.
પુણ્ય કરઇ (તે) નર દીસઇ સરગિ સંચર્યોરે,
પાપી નરગ વિશેષ—રૂ. ૪૬

રૂપ લખાવ્યું માંહિ જયચંદ રાયનુ રે,
આગલિં કુંમરનિરંદ,
બઇકર જોડી ભાખઇ જયચંદ ભૂપનઇરે,
રાખિ જીવ ગોવિંદ—રૂ. ૪૭

યુગલ કોડિ સોનઇઆ સાંઢિ ભરી ધર્યારે;
વાજી દોય હજાર;
રત્ન અમૂલિક કીધું રાય ભેટણુંરે;
સુપરિ લખ્યો જૂહાર—રૂ. ૪૮

૧ ત્રણય. ૨ સહસ.

દૂહા

જૂહાર લખ્યો જયચંદનઈ, ભેટિ કરિઉં બહુ ધન;
વિનય વચન સુંણી રાયનાં, ભૂપતિ હુઓ પ્રસંન; ૪૯

ઢાલ.

રાગ કેદારો—અતિ દૂખ દેખી—એ દેશી.

પ્રસન્ન થઈ નૃપ બોલીઓ, સાંભલો મંત્રી વાત;
હું મુરખિ રાજા લોલપી, તેણઇ કર્યો પ્રાંણીનો ઘાત. ૫૦
મંત્રિને કહઇ સાચો કુંમરનિરંદ, જાંણે ઉગ્યો પુનિમચંદ;
જેણઇ કીધું જંતુ આણંદ, જેણઇ ટાલ્યો મૃગ, મચ્છ ફંદ—મં. ૫૧
કુંમર નૃપનઇ દરિસણઈ, હું તર્યો જયચંદ આપ;
પ્રતિબોધ [1]હું પામીસ વલી, નવિ કરૂં રે જગમાંહિ પાપ—મં. ૫૨
તેડીઆ માછી વાઘરી, ખાટકી પાપી જેહ;
પરજંતુ નઇ જે પીડતાં, નૃપઈ વાર્યો રે દેસમાં તેહ—મં. ૫૩
મછ જાલ પાસા બાલીઆરે, બાલીઆ પાતિગ ઠાંમ;
જીવ જંત કો મારઇ નહીં, પઢોવજાવઇરે જીહાં નૃપ [2]ઠાંમ—મં. ૫૪

દૂહા.

અમાર પઢો વાગઈ નિતિં, નવિ મોડઇ તરૂડાલી;
કુંમારપાલ પ્રતિબોધથી, જયચંદ થયો કૃપાલ. ૫૫
કૃપા રૂપિણી સ્ત્રી વર્યો, જ્ઞાન તુરંગ પલ્લાણ;
આચાર રૂપ છત્ર ધરી, વરતાવઈ નૃપ આંણ. ૫૬

---

૧ અતિ પામ્યો સહી. ૨ ગાંમ.

પંચ પ્રકાર સઝાય રૂપ, વાગઇ નિત વાજીત્ર;
ચઉદ રાજમાં જીવ [1]જે, તે નૃપ નઇ સહુ મિત્ર; ૫૭
જીવ જંત પંખી પસુ, ન હણઇ સોય સુરતાણ;
તે [2]વલ્લભ કુંમરનરિંદનઈ, જીમ પોતાના પ્રાંણ. ૫૮

ચઉપઇ.

પ્રાંણ ન હણઇ કો કહઇતણો, દયા ધર્મ દીપ્યો અતિઘણો;
કુંમારપાલ મોટો માહંત, અઢાર દેશ ઉગાર્યા જંત. ૫૯
કર્ણાટક ગૂજર માલવો, મારૂ દેસ જસ પોતઇ હવો;
સોરઠ સિંધુ કુંકણ કરી, સપાદલક્ષ વસઇ પરવરી, ૬૦
રાષ્ટ લાટ અનઈ ભંભેર, સકલ દેશ જોણઇ કીધું જોર;
કચ્છ જાલંધર નઈ મેવાડ, જેણઇ થાંનિક [3]નહી પાપ ધાડ. ૬૧
દીપક દેશ [4]વસઇ અભીર, સકલ લોક ગલી પીઈ નીર;
અઢાર દેશ એ પોતાતણઈ, જીવ જંત કો તિહાં નવિ હણઈ; ૬૨
ચઉદ દેસ અનેરા [5]જીહાં, જીવ જંત કો ન હણઇ તિહાં.
ધન આપી મંત્રી બલ કરી, જીવ ઘાત કથા પરિહરી; ૬૩
એમ વિસ્તરી દેસદયાય, મારિ શબ્દ જો મુખિં કહઇવાય
તો ઉપવાસ રાજા આદરઈ, [6]જૂઠું બોલે આંબિલ કરઇ; ૬૪
એક દિવસ નૃપ કુંમરહ જેહ, કાઉસગ્ગ ધ્યાંનઈ ઉભો તેહ.
મંકોડો વલગો નિજ પાય, ઉખેડયો અલગો નવિ થાય; ૬૫
કરૂણાસાગર કુંમરનિરંદ, સમતારસ સીતલ જીમચંદ;
અતિ અનુકંપા આણિયં દયા. રખે દૂખ પામઇ પરકાય. ૬૬

---

૧ છે. ૨ વહાલો નૃ પ. ૩પાપીગાઢ. ૪ અભિરામ. ૫ ત્યાહાં.
૬ જુઠઇ.

અસ્યું વિમાસઇ આતમ સાખિ, જીમતિમ પર પ્રાંણિનઇ રાખિ;
તન ધન પ્રાણ તેહ શુભ ખાજી, જે આવ્યું નૃપતિનઇ કાજી. ૬૭
પરકાજિં હુઓ વર્દ્ધમાન, ભૂજંગ ડસંતાં ચોખું ધ્યાન;
સુકોસલ નિજ તાતહ કાજીં, [1]તેણઈ નિજ પ્રાંણ કર્યા તાજી. ૬૮
મુનિ મેતારજ આગે હુવો, પરકાજે તે મુનિવર મુઓ;
મેઘરથ રાજાપરતનિ જોય, પર અરથે કાયા દે સોય. ૬૯
સંઘ કુંમાર આવ્યા પરકાંમિ, ગજ ત્રાહોપાએ રહ્યો ઠામ;
વિક્રમ પરદુખ ભંજણ કહ્યો, તો તસ જગમાં નાંમજ રહ્યો. ૭૦
વાંમણ મિત્ર પરુપરિં થયો, મુનિસુવ્રત પરકાજીં ગયો.
હું પરકાજિં આવું આજ, આપું મકોડાનઈં ખાજ. ૭૧
દેહધર્મ તો એહવો અછઈ, અંતિંઇ કાયા વિણસઇ પડઇ;
સડણ પડણ વિદ્ધંસણ પણું, જરા રોગતણું દુખ ઘણું. ૭૨
સનતકૂંમાર સરીખા જેહ. [2]સાત રોગ ખિણ પગટયા તેહ;
ચંપા નગરી નૃપ શ્રીપાલ, કોઢી દેહ થયો તતકાલ. ૭૩
ઉદાઇ રાજઋષિનઈ જોઇ, સબલ રોગ તસ અંગિ હોઈ;
પુંડરીક રાજા જે કહ્યો, ખિણમાં દેહ તસ વિણસી ગયો. ૭૪
અસ્યું વિમાસી પૃથ્વીરાય, શસ્ત્રે તિહાં છેદ્યો નિજ પાય;
ચમ મંસ મકોડા મુખિ. ભૂપઇ અલગો મુકયો સુખિં. ૭૫
અસી દયા નર કુમરનિરંદ, કિસું વખાણઈ કવિ મતિમંદ;
એક જીભાગુણ કહ્યો ન જાય, દયારૂપ ઘડયો એ રાય. ૭૬

દૂહા.

દયા રૂપે રાજા [3]ઘડયો, મુખિ ન કહઇતો મારિ;
પહઇલું વ્રત ઇમ પાલતો, બીજઇ મૃષા નિવારી. ૭૭

---

૧ જેણઇ. ૨ શોલ. ૩ થયો.

પંચ પ્રકાર સઝાય રૂપ, વાગઇ નિત વાજીત્ર;
ચઉદ રાજમાં જીવ [1]જે, તે નૃપ નઈ સાહુ મિત્ર; ૫૭
જીવ જંત પંખી પસુ, ન હણઇ સોય સુજાણ;
તે [2]વલ્લભ કુંમરનરિંદનઈ, જીમ પોતાના પ્રાંણ. ૫૮

ચઉપઇ.

પ્રાંણ ન હણઇ કો કહઇતણો, દયા ધર્મ દીપ્યો અતિઘણો;
કુંમારપાલ મોટો માહંત, અઢાર દેશ ઉગાર્યા જંત. ૫૯
કર્ણાટક ગૂજર માલવો, મારૂ દેસ જસ પોતઇ હવો;
સોરઠ સિંધુ કુંકણ કરી, સપાદલક્ષ વસઇ પરવરી, ૬૦
રાષ્ટ લાટ અનઈ ભંભેર, સકલ દેશ જેણઇ કીધું જેર;
કચ્છ જાલંધર નઈ મેવાડ, જેણઇ થાંનિક [3]નહી પાપ ધાડ. ૬૧
દીપક દેશ [4]વસઇ અભીર, સકલ લોક ગલી પીઈ નીર;
અઢાર દેશ એ પોતાતણઈ, જીવ જંત કો તિહાં નવિ હણઈ; ૬૨
ચઉદ દેસ અનેરા [5]જીહાં, જીવ જંત કો ન હણઇ તિહાં.
ધન આપી મત્રિ બલ કરી, જીવ ઘાત કથા પરિહરી; ૬૩
એમ વિસ્તરી દેસદયાય, મારિ શબ્દ જો મુખિં કહઇવાય
તો ઉપવાસ રાજા આદરઈ, [6]જૂઠું બોલે આંબિલ કરઇ; ૬૪
એક દિવસ નૃપ કુંમરહ જેહ, કાઉસગ્ગ ધ્યાંનઈ ઉભો તેહ.
મંકોડો વલગો નિજ પાય, ઉખેડગો અલગો નવિ થાય; ૬૫
કરૂણાસાગર કુંમરનિરદ, સમતારસ સીતલ જીમચંદ;
અતિ અનુકંપા આણિય દયા. રખે દૂખ પામઇ પરકાય. ૬૬

૧ છે. ૨ વહાલો નૃ પ. ૩ પાપીગાઢ. ૪ અભિરામ, ૫ ત્યાહાં.
૬ જુઠઇ.

અસ્યું વિમાસઇ આતમ સાખિ, જીમતિમ પર પ્રાંણિનઇ રાખિ;
તન ધન પ્રાણ તેહ શુભ ખાજી, જે આવ્યું નૃપતિનઇ કાજી. ૬૭

પરકાજિં હુઓ વર્દ્ધમાન, ભૂજંગ ડસંતાં ચોખું ધ્યાન;
સુકોસલ નિજ તાતહ કાજીં, [1]તેણઈ નિજ પ્રાંણ કર્યા તાજી. ૬૮

મુનિ મેતારજ આગે હવો, પરકાજે તે મુનિવર મુઓ;
મેઘરથ રાજાપરતનિ જોય, પર અરથે કાયા દે સોય. ૬૯

સંઘ કુંમાર આવ્યા પરકાંમિ, ગજ ત્રોહોપાએ રહ્યો ઠામ;
વિક્રમ પરદુખ ભંજણ કહ્યો, તો તસ જગમાં નાંમજ રહ્યો. ૭૦

ચાંમણ મિત્ર પરુપરિં થયો, મુનિસુવ્રત પરકાજીં ગયો.
હું પરકાજિં આવું આજ, આપું મંકોડાનઈં ખાજ. ૭૧

દેહધર્મ તો એહવો અછઈ, અંતિંઇ કાયા વિણસઇ પછઇ;
સડણ પડણ વિદ્ધંસણ પણું, જરા રોગતણું દુખ ઘણું. ૭૨

સનતકૂંમાર સરીખા જેહ. [2]સાત રોગ ખિણ પગટયા તેહ;
ચંપા નગરી નૃપ શ્રીપાલ, કોઢી દેહ થયો તતકાલ. ૭૩

ઉદાઇ રાજઋષિનઈં જોઇ, સબલ રોગ તસ અંગિ હોઈ;
પુંડરીક રાજા જે કહ્યો, ખિણમાં દેહ તસ વિણસી ગયો. ૭૪

અસ્યું વિમાસી પૃથ્વીરાય, શસ્ત્રે તિહાં છેદ્યો નિજ પાય;
ચમ મંસ મંકોડા મુખિ. ભૂપઇ અલગો મુકયો સુખિં. ૭૫

અસી દયા નર કુમરનિરંદ, કિસું વખાણઈ કવિ મતિમંદ;
એક જીભાગુણ કહ્યો ન જાય, દયારૂપ ઘડયો એ રાય. ૭૬

દૂહા.

દયા રૂપે રાજા [3]ઘડયો, મુખિ ન કહઇતો મારિ;
પહઇલુ વ્રત ઇમ પાલતો, બીજઇ મૃષા નિવારી. ૭૭

---

૧ જેણઇ. ૨ રોગ. ૩ થયો.

ચઉપઈ.

બીજઇ વ્રત જુઠું પરિહરઇ, પંચ મૃષાની આગડજ કરઇ;
કન્યાલી ભોમાલી ગાય, કુડું કિમઇ ન બોલઇ રાય. ૭૮
કૂડી સાખી ન દેઉ ખરી, ધર્મ કાજીં મઇ જયણા કરી;
થાપણમોસો સોય નિષેધ, તે નવિ રાખઈ જાણું વેદ. ૭૯
પંચ અતિચાર તજી ભૂપાલ, સહસાકાર ન દીજઇ આલ;
પરના મર્મ પ્રકાસી દીધ, સ્વદારામંત્ર ભેદ ન કીધ. ૮૦
ચઉથઇ જુઠઉ [1]તે ઉપદેસ, કૂડા લેખ લખ્યા પરદેસ;
એ અતિચાર ટાલઇ સહી, ન ટલઇ તો તસ જયણા કહી. ૮૧

દૂહા

શ્રીજીનવર મુખિં ઈમ કહઈ, મૃષા સમું નહીં પાપ;
વ્રત ત્રિજઇ ચોરી તજો, વારૂ આતમ આપ. ૮૨

ચઉપઈ.

ત્રીજઇ થૂલ અદત્તાદાન, તેણઇ થાનક નૃપ ચોખું ધ્યાંન;
વાટપાડું નવિ ખાતર દીઉં, ગાંઠિ છોડી નઇ નવિ લીઉં. ૮૩
દાંણુ તણું નવિ માંનજ કહિઉં, સોય વચન [2]તે મીઠઇ રહ્યું;
પંથઇ ભોમિ પડયું લાભીઇ, નિશ્ચઈ તે [3]ધન નવિ રાખીઇ. ૮૪
મંદિર હાટ અનઈ મહીમાંહિં, બહુ લખમી જો દીસઇ તિહાં;
સોય ધન પુણ્ય થાંનક કરૂં, પરની લક્ષ્મી હું નવિ હરૂં. ૮૫
પાંચ અતિ ચાર એહના કહું, ચોર તણું આણ્યું નવિ ગ્રહું;
ન દીઉં સંબલ ચોરહ તણઇ, વસ્તુ ભેલ નહી લાભજ ઘણઇ. ૮૬

---

૧ દે. ૨ પાણી. ૩ વરિ.

લોક વિરૂદ્ધ તે ન કરૂં પાપ, કૂડાં તોલ નઇ કૂડાં માપ;
પાંચ અતિચાર એ ટાલીઈ, જો ચાલઇ તો શુદ્ધ પાલીઇ. ૮૭

દૂહા.

શુદ્ધ વ્રત નૃપ પાલતો, ન લિઈ પરતું ધન;
કારણ પડિઇ જેણઇ રાખીઉં, થિર પોતાનું મંન. ૮૮

ચઉપઇ.

કિમ મન રાખઇ નર મહારાજ, સકલચરિત્ર સુખિકહઇસું આજ;
સુંણુયો સહુ નર પુરૂષ રતન, કુંમારપાલ કિમ રાખઈ મન્ન. ૮૯

પાટણમાંહિં વસઇ નર એક, બાર વ્રત તસ બલ વિવેક;
કુબેરદત્ત વિવહારી નાંમ, જેહના જગિ બોલઇ ગુણગ્રાંમ. ૯૦

લોભઈ સોય ગયો પરગાંમિ, વાંહણ પંચ સઈ ભરીઆ દામ;
રત્ન દ્વિપ ભણી તે પલ્યો, ચઉદ કોડિ ધન લેઇ વલ્યો. ૯૧

સાયર વચિ એક ડુંગર દીઠ, તે વચિં વાટઇં વાહાણ પઇઠ;
આગલિ પંથ ન દીસે ક્યાહાં, ચિંતાતુર હુઓ માલમ ત્યાહાં. ૯૨

માલમ શેઠ નર સહુઇ મિલઈ, વાલ્યાં વાહણ પાછાં નવિ વલઇ;
કુબેરદત્ત તિહાં એણીપરિં કહઇ, કોઇક ભેદ કિસો ઇહાં લહઇ. ૯૩

એણઇઅવસરિએક હોડીમાંહિં; બઇસી પુરૂષ નઇ આવ્યો તાંહ;
કીધુ શેઠ તણુઇજ જૂહાર, મનરંગિ બોલ્યા તેણીવાર. ૯૪

પંચશૃંગ નામા એક દ્વીપ, તિહાં સતસાગર રાય અજીપ;
તેણુઇ સગર્ભા મૃગલી હણી, લાગું બાંણ મૃગબાલિક ભણી. ૯૫

દીઠા પ્રાણ મૃગલીના ગયા, સતસાગર નૃપ આવી દયા;
ધિગ્ ધિગ્ [1]રાજાનો અવતાર, પાપ કર્મ નિત કરઇ અપાર. ૯૬

---

૧ રાયતણો.

નૃપનઈ નરગ કહિઉં તે સહી, અસ્યા પાપ છૂટઈ કહુ કહી;
બીહનો નૃપ પરલોકહ ભણી, અગડ કરી જીવ હણવા તણી. ૯૭

નગરીમાંહિ વજાવ્યો પડો, જીવ મ હણસ્યો નાનો વડો;
દયા કાજી પરચિંતા કરઇ, નૃપ શુક [1]પરદીપઇ ફેરવઇ. ૯૮

જાણ્યા પંચસઈ બોહ્યાંવાહણ, સતસાગર નૃપ કીધું જાણ;
તેણઇ ભૂપઈ મુઝનઈ મોકલ્યો, વાહણવટી આવી તુહ્ય મિલ્યો. ૯૯

વાંહણ પંચસઈ પહઇલાં જેહ, તુહ્મો નવા નવિ દીસ્યો તેહ;
મિલ્યા વાહણ ઇહાં એકહજાર, કહેવા લગઈ કહું ઉપચાર. ૧૦૦

સોય પુરૂષ બોલ્યો મનરંગિ, કો એક ચઢઈ આ ડૂંગર શૃંગિ;
દેવ ભુવન એક મોટું તિહાં, જોડિ દમામાં છઇ તે માંહિં. ૧

સોય બજાવય ગાઢઈ ધાય, ભારંડ પંખી તેણઇ ઠાય;
તે ઉડઇ ભયંકર થઇ, તેણઇ પવનઈ [2]તે ચાલઇ વહી; ૨

પણિ [3]ઇહિાં વાત પડિજ વિરાંમ, જેહ ચડઇ તે રહઇ એણઇ ઠાંમિ;
તુહ્મો શેઠ મુખિ ભાખો જેહ, એણઇ થાંનક નર જાઇ તેહ. ૩

શેઠ કહઈ નર સુંણજો તુહ્મો, મુખિ આદેશ ન દેસું અહ્મો;
મઇં ઉચરીઆં છઇં વ્રત બાર, કિમ બોલું મુખિ વચન અસાર. ૪

કીડી કંથુઆ ન કહું હણો, સરખો જીવઆછઇ સર્વજ તુંહ્મતણો;
કહઇનિઇં કહું હું કૂણ ઇહાં જાય, મિલવા અલજો પુત્ર પિતાય. ૫

કુંણનઈ ચાલઇ એણઇ ઠામિ, હું પોતે જાઅસ એણઇ ઠામિ;
ના ના કહઇતાં ચાલ્યો શેઠ, બઇઠો તિહાં જીન પ્રતિમા ભેટિ. ૬

સાગારી અણસણ ઉચરી, ચ્યાર સરણ મનમાંહિ ધરી;
ગાઢઇ વાહ્યાં ત્રંબ નિશાણ, ભારંડ પંખી પડ્યું ભંગાણ. ૭

---

૧ દેસઇ ફરઇ. ૨ નઉ. ૩ એક.

ઉડયા ભારંડ પંખી સહુ, તેણીપંખઇ [1]હુંઓ પવનજ અહું.
તેણઇ [2]પવ નઈનઉ પાછા વલ્યા, અણહલવાડઇ પાટણ પસ્યા. ૮

આવ્યાં વાહણ ભરૂઅચિભણી, નાલિ ભરી તિહાં મુકી ગણી;
ધાયા લોક નગરના [3]ઘણા, વાહણવટી [4]તિહાં મલીઆ ઘણા. ૯

દીઠા મહિતા દીઠા લોકા, દીઠા ખલાસીઓના થોક;
દીઠાં કરિઆણાં બહુમાંહિં, પણિ એક શેઠ ન દીસઇ ક્યાંહિ. ૧૦

પૂછઇ લોક મહઇતા સરિ નાંમિ, શેઠ તુહ્મારૂ કહુ કુંણ ઠાંમ;
એક કહઇ શેઠ આગલિ હસઇ, એક કહઇ પાછલિ આવસઇ. ૧૧

એક કહઇ ન લહું અવદાત, જાણું પેટ ભર્યાની વાત.
એકકહઇસાહી વચલઇ વાહાણિ, એક કહઇ ધૂય મુખ પાંણિ; ૧૨

કહઇનું વચન મિલઇ નહીં જીમ, વામનદેવ મંત્રી કહઇ તાંમ;
શેઠ તણી ગતિ નવિ સમઝાય, તો અવસ્યઇ જો હોસઇ આય. ૧૩

ચાલી વાત ગઇ પાટણમાંહિં, ચિંતાતુર [5]હુઉં સહુકો ત્યાંહ;
મિલ્યા પુરૂષ જે વડવા ચાલ, નૃપ નઈં વિનવીઉ તતકાલ. ૧૪

સ્વાંમી તુહ્મો આવો તસ ઘઇરિ, દ્રવ્ય તણી કાંઈ કીજઇ મહરિ;
પૂછઇ સહુ આરણ કારણ ભણી, કુંમારપાલ વલતું ઉચરઈ. ૧૫

અસ્યું વચન નૃપ બોલ્યો તહી, પરતું ધન મુઝ કલ્પઇ નહી;
એહની લખમી તે પણિ ખાય, જે નર એહનો પુત્ર પિતાય. ૧૬

દુર્જન બોલ્યા નર તેણઇ ઠાય, તેણઇ તિહાં ભંભેર્યો રાય;
વીસ કોડિ સોનઇઆ જેહ, કુંણ કારણિ નૃપ મુંકો તેહ, ૧૭

નૃપ એ મોટો કુબેરદત્ત, જેહનઈ પોતઈ ઝાઝું ચિત્ત;
વાહણ પંચસઈં આવ્યા ઇહાં, પુંઠિ ન દીસઇ કિહાં. ૧૮

---

1 નઉ. 2 વાઇ. 3 જેહ. 4 તે ભેટયા તેહ. 5 હઉ.

રયણવર હાથી હીરા ઘણું, નૃપતિ ધન લીજઇ તે તણું;
રાજા મનસું કર્યો વિચાર, નિરધારી ધન લેતાં ની વાર. ૧૯

જેહનઇ પાછલિ નહીં કો પુત્ર, તેહનું ગ લીઇ ઘરસૂત્ર;
આગઇ સિદ્ધરાજ જેસંગ જેહ, અપુત્રીઆ ધન લેતો તેહ. ૨૦

કુંમારપાલ(તવ)બોલ્યો [1]હસી, અરે! [2]મુર્ખ! તુમ મતિકાં ખસી;
પાપિં લોયણુ ગયા પિતાય, તો સુત સ્યું નસ સરીખો થાય. ૨૧

કર્મિં તાત હવો કોઢિઓ, તો સ્યું વંછઇ તસ સોઢીઓ;
જેહ પિતા હત્યારો હોઇ, પુત્ર પંથ આદરસ્યઇ સોય? ૨૨

કાલગસરિઓ કહીઇ જેહ, મહિષ પંચસઇ હણતો તેહ;
સોય મરિનઇ નરગિં ગયો; સુત તેહનો તે શ્રાવક થયો. ૨૩

જૂઠા બોલો જેહનો બાપ, સુત સાચો તે કેહું પાપ;
લોહ ખરો તસ્કરમાં શરે, રોહણીઓ ચોરી પરિહરઇ. ૨૪

રાવણુ લંપટ સુત કિમ ભલો, નમિ રાય રહ્યો એકલો;
ચંદરૂદ્ર હું તો રીસાલ, તેહનો સુત જે અતિ સુકુમાલ. ૨૫

તીર્થંકર ચક્રી નૃપ જેહ, ઋદ્ધિ રમણી ભુક્તા હુઆ તેહ;
નેમિં કામ હણ્યો મનિ હઠી, કહુ કીર્ત્તિ વાધી કઇ ઘટી. ૨૬

એણેં દ્રષ્ટાંતઇ સમઝયો નરા, આદરો બોલ હુઈ તે ખરા;
પરધન લેવાની તજી વાત, બાહ્ય પ્રાંણ કરઇ કુણ ઘાત. ૨૭

જે નર હરઈ અભિંતર પ્રાંણ, તે તો પાપી મૂઢ અજાણ,
સોય થકી ભારે નર તેહ, બાહ્ય પ્રાંણ હરઇ નર જેહ. ૨૮

અભિંતરપ્રાંણહણીનઇતેમૂઓ, અવરાં દૂષ તેહનઇ નઈ જૂઓ;
બાહ્ય પ્રાંણ પાપી તે હરઇ, સકલ કુટુંબનઈ દુખીઓ કરઇ. ૨૯

---

૧ હસિ. ૨ મુરખ.

તેણઇ કારણિ નવિ લીઉં યન્ન, ત્રીજા વ્રતનું કરૂ જતન;
અસ્યું વચનનૃપભાખઇ જસઇ, મંત્રી મહઈતા ¹બઇઠા તસઇ: ૩૦
સ્વામી તુહ્મો મ લેસ્યો વઇરિ, પણિ આવો નૃપ તેહનઇ ઘઇરિ.
તસ મંદિર દેહરાસર સાર, જૂહારી સફલ કરો અવતાર. ૩૧
એણેં વચને ચઢીઓ નૃપ તિહાં, આવ્યો વિવહારી ઘર જીહાં;
પઇઠો નપ મંદિરમાં ધસી, ગુણશ્રી દેખી બોલ્યો હસી. ૩૨
બહઇની મુઝ તું માના ઠામિ, તાહરૂં ધન ²નૃપ નાવઇ કાંમિ;
તું મનિ ચિંતા કરજે તાજી, પરનું ધન મુઝ નાવઇ કાજી. ૩૩
એણે વચને ગુણશ્રી તે ઠરી, વિવિધ વસ્ત લેઇ આગલિ ધરી;
રાય કહઇ મુઝ નહીં કો કામ, દેખાડો દેહરાસર ઠામ. ૩૪
ગુણશ્રી માતા આગલિ થઇ, દેહરાસર દેખાડ્યું સહી;
જોતા નૃપતિ હર્ષ અપાર, દીઠો ઇંદ્રભુવન આકાર ૩૫
રત્ન જડિત સોવનમય થંભ, પાંચિદ્વાર તિહાં મણિમય બિંબ;
મોતી માલા ³બહુ ઝુંમખા, જાંણે આંણ્યા સરગહ થકાં. ૩૬
દેખી તે હરખ્યો મનિરાય, ⁴ચેઇવંદન કીધું તેણઇ ઠાય;
મનમાં ચિંત્યું એણઇ સંસાર, ધન વિવહારી એ નરનાર. ૩૭
કાંઈક જીવ્યું માહરૂં ધન્યં, જે મુઝ નગરઈ અસ્યાં રતન;
એ વિવહારી પુણ્યઇ કરી, પાટણિ કીર્તિં બહુ વિસ્તરી. ૩૮
જેહનઇઘરિ જિનપ્રતિમાઅસી, દેહરાસર હરખઇ રહ્યો હસી;
સોવન ઘરિ મણિમય માલીઆં, ભમરી ગોખ જડિત જાલીઆ. ૩૯
નાગ તણી શાલા તિહાં સહી, અસ્વ તણી પાયગ પણિ કહી;
રથશાલા રમવાના ઠાંમ, પોષધશાલા અતિ અભિરાંમ. ૪૦

---

૧ બોલ્યો. ૨ જુજણઇ. ૩ જાણિ. ૪ ચેત્ય.

તે દેખી નૃપ હરખ્યઉ જસઈં, લિખીત ટીપ તિહાં દીઠી તસઈં;
વાંચઇ કુંમારપાલ ઉલસી, નિરખી ટીપ હુઓ નર ખુસી. ૪૧

પટ કોડિ સોવન નિધાંન, આઠ સહસ્ર તુલ રૂપા માન;
દશ હજાર મણિ રતનની જાતિ, બિ સહસ કુંભ ઘૃતતિલ ભાતિ. ૪

કુંભી ચોસઠિ માણુનું માંન, બિઈ સહસ ખાંડી રાખઇ ધાંન;
સોલે કુંભે ખારી એક, માંન થકી નવિ ચૂકઇ રેખ. ૪૩

વાછુ સુંદર સહસ પચાસ, કરી હજાર તિહાં બાંધ્યા ખાસ;
અસી સહસ જસ પોતે ગાય, મંદિર મોટા પંચ સહાંય. ૪૪

પંચસઈં હલ નઇ પંચસઈં હાટ, વાહણ પંચસઈં વહઈ જલવાટ;
શકટ પાંચસઈં ચાલઇ વહી, એ ધન સહૂ પોતાનું સહી. ૪૫

વાંચી ટીપનઇ ઉઠિઓ જસઈં, ગુણશ્રી રોતી દીઠી તસઈં;
તસ બોલાવઇ પાટણનો રાય, રૂંણ કારણિ તું ઝૂરઇ માંય. ૪૬

સ્વાંમી પુત્ર તણી ગતિ એહ, ખિણખિણ સાલઇ સુત સસનેહ;
તેણઈ મરણ લહ્યું જો આજ, તો મુઝ જીવ્યાનું સું કાજ. ૪૭

આપઘાત કરસું હવઈ રાય, પુત્ર તણો વિરહ ખમ્યો ન જાય;
અનપાંન ન રૂચઇ આજ, મોટાં દૂખ એ જગમાં સાત. ૪૮

પહઇલા દુખતણી સુંણિ વાત, ઉદરિં ઉપનો ચાલ્યો તાત;
જણતાં મુઈ જેહની માય, એ દુખં બીજું સહી કહઇવાય. ૪૯

ત્રિજું દૂખ જે નિર્ધનપણું, ચઉથું દુખ જે પરવસિપણું;
પાંચમું છઈ જગિ મોટું દૂખ; નર નરધન નઈ ઝાઝી ભુખ; ૫૦

છઠું દુખ જે સુંણયો સરઇ, નર [1]કામીનઇ મહિલા મરઇ;
સાતમું દૂખ સુણયો સહુકોય, અંતિં પુત્ર મરણ જસ હોય. ૫૧

---

૧ યૌવન.

સ્વાંમી એ દૂખ એણુઇ સંસાર, ખિણખિણ સાલઇ હઇઆ મઝારિ
ગુણશ્રી કહઇ તે મુઝ દુખ આજ, પુત્ર સનેહ સાલઇ મહારાજ. ૫૨

રાય કહઇ સુંણિ ગુણશ્રીમાત, તુઝનઇ એ કૂણઇ ભાખી વાત;
તેહનેં તેડગો આણે ઠામિ, વિણ સમઝે રૂઇ કુંણ કાંમિ. ૫૩

વામદેવ તેડી તેણીવાર, ભૂપઈં પુછિઉ સકલ વિચાર;
તેણુઈં વાત તિહાં માંડી કરી, કૂંમારપાલ નૃપ સુંણયો સહી. ૫૪

રત્નદ્રીપથી વલીઆ જસઈં, વાહણ ડુંગર ખોલ્યા તસઈં;
નવાં પંચસઇ પહઇસાં તિહાં, અનપાંન ખૂટાં તે માંહિં. ૫૫

તે દુખીઆ નર દીઠા જસઇ, કુબેરદત્ત બોલ્યો તિહાં તસઈં;
આપણુ ખાજીમ નીર અપાર, એ ભૂખ્યાં કિમ લીજઇ આહાર. ૫૬

પર ભૂખ્યાં જો જમીઇ આપ, એ જગમાંહિં મોટું પાપ;
આપો અંન અનઇ સુખડી. [૧]પ્રથમ બાધો પુણ્યની પુડી. ૫૭

આપ્યું અંન સુખી સહુ થાય, પુણ્યઈં તિહાં એક લહ્યું ઉપાય;
નો નવિ ચાલઈ આઘાં જસઈં, શેઠઇ ડુંગર [૨]દીઠો તસઈં. ૫૮

વાજ્યા ત્રંબ ઢોલ વાચાલ, ભારંડ પંખી ઉડયા સમકાલ;
તેણુઈં પવનઈં નો ચાલ્યા વહી, સહુકો ખેમઈં આવ્યા સહી. ૫૯

અનપાંન વિના તિહાં શેઠ, કેહીપરિં ઇ તે જીવસ્યઈં નેટિ;
અસી વાત જવ મંત્રી કહી, કુંમારપાલ બોલ્યો ગહગહી. ૬૦

જસપુણ્યઈં તર્યાં વાહણ હજાર, તેણઇ કીધી બહુ માનવ સાર;
[૩]તેહનું દુખ મમ કરો લગાર, તે જીવઇ છઇ સહી નિરધાર. ૬૧

દૂહા.

તે જીવઇ છઇં શુભપરિં, તેહનઈં ન વાય ઉવાય;
પ્રાંહિં તે [૪]જગિ સાતનું, વચન તે સાચું થાય. ૬૨

૧ પહેલાં ૨ ચડયો. ૩ તેહ તણું. ૪ જગમાં.

શાન તણીઓ શુરૂ સતી, દેવ સુપુરૂષવ બાલ;
કવિઅણ કહઇ એ સાતનું, વચન ફલઇ તતકાલ. ૬૩

રાય વચન સાચું થયું, આવ્યું એક વિમાન;
[૧]કુબેરદત્ત નઇ સ્ત્રી તિહાં, માંહિ તે બહુજ નિધાન. ૬૪

આવી મિલીઓ રાય નઇ, હરખ્યો પુરજન લોક;
ગુણશ્રી કમલાવહુઅસ્યું, નાઠો સજન શોક. ૬૫

ઋદ્ધિ દેખી નૃપ હરખીઓ, બહુ પ્રસંસઇ રાય;
એણઇ અવસરિ હવઇ શેઠનઇ, પૂછઇ પૂર્વ કથાય. ૬૬

ઢાલ.

આજ હવું સુવિહાણ—એ દેશી.

શેઠ કહઇ સુંણિ રાય!, પૂજા શ્રી જીનની કરીએ;
નાંમ જપું અરિહંત, પર્વત વન જોયું ફરીએ. ૬૭

એણઇ અવસરિ એક કુંડ, દીઠો તવ નીરઇ ભર્યો એ;
કૌતગ કારણિ માંહિં, જવ જોવા નઈ ઉતર્યો એ. ૬૮

દીઠી બારી એક, ઉઘાડી માંહિં પસો એ;
દીસઇ નગર નિવેસ, પુરૂષ તિહાં નવિ મલ્યો એ. ૬૯

ચાલ્યો રાજદુઆર, સપ્તમ ભુમિં જવ ગયો એ;
દીઠી કન્યા એક, બોલાવી ઉભો રહ્યો એ. ૭૦

કુંમર કહઇ સુણો સ્વાંમી, તિલકાપુરનો રાજીઓ એ;
પાતાલકેતુ નૃપ નાંમ, જસ મહિમા જગિ ગાજીઓ એ. ૭૧

કરમિં હુઓ મતિહીણ, મંસ લોલચી તે થયો એ;
માણસ મારઇ તાંમ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૨

---

૧ સ્ત્રીસું તિહાં.

સ્વાંમી સુંણિ અવદાત, પૂર્વે કથા તુમનેં કહું એ;
એક દિવસ એક જીવ, આંણ્યો નૃપ આગલિ હહું એ. ૭૩
મંસ ભખેવા કાજી, રાંધણીઆ કરિ તે દીઉં એ;
પુછઇ વારોવાર, મારિ મંસ નીપાઇઉં એ. ૭૪
કર્મયોગ તે જીવ, માંજારી લેઇ ગઈ એ;
જોયો ન દીસઇ જંત, રસોઇદાર ચિંતા થઇ એ. ૭૫
તેણઈ ભય નૃપનો આંણિ, મૃત બાલિક લેઇ આવીઓ એ;
અગનિ યોગ તે માંસ, વિવિધપરિં નીપાઇઉં એ. ૭૬
ભૂપતિ ભોજન કાજી, આવી બઇઠો તિહાં જસઈ એ;
પ્રથમ આણ્યું માંસ, થાલીમાંહિં મુક્યું તસઇ એ. ૭૭
ખાવા લાગ્યો જાંમ, સ્વાદ હવો તવ અતિઘણો એ;
પ્રસંસીઉ અ સુપકાર, પુછઇ વૃતાંત તેહ તણોએ એ. ૭૮
માંડી કહીજ કથાય, સ્વાદ લંપટી તે થયો એ;
આંણિ એકેકું બાલ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૯

દુહા.

દયા ધર્મ નહીં તેહમાં, રસના લંપટ જેહ;
જીહ્વા કારણિ નર રૂલ્યા, સુંણયો નર કહું તેહ. ૮૦

ચઉપઈ.

કુંડરીક સંયમનો ધણી. જીભઇ ઠેલ્યો દુર્ગતિ ભણી;
મંગાચાર્ય ગચ્છનો ધણી, તેણઇ ગતિ પાંમી વ્યંતર તણી. ૮૧
માસ ખમણ મુનિ જીભઈ દમ્યો લાડૂ લાડૂ કરતો ભમ્યો;
આષાઢભૂત્ત રસનાઇં કરી, ધરી રૂપ નાટકિણી વરી; ૮૨
તિમ જીભ પરવસિ હુઓ રાય, માગી મારી માણસ ખાય;
પુરજન લોક ગયા ઉચલી, હું પુત્રી છું તેહની વલી. ૮૩

હવડાં તે ઇહાં આવસ્યઇ, નારી જન તુઝનઇ મારસ્યઇ;
જો મુઝ પરણઇ નાખું સહી, કુંમારપાલ ! મઇં હા મુખિ કહી ૮૪

સાંતો પુરુષ ડેરમાં જસઇં, આવ્યો રાજમ રાજન નસઇં;
પુત્રીનઇં કહઇ આણીઇં હાય, કાયક નર કાયા ગંધાય. ૮૫

પુત્રી કહઇ સુંણિ મુઝ પિતાય, તુઝઆગલિ કુંગુરદઇ ગોણુહાય;
એક કુંમર વર જોઇઇ તેહ, ખાવા ભાગી નર ન મલઇ તેહ. ૮૬

રાય કહઇ સુણિ પુત્રી કહું, સોધ્યો વર હું કિહાં નવિ લહું;
તઇં કુંણ જાણ્યો આણું તેહ, પુત્રી વર તસ ન ભખુ દેહ. ૮૭

સમ ખાતો નર દીઠો જસઇં, મુઝ નઇં પ્રગટ કીધો તસઇં;
પુત્રી પરણાવઇં નરનાથ, કુબેરદત્ત ન મુકું હાથ. ૮૮

[1]તો ભૂજ મુંકું એહનો આજ, મસં નીમ કરો મહારાજ;
પુત્રીકહઇ સુંણિ મુઝ પિતાય, ખાધઇ જીવ તૃપતો નવિ થાય. ૮૯

દુહા.

ખાધઇ જીવ તૃપતો નહીં, રાય વિચારી જોય;
મેરૂ સરીખા અનંત ઢગ, અન [2]ખવરાવ્યા સોય. ૯૦

ભમતાં જીવ અનંત ભવ, સ્તન્ય પાંન કીઆ માય;
અસંખ્ય સાયર જલ થકી, તે પણિ અધિકું થાય. ૯૧

એમ ગતિ ચાર ભમંતડા, જીવે કીધો આહાર;
તોહે ભુખ્યો પ્રાણિયો, સમતા નહીં લગાર. ૯૨

શ્રવણ નેત્ર મુખ નાસિકા, કટિ કાયા નઇ હાથ;
પુત્રી કહઇ પિતા સુંણો, એ નિર્લજ જગિ સાત. ૯૩

---

૧ જો. ૨ ખપાવ્યાં.

ચઉપઇ.

સાતઇ નીલજ સરીખા સદા, પોખે તૃપતિ ન પાંમઇ કદા;
મુંકઇ માંન ખિણુ ભૂખ્યાં યદા, કાયા પ્રેમ ધરઇ નૃપ મુધા. ૯૪
આગઇ પાપ કર્યાં તુહ્મો બહુ, કરો અગડ જીમ છૂટો સહુ;
પુત્રી વચને વલીઓ રાય, મંસ અગડ કીધિ તેણઇ ઠાય. ૯૫
પુરજનલોક [1]સહુ આવી વસ્યો, રાજા રાજ કરઇ ઉલસ્યો;
પુત્રીવર નઇ તેડી કરી, વિમલ વિમાન દીધુ ધન ભરી. ૯૬
સોય વિમાનઇ બઇસી કરી, તુઝ પુણ્યઇ આવ્યો પરવરી;
રાય કહઇ વિવહારી ભલો, તું સાંહસીક અનઇ ગુણનિલો. ૯૭
તુઝ આવિઇ હુઓ જયજયકાર, કરો સકલ કુટંબની સાર;
હું આવ્યો જૂહારવા દેવ, તુઝ [2]વિવહારી વડો વિવેક. ૯૮
બહુ પ્રસંસી તેણઇ ઠાય, કુંમારપાલ નિજ મંદિર જાય;
કારણુઅણઇનૃપમનિનવિચલ્યો, વ્રત લેઈ નૃપ સાચો પલ્યો. ૯૯

દૂહા.

શુદ્ધ વ્રત નૃપ પાલતું, ન લિઇ પરનું ધન;
વ્રત ચોથું [3]નૃપ પાલતો, કરતો શીલ જતન. ૧૦૦

ચઉપઇ.

મહાવ્રત કેરો ટાલઈ દોષ, પરદારાનો [4]નૃપ સંતોષ;
વિધવા નારીનું પચ્ચખાણ, પશુઆં ભોગ ન વંછઇ જાંણિ.
વિનીતા જેહ કૂંમારી હોય, ભોગ ન વંછઇ [5]નૃપતિ સોય;
વિનીતા પરણી આઢજ સહી, અવર દોષ તે [6]લાગઇ નહીં.

---

૧ ત્યાહાં. ૨ દીઠગે હું હરખ્યો હેવ. ૩ અંગિ આદરે ૪ મુજ. ૫ નરપતિ. ૬ લગડી.

રૂપાળીવા કહીઇ [1]તેહ, કુંમારપાલઇ છંડી તેહ;
ચ્યાર માસ નૃપ શીલજ ધરઇ, અગ્રહ્ય પર્વ તિથિં પરિહરઇ. ૩

મનિ ચૂકઇ આવઇ ઉપવાસ; વચનિં ચૂકઇ આંબલિ તાસ;
કાયા ચૂકઇ નીવી કરઇ, દિવસઈં બ્રહ્મચર્ય મનિ ધરઇ. ૪

પાંચ અતિચાર એહના ધારિ, વિધવા વેશ્યા કુલાંગના નારિ;
હાસ વિનોદ ક્રીડા નવિ કરઇ, કૂંમારપાલ નૃપતિ પરિહરઇ. ૫

એણીપરિં પાલઇ [2]ચોખું શીલ જેહવું નિર્મલ ગંગ સલીલ;
મન વચન કાયા જસ સાર; કારણ પડિઇ ન ભજ્યો વિકાર. ૬

જે પટરાંણી આઠઈ કહી, કર્મેં તે દેવાંગત થઈ;
મંત્રી સહુ બોલ્યા ગહઇગહી, કૂંમારપાલ નૃપ પરણો સહી. ૭

સ્ત્રીવિણ રાજનહઇ નર નાથ, તેણઇ કારણિ ગ્રહો કંન્યા હાથ;
કૂંમારપાલ કહઇ રહું એકલો, વ્રત ખંડયાથી વિખ તે ભલો. ૮

દૂહા.

કૂંમારપાલ નૃપ ઈમ કહઇ સાંભલિ મંત્રી વાત;
શીલ ન ખંડું હું સહી, મુઝ સિરિ ગુરનો હાથ. ૯

આગડ ગ્રહી જે ગુરૂ કન્હઇ, તે હું પાલું સાર;
વ્રત લેઇનઇ ખંડતો, નરગ લહું અવતાર. ૧૦

સુપુરૂષ વચન સાચું સહી, જૂઠું કહઈ ન હોય;
મઈં વ્રત અંગિ આદર્યું, સહી ન છંડું સોય. ૧૧

ચઉપઇ.

સોય વચન નવિ ચુકૂં સહી, જે વ્રત લીધું સરિ ગહઇગહી;
કિમઈ ન ખંડું તે નિરધાર, રાખું ઉત્તમ કૂલ આચાર. ૧૨

---

૧ જેહ. ૨ નિર્મલ.

સુપુરૂષ નરની સાચી વાત, નો હઇ જુઠી હુઈ સાચ;
ભાતિ પટોલઇ [1]લોહડઇ લીહ, વચન થકી નવિ [2]ચૂકઇ સહી. ૧૩
શેષનાગ સરિ લીધું ભાર, તે નવિ છંડઈ સહી નિરધાર;
સૂર્ય [3]સહુ અજૂઆલું કરઇ, કુલ લજાઈ પૃથવી ફિરઇ. ૧૪
ઇસઈ નાગ ગલઇ જો ધરિઓ, તોતેહનઈ અલગો નવિ કરિઓ:
સુપુરૂષ નર સાચું આદરઈ, તેણી વાટઇં નવિ પાછો ફિરઈ. ૧૫
દિસાનભદ્ર રાજા જગિ જેહ, વચન પ્રમાણ કરઇ નર તેહ;
શાલિભદ્ર ધનઈ આદર્યું, વિષમ [4]કાજ તે સઘલું કર્યું. ૧૬
શિવકુંમાર નવિ શીલઇં રહ્યો, કાઢિઓ બોલ તેણઇ નિર્વહ્યો;
જંબુસ્વાંમિ સાહમું નવિ જોય, વચન નકી નવિ ચૂકઇ સોય. ૧૭
કાંઈકિ હું તેહની પાંતિનો, પણિ કો નહીં કાયર સાથનો;
સીહડો તે નવિ થાઇ શીઆલ, મંત્રી ! મુખિ મમ બોલો આલ. ૧૮

દૂહા.

અસ્યાં વચન ભૂપતિ કહઇ, ન ચલ્ગો [5]નૃપતિ આપ;
શીલવ્રત અંગિ ધરી, ટાલું પૂરવ પાપ. ૧૯
સોવન તણી કરી પૂતલી, પટરાંણી તસ નાંમ;
થાપી રાજભુવન જસઇં, વ્રત રાખું અભિરાંમ. ૨૦
પાંચઈ ઇંદ્રી વસી કરૂં, આરાધઈ જીન આંણ;
અંગિ ધરઇ વ્રત પાંચમું, જે પરિગ્રહ પરિમાંણ. ૨૧

ચઉપઇ

પાંચમઇ વ્રત ચોખું ધ્યાંન, સકલ વસ્તનું કીજઇ માન;
નવ વિધ પરિગ્રહનું પરમાંણ, અગડ ન ખંડઇ તે જગિ જાંણ. ૨૨

---

૧ લોઢઈ. ૨ ચુકે. ૩ સહે. ૪ કામ તેણે. ૫ નરપતિ.

હવઈ કહું નૃપ ઋદ્ધિનું માંન, પટ કોટી સોવન નિધાંન;
અષ્ટ કોડિ રૂપીઆ લહું, અવર ઋદ્ધિ પણિ પોતઈ કહું. ૨૩

મણિ દશ સહસ તુલા તે માંન, બીજાં કોડિ બહુ નિદ્ધાંન;
પાંચ લાખ વાજી જસ ભલા, એક સહસ હાથી ગુણ નિલા. ૨૪

રથ રૂડા જસ સોલ હજાર, ત્રિસહસ કુંભ ઘૃત તેલહ સાર;
ત્રિઇ સહસ ખાંડી પોતઇ ધાંન, હલ હજાર સંખ્યા તસ માંન. ૨૫

મંદિર પાંસસેં પાંચસઈ હાટ, સકટ પંચસઇ સુંદર ઘાટ;
સભા [1]પંચસઈ વાહન સાર, સંખ્યા તેહની પાંચ હજાર. ૨૬

[2]અસી હજાર દૂઝય જસ ગાય, સકલ સેનની કહું સંખ્યાય;
અગ્યાર સહસ હાથી ગાજતાં, પંચાસ સહસ તિહાં રથ વાજતાં ૨૭

અગ્યાર લાખ વાજી વિસ્તાર, પાલા પુરૂષ તિહાં લાખ અઢાર;
સહસ ઉંટની સંખ્યા જોય, કૂંમારપાલનઇ પોતઇ હોય. ૨૮

ઈમ નીજ ધનની સંખ્યા કરી, પાતક દ્રવ્ય મુંકયો પરિહરી;
ઈમ રાજા બહુ ધરઇ વિવેક, શ્રીગુરૂ કહઇ કથા તિહાં એક. ૨૯

અલ્પ સંસારી જે નર હોય, ભવ્ય જીવનું લક્ષણ જોય;
મુગતિતણી અભિલાષા કરઈ, તે નર લોભ તણઇ પરિહરઈ. ૩૦

લોભઈ લાગા લક્ષણ જાઈ, અતિ લોભઇ નર દૂખીઓ થાઇ;
ચ્યાર પુરૂષની સુણયો વાત, અતિ લોભનો કહું અવદાત. ૩૧

તે ચ્યારઇ ધન કારણિ ગયા, કર્મયોગ તે તરસ્યા થયા;
વલ્મીક એક દેખાઈ તસ ઠામ, સહી સરાડઈ ચઢસ્યઇ કામ. ૩૨

શિખર ચ્યાર વલ્મીકનઇ પાસ. તે દીઠાં જવ મન ઉલાસ;
એક કહઇ એ ભાંજો વલી, પીઉ નીર [3]નર નિર્મલ ગલી. ૩૩

---

૧ પાચ. ૨ ઇસિ. ૩ એ.

શિખર એક ભાંજ્યું જેટલઈ, જલ મીઠું પ્રગટિઉં તેતલઇ;
પીધું નીર પોટલીઆ ભર્યાં, બીજા શિખર ઉપરિ [1]તવ ફર્યા. ૩૪

ચુંગલશિખર તિહાં ભાંજ્યું [2]જાણ, કનકતણી તિહાં પ્રગટિ ખાંણ;
તૃષ્ણા તવ વાધિ અતિ ઘણી, ત્રીજું શિખર જોયું [3]તેણઇ ખણી. ૩૫

દીઠી રતન તણી જવ રાસિ, ચ્યાર પુરૂષ હરખ્યા ઉલાસ;
ચઉથૂં શિખર હવે ભાંજો સહી, અસું વચન મુખિ બોલ્યા [4]તહીં. ૩૬

ચઉથો કહઇ મુઝ સુંણુયો વાત, અતિ તૃષ્ણા કીજઇ નવિ ભ્રાત;
પુણ્યઈં પાંમ્યા છો અતિઘણું, તો મન થીર રાખો આપણું. ૩૭

ત્રિણિ પુરૂષ તિહાં બોલ્યા અસું, ચઉથા તું નવિ જાણઇ કિસું;
જો તુઝનઈં ધન વાલ્હું નહીં, તો [5]સું કાજી રહ્યો [6]તુ આંહિ. ૩૮

ચઉથો તવ ધન હીંડયો ગ્રહી, સોય [7]વચન વન [8]દેવઇ લહી;
તેહનઇં ઉપાડી મુકીઓ, પોતાનઇ મંદિર ઢૂકીઓ. ૩૯

ત્રિણિ પુરૂષ [9]તે વનમાં રહ્યા. મહા લોભી તે સઘલા [10]કહ્યા;
તેણઇ ત્રિણે તિહાં કીધું એહ, ચઉથૂં શિખર ભાંજઇ[11]તિહાં તેહ ૪૦

શિખર વેદ ભાંજઇ જેટલઇ, વિખધર પ્રગટ થયો તેટલઇ;
બાલિ ભસ્મ કર્યા તેણઇં ઠામિ, ત્રિણિ પુરૂતા જમનઇ[12]કામિ. ૪૧

લોભ રહિત નર હુંતો જેહ; દોઈ ભવિં સુંખ પાંમ્યો તેહ;
તે પણિ દીસઈ તે સાથનો, અસ્યો પરણાંમ તુહઈ નાથનો. ૪૨

સહી તું સુ ભગતિનો ભજનાર, તેણઇ તૂઝનઈં નહી લોભ લગારિ;
અસ્યાં વચન ગુરૂનાં સાંભલી, બહું પરિગ્રહ નૃપ મુંકઇ વલી. ૪૩

---

૧ જઈ. ૨ જામ. ૩ તિહાં. ૪ રહી. ૫ સ્યે. ૬ છે. ૭ વાત. ૮ દેવ્ય. ૯ જે. ૧૦ થયા. ૧૧ તઉ. ૧૨ ગામિ

હવઇ કહું નૃપ ઋદ્ધિનું માંન, પટ કોટી સોવન નિધાંન;
અષ્ટ કોડિ રૂપીઆ લહું, અવર ઋદ્ધિ પણિ પોતઈ કહૂં. ૨૩

મણિ દશ સહસ તુલા તે માંન, બીજાં કોડિ બદ્ધ નિધાંન;
પાંચ લાખ વાજી જસ ભલા, એક સહસ હાથી ગુણ નિલા. ૨૪

રથ રૂડા જસ સોલ હજાર, ત્રિસહસ કુંભ ઘૃત તેલહ સાર;
બિઇ સહસ ખાંડી પોતઇ ધાંન, હલ હજાર સંખ્યા તસ માંન. ૨૫

મંદિર પાંસસેં પાંચસઈં હાટ, સકટ પંચસઇ સુંદર ઘાટ;
સભા [1]પંચસઈં વાહન સાર, સંખ્યા તેહની પાંચ હજાર. ૨૬

[2]અસી હજાર દૂઝય જસ ગાય, સકલ સેનની કહું સંખ્યાય;
અગ્યાર સહસ હાથી ગાજતાં, પંચાસ સહસ તિહાં રથ વાજતાં ૨૭

અગ્યાર લાખ વાજી વિસ્તાર, પાલા પુરૂષ તિહાં લાખ અઢાર;
સહસ ઉંટની સંખ્યા જોય, કૂંમારપાલનઇ પોતઇ હોય. ૨૮

ઈમ નીજ ધનની સંખ્યા કરી, પાતક દ્રવ્ય મુંક્યો પરિહરી;
ઈમ રાજા બહુ ધરઇ વિવેક, શ્રીગુરૂ કહઇ કથા તિહાં એક. ૨૯

અલ્પ સંસારી જે નર હોય, ભવ્ય જીવનું લક્ષણ જોય;
મુગતિતણી અભિલાષા કરઈ, તે નર લોભ તણુઇ પરિહરઈ. ૩૦

લોભઈ લાગાં લક્ષણ જાઈ, અતિ લોભઇ નર દૂખીઓ થાઇ;
ચ્યાર પુરૂષની સુણયો વાત, અતિ લોભનો કહું અવદાત. ૩૧

તે ચ્યારઇ ધન કારણિ ગયા, કર્મયોગ તે તરસ્યા થયા;
વલ્મીક એક દેખઈ તસ ઠામ, સહી સરાઉઈ ચઢસ્યઇ કામ. ૩૨

શિખર ચ્યાર વલ્મીકનઇ પાસ. તે દીઠાં જવ મન ઉલાસ;
એક કહઇ એ ભાંજો વલી, પીઉ નીર [3]નર નિર્મલ ગલી. ૩૩

---

૧ પાચ. ૨ ઇસિ. ૩ એ.

શિખર એક ભાંજ્યું જેટલઈ, જલ મીઠું પ્રગટિઉ તેતલઇ;
પીધું નીર પોટલીઆ ભર્યા, બીજા શિખર ઉપરિ [1]તવ ફર્યા. ૩૪

ચુંગલશિખર તિહાં ભાંજ્યું [2]જાણ, કનકતણી તિહાં પ્રગટિ ખાંણ;
તૃષ્ણા તવ વાધિ અતિ ઘણી, ત્રીજું શિખર જોયું [3]તેણઇ ખણી. ૩૫

દીઠી રતન તણી જવ રાસિ, ચ્યાર પુરૂષ હરખ્યા ઉલાસ;
ચઉથૂં શિખર હવે ભાંજો સહી, અસું વચન મુખિ બોલ્યા [4]તહીં. ૩૬

ચઉથો કહઇ મુઝ સુંણુયો વાત, અતિ તૃષ્ણા કીજઇ નવિ ભ્રાત;
પુણ્યઈ પાંમ્યા છો અતિઘણું, તો મન થીર રાખો આપણું. ૩૭

ત્રિણ્યિ પુરૂષ તિહાં બોલ્યા અસું, ચઉથા તું નવિ જાણઇ કિસું;
જો તુઝનઈ ધન વાહલું નહીં, તો [5]સું કાજી રહ્યો [6]તુ આંહિ. ૩૮

ચઉથો તવ ધન હીંડયો ગ્રહી, સોય [7]વચન વન [8]દેવઇ લહી;
તેહનઇં ઉપાડી મુકીઓ, પોતાનઇ મંદિર ઢૂકીઓ. ૩૯

ત્રિણ્યિ પુરૂષ [9]તે વનમાં રહ્યા, મહા લોભી તે સઘલા [10]કહ્યા;
તેણઇ ત્રિણે તિહાં કીધું એહ, ચઉથૂં શિખર ભાંજઇ[11]તિહાં તેહ ૪૦

શિખર વેદ ભાંજઇ જેટલઇ, વિખધર પ્રગટ થયો તેટલઇ;
બાલિ ભસ્મ કર્યા તેણઇં ઠામિ, ત્રિણ્યિ પુહતા જમનઇ[12]કામિ. ૪૧

લોભ રહિત નર હુંતો જેહ; દોઈ ભવિં સુંખ પાંમ્યો તેહ;
તે પણિ દીસઈ તે સાથનો, અસ્યો પરણાંમ નુહઈ નાથનો. ૪૨

સહી તું સુ ભગતિનો ભજનાર, તેણઇ તૂઝનઈ નહી લોભ લગારિ;
અસ્યાં વચન ગુરૂનાં સાંભલી, બહુ પરિગ્રહ નૃપ મુંકઇ વલી. ૪૩

---

૧ જઈ. ૨ જામ. ૩ તિહાં. ૪ રહી. ૫ સ્યે. ૬ છે.
૭ વાત. ૮ દેવ્ય. ૯ જે. ૧૦ થયા. ૧૧ તઉ. ૧૨ ગામિ

પંચ અતિસાર છંડઈ [1]તેહ, ધન ધાન નઇ [2]મંદિર જેહ;
સોનું રૂપું સાતે ધાત, દુપદ ચઉપદની જે જાતિ. ૪૪..

દૂહા.

પંચ અતિચાર પરિહરઇ, આરાધઇ વ્રત સાર;
છઠું વ્રત [3]અંગિ ધરઈ, જીમ પાંમઈ ભવપાર. ૪૫

ચઉપઇ

છઠું વ્રત નૃપ પાલઇ આજ, ચિહુંદસિ માંન કરઇ મહારાજ;
પાંચ અતિચાર ટાલઇ જેહ, ઉંચા નીચાં ત્રીચ્છા તેહ, ૪૬

હવઇ સાતમું વ્રત વિચાર, ભોગ પ્રભોગ નાંમઈં સંભારિ;
કુંમારપાલ પાલઈ ગહગહી, ચઉદ નીમ સંભારઈ સહી. ૪૭

સચિત એક જે નીલાં પાંન, બીડા આઠતણું તે માંન;
દ્રવ્ય આઠ લિઇ ધરી વિવેક, ચાતુરમાસ વિગય ઘૃત એક. ૪૮

સદા લિઈ એકાસણ આહાર, નિશા સમય કરવો ચઉવિહાર;
નીલાં પાંન ચઉમાસઇ નહીં, અભક્ષ દોષ ન લાગઈ કહીં, ૪૯

એક દિવસ નૃપ કુંમરનિરંદ, ભોજન ભુંજઇ નરનો ઇંદ્ર;
ઘેબર મીઠાં કરતો આહાર, મંસ સાંભર્યું તેણીવાર. ૫૦

પશ્ચાતાપ કરઇ નરનાથ ચિંત, જાંણઈ પાડું મુખના દંત;
અસ્યો અવિચાર અવલોકીકરી, ગુરૂ પાસઈં આવ્યો પરવરી. ૫૧

નિજ ગુરૂ આગલિ કહી કથાય, હેમસૂરિ કહઇ સાંભલિ રાય;
દંત ઉપરિ તે કરઇ ક્રોધ, ન સૂંણ્યો જેણિં ગુરૂનો બોધ. ૫૨

નંદિખેણ નઇ ધમિલ્લ જેહ, દઢ પ્રહારી નર કહીઇ તેહ;
આરામ નંદન સાંહસું જોઇ, [4]કાષ્ટ ભક્ષણ ન કરતા સોય. ૫૩

---

૧ ધીર. ૨ ખેમસો ચીર. ૩ અંગઇ. ૪ આપઘાત ન કરતા સોય.

તેહનઈ સુગુરૂ મિલ્યા જોઅંતિ, તેતો અઇહિ ઉંચી પંતિ;
તું પ્રતિબોધ સુણો નૃપ આપ, જીન પ્રાસાદ કરે જાય પાપ. ૫૪

તુજ મુખમાં બત્રીસહ દંત, તેતાં ભુવન કરઈજિ અત્યંત;
શ્રીજીન પ્રતિમા માંડી કરી, ધૂઓ પાપ આલસ પરિહરી. ૫૫

બત્રીસ થડો બાંધઇ પ્રાસાદ, ધજ તોરણ તિહાં ઘંટા નાદ;
સાત હાથ પ્રવાલા તણી, કીધી પ્રતિમા ત્રિભુવન ધણી. ૫૬

દોય ધોલા દોય કાલા રંગિ, બિ રાતા બિઇ નીલઇ અંગિ;
કંચણ વરણ સોલ જીણંદ, કરઇ બિંબ તિહાં કુમરનિરંદ. ૫૭

પાપભીરૂ એહવો નિરીસ, અનંતકાય મુંક્યાં બત્રીસ;
સદોષ વસ્ત વલી બીજી જેહ, કુંમારપાલ [1]મુંકી તેહ. ૫૮

ઢાલ.

પર્વતમાંહિ વડો મેરૂ હોઇ—એ દેશી.

રાગ દેશાખ.

પાંચ અતીચાર એહના ટાલઈ. અચિત ઠામ તે સચિત નિહાલઇ;
અચિત્ત વસ્ત સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ, એ ટાલઇ નૃપ જાંણી અશુદ્ધ. ૫૯

ઉપક દુપક તુછ ઓષધી કહીઇ, ભક્ષ કરતાં સુખ કિમ લહીઇ;
ઓલા ઉબી પુંખ ન ખાય. પાપડીઉ પરિ પ્રેમ ન [2]લાઇ, ૬૦

વ્યાલૂ અસૂરિઉં તે નવિકીજઇ, ઉદય વિના મુંખિ અન્ન ન દીજઇ;
એણીપરિ નૃપ રાખઇ આચાર, રાજી કરંતાં પ્રતિ સંસાર. ૬૧

દૂહા.

[3]પ્રતિ સંસારી નૃપ કહિઓ, પાલઇ વ્રત સુસાર;
કર્માદાન પનર તજઇ, ધન ધન નૃપ અવતાર. ૬૨

૧ છંદિ. ૨ જાઇ. ૩ અલપ.

ચઉપઇ.

ભાડાન તણો વિસ્તાર, અભડ અનોપમ રાખઇ સાર;
વનપાટા તે નૃપ નવિ કરઇ, માતિંગ ધન સઘલું પરિહરઇ. ૬૩
લોહુ . ભાલા ઈંટા જેહ, અગનિ કર્મ નવિ કરતો તેહ;
ભાડી કર્મનો જે વ્યાપાર, વહલિ ગાડલાં નહીં નિરધાર. ૬૪
ભાડી. કર્મ ગાડલાં વહઇલી, ભાડા હેતુ ન [1]લેવું વહઇલ;
ફોડી કર્મ કહીઇ જેહ, સરોવર કુઆ ન ખણાવઇ તેહ. ૬૫
પુણ્ય કાજી તો જયણા કહી, દંત વાણિજ્ય તે છઠું સહી;
દંત ચરમ નૃઇ નખલા જેહ, કસ્તુરી મણિ કહીઇ તેહ. ૬૬
મોતી પોઇ સાગ્ગાગરિ જઇ, ચરમ ન લિઇ નૃપ નિશ્ચઈ સહી;
લાખ વાણિજ્ય તે કીઓ નિષેધ, લાખ ધાવડી મહુડાં છેદ. ૬૭
સાજી સાબૂ સોમલ ખાર, વલી વછનાગ નહીં વ્યાપાર;
મીઠું તેલ અરણેટો ગલી, તેહના ઠાંણ નૃપ મુંકઈ વલી. ૬૮
રસ વાણિજ્ય તે કહુ અસૂધ, માંખણ ચીઠ નેં ત્રીજો મધ;
કેસ વાણિજ્યનું ન કરઇ કર્મ, નૃપ પાલઇ શુદ્ધ શ્રાવક ધર્મ. ૬૯
દુપદ ચઉપદ લાભજે કાજી, સોય કર્મ નૃપ કરતો તાજી;
વિસ વાંણિજ્યનો નહીં વ્યાપાર, લોહાનાં ન કરઇ હથીઆર. ૭૦
યંત્ર પીલણ ઘરટી ઉખલા, ઘાણી કોહલૂ નઈ મુસલા;
એ ન કરઇ નૃપ પુંસ્યનઈ કાંમિ, શાસ્ત્ર ભાવ રાખઇ સહુ ઠાંમિ. ૭૧
નાલ છેદનું ન કરઇ કર્મ, જો મનિ જાણઈ સુધો ધર્મ;
દવ દેવાનું નૃપ પચ્ચખાણ, જીમતિમ રાખઇ પરનાં પ્રાણ. ૭૨
કુઆ, તલાવ, દ્રહ વાવ્યો જેહ, તે ન ગલાવઇ ઉત્તમ દેહ;
અસતી પોખ તજઇ નિરધાર, [2]સુક સ્વાંન તજઈ મહારાજ. ૭૩

---

૧ લેતો બયલ. ૨ નહિં સુક સ્વાનને માંજાર.

દૂહા.

કર્મ પનર નૃપ પરિહરઇ, ધરઇ સુધર્મ વિચાર;
અષ્ટમ વ્રત અંગિ ધરઇ, સફલ કરઇ અવતાર. ૭૪

ઢાલ.

તું ચઢીઓ ઘણ માન ગજે—એ દેસી—રાગ ધનાશ્રી.

વ્રત આઠમું ઈમિ પાલતો એ, ટાલઈ અનર્થદંડ તો;
ખેલા નાટિક પેખણું એ, નવિ જૂઈ પાખંડ તો. ૭૫
વાધ છાલી નવિ ખેલતો એ, નૃપ મન વારઇ આપ તો;
સેત્રુંજ બાજી સોગઠાં એ, નહીં નૃપ તેહનું પાપ તો. ૭૬
નૃપ નવિ ખેલઇ જૂવટું એ, ન કરઈ ગુણની હાણિતો તો;
નૃપ નલ દમદંતી પાંડવા એ, દૂતઈ દૂખીઆ જાણી તો. ૭૭
રાજકથા નઈ સ્ત્રી કથા એ, ભક્ત કથાનો ત્યાગ તો;
દેસ કથા નૃપ જો કરઇ એ. ૭૮
હીંચોલે નવિ હીચતો એ, જલઈ ઝીલઇ સું હોય તો;
પાપ કરંતાં પ્રાંણીઓ એ, મોક્ષ ન પહોતો ક્રોય તો. ૭૯
ભીંસા ઘેટા બોકડા એ, કુકટ નઇ માંજાર તો;
મલ્લ વઢતા નવિ જોવતો એ; એ પેખે સુર સાર તો. ૮૦
ચોર સતી નઇ બાલતા એ, નૃપ નવિ જોવા જાય તો;
મન મયલું એણઇ થાંનકઇ એ, અશુભ કર્મ બંધાય તો. ૮૧
ચિહું ભેદે અનર્થદંડ, ટાલઈ જાંણી અસાર તો;
આર્ત ધ્યાંન નઇ રૂદ્ર ધ્યાંન, પાપોપદેસ હથીયાર તો. ૮૨
માટી કણહ કપાસીઆ એ, નીલ ફુલિ જલ જેહ તો;
કાજ વિના નવિ ચાંપતો એ, કુંમરનરિંદ તેહ તો. ૮૩

જલ તક્ર ઘી તેલના એ, ભાજન ભાવિ ઢંકિ તો;
ઉઘાડા નવિ મુંકતો એ, જીવ પડઇ અસંખ્ય તો. ૮૪

ચુલા સાલકી પાપડા એ, પંજર ન રાખઇ રાય તો;
બંધન મહુનાઈ ટોડેલું એ, સુખ મહુ નહીં જ સુહાય તો, ૮૫

પાંચ અતીચાર ટાલતો એ, કંદર્પ રાગ કુંભાખિ તો.
કાય કુચિષ્ટ પાપોપગરણ, ભોગઇ બહુ અભિલાષ તો. ૮૬

દુહા.

એ વ્રત બાંધ્યું આઠમું, તુંમું સોય નિધાંન;
સામાયિક વ્રત પાલીઇ, રાખી ચોખું ધ્યાંન. ૮૭

ઢાલ.

કાજ સીધાં સકલ હવઇ સાર—એ દેસી—રાગ—આસાઉરી.

સામાયક વ્રત નૃપ પાલઇ, કીધા કઠિણ કર્મ [1]તિહાં ગાલઇ;
નિત્ય સામાયક બિ કરતો, મુખ્ય નીમ વ્રત [2]નૃપ ધરતો. ૮૮

એહના પાંચ અતીચાર આખઇ, મન વચન કાયા થિર રાખઇ;
જેણઇ આરત રૂદ્ર ધ્યાંન ધ્યાયો, તેણઈ મુગતિ નહુ પાયો. ૮૯

અણ પૂંજઈ આથો ચાલઇ, મુખિં ઉઘાડઇ બોલ આલઇ;
એમ અંગી અતીચાર આવઇ, પરભવિ જાતાં નવિ ફાવઇ. ૯૦

દુહા.

પરભવિ જાતાં તે સુખી, જે વ્રત પાલઇ સાર;
કારણ પણઇ નૃપ નવિ ચલ્યો, સુંણયો તે અધિકાર. ૯૧

ચઉપઈ.

[3]એક દિવસ સાકંભરી રાય, પૂરણ નામિં તે કહઇવાય;
કુંમારપાલ બગનિ ભરતાર, તેહનઇ ગજ રથ અશ્વ અપાર. ૯૨

---

૧ નૃપ. ૨ મણિ. ૩ એક અવસરિ.

તે બઈઠો નિજ નારી સંગિ, સારિ પાસા રમતો મન રંગિ;
લેઇ સોગઠી દેતો હાય, કહઈ મુંડાસરિ [1]મારો ધાય. ૯૩
ત્રિણ્યુવાર શબ્દ ઇમ કહ્યો, નિજ નારીઇ નવિ સાંસહ્યો;
નારિ વાર્યો નિજ ભરતાર, કઠિણ વચન ઇમ બોલ્ય અસાર. ૯૪
માહરી લાજ ન રાખઈ તોય, કુંમારપાલ સાંહમું તું જોય;
મારિ નિવારી તેણઇ રાય, તુ કિમ મુનિવર સરિ દિઇ ઘાય. ૯૫
કહઇતું હુઇ તે મુઝનઇ કહો, પણિ લાંબી જીભઇ ઇમ વહો;
શ્રી ગુરૂદેવ નઇ ત્રીજો ધર્મ, નંઘા કરતાં પાતગ કર્મ. ૯૬
નારી વચને ખીજ્યો રાય, પાટુ પ્રાહાર કર્યો તેણઇ ઠાય;
જા ! તુઝ બંધવ નહીં કહઈ નારિ, હુંસિ મ રાખીસ હઇઆ મઝારિ. ૯૭

દુહા.

હુંસિ મ રાખીસ કામની, કહઇ જાઇ બંધવ વાત,
વેગ ચઢાવી લાવજે, દેખાડું મુઝ હાથ. ૯૮
નારી કહઇ સુંણિ કંત તું, ત્રિણઇ અવગુણ ઠામ;
સોનઈ જોડા કીટ પંખ, ત્રીજું તુંઝ અભિમાંન; ૯૯
શક્તિ વિના નર કેટલા, માંન કરઇ બહુ પઈરિ;
રણ પંડિત દીસઇ ઘણા, સૂરપણું નિજ ઘઇરિ. ૧૦૦

કવિત્ત.

તારા તુછ બલ તિહાં લગઇ, જીહાં નવિ ઉગ્યો ચંદ;
મયગલ મદબલ તિહાં લગઇ, જાં સીહ કરઇ ગતિ મંદ. ૧
અગનિઝાલ બલ તિહાં લગઇ, ઘનઇ જીહાં નીર ન નાંખ્યો;
મુઢમતિ બલ તિહાં લગઇ, સુગુરૂ ચરણ ન પાંમ્યો.

---

1 માર.

મણિધર મંદિઅલ મિંહાં લગઇ, ગુંદ ન લડિઓ જીહાં લગી;
ભરતાર નૃપ બલેં તિહાં લગઇ, જીહાં કુંમર બેઠિ તુઝ ન હતી. ૨

દૂહા.

કુંમારપાલ બલીઓ બહુ, તઈ નવિ ચાલઇ ત્યાંહિ;
વચન વાદ સાનઇ કરઈ, માંન તજ્યે મન માંહિં. ૩

ઢાલ.

મનોહર હીરજીરે—એ દેસી—રાગ પરજીઓ.

મૂર્ખ માંન ન કરસ્યો કોઇ, એ દ્રષ્ટાંતજ જોઇ;
રાવણ સરીખોઇ સીસ ગમાવઈ, લંકા નગરી ખોઇ. ૪

નર સહુ સાંભલોરે—

માંન મ કરસ્યો ભાઈ, શ્રેણિક માન કીઉં મૃગ હણતાં,
તો લહી દુરગતિ ખાઇ. નર૦ આંચલી.

ભીમસેનભડ બલીઓ જગમાં, ભ્રાત યુધિષ્ઠિર જેહો;
કુંભ કર્ણ સરિ તું બલમાંહિ, ગુડણ લાગો તેહો—નર. ૫
કોણી રાજા અતિ અભિમાની, માંન થકી નવિ ખસીઓ;
ગૂફા બારણઇ તે નર બલીઓ, જઇ નરગાદિક વસીઓ—ન. ૬
જરાસિંધુ પણિ કૃષ્ણઈ માર્યો, ચમરેંદો [1]સુર હાર્યો;
સનતકુંમારનઈ રોગઇ પીડયો, કંત રહઇ તું વાર્યો—ન. ૭

દૂહા.

એણે વચને નૃપ ખીજીયો, ચઢીઓ સબલ કષાય;
નારી પગની વાણહી, સીખ કસી દિઈ રાય. ૮
જસ ધરિ બેટી લાડકી, ધરિ કામિનીકેરી સીખ;
શ્રાવણ વિતાઈ હલ કરઇ, એ ત્રિણઇ માગઇ ભીખ. ૯
ધિગ્ નારિના વચનઈ ધિગ્ તે કુંમરનિરંદ;
ધિગ્ તે શ્રી જીનધર્મનઈ, ધિગ્ તે હેમસૂરિંદ. ૧૦

---

૧ પણ.

એણે વચને રાણી તપી, ચાલી પીહરિ ઉઠી;
ભૂપતણાઈ મુખિ ઇંમ કહ્યું, જીભ કઢાવું પુંઠિ. ૧૧

ચઉપઇ.

અસ્યું કહીનઇ ચાલી જસઈ, બ્રાહ્મણ એક બોલાવ્યો તસઇં,
રે ! જોસી ! પાટણમાં જઇ, જાંણ કરો રાજાનઇં સહી. અ૧
લેઇ આગ્ના રાંણી તણી, ચાલ્યો બ્રાહ્મણ પાટણ ભણી;
દીઠા લોક તિહાં અદ્ભૂત, પાટણિ આવ્યો બ્રાહ્મણ દૂત. બ૧
મોટી ડાઢી મુછિ હીણ, કાલા રંગઇં કાયા ખીણ;
મોટું માથું હીણ નિલાડ, વંક વદન નઇ ગાલે ખાડ. ક૧
રાસભ દંત અનઇ હોઠાલ, આંખિ ગલઇ મુખિ ચૂઇ લાલ;
સુંદર નાક જાણે ડેડકૂં, અશુભ ગલઈ તે માંહિં થકું. ખ૧
ટુંકી કોટિં લાંબો નલો, જાંણે પરબતનો વાદલો;
હાથ પાયની સોભા ઘણી, જાંણે ગાડાની પીજણી. ૨
કહઇડિ કોઢિ સરીખો લાંક, વાંસો જાણે વાંહણી વાંક;
પહઇરી ઝૂલડું નઈ સંચર્યો, જાંણે ધૂલિ કોથલ ભર્યો. ૩
કટિ ચુંથો બાંધી હીંડીઓ, જીમ કોઠી ચાપડ ભીડીઓ;
રૂપહીણ દીસઇ વિકરાલ, એકવડો જે ગુણ મુખિ વાચાલ. ૪
ફાંટું ધોતીઉ સાંધ્યું બહુ ભાતિ, જાંણું કરવતું લીધુ હાથિ;
મસ્તગ ફાલ ફરકઇ ચોટલી, પાછલિ આટાની પોટલી. ૫
એ બ્રાહ્મણનું અસ્યું સ્વરૂપ, પોલિં પઇઠો દરિદ્ર રૂપ;
હઇઇ વિચારઇ ઉભો રહી, કોઇક પુરૂષ નઈ પૂછું સહી. ૬
અસ્યું કહી ભટ ચાલ્યો નીમ, બાંભણ એક મલ્યો નર તાંમ;
પૂછી વાત તેહનઈ સરિ નાંમિ, કુંમારપાલ મલસ્યઇ કુંણ ઠામિ. ૭
કુંમારપાલ બાંભણ નઇ વયર, બોલતો નવિ આંણઇ મહઇરિ;
તિહુયણપાલ સુત જીવત મૂઓ, જે બાંભણનો વયરી હુઓ. ૮

કહિણુવચન સુણિ બોલ્યોજસઈ, દૂતઈ દૂખ વીસાર્યો તસઈ;
રે! બાંભણ! કહું સાંભલિવાત, પૂરાં કહીંઇ ન થાય સાત. ૯

દૂહા.

સાગર વિપ્રા ડાકિણિ જુઆ, અગનિ જમ (જગિ) રાય;
કવિ કહઇ સાત અધૂરડાં, પૂરા કિમઇ ન થાય. ૧૦

ચઉપઈ.

અસું કહી ચાલ્યો બાંભણો, હડી માર દીઠો આણમણો;
જઇ પૂછઈ બાંભણ તસ વાત, કિહાં મિલસ્યઇ પાટણનો નાથ. ૧૧
ખીજી બોલ્યો તે નર તાંમ, કુંમારપાલ તુઝ કિસું કાંમ;
તું ભીખારી હેરૂ જસ્યો, રાય સરીખો સંબંધ કિસ્યો. ૧૨
ઉધંડતો નર બોલ્યો બોલ, પંડિઇ પરખ્યો ખરો નિટોલ;
પરીઉઠૂંચુ પૂછું હું કુંણભાતિ, જીમ જણાવઇ એહની જાતિ. ૧૩
હડી માર કહીઓ બિલાડ, જગનઈ ભુંડુ વંછઇ ચાડ;
વૈદ મસાણી બંદીવાન. એ સાતઇનું મયલું ધ્યાંન. ૧૪
અસ્યુ કહી નર આઘો પલ્યો, એક નરઆગલિ અર્યંક મિલ્યો;
રાય અર્થરિ પૂછી નર જસઈ, આઘો આભડીસ બોલ્યો તસઈ. ૧૫
ખીજી દૂત કહઇ રે!, દુષ્ટ!, ખાય અસું બોલે પાંપિષ્ટ;
બ્રાંહ્મણ નઈ નંદઇ કુણ કામિ, આભડ છેડિના કહું તુઝ કાંમ. ૧૬
પુત્રી વિકરે પરસ્ત્રી રંગ, પરભાતિ પાપીનો સંગ;
મૂરખ દેવ તણું ધન ખાય, જીવ હણી નઈ ઉદરિ ભરાય. ૧૭
પર નિંધા કરતો નર જેહ, પર ભોજનઈ તૃસા તેહ;
કવિ કહઇ સો કુંભઈ નાહઇ, સાત આભડછેટિ કહી ન જાય. ૧૮
અસ્યું કહી ભટ ચાલ્યો જાય, પંડિત ભેટિ હુઇ તસ ઠાય;
પૂછી વાત તસ રાજા તણી, તેણઇ નાખ્યો બાંભણ અવગુણી. ૧૯

દૂત કહઇ કેણે કારણ વઢઇ, રખે ગલે કો માહરઈ પડઇ;
વિનય કરંતાં વાંકો નમઇ, યાચક યાચક નઇ નવિ ગમઇ. ૨૦

પાડો પંડિત લુંડી જેહ, હાટ પડોસી કહીઇ તેહ;
મીઢો મલ્લ અનઇ માંગણાં, સાત અદેખા કાને સુણ્યા. ૨૧

અસું કહી ચાલ્યો વાચાલ, આગલિ એક મલ્યો નર બાલ;
પૂછિઉં કિહાં મલસ્યઇ ભૂપાલ, તે નર બોલ્યો આલ પંપાલ. ૨૨

ઝાંખો દૂત હુઓ મનમાંહિં, નિર્મલ બુદ્ધિ વિચારે તિહાં;
હું ન લહુ સહિ ખેતર કાલ, પરવેદન સું જાણઇ બાલ. ૨૩

રાજા બાલિક વિપ્રા ચોર, જમરો જગમાં પાડઇ સોર;
અગનિ પારધી કવિયણ કહઈ, પરવેદન સાતઇ નવિ લહઇ. ૨૪

અસું કહી નર ચાલ્યો જસઈ, સૂતો નર એક દીઠો તસઈ;
જઈ જગાડયો લાગી પાય, કહઇ કિહાં મલસ્યઇ પાટણરાય. ૨૫

તે દારિદ્રી જાતિ કબાડ, લેઈ કુદાલો ઉઠિઉ ધાડ;
આવિ દેખાડું પાટણ ધણી, રાય ગયો છઇ ઇંધણ ભણી. ૨૬

બાંભણ કહઇ મુઝ લાગું પાપ, ઉંદિર બીલથી પ્રગટિઓ સાપ;
સૂ સૂરે નર સહી એકલો, તું કબાડી સુતો ભલો. ૨૭

વાઘ સિંઘ ચિતર કુતિરા, માર્જારીનઈ પાપી નરા;
ભૂજંગ ભખઇ ઉંદિર એકલા, એ સાતઇ નર સૂતા ભલા. ૨૮

અસું કહી નર આઘો જાય, અમલી એક મિલ્યો તસ ઠાય;
પૂછી ખબરી રાજાની જસઈ, નાંખી ચરમનઇ બોલ્યો તસઈ. ૨૯

રે ! બાંભણ ! મુઝ દીધી ગાલિ, આહાંહણું તુજનઇ દેખાલ;
મારઇ પણિ માર્યું નવિ જાય, બાંભણ તવ બોલ્યો તસ ઠાય. ૩૦

શક્તિ વિના બહુ કરતો રીસ, સુપુરૂષનઇ નવિ નાંમઈ સીસ;
દાંન વિહુંણો વંછઇ માંન, વિદ્યા વિણુ કરતો અભિમાંન. ૩૧

કહિણવચન સુણિ બોલ્યોજસઈ, દૂતઇ દૂખ વીસાર્યો તસાઇ;
રે! બાંભણ! કહુ સાંભલિવાત, પૂરૂં કદાઇ ન થાય સાત. ૯

દૂહા.

સાગર વિપ્રા ડાકિણિ જુઆ, અગનિ જમ (જગિ) રાય;
કવિ કહઇ સાત અપૂરડાં, પૂરા કિમઇ ન થાય. ૧૦

ચઉપઈ.

અસું કહી ચાલ્યો બાંભણો, હડી માર દીઠો આગમણો;
જઇ પૂછઈ બાંભણ તસ વાત, કિહાં મિલસ્યઇ પાટણનો નાથ. ૧૧

બીજો બોલ્યો તે નર તાંમ, કુંમારપાલ તુઝ કિસું કાંમ;
તું ભીખારી હેર જસ્યો, રાય સરીખો સંબંધ કિસ્યો. ૧૨

ઉધડતો નર બોલ્યો બોલ, પંડિઇ પરખ્યો ખરો નિટોલ;
પરીઉકૂંચ્યુ પૂછું હું કુંણભાતિ, જીમ જણાવઇ એહની જાતિ. ૧૩

હડી માર કૂડીઓ બિલાડ, જગનઈ ભુંડુ વંછઇ ચાડ;
વૈદ મસાણી બંદીવાન. એ સાતઇનું મયલું ધ્યાન. ૧૪

અસ્યુ કહી નર આઘો પલ્યો, એક નરઆગલિ અર્ચક મિલ્યો;
રાય અર્ચરિ પૂછી નર જસઈ, આઘો આભડીસ બોલ્યો તસઈ. ૧૫

બીજો દૂત કહઇ રે!, દુષ્ટ!, ખાય અસું બોલે પાપિષ્ટ;
બાંભણ નઈ નંદઇ કુણ કામિ, આભડ છેડિના કહું તુઝ ઠાંમ. ૧૬

પુત્રી વિક્રેરા પરસ્ત્રી રંગ, પરભાતિ પાપીનો સંગ;
મૂરખ દેવ તણું ધન ખાય, જીવ હણી નઈ ઉદરિ ભરાય. ૧૭

પર નિંદા કરતો નર જેહ, પર ભોજનઈ તૃષા તેહ;
કવિ કહઇ સો કુંભઈ નાહઇ, સાત આભડછેટિ કહી ન જાય. ૧૮

અસ્યું કહી ભટ ચાલ્યો જાય, પંડિત ભેટિ હુઇ તસ ઠાય;
પૂછી વાત તસ રાજા તણી, તેણઇ નાંખ્યો બાંભણ અવગુણી. ૧૯

દૂત કહઇ કેણે કારણ વહઇ, રખે ગલે કો માહરઈ પડઇ;
વિનય કરંતાં વાંકો નમઇ, યાચક યાચક નઇ નવિ ગમઇ. ૨૦

પાડો પંડિત લુંડી જેહ, હાટ પડોસી કહીઇ તેહ;
મીઢો મલ્લ અનઇ માંગણાં, સાત અદેખા કાને સુણ્યા. ૨૧

અસું કહી ચાલ્યો વાચાલ, આગલિ એક મલ્યો નર બાલ;
પૂછિઉં કિહાં મલસ્યઇ ભૂપાલ, તે નર બોલ્યો આલ પંપાલ. ૨૨

ઝાંખો દૂત હુઓ મનમાંહિં, નિર્મલ બુદ્ધિ વિચારે તિહાં;
હું ન લહુ સહિ ખેતર કાલ, પરવેદન સું જાણઇ બાલ. ૨૩

રાજા બાલિક વિપ્રા ચોર, જમરો જગમાં પાડઇ સોર;
અગનિ પારધી કવિંયણ કહઈ, પરવેદન સાતઇ નવિ લહઇ. ૨૪

અસું કહી નર ચાલ્યો જસઇ, સૂતો નર એક દીઠો તસઈ;
જઈ જગાડયો લાગી પાય, કહઇ કિહાં મલસ્યઇ પાટણરાય. ૨૫

તે દારિદ્રી જાતિ કબાડ, લેઈ કુહાલો ઉઠિઉ ધાડ;
આવિ દેખાડું પાટણ ધણી, રાય ગયો છઇ ઇંધણ ભણી. ૨૬

બાંભણ કહઇ મુઝ લાગું પાપ, ઉંદિર બીલથી પ્રગટિઓ સાપ;
સૂ સૂરે નર સહી એકલો, તું કબાડી સુતો ભલો. ૨૭

વાઘ સિંઘ ચિતર કુતિરા, માર્જારીનઈ પાપી નરા;
ભૂજંગ ભખઇ ઉંદિર એકલા, એ સાતઇ નર સૂતા ભલા. ૨૮

અસું કહી નર આઘો જાય, અમલી એક મિલ્યો તસ ઠાય;
પૂછી ખબરી રાજાની જસઈ, નાંખી ચરમનઇ બોલ્યો તસઈ. ૨૯

રે! બાંભણ! મુઝ દીધી ગાલિ, આહાંહણું તુજનઇ દેખાલ;
મારઇ પણિ માર્યું નવિ જાય, બાંભણ તવ બોલ્યો તસ ઠાય. ૩૦

શકતિ વિના બહુ કરતો રીસ, સુપુરૂષનઇ નવિ નાંમઈ સીસ;
દાંત વિહુંણો વંછઇ માંન, વિદ્યા વિણ કરતો અભિમાંન. ૩૧

શ્રી વીતારાગાય નમઃ

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે,

સંઘવી ઋષભદાસ કવિકૃત,

શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ.

ખંડ ૨ જો.

દુહા

પહઇલું માણસ દીસણું, બીજું માણસ વુંણ
ત્રીજું માણસ બોલકું, [૧]અવર પોસાઈ કુંણ ૪૩
બાંભણ કહઇ પ્રતિહાર નંઇ, રૂપિં કાહુ કરેસ
મેલવિ કુંમરનિરંદ નઇ, પૂછિઉં ઉત્તર દેસ. ૩૫

ચઉપઇ

બ્રાહ્મણ ભાટ પંડિત પ્રધાંન, વીણાથી ઉપજઇ અતિગાન;
દૂત કાર મુખ તિખાં હોય, વસ્ત્ર વિના ઋદ્ધિ પાંમઇ સોય ૩૬
અસ્યાં વચન ભાંખઇ ભટરાય, દરબારી રલીઆયત થાય;
ભેટાડયો બ્રાહ્મણ નરરાય, ભાખી દૂતઇ પૂર્વ કથાય ૩૭
સ્વાંમી સાંહમો પૂરણરાય, બોલ્યાં વચન કહ્યાં નવિ જાય
શ્રી દેવગુરૂ નઈ ત્રીજો ધર્મ, નંધા કરતો નાણઇ સરમ ૩૮
દેવલદેવી ભગની જસઈં, વિનય કરી નૃપ વાર્યો તસઈં
પાટૂ પ્રહાર કરઇ તેણઇ ઠાય, પડી ભોમી હુઇ મૂર્છાય ૩૯
તે રીસાવી આવઇ ઇહાં, કુંમારપાલ તુહ્મ બઇઠા જીહાં
ઉઠો ચઢો મમ કરો વિચાર, સૂર છતઇ એ સો અંધકાર ૪૦

૧ ચોથું

સીહ છતઇ મૃગ સસા સીઆલ, બોલઇ બરઇઇ મુંકઇ ફાલ
એણી વાતઇ હુઇ સીહનઇલાજ, કુંમર નિરંદ ચઢો મહારાજ ૪૧
બગની વાત સુંણી ભૂપાલ, કુંમરનિરંદ ચઢિઉ સમકાલ;
હય ગય રથ પાયક પરવર્યો, બેટગો બગની પ્રેમઇ ભર્યો. ૪૨

ઢાલ

રાગ—મારૂણી—સુકાવોરે મુજ ઘરનારિ એ દેશી.

કુંમારપાલ તણી તે બગની, આવી પાંટણ માંહિં રે;
ભૂપતિ આગલિ નિજ દુઃખ રોઇ, રોતી ન રહઈ ત્યાંહિં રે. ૪૩
અવધારો રે બંધવ વાત, એણઇ મુઝ નીર ઉતાર્યું રે;
જો ઝાલી આંણું તો જીત્યું, નહીં તરિ આપણુ હાર્યું રે અ. ૪૪
ગુરૂનઇ ગાલિ સુણી નૃપ ખીજ્યો, પ્રયાણ ભંભા વજડાવી રે;
અગ્યાર લાખ લેઇ દલ રાજા, વીંટી સાકંભરી આવી રે અ. ૪૫
અગ્યાર સહઇ સાંથિં ગજ ઘુંમઇ, રથ પાલા નહીં પારો રે;
નાલિ ગોલા ઢીકલીઉ લેઇ, કરતા માર અપારો રે અ. ૪૬
જાણ હતું રાજાનઇ જીહારઇ, સજ કર્યા રજપૂતો રે;
કટક જોવા કારણિ તેડયા, મોકલીઆ તિહાં દૂતો રે અ. ૪૭
દૂતઇ કટક નિહાલ્યુ ત્યાંહિં, પુંજણીઉ પલાંણુંઇ રે;
નીર ગલી વાવરઇ વિવેકઇં, જીવ જતન નિસાંણઇં રે અ. ૪૮
તઇ સીસ ધુંણાવ્યું ત્યાહિં, કુંમર નિરંદહ નિરખઇ રે;
રાય પૂછઇ તસ પ્રેમઇં, હાસ કરઇ કિમ હરખઇ રે અ. ૪૯
વાત કહી મુખિં માંડી, સાંભલિ કુંમર નિરંદો રે;
પુંજી પાય પલ્હાંણુંઇ ઠવતો, કિમ હણસ્યઇ અંગિ ઇંદો રે. અ. ૫૦
કુંમરપાલ નૃપ એણીપરિ બોલઇ, ન હણું વિણ અપરાધી રે;
જીવજંત કીટક જે કંથુ, તિણઇ નવિ આંણુ વિરાધી રે અ. ૫૧

મિત્ર તણઈં હું ચંદ સમાણો, શત્રુનઇ સૂર સરીખોરે;
માહરૂં બલ દેખાડું તુહ્મનઈં, સુમતિ કરી તુહ્મે નિરખો રે અ. ૫૨
કુંમારપાલ તિહાં દેખાડઇ, સાત કઢા અણાવઇ રે;
સાંગિતણઇ પ્રહારઈં પરોઇ, ગગનિ સોય ભમાવઇ રે અ. ૫૩

દુહા.

ચમત્કાર તે પાંમીઆ, વલ્યા તે પાછા દૂત;
પૂરણરાયનઈં જઇ કહ્યું, વયરી દલ્ન અદ્દભુત; ૫૪

ચઉપઇ.

વાત સુણી તેડયા વડવીર, કાજ કરેવા કુણ છઇ ધીર,
લાખ સોવન તસ કરૂં પસાય, જે જઈ મારઇ પાટણરાય. ૫૫
એણઇ અવસરિ નૃપ માલી જેહ, પૂરણરાય સું બોલ્યો તેહ;
સ્વામી એ છઈ થોડું કાજ, મારૂં કુંમરનિરંદહ આજ. ૫૬
કરી જૂહાર નર ચલ્યો સહી, છુરિકા એક છાની પાણિ ગ્રહી
ચાલી આવ્યો કટક મઝારિ, છલવા છલ્ન જૂઈ તેણઇ ઠારિ. ૫૭
અણઇ અવસરિ નૃપ કુંમર જેહ, અગડ અસી નર રાખઇ તેહ;
જાતા જીનમંદિર જેણઇ ગામિ, પૂજા ભગતિ કરઇ તેણે ઠામિ. ૫૮
આવ્યું દેવલ ઋષભ જીણંદ, પૂજણ ચાલ્યો કુંમરનિરંદ;
જીન મંદિર જઇ બઇઠો જસઇ, ઘાયક માલી પઇઠો તસઇ. ૫૯
કુંમારપાલ્ન પૂજાનઇ કામી, પૂષ્ફ લિઇ નૃપ તેણઇં ઠાંમિ;
પૂજઈ જીન પ્રતિમા મનિરંગિ, આણી ઉલ્નટ અધિકુ અંગિ. ૬૦
એણઇ અવસરિ નૃપમાલી જેહ, જઇ ગભારઇ પઇઠો તેહ; ૩૫
નૃપ મારેવા કરઇ ઉપાય, પણિ નવિ દિધુ જાય ઘાય. ૬૧
બાંભણ બંગની ન લહઇ વાત, કૃપી ન સમઝઇ ઉંચો હાથ;
અંધ નજાણઇ ગર્દભ ગાય, માલી ન સમઝઇ દેવો ઘાય. ૬૨

આંબા મુંબા મારઈ જસઈ, મંત્રીઈ નર દીઠો તસઈ;
બોલાવ્યો માલી તેણઇ ઠામિં, અડકી ઉભો તું કુંણ કામિ. ૬૩

હાકયો માલી તવ લહઇ ભગો, ઉદયન તવ તસ હાથિં ગ્રહ્યો;
ખોલી નર તિહાં જોયું જસઇં, પાલી પ્રગટ હુઇ તે તસઇ. ૬૪

યષ્ટિ મુષ્ટિ માર્યો સિરિ ખાંચિ, તાંણી બાંધ્યો અવલચબંધિ;
ઉદયન ભણઇ નર સાચું કહઇ, કહ.ચિ જીમ જીવતો રહઇ. ૬૫

તવ માલી બોલ્યો સરિનાંમ, આવ્યો નૃપ મારેવા કાંમિ;
પૂરણરાય મોકલીઓ સહી, પાપ કરેવા આવ્યો વહી. ૬૬

ભાખઇ માલી સાચી વાત, અનુકંપા આવી નરનાથ;
છોડાવીઓ નર માલી તણઇ, એ કાયર મુઝનંઇ શું હણઇ. ૬૭

જવલગઇ પુણ્ય પ્રતાપજ હોઇ, તવલગઇ સાંહમું ન જૂઇ કોઇ;
પૂર્વ પુણ્ય જીહારઇ ખૂટસ્યઇ. તિહારઇ બેટા વયરી થસઇ. ૬૮

તેણઇ કારણિ નર કહું છું અહો, માલીનઇ જાવાદ્યો તુહ્મો;
સીહડો સોય સુભટ નઇં હણઇ; નવિ કરડઇ સોહ લાકડ તણઇ. ૬૯

કરૂણાસાગર કુમરનિરંદ, છોડી મૂકયો માલી મંદ;
દેઇ દમામ ચઢિઓ રાય, સાકંબરીંઇ છુટયા જાય. ૭૦

દુહા

જઇ સાકંબરી ઢૂકીઓ, પાકવીઓ નિજ દૂત
નૃપ પૂરણ રણિ આવયો, કરસું યુદ્ધ અદ્ભુત ૭૧

ઢાલ

રાગ આસાઉરી સિંધુઓ

અદ્ભુત જાંણી બીહક ન આણી, ચઢીઓ પૂરણ રાય
વાજાં વાજઈ અંબર ગાજઇ, બેહુ દલ ભેલાં થાય ૭૨

ભંભા ભેરી વંક નફેરી, વાજઈ ત્રંબ નિસાણો,
ઢોલઇ ઢોલકી અતિ વિકરાલી, કાયર પડીઆ પ્રાણો ૭૩

નાલિ[૧] હવાઇ મુંકઇ ધાઇ, ચંદ્ર બાણુની જોડયો
કાયર કંપઇ કામિની જંપઇ, કહઇ મુઝ સંકટ છોડો ૭૪
ગુરજહ ગુપતી મારઇ છપતી, નાંખઇ તોબર વીરો
બાંણુ વિછૂટઈ આંગા ત્રૂટઇ, વેઢિ કરઇ વડવીરો ૭૫
નિજ જીવરખી ટોપી તીખી, હસીઇ મલઈ રણિ ભાલઇ;
સાંહમા ચાલઇ ધા બહુ ઘાલઇ, લીંચી સોમી ન હાલઇ ૭૬
સલઇ સજાઇ પઇસઇ ધાઇ મનમુંકી રણુ ઝૂઝઇ;
બેહુનર મલીઆ બેહુદલ ભલીઆ, [૨]ખેહઇ [૩]ભાણુ ન સૂઝઇ; ૭૭
અર્જુનદે ઉઠિઓ મેહલઇ મુંડિઓ, હાથે લાલ કમાંણ્યો;
રણુથી ટલવા પાછા વલવા, પૂરણરાયની આંણ્યો ૭૮
વીરમદે વઢતો અંગિ અડતો, કહઇ રણિ રાખું નાંમો;
લખદલ લાધું લુંણુજ ખાધું, તે કિમ કરૂં હરામો ૭૯
વેજો વાઘેલો હાથે ભાલો, [૪]અણુહાણો૩ જાય;
સ્વામી કારણિ ચડિઓ આરણુ, ન ગણુઇ રંક નઇ રાય ૮૦
ઇસરદે આવઇ રણુ ઝંપાવઇ, ન કરઇ આતમ સારો;
રણિ નવિ ટલીઇ કહો કિમ વલીઇ, મરવું એકજ વારો ૮૧
રણુમાં વઢતો અતિ આરડતો, નાંખિઇ દુદો દુણો
પુંઠિ ન દીજઇ હરાંમ ન કીજઇ, કુંમારપાલનુ લુંણો ૮૨
ભીમ ન ભાંજઇ રણુમાં ગાજઇ, ન ધરઇ નારી નેહો
બહુપરિ વઢીઇ રણુમાં પડીઉં, કુંકુમવરણી દેહો ૮૩
ખિત્રી પાલા અતિ વિકરાલા, કો નવિ જાઇ ભાગી;
કુંમરનિરંદહ પૂરણુગયંદહ, લોહ કડાકડી લાગી ૮૪
પાલઈ પાલા ઝૂઝઇ ઝાલા, અસ્ત્રઈ અસ્ત્ર અનેક
ગયવરઇ ગયવર રથઇં રથ ભડતા, અપત્ય યુદ્ધ નહિ રેખો. ૮૫

૧બંધુક ૨ રજ ધૂળ ૩ સૂર્ય ૪ ઉઘાડાપગે

દુહા.

અપત્ય યુદ્ધ નવિ દો કરઇ, બિહુ રણિ ઝૂઝઈ રાય;
એણઇ અવસરિ નૃપ પૂરણો, ચિતમાં ચિંતા થાય. ૮૬
અપત્ય યુદ્ધ કર્યા વિના, કિમ વલિ થારયઇ રાય;
બુદ્ધિ અસી પરિ[1] કેલવું, જીમ નૃપ નાઠો જાય. ૮૭
જીમ છલ બોલ્યું જૂત્રટઇ, તિમ પણિ રણિ સંગ્રામ;
કાંયક કપટ કર્યા વિના, નવિ જીવું એણઇ ઠામિ. ૮૮
પૂરણ વિચારી આપ મન, લીધાં કનક રતન;
કુંમારપાલના સુભટ નઈ, વહઇચી આપે ધન. ૮૯
કાંમણ મોહણ વસિકરણ, સેહે કાજ સમરથ;
જેણે દીઠે મુનિવર ચલે, તરૂણી પસારે હત્થ. ૯૦
સોવન ધન સુભટઈ લીઆં, ન કરઇ ઉંચો હાથ;
સેન મિઈ ચિંત્યું દેખિ કરે, ચિંતા થઇ નરનાથ. ૯૧
નૃપ દુખિઓ દેખી કરી, બોલ્યો સામલ માહાત;
સુર મિઇ ચિંત્યું દેખિ કરી, ચિંતા સી નરનાથ. ૯૨
જીહાં લગઇ તું ઉભો અહીં, જીહાં લગઇ કલિપંચાયણ;
જીહાં લગઇ હું સેવક આછું, તિહાં લગઇ ચિંતા મ આંણિ. ૯૩
ત્રિણ ત્રિભુવન નઇ ત્રિણિ જણ, જીપીસું એક એક;
સુર થઇ સાંહમો થયો, ચિંતા મ કરો રેખ. ૯૪
અસો થોડા રિપુ ઘણા, કાયર ઇંમ ચિંતેય;
એકહ સૂર્ય ઉગતાં, તારા કોડિ છયેય. ૯૫
સુર સુભટ નર પંચ જણ, કાયર સો પંચાસ;
આવી પડ્યું સરિ આપણઇ, મુંકિ પીઆરી આસ. ૯૬
સિહ ન જુઇ ચંદ બલ, ન જુઇ ધરની રિદ્ધ;
એકલો લાખાભંજે, જ્યાહાં સાહસ તિહાં સિદ્ધ. ૯૭

---

૧ અહિં.

વાજાં વાગો જાણુ મિલો, જણાવો અપાણુ;
મુઝ દીઠઇ જો ડગ ભરઈ, તો જાણુણી અપ્રમાણુ. ૯૮
સીહ કહઈ હું વનિ વસું, મુઝ છેડીઉ પરિમાણુ;
અવરિં ભગ્ગાં હું ધણી, મુઝ ભગ્ગાં નહીં ઠાણુ. ૯૯
સિહડા મોટિ આખડી, પર માર્યો ન ખાય;
પેહેલિ ત્રપે ન ચૂકિયે, ભાગ્યા કેડિ ન થાઇ. ૧૦૦
એહ સભાવ સીહડા તણો, સુરતણો ગુણ એહ;
દિલગીર દલ દેખી કરી, હિઇઇ સુહરખઇ તેહ. ૧ ૨૯
ચંદ તણુ મુખ દેખતાં, વાધે ઉદધિ નીર;
સબલ સેન નર દેખતાં, બહુ વાધે બલવીર;

શ્લોક.

વિદેસે વિધા મંત્રો, ધરે મંત્રો સુભારયા; ૧
સંગ્રામે ભુજા મંત્રો, અંત કાલે જિનનામ. ૩
અંત સમય અરિહંત સરણ, રણુનઇ સમઇ ભૂજાય;
ઢોલ દમાંમા વાગતઈ, સૂર હુઇ ઉચ્છાહ. ૪
રણિ વાગઇ સરણાઇઆં, પાખરઇ કેકાણુ;
સૂરા ધરિં વધામણાં, કાયર પડીઆ પ્રાંણુ. ૫
દેખીતા ડુંગર જસ્યા, કાંમિ કાયર થાય;
પડઇ ઉગમણી ખુંબડી, તો આથમણા જાય. ૬
કાયર મલિયા કોડિ, કોડિ ખત્રિ આણો;
ખાઈ નઇ ખાંધ વધારતા, વઢયાની વાત ન જાણે.
હગણુ ધરે હથિયાર, વાટમાં વાંકા ચાલે; ૩૫
રહામા મલે કો સૂર, વદન તે વાડિમાં ઘાલે.
લોહી દીઠે ચઢે ચીતલી, મસ્તગી પુજાનો દાવો ધરે.
ભડતા ભડે ભંગાણુ, માર્યા પહેલા તે મરે. ૭

માર્યા પહેલા તે મરે, ખોટું વડાનું નામ;
પડે કામિ કાયર થિયો, વદન હુઓ તેણે શ્યામ. ૮
એક પતિ નઇ બીજું પ્રાણમું, રાખ સકઇ તિહાં રાખિ;
જે ઉતર્યાં અધપાયકઇ, વલતું ન ચઢઇ લાખિ. ૯
તેણઇ કારણિ સામલ કહઇ, સાંભલિ કુંમરનિરંદ;
તાહરો જસ જગિમાં ઘણો. તું મમ પાડેસ મંદ. ૧૦
સુર થજે તું સિંહયરિ, હીઉં તે કરજે હાથિ;
આપણનંઇ નહી ભાજવું, રાજ દીઉં જગનાથ ૧૧
કુમારપાલ મમ ચિંતિ કરી, ચિંત્યું કિંપિ ન હોય;
જેણઇ તુઝ રાજ સમર્પિયું, ચિંતા કરસ્યઇ સોય. ૧૨

ચઉપઇ

નવે વચને ભૂપતિ ચિતિ ઠર્યો, સાહસીક ગુણ અંગિ આદર્યો;
માગઇ સીહ અનઇ પાખર્યો, મયગલ માનો નઇ મદ ભર્યો. ૧૩
તીખું ખડગ અનઇ વિંખધાર, અગનિ યોગ મલ્યું ધૃત સાર.
આગઇ સુર કુંમરનરનાથ, વલી વકારત સામલ માહાત. ૧૪
કુમારપાલ સુરાનનિ ચઢ્યો, કલિ પંચાયણ નઇં થાભડયો;
સામલ માહાત પ્રસંસી કરી, નાગ ચલાવ્યો જીહાં નૃપ અરી ૧૫
...પઇ આવતો દીઠો જસઇં, પૂરણ પાછો ખસીઓ તસઇં
...મારપાલ જૂઇ ચિહું પાસઇ, પૂરણુરાય ન દીસઇં અસિઇં. ૧૬
...ઇ અવસરે થયો સંધ્યાકાલ, પડિકમણું માંડઇ ભૂપાલ;
...ચન કાયા થીર કરી, મુકઇ સયલ કસાય પરિહરી. ૧૭
...યાનઇં નર ચઢિઓ જસઇં પૂરણુરાય રણિ ધસિઓ તસઇં;
...અલો તિહાં માંડયો સંગ્રામ, કુંમારપાલ મુકાવા માંમ. ૧૮
...ઇ સોર નઇં રણુમાં ફિરઇ, કુંમારપાલનો નર ઉસરઇ;
...પ વિના દલ ઝાંખું થાય, ચિંતાતુર હુઆ માંહોમાંહિ. ૧૯

સુભટ ખોભ દેખઇ તસ દાય, તુહઇ ધ્યાંન ન ચૂકઈ રાય;
મૂરતિ તણીપરી હઇ થિર થઇ, કિમ મુંકઇ વ્રત અંગિ ગ્રહી. ૨૦

કિમ સુપુરૂષ જીવઇ હેલીઓ, કિમ સાકર થાઈ એલીઓ;
કિમ મૃગપતિ રણિ નાઠો જાય, કિમ લીધું વ્રત મુંકઇ રાય. ૨૧

કિમ પૃથવિ હાલઇ જગિ મેર, કિમ દીપકથી હુઇ અંધેર
કિમ સોનું અગનિથી બલઇ, કુંમારપાલ વ્રતઈ કિમ ચલઇ ૨૨

દુહા

લીધું વ્રત નવિ મુકીઉં, નિજ મન રાખ્યું ઠામિ
પડિકમણું પુરૂં કરી, ઉઠિઓ યુદ્ધ કામિ ૨૩

ચઉપઈ

જઇ વકાર્યો નૃપ પુરણુ, સજ થાજે તુજ આવ્યું મરણુ
મુંકે પહઇલો મુઝ સિરિ ઘાય, પાછલિ ચોટી કરૂં હું રાય ૨૪

મુઝ તુઝ વયર અછઇ એણઇ ઠાંમિ, સુભટમરાવઇ કેહઇ કાંમિ;
ઉતરી હેઠો થાઓ સજ્જ, અવર પુરૂષ સું નહી મુઝ કજ્જ ૨૫

એક ચિતઇ દીઠો જવ રાય, પુરણ વિમાસઇ તેણઇ ઠાંય;
તેડ્યો દૂત જે સબલો સાદ, તેણઇ તિહાં મુંક્યો સિંહનાદ ૨૬

તેણઇ નાદિ ગજ ભાગો જસઇ, બુદ્ધિ વિમાસઈ ભૂપતિ તસઈ
કમરબંધ તિહાં છોડી કરી, કાંને ઘાલ્યો લોચો કરી ૨૭

તવ હાથી હુઓ હુંશીઆર, મારઇ દાંતે સુંઢિ પ્રહાર;
ચાલ્યો ગજવર આવ્યો ત્યાંહિં, પૂરણરાયનો મયગલ જીહાં ૨૮

ભૂપઇ ભૂપ મિલ્યા જેટલઇ, કુંમર સજ થયો તેટલઇ
હાથી ઉપરથી ઉદ્દકંત, પૂરણરાય સોર [1]પડીઓ દુરદાંત ૨૯

કુંમરનરિંદઇ [2] ગ્રસ્યો પૂરણ, જીમ સીંહઇ સબલઇ દુબ્બલ હર્ણ;
તેણીપરી ઝાલ્યો રાજા તિહાં, બાંધી ઘાલ્યો પાંજરમાંહિ ૩૦

---

૧ થોભ્રુ ૨ સાહ્યો.

ત્રિણિ લાખ અસવાર હતા, પંચ સહઈ ગયવર ગાજતા
લાખ દશ પાયકનો ધણી, કુંમરનિરંદઇ કર્યો રેવણી ૩૧
બાંધ્યો નૃપતિ અવલઇ બંધિ, ચાલ્યા ગૂજરદેશઇ સંધી
આવી બઈઠા પાટણમાંહિં, વેગ બનેવી આંણ્યો ત્યાંહિ ૩૨
કુમારપાલ પધાર્યો ત્યાંહિં, લાજ્યો પૂરણ સભામાં માંહિ
સબલ ક્રોધઇ મનમાં ટલ્યો, કિસ્યું કરઇ જો પરવસિ પડ્યો ૩૩

ઢાલ

રાગ આશાઉરી અવસર આજ હેરે, એ દેશી

પરવસિ બહુ ખમઈ રે, પણિ લેખઇ નહીંઅ નિરધાર
તેવે પામઇ મુગતિ દુવાર, નવિ થાય સુરપતિ સાર
વ્યંતર ભુવનપતિ અવતાર " " ૩૪
પરવસ દૂખ ખમતા અતિ ભારી, ટાઢિ તાપ સિર ભારો
ભૂખ તરસ ખમતા નર પોઠી, ઉપરિ સહઇતા મારો ૫ ૩૫
પરવસ વચન ખમતા નર કેતા, જાણ જો(ય)ણા સો જાય
ડંસ મસા મચ્છ કરડઇ કેતા, રણિ સહઇતા લોહ[1] ઘાય ૩૬
પરવસિ સ્ત્રી સંગ વિના ભાજઇ શ્રેણિક મચ્છ ન ખાય
વિણ પાંચ વ્રત પરવસિ પાલઇ, લેખઇ તે ન ગણાય ૩૭
મન વિણ તપ જપ કિરિયા ખોટી, ફોકટ કષ્ટ કરિ જાઈ
મન વિણ દાંન દીઇ તે મૂરખ, મુગતિપુરી નવિલીજઇ ૩૮
મન વિણ જીવ ઉગારો જગમાં, કાલગસૂરીઓ નાંમ
મન વિણ દાંન દીઇ તે કપિલા, બેહુનાં ન સર્યાં કામ ૩૯

દુહા.

પરવસિ ખમતા પ્રાંણીઆ, મોક્ષતણું ફલ ન હોય;
મન વિણ નર પંખી પસુ, કષ્ઠ મ કરસ્યો કોય. ૪૦

---

૧ ઘણ.

ઢાલ.

રાગ-ધન્યાશ્રી કેહેણી કરણી; એ દેશી.

પરવસિ કાયા કષ્ટિઇ ફલ હેય, તે રોગી સુખ પાવઇજી;
દેહી પખાલી જો નર નિર્મલ, તે મચ્છ જલમાં જાહુવઇજી.
પરવસિં કાયા કષ્ટઇ કેતાં, મુગતિ તણુઇ નહીં કામિંજી;
ગુરૂ ઉપદેશ સુહાયા નર કેતા, તન ઉડઇ પુણ્ય ઠામિંજી.

ભસ્મ લગાડી જો હુઇ છૂટક, તે ખર છાહારઈ લોટઇજી; ૯
મન વિણુ છોતિ કરી સુખ પાંમઇ, ચાતુક સરિ નવિ ખોટઇજી. ૨૪
મન વિણુ જટા વધારઇ સુખીઆ, તે વટ મુગતિઇ જાયેજી;
ઉંધઇ મુખિ રહઇ તિહાં ઋદ્ધિ પામઇ, વાગોલ વૃક્ષઇ ટંગાયજી.

પરવસિ નગન ભૂમિં દૂખ ભાગઈ, તે પસુઆં સુખ થાયજી;
પરવસિ મુંની રહઇ બગ પંખી, જનમ મરણુ નવિ જાયજી;
પરવસિ ત્રાડિઇ તરતા દીસઇ, તે બહુ સંખ પુકારઇજી;
કાયા છેદ કરી સુખ હોઇ, તે સુરા સરિ હારઇજી.

પરવસિ અગ્નિ ભખઇ સુખ પાંમઇ, પડઇ પતંગાં દીવઇજી;
ગુફા ગ્રહઈ જો બાહુગુણુ વાધઇ, તે અહિ સુખભરિં જીવઇજી.
પરરંજઇ પરમાનંદ પાવઇ, તે નાટિકીઆ નિરખોજી;
મન વિણુ નાચિં વૈકુંઠ જાય, તે મોરા સહુ હરખઇજી.
પરવસિ દીધઇ શુભગતિ પાંમઇ, તે તરૂઅરફલ આપઇજી;
મન વિન રાંમ જપઇ નર સુખીઆ, તે સુક મુગતિ જાઇજી.

શીલ ગ્રહઇ શિવમંદિર, તે નરપતિના વાજીજી;
એકાકી વિચરઇ સુખ પાંમઇ, તે સિંહી ચિંતા ભાગીજી.
સુકવિ કહઇ પરમાણુ ન કીજઇ, પરવસિપણાની વાતોજી;
મન વિણુ ક્રિયા તપ, જપ, જુઠો, લોહ વિના જમ હાથોજી.

ઘૃત વિહુણા લાડુ જેવો, વેણિ વિના સણગારોજી;
તિમ મન વિહુણું કરણી તેહવું, કરતો ન લહું પારોજી. ૫૨

પુરુષાતન વિણ પુરુષ ન શોભઇ, તિમ મન વિહુણો ધર્મજી;
મૂરખ મન વિણ કાયા કષ્ટઇ, તે નવિ સમઝઇ મર્મજી. ૫૩

દાન, શીલ, તપ, ભાવન, પૂજા, મન શુદ્ધિ જો કીજઈજી;
પરમ પુરુષ કહઇ સુંણયો લોગા, મુગતિપુરી ગઢ લીજઇજી. ૫૪

દુહા

[મુ]ગતિપુરી ગઢ લીજીઇ, કીજઇ ધર્મ સુસાર;
[પ]રવસિ પીડયા દુઃખ ખમઇ, લેખઇ નહીંજ લગાર. ૫૫

પરવસિ પણઇ વેદન ખમઇ, તેહનો સોમો ભાગ;
આતમ સાખિ જો ખમઈ, લહઉ મુગતિ માગ. ૫૬

[ઉ]હિ કુલ જગિ જીવડા, સહઇજી ન કરઇ ધર્મ;
[પર]વસિ પીડયો દુખ ખમઇ, આવઇ ઉદય જમ કર્મ. ૫૭

[પ]રવસિ પીડયો નરપતી, નવિ ચાલઇ કાંઇ પરાણ;
[કુ]મારપાલ નૃપનાં ખમઇ, વચન રુપિઆં બાણ. ૫૮

બોલાવ્યો બોલઇ નહીં, લાજ્યો હઇડા માંહિં;
ગતિ, મતિ, બલ, પ્રાક્રમ ગયું, નાઠી બુદ્ધિ સુ ત્યાંહિં ૫૯

ઢાલ

રાગ આશાઉરી સિંધુઓ—રણિ અગણિનો, એ દેશી

બુદ્ધિ ગઇ પરહતિ ચઢયો, કિમ છૂટઇ રાય;
જિમ પુંકિલી કાઢવા, સ્ત્રી કરઇ ઉપાય. બુ. ૬૦
[રા]ણી વાત ભૂપઇં જસઇં, બોલ્યો તતકાલ;
જિમ ધણીની કાઢતા, થાસ્થઇ દેશમાં ગાલિ. બુ૦ ૬૧

પુત્ર કપુત્ર જો હુંઇ, તો ખમવું માય;
પીપલથી નર જો પડઇ, નવિ દીજઈ ઘાય. બુ૦ ૬૨

ખુડી જઉ સિરિ બાલજો, તો કો નીર ન કાઢઇ;
ગયવરી રત્ન ગલુંઅ જો, તો કો પેટ ન ફાડઇ. ખુ૦ ૬૩

કંચન દુહવ્યો કસ ચઢઇ, ખંડી જીમ ચોલ;
અગર દહંતો ગુણ કરઇ, જીમ પાંન તંબોલ. ખુ૦ ૬૪

છોલી છુંદી છુંબરી, કીધી કટકા કોડી;
તુહઇ મીઠી સેલડી, જેહની નહીં જોડી. ખુ૦ ૬૫

ચંદન ઘાઠો પરિમલઇ, દુર્ગંધ ન ખોલઇ;
એહુ પરિ વેધ્યો વંસનઈં, તુહઇ મધુરું બોલઇ. ખુ૦

એહ સભાવ ઉત્તમ તણો, સુંણિ બહઇની બાય;
અન્યાઇ તો તુંહઇ આપણો, કીજઇ કિમ પેટ ઘાય. ખુ૦

બંધવ વચન સુંણી બહઇનિ, થઇ શાંતિ સુજાણ;
બોલ્યું વચનજ પાલવા, કરું કાંઇ ઇંધાણ. ખુ૦

ડગલાં પુંઠિઇં જીભી કરી, જાંણે જીભ કાઢી;
રાજ્ય તે પાછું આપીઉં. ચઢિઓ સરહ નમાડી. ખુ૦

દુહા.

સરિહ નમાડી સો ગયો, ન કરઇ ફિરી જવાબ;
પૂરણરાઇ નિવારીઉં, દેસ સકલમાં પાપ. ૭૦

શ્રીજીનની આજ્ઞા વહઇ, નાંમઇ મુનિવર સીસ;
જૈનધર્મ દેખી કરી, ન કરઇ રાજા[1] રીસ. ૭૧

એમ દેશે આજ્ઞા ફરઇ, ધન્ય તું કુંમરનિરંદ;
સામાયકવ્રત પાલતાં, ન થયો રાજા મંદ.

ચ્યાર સામાયક ચિંતવ્યો, સમકિત શુદ્ધ વલી જેહ,
દેસવ્રત ત્રીજો કહું, સર્વ વિરતિ જાગિ જેહ. ૭૩

૧કસિ.

ગુરૂ વંદી બઇઠો તસહાથ, સ્વામી કરવો કિસ્યો ઉપાય;
પાટણ વીટિઉં મુંગલ ફિરી, ભૂપઇ વઢવા અડગજ કરી ૧૪
ધીરજ લોકતાણું નવિ રહઈ, જઇ તે કુંમરનિરંદહ કહઇ;
નૃપતિ તો અગડનો ધણી, ન વઢઇ તે સંગ્રામહ ભણી ૧૫
તે માટઇ મયા કર આજ, જીમ રહઈ કુંમારપાલની લાજ;
તુહ્મ સરિખો ગુરૂ માથઇ છતાં, હીણપણું [1] હોસ્યઇ ગંજતા ૧૬
અરયાં વચન સુંણીઆં મુનિ હેમ, કુમારપાલ પરિ સબલો પ્રેમ;
જિનશાસન સોભા નઇ કાજી, તેડી દેવી તિહાં ગુરૂરાજી ૧૭
...સ્વરી આવી તેણી ઠાર, પ્રેમઇં ગુરૂનઇ લાગઇપાય;
...ો કહઇ તેડી કુંણ કામિ, હેમસૂરિ બોલ્યા તેણઇ ઠામિ ૧૮
વારવાર કહું તુજ ઘણું, સંકટ ટાલો પાટણતણું;
...દે અગડ છઇ નર મહારાજ, રાખો જીનશાસનની લાજ ૧૯
...વચને દેવી સજ્જ થઇ, નિસિભર મુંગલ દલમાં ગઇ;
...ાવી જીહાં બઇઠો સુલતાન, નિદ્રા દેઇ દીધું વિજ્ઞાન. ૨૦
...ાવન ઢોલીઓ લેઇ કરી, મુંગલનઈ [2] ચાલ્યો ઉપહારી;
જઈ મુંકયો ગજણવઇ તિહાં, કુંમારપાલ નર સુતો જીહાં. ૨૧
સૂર ઉગમતે સ જાગ્યો જસઈ, પાસઇ કોય ન દીઠો તસઈ;
પેખઇ ખિત્રિનો પરિવાર, અસુર હીઇ તવ કરઇ વિચાર. ૨૨
બડા બખત ભૂપતિકા સહી, ઉનકી બાત ન જાઇ કહી;
કો એક દેવ ફરિસ્તા એહ, એ કોઇનો હઇ આદમ દેહ. ૨૩
અજબ બાત હુઇ દુની માંહિં, અસી ઠોરિ હું આયા કયાંહિ;
અબ મઈ જાણા પાઉં કિહાં, જીનકા કબજી ગયા મઈ સહી. ૨૪
છોડઇગા નહીં મુજકું આજ, વયર પાતશાહ હીંદુરાજ;
સીંમઇ જીનકું છોડયા બહુત, એ મુઝકું દિઇગા સહી મોહોત. ૨૫

---

૧ થારઇગંજતાં. ૨ લેઈ પરવરિ.

અસું વિચાર કરઇ નર જસઇં, કુંમારપાલ બોલાવઇ તસઇં;
સાંભલિ રે મુંગલ સુલતાન, હઇ મ કરિ તું અયલું ધ્યાન ૨૬
તે તું હઈ મુઝ ચઉલક વંસ, બાંધ્યાને હણું નહીં જે હંસ;
જો મુઝ સરણુ આવ્યો મીર, તુ તું માહરો સહી વડવીર ૨૭
અસ્યાં વચન નૃપ ભાંખઇં ત્યાંહ, ખુસી હુઓ મુંગલ મનમાંહિં;
હું આવ્યો વઢવા નૃપ ભણી, એણઇ મુઝ હરમતિ રાખી ઘણી ૨૮
સહી એ રાજા જાતિ સુજાતિ, પોત વિના નવિ દીપઇ ભાતિ;
અવગુણ પુંહિઇ તો ગુણ કરઇ, જે સુપુરૂષ નર હુઇ સરઇ ૨૯
અસ્યું વચન મુંગલ ઉચ્ચરઇ, કુમારપાલસું મૈત્રી કરઇ;
કટક લેઇ નર પાછો ફિરઇ, પોતઇ દેશ ભણી સંચરઇ ૩૦
કુંમારપાલનો ગુણ ચિતિ ધરી, દેસમાંહિં અમારિજ કરી;
જીવદયા જગમાં વિસ્તરિ, ગર્જનીખાંન થયો સંવરી; ૩૧
અનેક જીવ ઉગરીઆ જેહ, કુંમારપાલનો મહિમા તેહ;
એમ વ્રત દશમું અંગિં ધરઇ, કારણુ પડિઈ નવિ ભંગજ કરઈ ૩૨
અગ્યારમાં વ્રત અંગિં ધરઇ, પર્વ તિથિં નૃપ પોસો કરઇ;
ચાર આહાર પચ્ચખે નિરધાર, રાત્રે નિદ્રા નહિં લગાર ૩૩
નિજ ગુરૂનઇ વિસામણુ કરઇ, મુનિવ્રત નૃપ મુખિ આદરઇ;
કામિં ગુરૂસુ બોલઇ રાય, ભણઈં ગુણઈં કે કરઈં સઝાય ૩૩
પાંચ અતિચાર અંગિં ટાલી, સંથારાની ભોમી સંભાલી;
ઠંડિલ પડિલેહી વાવરઇ, નૃપ હુંતો બહુવિધિ આદરઇ ૩૪
પરઠવતો નૃપ જીહાં માતરૂં, પ્રથમ દ્રષ્ટિઈં જોઇ ખરૂં;
અણુજાણહ જસ્સગો કહી, પરઠવતો જયણાઈ સહી ૩૫
વાર ત્રિણ કહેતો વોસરે, નિસહિ આવસહિ ઉચરે;
કાલવેલા નૃપ વાંદઈ દેવ, પોસાની નૃપ કરતો સેવ ૩૬
પૃથવી પાણી તેઉ વાય, વનસ્પતિ છઠી ત્રસ કાય;

સંઘટ તેહનું ટાલઇ રાય, પાલઇ પોસો નિજ મન હાય ૩૭
દિવસઇ નિદ્રા નહીં નૃપ તણુઇ, સંથારા પોરિસિ નિતિ[1] ભણુઇ;
અવધિઇં સંથારઇ નહિ જોઇ, મિચ્છાદુક્કડ નાવઇ તેહ ૩૮
પોષધ રાય સવારો કરઇ, પારિ વહિલો નવિ સાંચરઇ;
ભોજનની નવિ ચિંતાં કરઇ, નૃપ હુંનો ઋષિનિ પરિ કરઇ ૩૯
ચારી નૃપ ઇહારઇ સંચરઇ, વતી શ્રાવકનઇં ચિતિ ધરઇ;
ઘણા પુરૂપસું નૃપ પારણું, એહજ ન્યાય અંતરવારણું. ૪૦

દુહો

એણીપરિં નૃપ પોષધ ધરઇ, વ્રત સઘલમાં સાર
હવઇ વ્રત બોલું[2] બારમું, ઉત્તમનો આચાર—૧

ઢાલ

રાંમ ભણઇ હરિઉઠીઇએ—દેશી રાગ રાસગ્રી.

બારમું વ્રત ઇંમ પાલતો, દેતો મુનિવર દાન રે;
પાત્ર પોખીરે ભોજન કરઇ, ઇઇડઇ ઓખું ધ્યાન રે. બા. ૧
અતિથિ સંવિભાગ સુસાચવઇ, દેતો જે મુનિ હાથ રે;
તે પણિ અહાર પોતઇં લીઇ, પુણ્ય કરઇ બહુ ભાતિ રે બા. ૨
સાધુ ભલો અનઇ સાધવી, શ્રાવક શ્રાવિકા સોય રે;
સંઘ સકલનંઈ રે પોપતાં, પદવી તીર્થંકર હોઇ રે. બા. ૩
એક દિન કુમર નરેસ્વર, આવ્યો વંદન કામિ રે;
ગુરૂ સિરિ ખાસર ઓઢીઉં, નૃપ[3] લાજ્યો તેણઇ ઠાંમિ રે. બા ૪
વિનય કરિ નૃપ બોલીઓ, સાંભલો હેમસૂરીંદ રે;
જે તુમ ખાસર ઓઢીઉં, લજ્જા કુંમરનિરંદ રે બા. ૫

૧ નૃપ. ૨ ભાખુ. ૩ લજ્જાકુમારનરિંદરે.

હેમ કહઇ સુણો નરપતિ, હું ગયો ગોચરી કાંમિ રે;
દુબ્મલ શ્રાવક સુભમતિ, પાય નમઇ તેણઇ ઠાંમિ રે. બા. ૬
ભાવ સહિત નર બોલીઓ, આવ્યો મંદિરમાહિં રે;
લાજધરિ મુઝ આપીઉં, ચીવર ખાસર ત્યાંહિં રે. બા. ૭
મુનિવર સોય મમતા નહીં, કુણ ખાસર કુણ ચીર રે;
ભાવ વડો જગમા વડવીર, ભાવિ રાબડી ખીર રે. બા. ૮
તેહના હરખનંઇ કારણઇં, ઓઢું ખાસર નિત્ય રે;
તે ધન્ય શ્રાવક જીવીઉં, અછતાઈ વિક્રમાદિત્ય રે. બા. ૯
જે નર બહુ ધન પાંમીઆ, સમઝયાં શાસ્ત્રનો મર્મ રે;
તે નવિ લખમીઅ વ્યય કરઇ, તો સું સમઝીઆ ધર્મ રે. બા. ૧૦
આજ વડા તુહ્મો નરપતિ, ન કરો સામીની સાર રે;
દિનકર તિમિર ન નિગમઇ, કુંણ ટાલઇ અંધકાર રે. બા. ૧૧
ખાસર દેખીઅ લાજીઆ, તો સુન માનો વચન રે;
જે કુલ નિરધન શ્રાવકાં, તેહ ધરિ થાપીઇં ધન રે. બા. ૧૨
એણે વચને નૃપ હરખિઓ, લાગો મુનિવર પાયરે;
ચૂક પડી તુહ્મ દાસંનઇં, તે ખમજો ઋષિરાયરે. બા. ૧૩
શ્રીગુરૂ વંદીઅ નૃપ વળ્યો, આવ્યો આપણ ધઇરીરે;
બહુ ધન શ્રાવક આપીઆં, વણજ કરો બહુ પઇરીરે. બા. ૧૪
બિહુત્તરિ લાખ સોવન ટકા, મેલ્યા શ્રાવક ડંડરે;
પોપ કરઇ બહુ પુરૂષનો, પાલઇ વ્રત અખંડરે બા. ૧૫
એહવા જે[1] સાંહમી આપણાં, સીદાતા વલી હોઇરે;
સહસ દીનાર દેઇ કરી, નૃપ તેહનું મુખ જોયરે બા. ૧૬
કોડિ સોવન ધન વ્યય કરઈ, શ્રાવક ભકિત નઇ કાંમિરે;
સાતઇ ખેત્ર સંતોષતો, ધન વાવ્યાં શુભ ઠાંમિરે બા. ૧૭

૧ જેનરસામી આપણા.

ઢાલ.

ગુરૂ ગીતારથ મારગ જોતાં એક મુનિવર દીઠા એ દેશી રાગ—આશાવરી
સિંધુઉ રાગ વરાડી

પાંચ અતિચાર એહના જાણ્યા, તે ટાલો નરનારિ;
આહાર અસુઝતો દેતાં મુનિવર, દોષ કહ્યું સુવિચાર[1];
હો ભાવિક પાંચ અતિચાર ટાલો—આંચલી ૧

અણદેવા બુદ્ધિ કારણિ ફિરપી, આહાર અસુઝતુ કીધું;
ભવિ ભવિ દુખિઓ તે નર થાઇ કર નવિ ઉંચો કીધું હો. ૨

આહાર અસઝતું છઇપણિ આગઇ, તે મમ સઝતું સારો
અંગિ અતીચાર આવઇ ભાઇ, પંડિત આપ વિચારો હો. ૩

વસ્ત હુંતી નર પોતા કેરી, તે કિમ પારકી કીધી;
પારકી કેડી આપણી આખી, જાણી મુનિવર દીધી હો. ૪

અધુકરી કાલ થયો નર જ્યહાં. તવ જઇ ખુંણઇ પઇઠો;
અંગિ અતિચાર તેહનઇ આવઇ, પ્રગટ થઇ નઇ[2] બઇઠો હો. ૫

અસુર કરી આયો મુનિ તેડણ, જવ ગયો આહારનો કાલ;
જે નર કરઇ ચરિત્ર નિતું એહવા, એહનઇ પાપ વિશાલ હો. ૬

સાધર્મિક સીદાતા જાંણી, ન કરી તેહની સાર;
સી લખમી તસ મંદીર માંહિં, ન કરઇ તત્ત્વ વિચાર હો. ૭

દીન ઉધાર ન કીધું જોણઇ, તે મુકા સંસાર;
અતિ ઉંડા ધન ધરણી[3] ધરતાં જાઇસ નરગ મઝાર હો. ૮

દુહા.

પંચ અતિચાર એ કહ્યા, ટાલઇ તે નરરાય;
વ્રત બારઇ અંગિ ધરઇ, ન કરઇ પાતગ વાત. ૧

૧ સંસારી. ૨ નવિ. ૩ ભોમથરીને.

ઢાલ.

મંગલાવતી વિજય વિરાજીત એ દેશી રાગ માલવ ગોડી.

બારવ્રત આદરઇ અંગિ, ઉચ્છવ મહોચ્છવ અતિહિં મંડાણ;
સમકિત શુદ્ધ ઉચરીઉં વચને, કુંમર નિરંદરહ ચતુર સુજાણ. બા-૧
મણિમુકતાફલ થાલ ભરીનઇ, વધાવ્યો (મુનિ) હેમસૂરીંદ;
સંઘ ભકિત કીધી મનિ રંગિ, દાનિઇ વરસઇ કુંમરનિરંદ. બા-૨
જયજયકાર હુઓ જગમાંહિં, ઉદ્યોતતણો સુખિ વલી જેમ;
શૈવતણાં મુખમંદ ઘણેરાં, અમાવાસ્યા રયણી જેમ. બા-૩
ઘરિ ઘરિ તોરણિ મંગલમાલા, જૈન ધર્મ દીપઇ અભિરાંમ;
ચઉલક વંસે કુમરનિરંદહ, રાજઋષિ ધરાવઇ અભિરાંમ.[1] બા-૪

દુહા.

રાજ ઋષિ નાંમજ હવું, હરખ હુઆ નરરાય;
જૈન ધર્મ દીપાવવા, કરઇ સો કોડિ ઉપાય. ૧
કુંમરનિરંદ સુખિઈમ કહઇ, જૈન ધર્મ જગિ સાર;
જે જીનધર્મ નંધા કરઇ, તજીઇ તે પરિવાર. ૨

ચઉપઇ.

તજીઇ માતા મુકી મહઘરિ, જેહનઈં જીનવચનસું વયર;
તજીઈ તાત ન લાઇવાર, જૈન ધર્મ જે કરઇ અસાર. ૧
તજીઇ બંધવ જે પણિ સગ્ગો, જૈન ધર્મથી જે ઉભગ્ગો;
તજીઇ ભગિની મુંકી માંમ, જેહનઇ ન રૂચઇ જીનવર નાંમ. ૨
તજીઇ પુત્ર પોતાનો જાંણિ, જૈન ધર્મની કરતો હાણિ;
તજીઈ પાપી પુત્ર વર્ગ્ગ, રાય કહઇ જીમ લહઈ સર્ગ્ગ. ૩

(૧) નામ.

દુહા.

સરગ લહીઇ શુભ પરિં, ન કરઇ મિથ્યા સંગ;
જૈન યતી શ્રાવક તણુઈ, દેખી ઉપજાઈ રંગ. ૪
સેવ કરઇ શ્રાવક તણી, શ્રાવક પણિ ધરી દાસ;
સજન તે શ્રાવક ભલો, જીહા શ્રાવક તિહાં વાસ. ૫
સારથી પણિ શ્રાવક ભલો, શ્રાવક ભલો અપાર;
પંથિ પણિ શ્રાવક ભલો, બોલઇ તત્ત્વ વિચાર. ૬
કુંમરનિરંદ એણીપરિ ભણઇ, શ્રાવક સમો ન કોઇ;
તેણઇ કારણેં નિજ રાજમાં, જૈન કીઆ નર સોઇ. ૭
જૈન જૈન સહુકો જપઇ, ન હણઇ જંતુપરાંણ;
રાજ નિઃકંટક પાલતો, કોઈ ન ખંડઇ આંણ. ૮
એણઇ અવસર સોરઠ મધ્યે, રાય સમર દુરદાંત;
આણ ન માનઇ ભૂપની,[1] ખીજ્યો નૃપ એકાંતિ. ૯
ઉદયનનઇં તેડી કરી, નૃપતિ દિઇ આદેસ;
સોરઠ દેસ ચાલો તુહ્મો, જીપો સમર નરેશ. ૧૦

ઢાલ.

ઘોડીની સુખ બોલ્યો મુનિવર, એ દેશી રાગ ધન્યાશ્રી.

જીપેવા કાજીં સમર નરેશ્વર રાય
ચઢી ઉદયન સોરઠ દેશમાં જાય
બહુ સેના સંઘાતિઇં હયગયરથ નહીં પારો
ગડઈ ત્રંબ નિશાણ, ચઢીઆ બહુ અસવારો; ૧
દલ પાલીતાંણઈ, કટક કરઈ મેલ્હાણ;
તિહાં ઉદયન ચઢીઓ, સેંત્રુંજ સોય સુજાણ;

---

૧ રાયનિ.

જીન દેખી હરખ્યો દલો, તે મસ્તગિ નાંમિ
દેઈ પ્રદક્ષણા ચેઇ,[1] વંદન તસ ઠાર ૨
ચઢીઓ જવ ધ્યાનીં, નયણે નિરખ્યઇ ત્યાંહિ;
ઉંદિર એક દીવો, ચાલ્યો લેઇ બીલ માંહિ;
તે ભરડઇ દીઠો, જઇ મુંકાવઇ તેહ;
તવ ઉદયન ચિંતઇ, અનરથ સબલો એહો. ૩
જો અર્ચક ના આવતો, હું ચૂકતો ધ્યાંન;
જો ધ્યાન ન છંડું[2] તો, લાગઇ દેવ વિમાન;
જો ધિગ ધિગ મુઝનઇ, મુઝ તીર્થ સારો.
સી લખમી તેહની, જેણઇ[3] ન કીધું ઉધારો; ૪
શ્રી જીનવર ભાખ્યું, ન કરઇ તેહ વિચારો;
પુણ્ય અષ્ટગુણું જો કરતાં જીરણ ઉધારો
ઇમ આતમ નિંદિ અગડ કરઇ તિહાં ચ્યારો
બ્રહ્મવ્રત એકાશણ શિય્યા પાંન પરિહારો ૫
જીહાં લગિ ભુવન કરાવું તિહાં લગઇ એ મુઝનીમો
ઇંમ કહી નઇ ઉદયન ચાંપઇ સમરજ સીમો
રણતૂર બજાવઇ ઢમકઇ ઢોલ દમાંમો
નૃપ સમર સંઘાતિ લાગો લોહ સંગ્રામો ૬
તિહાં ગૂર્જર ગુપતિ છુટઇ તોબર[4] તીરો
બિહુ દલ ઝૂઝઇ ભાજઇ નહીં વડવિરો
કાયર તિહાં કંપઇ પાછે પગલે ચાલઇ
સૂર રણમાં ધસીધસી સામા ધા ઘાલઇ ૭
જીત્યો ઉદયન સમરરાય તિહાં હાર્યો

---

૧ ચૈત્યવંદન તેણે ઠામ. ૨ ખડુ. ૩ ન કરે જીરણ ઉદ્ધારો. ૪ તોમર.

તેડી તસ બેટા તેહનઇ રાજ બિસાર્યો
આણુ કુંમરનિરંદો કરઇ[1] તે સોરઠ માંહિં
જીવજંત વલી કસ્યો, કોઇ ન મારઇ ત્યાંહિં ૮

ઇંમ મંત્રી મોહું કીધું રાયનું કામ
જસ પડો વજાવ્યો જગમાં રાખ્યૂં નાંમો

વલી ઉદયન પાછો અગિં અછે બહુ ઘાય
તેણઇ ચિંતાતુર મંત્રી થયો મનમાંહિં ૯

મુંકઇ નિસાસો ઉદયન મંત્રી ત્યાંહિં
પૂછિઉં તસ સુભટે કૃણ ચિંતા મનમાંહિં

ઝૂઝયા નઇ ઝુઝયા તુમો કર્યાં બહુ કાંમો
મરવું સહી સહુકો. શોક તણો કુણ ઠાંમો ૧૦

તવ ઉદયન બોલ્યા મર્ણ બીહક નહીં વીરો
મુઝ મનિ એ દુઃખ છંઇ ચ્યાર સલ્ય સરીરો
ઉધાર અપૂરવ ગિરિ ગિરનારિં પાજો
અંબડ ડંડ નાયક મુનિ નીઝાંમણાં કાજો ૧૧

દુહા

મુનિ દર્શન મુઝનઇ નહીં તેણઈ કારણિ દુઃખ થાય
નિસુંણી મુનિ આરાધના સો સુભગતિ કિમજાય ૧

બાલમરણ આગઇ કીઆ જીવ અનંતી વાર
મુનિદર્શણ વિણ નવિતર્યો ન લહ્યો એ ભવ પાર ૨

તેણઇ કારણિ ચિંતા બહુ ઝુરૂં હઇઆ મઝારિ
અંત કાલિ મુનિવર નહીં જીવ રૂલઇ સંસારિ

---

૧ ફરઈ.

ચઉપઈ

અસીવાત ઉદયન જવ કહી, સુભટ સહુ બોલ્યા ગહગહી;
સ્વામી ચિંતા મધરૂ ઋદય, સુર સકલ સુણી એણીપરિ વદઇ. ૧
સ્વામી શ્રીસેત્રુંજ ઉદ્ધાર, પાજ બંધાવું ગિરિ ગિરનારિ;
ડંડ નાયક અંબડ વિખ્યાત, ત્રિણિ બોલ બાહડદે હાથિ. ૨

આરધના ઋષિ ચાહો તુહ્મો, તે મુનિવર નઇંઆણું અહ્મો;
જોતો ઋષિ નવિલ્રા ભઇ જસઇં, વંઠ પુરૂષ એક આણ્યો તસઈં. ૩
તેહનઇ પહિરાવ્યો મુનિ વેશ, ધર્મકથા તેણઇ કહી અનેક;
ઇર્યા ભાષા સુમિતિજ સાર, જાંણે મુનિવર શુદ્ધ આચાર. ૪
સોય પુરૂષ નઈં આણ્યો તિહાં, ઉદયન મંત્રી બઇઠા જીહાં;
મુનિ દર્શણ દીઠું જસઇં, મંત્રી ઉદયન હરખ્યો તસઈં. ૫

બે કરજોડી લાગ્યો પાય, તુહ્મો ભલેં આવ્યા[1] ઋષિરાય;
પાપતાપ દૂખ નાઠાં આજ, તઈં સાર્યું દૂખ[2] માહરૂં કાજ ૬

એમ ઉદયન સુખશાતા લહઇ, મુનિવર ધર્મકથા તિહાં કહઇ;
ઉદયન આલોઇ નિજ પાપ, ખમત ખામણા કરતો આપ. ૭

લાખ ચૌરાશી યોનિં જેહ, ભમતાં પાતગ લાગાં તેહ;
કોઇક જીવ ઉપરિ કીધી રિસ, તાસ ખમાવું નામી સીસ. ૮
રાજકાજ પણિ મયલાં હોય, લોભિં પાપ કર્યાં જે કોય;
સકલ જીવસું મુજ ખામણું, પાપ આલોઇ તિહાં આપણું. ૯

ગજ રથ ઘોડા વાડી વન્ન, ગામ નગર પુર પાટણ ધન્ય,
ચ્યાર આહાર મુખિ છંડઇ અન્ન, વોસરાવઇ પોતાનું તન્ન. ૧૦
દ્વાદસ વ્રત આલોઇ કરી, ચ્યાર સરણા મનમાંહે ધરી;
સમક્તિ શુદ્ધ કર્યું તિહાં ફીરી, મંત્રી પુહુતો દેવની પુરી. ૧૧

(૧) મલીયા. (૨) રસિ.

મંત્રી સ્વર્ગ પ્રહુતો જસઇં, લંઠ પુરૂષ વિમાસઇ તસઈં;
દેખો વેશ તણો મહિમાય, ઉદયન સરીખો નમીઉ પાય. ૧૨
જેણઇ વેષઈં પૂજાણો બહુ, જેણઇ વેષઇં મુઝ નમીઉ સહુ;
સોય વેષ જો મુકું જોય, તો મુઝ સરિખો મૂઠ ન કોય. ૧૩
ગર્દભ પાંમ્યો જો જવ હરી, નવિ ખાઇતો મૂર્ખસિરી;
દારિદ્રી કરિ ચઢિયું રતન, મહા મૂર્ખ જો ન કરઇ જતન. ૧૪
મરૂદેસઇં લહ્યું ગંગાનીર, નવિ પીધું નવિ ધોયું શરીર;
સોય પુરૂષ મૂર્ખમાં કહ્યો, જલ પાંમી જે તરસ્યો રહ્યો. ૧૫
એણઈં દ્રષ્ટાંતઇ સમઝો સહુ, વંઠગ પુરૂષ લબાડી બહુ;
હીણજાતિ શુભ નહીં આચાર, કરમિં પાંમ્યો ચારિત્ર[1] સાર. ૧૬
જો રાખું તો પંડિતપણું, નાસ્યો ખુંધો કરમિં ઘણું;
અસ્યો વેષ પાંમ્યો નહીં કદા, ભાવ વિના લીધું તે મુદા. ૧૭
મન વિહુણો મઇ એહ સ્યો વેષ, હવે હું આણું હઇઇ વિવેક
તો હું જોડિ એલાચી વલી, વંસ ફરસત હુઉ કેવલી ૧૮
અષાઢ ભૂત વધારઇ વાંન, નાટિક કરતાં પાંમ્યુ[2] ગ્નાન;
પુરૂષ કેસરી પ્રભવો સ્વાંમિ, ચોરી કરત રહ્યું મન ઠાંમિ. ૧૯
એ તરીઆ સંસારહ થકા, હું તેહના પગની રેણુકા;
તેહના નામ મહિમા થકી, રાખું ચારિત્ર થાઉં સુખી. ૨૦
તેણઇ તિહાં ચારિત્ર રાખ્યું હાય, તે તો વેષ તણો[3] મહિમાય;
સમઝે ઉપદેશ માલા મર્મ, વેષ વિવેકી રાખઇ ધર્મ. ૨૧
વેષ વડો જગમાં કહઆવાય, પાપ કરંતો નર શંકાય;
કુમારગિ પડતુ રાખઇ વલી, વેષ વડો નર કહઈ કેવલી. ૨૨
સોય વેષ આવ્યો બહુ કામિ, લંઠગ નરનઇ રાખિઉ ઠાંમિ;
જન રંજવાનઇ પહર્યો વેષ, વેસ ઉપાય વડો વિવેક. ૨૩

---

(૧) સંયમ. ૨ ઉપાયું. ૩ તણુ જુએ કામ.

એણુઇ વેષઈં આગઇ બહુ તર્યા, ઇહ લોકઇં જસ કીરતિ વર્યા;
પરલોકઇં સુખ પાંમ્યા બહુ, રાય સંપતિ નઇ જોયો સહુ. ૨૪

પૂર્વ ભવિં ભીખારી જીવ, માંગી ખાય સોય સદીવ;
દુર્ભિક્ષકાલ હુઉ તિહાં તસઇં, ભમતાં આહાર નવિ પાંમઇ જસઇ ૨૫

એણુઈં અવસરિ દીઠા બહુ જતી, વણિગ આહાર આપઇ તસ અતી;
ભીખારી નઇં ઠેલઇ પરાં, જીમ હાંકીજઇ કલિ કુતિરાં. ૨૬

એક દિવસ મુનિ વહઇરી કરી, પોશાલઈં[1] ચાલ્યા પરવરી;
સંપ્રતિરાય તણો જે જીવ, મુનિ આગલિ જઇ કરતો રીવ. ૨૭

સ્વાંમી ભૂખ ખમી નવિ જાય, ઘો કટકો જીમ આહાર થાય;
મુનિવર કહઇ અહ્મો આપું નહીં, શ્રી જીનવર અહ્મ વાર્યા અહીં. ૨૮

દેતાં લોક ઘણા મુઝ મિલઇ, લેવા તણી તસ સંખ્યા ટલઇ;
સંગ્રહ પણિ અહ્મો કરવો થાય, જાતો મુનિ આચાર્ હ જાય. ૨૯

તેણઇ કારણિ નવિ દેસ્યું અહ્મો, ગૃહસ્થ ઘરિ માગી ખાઉ તુહ્મો;
અસ્યું કહીનઈં મુનિવર જાય, જીવ ભિખારી કેડિં થાય. ૩૦

મુનિ પોશાલઇં પઇઠો જસઇં. દ્રુમક બારણિ બઇઠો તસઈં;
ઋષિ આલોઇ તિહાં ગોચરી, વિધિ વિનંતી બહુ[2] પરિ કરી. ૩૧

સ્વાંમી બાહિર ભીખારી એક, માગઇ અન્ન બહુ ધરી વિવેક;
આજ્ઞાવિણુ દીધું નવિ જાય, પણિ કરૂણા અહ્મ સબલી થાય. ૩૨

શિષ્ય સાથિ ગુરુ બોલ્યો ત્યાંહ, દ્રુમક તણઇ તુહ્મો તેડો અહીં;
ભીખારીનઇં તેડી કરી, ગુરૂ પૂછઇ મન કરૂણાધરી. ૩૩

કહઇ ભીખારી તુજ સું કાજ, દ્રુમક કહઇ સાંભલિ ઋષિરાય;
હું ભુખ્યો તું દીઇ મુઝ અન્ન, ભૂખી ધ્રુજઇ પ્રાંણી તન્ન. ૩૪

સુંણિ વચન બોલ્યા ઋષિરાય, જો અહ્મ સરીખું તું પણિ થાય;
તુ તુઝનઇ અહ્મો આપું આહાર, શાલિ દાલિ રોટી ઘૃત સાર. ૩૫

---

૧ પોસાલ ભણિ. ૨ ગુરૂનઈ. ૩ બહુ.

કહઈ ભીખારી કિસ્યો વિચાર, થાઉ વેગ મ લાઉ વાર;
કરવું હુઈ તે મુઝનઇ કરો, પણિ એક દાંતનઈ ઠાંસિ ભરો. ૩૬

અસ્યું વચન નર બોલ્યો જસઈ, વેગઈ લોચ કર્યો તિહાં તસઈ;
શાલિ દાલિ સરહાં પકવાંન, આપઇ આહાર દેઇ બહુમાન. ૩૭

સરસ આહાર લીધું શુભપરિં, વેદનતાંમ હુઈ ઉદરિં;
મિલ્યા યતી વિવહારી સહુ, ઓષધ વેષધ કીજઇ સહુ ૩૮

કટુક વચન મુખિ જે ભાખતા, ગલઇ ગ્રહીનઈ નર નાખતા;
તે વિવહારી આવી ત્યાંહ, ચોલઇ પાય હરખઇ મનમાંહિં. ૩૯

દુહા

મનમાંહિં બહુ હરખાતા, નવ દીક્ષિત મુનિરાય;
ભગતિ ઘણી તસ દેખતાં, મુનિ બોલ્યો તસ ઠામ. ૧

ઢાલ

રાગ રામગિરિ-વીરમધુરી વાંણી બોલઇ. એ દેશી.

દ્રુમક મધુરૂં વચન ભાખઇ, નર ભકિત નિહાલી;
અસ્યું ચરિત્ર સુકૃત પાખઇ, કિમ સકું પાલી. દ્રુ. ૧

હઇઇ હરખ્યો દ્રુમક મુનિવર, વેષ સહીઅ વારૂ;
ઇહ લોક ફલ જેહના અનંતા, પરભવિ સોય તારૂ. દ્રુ. ૨

પ્રબલ પુણ્ય જો નહીં પોતઇ, ઉદય વેષ કિહાંથી;
અસ્યઇં ધ્યાંનઇ ધર્મધ્યાનો, કાલ કરઇ તિહાંથી દ્રુ. ૩

ચાલીઉ એઅ વિગતિ પાલી, થયો કુણાલ પુત્તો;
અશોકશ્રી નૃપ સોય વડુઉ, સોંપ્યું રાજ સંતો દ્રુ. ૪

રાય સંપ્રતિ નાંમ ધરીઉં. જનમ જાત રાજા;
સવા કોડી જીન બિંબ ભરિયા, સવા લાખ પ્રાસાદ તાજા દ્રુ. ૫

એહ ચારિત્ર વેપ મહિમા, લંઇ પુરૂષ ભાખઇ;
લાજ આંણી વેપ વખાણી, ચારિત્ર સોય રાખઇ. દુ. ૬

દુહા.

તેણઇ તિહાં વેષજ રાખીઉં પાલ્યો શુદ્ધ આચાર;
ગુરૂ હાથિં દીક્ષા ગ્રહી ? સફલ કર્યો અવતાર[1]. ૧
ઉદયનથી નર તે તર્યો, તેણઇ કરી ઉદયન સાર;
જીનશાસન ગંભીર છઇ, અનેક નય વિચાર. ૨

ચઉપઈ.

અનેક નય જીન શાસનમાંહિં, ઉદયન મંત્રી તરીઉ ત્યાંહ;
સુભગતિ મંત્રી પામ્યો જસઇ, કાયા દહન કરી તિહાં તસઇં. ૧
અગ્નિ દેહ સંસ્કારી કરી, સુભટ સહુ ચાલ્યા પરવરી;
આવ્યા તે નર પાટણમાંહિં, કુંમારપાલ નર બઇઠો જીહાં. ૨
આવી નૃપનઇં નાંમ્યું સીસ, કાજ તુહ્મારૂં કીધું ઇંસ;
સમરરાય અહ્મો માર્યો સહી, તુહ્મનામિં અહ્મ શોભા થઇ. ૩
પણિ એક શોક હુઉ મન માંહિં, ઉદયન મરણ લહ્યું જે ત્યાંહિં;
ભુપ કહઇ તેહનો સ્યો સોગ, જે આરાધિ[2] ગયો પરલોક. ૪

દુહા.

ઉદયન આરાધી ગયો ? કીધું સરગઇ વાસ;
જેહની કીરતિ જગિ રહી, પુષ્પ ગયું રહ્યો વાસ. ૧
જીવ્યા તે જગિ જાંણીઇ, જેણઈ જાણ્યા[3] પરલોક.
તેણઇ કારણિં મંત્રીતણો, કોઇ મ કરસ્યો સોગ. ૨

---

૧ સંસાર, ૨ સાધિ, ૩ સાધ્યા,

ચંપાતો નર દીઠો જસઇં, વાગભટઇં બોલાવ્યો તસઇં
સુભટઇં તિહાં તેડી આણીઉ, પાસઇ બઇસાર્યો વાણીઓ ૩.
મંત્રી પૂછી માંડી નાંમ, પુણ્ય કાજી નર આપઇ ઠાંમ;

એણઇ અવસરિ ભીમા મનિ થાય, બોલઇ પાણિ બોલ્યું નવ જાય; ૪
વાગભટ બુદ્ધિસાગર કહ્યો, તેણઇ ભીમનો ભાવજ લહ્યો;
બોલાવ્યો તવ[1] પ્રેમઇં કરી, કુડલીઉ બોલ્યો તિહાં ધીરી ૫

સ્વાંમી મુઝ સુણિં કર્મ કથાય, પુણ્ય વિના ભવ માહરૂં જાય
વસું ટીંમાણું છહાં છઇ ત્રાંમ, ભીમ કુડલીઉ માહરૂં નાંમ ૬

દ્રવ્ય હિણ પોતઇ નહીં કર્મ, માયા માહારઇ છઇ પટ્ર કુમ;
ઘૃત વેચું પરદેસઇ ફરૂં, ઉદર પૂરણા એણિપરિ કરૂં ૭
મવી તુંણિ માગ્યો સિંણગાર, હીંડવું[2] પાલું નઇ માથઇભાર;
ભુંઇં સુવું નઇ ઘરમાં સાપ, એ સહી[3] પેલા ભવનું પાપ ૮

એ સાતઇ દૂખ ભીમા તણઇ, સેત્રુંજે પામ્યો પુણ્ય ઘણઇ;
ઘૃત વેચતાં લાભજ હુઉં, જડયા દ્રમ અનઇ એક રૂઉ ૯
એક રૂઓ માલીકરિ ધરિ, પુષ્પ લેઇ મઇં પૂજા કરી;
વલી મુઝ હર્ષ[4] હુઉ એણઇ કાંમિ, સાત રૂઆંલીજઇ પુણ્ય કાંમિ ૧૦
તવ મંત્રી મનિ હરખ્યો ઘણું, દેખી ધૈર્ય વાણિગ તણું;
એહનઇ જીન ઉપરિ બહુ પ્રેમ, કોઇ ન કરતો રીસઇ એમ ૧૧
મારો તો પટ કુસહ તણી, પુંણ્ય કાજઇ આપઈ આપણો
એહવો શ્રાવક જગમાં જેહ, દૈવઇ નિર્ધન કીયું તેહ ૧૨
દૈવ અટારૂં અવલું કરઇ, નદી નીર સાયરમાં ધરઇ;
સરોવર સુકાં દીસઇ ઘણાં, અવલ[5] લક્ષણ દીસઇ ઘણાં ૧૩

---

(૧) તેણે. (૨) પગઆણુંવાણે પાલો સિરભાર (૩) એ સાતે પૂર્વના પાપ (૪) ભાવ (૫) અવલા લેખ તે દેવહ તણા.

જે પુણ્યવંત અનઇ દાતાર, શ્રાવક ભીમો જગમાં સાર;
અસ્યું પુરૂપ નઇ નિર્ધનપણું, દેખી મંત્રીનઇં દૂખ ઘણું. ૧૪

સહી ભગવંતનું કાધું હસઇ, થોડે દિવસે ભીમ સુખીકૂ થસઇ;
નિર્લોભી પુણ્ય ઉપરિ રાગ, પ્રાંહિં તે ન હુઇ [1]નિર્ભાગ. ૧૫

નમી વિનમી વિદ્યાધર જોય, એક ચિંતઈ હુઆ નર દોઇ;
પૂજઇ ઋષભદેવના પાય, દેહી ઋદ્ધિ બોલઈ તસ ઠાય. ૧૬

ઋષભ મુખી સંક્રમિ કરી, ધરણેન્દ્ર દેવ બોલ્યો પરવરી;
સહસ અડતાલીસ વિદ્યાદીઇ; નમી વિનમી હરખીનઇ લીઇ. ૧૭

ભગતિ કરી તો નિષ્ફલ ન હોઇ, પુણ્યતણું ફલ પ્રગટ જોઇ;
ભીમો ભગતિ કરઇ જીન તણી, એ ધરિ લક્ષ્મી દીસઇ ઘણી ૧૮

અસ્યું વિમાસઇ મંત્રી જામ, ભીમ વાણીઓ બોલ્યો તામ;
પુણ્ય કાજઇ લીઉ સાતઇ દ્રામ, હું જાઇસ હવઇ જીહાં[2] ગ્રાંમ ૧૯

એક ચિંત નર દીઠો જસઇં, શિરનામું માડયું તિહાં તસઇં
અવર પુરૂપ પૂછઇ તસ ઠાંમિ, સિરનામું માડયું કુંણ કામિ ૨૦

મંત્રી કહઇ વિવહારી સુંણો, એ સામી સખરો આપણો;
પુણ્યકાજી ઘરસૂતર દીઉં, તેણઇ કારણિ સરિ નામું કીઉં ૨૧

એણે વચને નર હરખ્યા સહુ. સ્વામી ભીમ પ્રસંસો બહુ
વિનય ઘણો બાહડદે કરઇ, સોવનપંચ સહઇં આગલિ ધરઈ; ૨૨

કાલ ભાવ જાૂઇ તહાં ભીમ, સોવન લેવા બાધી નીમ;
ભીમ પ્રસંસો[3] પાછો વલ્યો, સજન કુટુંબનઇં આવી મળ્યો ૨૩

પણિ હઇડામાં ચિંતા ઘણી, નારિ અ છઇ ઘરમાં વઢકણી;
તેહથી ભીમો બીહઇ બહુ, તે આગલિ હારઇ નર સહુ ૨૪

અતિ [4]કાલી અનઇ વાંચાલ, ફિરી જવાબ દીઇ તતકાલ;
પ્રાંહિં રહઇ તે રીસંઇ ભરી, ખડકયા માંહિંથી બોલઇ ફિરી. ૨૫

૧, દુર્ભાગ્ય. ૨. સુજ. ૩. વખાણ્યો. ૪.આકુલિ.

દુહા.

અણુબોલવી બોલતી, વચિમા કરતી વાત;
પ્રાંહિં બહુ બોલાંવતી, જગમાં ભૂંડા[1] સાત ૧

ચઉપઈ.

નારી શિષ્ય સેવક દીકરો, ઋષિ બોલ્યાનો લીઇ અભિગ્રહો;
છિદ્ર[2]સહિત નિર્ધન સાતમઇ બહુ બોલે કહઇનઇં નવિ ગમઇ. ૧

બહુ બોલી ભીમાની નારી, ભીમો બીહઇ હઇઆ મઝારિ;
પુણ્યપ્રાજી ધનખરચ્યા મઈ દ્રામ, નારીનહીં રાખઈ મુઝ માંમ. ૨
અસું વિમાસઇ બોલઇ બીહઇં, વિનવી વાત ધાલઈ સ્ત્રી હઇઇં;
મઈ જઇ જૂહાર્યો સેત્રુંજ સ્વાંમી, ધૃતમાયા દીધું પુણ્યકામિ. ૩
ભાગી ચિંતા મનમાં હતી, નારી કુલંડ થઇ[3] ગુણવતી;
તેણી પ્રસંસો નિજ ભરતાર, ભલું કરિઉં પુણ્ય કીધું સાર. ૪

સબલું પુણ્ય નંઇ સબલું પાપ, પરતગિ ફલ પામઇ નર આપ;
સાતઇ દ્રામ પુજા ફલ જેહ, પરગતિ પુણ્ય ફલ્યું નર તેહ. ૫
તુંબાતણો ખીલો જાજરો. ભગી નીસરીઉ બાહિરો
ભોમિ ખણી બઇસાર્યો ફિરી, પુણ્યઇં લખમી પ્રગટ કરી ૬

કલસ એક પ્રગટયો તિંહાસાર, માંહિ સોવન ચ્યાર હજાર;
ભીમો તે ધન હાથિ ન સાહિ. સોવન લઇ નઇ સેત્રુંજ જાઇ, ૭
ગયો ભીમ બાહડદે જીહાં, સોવન કલસ ધર્યો તિંહાં
સ્વાંમી એ ધન નાવઇ કાંમિ, એ ધન ખરચો પુણ્યનઇં કામિ ૮
તવ બાહડ મનિ કરઇ વિચાર, એહનઈં અલ્પ અછઇ સંસાર
લાધું ધન ઘરમાં નવિ ધરઇ, કો ઉત્તમ નર દીસઇ સરઇ ૯

---

૧. હોઈ. ૨. છત્ર. ૩. હુઈઈ.

દુહો

ઉત્તમ નર જગિ એ સહી, રાખઇ વિવહારી વટ્ટ
મંત્રી કહઇ નર સાંભળો, જગમાં અચરિજ અઠ્ઠ ૧

ચઉપઈ

સરપિં સમતા સત્ય જૂવાર, મદ્યપાંની[1] નઇ તત્ત્વવિચાર
વિષય સમતા સ્ત્રીનઇ વિષય, દયા ધર્મ નઈ મંસહ ભખઈ ૧
સૂરપણું નપુંશક તણઇ, અસંભમ કાગ પવિત્રહ પણઇ
વિવહાર શુદ્ધિ નિર્ધન ધરિઆરિ, એ અચરિજ જગિ આઠ વિચાર ૨
અચરિજ વાત ભીમાની ઘણી, જેણઇ લખમી નરણુ સરિખી ગણી
બહુ પ્રસંસી ભીમા તણઈ, મધુરે વચને મંત્રી ભણઇ ૩
સુંણો ભીમ ભાખઇ પ્રધાંન, કિમ લીજઇ નહીં તમહ નિધાંન
જો તુહ્ય હાથિ ચઢીઉં એહ, કરો સોય સુખ પાંમઈ દેહ ૪
વલી મંત્રી બોલ્યો કર જોડિ, એ ધન લેતાં નહીં તહ્ય ખોડિ
બાહડનઇ મનિં એ ઇછાય, જીમતિમ ભીમો સુખિઉ થાય ૫
તેણઇ કારણિ દૂહવી નઇ કહઇ, ભીમા લવલવ કરતો રહઇ
લીઉં નિધાંન જાઉ તહ્ય ઘઇરિ, ખાઉ પુણ્ય કરૂ બહુપઇરિ ૬

દુહા.

ચાંપી વચન મંત્રી કહઇ, હિતબુદ્ધિ હઇઇ અપાર
કડવું બોલી કારણિં, ઉત્તમ કરઇ ઉપકાર ૧
પર ઉપગારી વૈદ જે, દિઇ સુખિ ઉષડ ભલ
રોગ દોષ દૂરિં કરઇ, કરઇ દેહ નિસલ્લ ૨
તિમ કડવું નર કારણિં, બોલી કામ કરેહ;
ઉત્તમ નર કવિઅણ કહઈ, લીંબ સરિખા તેહ. ૩

1. મદિરા.

કવિત્ત

મુખિ કડવા ગુણવંત, તાસતા લીંબ પટંતરિ;
શીતલ ગુણ સહઇ મન્ય, પત્ર દિજાં નહીં અંતર;
ગ્રામતણો સુલતાન, લખણ અંગ [1] છત્રીસહ;
લીંબ વડો લઘુરાય, તાસતુ [2] હોય બત્રીસહ;
અગનિ દાઝિ ના[3] થિંવરધ, ફૂલફુલ છાયા સહઇ ગુણ પેરઇ
કવિ ચણ[4] કહઇજે સંખેપ તાસ વિષ નિર્ણય કરઇ ૧

દુહા

મરણ કરઇ તે વિષતણી, દુખ દેઇ નિજ પ્રાંણ
પર ઉપગારી તું સહી, સબલો લીંબ સુજાણ ૧
લીંબ સરિખો વાગભટ્ટ, કરતો પર ઉપગાર
ભીમતણઇ મુખિ ઇમ કહઇ, લિઇ ધન મકરિ વિચાર ૨

ચઉપઇ.

મ કરિ વિચાર ભીમા વાણીઆ, પુણ્યઇં સોનઇઆ આંણીઆ.
માનિ વચન મુઝ સ્વામીતણું, વારવાર શું કહીઇ ઘણું ૧
ભીમ ન લિઇ[5] નવિ બોલઇત્યાંહ, આપ વિચારઇ હઇડા માંહિ;
અદત્તાદાન નું મુજ પચ્ચખાણ, વ્રત ન ખંડું જીહાં ઘટિપરાંણ ૨
અસું વિચાર કરઇ મનમાંહિં, પ્રગટ થયો કવડયક્ષ તાંહિ;
ભીમા એ ધન તાહરૂં સહી, ખાઉ ખરચો મન ગહઇગહી ૩
સુરવચને ભીમો હુઉ ખુસી, વાત હઇઇ બાહડનઇ વસી;
મંત્રી નંઇં પ્રસંસી કરી, જીનપૂજી ઘરિ આવ્યો ફિરી ૪
સુખી હુઉ નર શ્રાવક ભીમ, પાલઇ વ્રત નવિ ખંડઇનીમ;
ધન ખાયે ખરચઇ પુણ્ય કરઇ, સેત્રુંજ નામ ઋદયમાં ધરઇ ૫

---

(૧) બત્રીસ (૨) ગુણ (૩) તોથિર ઠરે (૪) રૂપસ (૫) તવ

દુહા.

મનિ શુદ્ધિ સેત્રુંજ ચઢઇ, જીન પૂજઇ ત્રિણિ કાલ;
ભીમતણી પરિ તે સુખી, સુણયો સહુ વૃધ્ધ બાલ ૧
સુકવિ કહઇ જગિ તે ભલા, જેણુ જગિ પોખ્યાં પાત્ર;
ધન્ય જીવ્યું નર તેહનું, કીધું સેત્રુંજ યાત્ર ૨
શ્રીજીન કહઇ તીરથ વડું, શ્રી સેત્રુંજો સાર;
ગણધર મુનિવર પંડવા, એણુપ ગિરિ પાંમ્યા પાર ૩
સૂર્યકુંડ જઇ ભીમમાં, જે નવિ નાહ્યા નીર;
શ્રીજીન કહઇ નર જાંણયો, મયલાં તાસ સરીર ૪
ગૌતમ સરિખો ગુરૂ વલી, ઋષભ સરિખો દેવ;
સેત્રુંજ સરિખો ગિરિવલી, પુણ્યઇ લહઇ સેવ; ૪
પુણ્યઇ બહુ ધન પાંમીઉં, નવિ કીધુ ઉદ્ધાર
સેત્રુંજ ગિરિ નવિ ફરસીઉ, તેણુઇ હાર્યો મનુ અવતાર ૫
પુણ્ય જાંણી મંત્રી તિહાં, બાહડદે ગુણવંત
ભુવન નીંપાયું જીન તણું, ઉંચુ સોય અત્યંત ૬

ચઉપઈ

દેહરઇ કામ ચલાવી કરી, મંત્રી આવ્યો પાટણુ ભણી;
ભુવન નીપાયું પુરૂં જસઈ, વધામણી લેઇ આવ્યા તસઈ ૧
હરખ્યો મંત્રી મનહ જગીસ, સોવન જીભ આપી બત્રીસ;
બીજઇ દિવસ વધાંમણી વલી, પડિ પ્રાસાદ તે ભૂમિં ઢલી ૨
મનિ વિખવાદ અનઇ વલી હર્ષ, વધાંમણી પહઇરાવ્યો પુરૂષ;
ચૌસઠિ જીભ તે સોના તણી, આપઇ નર તિહાં વધાંમણિ ૩
કીધું ભુવન પડયું તે દુઃખ, જીવંતાં પડયું તે સુખ;
હવઇ બુદ્ધિ હું કરૂં વિશાલ જીમ જીનમંદિર રહઇ ચિરકાલ ૪

એહવું આપ વિમાસી કરી, મંત્રી તિહાં ચાલ્યો પરવરી;
આવ્યા શ્રી સેત્રુંજે જીહાં, સુભ સિલાટ તેડાવ્યા તિહાં; ૫
પૂછઇ મંત્રી સુંણિ સિલાટ, એ પ્રાશાદ પડ્યો સ્યા માટિ;
કારીગર કહઇ સુંણિ પ્રધાંન. પવનઇં પડીઉં દેવ વિમાન ૬
હવઇ ચઉઆરો કરો પ્રાશાદ, ઇંદ્ર પુરી સુ કરતો વાદ;
પણિ એક દોષ અછઇ પ્રધાંન, પાછલિ જનમ નહીં સંતાન ૭
મંત્રી કહઇ સાંભલી સિલાટ, કરિ પ્રાસાદ[૨] સુંદર શુભ ઘાટ;
કરિ ચઉઆરો ચઉ વટવાટ, જે દેખાડઇ શિવપુર વાટ ૮
પુત્રી પુત્ર કલાં તિં જેહ, સાથિં કોય ન આવઇ તેહ;
કર્મ પોતિ જો ભુંડા હોય, તો તે નાંમ પિતાનું ખોય ૯
સરિઇયો પુત્ર જો સું કીધ, પિતા તણે મસ્તગિ ઘા દીધ;
ચરિત્ર જુઓ સુરીપુર કુમાર, તેણે તાત માર્યો નિરધાર ૧૦
હદે સલાટ વિચારો આપ, કંસે દુખિયો કીધો બાપ;
કોણિ રાજા સામુ જોય, જીવિત સોય પિતાનું ખોય ૧૧
કો કહઇનો નહીં સંસારિ, પરદેસી નઇં મારઇ નારિ;
કેતા તુઝ ભાખું અવદાત, મણિરથ રાઇં માર્યો ભ્રાત ૧૨
કનકકેતુ મારઇ નિજ બાલ, સુભદ્રાનઇં દિઇ સાસુ આલ;
રાજા સંખ પૃથિવિનો નાથ, કલાવતીના કાપ્યા હાથ ૧૩
તેણઇ કારણિ કારીગર જોય, કલિમાં કોકહઇનું નવિ હોય;
કહઇના બેટા કહઇની વહુ, આપ સવારથ મિલીઉં સહુ ૧૪
પુત્ર કુટુંબ સહુ મિથ્યાવાદ, કીજઇ ચઉઆરો પ્રાસાદ;
વેગઇં ભુવન કરાવ્યું ત્યાંહ, ઋષભદેવ બેસાર્યાં માંહિં. ૧૫
સંવત બાર અનઇ અગ્યાર, શનિવારઇં કીધું વિસ્તાર;
દંડ કલસ ધજ તોરણ જેહ, હેમ સૂરિ પ્રતિષ્ટેય તેહ. ૧૬

[illegible]

ચઉવીસ વાડી ચઉવીસ ગાંમ, પૂજા કાજી ખરચઇ દાંમ;
ત્રલહટીઇં જીહા સુભ ઠાંમ, ગામ વસાવ્યું બાહડપુર નાંમ. ૧૭
તિહાં એક ત્રિભુવનપાલ વિહાર, પાર્શ્વનાથ થાપ્યા તિહાં સાર;
જગમાં વર્ત્યો જયજયકાર, ધન ધન બાહડદે અવતાર; ૧૮
પુણ્યકાજ કરી તેણઇ ઠારિ, મંત્રી ચાલ્યો ગઢ ગિરિનારિ.
ત્રિણ ઉપવાસ આરાધી દેવ, અંબાઇ આવી તતખેવ. ૧૯
બોલ્યો મંત્રી લાગી પાય, પાજ કરેવા છઇ ઇચ્છાય;
દેવી કહઇ ચિંતા કરિ તાજિ, નાખું ચોખા તિહાં કરૂં પાજ. ૨૦
દેવી વચન હવું જેતલઇં, શાલવૃષ્ટ હુઈ તેતલઇં;
મંત્રી મૂહુર્ત્ત લેઇ સાર, પાજ કરાવઇ અતિહિં ઉદાર. ૨૧
દોઇ કોડિ સતાણું લાખ, સોવનટંકા ખરચ્યા હર્ષ;
ધન ધન બહાડદે અવતાર, ઉતાર્યો ઉદયન સિર ભાર, ૨૨
પુત્ર જણ્યાનું એ પરિમાણ, જેણઇવહી તાતની સરિઆણ;
પિતા તણઇ ઉસંકલ થઇ, પાટણિ આવ્યો તે ગહઇ ગહી. ૨૩

ઢાલ

પાટણિ મંત્રી આવીઉ, કીધો રાય જૂહાર:
ડંડ નાયક અંબડ કીઉ, હુઉ તે જયજયકાર.

ઢાલ

સુંનડીની ધનધન સેત્રુંજ ગિરિવર, એ દેશી

રાગ-ગોડી—રાગ-ધનાશ્રી.

જયજયકાર હુઉ સહી, ત્યાંહા અંબડવિચારઇ આપ હો;
તાત ઉસંકલ થઇ કરી, ધોયું પૂરવ પાપ હો, ૧

ધન ધન પુત્ર સુપુત્ર[1] હો, રાખ્યું ઉદયન નાંમ હો;
તાત કલ્યાણક કારણે, ભુવન કર્યું અભિરામ હો. ધ. ૨
અંબડ ભૂપનઇં કહી કરી, ભરૂઅચિમાંહિં જાય હો;
શ્રીમુનિ સુવ્રત દેહરઇ, આવ્યો અતિ ઉચ્છાય હો. ધ. ૩
શ્રીજીંન મંદિર દીપતું, સમલીઆ વિહાર હો;
નાંમ અસ્યું કુણ કારણિ, સુણયો સહુ વિચાર હો ધ. ૪
સમલી ઓણઇ થાંનક બઇઠી તરૂઅર ડાલી હો;
બાણ આહેડી સાંધિઉં, પંખ હણી તતકાલ હો ધ. ૫
સુપુરૂષ શ્રાવક (મુનિ) તિહાં મિલ્યો, દીધુ તવ નવકાર હો;
સોય મરિ થઇ બાલિકા, સિંહલ નૃપ ઘરિ અવતાર હો ધ. ૬
શ્રીનવકાર સુણી લહી, જાતિ સમરણ સારહો
તેણઇ પ્રાસાદ કરાવીઉ, સંમલીઆ વિહાર હો ધ. ૭
તે જીનમંદિર જાજરં, દેખી અંબડ ત્યાંહિ હો
પાયો વેગ મંડાવીઉ, ઇચ્છા અતિ મનમાંહિ હો ધ. ૮
કોપી દેવી નર્મદા મેલી પાયા સાંધિ હો
પુરૂષ પઇઆં લઇ ચાંપીઆ, બોલ્યા બાકરી બાંધિ હો ધ. ૯
મંત્રી મનિ બીહનો નહીં, કામ ચલાવ્યું તાંમ હો.
પ્રગટ થઇ દેવાંગના, નર બોલઇ ગુણ આમ હો ધ. ૧૦
સાહસીક તું શીલઇ ભલો, અંબડ તું ગુણવંત્ત હો
કરિ પ્રાસાદ સુહામણો, મન સુદ્ધ અત્યંત હો ધ. ૧૧
બલિ બાકુલ ઉછાલીઆ, લગન ભલું શુભ વાર હો
શ્રીજીન ભુવન કરાવીઉં, ઉંચું હાથ અઢાર હો ધ. ૧૨
સંવત બાર વીસો તરઇ, સંમલીઆ વિહાર હો;
શ્રી મુનિ સુવ્રત થાપીઆ[2] આવઇ સંઘ ઉદાર હો ધ. ૧૩

૧. તુ. (૨) થાપના

કુંમરનિરંદહ આવીઉ, આવ્યા હેમ સૂરિંદ હો
બિંબ પ્રતિષ્ઠા તિહાં કરી, થાંપી મૂરતિ ચંદ હો ધ. ૧૪
અંબડ કરતો આરતી, ઉતરાવઇ કુંમરનિરંદ હો;
બિહુત્તરિ નૃપ ચામર ધરઇ, જીમ જીન આગલિ ઇંદ્ર હો ધ. ૧૫
અંબડ દાનિ વરસતો, આપઇ અસ્વ રત્ન હો
આરતી વેલ્રા આપીઆં, બત્રીસ લાખ સોવન હો ધ. ૧૬
અંબડ હર્ખ હઇઇ ઘણો, ચઢીઉ દેવલ શ્રુંગ હો;
ડંડ ધજ તલિ આવીઉ, નાચ્યો મનનઇ રંગિ હોધ. ૧૭
શિર ઉઘાડઇ નાચતાં, છલીઉ અંબડ ત્યાંહ હો
કોપી દેવી સિંધવા, જે થિર ભરૂઅચિ માંહિ હો ધ. ૧૮
જાણ્યું હેમાચારજીં ચ્યાલ્યો અંત્રીક જાય હો
આવ્યા દેવી દેહરઇ, કાઉસગ્ગ રહઇતસ ઠાય હો ધ. ૧૯
નવિ માંની દેવી સિંધવા, ઉઠયો ચેલો તામ હો;
ઉખલિ ચાવલ ખાંડતો, ધૂજઇ દેવલ ઠામ હો. ધ. ૨૦
તોહઇ ન માનઇ સિંધવા, માર્યો બીજી ઘાય હો,
દેવી મૂરતિ થર થરી, તોહઈ ન વારી જાઇ હો. ધ. ૨૧
મંત્રી જાપ જપાવીઉં, માર્યો ત્રીજો ઘાય હો;
આવી ચઉસઠિ યોગની, લાગી મુનિવર પાય હો. ધ. ૨૨

ચઉપઇ.

પાય નમી મુનિવર નઇ દેવિ, ચઉસઠિ યોગની આવી એવ
વિકટ નામ હું તેહનાં લહું, તે સઘલાં તુહ્ય વિવરી કહું ૧
તારાં ત્રિપુરા નઇ તોતલા, તુલજા તારણ નઇ મહઇખલ્રા
હીંગોલી દેવી હરિસિદ્ધ, એકલવિરા તે પ્રસિદ્ધ ૨
ચાંમુંડી ચંડી[1] ચંડિકા, ખપરીઇં ખાધા સાટિકા

૧. સુંદ્ધિ.

દેત સંઘારણ દુર્ગા જેહ, સિંધવાહની આવી તેહ ૩
ખોજાઈ દેવી ખોડીઆર, તેડી આવી તેણુઇ ઠારિ
વહઇરાઇ નઇ વાઘેસ્વરી, આવ્યાંમાંહિ તે રોમકંભરી ૪
આંણે અંબાઇ આકરી, કાલી મહાકાલી શાંકરી
સિંધવા નઇ આવી સચિ આવી, માતર માતંગી નઈં લાવી ૫
કમખાદેવી નઇ કામરા, હાથ દેખાડયા કેમઇ ખરા
જગદંબા નઇ જવાલા મુખી, ધનુષધરી દેવી સરવભખી ૬
દેવી બાવાંની નઇ બાહિકા, ગોરી માતા નઇ અંબિકા
માતીદેવી અનઇ મદભરી, વલી વહૂંચી ઉભી કરી ૭
ગહઇલી બ્રહ્મચરી પદમાવતી, આવી તિહાં મુનિહેમહ જતી
આસાપુરી આવી કાલિકા, મોટાબોલ બોલઇ મુખિ થકા ૮
રૂદ્રાપુરી દેવી દુબલી, આવી ટોલામાંહિ ભલી
ગિરજાંદેવી નઇ ચોરવાડિ, તિલાવની કહઇ ખુંબ મ પાડિ ૯
બાલા ભયરવી નઈ ઉરવસી, કાલાંત્રી આવી તિહાં ધસી
ખોરસિદ્ધ અનઇ વીરસિદ્ધિ, ગોઇઆસધજ જગમાં પ્રસિદ્ધ ૧૦
ચારણ સુધિ નઇ ઉંમયા જેહ, નર્મદા નાગિલ દેવી તેહ
સરવાંણી મહાદેવી સાર, બાંધી ચઉસઠિ કરઇ પોકાર ૧૧

દુહા

બાંધિ ચઉસઠિ યોગની, મોડી માગઇ મીન
છોડી છોડી હેમ સૂરિંદ, વચન વદઇ મુખિ દીન ૧૨

ઢાલ.

ધનધન સેત્રુંજ ગિરિધર એદેસી ચુનડીનો–રાગ–ગોડી–રાગ–ધનાશ્રી

દીન મુખી દિઇ આંગુલી, લાગી મુનિનઇ પાય હો
કહણુ કરૂં હું તુહતણું, છોડો અહ્મ ઋષિરાય હો; દી ૧
હેમ કહઇ સુંણિ સિંધવા, છલીઉ અંબડ કાંઇ હો;

સુકૃત વિઘન કરંતડો, તાહરો નહીં મેહેમાય હો દી ૨
બોલી તાંય દેવાંગના, એ માહરો અપરાધ હો
હું અંબડ નીંઠી કરીં, ન કરૂં તુહ્મસું વાદ હો દી ૩
છોડી તામ દેવાંગના, લાગી મુનીવર પાય હો
હેમ પ્રસંસ્યો અતિ ઘણું, તું સાચો ઋષિરાય હો દી ૪
મુનિવર નામ=હિમાથકી, દેવી હુઇ સંતુષ્ટ હો
અંબડ વિઘન નિવારીઉં. કીધી પુષ્પની વૃષ્ટિ હો દી ૫

દુહા.

પુષ્પ વૃષ્ટિ પ્રેમઇ કરી, નમી સુદેવી ત્યાંહ;
અંબડ હેમ સૂરિંદ ગુરૂ, આવ્યા પાટણમાંહી ૧
શ્રીગુરુ પાટણમાં રહઇ, ભાખઇ ધર્મ કથાય
વલી વ્યાખ્યાન સુંણાઇ સદા, ચઉલક વંસી રાય ૨

ચઉપઇ

એક દિવસ કહઇ હેમ સૂરિંદ, પ્રેમઇ સુંણાયો[1] કુંમરનિરંદ;
સોલ સસા ધરિ લહઇ તોય, જો પૂરવ[2] સંચિત પુણ્ય હોય ૧
સુદ્ધગુરુ સેવા સુકુલે જન્મ, સંઘની ભગતિ સદ્દહણુ ધર્મ,
સુદ્રવ્ય સેત્રુંજ કેરી યાત્ર, પુણ્યઇં લહીઇ મુનિ સુપાત્ર ૨
સાત ખેત્ર તણું પોખવું, સત્ય વચન મુખથી ભાખવું;
સમતા કુંડમાં હિં ઝિલવું, તેહનઇં સુભગતિ વહઇલાં જવું ૩
સમાધિ સરીર સુંણવું સિદ્ધાંત, સમકિત શીલ રાખઇ એકાંતિ
સાસિક[3] ગુણુ તે પુણ્યઇં રાય, પુણ્યઇં સંઘપતિ તિલક ધરાય ૪
સોલ સસા ઈમ વિવરી કહ્યા, પૂર્વ પુણ્ય નર તેણઇ લહ્યા;
સોલ સસામાં સંઘવી સરઇ, તિલક ધરી સિર યાત્રા ધરઇ ૫

(૧) ઈ (૨) પૂરણ.

શ્રાવકમાંહિં વ્રતધર વડઇ, તે મુનિવર નઇ પાગે પડઇ;
મુનિ નમઇ આચાર્ય પાય, આચારજ અરિહંતનઇ ધ્યાય ૬
અરિહંત સિંદ્ધતાણુઇ નિત્ય નમઇ, સંધનઈ સંધવીના ગુણ ગમઇ
તે સંઘ તિલક સહી પુણ્યઇ થાય, પુણ્યઈ શ્રી સેત્રુંજય જાય ૭
અન્ય તીરથ સેવઇ ખટમાસ, જેતું પુણ્ય નેહઇ નર તાસ;
શ્રી સેત્રુંજય એક ખિણુ રહઇ, તેહથકી પુણ્ય અધિકું લહઇ ૮
નંદીસરવર યાત્રા જાય, તેહનું પુણ્ય મઇં કહ્યું નજાય;
તેહથી યુગમ ગણું પુણ્ય હોય, કુંડલ દ્વીપ જન નયણે જોય ૯
ત્રિ ગુણું પુણ્ય હુઈ તતખેવ, રૂચક દ્વીપના જુહારઇ દેવ;
ગજદંતી જે યાત્રા જાય, પુણ્ય ચઉ ગુણું તેહનઈ થાય ૧૦
તેહથી યુગમ ગણું પુણ્ય થસઇ,[1] જંબુ વૃક્ષઇં યાત્રા જસઇં;
તેહથી છગણું સુકૃત મંડ, દેવ જૂહારઇ ધાતકીખંડ ૧૧
બાવીસગણું પુણ્ય તેહનઇં સહી, પૂખરદ્વીપ પ્રણામઇ ગહઇગહી;
તેહથી સાત ગણું પુણ્ય સોય, મેરૂ શિખર જીન જુહારઇ સોય; ૧૨
સમેત શિખર નર જે પણિ જાય, સહસ ગણું પુણ્ય તેહનઈ થાય;
અંજન દ્વીપ જુંહારઇ જેહ, લાખગણું પુણ્ય લહસ્યઇ તેહ ૧૩
દશ લાખ તિહાંથી ગુણ વિસ્તાર, જૂહારઇ અષ્ટાપદ ગિરિનારિ;
તિહાંથી કોડિગણું પુણ્ય માંન, સેત્રુંજ નાંમ સુણતાં કાંનિ ૧૪

દુહા

સેત્રુંજ નામ સુણાંતડાં, હઇડઇ હર્ખ અપાર;
સકલ તીર્થ માંહિ વલી, શ્રી સિદ્ધાચલ સાર ૧

ઢાલ

રાગ—રામગિરિ રામભણઇ હરિ ઉઠીઇ—એ દેશી.

જગમાં તીર્થ છઇ ઘણાં, તેમાં સેત્રુંજો સાર રે
પાંમ્યા ભાવિજન પારરે, નિવારી તિહાં ગતિ ચારરે;

(૧) હુસઇ.

પુહુતો મોક્ષ દુવારરે, સેત્રુંજ સેવોરે ભાવિજના એ આંચલી ૧
જે જન છહરી પાલતા, સેતરૂંજ વંદન જાયરે;
નદી સેતરૂંજીમાં નાહઇરે, પોઢાં પાપ ધોવાયરે;
એમ ઘટ નિર્મલ થાય રે. સે. ૨

સમકિત શીલરે રાખતો, પગિ ચાલતાં તે જાય રે;
એકલ આહાર કહાયરે, ભોમિ સંથારી તે થાય રે.
સચિત્ત પરિહારિ થાય રે. સે. ૩

સેતરૂંજ વધાવો રે કારણિં, હોયો અતિ ઉજમાલરે.
દેઇ પ્રદક્ષિણા માલ રે, કર્મ ખપઇ તતકાલરે,
પોતઇ પુણ્ય વિશાલરે. સે. ૪

સૂર્ય કુંડ જઇ ભીમમાં, નાહઇ નિર્મલ નીરરે.
નહીં તસ રોગ સરીરરે, જસ ગુણ અતિહિં ગંભીરરે,
ભાખઇ આદિલ વીરરે. સે. ૫

પસુ પ્રમુખ જે પંખીઆ, જલચર જીવડા જેહરે;
સેવઇ સેત્રુંજો તેહરે, દુખીઆ નહીં તસુ દેહરે
ત્રીજઇ ભવિસિદ્ધ તેહરે. સે૦ ૬

સાત છઠ્ઠ બિઇ અઠ્ઠમઇં, ગણુઇ વલી લાખ નોકરરે,
સેવઇ સેત્રુંજો સાર રે, તેહનઇં હોય અવતારરે;
તે નિશ્ચઇં નિર્દ્ધારરે. સે૦ ૭

પાંચ ભારત મહાવિદેહમાં, ઐરવત પંચઇ તું જોયરે,
તીર્થ અસ્યોઅ ન કોયરે, ભરતઇ પેખી સોયરે;
દીઠઇ ત્રિભુવન મોહઇરે. સે૦ ૮

દુહા.

ભવિજન વંદો ભાવસ્યું, જપો તે ગિરિવર નાંમ;
આગઇ સંઘપતિ બહુ હવા, સુણિ તેહના ગુણ ગ્રામ. ૧

ઋષભ વચન ભરતઈ સુણિ, કીઉ તે ઉત્તમ કામ;
સોવન પ્રાસાદ કરાવીઉ, રાખ્યું જગમાં નામ. ૨

નામતે જગમા રાખીઉં, પુહુતી મનની આસ;
ભરત ગયો કીર્તિ રહી, પુષ્પ ગયા જીમ વાસ. ૩

સેત્રુંજય સંઘવી જવ હુવઈ. ભૂપતિ ભરતનિરંદ;
તાસ કીર્તિ જગમાં રહી, જીહાં રવિ તારાચંદ. ૪

ઢાલ.

રાગ—આશાઉરી. ગુરૂગીતા રથ મારગ જોતા—એ દેશી.

ભરત સમય સંઘ આવે સારો, કોડી નવાંણું નિરખો;
લાખ ન્યવાસી સહસ ચઉરાસી, નરપતિ દેખી નિરખો.
હો ભવિકાં સેતરૂંજ, ગિરિવર સારો;
નદી સેતરૂંજી સૂરજ કુંડઇ, નાહી ઋષભ જુહારો. ભ૦ ૧

આદિતજસા તે ભરતહ પાટિં, મહાજસા તે બીજઈ;
અતિ બલીઉં નરખો લોગા, અતિબલ પાટિં ત્રિજઇહો. ભ૦ ૨

બલિભદ્ર ચઉથઇં પાટિં પેખો, પંચમ તે બલિવીર્ય;
કીર્તિવીર્ય અનઇ જલવીર્ય, જેહનું સબલું ધીર્યહો ભ૦ ૩

એ સાતઇ નર નરપતિ સરીખા, સુંર સરીખી જોડી;
ભરત અનઇ એ સાતઇ વચિમાં; પૂર્વ ગયા છઈ કોડી, ભ૦ ૪

દંડવીર્ય હવો અઠમેપાટિં, તેણઈ ઉદ્ધારજ કીધું;
ભરત તણી પરિ સંઘવી સાચો, જગમાં બહુ જસ લાધોહો. ભ૦ ૫

ઇંદ્રઇ સોય પ્રસંસ્યો જગમાં, ઋષભ વંસ અજૂઆલ્યો;
પાપ તિમર તે તેહનાં નાઠાં, સેત્રુંજ નયણે નિહાલ્યો ભ. ૬

ઋષભપુત્ર તણઇ એ પાટિં, સિર સેત્રુંજય નામઇ;
ભુવન આરિસા માંહિ કેવલ, ભરત તણી પરિ પાંમઇ ભ. ૭

દુહા.

ભરતતણી પરિ પાંમીઉ, ઉજલ કેવલ ગ્યાન
યુગ્મ ઉદ્ધાર કરાવીઉં, ખરચ્યું બહુજ નિધાંન ૧

ચઉપઈ

તિહાર પછી ત્રિજો ઉદ્ધાર, ઇસાનેંદ્ર કરઇ અપાર
મહેંદ્ર દેવઇં જગિ જસ લીઉ. ઉધાર ચઉથઉ તે [1] પણિ કીઉ ૧
બ્રહ્મેંદ્ર હુઉ જગિ જેહ, ઉદ્ધાર પંચમો કરતો તેહ
ચમરેંદ્રે છઠ્ઠો ઇદ્ધાર, સગર ચક્રવર્ત્તિ સતમસાર ૨
પંચાસ કોડિ પંચાણું લાખ, સહસ પંચોતરિ ઉપરિ ભાખ
એતલા ભૂપતિ સંઘવી થયા, સગર ચક્રવર્ત્તિ વારઇ કહ્યા ૩
ત્રીસ લાખ દશ લાખહ કોડિ, કીઆ ઉદ્ધાર સગરની જોડી
રત્ન કનકમય કીધાં બિંબ, રોપી [2] રાય કીરતિનો થંભ ૪
પછઇ [3] ઇંદ્ર વ્યંતરનો જેહ, ભુવન આઠમું કરતો તેહ;
ચંદ્રજસા જગિ મોટો રાય, નુંમો ઉધાર કર્યો તેણે ઠાય ૫
ચક્રધર રાજાઇં કીધ, ઉધાર દશમો તિહાં પ્રસિદ્ધ;
અગ્યારમો ઉધારહ રામ, યાત્રચંદ્ર તેણઇ રાખ્યું નામ ૬

દુહા

નામ તે જગમાં રાખીઉં, રાય યુધિષ્ઠિર જેહ
ભીમ અર્જુન નકુલ સહદેવ, સેતરૂંજ પોહોતા તેહ ૧
ભુવન નીંધાયું તેણઇ કાષ્ટમઇ, લેપમઇ ઉધાર [4] ત્યાંહ;
દ્વાદસ ઊદ્ધાર કરાવીઉ, જસ રહ્યો જગમાંહિં ૨
દીક્ષા ગ્રહી સેતરૂંજ ચઢયા, લહ્યું તે નિર્મલ ગ્યાન
પાંડવ પાંચ મુગતિં ગયા, કરતા સેતરૂંજ ધ્યાન ૩

---

(૧) તેણે તિહાં કર્યા (૨) થાપી ગયા (૩) હવે (૪) પ્રતિમા.

ચઉપઈ

પાંડવ વીર વચિ વરસ ગયા, સંખ્યા સહસ ચઉરાસી રહ્યા;
વર્ષ ચ્યારસઇ સિત્તરિ જાય, વીર પછી હુઉ વિક્રમ રાય ૧
એકસો આઠે વરસ ટેહિ, વિક્રમીથી હુઉ જાવડ સેઠ;
ઉધાર તેરમો તેણુઇં તિહાં કર્યો, જીન થાપી (જીમ) ભવસાયર તર્યો ૨
જાવડ પાંડવ વચિમાં કહ્યા, પંચવીસ કોડિતિહાં નરપતિ લહ્યા;
લાંખ પંચાણું ઉપરિ ભયા, સહસ પંચોત્તરિ સંઘવી થયા. ૩
સંવત બારનઇ ચઉદોતરઇ, મંત્રી બાહડદે તિહાં કરઈ;
ઉદ્ધાર ચઉદસમો અતિહિં વિશાલ, બહુ નીંપાપાં તીર્થમાલ. ૪
બાર બ્યાસીઇ સંઘપતિ કહ્યો, જીનમંદિર કરસ્યઇ ગહ ગહ્યો;
અઢાર લાખ કોડિ ઓગણુચ્યાલ, હેમટંકા ખરચઈ વસ્તપાલ ૫
એકત્રીસ કોડિનઇ છત્રીસ લાખ, અર્બુદાચલ ગિરિનારિં ભાખ;
વસ્તપાલનાં કરણી લંબ, સવાલાખ ભરાવ્યાં બિંબ. ૬
સંવંત તેરનઇ એકોતરઇ, સા સમરો લખમી વ્યયં કરઇ;
ઉદ્ધાર પનરમો પરચંડ, કરિ કલસ ધજા[1] દંડ ૭

દુહા.

કલસ ધજા ડંડા ભલો, કરસ્યઇ અતિ ઉછાય;
જાવડ સમરા વચિ વલી, કહું સંઘપતિ સંખ્યાય. ૮

ઢાલ.

રાગ—સારંગ—મગધ દેસકો રાજરાજેશ્વર એ દેશી.

સાહ જાવડ નઇ સંઘવી સમરો, એણુઇ કીધું ઉદ્ધાર;
તે વચિ સંઘવિ સહસ ચઉરાસી, ત્રિણિ લાખ સમકિત ધાર હો. ૧
નૃપતિ સેત્રુંજ્ય સંઘવિ સાર, શ્રી સિદ્ધાચલ નયણે નિરખ્યો;
નહિં પસુઆં અવતાર હો, એ અંચલી. ૨

---

૧. સુલ.

સતર સહસ સંઘવી ભાવસાર, ખત્રી શોલ હજાર;
પન્નર સહસ વિપ્ર વખાણુ, એણુઇ ગિરિ પામ્યા પાર હો. ન. ૩
બાર સહસ કુંટબિક સંઘવી, નેઉ સહસ લેઉયા કણબી;
પાંચસઇ પીસતાલીસ સંઘવી, નાતિ કંસાર ગણાવી હો. ન. ૪
ભરત સમરાવચિ સંઘવિ અસંખ્યા, તે કેવલી સહુ જાણઇ
એ તીર્થ મહિમા અતિ મોટો, કિમ છદ્મસ્થ વખાંણુઇ હો. ન. ૫
પનર સત્યાસી પાત સાહ બાધર,[1] દેસઇ નર વણિગ બહુમાંન
સાહ કરમો ઉદ્ધાર' કરાવઇ, ખરચાઈ બહુઅ નિધાંન હો. ન. ૬
જે પુણ્યવંતા વલી નર હોસ્યઇ, તે સેત્રુજ ગિરિ જાવઇ
પુણ્ય કામિ ધન ખરચ્યું જેણુઇ, સોય સંઘાતિં આવઇ હો. ન. ૭
દાન ન દીધું શીલ ન પાલ્યું, નવિ પોખ્યા વલી પાત્ર
તે નર રાનિ રોયા તુલો જાંણો, કીધી ન સેત્રુંજય યાત્ર હો. ન. ૮
જીન પ્રસાદ ન કીધુ, પૂજ્યા નહીં જગનાથ
સેત્રુંગિરિ જેણુઇ નયણુ ન નિરખ્યો, દીધી બાવલ બાથ હો ન. ૯
દીન ઉધાર ન કીધું જેણુઇ, ન લહ્યો શાસ્ત્ર વિચાર;
ગિરિ સેત્રુંજય જે નવિ ચઢીઆ, આલિં ગયો અવતાર હો ન. ૧૦
જનમ સફલ કીધુ નર જેણુઈ, લખમી મારગ થાપી
સેત્રુંજય જઇ પ્રાસાદ કરાવ્યો, તસ કીર્તિ જગિ વ્યાપી હો ન. ૧૧
કીરતિ કરણિ તેહની સાચી, જે ભવદુખથી તરીઆ
સેત્રુંજ નાંમિં બહુ નર સિદ્ધા, મુગતિ મારગ સંચરીઆ હો ન. ૧૨

દુહા.

મુગતિ તણુઇ પંથઈ લહ્યા, પાંમ્યું કેવલ ગ્યાન;
સિદ્ધ અનંત આગઇ હવા, કરતા સેત્રુંજ ધ્યાન ૧

---

૧ બહાદુર.

ઢાલ

રાગ-ધન્યાસી મુનિવર આરગ ચાલતા એ દેશી.

શ્રી સેત્રુંજ ગુણ ગાઇઇ, ગાતાં હર્ષ અપાર
સિદ્ધ અનંતા ઇહાં હવા, પાંમ્યા ભવ પાર ૧
ધન ધન સેત્રુંજ ગિરિવરૂ, ધન ધન ઋષભ જીણંદ
પુંડરીક ગિરિવર શખરિ, દીઠઇ અતિ આણંદ ધ. ૨
ચૈત્રિ પુંનિમ દિન વલી, ઋષભ ગણધાર
મુગતિ ગયા પાંચ કોડિસ્યું, ટાલી કર્મ વિકાર ધ. ૩
કાતી પુનિમ દિન વલી, દ્રાવીડ નઇ વાલીખીલ
મુગતિ ગયા દસ કોડિસ્યું, જેહના નિર્મલ શીલ ધ. ૪
ફાગુણ સુદિ દસમી દિનઇં, પ્રભુની મનની આસ
નમી વિનમી દોય કોડિસ્યું, કીધું મુગતિમાં વાસ ધ. ૫
ઋષભથકી જે કેવલી, અસંખ્યાતા પાટ
મુગતિ સવાર્થ સિદ્ધિ ગયા, દુઠી નહીં વાટ ધ. ૬
ઋષભ વંસિ બહુ નરપતી, ઘણે ચારિત્ર લીધા;
શ્રી સેત્રુંજ આવી કરી, તિહાં[૧] અણુસણ કીધા ધ. ૭
રામ ભરત બેહુ બંધવા, લીધું સંયમ ભાર
મુગતિ ગયા ત્રિણિ કોડિસું, તસ નહીં અવતાર ધ. ૮
નારદ એકાણું લાખસું, શ્રી સેત્રુંજ શ્રૃંગિ
મુગતિ ગયા મુનિવર નમું, મનનઇ વલી રંગિ ધ. ૯
સાંબ પ્રદ્યુમ્ન સુત કૃષ્ણના, બેહુ સંયમધારી.
આઠ કોડિ સાઢી સાધસું, હુઆ મુગતિ દૂઆરી. ધ૦ ૧૦
પાંચઇ પાંડવ નર ભલા, ઇંદ્રી દમ કીધુ
ઋષિ વીસ કોડિસું સંચર્યા, મુગતિ ગઢ લીધું. ધ૦ ૧૧

---

૧ ગણે.

ઋષિ થાવચ્ચો મુનિપતિ, સંયમ સુખ લીધું
સહસ મુનિ પરિવારસું, સેત્રુંજ ગિરિ સીધો. ધ૦ ૧૨
સુક તાપસ સંયમ લીઉ, સહસ મુનિવર સાથિ
શ્રી સેત્રુંજય મુગતિ ગયા, વંદુ પ્રભાતિ. ધ૦ ૧૩
સેલગ સૂરિ રૂઅડો, સેત્રુંજ ગિરિ ચઢીઈ
પંચસય સું પરિવર્યો, મુગતિં જઈ અડીઉં. ધ૦ ૧૪
એ મુનિવર મુગતિ ગયા, કુંણ કહઇ તસપાર
વલી જાસ્યઇ એણઇ તિરથિં, સેત્રુંજ ગિરિ સાર. ધ૦ ૧૫

દુહા.

સાર તીર્થ જગમાં ઘણા, તેહમાં સેત્રુંજ સાર
હેમ કહઇ નૃપતિ સુંણો, પૂન્યઇ લહીઇ ભવપાર. ૧
ગુરૂ વચને નૃપ હરખીઉ, જીમ જગિ ભરત નરેસ;
તિમ ભૂપતિ આણુંદીઉ, સેત્રુંજ યાત્રા કરેસ. ૨
તન ધન યોવન કારિમું, જાતા ન લાગઇ વાર
તેણઈ કારણિ સેત્રુંજ જઇ, સફલ કરૂં અવતાર. ૩

ઢાલ.

ભમરાની રાગ–ગોડી.

કુંમારપાલ નર કેસરી–મન ભમરારે, સેત્રુંજય સંઘવી થાય. લાલ ભમરારે.
બહુ ઋષિ પરિવા સું, મ. શ્રી સિદ્ધાચલ જાય લા. ૧
નાગ પીઠ દેવલ ઠવ્યા, મ. માંહિં જીન પ્રતિમા. લા.
કેસર ચંદન લેઈ કરી, મ. પૂજઇ ચઉલક રાય. લા. ૨
વાગ ભટાદિક સારિખા, મ. માંહિં મંત્રી ચઉવીસ લા.
દેહરાસર દેવ પૂજતા, મ. નાંમઇ જીતનઈ સીસ લા. ૩

અઢાર સહસ વિવહારિઆ મ. શ્રી જીન દેવલ સાથિ લા.
ચંદન પુષ્પ લેઇ કરી મ. જીન પૂજઇ નિજ હાથિ લા. ૪
નગરશેઠનો દીકરો મ. આભડદે સંઘમાંહિ લા.
સોવનટંકા લહછણું કરઇ મ. ગાંમ શ્રાવક ઘરિ જીહાં લા. ૫
ભટ ભાપા ચક્રી કલા મ. નાભિં નરદેપાલ લા.
વસ્તપાલ સુત સંઘમાં મ. કવિ દાતા દેપાલ લા. ૬
કપરદિનાંમ ભંડારીયા મ. સંઘ ભગતિ કરઇ સોય લા.
અન્ય દૂબલ તસ આગલિં મ. ભૂખ્યો ન જાવ કોય લા. ૭
ઉદિલાદ લાંણો નરપતી મ. આંહિં છાડો સેઠ લા.
સોય લાડૂ નિજ કરિ ધરી મ. કરતો સાંમિ ભેટિ લા. ૮
પ્રતાપ મલ્લ પુંઠિઇ લીઉ મ. કુંમારપાલ ધે પુત્ર લા.
ચઢવા હય ગિરિ રથ દીઇ મ. કુંણુ વયરિ કુંણુ મિત્ર લા. ૯
નગરલોક સાથિં બહુ મ. પટ દર્શણ વેપચાર લા.
કુંમારપાલ નિત તેહની મ. બહુ પરિ કરતો સાર લા. ૧૦
સોલસ સહસ જોડી ગડઇ મ. ભુંગલ ભેરી અનેક લા.
પંચ શબ્દ વેણા બહુ મ. તંતી તાલ વિશેપ લા. ૧૧
અગ્યાર સહસ હાથી ભલા મ. અંજન ગિરિની જોડી લા.
રત્ન જડિત અંબાડીઆં મ. મોતી માલા કોડિ લા. ૧૨
અગ્યારે લાખ હય રેપતા મ. હંસ પરિ ઠવતા પાય લા.
પંચ વર્ણું વાજી સહી મ. ઘૃત ગોલ દલીદો ખાય લા. ૧૩
અઢાર લાખ પાલા સહી મ. રથ પંચાસ હજાર લા.
વૃષભ સોવન મઇ સીંગડા મ. નેવરનો ઝમકાર લા. ૧૪
વાંકી વચ્છની પુંછડી મ. વાંકી વહઇલી વિશેપ લા.
વાંકા રથના વાવટા મ. ધજા ગુડીઅ અનેક લા. ૧૫
વાંકી પુરુપની પાઘડી મા. વાંકી સીંગણિ હાથિ લા.
વાંકી મુંછના માનવી મ. કુંમારપાલ નઇ સાથિ લા. ૧૬

વલી વાંકીજ નફેરીઉ મ. ઢાંક દમામાં ડંડ લા.
વાંકી વલીઅ વજાવતા મ. ઉઠઇ શબ્દ અખંડ લા. ૧૭
વાંકે નયણેં નર બહૂ મ. વાંકા ખપૂઆ અંગિ લા.
વાંકી પાલખીમાં વલી મ. બઈઠા મનનઇ રંગિ લા. ૧૮
અંબર ધજા નૃપ આગલિ મ. અષ્ટ સહસ તસ માંનિ લા.
હીરસોવન મણિ રૂપમઇ મ. સુંદર સોભિતવાન લા. ૧૯

દુહા.

વાંન ભલો નૃપસંઘનો, મિલીઆ પુરુષ અનેક;
બહું વ્યાપારી સંઘમાં, દગો નહીં તિહાં રેખ. ૧
.... દીપે જેમ દીણંદ;
પટરાણી પુંઠે સહી, દીઠે અતિ આણંદ. ૨

ઢાલ.

ત્રિપદીનો.

જવહઇરી શોની વાણિગ મિલીઆ, નાંણાવટી દોસી ફોફલીઆ;
વલી વણઝારા પલીઆહો, ભવિકા. ૧
ફડીઆ સાથરીઆ પરતાગી, ભક્ષ ઘણા તે ખાય માગી;
મેહર વણગ દિઇ જાગીહો. ભ. ૨
ગાંધી વૈદ ઘણા સુગંધી, અનેક નરનઈ લિઈ ખંધી,
એક વેચઇ અનઇ રંધી હો. ભ. ૩
સંઘમાં સાથ સબલ પણિ થાય, અશ્વ અનેક ગજરથ ચોરાઇ;
બહું વ્યાપારજ થાય હો, ભ. ૪
બયડાંમાં જાનઇ હથીઆર, શાલૂ ચીર પટોલાં સાર;
વણિગ કરઇ વ્યાપાર હો. ભ. ૫

માલી તંબોલી મણીહાર, કંસારા જડીઆ સોનાર;
સંઘમાં બહુ સુતાર હો. બ. ૬
કંદોઇ કાગુળી કુંભાર, નાટકીઆ નાટિકીણી સાર;
મોચી તણો નહીં પાર હો. બ. ૭

દુહા

અનેક નર નૃપ સંઘમાં, કહઇ તો ન લહુ પાર;
પટરાંણી પુંહિઇ સહી, જેહના રૂપ અપાર. ૧

ઢાલ

રાગ—હુંસેની.

ભુપલદેવી નૃપ ત્રીયા, અંગ વિભૂષણ સોલ;
પહઇરણી ચંપા ચુંનડી, કાયા કુંકુમ રોલરે.

નૃપ આવ્યો કુમર નિરંદ, જેણઇટાલ્યો મૃગમચ્છરૂંદએ;
કીધું સકલ લોક આણંદ એ, નિવાર્યો દેશ સકલમાંહિ દંદએ નૃ. ૧
ચંદ મુખી મૃગ લોચણી, નિજ નવલા સિણુંગાર
ઉરિ ઘણી કટિ પાતલી, લાવણ્યનો નહીં પાર એ નૃ. ૨
વેણી વાસગ ઉપીઉ, હંસ હરાવ્યો ચાલિ
નાગ નગોદર ખીંટલઇ, કાંનિ ઝબૂકઈ ઝાલિ એ નૃ. ૩
ભમર ભમઇ જીમ મધુકરા, અધર પ્રવાલા રંગરે
દંત જસ્યા દાડિમ કુલિ, અલવિ મોડઇ અંગ એ નૃ. ૪
નાશક સૂડા ચંચડી, કનક કચોલા ગાલિ રે
તિલક કરી મુખ શોભતું, અર્ધ ચંદ જસ ભાલ એ નૃ. ૫
યોવન અંબો મોરીઉ, કંઠ કોયલ ટહુકાર રે
વસંત માસ કીડા [1] કરઇ, કંઠિ કુશમના હાર એ નૃ. ૬

(૧) ટહૂક.

કમલ નાલ જસી બાંહુડી, કરિ કંકણુની માલરે
કરતલ જાસૂ ફૂલડાં, અંગુલ નખ સુકુમાલ બે નૃ. ૭
કનક કુંભ પયોધરા, રૂમિં શોભઇ રંભરે
ઉપમ જંધા તુઝ કહું, જાણો કદલી થંભ બે નૃ. ૮
ચિત્રાલંકી કામિની, નાભિ કમલ ગંભીર રે
કંચુક [1] ચુરણી ચુંનડી, શીલઇ ગંગનીર બે નૃ. ૯
પદ પંકજનું જોડલું, ઉઢણિ આછા ધાટરે
હાસ વિનોદ ક્રીડા કરઇ, કામિની આંખિ વાટ બે નૃ. ૧૦
ચરણે નેઉર વાજતાં, કટિમેખલ ખલકંતી રે
ચાલી રે ગિરિવર [2]ભેટવા, જીહાંહુવાસિદ્ધ અનંત બે નૃ. ૧૧
બિહુતરિ સાંમત રાયની, પુંઠિં સુંદર નારિરે
અધિક રૂપ રંભા થકી, અસી નહીં સુરબાર બે નૃ. ૧૨

દુહા.

સુરઘરિ નારિ અસી નહીં, ઇહાંનાં રૂપ અપાર
વેષ બનાવઇ જૂજૂઆ, પંચવર્ણ સિણગાર ૧
નીલા પીલા ઉજલા, રાતા વેષ અત્યંત
પંચ વર્ણ કે પહઇરતી, ગોરી સાંમ શોભંત ૨

ચઉપઇ.

ગોરી નારિનઇ સાંમ ચુંનડી, કાલી કસ્તુરી તનિ અડિ;
કાલી ભમર ભમરાનઇવાંનિ, દંત અરિષ્ટહ રત્ન સમાંનિ ૧
કીકી કાજલ વેણી શાંમ, શાંમ ગોફણો અતિ અભિરાંમ;
કાલા કંચુક ચૂડા સ્યાંમ, ગજ બઇઠી ઉલાલઇ દામ. ૨

---

(૧) ચરણા (૨) ફરસવા.

કેતી વેષ પીલો આદરઇ, કેસરતિલક નિજ ભાલઇં કરઈં,
પીલા[1] પિતાંબર પહઇરણિ સાર, કંઠ બનાવઇ ચંપકહાર. ૩
પીલાં નેવર પીલી ઝાલી, જાણ્યું સૂરજ ઉગ્યો ગાલિ;
પીલા ચૂડા કંચન તણાં, પીલા કંચુક રલીઆમણા. ૪
કેતી રાતો વેષ અપાર, તારા રત્નતણા ગલિ હાર;
રાતું તિલક રાતો તંબોલ, રાતી દેહ જીમ કુંકુમ રોલ. ૫
રાતી જીભા રાતા દંત, રાતા અધર શોભઇજ અત્યંત;
રાતા નખનઇ રાતા પાય, રાતા મનિ સેત્રુંજય જાય. ૬
રાતા કંચુક રાતાં ચીર, રાતા ચર્ણા સોહઇ સરીર;
રાતા કમલ કરમાંહિંધરી, જીન પૂજવા ચાલી સુંદરી. ૭
નીલવરણ કરતી સિંણગાર, દમણા મરૂઆના તાલહાર;
નીલાં વદની વડાંગરપાન, નીલા કંચુકના વલી વાંન. ૮
નીલા ચર્ણા નીલાં ચીર, હાથિં ચુડલા વદનિંઇ વીર;
નીલીપાચિતણા ગલિ હાર, હઇંડઈં સેત્રુંજય ગિરિનાર. ૯
કેતી નારિ ઉજલ સિંણગાર, ઉજલ ફૂલ નઈં [2] કંઠિહાર;
ઉજલ કંચુક ઉજલ ચીર, પંચવરણ તિહાં ભરીઆં હીર. ૧૦
ઉજલ મોતિ કેરા હાર, ઉજલ નેવરના ઝમકાર;
ઉજલ ચંદન ચરચઇ અંગિ, ચાલી અબલા સેત્રુંજ શૃંગિ. ૧૧
સુંદરનારિ સરિખા સિણગાર, રૂપતણા મદ કરઇ અપાર;
ગોરી ન ગમઇ સાંમલી, હાસ વિનોદ કરઇ તિહાંવલી. ૧૨
ગોરી કહઇ સુંણિ કાલી નારિ, તું બઇઠી રહઇ તાહરાઇ ઠામિ;
કરમિં કાયા કાલી કરી, તું સું બોલઈ સાંહમી ફિરી. ૧૩
કાલી કહઇ સુંણિ ગોરી સહી, કાલા ગજ ગાજઇ ગહઇ ગહી;
કાલા ઘન ગાજઇ સહુ સરિં, લોચન સોભા કાજલિ કરીં. ૧૪

(૧) પેહેરણ વલી પીતાંબર સાર, (૨) ગલે.

કાલા કાંન નઈં કાલા નેમ, કાલા પાસ પરિ સહુને પ્રેમ;
શ્રી મુનિસુવ્રત નઇ મલ્લિનાથ, સામલવર્ણ સબલા પૂજાત. ૧૫
કીકી નયણાં વેણી જેહ, કાલઇ વરણિં સોભઇ તેહ;
અરિષ્ટ રત્ન બહુ કાલાં હોય, કાલાં જલ યમુનાનાં જોય. ૧૬
કાલી કસ્તૂરી અંગિ ઠવઇ, કાલી કોયલ મધુરૂં લવઇ;
કાલાં મરી જગિ કહીઇ જેહ, ધોલા કપૂર નઇ રાખઇ તેહ. ૧૭
ધુલા બગલા બગલી ભમઈ, ધુલા ભૂતીઆ નર નવિ ગમઇ;
ધુલાં માણુસ રોગઇં થાય, ગોરપણાનો સ્યો મહિમાય. ૧૮
એણે વચને ગોરી કલકલી, બઇઠી રહઇ ભુંડી સાંમલી;
લિહાલા સરિખું તાહરૂં રૂપ, સરસું વાદ કરઈ સું કૂપ. ૧૯
રૂપ વિના કરતી અભિમાંન, કાલા કાગ નઈં કુણુ દિઇ માન;
બઇઠી રહઇ તું તાહરઇ ઠાય, તું ગોરીનો નખ ન પોસાય. ૨૦
ગોરૂં અછઇ ગંગાનું નીર, ગોરૂં સુવિધિનાથ સરીર;
શ્રીચંદ્રપ્રભુ ગોરા સહી, જેહની કીરતી જગમાં[1] રહી. ૨૧
ગોરા હંસ નઈ ગોરા ચંદ, ગોરા ગજ રાજાય ગયંદ;
ગોરાં મૃગ જીમણાં ઉતર્યા, સુકન ભલા નર[2] આવઇ ભર્યા. ૨૨
ઉજલ ચમર કમલ ગજ દંત. ઉજલ મોતિ અતિ સોભંત;
પુષ્ફ કપુર દક્ષણાવર્ત્ત સંખ, જે લખમી આપઇજ અસંખ. ૨૩
રૂપું ચંદન ચીવર જેહ, ઉજલ ચુંનો દિઇ રંગ તેહ;
દુધ દહી ઘૃત ઉજલ સાર, જીમતાં દેહ દીપઇ નિરધાર. ૨૪

કવિત્ત

ઘીઇં વાધઇ વાન. કાનપણિ સરૂઆ થાય;
આખિ વાધઇ તેજ, ખરજને ખોડો જાઇ;
જરા ન વ્યાપઇ અંગ, ટંગ તન ધાત ન ધૂજઈ;

૧ યુગયુગ. ૨ ઘરિ.

કાયા નહીં કટિ ભંગ, અર્થ આગલિથી સઝઇ;
ભુખનું મંડણ ઘૃત સહી, હાકયો હીંડઇ દેતો હડી;
ઘૃત વિહુણા નર જેહ, જાંણો સુકા લાકડી. ૯

દુહા.

લકડ સરિખા તે નરા, જે નવિ પાંમઇ ધીઅ;
ઘૃત જીમતાં બલીઆ બહુ; જસા પંચાયણ સીહ. ૧
એક અક્ષર પણિ બલ બહુ, જો છઇ ઉજલ વાંન;
તેણઇ કારણિ ગોરી કહઇ, કાલી તજો ગુમાંન. ૨
કાલી ગોરી નારિમાં, હોય તે વાદ વિવાદ;
વારઇ ગરઢી શ્રાવિકા, કાઢી મધુરો સાદ. ૩

ચઉપઈ

મધુરો સાદ રૂપદે તણો, વારઈ વાદ મ કરસ્યો ઘણો;
સી કાલી નઇ સી ગોરડી, પુણ્ય કરઇ તે જગમાં વડી. ૧
સબલ સરૂપ સબલો સિંણગાર, દાન તપ શીલ પાખઇ છાહાર;
તેહનું રૂપ જગમાંહિ સાર, જે સ્ત્રી કરતી પર ઉપગાર. ૨
કાંન કોટી સિણગાર્યા સહુ, અંગિ આભર્ણ પહઇર્યાં બહુ;
દા'ન પુણ્ય નવિ કરઇ લગાર, ભારભૂત તેહનો સિંણગાર. ૩
સો સિણગાર પ્રસંસા કરી, તેહનું રૂપ જગમાંહિ ખરું;
સાત દદા જેહના ઘટમાંહિ, શ્રાવિકા કહઇ સિરિ નામું ત્યાંહિં. ૪
દયા દાન દમ દેહનો દોષ, દોલતિ જાતિ ન કરઇ પ્રશોક;
દૂખ ભંજઈ ગ્રેમઈ પારકું, દીવ્ય વચન બોલઇ સુખિ ધકું. ૫
દુર્જન ઉપરિ ન કરઇ રીસ, તે સ્ત્રી પાંમઇ સબલ જગીસ;
એ અંગિઇં ધરતી સાત દદા, રૂપવતી તસ ભાખું સદા. ૬

રૂપ ભલું તુહ્મો નર નારિ, ચાલી શ્રીસેત્રુંજ ગિરિનારિ;
અતિ પુણ્યવંતી સબલી[1] તુહ્મો, તુહ્મનઇ સીખ દઉ છું અહ્મો. ૭
એણે વેચને હરખઇ સહુ નારિ, ખમઇ ખમાવઇ તેણઇ ઠારિ;
પાછી પ્રીતિ કરઇ અતિ ઘણી, અબલા ચાલી સેત્રુંજ ભણી.

દુહા

સેત્રુંજ ગિરિ ભણી સંચરી, હઇડઇ હર્ખ અપાર;
ગજ રથ ઘોડા પાલખી, વાહણ સોય સુસાર.

ઢાલ

પ્રણમું શ્રીમંધરજી એ દેશી.

ચતુરા બહુ ચકડોલમાજી, બહુ સેજવાલીરે નારિ;
રથિ બઇઠી બહુ પ્રેમદાજી, શોભઇ હયવર હારિ. ૧
સંઘવિ સાચો કુંમર નિરંદ. આંકણી.
પાલખીઇં બહુ પ્રેમદાજી, મુખ તંબોલ પાન;
બઇઠી નારિ અંબાડીઇંજી, હઇડઇ સેત્રુંજ ધ્યાંન. સં. ૨
કરહા ઝીકાવઇ કામિનીજી, હઇડઇ હર્ખ ન માય;
સંઘ અનોપમ[2] રાયનોજી, શ્રીસેત્રુંજય જાય. સં. ૩
બિરૂદાવલી બોલે બહૂજ, યાચક બહુ[3] હજાર;
વૈદ વિવેકી તિહાં ઘણાજી, બુદ્ધિતણાં ભંડાર. સં. ૪
રાંધણિઆ બહુ સંઘમાંજી, રસોઇ નીપાયરે સાર;
ભોજન શાક ભલાં કરઇજી, જીમતાં સ્વાદ અપાર સં. ૫

દુહા

સાચો કુંમર નરેસ્વરૂ, જેહમાં સબલ વિવેક;
ભોજન કરઇ બહુ પુરૂષ સું, પ્રીસઇ વસ્ત અનેક ૧

---

૧. સાહમી; ૨ કુમારપાલનોજી બીરૂદાવલી બોલાય; ૩. પુરૂષ.

ઢાલ.

લાલની રાગ સામેરી રાગ મલ્હાર.

કુંમારપાલ ભોજન તિહાં કરતો, બહુ પુરૂષ સંઘાતિ લાલરે;
ખાજાં લાડૂ મરકી માંડી, ભોજનની બહુ ભાતિ લાલરે. ૧
આવો શ્રી સેત્રુંજ ગિરિવર વંદન જઈએ, જીહાં શ્રીઋષભ જીણંદલાલરે
પુજી પ્રણમી પાય પખાલો, ભાપઇ કુંમર નિરંદ લાલરે ૨
પયડાં ઘેબર અનઇ પતાસાં, સેવ સુંહાલી ખાસ લાલરે;
ખાંડદમીદો સકરપાર, જમતા અતિ ઉલ્લાસ લાલરે. ૩
દ્રાખ બદામ અનઇ ચારોલી, શ્રીફલસાર અખોડ લાલરે;
નિમજાં પસ્તા અનઈ ખલઇલાં, ખાતાં પુહુચઇ કોડ લાલરે. ૪
તનમની કોલાપાક જલેબી, ખીર ખાંડ ધૃત સાર લાલરે
કેલાંતણી કાતલીઉ પ્રીસઇ, જમતાં હર્ખ અપાર લાલરે. ૫
અંબતણા રસ ઘોલી સુંકઇ, ધલ ધ્રલ ઘીની ધાર લાલરે;
ઉપરિ પાતલિ પોલી પ્રીસઇ, ભોજન ભગતિ અપાર લાલરે ૬
શાલિ દાલિ નઇ કૂરકપૂર, શાક સુગંધી જ્યાંહ લાલરે;
ખડબૂજાં નઈ બહુ ત્રોસડીઆં, ફલહ મતીરાં ત્યાંહ લાલરે ૭
ભોજનની તે સબ સજાઇ, ઉપરિ ફોફલપાન લાલરે;
કુંમારપાલનું ભોજન કરતાં, વાધ્યા દેહના વાન લાલરે. ૮

દુહા

વાન વધ્યા નિજ દેહના, ભોજન ભકિત અપાર;
સબલ સજાઇ સંઘમાં, કહઈ તો ન લહું પાર. ૧

ઢાલ

આખ્યાનની દેશી રાગ-ધનાસી રાગ વિરાડી તથા આશાઉરી

બહુ દીવટીઆ દીવી ધરતા, ટાલઇ તિમિર અંધારો;
ગગન ભોમ કરતા અજૂઆલુ, જગમાં જોતી અપાર. ૧

બહુ વણિક વ્યપારી સાથિં, વેચઇ વસ્ત અનેકો;
વસ્ત વિવિધનઇ ધી, ગુલ આપઇ, દગાનો નહીં તિહાં રેખો. ૨
શેઠ સાર્થવાહ પંડિત પોઢા, પુરૂષ તણો નહીં પાર;
માગણ જન મિલીઆ તિહાં બહુલા, બોલઇ જય જય કારો. ૩
સગા સજન બહુ મંત્રી મિલીઆ, પુત્રી[1] સુત પરિવારો;
કુંમર નરિંદ તે પુંઠિ લીધું, ચિત[2] કીઉ અતિ ઉદારો. ૪

દુહા.

બહુ ઋદ્ધિ લેઇ સંચર્યો, બહુ વિવહારી ભાતિ;
કુબેરદત્ત સરિખા વલી, કુમારપાલ નઇ સાથિં. ૧

ચઉપઇ.

સાથિં ધવલ ધનો ધરમસી, પાંચો પેથો નઇ પદમસી;
સૂરો સવજી નઇ સંઘરાજ, કરે પુણ્યતણાં તે કાજ. ૧
સંઘ સદહઇ વચ્છસાહ શ્રીમલ, ભોજો ભાખર ભીમો ભલ્લ;
હીરો હરખો નઇ હરપાલ, તેણઇ પહઇરાવ્યા ગરઢા બાલ. ૨
દેવો દુદો નઇ બંધવ જેહ, શાકરપર્વ મંડાવઇ તેહ;
અમજી આંબો બંધવ હોય,[3] મોદક હાટ મંડાવઇ તેહ. ૩
ખોખો ખેતો નઇ ખીમસી, હાથ વાવરઇ હઇડઇ હસી;
ભાદો ભૂપતિ નઇ ભીમસી, જલપોટલીઆ આપઇ ધસી. ૪
સારિંગ સવસી નઈ શ્રીપાલ, જીન પ્રતિમા પૂજઇ ત્રિણકાલ;
સાહ ભાણો લખમો લાહ લીઇ, કેલાં સેલડી વહંઇચિ દીઇ. ૫
ચાવર થેરો થોભણ સાર, પાત્ર મુનિ નઈ આપઇ આહાર;
જાવડ ભાવડ બેહુ વડા, દુધ[4] દહીના રેડઈ ધડા. ૬
ઘણા પુરૂષ સંઘમાંહિં અસ્યા, પુણ્ય કાજિં સેતરંજય ધસ્યા;
છહરી પાલઇ નર દાતાય, વણ દીધઇ કટકો નવિ ખાય. ૭

---

૧ પુત્ર સુતા, ૨ સજન સહુ પરિવારો, ૩ દોઈ. ૪ આપે દુધ દહિંના ઘડા.

આણંદ્યો નૃપ અતિઘણું ગિરિવર કેરઇ નાંમિ;
પાય નમી જીનવર તણા, પૂજા કરઇ તસ ઠાંમિ. ૪
કેસર ચંદન લેઇ કરી, અગર૰ ધૂપ કપૂર;
દીપક સુંદર સાથીઓ; કરતા પાતક ચૂર. ૫
કમલો દમણો મરવો કેતકી, કમલ સુગંધી ફુલ;
ચંપક જાઇ મોગર, પૂજા કરઇ બહુ મૂલ. ૬
કુંમર નિરંદ હરખ્યો ઘણું, સેતરૂંજય કેરઇ નાંમિ;
સતર ભેદ પૂજા કરી, ચેઇવંદન તસ ઠામિ. ૭

ચઉપઇ

ચેઇવંદન તસ[1] રાજા કરઈ રસના હેમ પવિત્રહ કરઇ;
ધનપાલ પંચાસિકા તિહાં ગુણઈ કુંમારપાલ નૃપ શ્રવણે સુંણઇ. ૮
બિઈકરજોડી પૃથવીરાય હેમસુરિનઇ લાગઈ પાય;
કવિ ધનપાલ પંડિત ખરૂં પણિ કાંઇક પોતઇ સ્તુતિ કરૂં. ૯
હેમ કહઇ સુણો કુમરનિરંદ એહનઇ ઉપનો અતિ આણંદ
ભગતિરાગ પોપઈ એણઇ અસ્યો મઈં પોષ્યોનવિ જાયઇ તસ્યો ૧૦
ટીબા તણઇ સી પર્વત તોડિ કિહાં, કુડી કિહાં કનકહ ક્રોડિ[2]
કિહાં આંબો કિહાં તરૂવર આકડો મૃતિકા કુંભ કિહાંકનકહ ઘડો ૧૧
કિહાં ચંદન કિંહા સુકો ઘાસ નૃપની હોડિ કરઇ નહિ દાસ
કિહાં ખાસર કિંહાં ચંપક ચીર જીમ પાંણી નઈ નગમઇખીર ૧૨
જીમ મયગલ નઇ ન મલઇ મૃગો ન મલઇ મૃગપતિનઇ જીમસસો
ન મલઇ કીડી પર્વતકાય નમલઈ રંક અનઇ વલીઇ રાય. ૧૩
ન મલઇ ખજૂઓ નઈ વલી સૂર ન મલઇ વાહો ગંગાપૂર
ન મલઇ નિર્ધન નઈં ધનવંત ન મલઈ નિગુણ નઇ ગુણવંત ૧૪
ન મલઇ શશિહર નઇ સીપ, ન મલઇ જીમ દિનકર નઇ દીપ
ન મલઇ કિરપી નઈ દાતાર, ન મલઇ મણિકો મોતીહાર ૧૫

(૧) ગુરૂ. (૨) જોડિ

કિહાં પીતલ નઇ કહુ કિહાં હેમ, કિહાં હરિહર નઈ જીનવર દેવ;
કિહાં મુનિહેમ કિહાં ધનપાલ. તેહની બુદ્ધિ જગિ અતિ વિશાલ. ૧૬

એહનઈં જીન ઉપરિ બહુરાગ, જીમ જંબૂનઈં મુગતિજ માંગ;
જીમ ગૌતમ નઈં વાહલો વીર, જીમ હંસ નઈં મોતિ હંસા ખીર. ૧૭

જીમ કોયલ વાહલો સહકાર, જીમ ચાતુક વાહલો [1]જલધાર;
હેમ કહઇ સુંણિ કુંમરનિરંદ, તિમધનપાલ નઈં ઋષભ જીણુંદ. ૧૮

તેણઈ કારણિ સુંણિ પૃથવીરાય, બરાબરી એહની નવિ થાય;
ભગતિરાગ એહનઈંજ વિશાલ, કવિ મોટો જગમાં ધનપાલ. ૧૯

કુંમારપાલકહઈ જસગુણઘણા, તે ગુણ બોલઇ અવરાં તણા;
જે ગુંણહીણ પ્રાંહિં હોય, પર કીરતિ ન કરઇ સોય. ૨૦

પરના ગુણ ગ્રહી હેમસૂરિંદ, પોતાના ગુણ પાડઇ મંદ;
સાકર કહઇ હું મીઠી નહીં, પણિ તે છાની ન રહઇ કહીં. ૨૧

ચંદન ઉષ્ણપણું જો ભજઈ, તોહઈ લોક તેહનઈં નવિ તજઇ;
અમૃત કહઇ મુઝમાં કડુઆસ, તોહઇ લોક ન છંડઈ તાસ. ૨૨

તિમ મુનિ હેમ સૂરિંદહ જતી, મુખ કહઇ મુજમાં ગુણ નથી;
ગિરૂઆ એહના એહ સભાવ, વરસઈ જલ નિચો થઇ આભ. ૨૩

એણે વચને જાણ્યો મહામતિ, હેમ સમો નહિં દુજો જતિ;
પરતગિ જ્યું ચાલી સરસતિ, જેહમાં દોષ ન દેખાઇ રતિ. ૨૪

દૂહા.

દોષ ન દેખું જસ રતી, હું ગાઉં નર સોય;
હેમસુરિ સરિષો જતી, જગિ ન દીસઈ કોય. ૨૫

---

૧ ધન.

ઢાલ.

રાગ ચંદ્રાયણુનો–રાગ આસાઊરી–કેદાર ગોડી–સિંધુઓ.

સો સુત ત્રીસલાદેવી સતીનો–એ દેસી.

શ્રી સત્રુંજય સમો તીર્થં ન કોઇ, ઇંદ્ર સમો સુર કો નવિ હોઈ;
ભોગિમાં ચક્રવૃતિ જગિ જોઈ, ઐરાવણ હાથી જગિ જોઇ. ૨૬

ખીર સમુદ્ર સાગરમાંહિ સારો, ઉત્તમ જગિ એ રામજ વારો;
સુસમ સુસમાં સખરો આરો, સીલવતી જગિ સીત સંભારો. ૨૭

અર્જુનસમ જગિકો નહીં બાણી, ગંગાજલ સમ કો નહીં પાણી;
શ્રી કુલમાં મરૂદેવ્યા રાંણી, પથરમાંહિં જીમ હીરા ખાંણી. ૨૮

અશ્વ અનોપમ રવિના જાણું, ૨પસુઆમાંહિં જીમસિંહ વખાંણું;
મહિષીસમકો નહીં દુઝાણું, હેમ ટંકાસમ કો નહિ નાંણું. ૨૯

દિશાનભદ્રસમ કો નહીં માંની, શાંતિનાથ સમ કો નહીં દાંની;
શાલિભદ્રસમ કો નહીં ભોગી, હેમસુરિંદસમ કો નહીં યોગી. ૩૦

દુહા.

હેમ સમો મુનિવર નહી, ભાખઈ કુંમરનિરંદ;
હેમ કહઇ હું નહીં ભલો, ભલો તે રૂષભજિણંદ. ૩૧

જસ પદ પૂણ્ય પસાઉલઇ, સેત્રુંજગિરિ હુઉસાર;
રાયણ રૂખતલઇ સમોસર્યો, પુરવ નવાણું વાર. ૩૨

ચઉપઇ.

તેણઇ કારણિ એ રાયણ માંન, અઠ્ઠમ એક કરઇ શુભ ધ્યાંન;
ખીર વૃક્ષ નઈ પુજઇ જેહ, રસની કુંપી પામઇ તેહ. ૩૩

તે રાયણની પુજા કરી, ગિરિ ફરસો ચિહું પાસ ફિરી;
આવી જુહાર્યા ઋષભ જીણંદ, જીન પુજઇ નિકાં કુંમરનિરંદ. ૩૪

---

૧ સરિખો. ૨ જાતિમાં.

નવઇ રત્ન નવ અંગિ ધરઇ. એકજ ધજા સોવનમય કરઇ;
ચામર છત્ર મોતીનાં સહી, સિરિ ઉપરિ ધરતો ગહગહઈ. ૩૫
કનક રૂપ મણિ થાલહ કરી, માંહિં બહુ મુગતાફલ ભરી;
શ્રીજીન આગલિ મુકઇ સહી, ગીતગાંન કરઇ ઉભો રહી. ૩૬
એમ જીન પૂજા કરતો જસઇ, ચારણ એક તિહાં બોલ્યો તસઈ;
એક પુષ્પઈ જીન પૂજઈ જેહ, શિવ પદવી ફ્લ પાંમઇ તેહ. ૩૭

પરજીયા દૂહા.

એકહ ફુલહ માટિ, દીઇ જિનવર સિવપુરસુહો;
એહી કરે કુસટ બપુ, મોલમ જિનવર તણી. ૩૮
જિન ન જુઈ વિતવાસ, મન જુઇ માનવ તણાં;
ચદનને ચિત ધાર, અડદે ઉંચી મોકલઇ. ૩૯
અસ્યો દેવ અરિહત, રાગ દ્વેષ નહી રિદઇ;
દાતા તું મહોટો દેવ, ફુલે ફેરો ટાલતો. ૪૦
રૂડો ઋષભ જિણંદ, રૂઅડો કુંમર નરેસર;
પૂજા કરે બહુ પરિ, પુણ્ય ભવે પરમેસ્વર. ૪૧
એક આદીશ્વર દેવ, દૂજો કુંમર નરેશ્વર;
અવર ન જાણું કોય, જઇ જાચુ નર તેહ. ૪૨
આજ થકી અંતરાય, કર્મ કઠિણ કડકું થયું;
દીઠઇ નરપતિ દેવ, પુણ્યભાર પ્રગટિઉં સહી. ૪૩

ઢાલ.

૩૫૪—રાગ—આસાઉરી—રાગ-મલાર કડખો.

(સકલ સોરઠો, બંધ છોડો કરી—એ દેશી)

પેખો પ્રગટ પ્રતાપ નર કુંમરનિરંદનો, વયરીઆં માંન તે વેગગાલઇ;
જમત્રજનકઇહજીવેજેકુંમરનરભૂપતિ, છોરૂપરિજંતુનઇતુંજપાલઇ-પે. ૪૪

જાગતીજોતિ નર કુંઆરપાલની, દાનઝંઝાણિઅ ધમ્મ પરૂચ્યો;
કરતઆસાન બહુ ગાલ જગિ આલતો, નગરપુરદેશનોલોકહરખ્યોજી. ૪૫
સુકવિ સહુ બાપ્પ દેવગુરુ પરાગણઇ, અવરનરજોયતાં નજરિ નાવઇ;
ઝીલીઆ ગંગજળ વાવિ સર દેખતાં, તેણીઆહતને કિમઆવઇજી. ૪૬
હંસમનિહરખીઆ માનસુખદેખતઇ, સર સંઆમિ દેખિ રાચઇ;
સુકવિકવિહરખિઉ કુંમરનૃપ ભેટતઇ, અવરપુરૂપાજઇકુંભુપાચઇજી. ૪૭

દુહા.

કુંમરનિરંદ તું કેસરી, જાંણી યાચ્યો દેવ;
સોમવદન દેખિ કરી, વદન નિહાલ્યું હેવ. ૪૮
તું દીપક તું દિનમણી, તું સાયર તું વીર;
કલ્પદ્રુમ જાણી કરી, કિમ જાચું જ કરીર. ૪૯

કવિત.

મિલઇ જો ગંગા નીર, તો અવર નીર કાં પીજઇ;
મિલઇ મિંત્ર અતિ ઉચ્ચ, નીચ સંગ કાં કીજઇ;
મિલઇ અશ્વ પાખર્યો, તો પાય કુણ પાલો દોડઇ;
મિલઇ સાલુચીર, તો અગિ કુંણ ખાસર ઉઢઈ;
મિલઇ છાયા કલ્પદ્રુમ, લીંબ તલઇ સાહાનઈ જઇઇ;
સુ કવિ કહઇ નર કોય, મંદીર છોડી કો મઢીઇં રહઈ. ૫૦
મલે સરોવર નીરતો કૂપ, ભરણ કોણ જાઇ;
જો મલે સાલિહ દાલિ તો, કુણ કોદરા ખાઈ.
જો મલે કુમરનરિંદ તો, અવરકોણ જઇ મગ્ગઇ;
જો મલે જિન અરિહંત તો, કોણ અવર પાય લગ્ગઇ.
જો મલે પંડિત જાણ તો, મૂરખકી સંગ કો કરઇ;
ભેટો કુમરનરિંદ તો, મુરખ તે મગ્ગણ ફરઈ. ૫૧

દૂહા.

ફરે પુરૂષ પર મંદિરે, ભૂપ ન ભેટ્યો જ્યાંહાં;
કુમરનિરંદ ભેટ્યા પછી, હસ્ત ન ઓડયો ક્યાહાં. ૫૨

ચઉપઇ.

અસ્યાં વચન મુખિ લોલઇજસઇ, નવ લખ ટંકા દીધા તસઇ;
ચારણહરખીકહઈ સુણિનરનાથ, મઈ આપ્યો તુઝ જમણો હાથ. ૫૩
અસું કહીનઇ ચારણ જાય, માલા ઉગટણ અવસરિ થાય;
વિધવિધ પુરૂષમલીઆ તેણીવાર, [1]વાગભટ બોલ્યો [2]જયકાર. ૫૪
ચ્યાર લાખ સોવન દીઉં સહી, અષ્ટલખ રાજા રહ્યો કહી;
વાગભટ આપું કહઈ હું સોલ, સુરનર કરતા કીર્તિ કલ્લોલ. ૫૫
બિઇ કરજોડિ બોલઇ ઇસ, સોવન લાખ દીઉં બત્રીસ;
શ્રાવક એક ભાંખે કર જોડિ, દિઉં સોવન હું સવાકોડિ. ૫૬
રાજાઈ તે તેડયો સહી, મુખ જોઉ હઇડઈ ગહઇગહી;
મહુઆનો વાસી કહઇવાય, હાસ પિતા ધારૂ માતાય. ૫૭
તેહનો પુત્ર જગડૂશા એહ, જેહને ધર્મ ઉપરિ બહુ નેહ;
તેહનઇ માલા દીધી ત્યાંહ, તેણે ઘાલિ માતા ગલિં માંહિ. ૫૮
જનની સમ નહિં તીરથકોઇ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલઈ જોઈ;
જેણઈ માંની પોતાનઇ માંય, સકલ તીર્થ ઘરિ બઈઠાં થાય. ૫૯
જેણી માતાઇ ઉદરિં ધર્યો, મલમૂત્ર ધોઇ ચોખો કર્યો;
તે માતાના પૂજઈ પાય, ગુણ ઉસંકલ કિમઇ ન થાય. ૬૦
સોવન બરાબરિ તોલઈ જોય, ખંધિ ધરી કરઈ તીરથ સોય;
ઈદ્રિમાલ પહઈરાવઈ માય, ગુણ ઉસંકલ કિમઇ ન થાય. ૬૧

---

૧ તિહાં સહી. ૨ ગહગહી.

જાગતીજોતિ નર કુંઆરભૂપાલની, દાનકુંઅરિગિ પ્રત્યક્ષ પરૂખ્યો;
કરતઆસાન પહુ ચાલ જગિ ચાલતાં, નગરસહુદેશનાંલોકહરખ્યાજી. ૪૫
સુકવિ સહુ બજાઇ દેવમુનિ પશુગણઇ, આવરનરજેયનાંનજરિનાવઇ;
ઝીલીઆ ગંગજળ ચાખિ સુર દેવતાં, તેણીઆદનને કિમઆવઇજી. ૪૬
હંસમનિહરણીઆ માનસુખદેખાતઇ, સુર સંભાળિ દેખિ રાગઇ;
સુકવિકવિહરખિઉ કુંઅરનૃપ કોટ તઇ, અવરગુરૂપાજઇકિંબાપાયઇજી. ૪૭

દુહા.

કુંમરનિરંદ તું કેસરી, જાંણી યાચ્યો દેવ;
સોમવદન દેખિ કરી, વદન નિહાલ્યું હેવ. ૪૮

તું દીપક તું દિનમણી, તું સાયર તું વીર;
કલ્પદ્રુમ જાણી કરી, કિમ જાચું જ કરીર. ૪૯

કવિત.

મિલઇ જો ગંગા નીર, તો અવર નીર કાં પીજઇ;
મિલઇ મિંત્ર અતિ ઉચ્ચ, નીચ સંગ કાં કીજઇ;
મિલઇ અશ્વ પાખર્યો, તો પાય કુણ પાલો દોડઇ;
મિલઇ સાલૂચીર, તો અગિ કુંણ ખાસર ઉઢઇ;
મિલઇ છાયા કલ્પદ્રુમ, લીંબ તલઇ સાહાનઇ જઇઇ;
સુ કવિ કહઇ નર કોય, મંદીર છોડી કો મઢીઇ રહઇ. ૫૦

મલે સરોવર નીરતો કૂપ, ભરણુ કોણ જાઇ;
જો મલે સાલિદ દાલિ તો, કુણ કોદરા ખાઇ.
જો મલે કુમરનરિંદ તો, અવરકોણ જઇ મગ્ગઇ;
જો મલે જિન અરિહંત તો, કોણ અવર પાય લગ્ગઇ.
જો મલે પંડિત જાણ તો, મૂરખકી સંગ કો કરઇ;
ભેટો કુમરનરિંદ તો, મૂરખ તે મગ્ગણુ ફરઇ. ૫૧

દુહા.

ફરે પુરૂષ પર મંદિરે, ભૂપ ન ભેટયો જ્યાંહાં;
કુમરનિરંદ ભેટયા પછી, હસ્ત ન ઓડયો કયાહાં. ૫૨

ચઉપઇ.

અસ્યાં વચન મુખિ લોલઇજસઇ, નવ લખ ટંકા દીધા તસઇ;
ચારણુહરખીકહઈ સુણિનરનાથ, મઈ આપ્યો તુઝ જમણો હાથ. ૫૩
અસું કહીનઇ ચારણુ જાય, માલા ઉગટણુ અવસરિ થાય;
વિધવિધ પુરૂષમલીઆ તેણીવાર, [1]વાગભટ બોલ્યો [2]જયકાર ૫૪
ચ્યાર લાખ સોવન દીઉં સહી, અષ્ટલખ રાજા રહ્યો કહી;
વાગભટ આપું કહઈ હું સોલ, સુરનર કરતા કીર્તિ કલ્લોલ. ૫૫
બિઇ કરજોડિ બોલઇ ઇસ, સોવન લાખ દીઉં બત્રીસ;
શ્રાવક એક ભાંખે કર જોડિ, દિઉં સોવન હું સવાકોડિ. ૫૬
રાજાઈ તે તેડયો સહી, મુખ જોઉ હઇડઈ ગહઇગહી;
મહુઆનો વાસી કહઇવાય, હાસ પિતા ધારૂ માતાય. ૫૭
તેહનો પુત્ર જગડૂશા એહ, જેહને ધર્મ ઉપરિ બહુ નેહ;
તેહનઇ માલા દીધી ત્યાંહ, તેણે ઘાલિ માતા ગલિં માંહિ. ૫૮
જનની સમ નહિં તીરથકોઇ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલઈ જોઈ;
જેણુઈ માંની પોતાનઇ માંય, સકલ તીર્થ ધરિ બઈઠાં થાય. ૫૯
જેણી માતાઇ ઉદરિં ધર્યો, મલમૂત્ર ધોઇ ચોખો કર્યો;
તે માતાના પૂજઈ પાય, ગુણ ઉસંકલ કિંમઇ ન થાય. ૬૦
સોવન બરાબરિ તોલઈ જોય, ખંધિ ધરી કરઈ તીરથ સોય;
ઈંદ્રિમાલ પહઈરાવઈ માય, ગુણ ઉસંકલ કિમઇ ન થાય. ૬૧

---

૧ તિહાં સહી. ૨ ગહગહી.

જાગતીજોતિ નર કુંમારભૂપાલની, દાનઝંઝાગિઇ ત્યાગ પટ્ટયો;
કરતઆસાન બહુ ગાલ જગિ ગાજતાં, નગરસહુ દેશનાલોકહરખ્યોપે. ૪૫
સુકવિ સહુ ભણઇ દેવમુનિ પશુગણઇ, અવરનરજેયનાં નજરિનાવઇ;
ઝીલીઆ ગંગજળ વાવિ સર દેખતાં, તેગુણિઆહનતેં કિમઆવઇજે. ૪૬
હંસગનિહરખીઆ માનમુખદેખતઇ, સર સંઆમિ દેખિ રાચઇ;
સુકવિકવિહરખિઉં કુંમરનૃપ ભેટતાં, અવરપુરુપાજઇકુંભપાચઇજે. ૪૭

દુહા.

કુંમરનિરંદ તું કેસરી, જાંણી યાચ્યો દેવ;
સોમવદન દેખિ કરી, વદન નિહાલ્યું હેવ. ૪૮
તું દીપક તું દિનમણી, તું સાયર તું વીર;
કલ્પદ્રુમ જાણી કરી, કિમ જાચું જ કરીર. ૪૯

કવિત્ત.

મિલઇ જો ગંગા નીર, તો અવર નીર કાં પીજઇ;
મિલઇ મિંત્ર અતિ ઉચ્ચં, નીચ સંગ કાં કીજઇ;
મિલઇ અશ્વ પાખર્યો, તો પાય કુણ પાલો દોડઇ;
મિલઇ સાલુચીર, તો અગિ કુંણ ખાસર ઉઢઈ;
મિલઇ છાયા કલ્પદ્રુમ, લીંબ તલઇ સાહાનઈ જાઇઇ;
સુ કવિ કહઇ નર કોય, મંદીર છોડી કો મઢીઇં રહઈ. ૫૦
મલે સરોવર નીરતો કૂપ, ભરણુ કોણ જાઇ;
જો મલે સાલિદ દાલિ તો, કુણ કોદરા ખાઈ.
જો મલે કુમરનરિંદ તો, અવરકોણ જઇ મગ્ગઇ;
જો મલે જિન અરિહંત તો, કોણ અવર પાય લગ્ગઇ.
જો મલે પંડિત જાણ તો, મૂરખકી સંગ કો કરઇ;
ભેટો કુમરનરિંદ તો, મૂરખ તે મગ્ગણ કરઈ. ૫૧

દૂહા.

ફરે પુરૂષ પર મંદિરે, ભૂપ ન ભેટયો જ્યાંહાં;
કુમરનિરંદ ભેટયા પછી, હસ્ત ન ઓડયો કયાહાં. ૫૨

ચઉપઇ.

અસ્યાં વચન મુખિ લોલઇજસઇ, નવ લખ ટંકા દીધા તસઇ;
ચારણુહરખીકહઈ સુણિનરનાથ, મઈ આપ્યો તુઝ જમણો હાથ. ૫૩
અસું કહીનઇ ચારણ જાય, માલા ઉગટણુ અવસરિ થાય;
વિધવિધ પુરૂષમલીઆ તેણીવાર, [1]વાગભટ બોલ્યો [2]જયકાર. ૫૪
ચ્યાર લાખ સોવન દીઉં સહી, અષ્ટલખ રાજા રહ્યો કહી;
વાગભટ આપું કહઈ હું સોલ, સુરનર કરતા કીર્તિ કલ્લોલ. ૫૫
બિઇ કરજોડિ બોલઇ ઇસ, સોવન લાખ દીઉં બત્રીસ;
શ્રાવક એક ભાંખે કર જોડિ, દિઉં સોવન હું સવાકોડિ. ૫૬
રાજાઈ તે તેડયો સહી, મુખ જોઉ હઇડઈ ગહઇગિહી;
મહુઆનો વાસી કહઇવાય, હાસ પિતા ધારૂ માતાય. ૫૭
તેહનો પુત્ર જગડૂશા એહ, જેહને ધર્મ ઉપરિ બહુ નેહ;
તેહનઇ માલા દીધી ત્યાંહ, તેણે ઘાલિ માતા ગલિં માંહિ. ૫૮
જનની સમ નહિં તીરથકોઇ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલઈ જોઈ;
જેણુઈ માંની પોતાનઇ માંય, સકલ તીર્થ ઘરિ બઈઠાં થાય. ૫૯
જેણી માતાઇ ઉદરિં ધર્યો, મલમૂત્ર ધોઇ ચોખો કર્યો;
તે માતાના પૂજઈ પાય, ગુણ ઉસંકલ કિમઇ ન થાય. ૬૦
સોવન બરાબરિ તોલઈ જોય, ખંધિ ધરી કરઈ તીરથ સોય;
ઇંદ્રિમાલ પહઇરિવઈ માય, ગુણ ઉસંકલ કિમઇ ન થાય. ૬૧

---

૧ તિહાં સહી. ૨ ગહગહી.

પગ ધોઇને પાંણી પીઈ, અમૃત કવલમાતાના મુખિ દીઈ;
દેવ ચીવર પહઇરાવઇ જોય, ગુણ કિસ્યું કલ ગુરૂ ન હોઇ. ૬૨

તેણઇ કારણિ સા જગડૂ જેહ, માલા હાથ કરઇ નર તેહ;
મોટું તીરથ જાણી ત્યાંહ, માલાધરી માતા ગલામાંહિ. ૬૩

રત્ન એક દીધું ગહઇગહી, સવાકોડિ તસ મૂલજ સહી;
તે દેખી નૃપ હરખ્યો બહુ, એ પુણ્ય હેમસૂરિંદજ સહુ. ૬૪

અસ્યું કહી નૃપ લાગો પાય, તું ગુરૂ પામ્યો પુણ્ય પસાય;
શ્રીસેત્રુંજે સુધો શ્રેય, શ્રીગુરૂ પુણ્યઇ પામ્યો એહ. ૬૫

જૈનધર્મ વિણ પૃથ્વીરાય, તેહથી ન સરઇ એકુ કાજ;
અરિહંત વિના અલુણું ઘણું, સું કીજઇ ચક્રવૃત્તિપણું. ૬૬

ઢાલ.

દેખો સુહડા પુણ્ય વિચારી–એ દેશી–રાગ શ્રીરાગ.

ચક્રીકુલ નહિઅ અભોગ, સરજી સીદ સુર સંયોગ;
શેઠ સેનાપતિ સચી અનુમાન, જૈનધર્મ વિણન ભજતાં ભોગ–ચ. ૬૭

ન ભજાં ભોગ ભૂપતિ કુલ કેરો, ખિત્રી કુલ તણી નહી ખાંતી;
દાસપણું દેજે ઘર જૈનાં, વરિ બઇસારી નીચેરી પાંતી–ચ. ૬૮

દેવ તણું કુલ ન ગમઇ દીઠુંઇ, ચતુરપણું તે કિસુંઅ કરેવ;
દરિદ્રપણુઇનવિ દેખઈ દુખીઆ, જે જન પામ્યો જીનવર દેવ–ચ. ૬૯

ઈંદ્રતણી કો આપઈ પદવી, [1]મણિમયલા [2]પાંમઈ ધનકોડિ;
રાય કહઇ કો ઋદ્ધિ મ રાચો, જૈન ધર્મ વિણ મોટિ ખોડિ–ચ, ૭૦

દૂહા.

અભોગ નહી ચક્રી તણો, પાંમ્યો અનંતી વાર;
જૈન ધર્મ પામ્યા વલી, ધન તે સહુ અવતાર. ૭૧

---

૧ મેહેલા. ૨ વિદ્યા.

ચઉપઇ.

અસ્યાં વચન રાજાના સુંણી, બોલ્યો સકલ મુનિનો ધણી;
ધન ધન રે તું કુંમરનિરંદ, ભાવિં પૂજ્ય ઋષભ જીણંદ. ૭૨
ધન્ય કુલ તિહુયણપાલહતણું, જે તું પાંમ્યો જૈનહ પણું;
એમ પ્રસંસી પ્રણુમેં ગુરૂ નરનાથ, કુમારપાલ સિરે દીધો હાથ. ૭૩
પ્રેમઈં કરી કર હવીઉ જસઈં, ચારણુ એક તિહાં બોલ્યો તસઈં;
સાંભલિ ? કહું પૃથવીના નાથ, જગમાં એ અસંભવ વાત ૭૪

દૂહા.

મેઘ રૂપ કાલું ધરી, દીઇતો ઉજ્જલ નીર;
પસુ ગાય તૃણાં ચરઇ, આપઇ અમૃત ખીર. ૭૫
કસ્તુરી કાલી હસી, ઉપની માહઇં હાંમિ;
અસંભવ એહેપરિમલબહુ, આવઇં [1]ઘ્રણાને કામિ. ૭૬
મુત્તાહલ જો જઇ વસ્યું, કુંજર તણે કપાલિ;
નર નારી નરપતિ ખુસી, તેહનું રૂપ નિહાલિ ૭૭
જલ ઉપજે [2]જલ તાંતૂઓ, વલગઈ કુંજર પાય;
વારણુ વહી તિહાં નવિ સકઇ, એહ અસંભવ થાય. ૭૮
તિમ મુનિહેમસૂરિંદ ગુરૂ, જેહ નમાવ્યા પાય;
એહ અસંભવ મુઝ સહી, તિહાં ગતિ ઉંચી થાય. ૭૯
હેમ ? તુહ્મારા કર નમું, જીહાં અનંતિ ઋદ્ધિ;
જેહ ચંપ્યા હેઠઇં મુંહિં, તિહાં ઉપરે સિદ્ધ. ૮૦
ગુણુ અનંત ગુરૂ હેમ તણા, મુઝ મુખિ રસના એક;
વિવિધ વસ્ત પ્રીસ્યા વિના, શોભઈ નહી વિવેક. ૮૧

---

૧ બાહુ. ૨ જીવ.

સર્ગ મૃત્યુ પાતાલમાં, દેસ વિદેસહ માંહિં;
હેમ સૂરિ સરિખા [1]જતિ, જગહ નહી દીસઇ કયાંહિં. ૮૨
જે નિકલંક શીલઇ ભસો, ગુણ અંગિ કંઇ કોડિ;
અવર પુરૂષ જોયા ઘણા, દીસેં એકેકિ ખોડિ. ૮૩
ખોડિ વિના નર કો નહી, આણું તુહ સુરાય;
પૂર્વ પુરૂષ દેખ્યા બહુ, દોષ અછેં તે માંહિં. ૮૪

ચઉપઇ.

સુકરાચાર્ય સુરગુરૂ જેહ, પણિ આંખિ નર કાંણો તેહ;
ભાનુ ઘસાણો ગલ્યો મયંક, હેમ તુલાઇ કિમ હુઈ રંક. ૮૫
બંભ અપૂજ બંધ્યો બલિરાજ, અર્જુન વહંદલ રૂપિં થાય;
મેરઅદાતા ઇંદ્ર અજાંણ, અરણક વાગા કંદર્પ બાણ. ૮૬
સાયર મંથાણો કાલો હરિ, મસ્તગિ ફાડિ મરઇ કેશરી;
રાવણ બલીઉ ન રહ્યો ઘડઈ, સેષ સુવિષ તું વિહુનઈ નડઇ. ૮૭
અખડ રાહ વલી વિકલ ઇસ, ચંદ્રરૂદ્રનઈ ઝાઝી રીસ;
બ્રહ્મકુમાર તે ભાજઇ વડઇ, તે ન કરૂં મુનિ હેમજ ઘડઇ. ૮૮
રહનેમઇ કરી કૂડી વાત, લોભી ભરતેં ન લહ્યો ભ્રાત;
લોભી [2]કપટ આષાઢ આહાર, આદ્રકુંમાર માંડિં વ્યાપાર. ૮૯
કાલીનાગણિ નચાણું સહી, પાંડવ પ્રગટયા છાના સહી;
દિસાનભદ્રનેં સબલુ માંન, પ્રસનચંદ્ર ફીઉં મયલું ધ્યાન. ૯૦
નંદિષેણ નિઆણું કરઇ, કુંડરીક સંયમથી ફિરઇ;
ધનો પચાર્યો સંયમ વરઈ, તહારી તોડિ કો નવિ કરઇ. ૯૧
સનતકુમારનેં અંગિ રોગ, સેલગ સૂરિ મુનિ મુંકયો યોગ;
નંદિષેણ નહી તાહરી જોડિ, વ્રત ખંડયો એ મોટી ખોડિ. ૯૨

---

૧ મુનિ. ૨ આષાઢોસહે કપટે આહાર.

બાહુબલી વિંટયો વેલડી, કયવનો રહ્યો પરઘરિ પડી;
ઢંઢણુ ન લહઇ વંછિઓ આહાર, ગયસુકુમાલ સિરિં અંગાર. ૯૩
સુરમુખ ઉનો બાલઇં સહુ, નલરાજા કુવસની બહુ;
ભીમ ભલો રસોઇ કરી, હરિચંદઈં જલગાગરી ભરી. ૯૪
ગજહઈઈં નવિ આવ્યો મૂલિ, જે નિજ મસ્તગિ ઘાલઈ ધૂલિ;
ચમરેંદો ભાગો તે ફરૂ, હેમ સમોવડિ કેહીપરિ કરૂં. ૯૫

દૂહા.

હેમ સમો મુનિવર નહી, જેણઇ પ્રતિ બોધ્યો રાય;
જલચર થલચર જીવના, તઈં કીધી રક્ષાય. ૯૬
પંખી નઈં પ્રભવઇ નહી, જેહનઇ મસ્તગિ હેમ;
ચારણ કહઈ તુહ્ય દર્શણઈં, મુઝનેં હુઓ પ્રેમ. ૯૭
દરિદ્ર દાસ ભાગી ગયા, વલી ઉસુ દેહી વાંન;
હેમ સૂરિ મુખ દેખતાં, પાંમ્યો નવઈ નિધાન. ૯૮
ચારણ વચન નૃપ સાંભલી, હરખ્યો હઇડામાંહિં;
હેમસૂરિ કરી લુંછણું, નવ લખ દીધાં ત્યાંહિ. ૯૯

ઢાલ ચંદ્રાઉલાની.

નવ લક્ષ આપી રોકડારે, વલીઓ કૂંમરનિરંદો;
તરૂઅર ચીર પહઇરાવીઆરે, હઇડઇ અતિ આણંદો;
હઇડઇ અતિ આણંદો સુજાણું, ઠાંમિ ઠાંમિ મુકઈ સોવન નાણું,
પુષ્પ ઉછાલેં ભાવના ભાવેં, સુદ્રવ્ય ધન સુખેત્રઈં વાનઈ,
જી ઋષભજીજીરે. ૧૦૦
ગિરિ ઉપરિ સંઘવી ચઢયોરે, હાલ્યો પર્વત ત્યાંહો;
હેમાચારજ નૃપ તણારે, એ પદ પાંમવા કયાં હો.

એ પદ પાંમવા કિહાં કહ્યુ સાચું, તેણું હરખઈ હું ડુંગર નચ્યુ,
તીર્થ ગામ નગર તે સારો, જીહાં (મહા) પુરૂપતણો વિવહારો,
જી ઋષભ જીજીરે. ૧

શેત્રુંજાનું ટુંક પાંચમુરે, નામિં ગઢ ગિરનારો;
કુમારપાલ સંઘ સંચર્યોરે, સાથિં બહુ નર નારો;
સાથિ બહુ નર નારિસુ કહીઇ, ગામિં ગામિં જીન પૂજતાં જાઇઇ;
શ્રી ગિરિનારિ સુંગિ આવઇ, થાલ ભરીજ મોતી વધાવઇ;
જી ઋષભ જીજીરે. ૨

ગિરિ ઉપરિ સંઘવી ચઢચોરે, હાલ્યો પર્વત ત્યાંહો;
હેમાચારજ નૃપ તણુંરે, એ પદ પાંમવા ક્યાંહો;
એ પદ પાંમવા કિહાં કહ્યુ સાચું, તેણઇ હરખઇ ડુંગર નાચ્યું;
તીર્થ ગામ નગર તે સારો, જીહાં મહા પુરૂપ તણો વિવહારો;
જી ઋષભ જીજીરે. ૩

અસું વચન ગુરનું સુંણીરે, ચઢીઓ કુંમરનરિંદો;
ત્રિણિ પ્રદક્ષિણાં દેઈ કરીરે, જૂહાર્યા નેમ જીણંદો,
જૂહાર્યા નેમજીણંદ સુસિધ્ધો, ચંદન પુષ્પ લેઇ પૂજ કીધો,
અગરાંધૂપ નઇ આરતી સારી, જીન પૂજા કરે નર (ને) નારી,
જી ઋષભ જીજીરે. ૪

દૂહા.

નરનારી પૂજા કરઇ, હરખેં કુમરનરિંદ;
નૃપ ઉલટ દેખી કરી, ભાખઇ હેમસુરિંદ. ૫

ચઉપઇ.

શ્રીગુરૂવચન અસું તિહાં બકયું, તેણઇ મયંકસિરિ નામજ લખ્યું;
તેણઇ પૃથવી પવિત્રજ કરી, તેહનઈ પાય નમઇ તે હરિ. ૬

વસુધાતું મંડણ તે સહી, ખરી સંપદા તેહની કહી;
જગમાં જીવ્યા તે પરિમાણ, સંઘપતિ તિલક ધરાવેં જાણ. ૭
શ્રી સેત્રુંજય જૂહારેં પૂણ્ય, તે તું શ્રીગિરિનારઈ માનિ;
પંચમ ટુંક સેત્રુંજાનું સાર, પંચમ ગતિ આપઇ ગિરિનારિ. ૮
પેહેલે આરે ગિરિ કૈલાસ, બીજઇ ઉજ્જયંત નામ પ્રકાસ;
ત્રીજે રૈવત નામ વિચાર, ચોથે સરણ પંચમ ગિરનાર. ૯
છઠઇ આરઈ સુંણિ અભિરાંમ, નંદભદ્ર ગિરિ હોસ્યે નાંમ;
એ ગિરિ વર્ણવ હિવ કેતો કરૂં, કેહીપરિ સાયર ભૂજાઇ તરૂં; ૧૦
અસ્યાંવચન નિજગુરૂનાં સૂણિ, બોલ્યો તવ પૂથવીનો ધણી;
સ્વાંમી પ્રતિમા વજ્રહ દેહ, [1]કવણ પુરૂષઈ ભરાવી એહ. ૧૧
ગુરૂકહઇઅતીત ચઉવીસીજસેં, સાગર તીર્થંકર ત્રીજે તસેં;
ઉજેણી નરવાહન રાય, સમોસર્યા સાગર તેણઈ ઠાય. ૧૨
રાજા વંદન આવ્યો જસેં, બાર પરખદા બેઠી તસેં;
સભા કેવલી [2]જાંણી જાંમ, કરજોડી નૃપ બોલ્યો તાંમ. ૧૩
સ્વામી કેવલ કહીઇ હસઇં, સાગર [3]જીણેસર બોલ્યા તસેં;
બાવીસમો શ્રીજીનવર નેમ, તુઝ પંચમગતિ હોસઇં ખેમ. ૧૪
શખરદેશના જીનની સુંણી, લહી વેદના ચિંહુંગતિ તણી;
અતિવયરાગઈ પૂર્યો રાય, સંયમ લેઇ સુરલોકિં જાય. ૧૫
બ્રહ્મદેવલોકિં ઇંદ્રજ થયો, જીહાં સાગરદસ આઉખો;
પૂરવ પુણ્ય સંભારી કરી, શ્રીજીન વચન હઇઆમાંહિં વરી. ૧૬
વજ્ર રત્ન તિહાં આંણી કરી, નેમનાથની પ્રતિમા ભરી;
નિજ દેહરાસર તે પણિ ધરી, નિત પૂજઇ આલસ પરિહરી. ૧૭
ઘણો કાલ તિહાં એણીપરિ જાય, ઇંદ્રિ આઉખું પૂરૂં થાય;
તિહારઇં નિજમનિં કર્યો વિચાર, જગમાં મોટો ગિરિ ગિરિનારિ. ૧૮

---

૧ કોણે. ૨ જોઇ. ૩ જીણવર.

ત્રિણિ કલ્યાણક જીનના હસઈ, દીક્ષા કેવલ મુગતિ જ હસઈ;
એહવું દેવ વિચારી કરી, ગિરિ ઉપરિ આવ્યો પરવરી. ૧૯
ભોમિ માંહિં પ્રાસાદ અપાર, ત્રિણિ ગભારા કીધા સાર;
રૂપાતણું તે દેહરૂં કરઈ, ત્રિણિ પ્રતિમા તેણઇથાંનકિ ધરઈ. ૨૦
એક બિંબ રત્નમય કર્યું, બીજું બિંબ તિહાં મણિમય ધર્યું;
ત્રીજું બિંબ સોવનમય સાર, કરઇ થાપના સુર તેણીવાર. ૨૧
એક તિહાં કંચણ મલાણું કરે, વજ્ર બિંબ તે માંહિં ધરઈ;
પૂજી પ્રણમી [1]વલીઉ હવઈ, આયુ પુહુચાઈ સુર તિહાં ચવઈ. ૨૨
બહુ સંસારમાંહિં તે ભમ્યો, સુખભરિ કાલ ઘણો નીગમ્યો;
નેમ તીર્થંકર પ્રગટ થાય, તિહારઈ તે હુઉ પૃથવીરાય. ૨૩
પલ્લી મહાપલ્લી જે દેસ, સીતસાર નગરીજ નિવેસ;
પુણ્યસાર નૃપ એહવે નામિ, નેમનાથ આવ્યા તેણઇ ઠાંમિ. ૨૪
પુણ્યસાર નૃપ વંદન ગયો, બિ ' કરજોડી ઉભો રહ્યો;
સુદ્દેશના જીનની સુંણી, શ્રાવક થયો મિથ્યા અવગુણી. ૨૫
નેમઈ તિહાં પૂર્વભવ [2]કહ્યો, તવ રાજા ગિરિનારિં ગયો;
બહુપરિ જીનની પૂજા કરી, નૃપ આવ્યો નગરીમાં ફિરી. ૨૬
પૂર્વ ભવ દુખ કાંને સુંણી, સુતનઇ કીધો નગરી ધણી;
દીક્ષા બહુ મંડાણઇ વરી, મુગતિ ગયો મલ ખેરૂ કરી. ૨૭
પૂણ્યસાર [1]નૃપ મુગતિ જાય, લેપ બિંબ એક તિહાં મંડાઇ;
નેમતણું નિર્વાણજ થાય, નવસેંનવ વરસ ઉપરિં જાય. ૨૮
તિહારઇ કાસ્મેર દેસહ થકો, રત્ન નાંમ શ્રાવક ઉલખ્યો;
યાત્રા કરવા આવ્યો ત્યાંહ, નેમનાથ જીન બઇઠા જ્યાંહ. ૨૯
હરખી બહુજલ કરઈ પખાલ, લેપ બિંબ તિહાં [2]થયું વિસરાલ;
ખિણ ખેદ હુઓ મનમાંહિં, સાઠ ઉપવાસ કરે તેણઇ ઠાહિ. ૩૦

---

૧ જાય. ૨ હવું.

પ્રતિગ અંબિકા તિહારઇ થઇ, ગુહ્ય વાત શ્રાવકનઈં કહી;
કંચન મલાંણમાંહિં પ્રતિમાય, તે બઇસારઇ તેણઈં ઠાય. ૩૧
દેવી વચને શ્રાવક રત્ન, વજ્ર બિંબ માંડયું કરી જત્ન;
એ પ્રતિમાનો મહિમા બહુ, તે ત્રિહું ભુવને જાંણઇ સહુ. ૩૨

દૂહા.

ત્રિહુંભુવને ગુણ વિસ્તર્યા, નેમનાથ ગુણવંત;
પૂજઇ શિવસુખ પાંમીઈં, પેખ્યઈં સુખ અનંત. ૩૩
શાસનમાંહિં એ કહું, અન્ય શાસ્ત્રઇ એ વાત;
કૃષ્ણ બલિ તો જીવીઉં, આરાધી નેમનાથ. ૩૪

ઢાલ.

રીષીનું વૈયાવચ્ચ કરે એ–દેસી–રાગ ધનાશ્રી.

અસુંય સુંણી નૃપ હરખીઉએ, પૂજીઆ નેમ જીણંદ તો;
રંગિ હું ભણુંએ.
ઇંદ્રમાલા લેઇ ઉગટઇ એ, મનિ ધરિ અતિહિ આણંદ તો–રં.
જગડૂસાહ તે માલા લીઇએ, દેઈ નૃપ કોડિ સવાય તો–રં.
કુંમરનરિંદ ઇમ કહઇ એ, ધન ધન હો તુઝ માય તો–રં. ૩૫
ચામર છત્ર ધજ તોરણ એ, કમકમય કરઈં નૃપ આપતો–રં.
શ્રીજીન ભગતિ ભાવિ કરીએ, ધોઇઆ પૂરવ પાપ તો–રં. ૩૬
ગજરથ અશ્વ આપ્યા ઘણાએ, બીજી કનકની કોડિ તો–રં.
સકલ પાજ ભાગા ભણી એ, કરે ત્યાંહાં પત્થર જોડિ તો–રં. ૩૭
શ્રી સંઘ ભગતિ કીધી ઘણીએ, આપીઆ ભૂષણ ચીર તો–રં.
શ્રીગુરૂ પાઉલઈ જઇ નમ્યોએ, નિર્મલ કીધ સરીર તો–રં. ૩૮
યાત્રા કરી નૃપ સંચર્યો એ, ચાલીઉ ચઉલક રાય તો–રં.
પાટણિ દેવકઇ આવીઉ એ, શ્રીચંદ્ર પ્રભુ તસ ઠાય તો–રં. ૩૯

પૂજી પ્રણમી નૃપ લીઇ એ, હાથમાં તે છંદમાલ તો-રં.
રત્ન દીધું સવાક્રોડિનું એ, જગડૂલીઇ(માલ) તતકાલ તો-રં. ૪૦
આચરિજ પેખિ નૃપ નિર્હાં એ, પૂછીઉં જગડૂ તાંમ તો-રં.
સાંમાન વાંણીઓ તું સહી એ, તુઝ કિમ એવડા દામ તો-રં. ૪૧
જગડુ કહઇ સુંણી રાજીયા એ, પ્રાગવંસી હંસરાજ તો-રં.
રત્ન પાંચ હતાં તે કહઇ એ, ત્રિણ તે પ્રભુનઇ કાજ તો-રં. ૪૨
સંઘનો સંચ તસ નવિ મલ્યો એ, રત્ન દીઆં મુઝ તાત તો-રં.
ત્રિણિખરચ્યાં પુણ્ય કારણિ એ, યુગલ રહ્યા મુઝ હાથ તો-રં. ૪૩
રત્ન અમૂલક બિં ભલાં એ, જે મુઝ વિણુ જનઇ કાજ તો-રં.
તે લીઉં હું તુહ રીપીઉ એ, નવનિધિ તાહરઇ નાંમ તો-રં. ૪૪
જગત્ર ભૂપણ નૃપ લહી એ, મુકિઆ રત્ન બિ હાથિ તો-રં.
કુંમરનિરંદહ ત્યાહાં નમી એ, અઢી કોડિ આપી હાથ તો-રં. ૪૫

દૂહા.

અઢી કોડિ આપી રોકડા, બહુજ પ્રસંસ્યો ત્યાંહ;
તીરથયાત્રા સુપરિં કરી, આવ્યા પાટણ માંહિં. ૪૬

ચઉપઇ.

પાટણમાંહિં નૃપઆવ્યો જસઇં, નગર ભલું સિણગાર્યું તસઇં;
રચના ગઢ દરવાજઇં ઘણી, ઉપમ નગરી લંકા તણી. ૪૭
ધજ તોરણ બાંધ્યા વિશાલ, બાંધ્યા કનક તણાં બહુ થાલ;
ઉપરિ વાજે ભુંગલ ભેર, સિણગારી સુંદર હટસેણ. ૪૮
ગાજઇ ગયવર બહુઅ સલ્હાંણ, વાજે ઢોલ ગડગડઇઅ નિશાણ;
બહુ આડંબર આવઇ રાય, મંત્રી મહઇતા સાહમા જાય. ૪૯
મુંકી ભેટિ નમાવઇ સીસ, પુરજન લોક દિઇ આસીસ;
ધન ઉજ્જલઇ આવઇ રાય, નારી જોવા આવિ થાય. ૫૦

ઘસી નારી ચૂકઇ સિંણગાર, કાંને કાજલ પાએ હાર;
ગલઈ ઝાલી કંચૂક કરિ ગ્રહ્યો, કેતી હાથ આરિસો [1]ગ્રહ્યો. ૫૧
કેતી કટિથી [2]ગયો સાડલો, નાક ઉપરિ કીધો ચાંદલો;
કેતી બાલ ત્રછોડઇ ઘસેં, નૃપ નઇ જોવા [3]મન ઉલસઈ. ૫૨
કેતી કંચૂક પહરિ સરીર, પણિ નહીં હેઠે ચરણાચીર;
કેતી કરિ ઝાલ્યું પહઇરિણું, કેતી મુંકઈ તિહાં રાંધણું. ૫૩
એક નારિ ઉઠી સમકાલિ, કહઇડિ ઘાલ્યું પરનું બાલ;
એક નારી નરનઇ પીસતી, દોડી તે અધવચિં મુંકતિ. ૫૪
ઇંમ નારી નૃપ જોવા કામિ, મિલી પ્રમદા ઠામો ઠામિ;
અનેક પુરૂપ મિલ્યા વૃદ્ધ બાલ, આવ્યા કુંમરનરિંદ ભૂપાલ. ૫૫
પઇઠો સ્વામિ નગર મઝારિ, મોતિ વંધાવઇ નરનઈ નારી;
નૃપ જોઈ ચિહું પાસે ફિરી, સતોષે શુભ વચનેં કરી. ૫૬
મહોત દીઇ બહુ પ્રજા તણઇં, બઇસો બઇસો નૃપ મુખિ ભણઈ;
એણીપરિ કુંમરનિરંદક જીહાં, આવી બઇઠો પાટણમાંહિં. ૫૭

દુહા.

પાટણમાંહિં નપ આવીયો, હુઓ તે જયજયકાર,
અનુક્રમિં તિહાં આવીઆં, અષ્ટાન્હિક દિનસાર. ૫૮

ચઉપઈ

સાર દિવસ તિહાં આવ્યા જસેં, અઠાઇ મહોત્સવ કરતાં તસેં;
ઉત્તરાધ્યનની વૃત્તિ કહઇં, ત્રિ યાત્રા તે શાસ્વત લહઇં. ૫૯
ચૈત્ર માસ અષ્ટમ દિન કહ્યા, આઠ દિવસ અસોમાં લહ્યા;
એણે દિવસે સુરશ્રેય આદરઈ, નંદીસર સુર મહોત્સવ કરઇં. ૬૦

---

1 રહયો. 2 વિ-યો. 3 અતિ.

કુંમારપાલ તિહુંયણપ્રાસાદ, આવ્યો ગ્રંબગડંતે નાદિ;
પિઠુંતરિ સામંત પુંઠિ સહી, સંઘ સહિત નૃપ આવ્યો વહિ. ૬૧

જીન પુજઇ આલસ પરીહરઇ, સનર ભેદ જીન પુજન કરઇ;
અગર ધૂપ ચંદન આભર્ણું, પુષ્પ ચઢાવ્યાં પંચઈ વર્ણું. ૬૨

નાચઇ વાઇ ગાઇ ગીત, શ્રાવક કુલની રાખઇ રીત;
ઉત્સવ મહોત્સવ કરતો રાય, ઔણિપરિં આઠ દિવસને જાય. ૬૩

જીન પુજા નૃપ સુંકૃત ભરઇ, કનકતણો રથ મોટો કરઇ;
ધ્વજ તોરણ નેં ચામર છત્ર, કનક કલસ તિહાં કર્યા પવિત્ર. ૬૪

ત્રેવિસમો જીન ત્રિભુવનધણી, પ્રતિમા થાપિ પાસહતણી;
ચૈત્ર સુદિ અષ્ટમદિન જસઇ, પુહુર પાછિલો થાઈ તસઇ. ૬૫

વાજીત્ર કોડિ સંઘાતિં વલી, સંઘ સકલ નૃપ મંત્રી મિલી;
પુષ્પ વૃષ્ટિ કરતા નરનારિ, ગજરથ આવઇ નૃપ દરબારિ. ૬૬

નૃપ પુજઇ હઇઈ હરખ ધરેં, શ્રીજીન આગલિં નાટિક કરેં;
વાંહણુંઈ સીંહ દૂઆરઈ જાય, મંડપતલિ ગજરથ થિર થાય. ૬૭

તિહાં નૃપ પુજઇ પાસ જીણુંદ, આરતી ઉતારઇ કૂંમરનિરંદ;
તિહાંથી રથ તે ચાલ્યો જાય, નાચઈ નારી ગંધર્વ ગાય. ૬૮

ચોહોટઇ ચોહોટઇ મંડપજીહાં, રથ ઉભો રાખઇ ખણ તિહાં;
કોડિ પુરૂષસું રથ પરવર્યો, નગર ચઉરાસી ચોહોટઇ ફિર્યો. ૬૯

ચોહોટઇ ભૂમિ કરિજ પવિત્ર, હાટઇ લિખીઆં સુંદર ચિત્ર;
ધજ તોરણ તિહાં બાંધ્યા સહી, ઇંદ્રપુરીની ઉપમ કહી. ૭૦

અસૂં નગર સિણગાર્યું જીહાં, ગજરથ યાત્રા થાઇ તિહાં;
ઇંમ જીન મહોત્સવ કરતા રાય, પુણ્ય કરંતાં દાડા જાય. ૭૧

ત્રિણિ યાત્રા શાસ્વતી કહી, અષ્ટાહિક રથયાત્રા સહી;
તીર્થયાત્રા (ત્રીજી) કહીઇ જેહ, કૂંમારપાલઈ કીધી તેહ. ૭૨

દુહા.

સકલ કામ કુંમાર કર્યાં, રાખ્યું જગમાં નામ
નીત સેવા કરઇ ગુરૂતણી, મુખિ બોલઇ[1] ગુણગ્રામ. ૭૩
ગુણ ગાય નિજ ગુરૂતણા સુણઈ વખાણજ સાર;
વીરચરિત્ર તિહાં વાંચતાં આવ્યો એઇ અધિકાર. ૭૪

ઢાલ.

રાગ આશાઉરી—રાગ સિંધવો

અધિકાર ચેઇતણોઅ જોય, તિહાં બોલઇ જીનવર વીર સોય;
તિહાં[2] પુછઇ અભયકુંમારસાર, સ્વાંમીકહોપ્રતિમાતણોઅ વિચાર. ૭૫
શ્રીજીવીત સ્વાંમીનું બિંબ જેહ, કેતોક કાલ પૂજાસઇ તેહ;
જીનવીર કહઇ સુણિ કહુંઅ જેહ, ઘણો કાલવલી પૂજાપાંમઇતેહ. ૭૬
આંગલિં હોસઈ કુંમારપાલ, તે પ્રતિમા પૂજસ્યઇ ત્રિણ કાલ;
અસું વચન કહેં મુનિહેમરાય, નૃપ કુંમરનરિંદહ ખુસીઅ થાય. ૭૭

દુહા.

ખુશી થયો બહુ નરપતિ, વીરઈ કીધી સાર;
નિજ[3] જીહ્વાઈ હું ચઢયો, સફલ થયો અવતાર. ૭૮

ચઉપઇ.

સફલ થયો માહરો અવતાર, વીરઈ કીધી માહરી સાર;
રસનાઈ ચઢીઓ મુઝ નાંમ, તો સહી સઘલાં સીધાં કાંમ. ૭૯
તવ હરખી બોલ્યો નૃપ તિહાં, સ્વામી કહું જીન પ્રતિમા કીહાં;
ગુરૂ કહઈ વીભાપાટણ જસઈ, જીવીત સ્વાંમીની મૂરતિ તસઈ. ૮૦

---

૧ મુનિવર ૨ નર ૩ શ્રીજીનજીહ્વાઈ.

ગાંમ ઠાંમિ થિતિ પૂછી કરી, ભૂંપઇ તિહાં પ્રતિમા ઉદ્ધરી;
બહુપરિ પૂજા કીધી ઘણી, આવ્યા સ્વાંમી પાટણ ભણી. ૮૧
વાજીત્ર કોડિ વજાડયાં ત્યાંહ, આંણી પ્રતિમા પાટણ માંહિ;
નિજઘરિ રત્ન દેહરાસર કરી, જીવીત સ્વાંમીપ્રતિમાતિહાં ધરી. ૮૨
બાર હજાર ભલાં જે ગામ, તેહનો જે વલી આવઇ દાંમ;
તે જીનપૂજા કામિં સહી, તે ધન બીજઈ થાનકિં નહી. ૮૩
ચીવર ચોખાં અંગિઇ ધરી, ભૂષણ ફૂલઈં શોભા કરી;
કેસર ચંદન અગર સુધૂપ, શ્રેણિકપરિં જીન પૂજઇ ભૂપ. ૮૪
જીન દેખી હરખઇ બહુભાતિં, રત્ન ચઢીઉં દારિદ્રી હાથિં;
બુડતાં જીમ જડીઉં વહાણ, કિમ આનંદ લહઇ તસ પ્રાંણ. ૮૫
જીમ લૂંકયો લહઇ અમૃતકુંડ, ભૂખ્યાં ભોજન ખીરહ ખંડ;
તિમ પ્રતિમા દેખી ઉલસઈ, જીન મૂરતિ જીન સરીખી વસઈ. ૮૬
નિત ઉઠી નૃપ પૂજા કરઈ, શ્રીજીન ધ્યાંન હઇઆમાં ધરઈ;
પાંચ નમુત્થાણ નરપતિ[1] કહી, દિનપ્રતિ જીન વંદઇ સહી. ૮૭
બિહુતરિ સામંત રાજા વલી, વડ વિવહારી સાથિં મિલી;
હસ્તી ખંધિઇં બઇસી રાય, નિતિં ત્રિહુયણ પ્રાસાદિં જાય. ૮૮
ઘરિ આવી જીનપૂજા કરઈ, નિવેદથાલ લેઇ આગલિ ધરઈ;
સાંઝ સમય જીન પૂજઈ સહી, દીપધૂપ કરતો ગહઇ ગહી. ૮૯
એક દિવસ નૃપ કુંમર નરિંદ, પૂજેવા શ્રીવીરજીણંદ;
વણ વાયર્યું પટોલું જેહ, કુંમારપાલઇ માગ્યું તેહ. ૯૦
વેગઇ સેવક બોલ્યો તહીં, પટકૂલ[2] અહિં અંબોગતનહીં,
બંબેરા નગરીનો રાય, પહઇરીપટકૂલ ચિહુંદસિં જાય. ૯૧
કુંમારપાલે પૂજાનંઇ કામિં, દૂત મોકલ્યો તેણેં ગાંમિ;
ભલી ભેટિ દીધી તસ હાથિં, કાગલ લેખ લીખ્યો બહુ ભાંતિ. ૯૨

---

૧ ભૂપતિ ૨ પટોલુ.

દૂતઈ જઈ વિનવીઓ રાય, બિહુ કરજોડિ લાગો પાય;
કુમારપાલ મોટો અદ્દભુત, સ્વાંમી હું તસકેરો દૂત. ૯૩
તેણઈ ઈંહા જીનપૂજાને કામિં, મુઝ મોકલીઓ એણઈ ઠાંમિ;
આલો પટોલું અણવાવર્યું, વિવિધ ભાતિ નઈ હીરઈ ભર્યું. ૯૪
તવ નરપતિ નર બોલ્યો તાંહ, જે અરથી તે આવે આંહ;
તઈ ફેરવીઉ કવણ વિશેષ, તુઝ પટકૂલ ન આપું એક. ૯૫
જા તું મારગિ તાહરઈ વહ્યો, મુખ લેઈ શું ઉભો રહ્યો;
માનભ્રષ્ટ કરી કાઢિઉ જસઈં, હીતકારણિં કવિ બોલ્યો તસઈ. ૯૬
દાંણી ડાંગીઓ માગણ ચાડ, સારથી નઈ દૂહવઈ તે ધાડ;
દરવાની રાજાનો દાસ, દૂહવી ગુણ નવિ કહીઉ તાસ. ૯૭
હાકયો હડસેલ્યો જે દૂત, વલ્યો દૂત[1] થયો ભયરવ ભૂત;
આવ્યો કુંમરનિરંદહ જીહાં, અતિ કકલતો બોલ્યો તિહાં. ૯૮
સ્વામી એ રાજા દુરદાંત, તુહ્મનઈ જલ ટીપું નવિ પાંતિ;
ફોકટ શોભા ખોવા કાજી, મુઝ મોકલીઉ એહનઈ રાજી. ૯૯
સુંણિં વચન ખીજ્યો તિહાંરાય, બાહડદે તેડયો તસ ઠાય;
લેઈ કટક જાઉં તેણઇ ઠાંમિ, કરૂર રાય વસઈ જેણઈ ગાંમિ. ૧૦૦
એક હજારનઈ સહઈ ચ્યાર, [2]ઉટંઈ પુરૂષ ચઢ્યા તેણીવાર;
હય ગય રથ સુર અનેરા બહુ, યુધ કારણ નર ચાલ્યા સહુ. ૧
વીટિઉં બબેરાનો કોટ, કરૂરરાય પરિં દેવા દોટ;
પડયું કટક તિહાં છાનું [3]સહી, વલ્યું સેન રાજાનઈ ગ્રહી. ૨
સોવન કોડિ તિહાં લાગુ હાથિં, અગ્યાર સહ્યાં વાજી બહુભાતિ;
ભલા સાલવી સાત હજાર, કબજી કરઈ મંત્રી તેણીવાર. ૩
બાહડદે તિહાં ચઢીઉ ગયંદ, ફેરી આગન્યા કુમરનિરંદ;
પાડયો કોટનઇ ધંટિં દલ્યો, હલ ગાધઈડઇ ઘાલી વલ્યો. ૪

---

૧ પુરૂષ_ ૨ પુઠઈ. ૩ રહી.

આવ્યો કુંમરનરિંદહ જીહાં, ચરણે શિષ નમાવે તિહાં;
કટુકરાય નઇ ધાલ્યો પાય, કુમારપાલ હરખ્યો તેણઇ ઠાય. ૫

રાજઘંટ દીધું તસ[1] નાંમ, મંત્રીની વાધી બહુ માંન[2];
નૃપનઈ નવિ દૂહવ્યો લવલેશ, આપ્યો સવાલાખ તસ દેશ. ૬

કુંમારપાલ કહે સાંભલિ રાય, જીવતણી કરજે રક્ષાય;
ટાલેજ્ય કર અનઇ અન્યાય, છોરૂપરિ પાલે પ્રજાય. ૭

મુઝ અપરાધ ખમે નરનાથ; તુઝનઈ ન ઘટે એવડી વાત;
શ્રીજીનપુજા કેરઇ કાજ, દૂત મોકલ્યો તાહરઈ રાજ. ૮

તઈ હેલ્યો મુઝ સબલો દૂત, તુઝનઇ ન ઘટે ખત્રિપુત;
પુંણ્યતણી એ હુંતિ વાત, હરખઈ કાજ કરી જઇ નાથ. ૯

એણે વચને નૃપ લાજ્યો ઘણું, અતિ ઓછું ભાવઇ આપણું;
હું મૂરખિ નઈ હું અજ્ઞાન, પુણ્ય ઠામિં કીધું અભિમાંન. ૧૦

જસ્યું કર્યું હું પાંમ્યો તસ્યું, મુખ લેઇ હું[3] બોલું કીસ્યું;
માહરા કરણી સારૂં વલી, તુઝવિણ બીજો નાંખઇ દલી. ૧૧

તાહરા ગુણનો પાર નવિ લહું તાહરૂં વચન સરિ ઉપરિ વહું;
તો અવગુણ સુંહિં ગુણ હોય, અવર પુરૂષ ડંસ સહુ કોય. ૧૨
[4]હિઇઇ ન છંડઇ પૂરવ વાત, હુંસા ઉપરિ મારઇ લાત;
વરરૂચિ વિપ્રઇ જો શું કર્યું, માર્યો મંત્રી તો ચિત્ત ઠર્યું. ૧૩
સરીઇ સમતા નાંણી માંહિ, વરરૂચિને મરાવ્યો ત્યાંહિ;
અસ્યો ન દીસઈ જગમાં તેહ, પાછું વયર ન વાલઇ જેહ. ૧૪
દીપાંયન તાપસ દગ્યો એક, તેણે નરનારી દહ્યાં અનેક;
નારદ સુહુત તણો વલી કામિ, દ્રુપદીને મુંકી પરગામિં. ૧૫
કોણીઇ કુવચન બોલ્યું ક્યાંહિં ખિણખિણ સાલઈ હઇડામાંહિ;
વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ટ ચઢીઉં માંન, સીસું ઢોલ્યું સેવક કાંનિ. ૧૬

---

૧ તવ ૨ માંજા ૩ હવે ૪ હૃદે.

માગી વસ્ત જો ન દીઈ કોઇ, તિહાં વિખવાદ ઘણેરૂં હોઇ;
કોણીનઈ ન દીઉ ગજહાર, હલ્લ વિહલ્લનો ટોલ્યો કાર. ૧૭
ઈમ અનેરા દ્રષ્ટાંત જોય, કલિમાં સાંખી ન રહે કોય;
સમરથ હુઈ તો વાલઇ તદા, શકિત વિના કર્મ બાંધઇ તદા. ૧૮
પડિપાંન ચૂનો સહુ દીઇ, જીભ સ્વાદ તે સહુકો લીઈ,
ખંચઇ હાથ પડંતઇ દાય, તે નર નહી જે ન દીઈ ધાય. ૧૯
તવલગઈ મુનિવર તવ વઇરાગ, જીહાં લગઇ છલવા નપડઇ લાગ;
તવલગઈ સતાનઇ તવલગઈસતી, એકઠામિં મિલ્યાં જીહાં નથી. ૨૦
સમતાશીલ નીરહી દાતાર, માયા લોભ જસ નહી લગાર;
માંન રહીત નર જે કહઇવાય, કામ પડઇ સહુ જાણ્યા જાય. ૨૧

દુહા.

કામ પડિ જે કેસરી, કૂડ નહીં મનમાંહિં;
શકતિ છતીઈ જે ખમઇ, સીસ નમાવું ત્યાંહ. ૨૨

ઢાલ.

રાગ—મલ્હાર

(વીરમાતા પ્રતિ કારણિ એદેશી તથા કાયા વાંડી કારમી એ દેશી)

સીસ નમાવું તેહનઈ, ગુણ તેહના ગાસું;
શકતિ છતી નર જે ખમ્યા, નિજકર્મ અહીઆંસું-સી. ૨૩
નમું રઘુવંસી રામનઈ, માની કેકઇ માત;
દેશવટો મનિ નવિ ધરીએ, ગુણ એહ વિખ્યાત-સી. ૨૪
ત્રેવીસમો તીર્થંકર, સમતારસ ભરીઓ;
કમઠ જીવપર સો (દયા) કરઇ, રોષ તિહાં નવિ ધરીઓ-સી. ૨૫

આવ્યો કુંમરનિરંદહ જીહાં, ચરણે શિષ નમાવે તિહાં;
કરૂરરાય નઇ ધાલ્યો પાય, કુમારપાલ હરખ્યો તેણઇ ઠાય. ૫

રાજપટ્ટ દીધું તસ[1] નાંમ, મંત્રીની વાધી બહુ માંન[2];
નૃપનઈ નવિ દુહવ્યો લવલેશ, આપ્યો સવાલાખ તસ દેશ. ૬

કુંમારપાલ કહે સાંભલિ રાય, જીવતણી કરજે રક્ષાય;
ટાલેજ્યે કર અનઇ અન્યાય, જોરૂપરિ પાલે પ્રજાય. ૭

મુઝ અપરાધ ખમે નરનાથ; તુઝનઇ ન ઘટે એવડી વાત;
શ્રીજીનપૂજા કેરઇ કાજ, દૂત મોકલ્યો તાહરઈ રાજ. ૮

તઈ હેલ્યો મુઝ સબલો દૂત, તુઝનઇ ન ઘટે ખત્રિપુત;
પુંણ્યતણી એ હુંતિ વાત, હરખઈ કાજ કરી જઇ નાથ. ૯

એણે વચને નૃપ લાજ્યો ઘણું, અતિ ઓછું ભાવઇ આપણું;
હું મૂરખિ નઈ હું અજ્ઞાન, પુણ્ય ઠામિં કીધું અભિમાંન. ૧૦

જસ્યું કર્યું હું પાંમ્યો તસ્યું, મુખ લેઇ હુ[3] બોલું કીસું;
માહરા કરણી સારૂં વલી, તુઝવિણ બીજો નાંખઇ દલી. ૧૧

તાહરા ગુણનો પાર ન્નવિ લહું તાહરૂં વચન સરિ ઉપરિ વહું;
તો અવગુણ સુંહિં ગુણ હોય, અવર પુરૂષ ડંસ સહુ કોય. ૧૨
[4]હિયઇ ન છંડઇ પૂરવ વાત, હુંસા ઉપરિ મારઇ લાત;
વરરૂચિ વિપ્રઇ જો શું કર્યું, માર્યો મંત્રી તો ચિત્ત ઠર્યું. ૧૩
સરીઇ સમતા આંણી માંહિ, વરરૂચિને મરાવ્યો ત્યાંહિ;
અસ્યો ન દીસઈ જગમાં તેહ, પાછું વયર ન લાવઇ જેહ. ૧૪
દીપાંયન તાપસ દગ્ધો એક, તેણે નરનારી દહ્યાં અનેક;
નારદ મુહુત તણો વલી કામિ, દ્રુપદીને મુંકી પરગામિં. ૧૫
કોણીઇ કુવચન બોલ્યું ક્યાંહિં ખિણખિણ સાલઈ હઇડામાંહિં;
વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ટ ચઢીઉં માંન, સીસું ઢોલ્યું સેવક કાંનિ. ૧૬

---

૧ તવ ૨ માંજા ૩ હવે ૪ હૃદે.

માગી વસ્ત જો ન દીઈ કોઇ, તિહાં વિખવાદ ઘણેરૂં હોઇ;
કોણીનઈ ન દીઉ ગજહાર, હલ્લ વિહલ્લનો ટાલ્યો કાર. ૧૭
ઇંમ અનેરા દ્રષ્ટાંત જોય, કલિમાં સાંખી ન રહે કોય;
સમરથ હુઈ તો વાલઇ તદા, શકિત વિના કર્મ બાંધઇ તદા. ૧૮
પડિપાંન ચૂંનો સહુ દીઇ, જીભ સ્વાદ તે સહુકો લીઈ;
ખંચઇ હાથ પડંતઇ દાય, તે નર નહી જે ન દીઈ ધાય. ૧૯
તવલગઈ મુનિવર તવ વઇરાગ, જીહાં લગઇ છલવા નપડઇ લાગ;
તવલગઈ સતાંનઇ તવલગઈસતી, એકઠામિં મિલ્યાં જીહાં નથી. ૨૦
સમતાશીલ નીરહી દાતાર, માયા લોભ જસ નહી લગાર;
માંન રહીત નર જે કહઇવાય, કામ પડઇ સહુ જાણ્યા જાય. ૨૧

દુહા.

કામ પડિ જે કેસરી, કૂડ નહીં મનમાંહિં;
શકતિ છતીઈ જે ખમઇ, સીસ નમાવું ત્યાંહ. ૨૨

ઢાલ.

રાગ—મલ્હાર

(વીરમાતા પ્રતિ કારણિ એદેશી તથા કાયા વાંડી કારમી એ દેશી)

સીસ નમાવું તેહનઇં, ગુણ તેહના ગાસું;
શકતિ છતી નર જે ખમ્યા, નિજકર્મ અહીઆંસું-સી. ૨૩
નમું રઘુવંસી રામનઈં, માની કેકઇ માત;
દેશવટો મનિ નવિ ધરીએ, ગુણ એહ વિખ્યાત-સી. ૨૪
ત્રેવીસમો તીર્થંકર, સમતારસ ભરીઓ;
કમઠ જીવપર સો (દયા) કરઇ, રોષ તિહાં નવિ ધરીઓ-સી. ૨૫

ભ્રાતઈ ભ્રાત કઢાવીઉ, જૂઉ રાય સુમિત્રો;
તેણુઈ નિજ બંધવ રાખીઆ, જે જન્મના શત્રુ. ૨૬

શ્રવણે ખીલા જીન ખમઈ, જેણઇ મેરૂ નચાવ્યો;
શકતી છતા નવિ ફોરવી, સમતારસ (જો) નાવ્યો[1]—સી. ૨૭

ચક્રીથકી બલ બહુગુણું, બાહુબલિ માંહિં;
ભરત સરિ મુંઠિ મુંકતાં, આંણઇ સમતા [2]માંહિં. ૨૮

પણ પૂંજુ પુંડરીકનાં, કહણ ભ્રાત કીધું;
ચારિત્ર લેઇ રાજ તિહાં, કંડરીક નઈ દીધું—સી. ૨૯

શનત કુંમારનઈ નિત નમું, તપ કરી તન ગાળ્યો;
શકતી છતી નર તેહમાં, પણિ રોગ ન ટાલ્યાં—સી. ૩૦

બ્રહ્મદત્ત ચક્રીનઇં નમું, જેણઇ વિપ્ર વધાર્યો;
પંથિ ન આપ્યો સાથુઓ, અવગુણ તે નવિ ધાર્યો—સી. ૩૧

તેહની પાંતિનો તું સહી, નૃપ ચઉલક વંસી;
દેસ દેઈ મુઝ તું માહરો, મુખિ ઘણુંજ પ્રસંસી—સી. ૩૨

દુહા.

સીસ નમાવું તુઝ સહી, સમરૂં તાહરૂં નાંમ;
હું સેવક તું ઠાકુરો, જીમ [3]હનુમાન નઈ રાંમ. ૩૩

પદમોત્તર ને વિમલબોધ, બિહુંવચિ વાધિ પ્રીતિ;
તેણઇ ન્યાયી તુમસુ વલી, રાખું નરની રીતિ. ૩૪

મુઝનઇ બોલ તુહ્મો કહ્યા, તે રાખું મનમાંહિં;
આણ ફિરઇ તુહ્મ દાસની, જીવ ઉગારૂં સાંહ. ૩૫

અવર અન્યા ટાલું સહી, છોરૂ પરિં પાલું પ્રજાય;
તે પુણ્ય સઘલું તુહ્મ તણઇં, કુંમરનિરંદહ રાય. ૩૬

---

૧ આવ્યો ૨ ત્યાહાં. ૩ હનુઓ.

અસું કહી નૃપ સંચર્યો, આવ્યો જીહાં બંભેર;
જીવજંત ઉગારવા, ફેરવ્યો દેશ ઢંઢેર, ૩૭
અન્યાય અકર ટાલ્યો સહી, દેસ નગર નિજ નાંમ;
જગત્ર જન સુખીઆ કીઆ, કુંમારપાલ નઈ નાંમ. ૩૮
કુંમારપાલ નિરંદનો, મંત્રી બાહડ જેહ;
પૂરવિ બંભેરા થકી, લાવ્યો સાલવી તેહ. ૩૯

ચઉપઈ.

હવઇ સાલવી સાત હજારિ, પાટણ વાસ્યા તેણીવાર;
વણઇ પટોલાં તિહાં તતખેવ, તે પહઇરિઈ પૂજઈ નૃપ દેવ. ૪૦
એમ જીનવરની પૂજા કરઈ, અરિહંત નાંમ ઋદયમાં ધરઇ;
નિત રાખે નિજ ગુરૂનું ધ્યાંન, વિધિ કરી સુંણતો વ્યાખ્યાન. ૪૧
એક દિવસ નૃપ સભા મઝાર, પંડિત નર બઇઠા તસ [1]હાય;
પૂછઈ ગુરૂ નઈ થઈ પ્રસન્ન, કહુ સ્વાંમી આજ કુંણ તિથિ દિન. ૪૨
સહસાકાર ગુરૂ બોલ્યા સહી, આછઇ [2]અમાંસનઇ પુંનિમ કહી;
તવ બ્રાહ્મણ બોલ્યા તિહાં હસી, કહોનઇ બુદ્ધિ નહી ગુરૂ જસી. ૪૩
જગ જાંણે જે આજ અંમાસ, હેમઇ ભાખીઈ પુનિમ તાસ;
કાલા કાગને ઉજલ કહઈ, મૂરખ તે સાચું સદહઇ. ૪૪
ફિકર હુઉ તવ કુંમરનિરંદ, હાકી બોલ્યો હેમ સૂરિંદ;
પંડિત વાદ કરોછો કાંઈ, અમાંસ પુંનિમ રાતિ જણાઈ. ૪૫
હવઇં વચન વિચારી તહીં, બાંભણ તો મુઝ હેલઇ સહી;
જીનશાસન નઈ એ હેલસ્યઇ, તવ જગમાંહિં ઉડાહ થસઇ. ૪૬
તેણેં કારણિં મુનિ કરઇ ઉપાય, તેડી દેવી તેણઇ ઠાય;
વાત સકલ તસ માંડી કહી, તવ બોલી દેવી ગહઇગહી. ૪૭

---

૧ હારિ. ૨ અમાવાસ્યા.

મ કરીસ ચિંતા તું અતિરાય, પૂંનિમ થાપવા કરૂં ઉપાય;
બ્રાહ્મણ ભટની પતિ ઉગ્ર જાગ, જયજયકાર જીનશાસન થાય. ૪૮

એહવું કહીને આપી શાંતિ, ઉગ્યો ચંદ તારા બહુભાંતિ;
દેવી. કુંડલણુઇ પસાય, બાર જોયણ અજવાળું થાય. ૪૯

પેખી તારા ઉજલ ચંદ, 'હઇડઇ' હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
બાંભણીઆ મુખ કરતા મંદ, સકલ લોક હુઓ આણંદ. ૫૦

જસ વાધ્યો જીનશાસન તણો, મહિમા સબલ હુઓ ગુરૂ તણો;
ઘણા લોક કહઇ જૂઠા ધર્મ, સાચો તે જીનશાસન ધર્મ. ૫૧

જીત્યો વાદ હુઓ પ્રભાત, હેમાચાર્ય જોડઇ હાથ;
શ્રીસંઘ સાથિં ખમાવે સહી, મૂંપા આજ મઈ પૂંનિમે કહી. ૫૨

જીનશાસન રાખેવા લાજ, જૂઠું હું મુખિ બોલ્યો આજ;
તે તુહ્ય ખામું સંઘ સુજાંણ, જિમ રહઇ(થિર)જીનવરનીઆંણ. ૫૩

દુહા.

આણ ન ખંડઇ જીનતણી, પાપભીરૂ મુનિ હેમ;
દયા ધર્મ દીપાવતો, જીનશાસન પરિ પ્રેમ ૫૪

શાસન દયા નઇ કારણિં, કાંહીક કહઇ અસત્ય;
મનમાંહિં સાચું સદ્દહઈ, નિર્મલ રાખઇ મતિ. ૫૫

ઢાલ.

રાગ—માલવ ગોડી.

નરા તેસ નમો, સરલ મનિ સાગ સોટો,
ન બોલઇ મુખિ ખોટો,
જીવં એહવા જીકો, મુગતિ ગામિં તિકો,
તેહનઇ નહી જગિ પાપ ગોટો, તેહના પાયની રજહ લોટો—નં. ૫૬

સુપુરૂષ તે સહી, ન સુગ મનમાં નહી;
પાપ કરતો મનમાં સંકાય;
સંસાર બીહતો રહઇ, દોષ નિજ મુખિ કહઇ,
તે નર મુગતિમાં કાં ન જાય-ન. ૫૭

નારિસું નિત રમઇ, કામ વિરસ્યો ગમઇ,
જીવ હણન્તો સબલ ધૂજઈ,
પાપ પરિગ્રહ ઘણો, મેલતાં નવિ બીહઈ,
સોય ભવિગણય ખૂઝઈ, તેહનઇ મુગતિનો સેર સૂઝઈ-ન. ૫૮

કાંમ પુણ્યનું કરઇ, નિધંસપણું આદરઇ,
જતનસું ઉપગરણાં ન રાખિ,
વરત મયલાં કરઇ, સંક મનિ નવિ ધરઈ,
સોય(કેમ)મુગતિનોમાગચાખઇ, જાતા રહ્યા જીવ પાખઈ-ન. ૫૯

દુહા.

સાગપરિં મન સરલ બહુ, સ્વાંમી હેમ સૂરિંદ;
પુંનિમ થાપી કારણિ, મનધરી આણંદ. ૬૦

મિછા દુક્કડ દેઇ કરી, હુઇઉ મુનિવર નિકલંક;
સોય પુરૂષ હલૂઓ સહી, દોષ ઠામ ધરઇ સંક. ૬૧

સુપુરૂષ જાંણી નૃપ ભણે, સુણિં તું મુનિવર હેમ;
જૈન (ધર્મ) ઉપરિ શૈવને, દ્વેષ ઘણો તે કેમ. ૬૨

ઢાલ.

રાગ-આશાઉરી-પાંડવ પાંચ પ્રગટ થયા એ-દેશી.

રાગ-વિરાડી તથા રા-સામેરી.

હેમ કહઈ નૃપ સાંભલોએ, એક દિન ઋષભજીણંદ રે;
નયરી અયોધ્યા નઇ વનિ, સમોસર્યા ગુણવંત રે-હે. ૬૩

વનપાલઈ જઇ વિનવ્યો, સ્વાંમી ભરત નિરંદ રે;
સાઢિબાર કોડિ ધન્ન, દેતો અતિહી આણંદ રે—હે. ૬૪
પંચસહાં શુભ સકટમાં, મોદક ભરી સાર રે;
બહુ પરિવારસું પરિવર્યો, વંદન તેણી વાર રે—હે. ૬૫
વિધિઇ વંદણ કરઇ રાજીઓ, અભિગમણ દસહ પ્રકાર રે;
ભરત નરેશ્વર સાચવઇ, ચૂકઈ નહીઅ લગાર રે—હે. ૬૬

ચઉપઈ

આચાર રાખઇ મનિ ઉલ્લાસ, સચિત વસ્ત ન રાખઈ પાસ;
અચિત આભર્ણું નઇ શુભ્ર વસ્ત્ર, તે નૃપ રાખે અતિહીં પવિત્ર. ૬૭
મન એકાંત અલગું નહી કીહાં, એક સાટિક ઉત્રાસણ તિહાં;
કર જોડઇ જીન દેખઇ જસઈ, છત્ર ખડગ વાણહી નહી તસઈ. ૬૮
મુકુટ ચામર મુંકઇ સહી રાઇ, ત્રિણિ પ્રદક્ષિણ દિઇ તેણેં ઠાય;
શ્રીજીનવરના વંદઇ પાય, ઇંદ્રિ પાસઇ જઈ બઇસઈ રાય. ૬૯
સ્વાંમી ધર્મ કહઈ એકમના, દાંન શિલ તપ નઇ ભાવના;
એ ચિહું બોલિ તરઈ નરનારિ, દાંન વડું એણઈ સંસારિ. ૭૦
દાંનિં મુનિવરનો ધર્મ રહઇ, દાંનિં તપીઆ બહુ સુખ લહઈ;
દાંનિ સાસન દીપઈ સહી, ઘણા પુણ્ય કરઇ ગહઇગહી. ૭૧
દાંનિં ગ્નાનતણી વૃદ્ધિ હોય, દાતામુખ સાંહમું સહુ જોય;
મુનિ મુખની કુંચી દાતાર, દાતા વિણ પડઇ ચ્યાર હજાર. ૭૨
પંચ સહાં તાપસ જે કહ્યાં, દાતા વિણ તે તરસ્યા રહ્યા;
વરસ[1] એક ફર્યા આદિનાથ, જો ન કર્યો કુંણઇ ઉંચો હાથ. ૭૩
ઋષભ કહઇ સુંણિ ભરત વિચાર, વસુધાનું આભર્ણું નર સાર;
નરનું આભર્ણું જેહ નિધાંન, ધનનું આભર્ણું જે જગિ દાંન. ૭૪

---

૧. તરસ એક પૂરો આચાર, વસ્તધાન આભર્ણું સુસાર.

દાનતણું આભર્ણું સુપાત્ર, સાલિભદ્ર સુકોમલ ગાત્ર;
મૂલદેવ ધનો ધનસાર, દાંનિં તે સુખ પામ્યાં સાર. ૭૫
જો સાગર જગિ કૃપી થયો, તે મુખ લેઇ નીચો ગયો;
જો જલધર વરસીદિ તતખેવ, તો સહુ મસ્તગિ ગાજે તેહ. ૭૬
તેણઈ કારણિં પુણ્યસાલા સાર, દાંન દીઉ નર જીમ જલધાર;
દાંનિંઇ લજ્યા દાનિં માંન, દાન વિના[1] પસુઆં અજ્ઞાંન. ૭૭
વસ્ત્ર અનોપમ પહઇરઈ સાર, હાથિ મુદ્રિકા વેષ સફાર;
[2]અતિઆહારનિતિ મેવા ખાય, દાંન વિહુણી કીર્તિ જાય. ૭૮

દૂહા.

દાન વિના કીરતિ નહીં, વેલિ વિના જીમ પાંન;
તે મૂરખ ફોકઇ કરઇ, દીધા વિણુ અભિમાંન. ૭૯

કવિત્ત.

સીહ મોટીમનુ ન્યાય, અનેકનઈ એકલો ગંજઇ;
ઉદધિ મોટીમ ન્યાય, દરિદ્ર દેશનાં ભંજઇ;
મેરૂ મોટીમનુ ન્યાય, જીહાં જીન ઉત્સવ થાય;
મહિપતિ મોટિમ ન્યાય, જગત્ર જન લાગઇ પાય;
પાઇકો કોઈ ખરચઈ નહી, લહઇણુઇ થાલી [3]મોટિ ધરઈ;
કવિ ઋષભ એણીપરિં ઉચરઈ, તે નર મોટિમ કાં કરઈ. ૮૦
હરિ મોટમ તો ન્યાય, દીર્ધ જેણે દૈત્ય વિડાર્યો;
રાઘવ મોટમ ન્યાય, સાયર જેણે પત્થર તાર્યો;
પાંડવ મોટમન્યાય, ચલ્ય ન દૂતે હાર્યો;
પ્રેમે આધા દેલતા, દાનકાજિ નાઠા ફરઇ;
ગુણ અંગે નહીં એ, તે નર મોટમ કાં કરઈ. ૮૧

---

૧ રહિત ૨ અમૃત ૩ પેહેલિ.

દૂહા.

મોટિમ ખરી નર તેહની, વણુ દીધઇ નવિ ખાય;
યાચક જન પંખી પશું, ભૂખ્યો કોઇ ન જાય. ૮૨
પાત્ર મુનિનઈ પોખીઇ, સુખ દીજઇ પરદેહ;
ઋષભદેવ કહઇ [1]નૃપ સુંણો, છવ્યાનું ફલ એહ. ૮૩

ચઉપઇ.

એણે વચને હરખ્યો ભરતરાય, કરજોડિ બોલ્યો તસ ઠાય;
સ્વાંમી પધારો માહરઇ ઘઇરિ, અનપાંન દીઉં બહુ પયરિ. ૮૪
ઋષભ કહઈ સુંણિ ચક્રીભરત, તાહારા આહારતણો નહી અર્થ;
રાજપિંડ મુઝ નાવઇ કામિં, નૃપ ધન ખરચો બીજઇ ઠાંમિ. ૮૫
એણે વચને હુઉ ખિણુ ખેદ, વેગે બોલ્યો ઇંદ્ર સુદેવ;
ભરત ? ભગતિ સ્વાંમીની કરો, સુકૃત તણો ભંડારહ ભરો. ૮૬
હરિ વચને નૃપ હરખ્યો બહુ, શ્રાવકજન મેલ્યા નર સહુ;
ભાવ ભગતિ કરઈ [2]ઠામોઠાંમિં, ગયાં નુહુતરાં ગાંમો ગાંમિ. ૮૭
કોડિબદ્ધ શ્રાવક તિહાં મીલ્યા, અનેક પુરૂષ [3]તિહાં બીજા ભલ્યા;
રાંધણીઆ થાકાં રાંધતાં, પુહુંચી ન સકે [4]નર પ્રીસતા. ૮૮
ભોજન લાલચી જગમાં બહુ, વૃદ્ધબાલ નર ધાઇ સહુ;
ઠેલા ઠેલી કરઇ અતિ ઘણી, વઢઇ થાલ ડાબરીઆ ભણી. ૮૯
ઝૂટી લિઈં આખલ પાટલો, મનિં લાજઇ શ્રાવક જે ભલો;
ઈહાં જમવાનો નહી આચાર, એ ભોજનથી ખીચ સુસાર. ૯૦
એમ જમતાં નર લજા જાય, ઈમ જમતાં લાલચીઉં થાય;
એમ જમતાં હુઇ લોલપીપણું, ઈંમ જમતાં હેલાઇ ઘણું. ૯૧
ઈંમ જમતાં [5]નુ રહઈ ધર્મ, ઈંમ જમતાં નર ભાંજે ભર્મ;
ઈંમ જમતાં અંગિઆલસ થાય, નર રલવાની [6]આહઈ જાય ૯૨

---

૧ ભરત. ૨ તેણે, ૩ માંહિ. ૪ તે. ૫ નર. ૬ આય.

સુપુરૂષ અસું વિમાસઈ ત્યાંહ, જીમતા લાજઇ હઇડિમાંહ;
ભોજન લાલચી થાઇ ખુશી, માંગઈ ઝૂંટી ઉઠી લીઇ ધસી. ૯૩
દિહાડી દિહાડી નર બહુ ઘણા, જીમવા પુરૂષ[1] મિલ્યા બહુગુણા;
લોક લાલચી ભોજન સાર, જીમવા લબકઇ ડાઢ અપાર. ૯૪
રસ લોલપી ધાઇ નીતિ ઉઠી, જીમ માંખી મધપૂડા પુંઠિ;
વનકેડિ જીમ બહુ વાંનરાં, જીમ સુંનઇ ખેત્રઈ ઉંદિરા. ૯૫
જાણું છાણઇ વલગા કીડ, જીમ હરિત ખેત્રઇ વલગા તીડ;
ખાતા કો પાછું નવિ જૂઇ, ભરિ પેટ ધરિ આવી સૂઇ. ૯૬
ઈંમ અણુતેડયા જીમવા ધસઈ, દાન કાજી નર પાછા ખસઇ;
મોટાબોલ બોલઇ મોહીઆ, સોય મરી હોસઈ પોઠીઆ. ૯૭
ગુણ વિણ ગર્વ ધરઇ મનમાંહિં, કોડી એક ન ખરચે કયાંહિં;
પ્રગટ દીસઇ પેટભરા, સોય મરી થાસઈ કૂતિરા. ૯૮
દાંન શીલ તપ નઇ ઉપગાર, ન લહઇ શાસ્ત્રતણોજ વિચાર;
આપ પ્રસંસી જીમવા જાય, મરી પુરૂષ[2] નઇ ભઈંસા થાય. ૯૯
પરઘર ભોજન કાંનિ સુંણી, અંગિ સાતા ઉપજઈ ઘણી;
છાંડઇ જમઇ કરઇ અન્યાય, મરી પુરૂષ તે ગર્દભ થાય. ૧૦૦
જે લૂખાં ઈદ્રી વસી કરેં, હરખે તિહાં આવેનહિં નુહુતરે;
લોભ રહિત નર લાગો પાય, તેહનો જસજગતમાં[3] કહઈવાય. ૧
કાયા કરણ લોચન નઇ નાક, એહના જીતણ હારા લાખ;
જે નર જીહ્વાનઇ વસિ કરઇ, સોય પુરૂષ સઘલામાં સિરઈ. ૨
સંસ્કૃતરસ તવ લગઈ ભાવિં, જવલગઈ મીઠાં નિસુંણ્યાં કાવ્ય;
કાવ્યતણો રસ તિહારઈ ગયો, ગીત નાચ્ય રસ પ્રગટ થયો. ૩
[4]ગીત નાચ્ય રસ તિહારઈ ભંગ, જવ ન દીઠું નારીતું અંગ;
ઋષભ કહઈ રંભા રસ ગલ્યો, ભૂખ્યાં ભોજન જીહારઇ મિલ્યો. ૪

---

૧. એ હરખે ૨. તે ૩. બોલાય. ૪. તાન માન રસ તિહાર ઇભિં

જેહનઇ હોઇ વિષય અતિ વડૂઆ, બોલે ખાઇ ઘૃત લાડૂઆ;
અનંતમેર થકી બહુ ધાંન, ખાધે નવિ લહે ન સાન; ૫
તેણઇ કારણિં નર પંડિત તેહ, રસના વસિં રાખઇ નર જેહ,
ખાટઈ ખારઇ ન ધરઇ ખેદ, વલી સુંણુયો ભોજનના ભેદ. ૬

દૂહા.

મનમાં ઇચ્છા નવિ ધરઇ, મહોતે પરિ ધરિ જાય;
લોક વિવહાર રાખી જમઈ, [1]ભાવિં નિર્મલ થાય. ૭
જસ તેહનો જગમાં વાધઇ, તે નરને નહી દોપ;
જમતાં હર્ખ ધરી નહીં, નહી મનિ ઇન્દ્રી પોપ. ૮
એ વિધિ શ્રાવક નઇ [2]સહી, પાલઇ તે નર સાર;
શાસ્ત્ર અનુસારિં વલી કહું, સુપુરૂપ બોલ વિચાર. ૯

ચઉપઇ.

ત્રીજઇ તેડઇ જીમવા જાય, પેટભરી તિંહા અંન ન ખાય;
સઘલી વસ્ત સખર નવિ લીઇ, નવિ છાંડઇ નવિ પાછી દીઇ. ૧૦
સાદ કરઇ નવિ ત્રાડઇ તહી, ભોજન ભગતિ વખોડઇ નહી;
ઋષભ કહઇ વ્રત અંગિ ધરઈ, તે નર જીમતાં તારઇ તરઇ. ૧૧

દૂહા.

એણીવિધ શ્રાવક જે જમઈ, તે [3]નર મોટું પાત્ર;
તપ જપ કિરીઆ આદરઈ, ભણઇ ભણાવઇ શાસ્ત્ર. ૧૨
પ્રાંહિં પુરૂપ અસ્યાં વસી, જગમાંહી થોડી જાંણ
શ્રાવક સહુ સરિ સેખરૂ, ગુણ સઘલાની ખાંણ ૧૩
આગમ અર્થ ઉંડા લહી, ન કહઇ પરના દોપ
ધન્ય જીવ્યું જગિ તેહનું, કરઇ અસ્યાનો પોપ ૧૪

૧ તો ઘટ નિર્મલ થાય. ૨ કહી. ૩ તે પણ શ્રવને ચિન્તે ગમે.

તેણઈ કારણિ ભરતેસર, મેલિં પાત્ર અનેક;
મેઘતણિ પરિ વરસતો, કર નવિ ખંચે રેખ; ૧૫
વૃક્ષ ફલઇં જીમ પંખીઆ, આવી મિલઇ બહુ ભાતિ,
તિમ ભરતેસર આંગણઇ, ભોજન હુઇ પરભાતિ ૧૬
જીમતાં આલસ નવિ કરઈ, દેતો ન ખંચઇ હાથ:
રાંધણીઆ થાકા સહી, તેણઇ વિનવીઉ નાથ ૧૭

ચઉપઇ.

નાથ તેણે વીનવીઉ જસઈ, સ્વામી પુરૂષ મિલ્યા બહુ અહિં;
શ્રાવક ભેલા લોક અનેક, એમ જમતા ન રહઇ વિવેક ૧૮
વિવેક વિના નવિ સોભઇ પુણ્ય, વિવેક વિના નવિ શોભઇ ગુણ
વિવેક વિના તપ કિરીઆ કસી, વિવેક વિના વિણ્ સાડઈ સહી ૧૯
વિવેક વિના નવિ શોભઇ ધ્યાન, વિવેક વિના નવિ શોભઇ જ્ઞાન;
વિવેક વિના ભલું નહી દાંન, વિવેક વિના નવિ શોભઇ ગાંન ૨૦
તેણઈ કારણિ નૃપ કરી વિવેક, જીમ કો નિતી ન લોપઇ રેખ;
નીતિ વિના નવિ શોભઇ રાજ, નિતિ વિના સુંધર્મહ કાજ ૨૧
નિતી વિના ઘર શોભા કસી, નિતી વિના પતિ જાઈ ખસી;
નિતી વિના કસું નહીં સાર, નિતી વિના સી જીમણવાર ૨૨
તેણઇ ભરતેસર કરો ઉપાય, જીમ શ્રાવક અલગા ઉલખાય;
સુંણિ વચન ભરતેસર રાય, ઇસી નીતિ કરઇ તેણઈ ઠાય ૨૩
શ્રાવક સમકિત ધારી જેહ, વલી વ્રતધર કહોઇ તેહ;
ભોજન કારણ રાખ્યા સોય, તે ભેલા દુજા નહીં કોય ૨૪
ઉલખવા કારણિ તસઠાય, રત્ન કાંગણી કર લીઇ રાય;
રેખા ત્રિણિ નર હઈઈ કરઇ, સમકિત દ્રષ્ટિ સો પરિસિરિ ૨૫
જે વ્રત અંગે જેતાં ધરઈ, તેહ નઇ તેતી રેખા કરઇ;
સુપરિં ભગતિ કરઇ નરનારિ, ચીવર ભુષણ દીઇ તસઠાય ૨૬

કાલઇ ભરત ગયો પરલોક, આદિજિસો હુઓ પુણ્ય યોગ;
તેપણિ ભગતિ કરઇ નર સાર, કંઠ ઠવ્યા સોનાના તાર ૨૭
આઠપાટ અનુક્રમઈ ગયા, તવ દોરા સુતરના થયા;
કાલે તિર્થંકર વિરહ થાય, જીનનવ દશ વચિ મુનિવર ગયા. ૨૮
કાલે શ્રાવક સઘલાજ થયા, વ્રત છંડી ધરમાંડી રહ્યા;
કંન્યાદાંન પ્રકાસ્યઈ સહી, નિશિ ભોજન કરતા ગહગહી. ૨૯
સનાંન શ્રાદ્ધ સંવત્સરી જેહ, ઉખલ મુષલ [1]કહીઇ તેહ;
અનરથ ઘણા પ્રકાસ્યઇ બહુ, કાલે શ્રાવક વંઠા સહુ. ૩૦
[2]શ્રી શ્રેયાંસજીન પ્રકટયાં જસઇં, સુધો ધર્મ પ્રકાસ્યો તસઇં;
મિથ્યા શ્રેય તેણઇ કર્યો નિષેધ, તેણે બ્રાહ્મણ મુનિ ઉપરિ ખેધ, ૩૧
જે જે પૂછઈ કુંમરનિરંદ, પડઉત્તર દીઈ હેમસૂરિંદ;
શુદ્ધ વાત ગુરૂમુખથી સુંણી, અતિ હરખ્યો પાટણનો ધણી. ૩૨

દુહા.

કુંમર નરેશ્વર ઇમ કહઈ, તું ગુરૂ અતિગુણવંત;
તસું વચન મુખથી કહઈ, જેહવું જીન ભગવંત. ૩૨
એમ ગુરૂ ઉપરિ આસતા, ગુરૂનું વચન પ્રમાણ;
જે પુછે મુનિ ને જસ્યું, (ઉત્તર દીઇ તેહને તસ્યું.) ૩૪
એક દિન એકે પુછીઉં, બેઠા મુનિવર જ્યાંહ;
કોહો ગુરૂ સાંનિ છે કસ્યું, મુજ કર મુઠિ માંહિ. ૩૫
હેમ કહે તુજ હાથમાં, હરડે છે નિરધાર;
સોય કહઇ કો કારણઈ, મુનિ બોલ્યો તેણીવાર. ૩૬
હય આવ્યો છે હેમાઇને, તેણે એ રાતો સાધ;
સોય કેહે હરખિઓ, નામ તમારે આદિ. ૩૭

---

૧ દાનવ. ૨ શ્રી શીતલ જીન.

એક સમય વ્યાખ્યાનમાં, ગુરૂ કહંઇ મુખિ હાય;
દેવલોવ કર તિહાં ધસે, નૃપ ભાખઇ મુનિ કાંઇ. ૩૮

ગુરૂ કહઇ પાટણિ દેવકઇ, શ્રીચંદ્રપ્રભુસ્વાંમી;
દીપક વાટિ ઉંદરી ગ્રહી, ચાલ્યો કૌતગ કાંમિ. ૩૯

તેણીયોતિં બહુ પરજળ્યો, ચંદરૂઉ ને ત્યાંહ;
તેણઇ કારણિ નૃપ જાણયો, મુખિ ભાખુ હાય હાય. ૪૦

સોય ચંદરઉ ઉલવ્યો, દેવબોધ્ર નિજ હાથિ;
તેણુઇ કારણિં ઇહાં કર ઘસ્યા, સુંણિ ચઉલક નરનાથ. ૪૧

જ્ઞાનવંત ગુરૂ જાણિ કરી, હરખ્યો કુંમર નરિંદ
સત્યવચન મુનિ તું કહે, જસું નર વીરજીંણદ. ૪૨

કોંતગ કારણિ નૃપ' તિહાં, જોવરાવ્યું નિજ ઘઇરિ;
શુદ્ધવાત જાંણી કરી, નૃપ હરખ્યો બહુપયરિ. ૪૩

ચઉપઇ.

જ્ઞાનવંત ગુરૂ જાંણ્યા જસઇં, મનિ અનુકંપા આવી તસેં;
રણુરહીત સહુકોને કરૂં, સોવનસિદ્ધ વિદ્યા કરિ ધરૂં, ૪૪

અસું વિમાસી આવ્યો તિહાં, હેમાચાર્ય બઇઠા જીહાં;
સોવન સિદ્ધિ પૂછી વિધાય, હેમ કહિ સુંણિં પૃથવીરાય. ૪૫

દેવચંદ ગુરૂ માહરો જેહ, તુઝનઇ વિદ્યા દેસઈ તેહ;
મુનિવચને ગુરૂ તેડયા ત્યાંહ, વેગેં આવ્યા પાટણ માંહિં. ૪૬

નૃપ સાંહમઇ જાય જસઇં, ગુરૂ પોશાલઇ આવ્યા તસઇં;
કુંમારપાલ તિહાં વંદન ગયો, સુવિધિ શ્લોક સાંભલવા રહ્યો. ૪૭

સભા સકલ વિસરજી જસેં, કુંમારપાલ નૃપ બોલ્યો તસેં;
સ્વાંમી સોવન વિદ્યા દીઓ, ઝાલરઘટ સરીખો કહ્યો. ૪૮

આસંવગન નૃપ બોહ્યો જસ્યો, હેમસૂરિ મુખિ [1]બોલ્યા નસ્યઈં;
સ્વાંગી વિદ્યા છઈ તુમ સાર, આપો સોય કહે અણગાર. ૪૯
પૂરવે વેલિ કગાડી પાસિ, તે તુંબા નિરખો મન ઉલ્લાસ;
ગુરૂ પરીક્ષા નઈ કાજ ત્યાહ. લેવરાવી શ્રાવક કર માંહ. ૫૦
ત્રંબા સાથિં વેલો ઘસ્યો, સોવન [2]હુઓ તે સાસો જસ્યો;
સોય ઓષધિ નૃપ નઇ કહું, એથી અનરથ કાંઇ મમ લહું. ૫૧
અસુ વચન ગુરૂ સુંણીઉં જસેં, દેવચંદ મુનિ ખીજ્યા તસેં;
ગુઝ વાત મુનિ ભાખી રહ્યો, કાચા કુંભ ગરાગરિ થયો. ૫૨
હેમ સરીખો મુનિવર જેહ, ગંભીરપણું નવિ આંણ્યઇ તેહ;
તો કુણ બીજો નર સોભાગ, એ વિદ્યાનો નહી કુંણ લાગ. ૫૩
એ વિદ્યા અનરથનુ મૂલ, એહથી સંયમ થાઇ ધૂલ;
જે ચરિત્રનો અરથિ હોય, સાવદ્ય વચનં ન ભાખઇ [3]કોય. ૫૪

ઢાલ.

રામ ભણ્યઇ હરીઇ એ દેશી રાગ રામગીરી

સાવદ્ય વચન મુનિ નવી કહઇ, નવિ કહઈ મંત્ર નઇ મૂલરે;
ઓષધ વેષધ ભાખઇ નઇ, તો [4]રહઇ સંયમ મૂલરે. સા૦ ૫૫
જીવ છકાયરે રાખતો, ન કરઇ હિંસાની વાતરે;
મંત્ર તંત્ર મુનિ નવી કહઈ, તસ મુનિ કહઇ જગનાથરે. સા૦ ૫૬
નવવિધ પરિગ્રહ પરિગ્રહઇ, કારણ પણઈં પરિહાર રે;
પંથ અસ્યોનર પડિવજે, ને કહ્યાં સંયમ ધારરે. સા૦ ૫૭
જેણઈ [5]નિજઘર પરિહર્યાં, ન કરઇ પરઘર સાર રે;
ચોતિક નિમિત્ત તે નવિ કરઈ, [6]જે સુંધો અણગાર રે. સા૦ ૫૮

---

૧ ભાખે. ૨ થયો. ૩ સોય. ૪ હોઇ. ૫ મંદિર. ૬ તસ મુનિ કહિઇજિ સારરે.

સરીર શોભા મુનિ નવિ કરઈ, નવિ વંછઇ શુભ આહાર રે;
સાતાગારવ તે પરિહરઇ, છંડઇ કામવિકાર રે. સા૦ ૫૯
પ્રમાદ પાંચરે પરિહરે, રાખે કરિઆસુ રંગરે,
વલી વયાવચ ખપકરઈ, કરતો રેહે ગુરૂ સંગરે. સા૦ ૬૦
જે સમુદાણી રે ભિક્ષા કરઈ, દોષ બઇતાલીસ દૂરિરે;
જે તપ સંયમ ઉપશમી, ન પડયા સંસાર પૂરિ રે. સા૦ ૬૧
જે ખટરસરે ભિક્ષાલીઈ, છઇ વિગય તણો આહાર રે;
નહી તપ સંયમ ઉજમી, દુરગતિ ભજન હાર રે. સા૦ ૬૨
મૃષા મુખથી બોલઈ નહી, અદત્તતણું પચ્ચખાણરે;
શીલ ધરઇ નવ વાડિસું, નવિ ખંડે જીન આંણરે. સા૦ ૬૩
જે અભિલાષીરે મોક્ષનો, તેણીઇ સંયમ ધ્યાંન રે;
મંત્ર સુકન મુનિ જે કહેં, તે બોઇ નિજ માંન રે. સા૦ ૬૪
માસ ખમણનેં રે પારણેં. મુનિ આવેં ધરિબારિ રે,
નિમિત્ત કહેં નર દયાભણી, હરખી ભીમની નારિ રે. સા૦ ૬૫

દૂહા.

ભીમનારિ હરખી ઘણું, અનર્થ હુઓ તસ ધઈરિ;
પંચ જંણા મરણિં ગયાં, સુંણગો સોય સુપઇરિ. સા૦ ૬૬

ઢાલ.

ગુરૂઆગુણ વીરજી ગાઇસું ત્રિભોવનનાથ, એદેશી રાગ વિરાડી તથા ધન્યાશ્રી

નગર રાજગ્રહી કેરો વાસી, ભીમ ભલો નરસાર;
તવ તે ક્ષત્રિરાય સંત્રાતિ, કટકઇ ગયો વરસ બાર. ૬૭
મુગતિ પંથનહી પામો નિશ્ચે, શુચિ દેસ્યે સૂરલાત;
મોટામુનિ મુકો મૂલમંત્રની વાત-એ-આંકણી

ભીમ સુભટ નવિ આવઇ પાછો, ધરિ જોઇઇ અંનપાંન;
સ્ત્રી કુલવંતી ગાઢુ રીસાય, પણિ નવિ મુંકઇ માંન—મો. ૬૮
એણઇ અવસરિ મુનિ આવ્યો આગણિ, મુખિદીઇ ધર્મ લાભ
ઉઠી અબલા મુખિ દૂખ ભાંખે, નયન ચૂઇ જીમ આભ—મો. ૬૯
સ્વાંમી તું સુપુરૂપમાં સારો, કહો કિમ મિલસ્યઇ કંત;
વરસ બાર ગયા વહી વચિમાં, સાલઈ દૂખ અત્યંત.—મો. ૭૦
અતિ કરૂણારસ ધરિઓ મુનિવર, દૂખ ભંજે તસ ત્યાંય;
વાંહણઈ કંતમિલઇસહી તાહરો, મધરીસ દૂખ મનમાંહિ—મો. ૭૧
એણે વચને બોલી તિહાં અબલા, તું જગિ પુરૂપ રતન;
તુઝ વચને મિલસ્યઇ મુઝસ્વામી, તુઝ દેઇ લેઉં અન—મો. ૭૨
હરખી અબલા બેઠી ઉતરઈ જપઇ મુનિવરતણું નાંમ;
વાંહણઇ કંત મિલ્યો નિજનારી ઉત્સવ હુઆ અતિ તાંમ મો. ૭૩
ઉષ્ણ કાલિ દાવાનલ દાધો [૧] જગિપાઈ ધનધાર;
તિમ અબલા હઇઆમાં હરખી આલીંગ્યો ભરતાર—મો. ૭૪
અન્ન ઉદક નિપાયાં સખરાં ફિરી ફિરી જૂઇ ભીમનારિ;
એણઇઅવસર દીઠોમુનિ તપીઓ તેડી આવી ઘરિબારિ—મો. ૭૫
અનઉદક દીધાં મુનિ હરખિ ઉલટ અંગિ ન માય;
વિપરિત વાત વસિ ભીમામનિ, ચઢિઉ સબલ કપાય—મો. ૭૬
કહઇ સાચું કહઈ મારૂં તુઝનઈ, તુઝ મુનિવર સી પ્રીતિ,
નારી કહઇ તુઝ નિમિત્ત પ્રકાસ્યું, તેણે કંત રાખી રીતિ—મો. ૭૭
ભીમ કહઇ તો માનું અબલા, મુનિવર કેરૂં ગ્યાન;
કહઈ ઘોડી પ્રસવઇ સું બાલિક, ભાખઇ તિલકનું માંન—મો. ૭૮
મુનિ કહે એ જણઇ વછેરો, તિલક ભલાં તસ પાંચ,
ઉઠી ભીમ વિડારઇ ઘોડી, નવિ આંણઈ ખલખંચ—મો. ૭૯

---

૧ પામેમેઘ

મિસ્યું વચન મુનિવરનું જીહાંરે, ખત્રીઅ લાજ્યો તાંમ;
ધિગધિગ મુઝ જીવ્યા મસ્તગ કીધું કસાઇનું કાંમ;-મો. ૮૦

દેખી તે મનિ અબલા લાજી, ધિગ્ ધિગ્ મુઝ અવતાર;
મુઝ માટઇં જિં હત્યા હુઈ દૂખ ધરિ ગલે વાહઇ ધાર-મો. ૮૧

સોય સરૂપ દેખી અબલાનું ભીમ હઇડિ દૂખ થાત;
હત્યા દોય હુઈ મુઝ મસ્તગિ, વલી ઘર ઘરણીનો ઘાત-મો. ૮૨

ઘરણિ વિણ ઘર સૂત્ર નસોભઈ ઘરતણું મંડણ નારિ;
ઘરણી વિણ કોઇ પરહુણો આવી ન ચઢઇ બારિ-મો. ૮૩

ઘરલજ્જા વાધઇ ઘરણીથી ઘરણી ઘર સિણગાર;
ઘરણી વિણ નર લહઇ કોડી ગૃહી ધર્મ ન રહઇઆચાર-મો. ૮૪

તેણઇં કારણિં ભડભીમ વીચારઈ ગૃહી ધર્મ મંડણ નારિ;
તે અબલા પરલોકિ પુહુતી, ધિગ્ નર જીવ્યું સંસાર-મો. ૮૫

બાલપણઇ જસ માતા મરણું, યોવન કાલિં નિજનારી;
અંતે પુત્ર મરણ હુઇ જેહનેં, ત્રિણિ દૂખવડાંઅ વિચારી-મો. ૮૬

એહવાં દૂખ દેખી કુણ જીવઇ, જીવ્યા મસ્તગ લાત;
અતિવઇરાગ ભીમ ભરાયું, કરઇં નિજ પ્રાણનો ઘાત-મો. ૮૭

એમઅનરથદેખઇમુનિ તપીઓ, મરણ ગયાં જણ ચ્યાર;
ઋષિ ધિકાર[1]કરઇં નિજ જીવિત, પચખ્યા વેદ આહાર-મો. ૮૮

પંચ જીવ પરલોકિ પુંહુત, ભાખઇ સૂરિ દેવચંદ
તેણઇહું સાવધ (નિમિત્ત)નભાખું સાંભલિ કુંમરનિરંદ-મો. ૮૯

શુદ્ધ મુનિ આતમ ગવેષી, ન કરઇ ગૃહસ્થનો સંગ;
જીહાં પરિચય તિહાં હુઇ અવજ્ઞા, [2]થાય વલી સંયમ ભંગ-મો. ૯૦

---

૧ કહઈ. ૨ હોઈ

દુહા.

ચોડો પરિચો વલી, ગ્રહસ્થ તણો તું વારિ;
ચંડપ્રદ્યોતન કિમ ઠગ્યો, વાર્તિંગ ઋષિ સંભારિ ૯૧

અસ્યું વિચારી આપ તિહાં, સૂરિ શ્રીદેવચંદ;
મધુર વચન મુખથી કહઇ, સુંણિ તું કુંમરનિરંદ, ૯૨

સકલ ઋદ્ધિ પુણ્યઇં લહી, નહી તુઝ ઉણિમ રાય;
સોવન સિધ્ધ બઇઠી સહી, જીહાં પુણ્યરૂપીયા [1]માય, ૯૩

એણે વચને નૃપ હરખીઓ, વંધા મુનિવર પાય;
હવઇ સંબંધ લૂતાતણો, સુણ્યો સહુ સમુદાય, ૯૪

ચઉપઇ

એણે અવસરિ રયણીય ઇંજિસઈ, લૂતાદેવી આવી તસઈ;
રોગતણી અદ્રષ્ટા જેહ, નૃપ આગલિ મુખિ બોલી તેહ ૯૫

હું પયસીસ તાહરા તનમાંહિ, તુઝ કુલિ રાજા હુઆ ઇહાંઇ
તેહને પૂર્વિં અસ્યો સરાપ, લૂતાદેવી કરઇ ઉપઘાત ૯૬

અસ્યું કહી નઇં દેવી જાય, કુંમારપાલ ચિંતાતુર થાય;
તેડયાં હેમસૂરીશ્વર તણાંઇ આપદ કથા તિહાં રાજા ભણઇ ૯૭

હેમ કહઇ નૃપ કીજઇ ધર્મ, જીમ દૂરઇ હુઇ વેદની કર્મ;
જીન પૂજો દ્યો [2]સુપાત્રઇ દાંન મનમાં રાખો અરિહંત ધ્યાંન ૯૮

અસ્યું વચન ભાંખે ગુરૂપાય વાહણે લૂતા પ્રગટ થાય;
ગાર્ઇ જેવડો ફોડો અંગિ, નૃપ વેદન વાધી બહુ ભંગિ ૯૯

ઓષધ વેદ્યધ બહુ તિંહાકરઈ, કો વેદન નૃપની નવિ હરઈ;
તવ તેડાવ્યા ગુરૂ ગુણવંત, વેગઇં આવ્યા મુનિ મહંત ૧૦૦

---

૧ ગાય. ૨ સુપરે.

ગુરૂ કહઈ કોઇક કરો ઉપાય, જીમ રાજાનો રોગ પલાય;
મંત્રી કહઇ સુંણિ મોટા જતી, તુહ્મ ટાલી કો બીજો નથી. ૧
નાંમ તુમ્હારઇ વારૂ થસઇં, સકલ આપદા નાસી જસઇં;
તું ગુરૂ ગાજે મુનિવર જીહાં, ભૂત ભૈરવ દૂખ નાવઈ તિહાં, ૨
હેમ કહઈ સુંણિ મંત્રિ આજ, પાટણિ જે બઇસઇ મહારાજ;
તેહનઇ શ્રાપ દગધછઇ એહ, [1]એહઇ રોગઇ નર વણુસયઇ દેહ. ૩
તેણઇ કારણિ નરપતિનું રાજ, હેમ કહઇ મુઝ આપો આજ;
જીમ રાજાનું વિઘન પલાય, સકલ લોક સહુ સુખીઉ થાય. ૪
ભૂપ કહઇ સુંણિ મુનિવર રાય, તુઝ નવિ મારૂં માહરઈ કાય;
જો મુઝ કરમિં આવ્યું દૂખ, તો તુઝ પુણ્યઈં થાસઇ સુખ. ૫
આસાતના ગુરૂની નવિ કરૂં, અવજ્ઞા કીધી ચિહૂંગતિ [2]ભમું;
અસું વચન નૃપ ભાંખે ત્યાંહ, ચિંતાતુર હુઉ મનમાંહિં. ૬
વિગર ચિંત હુઉ નર જસેં, નૃપ થાંનિક મુનિ બઇઠો તસેં;
રાય તણી વ્યથા જે હતી, તે લાગી મુનિ હેમજ જતિ. ૭
નૃપ ચિંતાતુર હુઉ જસેં, ગુરૂ કહેં કહોલું આંણો તસેં;
ફલ એક મોટું આંણ્યું ત્યાંહ, મંત્ર બલિ મુનિ પઇઠો માંહિં. ૮
રોગ તણી અદ્રષ્ટા જેહ, કોહલામાંહિં ઘાલી તેહ;
તે રહી માંહિ મુનિ નીસરે, કાઢું કહોલું કૂપિં ધરઈ. ૯
નાઠી દેવી ગઈ પૂર બહારઇ, હરખ્યા સહુ [2]પુરજન નરનારિ;
કુંમારપાલ તિહાં બઇઠો રાજી, રોગ અદ્રષ્ટા ગઇ [3]તે ભાજી. ૧૦

દૂહા.

દેવી તિહાં ભાગી ગઇ, મહિમા મુનિવર હેમ;
કુંમારપાલ નૃપ ઉપરિં, પૂરવિઇ ગુરૂનઈ પ્રેમ. ૧૧

---

૧ ફરૂં. ૨ પાટણિ. ૩ ત્યાહાં.

પ્રેમ ઘણો જીનધર્મ પરઈ, તેણઈ બઈસે નૃપ ઠાંમિ;
અલ્પ હોય પુણ્યજ ઘણું, જીનશાસનનઈ કાંમિ. ૧૨

તુંબા તનમાં સંચર્યો, મુનિવર શાસન કાંમિ;
ઉઠી ગાય આવી પડી, સંકર દેહરઇ ઠાંમિં, ૧૩

ખપરા આચાર્ય હવો, આવ્યો શિવહ રાય;
વિપ્ર હણી જીવાડીઆ, જીનશાસનનઇ કાંજી. ૧૪

અનેક પુરૂષ આગેં હવા, જીનશાસનનઇ કાંમિ;
૧જીમ મુનિવર હેમેં વલી, શાસન રાખ્યું ઠાંમિ, ૧૫

કુંમારપાલ ઉગારીઓ, જૈન શિરોમણિ રાય;
શાસન દીપે એહથી, તેણઇ મુનિ કરઇ ઉપાય. ૧૬

મંત્રબલેં દેવી ગઈ, રાજ કરઇ નૃપ સાર;
યોગ શાસ્ત્ર તિહાં વાંચતાં, આવ્યો સ્ત્રી અધિકાર. ૧૭

ચઉપઇ.

એક દિન મુનિ હેમ સૂરિંદ, આગલિં બઇઠો કુંમરનિરંદ;
યોગ શાસ્ત્ર વાંચે તેણીવાર, માંહિં આવ્યો અસ્યો અધિકાર. ૧૮

સાયરનીર માપ્યાં પણિ જાય, નદી વેલૂકા સંખ્યા થાય;
મેરૂ પર્વત ત્રાજૂઇ તોલાયે, નારિ ચરિત્ર તે નવિ સમઝાય. ૧૯

હેમ કહઇ સ્ત્રીચરિત્ર કથાય, સાંભલિ કુંમરનિરંદહ રાય,
સીંહપુરી નગરી સીધર વસઇ, નારિ નાગિલા ઘરણી તસઈ. ૨૦

ધરણ પુત્ર તેહનઈ અભિનવો, તેહજ નગરિ તસ વિવાહ હવો;
પ્રીય કરનારી. શીલવતી, પુત્રી શ્રીદેવી તસ સતી. ૨૧

તે સુંદર સુખી શ્રાવિકા, શ્રી જીનધર્મ તણી ભાવિકા;
ધરણ વર્યો ધન ખરચી બહુ, પણિ નવિ બાઝઇ સાસુ વહુ. ૨૨

---

૧ તે. ૨ નારકઇ.

સાસુ ભુંડી જે નાગિલા, કલિ કંદલ કરતી બહુલા;
ફું ફુંકાર કરી નઇં ધાય, સાપણિની પરિં સબલ કષાય. ૨૩
લુંડણિની પરિ લખલખ કરઇં, સકરી દ્રષ્ટઇ સઘલેં ફેરવે;
કુહી ઘસિઇ પરિં બડબડઇં, વહુઅરને સિરિ ટાકર ધડેં. ૨૪
સીરાંમણુ નવિ પીરસઇં સરઇં, ધૃત વાહડી નીચી નવિ કરઇં;
માગ્યું પાણી તે નવિ પાય, કરપી સઘલાની તે માય. ૨૫
સાઢ સતી સુધી રાખસી; શકિત વ્યંતર હુઇ જીસી;
લક્ષમીની તે લહુડી બહેંણ, તે નવિ ચાલેં કહેનેં કહણ. ૨૬
એક દિવસ પોતાનો ધણી. પાડિ મુદ્રિકા તેહજ ભણી;
લાધી વહુનેં તેણુઇ ત્યાંહ, લેઇં મુંકી એક તાકામાંહિં. ૨૭
સસરો તવ સોધઇ મુદ્રિકા, બાહિરથી બોલી બાલીકા;
સ્વાંમી મુદ્રા લાધી અહ્મો, સસરા વીંટી લીજેં તુહ્મો. ૨૮
આપેં મુદ્રિકા વહુ જેણીવાર; ઉઠી સાસુ કરઇ પોકાર;
અહ્મ ઘરનાં માણુસ ધન ગ્રહેં, ચોરંતાં ઘરમાંસું રહે. ૨૯
સાસુ ઇંમ બોલી સંખણી, સુતને રીસ ચઢાવી ઘણી;
તેણઇ મારી નિજ નારી ત્યાંહ, વાગી [1]ભોગલ માંથા માંહિં, ૩૦
ભોમિ પડીતિહાં ધરણુજ નારિ, ઉપાડી ગયા પીહરિ મઝારિ;
પુત્રી વારઇં માત પિતાય, મમ કરજો તુહ્મે કલેશ કષાય. ૩૧
સાસુ ઉપરિ મ કરો રોષ, એ મુઝ કર્મ તણો છઇ દોષ;
પૂરવિં એહ વિરાધી ઘણું, કીધું કર્મ ભોગવું આપણું. ૩૨
કીધાં કર્મ ન છૂટઇં કોઇ, કર્મિં નંલનઇ વીતું જોય;
હરિચંદઇં મુંકી નિજ પુરી, તારા લોચન સાથિ ધરી. ૩૩
મૃગાવતી નઇ ગરૂડઇં હરી, ચંદન બાલા સાથિ ધરી;
અચ્છંકારી કરમિં નડી, શ્રેણિક નઇં સરિ નાડી પડી, ૩૪

૧ હુઓ.

કરમિં મારણ હુઉ પાંગલો, બ્રહ્મદત્ત ૧રાજા આંધલો;
ખંધક તણી ઉતારઇ ખાલ, હરિ ખોઇ ઋદ્ધિ રમણી બાલ. ૩૫
કરમિં બાલ ગજસુકુમાલ, શિરિ બાધણિ સુકોસલિ ફાલ;
કર્મ ભોગવે સહુકો આપ, પુત્રીઈ સમઝાવ્યો બાપ. ૩૬

માત. પિતા મનિ બહુ દુખ ધરે, પુત્રી ઉપરિ ૨બહુ મોહ કરે;
રૂદન કરઇ વિલપઈ બહુ ભાતિ, દુખીઆં તે ઝૂરઇ દિન રાતિ. ૩૭

ઇંદ્ર ચંદ્ર અનઇ નાગેંદ્ર, પર્વત તરૂઅર મોટા મંદ્ર;
આયુ ત્રૂટતઈ તે પણિ ગયા, તે કહઇના રાખ્યા નવિ રહ્યા ૩૮

આયુ ખૂટતઇ પુત્રી જેહ, મરણ લહઈ આરાધી તેહ;
શુભગતિની ભજનારી થઇ, પણિસાસુની ૩પંતિ તિહાં ગઇ. ૩૯

ફટ ફટ લોક કરઇ જગમાંહિં, બેટા પણિ હેલાણો ત્યાંહ;
પુત્રી તાસ ન દીઇ કોઇ, પરણાવ્યો પરદેસઇ સોય. ૪૦

ગજપુર નયર અનોપમ વરઇ, વિપુલ ગોતિ કરે પણ તસઇ;
ગવરી નારી ઉમયા દીકરી, તે કન્યા ધરણે વરી. ૪૧

ઘરિ લાવ્યો તે પોતા તણે, તે કેહેને નવિ માને ગણે;
સાસુ સાહમી બોલઈ ગાલિ, ટાકર મારે સિરહ કપાલિ. ૪૨
સાસુ કહઇ વહુ ખાંડો દલો, વાસીદું નઈ પાંણી ગલો;
વસતી વહુઅર બોલઇ આપ, સકલ કામ કરઈ તુહ્મ બાપ. ૪૩
બોલંતી મૂઢઈ વાચાલ, વાઘણિની પરિ દેતી ફાલ;
અણદીઠાં વલી બોલઇ આલ, સાપણિ સાસુ કરી સીઆલ. ૪૪
ગાઢી સાસુ અતિ વઢકણી, પણિ તે બીહઇ વહુઅર ભણી;
ઉંમયાઇ નાગિલિનેં દમી, વિણહ પધોરી કીધી સમી. ૪૫
ઇમિ કરતઇ દિન કેતા જાય, સાસુ સસરો પાછાં થાય;
ઉંમયા ઘરિ રમઇ એકલી, ભગતિ કરઇ ભરતારહ ભલી. ૪૬

---

૧ અતિ. ૨ અતિ. ૩ પતિ ત્યાં.

મન રંજઇ ભરતારરહ તણું; પણિ શીયલ નરાખઈ (તે) આપણું;
અવર પુરૂષસું રંગિઇ રમઇ, જીમ પોતાના મનમાં ગમઈ. ૪૭

એક દિવસ ઉમયા ભરતાર, સોમદેવ શ્રાવક નરસાર;
તેહ સું મિત્રી રાખઈ ઘણી, સકલ વાત કહઇ પોતાતણી. ૪૮

સ્વામી મુઝઘરિ નારિ એક, સબલભગતિ મુઝ કરઈ [1] વિવેક;
મુઝસું રાખઇ સબલો પ્રેમ, ચકવો ચકવી પંખી જેમ. ૪૯

દૂહા.

ચકવીપરિ મુઝ કામની, મુઝસું રાખઈ નેહ;
શીલવતી સુંદરી ભલી, બહું ગુણવંતી તેહ. ૫૦

સોમદેવ શ્રાવક ભણઈ, મિત્ર સુણો મુઝવાત.
રામા રંગિઇ જે રાચસ્યે, તે નર ઘસસે હાથ. ૫૧

સીંહણી નાગણી ડાકણી, અગન નીર વિષ ખાસ;
સોમદેવ કહઇ નારિનો, નવિ કીજઇ વિસવાસ. ૫૨

નવિ માંનઇ તો આજતું જઈ કિહજે નારિ;
હું [2] ચાલેસ કાંમિ કંહી, તું [3] રહે મુહુલ મઝારિ. ૫૩

સોય વચન શ્રવણે સુંણી, કીધી તેહવી પઇરિ;
હું ચાલૂં પરદેસડઇ, તું રહઈજે નિજ ઘઇરિ. ૫૪

કાંમિની કહઇ કંત સુંણો, તુઝ વિણુ મુઝ ન સુહાય;
નીર વિના જીમ પોયણી, ખિણુ કરમાઈ જાય. ૫૫

નાંહણુ ઘોયણુ વિલેવણાં, પાંન ફૂલ નઈ હાર;
તું ચાલઇ પરદેસડઇ, હું ન કરૂં સિણગાર. ૫૬

ગીતગાન કરવું નહીં, કાજલ સોય નિવારિ;
મધુરમીઠૂ નવિ જમું, ન જાઉં વનહુ મઝારિ. ૫૭

---

૧ વિશેષ. ૨ જાઇસ. ૩ રહે જે ઘર.

પરધરિ ફરતું મુજ નહી, નહીં કિંગાનો સંગ;
ચિત ન જોયું મેં સહી, કોતુક નહીંજ સુરિંગ. ૫૮
ચંદ્રકાંતિ અગિં નહીં, નહી ચંદન નહી વાય;
તપ જપ ક્રિયા પુણ્ય કરૂં, બાહ્ની રહું એક ઠામ. ૫૯
માયાવચન એવલી કહઇ, સાચું માને કંત;
પ્રીઉ પરણ્યાનઇ કારણિં, બિઠો ઘરિ આવંત. ૬૦
નિશાસમય નર દો તિહાં, આવ્યા છલ જોવાય;
બાહિર [1]આવઈ કાંમિની, નર પઇઠો ઘરમાંહિ. ૬૧
છાંનો સોય છપી રહ્યો, નવિ જાણઈ ઘરનારિ;
રણધીર સુત કોટવાલ નો, આવ્યો [2]મોહુલ મઝારિ. ૬૨

ઢાલ.

રાગ ગોડી—આસાઉરી સિંધવો-સાંસો કીધો સામલીયા-એ દેશી-
વાસુપૂજ્ય જિન પુન્ય પ્રકાસો એ દેસી

ભુવન મઝારિ આવ્યો ખત્રિ, કરતી સબલ સજાઇ;
સોલસિંણગારકરઇ[3]નિજઅંગિ, નિર્મલ નીરે નાહી ભુ.એઆંચલી ૬૩
ભોજન ભગતિ કરે નર કેરી, વિવિધ સૂખડી પ્રીસઇ;
શાલિ દાલિ બહુ શાક નીપાઈ, જીમતાં હઇડું હીસઇ-ભુ. ૬૪
અનુક્રમિં તે ચંડિત્ર ઢોલીઓ, ભરીઓ રેશમ દોરી;
મસરૂ લાલ તણીજ તલાઇ, સેજ્ય સમારઇ ગોરી-ભુ. ૬૫
વિવિધ વર્ણ તણાં ઉસીસાં, ચંદરવા બહુ ભાતિ;
પંચવર્ણ તણાં ગાલમસૂરાં, જાતી ન જાંણઈ રાતિ-ભુ. ૬૬
વિવિધ પુષ્પ ઠવ્યાં તિહાં સેજ્યઇ, અગર સુગંધી ધૂપ;
કાંમિનર [4] કાસી એ કીધું, જાણું પડવા કૂપ-ભુ. ૬૭

૧ નિકળી. ૨ ભુવન. ૩ સર્વ. ૪ કાજેએ.

બત્રીસા સો દીપક કીધા, ચિત્ર તણી શોભાએ;
થાલ કલશ આરીસા ફિરતા, જાંણું હરિસિયાય-ભુ. ૬૮
જાર પુરૂપસ્યું ઉંમયા લુબધી, કરતી ભોગ વિલાસ;
નિજ[૧]ભરતારતે નયણેનિરખઈ, કહઈ એ ધિગ ધરવાસ-ભુ. ૬૯
અસ્યૂ વિમાસીનઇ તિહાં કોપ્યો, કરૂં નરનારિ પ્રહાર,
નારી હત્યા કરતાં નહી રહઇ, ઉત્તમ કુલ આચાર-ભુ. ૭૦
અસ્યૂં વિમાસી નઈ સજથાય, જવ ઉઠ્યો તે જાર;
મલકંદલ ઘા મુંક્યો તેહને, મરણ લહ્યો તેણી વાર-ભુ. ૭૧
પરનારીસ્યૂં પ્રીતિ નિવારો, જો સુખ વછો દેહ:
એણે વ્યસને દૂખ પામ્યાદેવા, બિરૂદ વહંતા જેહ-ભુ. ૭૨

દૂહા.

બિરૂદ વહઇ વ્યસની બહુ, ખિત્રી જે રણિધીર;
બહુ દૂખ પાંમ્યો તે વલી, ખોયું સીસ સરીર ૭૩
એણઇ અવસરિં ઉંમયા તિહાં, જાગી સહસાકાર,
પુરૂષ ન દીસઇ પાસકો, માર્યો દીસે જાર, ૭૪
તવ ઉપાડી નીકલી, નાંખ્યો કૂપ મઝારિ,
હેમ કહે નારીતણાં, અકલ ચરિત્ર સસાર ૭૫
રવિ શશિ તારાહનો લહીઈ તેહ વિચાર;
પણિ અસ્ત્રીના ચરિત્રનો, કો નવિ[૨] પાંમઇ પાર. ૭૬
ઉંમયા નારી ચરિત્ર જુઉ, સ્યો સ્યો કરે ઉપાય
ખીરખાંડ (ઘૃત) ભરી લાડુલા, થાલ ભરી ઉ જાય, ૭૭

ચઉપઇ.

ઉજાંણી ઉંમયા તિંહાં જાય, કેડિં ધરણ નિજ માંટિ થાય;
તે ચાલી સમસાન મઝારિ, ભૂત પ્રેત તિહાં શાકિની[૩]આરિ ૭૮

---

૧ અતિ આડંબર લીલ કરંતા. ૨ લાભિ. ૩ નારિ.

પરઘરિ ફરવું મુજ નહીં, નહીં લિંગીનો સંગ;
ચિત્ર ન જોવું મેં સહી, કૌતુક નહીંજ લવિંગ. ૫૮
ચંદ્રકાંતિ અગિં નહીં, નહી ચંદન નહી વાય;
તપ જપ ક્રિરીયા પુણ્ય કરૂં, બાહરી રહું એક ઠામ. ૫૯
માયાવચન ગયલી કહઈ, સાંચું માંને કંત;
પ્રીઉ પરગામઈ કારણિં, મિત્રી ઘરિ આવંત. ૬૦
નિશાસમય નર દો તિહાં, આવ્યા છલ જોવાય;
બાહિર [1]આવઈ કામિની, નર પઇઠો ઘરમાંહિ. ૬૧
છાંનો સોય છાપી રહ્યો, નવિ જાણઈ ઘરનારિ;
રણધીર સુત કોટવાલ નો, આવ્યો [2]મોહલ મઝારિ. ૬૨

ઢાલ.

રાગ ગોડી—આસાઉરી સિંધવો-સાંસો કીધો સામલીયા-એ દેશી-
વાસુપૂજ્ય જિન પુન્ય પ્રકાસો એ દેશી

ભુવન મઝારિ આવ્યો ખત્રિ, કરતી સબલ સજાઇ;
સોલસિંણગારકરઇ[3]નિજઅંગિ, નિર્મલ નીરે નાહી ભુ.એઆંચલી ૬૩
ભોજન ભગતિ કરે નર કેરી, વિવિધ સૂખડી , પ્રીસઇ;
શાલિ દાલિ બહુ શાક નીપાઈ, જીમતાં હઇડું હીસઇ-ભુ. ૬૪
અનુક્રમિં તે જડિત્ર ઢોલીઓ, ભરીઓ રેશમ દોરી;
મસરૂ લાલ તણીજ તલાઇ, સેજ્ય સમારઇ ગોરી-ભુ. ૬૫
વિવિધ વર્ણ તણાં ઉસીસાં, ચંદરવા બહુ ભાતિ;
પંચવર્ણ તણાં ગાલમસૂરાં, જાતી ન જાંણઈ રાતિ-ભુ. ૬૬
વિવિધ પુષ્ફ ઠવ્યાં તિહાં સેજ્યઇ; અગર સુગંધી ધૂપ;
કાંમિનર [4] કામી એ કીધું, જાંણું પડવા કૂપ-ભુ. ૬૭

---

૧ નિકળી. ૨ ભુવન. ૩ સર્વ. ૪ કાજયેએ.

બત્રીસા સો દીપક કીધા, ચિત્ર તણી શોભાએ;
થાલ કલશ આરીસા ફિરતા, જાંણું હરિસિયાય-ભુ. ૬૮
જાર પુરૂપસ્યું ઉંમયા લુબધી, કરતી ભોગ વિલાસ;
નિજ[1]ભરતારતે નયણેનિરખઈ, કહઈ એ ધિગ ધરવાસ-ભુ. ૬૯
અસ્યૂ વિમાસીનઇ તિહાં કોપ્યો, કરૂં નરનારિ પ્રહાર,
નારી હત્યા કરતાં નહી રહઇ, ઉત્તમ કુલ આચાર-ભુ. ૭૦
અસ્યૂં વિમાસી નઈ સજથાય, જવ ઉંઘ્યો તે જાર;
ગલકંદલ ઘા મુંક્યો તેહને, મરણ લહ્યો તેણી વાર-ભુ. ૭૧
પરનારીસ્યૂં પ્રીતિ નિવારો, જો સુખ વછો દેહ;
એણે વ્યસને દૂખ પામ્યાદેવા, બિરૂદ વહંતા જેહ-ભુ. ૭૨

દૂહા.

બિરૂદ વહઇ વ્યસની બહુ, બિત્રી જે રણિધીર;
બહુ દુખ પાંમ્યો તે વલી, ખોયુ સીસ સરીર ૭૩
એણઇ અવસરિં ઉંમયા તિહાં, જાગી સહસાકાર,
પુરૂપ ન દીસઈ પાસકો, માર્યો દીસે જાર, ૭૪
તવ ઉપાડી નીકલી, નાંખ્યો કૂપ મઝારિ,
હેમ કહે નારીતણાં, અકલ ચરિત્ર સસાર ૭૫
રવિ શશિ તારાહનો લહીઈ તેહ વિચાર;
પણિ અસ્રીના ચરિત્રનો, કો નવિ [2] પાંમઇ પાર. ૭૬
ઉંમયા નારી ચરિંત્ર જુઉ, સ્યો સ્યો કરે ઉપાય
ખીરખાંડ (ઘ્રત) ભરી લાડુલા, થાલ ભરી ઉ જાય, ૭૭

ચઉપઇ.

ઉજાંણી ઉંમયા તિંહાં જાય, કેડિં વરણ નિજ માંટિ થાય;
તે ચાલી સમસાન મઝારિ, ભૂત પ્રેત તિહાં શાકિની[3]નારિ ૭૮

---

૧ અતિ આડંબર લીલ કરંતા. ૨ લાભિ. ૩ નારિ.

દેવ દાંનવને બહુ વ્યંતરા, ઓટીંગ વીર વેતાલજ નરા;
કહોથી ન બીહ ઉંમયા નારી, પ્રહુતી ડુંગર ગહ્વા મઝારિ,
માંહી બેઠી ચઉસઠી યોગિની, ક્રીડા કરઇ બલઇન્યો એકમનિ;
ડંડ પ્રણામ ઉંમયા તિહાં કરઇ, થાલ ભર્યું લેઇ આગલિ ધરઇ;
હરખી બલઇન્યો બોલીતાંમ, ઉંમયા તાહરૂં સીધું કામ;
ઉંમયા કહઇ મુઝ કાંમ નવિથયો, જાર પુરૂષ મુઝ મરણિં ગયો,
તેણિં કારિણિ મુઝ કૃપા કરો, ચઉસઠી યોગની દુખ મુઝહરો,
તરૂ ઉતપન દીઇ વિદ્યા માય, જેહથી વનવૃક્ષ ચાલ્યો જાય.
તેણિં તરૂઅર હું બઇસી કરૂં, વિવિધ પુરૂષસું ક્રીડા કરૂં,
હું કહઇની મારી નવિ મરૂં, વિદ્યા બલે નરના [1]મદ હરૂં,
બોલી વિકટ ખપરા જેહ, મુહાબલિ મુઝનઇ માંગ્યું દેહ,
તવ ઉંમયા બોલી તેણી વાર, જા બલિ દેસ્યું મુઝ ભરતાર,
પણિ એક અંજન આગો માય, જીમ માહરો માંટિ વસિ થાય;
તુઝનઈં બલિ હું આણી દેસ, બોલ્યું વચન તે કિમ ચૂકેસ,
આપ્યું, અંજન વિદ્યાવલી, તરૂઅર ઉપરિ બઇસી પલી;
નિજ ભરતાર પણિ પાછો વલ્યો; દેખી ચરિત્ર મનમાં પરજલ્યો,
પાછાં ઘરિ આવ્યાં નરનારિ, ધરણુ વિચારઇ મનહ મઝારિ,
ગયો મિત્ર સોમનઇં પાસ, પૂરવ વાત કહી મનિ ઉલાસ,
સોમમિત્ર નઇ કહઇ હું તુઝકહું, એણઇ ઘરિ વાસ સહી નવિરહું
જો વિશ્વાસ કરૂ એ તણો, તો મસ્તગ ખોઉં આપણો,
સોમ કહઇ તુઝ કહું ઉપાય, ઘરમાં ધન મુંકી મમ જાય;
ચંચલ નારિ ઘરિ એકલી, ઋદ્ધિપૂરણ રહે કિમ ભલી.
ડાકણી નઇજીમ રાવલી ચઢી, કારેલી નઇં લીંબઈ ચડી;
જીમવિષનઇસાપણિ મુખપડયો, કોહી ઘઇસ ને કીડા ચડયો.

૧ મદ.

જેમ કરસ્યે નીલીનો પાસ, ધુરત થયો જેમ તસ્કરદાસ;
તિમ એ આગઇ ચંચલ નારિ, તું (મુકી) જાઇધિન મુહુલ મઝારિ; ૯૧
એણી વાતઇ અનરથ બહુ કરઇ, તાહરઇ પણિધન વિણનવિશરઇ;
... ... ૯૩

દૂહા.

ધન વિણ તાહરઇ નવિ સરઇ, પંડિત આપ વિમાંસ;
ચઉદ વિદ્યાનો ધણી, માગઇ મૂરખ પાસ, ૯૪

કવિત્ત.

ચઉદઇ વિદ્યા સાથિ. હાથ મૂરખ નઇ ઉદઇ;
વરસઇ હુઓ વૃદ્ધ, બાલની ઉલગ દોડઇ;
રૂપેં હુઇ સરૂપ, કરૂપને ખધે ચઢાવઇ;
જેહનાં કુલ અતિ ઉંચ, નિચ નઇ સીસ નમાવઇ;
પૂર્જનિક સઘલી નાતિનો, પાય પડઇ પાપી તણે,
થઇ દાસ સહુ લછિ તણા, ધન વિણ સહુઇ અવગુણે. ૯૫

ચઉપઇ.

એહવું દ્રવ્ય તણું અંધાણ. સાંભલિ મિત્ર ધરણ સુજાણ;
તેણઇ કારણિં ધન લીઉત્ર થકો, મિત્ર તુહ્મો જીમ થાઉ સુખી. ૯૬
સોમ તણી બુદ્ધિ હઇડઇ ધરઇ, ધન લીધું ઘરથી બુદ્ધિ કરી;
ચાલ્યો ધરણ પંથિ તે પલ્યો, સિદ્ધ પુરૂષ એક વાટિં મિલ્યો. ૯૭
વેગઇ ધરણ [1]લાગ્યો તસપાય, ભાખી સઘલી પૂર્વ કથાય;
સ્વાંમી કર્મ કીઆં મેં કોડિ, બિહત્યાનાં પાતગ છોડિ. ૯૮
સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો તવ ત્યાંહ, હું ચિંતાતુર છું મનમાંહિં;
સોવન સિદ્ધ મંત્ર ઉપાય, ધન વિણ તે [2]ન ફલઇ વિઘાય. ૯૯

---

૧ નમ્યો. ૨ પણિ નવિ સિધાય.

ધરણુ કહઇ સ્વાંમી ધન લીઉ, વલી મુઝ કાંમ અનેરૂં દીઉ;
સિદ્ધ પુરૂષ હરખ્યો અતિઘણું, ધૈર્ય ભલું એ ધરણુહ તણું. ૧૦૦
ધન નવિ લીધું ધરણુ લગાર, દીધી વિદ્યા એક અપાર;
અતીત અનાગત નઈ વર્ત્તમાન, આપ્યું ત્રિણ કાલનું જ્ઞાન. ૧
ચરણે ધરણુ નમી સંચરઇ, મહાવનમાં એકલડો ફિરઇ;
કલ્પદ્રુમ તલઇ મુનિવર એક, બઇઠો દીઠો યતિ વિશેષ. ૨
આવઈ વેગઈ નમી તતકાલ, સ્વાંમી હું મૂરખમતિ બાલ;
ત્રિં હત્યા માથઇ બલવતી, તે પાતગ છોડવો જતિ. ૩
મુનિવર કહઈ જપો શ્રીનવકાર, જૈન ધર્મ આરાધો સાર;
શ્રીસેત્રુંજ્ય તીર્થ જાઇ, પાંપ ધૂઇ જીન આગલિ રહી. ૪
વચન અનોપમ કાનિં સુંણી, ચાલ્યો નર સેત્રુંજા ભણી;
ફરસ્યો ગિરિવર જૂહાર્યા દેવ, ત્રિં હત્યાના [1]પાતગ છોડ. ૫
શ્રીજીનધર્મ આરાધઇ સાર, વલિનિં જપઇ શ્રીનવકાર;
વિદ્યા શકિત અછઇ તસ ઘણી, પણિ નવિ જાઈ નિજ ઘરભણી. ૬
ઉંમયાથી બીહેં નર ધરણુ. નારીથી બહુ પામ્યા મરણ;
મુંજ રાય પરદેશી જેહ, નારિં માર્યા નર વલી તેહ. ૭
રાય ભરતરીને ભોલવ્યો, જમદગન તાપસ રોલવ્યો;
સ્ત્રીની વાત નં જાઈ કહી, ચંડ પ્રદ્યોતન ડાંભ્યો સહી. ૮
અસું વિચારી ધરણુઇ તિહાં, ન ગયો નિજ ઘરિ નારી જીહાં;
સ્ત્રી ચરિત્રનો ન લહે પાર, હેમ કહઇ સુંણિ રાય વિચાર. ૯
અસું વચન ભાખઈ મુનિરાય, કુંમારપાલ મનિ સંકા થાય;
ગુરૂ નઇ પૂછઈ એ કિમ મિલઇ, કીડી કુંજર કેહીપરિં ગલઇં. ૧૦
નૃપ નેઇ સમઝાવ્યો તેણીવાર, ચક્કેસરી તેડી તેણીવાર;
ગુરૂ કહઇ દેવી પઇરી કરી ભલ, કાહું કુંમારપાલનું સલ. ૧૧

---

1 છુટો તતખેવ.

દેવી કહઇ સુંણિ હેમસૂરિંદ, વિઘ્ન ઠાંમ છઇ કુંમરનિરંદ;
ગુરૂ કહઇ કાંઇક કરવું સોય, સંકા રહીત જીમ રાજા હોઈ. ૧૨
ચક્રેશ્વરી બોલી તવ ત્યાંહ, આજ થકી અઠદાડામાંહિં;
પાટણ નયર વિવહારી એક, મરણ થસઈ તસ એહવો લેખ. ૧૩
તિહાં પ્રતિબોધસ્યઈ એ રાય, અવર નહી બીજો કીસ્યો ઉપાય;
અસ્યું કહીને દેવી જાય, આઠ દિવસ અનુક્રમિં થાય. ૧૪
પાટણનયર વિવહારી જેહ, કરમિં મરણ લહઇ નર તેહ;
પૂંઠી નારી થાઇ સતી, વેગઇ વિનવીઉ નરપતિ. ૧૫
રાય કહઇ થયો સંધ્યાકાલ, મમ બાલયો અબલા બાલ;
વાહણઈ હું આવેસસહીત્યાંહ, સતી નારી હસઈ વલી જીહાં. ૧૬
અસ્યું કહી ચાલ્યા નર તેહ, કહઇવા આવ્યા હુંતા જેહ;
નિશા મધ્ય સમઈ જવ થાય, લેઈ ખડગ નઈ રાજા જાઇ. ૧૭
આવ્યો વેગઈ રાજા તિહાં, સતી બલેવા બઇઠી જીહાં;
એણઇંઅવસરિંતિહાંસુણીઓનાદ, જાણે કો સુર કિન્નર સાદ. ૧૮
નાદિં મોહ્યા નરનઈ નારિ, નાદ વડો એણઇં સંસાર;
નાદિં દૂખીઆ દૂખ નિગમઇં, નાદિં નાગણી ક્રીડારમઈ. ૧૯
નાદઇ સુર બહુ થંભ્યા રહઇં, નાદિં લીણા મૃગ દૂખ વહઇં;
આસ્યો નાદ સુંણ્યો જવ કાંનિ, ઉઠી સતી વિહ્વલ હુઇ ગાંનિ. ૨૦
ચાલી સોય સુંણી નઇ નાદ, આગલિ ઇશ્વરનો પ્રાસાદ;
તેહમાં પંગુલ બઇઠો ગાય, તેણઇં નાદિં ડોલે બ્રહ્માય. ૨૧
સતી જઇ બેઠી તસ પાસ, નાદ સુંણઇ મનનઇ ઉલ્હાસ;
રાગઈ મોહી વિહ્વલ થઇ, પંગુલ નઇ પ્રાર્થ્યો સહી. ૨૨
તેણે કારણિ નર વરજો નાદ, સહજી ઋષિ નવિ કાઢઇ સાદ;
શીલવંત નરનારી જેહ, ઘણો આલાપ કરઇ ન તેહ. ૨૩

શાસ્ત્ર માંહિં કહ્યું છે જોગ, કોઇક ડાહીઓ નિર્ધન હોય;
કોઈક મૂરખિ નર દંતાલ, કોઇક કાંણો નર સુકુમાલ. ૨૪
કોઇક શીલવતી હુઈ સતી, તેણઇ નાહિં ન ખેહઈ જતી;
બ્રહ્મચારી નર સ્ત્રી અવગુણઇં, ન કરઇ રાગ નઇં કાંને સુંણઇં. ૨૫
[1]પંગુલ જો સતીઇં સુંણીઉં નાદ, તો કામિં કીધું ઉન્માદ;
પંગુલ નઇં પ્રાર્થના કરી, સ્વામી રહઇ મુઝ અંગિધરી. ૨૬
પંગુલ કહઈ સાંભલી સુકુલીણ, રૂપ હીણનેં કાયા ખીણ;
મુઝ સાથિં તુઝ કિસ્યો સનેહ, માહરૂં કામ નહી સહી એહ. ૨૭
દીન વચન ભાખઇ સ્ત્રી ત્યાંહ, દસ અંગુલી દીઇ મુખમાંહ;
સ્વાંમી સતી વચન મમ ઠેલી, કઠણપણું હઇઆનું મેલિ. ૨૮
રણ સંગ્રામિં પાલા ધસઇ, સીહ દેખી નવિ પાછા ખસઇં;
પણિ તેણે કામ નવિજીત્યોજાય, સ્ત્રી આગલિ તે ઢીલી થાય. ૨૯
પંચ અગનિ નર સાધઈ જેહ, કરવતિ કાયા કષ્ટઇ દેહ;
મસ્તગ પૂજ કરઇ નર વલી, સ્ત્રી સંગિઇં તે જાઇ ગલી. ૩૦
આતાપના લીઇ બારઇં માસ, જે નરનો વનમાંહિં વાસ;
માહાતપીઓ ખટમહિનેજમઇં, તે પણિ નારી વચને [2]ગમઇ. ૩૧
નારી વચને ચૂકો પંગુ, સતીઈ આપ વિટાલ્યું અંગ;
ફરી કરમ નઇ આવી તિહાં, નિજ ભરતારનું સબ છીહાં. ૩૨
સતી ચરિત્ર સઘલું જે થયું, સોય સકલ રાજાઈ લહ્યું;
એણઇં અવસરિ હૂઉ પ્રભાત, સમસાનઇં આવ્યો નરનાથ. ૩૩
બિઇ કરજોડિ વારઇ નારી. કાંતુ પઇસઇ અગનિ મઝારિ;
મમબલિં બાઇ રહઇ જીવતી, તુઝ ચરણે હું લાગું સતી. ૩૪
કુંમારપાલ નૃપ વારઈ આપ, નિજ હત્યાનું મોટું પાપ;
પાંપિં જીવ ન હોઇ સુખી, ચિહું ગતિ માંહિં તેફિરઉ દૂખી. ૩૫

---

૧ નર. ૨ નજો.

સતી કહઈ સાંભલી નરસાર, મુઝનઇ પ્રેમ ઘણો ભરતાર;
માહરઇ મિલવું તેહનઇ સહી, સું કહું હું ઇંહાં રહી. ૩૬

રાય કહઇ સાંભલિરે સતી, તુઝનઇ કિમ મિલસ્યે તે પતી,
આચરણ તાહરાં તેહમાં ફેર, તો કિમ જાસ્યો એકઇં સેર. ૩૭

જીવ કર્મે જીમ જૂજૂ કરઇં, લાખ ચઉરાસી યોનિ ફરઇં;
કુંણ કેહને મિલઇ જઇં ત્યાંહ, સતી વિચારો હઇડામાંહ. ૩૮

સતી કહઇ સાંભલિ નરનાથ, ન [૧]ઞલ્યાંની તું મકરિસ વાત;
સહી બલેવું સતીઇં આજ, દીઇ આદેશ મુઝનઇ માહારાજ. ૩૯

કહ્યું ન માનઇ અબલા જસઇં, નૃપ એકાંતે તેડી તસઇં;
કાં ચૂકઇ છઈ આ ભવલીલ, હું જાંણું છું તાહરૂં શીલ. ૪૦

રયણી વાત ગઇ વિસરી, નિજ નરનઇં મુંકી નીસરી;
જઇ કીધો પંગુનો સંગ, સતી શીલ કરેઉં તિહાં ભંગ. ૪૧

ઇસ્યું વચન ભાખઈનર જસેં, સતી પોકારી ઉઠી તસેં;
અરે લોક જૂઓ સંસારિ, ચંદન થકી વરસેં અંગાર. ૪૨
સાયરમાંહિંથી ઉઠી ઝાલ, સીરણી જાઇ ભુંડણ બાલ;
ચંદનથી ઉઠઇ દુર્ગંધી, દેખંતાં હુઇ નર અંધ. ૪૩
સાર સુગંધ હુઇ જઇ હીંગ, સસલાનઇ સિરિ દીસઇ સીંગ;
સોના ઉપરિ લાગઇ શાંમ, જહયર પ્રગટિઉં અમૃત ઠાંમિ. ૪૪
જે કહઇરાય પૃથવી(નો) નાથ, સોય કરઇ પાતગની વાત;
મુઝને કહઇ વરનારિ થાય, કિસ્યું કરૂં જો [૨]પૃથ્વીરાય. ૪૫
નીમ કીઉ નૃપ અણુહ વિચારી, કર્મિ મૂઇ આંઠેં નારી;
પટરાંણી વિણુ કિમ રહઇવાય, તેણેં કારણિ પ્રાર્થના રાય. ૪૬
ઇંમ રાજા નઈં હેલી ત્યાંહ, સતી ઝંપાવઈ અગનિ માંહિં;
રાયતણું મુખ ઝાંખુ થયું, લોક માંહિં નૃપ પાંણી ગયું. ૪૭

---

૧ વલવાની, પાટણ.

વાત સુણી નર હાર્યોહારિ, લાજ્યો ભૂપતિ નાવઇ બાર;
બુધિ વિચારઇ [1]હેમસૂરિસ, હુઓ કલંકી કુંમરનિરંદ. ૪૮

સકલ લોક દેખંતાં આજ, કલંક રહીત કરવો મહારાજ;
જીમ એ ધર્મ થકી નવિ જાય, કીર્તિકલા જીમ વાધઇ રાય. ૪૯

હેમઇ તેડ્યો કુંમરનિરંદ, વેગઇ ગયો જીહાં હેમસૂરિંદ,
બિહુ કરજોડિ લાગો પાય, વેગઇ તિહાં બોલ્યા ઋષિરાય. ૫૦

કાં રાજા મનિ શંકા ગાય, હેમ વચન જૂઠું કહ્યુ સહી;
રાય કહઇ હું મરિખ મંદ, કહ્યું ન માન્યું હેમસૂરિંદ. ૫૧

ઘણા દિવસની મેલી લાજ, તે મઈ ખોઇ સઘલી આજ;
ચઢિઉં નીર પાછું ઉતર્યું, જો તુઝ વચન હઈઈ નવિ ધર્યું. ૫૨

તેં ભાખ્યું તે સાચું સોય, [2]સ્ત્રી ચરિત્ર ન બુઝઈ કોય;
જો બૂઝઇ તો યોગી હોઇ, કઇ માહરીપરિ મહિમા ખોઇ. ૫૩

એહ વચન ભૂપતિનાં સુણી, પ્રજા [3]તેડી પાટણતણી;
અસ્યું વચન કહઇ હેમસૂરિંદ, દોષ રહીત છઇ કુંમરનિરંદ ૫૪

જેહ સતી અગનિમાં બલી, તે પંગુલસું ચૂકી વલી;
સોય સરૂપ રાજાઈ લહ્યું, દયા કાજી તસ છાનું કહ્યું. ૫૫

ભલું કહ્યું રાજાઇ જસઇ, નારી પોકારી ઉઠી તસઈં;
કૂડ કલંક દીધું પાપણી, દોસ રહીત છઇ પાટણ ધણી. ૫૬

પુરજન લોકો માંનો નહી, તો પંગુલ નઈ તેડો [4]આંહીં;
એણે વચને હરખ્યા નરનારિ, પંગુલ આંણ્યો તેણેં ઠારિ. ૫૭

સકલ લોક દેખંતાં અસઇ, હેમાચાર્ય બોલ્યા તસઈં;
તુઝ પૂર્વં પાતગ નવિ છેહ, તો આણંઇભવિ પંગુલ દેહ. ૫૮

આ ભવિ જૂઠું બોલીસ જોય, તો આગલિં દૂખ તુઝનેં હોય;
તેણઇ કારણિ સત્ય બોલે આપ, સૂપા કહઇ ' તું પૃથ્વી પાપ. ૫૯

---

૧ સૂરિંદ. ૨ અસતી. ૩ મેલિ. ૪ સહી.

પૂછી વાત તવ પંગુલ કહી, પરાંણી પાતગ લાગું સહી;
સતી તણો મઇં કીધો સંગ, પરવસિ પણઈ વિણઠ્યું અંગ. ૬૦
પંગુલવચન સુંણ્યા તિહાં ભલા, નીકલી તયાં હઈઆનાં સલ;
રાય પ્રસંસ્યો લોકે ત્યાંહ, કીર્ત્તિ પસરી ત્રિભુવન માંહ. ૬૧
જ્ઞાનવંત ગુરૂ જાણી કરી, અંગ તણું આલસ પરહરિ;
પ્રેમઇં પૂછઇ ગુરૂને વાત, કહો સ્વાંમી પૂરવ અવદાત. ૬૨
પૂરવભવિં કહો હું સ્યો હતો, કુંણકુલઇ આગલિ થાઇસિ છતો;
કુંણ કારણિ જેસંગસું વયર, ઉદયન હેમ ધરે કિમ મહેર. ૬૩
પાંચ બોલ એ પૂછયાં જસેં, હેમાચાર્ય બોલ્યા તસેં;
વીરથી ચઉસઠિ વરસેં કહ્યો, જંબુસ્વાંમી તવ મુગતિ ગયો. ૬૪
દસ વાનાં તે સાથિં ગયાં, હેમસૂરિ તે વિવરી કહ્યાં;
પહઈલું મનપર્યયજ્ઞાન, બીજું પરમ જે અવધિ જ્ઞાન. ૬૫
ત્રીજી પુલાક લબ્ધિ જે ગઇ, ચઉથું આહારક સરીર તે સહી;
પાંચમી ક્ષપકશ્રેણી તે ગઇ, છઠી ઉપશમશ્રેણી તે નહી. ૬૬
સાતમો જો જીનકલ્પ નિપેધ, આઠમો કહું સંયમનો ભેદ;
પરિહાર વિશુદ્ધ શુક્ષ્મ સંપરાય, યથાખ્યાત ચારિત્ર કહું વિધાય. ૬૭
નુમું નર નહી કેવલજ્ઞાન, દશમઈ વારી મોક્ષ [1]પ્રધાન;
એ દશ જંબુ જાતઈ ગયાં, અલ્પ જ્ઞાન તે હવડાં રહ્યાં. ૬૮
પણિ મઇં કરવું તાહરૂં કાંમ, આવ્યો સિદ્ધપુરી જીહાં ગાંમ;
નદી સરશ્વતી તીરઈ રહી, સૂરિમંત્ર આરાધઇ સહી. ૬૯
અઠમ તપ કીધો તિહાં જસઈ, ત્રિભુવનસ્વાંમીની આવે તસઈ;
દેવ અદ્રષ્ટીભવ તિહાં કહઈ, તેણઈ વચનેં [2]તવ મુનિવરલહઈ. ૭૦

દૂહા.

તેણઇ વચને મુનિવર કહેં, ભાખઇ પૂરવ ભવ વાત;
દેશ મેવાડમાંહિં હવો, સુણી પૃથવીના નાથ. ૭૧

---

૧ નિધાન. ૨ ત્યાહાં.

ઢાલ.

રાગ ભણે હરિ ઉઠીઇ–એ દેશી– રાગ રામગીરી.

દેશ મેવાડ માંહિં વસેં, જયપુર નગર સુસાર રે;
જય કેસી નૃપ તિહાં ભલો, અન્યાનહિંઅલગારરે–દે-એઆંચલી ૭૨
નૃપ જયકેશી તણે કુલિ, હુઉ એક નરવીર બાલ રે;
સાતઇં વ્યસન સેવતો, તેહને કાઢઇ ભૂપાલ રે–દે. ૭૩
ચાલ્યો નરવીર એકલો, આવ્યો મેવાડ સંધિ રે;
થાઇ પલિપતિ પાદસ્યાહ, લૂટઈ ઝગડઇ કરઇ બંધરે–દે. ૭૪
એક દિન માલવ દેશનો, જાતો સારથ વાહરે;
બહુ ઋદ્ધિ લેઈરે આવીયો, લૂંટિ નરવીર જાય રે–દે. ૭૫
દૂહવ્યોખીજવ્યોરે [1]દૂખઈભિર્યો, આવ્યો માલવ માંહિં રે;
નૃપ સંતોષીરે [2]બહુપરિં, ધાયો નરવીર જ્યાંહ રે–દે. ૭૬
પલ્લી વીંટયોરે વાંણીઈ, [3]નાસી નરવીર રાય રે;
નારિ સગર્ભારે હાથિં ચઢી, માર્યો તેહને ઘાય રે–દે. ૭૭

દૂહા.

ઘાય દીઉ નૃપ નારી નઈ, બિ હત્યા સમકાલિં;
નારિ સગર્ભા મૂઇ તિહાં, અને વલી ઉદરિઇ બાલ. ૭૮

ચઉપઈ.

બાલિક સ્ત્રી હણીનઈ ત્યાંહ, આવ્યો વણિગ માલવમાંહિં;
વાત સકલ કહી નૃપનઇ જસઇં, નગરધણી તિહાં ખીજ્યો તસઇં. ૭૯
પાપી તઇં બિહુ હત્યા કરી, તું જાઇસિ દુર્ગતિમાં [4]ફરિ;
તાહરૂં મુખ જોવા અચાલ, તુંસ મ રહઈજે માહરઈ રાજિ. ૮૦
દેશ બાહિર કઢાવ્યો જસઇં, પુરજન લોકે હેલ્યો તસઇં;
વયરાગઈ તવ તાપસ થયો, કષ્ટ કરઇ નર વનમાં રહ્યો. ૮૧

૧ દુઃખ લીધું. ૨ નાઠી. ૩ મરી.

કાલે મરણ સારથપતિ થાય, તપઅલિં હુઉ જેસગ રાય;
હત્યા માટઇ નર વાંઝીઓ, જેસંગદે હુઉ જયતીઉ. ૮૨
પસુઆં પંખી માંણસ તણુંઇ, જે નર બાલિક તેહનાં હણઈ;
વલી વિગોગ કરઈ નરનારિ, નુ હઇ છોરૂ તે ઘરિબારિ. ૮૩
જો હુઈ તો જીવઈ નહી, પાપઈ સાતા નો હઇ કહી;
તેણઈ કારણિં નર [1]ચેતોઆપ, જેસંગ વાંઝીઉ પૂર્વ પાપ. ૮૪
હવઈ કહું નરવીર કથાય, વાટિં મુનિ મેલાપક થાય;
યશોભદ્ર સૂરિ કહઇ કથાય, ધર્મ વિના ભવ આલિં જાય. ૮૫
દયા દાંન દમ પરઉપગાર, સીલ વિના નર સ્યો અવતાર;
પૂજા પરમપુરૂષનું નામ, નિસુણ્યા ઇસતણાં ગુણગ્રામ. ૮૬
વચનસાર વિનય નહી જીહાં, ઉપશમ નહીં આખા ભવમાંહિં;
[2]શુદ્ધગુરૂ સંગ કિમઇનવિથયો, બયલપરિ તેહનો ભવ ગયો. ૮૭

દૂહા.

બયલ કહઈ સુંણો મુનિવરૂ, મુઝમાં ગુણ બિઇ ચ્યાર;
નિર્ગુણ જમલો મમ કરો, તાણું વિષમ સુભાર. ૮૮

કવિત્ત.

વિષમ ભાર જોતરી, સકલ પૃથવી પણિ ખેડું;
શાલિ દાલિ જવ જવારી, નીપાઇ અન્ન ઘરિ રેડું;
રાજ [3]ઋદ્ધિ સિણગાર, ધોરી ઉપમાજ અંગિઇ;
ઈસ ચઢઇ મુઝ પીઠ, જગત્ર જસ પાયે લાગઇ;
વિવાહ વાજીન જાંન જાતાં, મુઝ વિણ કિહાં ચાલે નહીં;
નિચાનરનઇ તોલિ, યશોભદ્ર આંણો [4]નહીં. ૮૯

દૂહા.

વૃષભ વચન શ્રવણેં સુંણી, ગુરૂ કહઈ વચન કહ્યું ખરૂં;
ગુણ અંગિઈ નહી એક, તે નર [5]જાણો કૂતિરો. ૯૦

---

૧ વરી. ૨ સદ. ૩ રથ. ૪ કહી. ૫ કહીઇ.

કવિત્ત.

સ્વાંન કહઇ હું સાર, પડત ગાંભિઝ સત્યું;
કરૂં વફાર્યો વેઢી, પાછો ફિગઇ ન આયું;
મણુ ગાહેરા આહાર, થીઆઇ ફુલીઇ સારૂં;
ન કરૂં લુંણ હરામ, બોલતો ફિગઇ ન હારૂં;
વિષય વિકલ નીતિ નહીં, બિહું નહીં નિસ એકલો;
સૂરિ સુંણો નર નિગુણથી, સ્વાંન કહઇ જગિ હું ભલો. ૯૧

દૂહો.

સ્વાંન વચન શ્રવણે સુંણી, ગુરૂ કહઇ વચન સુઇક;
ગુણ હીણા નર તે તસ્યા, જેવા મૂરિખ મહિષ. ૯૨

કવિત્ત.

જલપાઉં જગમાંહિં, ત્રીઆસરિ ભાર ઉતારૂં;
ગજ સાથિં કરૂં વેઢી, દૈત કુલ કહીઇ અહારૂં;
સુર વાહન હું સાર, સુગંતો ધાટ ઘડાઇ;
રૂપ કુંપલિ સાર, ચૂઆ તિહાં અંબર ભરાઇ;
જલથી બિહું નહીં કદા, જેણુઇ કારણિં મહીષ જ [1]ભણુઇ;
[2]સૂરિ સુંણો ભીસો ભણુઇ, ફોગટ કાં મુઝ અવગુણુઇ; ૯૩

દૂહો.

મહિષ વચન શ્રવણેં સુંણી, ગુરૂ કહઇ બોલ કહું ખરો;
ગુણ હીણા નર જેહ, તે નર જાણો વાંનરો. ૯૪

કવિત્ત.

વાનર કહઇં હું વીર, ફાલ (ફલ) કિમ્હઇ ન ચૂકૂં;
હઇઇ ન પાંઉં હારિ, વિષમ [3]વડઠાહિં ફૂકું.

---

૧ હણે. ૨ મહિષ કહે મુનિવર સુણો. ૩ વડ ઠામ જઇ.

જનની સું નહી સંગ, સનેહ ઘણા સગાંસ્યું સાંહિં;
નર આકાર ઓલખું, લંક ગઢ લીઓ સુખાંહિં;
રાંમદાસ જગમાં જતી, પૂજાતો પરતગિ ઘણી;
સુંણો [1]ગુરૂજી વાંનર ભણઇં, મકરિ જોડિ નિર્ગુણ તણી ૯૫

દૂહા.

વાંનર વચન શ્રવણેં સુંણી, [2]ગુરૂ કહઇ મ કરો વાદ;
નિર્ગુણ જમલા મુઝ કીઆ, તે મુઝ બહુ અપરાધ. ૯૬
જગમાં કો અસ્યો નહીં, તોલું નિર્ગુણ જોડિ;
તેણઇ કારણિ અવગુણ તજી, આંણો ગુણની કોડિ. ૯૭
નરવીર કહઇ ગુરૂ સાંભલો, હું ગુણહીણ અસાર;
દાંન સીલ તપ ભાવના, નિઃફલ ગયો અવતાર. ૯૮
જીવ હિંસા કીધી ઘણી, મૃષા તણું મુઝ પાપ;
ચોરી પરદારા સહી, મંસ ભખ્યા મઇં આપ. ૯૯
જનમ લગઇ પાપી સહી, ન લહું પુણ્યની વાત;
યશોભદ્ર ગુરૂ કહે તુમો, વ્યસન નિવારો સાત. ૧૦૦

ચઉપઇ.

સાત જણુસ્યના નરવલી રહ્યા, તે કવિતાઈ વિવરી કહ્યા;
પર્વત પ્રાય સરીખા જેહ, બહુલકર્મ [3]નર કહીઈ તેહ. ૧
પર્વત શિખર સરીખા એક, તિહાં વરસાત વરસઈજ અનેક;
પણિ અંકુર નહી લવલેસ, જીમ ટાલિ નવિ ફૂટઇં કેસ. ૨
તિમ નર પત્થર સરીખા હોઇ, બહુ ઉપદેશ સુંણઇ [4]જે સોય;
પુંણ્યની વાત હઇઇં નવિધરઇ, દાંનશીલ તપ [5]ભાવના કરઈ. ૩
મુંમણ શેઠના સાથી જેહ, જીહાં જીવ્યા તિહાં કષ્ટઇ દેહ;
સુંણી સુંણીને ફૂટાં કાંન, તે નર કહીઈ ન દેતાં દાંન; ૪

૧ મુનિવર. ૨ મુનિ. ૩ જીવ. ૪ નર. ૫ નવિ આદરઇ

કુંડરિક રાજા નરગિં જોય, ભ્રાત વચન નવિ માનઇ સોય.
પર્વત શિખર સરીખા એહ, નહીં ઉપદેશને યોગ્યહ તેહ. ૫

એક નર ઉખર ભૂમિં જસ્યા, મેઘ ઘણા વર્ષે નોહઇ તસ્યા;
ગુરૂ ઉપદેશ તે ઝાઝા દીઈં, મહા કષ્ટઈં એક [1]આડગજ લીઈં. ૬

જીમ મુનિવરને મિલીઓ ચોર, દેઈ [2]દેસના કીઓ સમદોર;
તસ્કર કહઇ પચ્ચખાણહ ભણું, ગુરૂમઇં નવિ ખાવું ગાડણું. ૭

એક જેહવી ભૂમિ મરૂ થલી, તીહાં મેઘ જોઇઇ વલી વલી;
તુચ્છ વરસાતઇં તિહાં દુકાલ, સદા વૃષ્ટ હોઇ તો સુગાલ. ૮

તિમનરનઈ ગુરૂજીહાંરઇમિલઇ, તિહારઈ ધર્મ મારગ સાંભલઈ;
ખિણ એક યતિ વિરહ થાય, ધર્મ તણી મતિ તિહાંરે જાય. ૯

કુલ વાલૂઓ સંયમથી ચલ્યો, જો અંતિં ગુરૂ તસ નવિમલ્યો;
મરી સોય દુર્ગતિમાં ગયો, ભૂમિ મરૂથલી સરિખો થયો. ૧૦

બીજો પુરૂષ હુઓ બલભદ્ર, બહુ ઉપદેશ દીઈ નર ઈંદ્ર;
સુર વચને નર સમઝયો તેહ, તેણેં શુભ સંયમ લીધો ત્યાંહ. ૧૧

હવઇ કહું ચઉથઉ દ્રષ્ટાંત, સુંણિ તું સોય કરી એકાંત;
એક પુરૂપની પરગતિ અસી, ભૂમિ ચિડોત્તર હુઇ જસી. ૧૨

એક મેઘ વરસઇ જેટલઇં, પૃથવી સરસ થાઈ તેતલે;
અનુક્રમિ હુઇ ધન દસ વિસ, ફલઇં અન્ન [3]તિહાં હુઇ જગિસ. ૧૩

પૃથવી સરીખો નર વલી હોઈ, મેઘ સરીખો ગુરૂ [4]પણિ જોય;
વાંણી તે જલ સરીખી જાંણી, સુંણતા હુઇ ગુણની ખાંણી. ૧૪

એકવાર સુંણી જો રહ્યો, વલતો તે ગુરૂ ઉપદેસ નવિ લહ્યો;
સોય ધર્મથી પાછો પડઈ, જીમ ચિડોત્તર ઉણું ધડઈ. ૧૫

ઇહાં સંભારો અભયકુમાર, સુંણી દેશના બહુ નરનારિ;
ઋદ્ધિ રમણી તેણઇ પરિહરી, વીર હાથિં તેણઇ દીક્ષા વરિ. ૧૬

---

૧ અડગ. ૨ ઉપદેસ. ૩ તવ. ૪ તું.

કાહાનમ ધરતી સરીખા એક, થોડે મેઘઇ અન્ન અનેક;
તિમ થોડે ઉપદેશઇ બહુ, અર્થ ભેદ નર સમઝઇ સહુ. ૧૭
ઉદાઇ ધરિ 'જીમ પદમાવતી, સંયમ ધારઇ સીલઇ સતી,
તેણઇસમઝાવ્યો નિજ ભરતા', ઉદાઇ રાજઋષિ લહઇ પાર. ૧૮
એકનર સરોવર ધરતી જસ્યો, સુનિ મિલઇ પુણ્ય કરઇ ઉલસ્યો;
ન મલઇ તિહારઇ લીઈ કુવાટ, જલવિણુ સર ધરતી જાઈ ફાટ. ૧૯
સરોવર સરીખા ચ્યાર હજાર, ઋષભ સાથિં લીઇ સંયમ ભાર;
આદિનાથ તણો વિરહ થાય, તવ તે સંયમ મુકિ જાય. ૨૦
એક પુરૂપ ધરતી માલવો, થોટઇ મેઘઇ સુગાલ હવો;
તિમનરનઈ હુઇ એક ઉપદેશ, ન કરઈ પાતિગનો લવલેશ. ૨૧
માલવ ધરતી સરિખા જોઇ, જમ્બુ મેઘ મુનિશ્વર સોય;
પ્રભવ શ્વાંમી શ્રેંણિક મહારાય, એક વચને સમઝયા તેણઇ ઠાય. ૨૨
નેમવાંણી અતિ સોહામણી, પુન્યસાર રાજાઈ સુંણી;
ઋદ્ધિ રમણી મુંકયો પરિવાર, મુગતિ ગયો લેઇ સંયમ ભાર. ૨૩
કેસી ગણધર કહઈ કથાય, કિમ સમઝયો પરદેશી રાય;
યસોભદ્રની વાંણી સુંણી, તિમ નરવીર હુઓ નરગુણી. ૨૪
વ્યસન સાત નિવાર્યાં ત્યાંહ, સ્વાંમી જીવન મારૂં કિહા;
મદિરા માંસ નઇ પરનારિ, એહના પાપ ઘણા સંસારિ. ૨૫
ન કરૂં ચોરી નહીં મુઝ ઘુત, પાલું નીમ જો ક્ષત્રિ પુત્ર;
વેશ્યા ગમન હું ન કરૂં રાય, કરી અગડ નઇ છબીયા પાય. ૨૬
ધર્મ ગ્રહી નર ચાલ્યો જાય, તિલંગદેશ નવલખો કહઇવાય;
એક સિલા નગરી તિહાં ગાંમ, વસઇ વાંણીઓ આઢરનામ. ૨૭

દૂહા.

આઢર કીર્તિ અતિઘણી, માગ્યાં ન કહઇ નાથ;
અનપાંન ચીવર દીઈ, ભૂખ્યો કોય ન જાય. ૨૮

કુંડરિગ રાજા નરગિ જોય, ભ્રાત વચન નવિ માનઇ સોય.
પર્વત શિખર સરીખા એહ, નહીં ઉપદેશને યોગ્યહ તેહ. ૫

એક નર ઉખર ભૂમિં જસ્યા, મેઘ ઘણા વર્ષે નોહઇ તસ્યા;
ગુરૂ ઉપદેશ તે ઝાઝા દીઇં, ગહા કષ્ટઇં એક [૧]અડગજ લીઇં. ૬

જીમ મુનિવરને મિલીઓ ચોર, દેઈ [૨]દેસના કીઓ સમંદોર;
તસ્કર કહઇ પચ્ચખાણહ ભલું, ગુરૂમઇં નવિ ખાતું ગાડલું. ૭

એક જેહવી ભૂમિ મરૂ થલી, તીહાં મેઘ જોઇઇ વલી વલી;
તુચ્છ વરસાતઇં તિહાં દુકાલ, સદા વૃષ્ટ હોઇ તો સુગાલ. ૮

તિમનરનઇ ગુરૂજીહાંરઇમિલઇ, તિહારઇં ધર્મ મારગ સાંભલઇં;
ખિણ એક યતિ વિરહ થાય, ધર્મ તણી મતિ તિહાંરે જાય. ૯

કુલ વાલૂઓ સંયમથી ચલ્યો, જો અંતિં ગુરૂ તસ નવિમલ્યો;
મરી સોય દુર્ગતિમાં ગયો, ભૂમિ મરૂથલી સરિખો થયો. ૧૦

બીજો પુરૂષ હુઓ બલભદ્ર, બહુ ઉપદેશ દીઈ નર ઈંદ્ર;
સુર વચને નર સમઝયો તેહ, તેણેં શુભ સંયમ લીધો ત્યાંહ. ૧૧

હવઇ કહું ચઉથઉ દ્રષ્ટાંત, સુંણિ તું સોય કરી એકાંત;
એક પુરૂષની પરગતિ અસી, ભૂમિ ચિડોત્તર હુઇ જસી. ૧૨

એક મેઘ વરસઇં જેટલઇં, પૃથવી સરસ થાઈ તેતલેં;
અનુક્રમિ હુઇ ધન દસ વિસ, ફલઇં અન્ન [૩]તિહાં હુઇ જગિસ. ૧૩

પૃથવી સરીખો નર વલી હોઈ, મેઘ સરીખો ગુરૂ [૪]પણિ જોય;
વાંણી તે જલ સરીખી જાંણી, સુંણતા હુઇ ગુણની ખાંણી. ૧૪

એકવાર સુંણી જો રહ્યો, વલતો તે ગુરૂ ઉપદેસ નવિ લહ્યો;
સોય ધર્મથી પાછો પડઈ, જીમ ચિડોત્તર ઉણું ધડઈ. ૧૫

ઇહાં સંભારો અભયકુંમાર, સુંણી દેશના બહુ નરનારિ;
ઋદ્ધિ રમણી તેણઇ પરિહરી, વીર હાથિં તેણઇ દીક્ષા વરિ. ૧૬

---

૧ અડગ. ૨ ઉપદેસ. ૩ તવ. ૪ તું.

કાહાનમ ધરતી સરીખા એક, થોડે મેઘઇં અન્ન અનેક;
તિમ થોડે ઉપદેશઇ બહુ, અર્થ ભેદ નર સમઝઇ સહુ. ૧૭
ઉદાઇ ધરિ જીમ પદમાવતી, સંયમ ધારઇ શીલઇ સતી,
તેણઇસમઝાવ્યો નિજ ભરતાર, ઉદાઇ રાજઋષિ લહઇ પાર. ૧૮
એકનર સરોવર ધરતી જસ્યો, મુનિ મિલઇ પુણ્ય કરઇ ઉલ્લસ્યો;
ન મલઇ તિહારઇ લીઈ કુવાટ, જલવિણ સર ધરતી જાઈ ફાટ. ૧૯
સરોવર સરીખા ચ્યાર હજાર, ઋષભ સાથિં લીઇ સંયમ ભાર;
આદિનાથ તણો વિરહ થાય, તવ તે સંયમ મુકિ જાય. ૨૦
એક પુરૂષ ધરતી માલવો, થોડઇ મેઘઇ સુગાલ હવો;
તિમનરનઈ હુઇ એક ઉપદેશ, ન કરઇં પાતિગનો લવલેશ. ૨૧
માલવ ધરતી સરિખા જોઇ, જમ્બુ મેઘ મુનિશ્વર સોય;
પ્રભવ સ્વાંમી શ્રેણિક મહારાય, એક વચને સમઝયા તેણઇ ઠાય. ૨૨
નેમવાંણી અતિ સોહામણી, પુન્યસાર રાજાઈં સુંણી;
ઋદ્ધિ રમણી મુંકયો પરિવાર, મુગતિ ગયો લેઇ સંયમ ભાર. ૨૩
કેસી ગણધર કહઈ કથાય, કિમ સમઝયો પરદેશી રાય;
યસોભદ્રની વાંણી સુંણી, તિમ નરવીર હુઓ નરગુણી. ૨૪
વ્યસન સાત નિવાર્યાં ત્યાંહ, સ્વાંમી જીવન મારૂં કિહા;
મદિરા માંસ નઇ પરનારિ, એહના પાપ ઘણા સંસારિ. ૨૫
ન કરૂં ચોરી નહીં મુઝ ઘુત, પાલું નીમ જો ક્ષત્રિ પુત્ર;
વેસ્યા ગમન હું ન કરૂં રાય, કરી અગડ નઇ છબીયા પાય. ૨૬
ધર્મ ગ્રહી નર ચાલ્યો જાય, તિલંગદેશ નવલખો કહઇવાય;
એક સિલ્લા નગરી તિહાં ગાંમ, વસઇ વાંણીઓ આઢરનામ. ૨૭

દૂહા.

આઢર કીર્ત્તિ અતિઘણી, માગ્યાં ન કહઇ નાથ;
અનપાંન ચીવર દીઈ, ભૂખ્યો કોય ન જાય. ૨૮

ચૌદ પપા જસ મંદિરઇ, પુણ્ય પ્રસાદહ પાંન;
પવિત્ર પુન્ય પ્રગલંબન, પાથરણાં પ્રધાન. ૨૯
પરમવચન પરભાવના, ચૌપગ્ર પરઉપગાર,
પડિક્કમણું પચ્ચખાણ તિહાં, પોષઇ પાત્ર અપાર. ૩૦
અસ્યો આદર નર વાંણીઓ, મેઘપરિં દિઈ દાંન;
નરવીર લાજ તિહાં ગયો, માગણ મરણ સમાંન; ૩૧

કવિત્ત.

માગણ મરણ સમાંન, સોયવણિ સુપુરૂપ કેરઇ;
તૃષ્ણા કહઇ જઇ માંગઇ, લાજ તસ પાછો ફેરઇ.
ફિરી મંડઇ પગ પ્રાંણ, નાકમુખ નિચું ધાલઇ;
હઇઉં હાથ હડબડઇ, જીભની યુગતિ ન ચાલઇ.
શ્રવણ સોય સંસઇ પડઇ, કવણ શબ્દ હોસઇ કહી;
મન ચિંત્યું મનમાંહિં, દેસઈ કઇ દેસઇ નહી. ૩૨

દૂહા.

એહવું [૧]માહું માગવું, ભુંડી તે પરની આસ;
માગણથી નર તે ભલો, જેહનઇ સરિ સંડાસ. ૩૩
માગણ જો મયગલ ચઢઇ, સોવન કચોલો હત્થ;
માંગ્યાં જો મોતિ જડઈ, તોહઇ જન્મ અકયત્થ. ૩૪
તેણઈ કારણિ નરવીર તિહાં, કીધો સુદ્ધ વિચાર;
સેવા કરૂં આદર તણી, વિવહાર સુદ્ધિ લીઉં આહાર. ૩૫
અસું વિચારી આવીઓ, ઉદર ભરેવા કાંમિ;
ગલગલ સાદિં બોલીઓ, વિનય વચન તસ ઠાંમિ. ૩૬
સ્વાંમી મુઝને રાખસ્યો, તુહ્મ ઘરિ કરસું કામ;
રક્ષા કરૂં તુમ દેહની, ન કરૂં લુંણ હરામ. ૩૭

૧ ભુંડું.

આઢર શ્રાવક સુભમતિ, આવી કરૂણાસાર;
નરવીરનેં સુપરિં કરિ, તેડયો તેણીવાર. ૩૮

ભોજન ભગતિ કીધી ભલી, પૂછી પૂરવ વાત;
નરવીર ઇંમ માંડી કહ્યો, વિતક સહુ અવદાત. ૩૯

આઢર કહઈ સુંણિ વીર તું, રહઇ [1]અહ્માઈ ઘઇરિ;
ભોજન ભંગતિ નઇ લૂગડાં, દેસું સોઇ સુપઇરિ. ૪૦

કુંમર રહ્યો ઘરિ તેહનઇ, કરતો કારજ સર્વ;
એણઇ અવસરિતિહાં આવીઉં, વડું પજૂસણ પર્વ. ૪૧

ચઉપઇ.

પર્વ પજૂસણ આવ્યું સાર, સાહ આઢર સુત સુંદર ચ્યાર;
નારી ઝમકા વહુઅરો જેહ, કરી ઉપવાસ નઇ બઇઠી તેહ. ૪૨

એણઇ અવસરિ નરવીરહ જેહ, કાજ કરી ઘરિ આવ્યો તેહ;
મંદિર કોઇ ન દીસે તસઈ, ઉપાસરઇ નર આવ્યો જસઇ. ૪૩

ઉંચું નિચું થઇને જૂઈ, અઢાર શ્રાવક દીઠો સોય;
દૃષ્ટિ કરી વહુ ઉપરિ જસેં, તે બડબડતી ઉઠી તસેં. ૪૪

હાલી ન લહઇ પુણ્ય નઇ પાપ, ખાવઇ પીધઇ સુખીઓ આપ;
ઉત્તમ દિવસ પજૂસણુ આજ, હાલી પેટ ભર્યાસું કાજ. ૪૫

જેહ પજૂસણુ પર્વ વિસાલ, ખોટાં પાપ કરઇ વિસરાલ;
જેણઇં દિન કલ્પસૂત્ર એ સાર, આઠવાર સુંણતાં નહીં અવતાર. ૪૬

અસું પજૂસણ પુણ્ય ભંડાર, સકલપર્વ માંહિં [2]તે સાર;
જીમ પંખીમાં ઉત્તમ હંસ, કુલમાંહિં જેમ ઋષભ વંસ, ૪૭

જીમ પાંણીમાં ગંગા નીર, જીમ વસ્ત્રમાં ચારૂ ચીર;
જીમ વાંનરમાં વડ હનુંમંત, ખિમાવંતમાં જીણ ભગવંત. ૪૮

---

૧. સહી મ્હારે. ૨ પણ.

તિમ એ સકલ પર્વમાં કહ્યું, પર્વ પજુસણ મોહટું લહ્યું;
એણઇ દિવસેં લીઇ આહાર, તે હાલી નર વડો ગુંમાર. ૪૯
આરયાં વચન નિહાં વહુઇં કહી, નરવીરનેં તવ તેડયો સહી;
ચાલિ દિઉં સિરામણ તુઝ, ધર્મ અક્ષર નહઇ કાંઇ મુઝ. ૫૦
ક્રોધ કરંતી દીઠી જસેં, શેઠાણી બોલાવી તસેં;
કુણ કારણિ ખીજો છો તુહ્મો, આજ આહાર ન લેસું અહ્મો. ૫૧
તવ શેઠાણી કહઇ સુણિ દાસ, પરાંણી ન કરાવું ઉપવાસ;
જાંણઇ સસરો સાહરો જાંમ, મુઝ ઉપરિ બહુ ખીજઇ તામ. ૫૨
નરવીર કહે સુણી માહરી માય, કરૂં ઉપવાસ હું મનઉછાય;
તમ ઉપરિ કોણ ખીજે આજ. તમો કરો જઇ ધર્મહ કાજ. ૫૩
હું તુઝ સાથિ આવું સહિ, ગુરૂ મુખ નીમ કરૂં ગહગહી;
નરવીર આવ્યો સભા મઝારી, શેઠઇ બોલાવ્યો તેણઇ ઠારી. ૫૪
નરવીર તું આવ્યો કુંણ કાંમિ, વિનય કરી બોલ્યો તસ ઠામિ;
સાંમી આજ પજૂસણ ખાસ, મુઝનઇ પચ્ચખાવો ઉપવાસ. ૫૫
એક ચિંતઇ દીઠો જવ દાસ, ગુરૂ કહઇ પચ્ચખાવું ઉપવાસ;
યશોભદ્ર ગુરૂ મુખે પચ્ચખાંણ. કરી ઉપવાસ સુંણઇજ વખાંણ. ૫૬
એણીપરિ દિવસ ગયો દિનરાતિ, પારી શેઠ આવ્યો પ્રભાતિ;
નરવીરનઇ લીધો સંગાતિ, ભોજન ભગતિ કરઇ બહુભાતિ. ૫૭
આઢર ન કરઇ દાતણનીર, તવ વેગઇ બોલ્યો નરવીર;
સ્વાંમી તુહ્મો ન કરૂં પારણું, કારણ સોય કહો તુહ્મ તણું. ૫૮
આઢર કહઇ સુંણિ નરવીર વાત, હું પુજીસ આદી જગનાથ;
તિવાર પછી હું લેસ આહાર, તું ભોજન કરિ મ કરિ વિચાર. ૫૯
કુંમર કહઇ સુંણુ સ્વાંમી વાત, સેવક જમઇ કીમ ભૂખ્યા નાથ;
જીમ સુકુલીણી [1]શામા જેહ, નર ભૂખ્યા સ્ત્રી ન જમઇ તેહ. ૬૦

---

૧ અસ્ત્રી.

જે ચેલો ગુરૂનો ગુણસાર, નિજ ગુરૂ પહીલો નકરઈ આહાર;
પુત્ર સપુત્ર જે પણિ હોય, પિતા પહીલો ન જમઇ સોય. ૬૧
તું સ્વાંમી હું તાહરો દાસ, તુહ્મ પહીલો કીમ લેઉં ગ્રાસ;
તુહ્મો પધારો જીન પૂજવા, મુઝનઇ [1]હર્ષ સાથિં આવવા. ૬૨
અસ્યાં વચન તે બોલ્યો જસઈ, શેઠઇ સાથિં લીધો તસઇ;
કેસર ચંદન અગર સુગ્રહી, આવ્યો તે જીન મંદીર વહી. ૬૩
નિસહી શેઠ કહી તિહાં સાર, કહી પયઠ્ઠા જીહાં જીનનું દ્વાર;
નિસહી એક કહઇ મધ્ય ઠાંમિ, નિસહી એક ચેઇવંદન કાંમિ. ૬૪
મૌનગ્રહી જીન પૂજા કરઈ, પૂજા લેઇ નઈ છાબો ભરઈ;
નરવીરને સીખાંમણ દીઈ, જીન પૂજો તુમો હરખિ હઇઈ. ૬૫
કેસર ચંદન અગર કપૂર, પૂજી પાતિગ કીઇજ દૂર;
દમનો મરૂઓ ચંપક જાય, કુસમ લેઇ પૂજો જીનરાય. ૬૬
કુંમરઇ વાત વિચારી અસી, પરદ્રવિં એ પૂજા કસી;
ગાંઠિ ન છૂટઈ પોતાતણી, તો કીર્ત્તિ સું વાધઇ ઘણી. ૬૭
પરદ્રવિં કરતાં બહુકાંમ. પણિ તેણઇ કાંઇ ન રહઇ માંમ;
એક પાયકો પોતાતણો, ખરચઇ તો જસ હુઇ ઘણો. ૬૮
વડી વાત કરઇ વાગરી, છોડઈ નહી એક નર નાંસરી;
પરદ્રવિઇ હુઇ મોટીઆર, ન વધઇ શોભા એક લગાર. ૬૯
અસું વિમારી તિહાં નરવીર, પૂજી નિર્મલ કરિઉં સરીર;
કોડી પાંચ અછઇ વાવરૂં, ફૂલ લેઇનઇ પૂજા કરૂં. ૭૦
બઇઠી માલણી હુતું જીહાં, નરવીર વેગઇ આવ્યો તિહાં;
કુડી પાંચ દીધી તસ હાથિ, પુષ્પ અઢાર લીઆ શુભ જાતિ. ૭૧
આવી પૂજ્યા અજીત જીણુંદ, નરવીર હઇડઇ અતિ આણુંદ;
શેઠ સેવક જીન પૂજા કરી. આવ્યા નિજ મંદિર પરવરી. ૭૨

---

૧ પ્રેમ.

ભોજન કાજી બઇસઇ સાહ, નરવીર બઇસાર્યો શુભ ઠાહ;
સાકર દૂધ કરંબો સુભ સાલિ, સાહ મીલાવઇ નરવીર થાલિ. ૭૩
ભલી જલેબી સાકર જસી, બહુ ગોરી તિહાં પ્રીસઇ હસી;
સેવ સુંહાલી નઇ સાંકલી, ઘૃત થીણું નઇ સાકર ભલી. ૭૪
પિંડા પાપડ સાકર તણાં, વલી પતાસા લાડૂ ઘણા;
દૂધપાક દલ નઇ હેસમી, બહુ સુકુલીણી પ્રીસઇ નમી. ૭૫
ખીર ખાંડ ઘૃત પ્રીસઇ વલી, ઉપરિ પોલી તે પાતલી;
ઘૃત ખરડી કેલાં કાતલી, સખરી સાકર માંહી ભલી. ૭૬
પ્રીસઇ મેવા જે જે સાર, દ્રાખ બદામ અખોડ અપાર;
શ્રીફલ સીથોડાં ચારબી, ચારોલી આંણી તિહાં નવી. ૭૭
સાલિદાલિ નઈ સાક અનેક, દધી માખણ સું સબલ વિવેક;
આપ્યાં ફોફલ પાંન લવીંગ, ભોજન ભગતિ કરઇ મનિરંગ. ૭૮

દુહા.

ભક્તિ કરી નરવીરની, દીધું મુનિવર દાંન;
પોતઇ પણિ ભોજન કર્યું, આરોગી મુખિ પાંન. ૭૯
એણીપરિ જે નર દેઇ જમઇ, તેહનું ભોજન નામ;
દીધા વિણ તે ઝોબર્યું, ભોજન ન કહઇ તાંમ. ૮૦
ભોજન ભગતિ વિવરી કહી, પુણ્યઈ ભોજન સાર;
હવઇ સુપુરૂપ સહુ સાંભલો, ઝોબર્યા તણો વિચાર. ૮૧

કવિત્ત.

ચોલા બરટી તેલ, સાક વિણ નિતઇ સારઇ,
પ્રીસઇ ભુંડી નારિ, પેટ કહો કેઇપરિ ઠારઈ.
ઉપરિ [1]પ્રીસઇ ઘઇસ, છાસ પણિ પ્રીસઇ પાણી;
સિંધવ નહી જસરાખ, કસી કહું કર્મની કાંણી.
આહાર અઢાઇ સેરનો, સેર સવા દોહલો મિલઇ;
દત્તહીણ નર ઝોબર્યા, ભોજન એહનઇ કુંણ કહઈ. ૮૨

---

૧ ઘઇસ.

ભોજન એહનઇ નવિ કહું, એ સહિ ઓળખ્યું જાંણી;
વલી ચાર બોલજ કહું, પાપિં લહઇ નિર્વાણ. ૮૩

અપકવહ બાલણ જવ જમણા, ચેલકડાં બહુ આઈ;
ટીપેં ટીપેં ઘર ચૂઇ, ત્યારઇ પાપ ફલાઈ. ૮૪

કડૂઆ બોલી કામિની, લેવો નિરસ આહાર;
બાર વહીનઈ જીવવું, એ ત્રિણિ દુઃખ અપાર, ૮૫

ત્રિણઇ દુઃખ જગમાં વડાં, બીજા દુખ અનેક;
પર ઉપકારજ કારણિં, વિવરી કહુંજ વિશેષ. ૮૬

ચઉપઇ.

પહઇલું દુખ પાડોસી ચાડ, બીજું દુખ ઘરિ વિખનું ઝાડ;
ત્રિજું દુખ જે નિત સહઇ માર, ચઉથું દુખ જે ન જરિ આહાર, ૮૭
પાંચમું દુખ પાલા ચાલવું, છઠું દુખ નિતિં માગવું;
કવિ કહઇ માંચઇ માંકણ બહુ, એ સાતાઇ દુખ સુંણુગો સહુ. ૮૮
પહઇલું દુખ જે પરની આસ, બીજું દુખ જે ઓછઇ વાસ;
ત્રીજું દુખ જે બહુ રણિ ચઢઈ, ચઉથું દુખ જે વહુ વસિ પડઈ. ૮૯
પાંચમું દુખ જે ન ટલઈ રોગ, વાંછયો ન મલઇ જેહને ભોગ;
કવિઅણ કહઇ નિત ખારૂં નીર, એ દુખ સાતઇ દહઈ સરીર; ૯૦
આંધ પુરૂષ નઇ આંગણિં કૂઇ, નાહનો બાલ નઇ મા તસ મૂઇ.
પડયા દાંત સોપારી ધુંટિ, આસણ ગુંમડું ચઢવું ઊંટિ; ૯૧
ઘર નાંલ્યા વચિ ખીલો જડયો, નિર્ધન આટઇ બહૂજલિ પડયો.
લૂખું ભોજન ટાઢું થાય, સાતાઇ દુખ મોટા કહવાય; ૯૨

દૂહા.

એ દુખ પાપિં પાંમીઇ, પુણ્યઈ ભોજન ભોગ.
રૂપ કાંતિ ધન કામની, પુત્ર સજન સયોગ; ૯૩

છાસ છબકો છાંહડી, છઇ રીતિ ભોગ ભલાય.
છોરૂ છતિ ઘરિ છયલ ત્રિય, પુણ્યઇં સાત છછાય; ૯૪
ગોધૂમ ગોરસ ગોલરસ, ગોખઇ ગોરી ગાંન.
ઋષભ કહઈ ગજ બારણુઇ એ સુખ સ્વર્ગ સમાન, ૯૫
સાત ગગા પૂણ્યઇં લહઇ, પુણ્યઈ ભોજન ભોગ.
પુણ્યઇં ઇંદ્રી પરવડાં, પુણ્યઇં [1]તંનુ નહીં રોગ; ૯૬

ચઉપઈ.

પહઇલું સુખ જે જાતિ નર્યા, બીજું સુખ જે ઘરિ દીકરા;
ત્રીજુ સુખ જે રણુવણુ વરા, ચઉથું સુખ જે પોતઇ ઘર. ૯૭
પાંચમું સુખ જે ભગતિ નારિ, છઠું સુખ જે ઝોહું બારિ;
સાતમું સુખ જે અંગણિ જૂત, પુણ્યઇ એ લહઇ ઘરસૂત્ર. ૯૮
પહઇલું સુખ જે નજઇઈ ગામિ, બીજું સુખ જે વસઇ ઠાંમિ;
ત્રીજું સુખ જે માનઇ ભૂપ, ચઉથુ સુખ જે રૂપ સરૂપ. ૯૯
પાંચમું સુખ ઇચ્છાઇ રમઇ, છઠું સુખ વેલાઇ જમઈ;
કવિ કહઇ સાતમું સુખ એગમઇ, સકલ લોક ઘરિ આવી નમઈ. ૧૦૦

દૂહા.

એણી પરિ સુખ બહુ ભોગવાઇ, સાર આઢર ધનવંત;
ભોજન ભોજી ઉઠીઓ, દેહ કાંતિ દીપંત. ૧
એણઈ અવસરિ નરવીર તિહાં, ભોજન કીધું જાંમ;
સરસ આહાર યોગઈ કરી, જીવ ચૂંથાઇ તાંમ. ૨

ચઉપઈ.

જીવ ચૂંથાવા લાગો જસઈ, સાહ આઢર પાસે ગયો તસઈ;
ઓષધ વેપધ નઇ ઉપચાર, અનેક તેલ આણ્યા તેણી વાર. ૩

---

[1] તન નિરોગ

વૈદ વિવેકી લહઇ વિચાર, જાંણ પુરૂષ તેડયા તેણી વાર;
વિવિધ ઓષધ કરઈ તિહાં ભલાં, સાહ ઓલાસઇ પગના તલાં. ૪

તવ નરવીરઇ કર્યો વિચાર, ધન્ય ધન્ય જઇનધરમ જગિસાર;
એક ઉપવાસ જીન પૂજા કરી, તેણઇ કારણિ સહુ પૂજઇ ફિરી. ૫

પણિ મહારઈ પોતઇ પુણ્ય નહી, તો હું ધર્મ આરાધું કહીં;
શ્રીજીન શ્રેય તણોજ પસાય, સાહ સરિખો મુજ ચંપઇ પાય. ૬

નરવીર નિર્મલ ચોખું ધ્યાંન, શ્રીજીન વચને ધરતો કાંન;
કીધાં ચારઇ મોટાં સરણ, શુભ ધ્યાને સેવક કરઇ મરણ. ૭

એહજ જંબૂદ્રિપ મઝાર, ભરત ક્ષેત્ર દઇથિલી વિચાર;
તિહુયણ પાલ કાસ્મેરી નારી, નરવીર ઉપનો ઉદરિ મઝારિ. ૮

નામ હવું તસ કુંમરનિરંદ, પ્રતાપી જીમ ગગને દિણંદ;
જીન પૂજ્યા લેઇ પુષ્પ અઢાર, અઢાર દેશ પામ્યો તેણઇ સાર. ૯

શ્રીજીન ધર્મ પ્રેસંસા કરી, તેણે શુભશ્રેણ તું પાંમ્યો ફરી;
એ રાજા તુહ્મ પૂરવ કથાય, અઢાર મંત્રીનઇ ઉદયન થાય. ૧૦

યશોભદ્ર હુઆ હેમસૂરિંદ, આગલિં અંતર કુંમરનિરંદ;
તિહાંથી આ ભારત ક્ષેત્ર મઝારિ, ભદ્દલપુર નગર તિહાં વિચારિ. ૧૧

રાજા સતાનંદ તિહાં સહી, ધરણી ધારણી દેવી કહી,
તેહનો સુતતે સતબલિ નાંમ, કુંમારપાલ ઉત્તમ ગુણ ઠાંમ. ૧૨

રાજ કરઇસે મન ઉલ્લાસ, પદ્મનાભ તિર્થંકર પાસ;
દીક્ષા લેઇ ગણધર થાઇસ્યો, થોડા કાલમાં મુગતિ જસ્યો. ૧૩

દૂહા.

મૂગતિ જસ્યો નર તુહ્મ સહી, લહી અનંતી ઋદ્ધિ;
અષ્ટ કર્મનઈ ખય કરી, હોસ્યો મુગતિ સિદ્ધ. ૧૪

ઢાલ.

ઘલગારે—એ દેશી—રાગ સોરઠ.

સિદ્ધ ગતિરે નરપતિરે, તુહ્મ હોસ્યઇ નિરધાર;
રોગ સોગ ભય આપદા, કુગતિ નહીંજ લગાર—આં. ૧૫

સાહિબ સેવક સોય નહીં, નહીં કો મારણ હાર;
બઇઠાં ઠેલી નવિ લીઈં, કો કઇનો નહી ઠાર—સિ. ૧૬

રાય તણો ભય તિહાં નહીં, નહી અગનિ [1]જમજોર;
વાઘ સિંહ વીંછી નહીં, નહીં સર્પ તણો તિહાં સોર—સિ. ૧૭

ડાંસ મસા માખી નહી, નહીં ભૂષક નહીં તીડ;
અનત સુખ(સિંહ જે)જીવનઇ, નહીં વેદન નહી પીડ—સિ. ૧૮

સાસ ખાસ ખસ તિહાં નહીં, નહીં જલંધર રોગ;
ભૂખ તરસ ભય તિહાં નહી, [2]નહી નરનારિ વિયોગ—સિ. ૧૯

જનમ જરા મરવું નહી; અજરામર તેણઇ ઠાંમિ;
ટાઢ તાપ જલ તિહાં નહી, ડંડ નહિ તેણઇ ઠાંમિ. ૨૦

પુછી ધુંઓ જીજીઓ, નહીં દેવાલું દાંણું;
ચાડ ધાડ ઘર તિહાં નહીં, નહીં નૃપ કેરી આંણ—સિ. ૨૧

સત્રુ મિત્ર સો તિહાં નહીં, નહીં તિહાં રાગ નઇ દ્વેષ;
ક્રોધ માંન માયા નહીં, નહીં નરનારિ નિસેસ—સિ. ૨૨

અનંત ગ્નાન સિદ્ધ નઇ સહી, સિદ્ધનઇ સુખ અનંત;
અનંત દર્શન દીપતું, અનંત વીર્ય સિદ્ધ જંત—સિ. ૨૩

દુહા.

અસી મુગતિ નગરી ભલી, જેહનઇ નહીં કો જોડી;
નર વરણવી કો નવિ સકઇ, જો મુખ જીહ્વા કોડી. ૨૪

---

૧ ચોર ૨ નહીં સજ્જનનો સોગ.

ઉપમ ઘહાં તેહની નહી, આંણુ મોક્ષ પૂરાય;
જીમ વનિ વસતો ભીલડું, સમઝ કહું ન જાય. ૨૫

ઢાલ.

રાગ—કેદાર ગોડી તથા પારધિયાનો—ભોજન ધેવર ભીમનઈરિ—એ દેશી.

ભીલ પુરંદર વનિ વસઇરે, કરતો વન ફલ આહાર;
પહઇરણિ ખાખર પાનડાંરે, નલહઇવસ્ત્રવિચાર-ભી.એઆંચલી. ૨૬
પાસે પોતે નઇ ઘરિનારિ, બહુ બાલક છે તેણે ઠારિ;
એણઇ અવસરિ એક નરપતિરે, પોહોતો વનહ મઝારિ—ભી. ૨૭
અશ્વ કુલક્ષણુ લેઈ ગયોરે, જીહાં ભીમો નરનારિ.
... ... ભી. ૨૮
નૃપ તૃષાતુર તિહાં થયોરે, ભોમિ પડયો દુઃખ લહઇરિ;
દેખઇ ભીમ પુલંદરરે, તેહનઈ આવી મહઇરિ—ભી. ૨૯
લેઈ વન ચૂંટિ આંબલોરે, મુંકયો નૃપ મુખ માંહિ;
સજગ હુંઓ નૃપ રાજીઓરે, બોલ્યો નૃપ મુખ ત્યાંહ ભી. ૩૦
તઈ વનરાજા સહી દીઉંરે, મુઝનઈ જીવિત દાંન;
ગુણ ઓસંકલ કારણઇરે, તુઝ દેહીવાલું વાંન-ભી. ૩૧
અસ્યું વચન મુખિ ભાંખતાંરે, આવ્યો નૃપ પરિવાર;
ભીલ બઇસાર્યો પાલખીઈરે, નૃપ વલીઓ તેણઈ ઠાંમ-ભી. ૩૨
નૃપ નિજ મંદિર આવીઓરે, આણ્યા તેલ સુગંધ;
ભીલ પુરૂષ નવરાવીઓરે, બાંધ્યા બાજૂબંધ-ભી. ૩૩
પહઇરણિ ચિર પિતાંબરરે, પહઇરણિ સાલૂ સાર;
મુકુટ કુંડલ નઇ મુદ્રિકારે, જાંણે ઈંદ્ર અવતાર-ભી. ૩૪
ભોજન કાજી ભીમડોરે, બઇસાર્યો નિજ પાસ;
વિવિધ જાતિનાં સુખડીરે, મુંકઈ કપૂરઈ વાસ ભી. ૩૫
ખીર ખાંડ ઘૃત લાપસીરે, સાક તણી બહુ જાતિ;
વિવિધ પાક તિહાં પ્રીસતાંરે, ભોજનની બહુ ભાતિ-ભી. ૩૬

વલી વડાં નાગર બીડલાંરે, માંહિ સુંઘ કપૂર;
સોનર સેજ પૂઠાંરે, ઉગ્યો ન જાણ્યું સૂર-ભી. ૩૭
એણીપરિ કાલ ગયો ઘણોરે, એક દિન પૂછઇ રાય;
સાંગી જોઇઇ તે કહુરે, જે મનમાં ઇચ્છાય-ભી. ૩૮
તાગ પુલિંદર બોલીઓરે, ન રૂચઇ રહ્યું એણઇ ઠામિ;
તિહાં મુઝ મુંકો નરપતિરે, જીહાં મુઝ ભીલની નારિ-ભી. ૩૯
જે જીવ વિખમાં ઉપનોરે, ન ગમઇ અમૃત કુંડ;
માણી ચંદન પરહઇરે, સ્વાંન તજઈ ખીરખંડ-ભી. ૪૦
કનક તણઇ જીમ પંજરઇરે, સુખ નવિ માંને કાગ;
તિમ મુઝને ઇહાં નવિ રૂચઇરે, મુઝ મનિ વસતાં રાગ-ભી. ૪૧
ભીલ વચન ભૂપઇ સુંણીરે, મુંક્યો વનહ મઝારિ;
બહુપરિ હરખ્યો ભીલડોરે, ભેટિ ઉઇ ઘરનારિ-ભી. ૪૨
સજન કુટુંબનઇ જઇમિલ્યોરે, પૂછઇં પૂરવ વાત;
દિવસ આટલા કિહાં રહ્યોરે, ભાખો સોય અવદાત-ભી. ૪૩
હું રહ્યો ભૂપભુવન સહીરે, વવિધ વસ્ત્ર મુંજ ત્યાંહ;
તેહની ઓપમ સી કહુંરે, જે નહી આ વનમાંહી-ભી. ૪૪
ભૂપણ ચીવર મંદિર શુંરે, ખાજમની જે વાત;
બહુપરિ પુછે ભીલનેરે, કહી ન સકે અવદાત-ભી ૪૫
હેમ કહઇ સુંણો નરપતિરે, જો પણિ અનુભવિ વાત;
સોય ભીલ કહી નવી સકઇરે, નગરી સુખ અવદાત-પુ. ૪૬
સુખ અનંત નૃપ મુગતિનાંરે, નવિ અનુભવિઆ તેહ;
કેવલ ગ્નાંન વિના વલીરે, કેહીપરિ ભાખું તેહ-ભી. ૪૭

દૂહા.

કેહીપરિ ભાખું તે વલી, મુગતિ સિલા સુખ સાર;
યોજન લાખ પસ્તાલી, ચંદ્ર તણો આકાર-ભી. ૪૮

આઠ યોજન વચિ સહિ, છેહડઇ માખી પંખ;
અર્જુન સોના સારીખી, સુખ અનંત અસંખ-ભી. ૪૯
સિધ્ધ શિલા નગરી વલી, જોયણ ચોવીસમો ભાગ;
હેમ કહઈ નરપતિ સુંણો, તિહાં રહઇ સિધ્ધ નિરાગ-ભી. ૫૦
તેજ પૂંજમઈ થઇ રહઈ, સિદ્ધ જીવ અરૂપ;
લોક અલોકલણું વલી, જાંણઇ સકલ સરૂપ-ભી. ૫૧
ચઉદરાજ નગરી તણું, નાટિક જ્ઞાનઈ જોય;
પાપ પુણ્ય જન જે કરઇ, સિદ્ધ અગમ નહી સોય-ભી. ૫૨
એહ સરૂપ સિદ્ધજ તણું, તું પણિ થાઇસ સિદ્ધ;
હેમ કહઈ નૃપતિ સુંણો, તિહાં અનંતિ ઋદ્ધ-ભી. ૫૩

ચઉપઇ.

શ્રીગુરૂ વચન સુંણી તિહાં રાય, ચઉકસ વાત કરઇ તસ ઠાય;
એકસલા નગરી છઈ જીહાં, નિજ સેવક મોકલીઉં તિહાં. ૫૪
આઢર ઘરિ ગયો તે સહી, તેણઇ મંદિર એક દાસી રહી;
થિરદેવી છઈ તેહનું નાંમ, પૂરવ વાત નર પૂછઇ તાંમ. ૫૫
દાસી કહઈ સુંણિ સુપુરૂષ વાત, આઢર હુઓ નર જગિ વિખ્યાત;
ચ્યાંર પુત્ર તેહનઇ પણિ સહી, જૈન ધર્મ કરતા ગહઇગહી. ૫૬
બહુ ઋદ્ધિ તેહનઈ બહુપરિવાર, એક નરવીર ઘરિ સેવક સાર;
તેણઇ ઉપવાસ જીન પૂંજા કરી, કર્મ યોગ ગયો તે મરી. ૫૭
કાલે શેઠ શેઠાંણી જેહ, ગયા પરલોક આરાધી તેહ;
ચ્યાર પુત્ર સુંદર જે હતા, કાલે સોય હુઆ નર ગતા. ૫૮
વહુંઅરો ચાર હતી ગુણવતી, તે પરલોગઇ પોહોતી સતી;
દુખની વાત કહું સું ઘણી, હું જીવું ભૂંડી પાપણી. ૫૯
પ્રાંહિં નર ઉત્તમ જગિ જેહ, અલ્પ આઉખઇ જાઈ તેહ;
ખટ મહીના જીવઇ કેસરી, કાલા કાગ ન જાઇ મરી. ૬૦

તાડ સિરિ કોા ન હીંડઇ થાય, કેલિ તણું પટ ભલીના આય;
ઇંદ્રિ રૂપ નર આવ્યા વહી. હું મૂરખડીગ્રી છઉં સહી. ૬૧
જેતી વાત ગુરૂ હેમઇ કહી, તેતી તે દાસી મુખિ લહી;
આવ્યો સેવક વેગઇ વહી, કહી કથા નૃપ આગલિ રહી. ૬૨
અંતિ હરખ્યો નરકુંમરનિરંદ, સબલ પ્રસંસ્યો હેમસૂરિંદ;
કલિકાલિ સર્વજ્ઞ નાંમાર થયો, નહીં જીનપણિ જીનસરિખો કહ્યો. ૬૩

દુહા.

જીન સરિખું મુઝ તઇ કહ્યું, મુઝમનિ નહીં સંદેહ;
હીત જાણી પૂછું વલી, સંકા ટાલો તેહ. ૬૪

ચઉપઇ.

કુંણ ઉંઘઇ કુંણ નર જાગતા, સંસાર વેલી કેહા વાવતા;
વિષ અમૃત કહો ગહનનો ભેદ, કવણ નરગ ધરી [1]ઉમેદ. ૬૫
ગુરૂ કહઇ મૂરખિ નિત ઉંઘતાં, પંડિત વિવેકવંત જાગતા;
સંસાર વેલી વાવેઇ તેહ, જેહનઇ નહીં તૃષ્ણાનો છેહ. ૬૬
વિષ ખાય પર નિંદા કરઈ. પંડિત વચન તે અમૃત સરઇ;
ગહન ચરિત્ર તે અબલા તણું, નરગ સોય જે પરવસિ પણું. ૬૭
કુંણ અંધો કુંણ સૂરો લહું, ગુરૂતા પણું તે કોહને કહું;
લઘુતા દાન, મંત્ર કુણ કહીઈ, બહીરે પુરૂષ તે કહઇનઈ કહીઇ. ૬૮
ગુણ વિના રાગ ધરઇ તે અંધ. તેહનઇ ભાખ્યો પાતગ બંધ;
સ્ત્રી વચને નવિ વિંધ્યો જેહ, સૂર સુભટ નર કહીઇ તેહ, ૬૯
ગુરૂપણું તસ વાધઇ સિરઈ, જેનર પ્રાર્થના નવિ કરઇ;
લઘુતા પણું યાચંતાં હોય, દેઇ દાંન મ વંછો કોય. ૭૦
પાપ કરતો રાખઈ જેહ, પરમ મિત્ર નર કહીઈ તેહ;
હીત શિક્ષા સુંણતો કરઇતઇ કાંણિ, તે નરનઇ નૃપ બહીરો જાંણ. ૭૧

---

૧ વિવેક.

કુંણુ અધમ કુંણ મુંગો વલી, ચપલ કસ્યું નિશિ જીમ વીજલી;
કુંણઇ જગ જીત્યો નઇ વસિ કર્યો, કુંણુ પ્રસંસ્યો સાર કુંણુ સર્યો. ૭૨
અધમ સોય વ્રત લેઇ ચલઇં, મુંગો તે જે અવસરિ ખલઇં;
ચપુલ કહું દુર્જનની પ્રીતિ, ખિમાવંત રહ્યો જગ જીતિ. ૭૩
પ્રીય સત્ય વચને જગ વસિ થાય, અલ્પ-ઋદ્ધિ દાતાર ગવાય;
દીઇ દાંન પ્રીય વચન અપાર, તે નર કહીઇ સાર સંસાર. ૭૪

દુહા.

સાર વચન ગુરૂનાં સુંણી, હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
બઇ કરજોડી નૃપ નમ્યો, [૧]ધન્ય તું હેમસૂરિંદ. ૭૫
તું ગુરૂ મુઝ તાતજ સહી, તું બંધવ તું સ્વામી;
તું પરમેશ્વર દેવ તું, તું આવ્યો મુઝ કાંમી. ૭૬
આગઈ રહ્યો હું જીવતો, તે સહી તુહ્મ પસાય;
સકલ વાત તુઝથી લહી, કહો કાંઇ ધર્મ કથાય. ૭૭

ઢાલ.

રાગ–માલવી ગોડી–સુરસુંદર કહઈ સરિનાંમિ—એ દેશી.

ગુરૂ [૧]કહઇ ધર્મ કથાય, જીવ મુગતિં કેહીપરિ જાય;
ત્તવ બોલ્યા મુનિ હેમસૂરિંદ, સાંભલિ તું કુંમરનિરંદ. ૭૮
જીન પૂજઇં જે ત્રિણિ કાલ, આગલિ મુંકઇ નિવેદ થાલ;
જે ચેઇ વેયાવચ્ચ કરસ્યઈ, તે આતમ આપ ઉધરસ્યઇં. ૭૯
સાધુ વંદન દેતાં દાંનો, મહી લહીઇં કેવલજ્ઞાનો;
સમકિત સાથિં બહુ રંગો, સુર વચને તેહ ન ભંગો. ૮૦
સિદ્ધાંતતણું વલી સુંણવું, ભણવું નિત જ્ઞાન સુગુણવું;
સુભ ભાવના અંગિ ધરતાં, નહીં વાર તે મુગતિ જાતાં; ૮૧
ચ્યાર ભાવના ભાખી જેહો, નૃપ હઇડઈ રાખો તેહો;
મૈત્રી પરમોદહ સોય, કરૂણા મધ્યસ્થ વલી જોય. ૮૨

---

૧ ધનંધન હેમ ૨ ભાખો સોય.

ચઉપઇ.

ચ્યાર ભાવના એ તુમ કહી, અર્થ એહનો સુંણુયો સહી;
પાપ કરી મમ હોજ્યો દુખી, જગ સુકાઇ થાઓ સુખી. ૮૩
ગુણવંતના ગુણ ગ્રહવા ભાઇ, પ્રમોદ અરથ તો એહવો સહી;
કરૂણા બોલ ન કરજ્યો સુદ્ધ, દીન ઉપરિ ઉપગારજ શુદ્ધ. ૮૪
કરૂર કર્મ તણા કરણહાર, શ્રીદેવ ગુરૂના નિંદન હાર;
તેહનઇ ઉવેખી મુંકવા, તે નરસાંભ્રી મધ્યમ હવા. ૮૫
એણીપરિ આરાધઈ જીનધર્મ, તે નર ધોઇ આઠઇ કર્મ;
સુંણીવચનહરખ્યો મનમાંહિં, વિવિધ પુણ્ય કરઇ નૃપ તિહાં. ૮૬
સાત ખેત્ર નૃપ પોષઇ સહી, ચઉદસહઇ ભુવન કરઈ ગહગહી;
જન્મ દિક્ષા જ્ઞાંન નિર્વાણ, તિહાં પ્રાસાદ કરઇ નૃપ જાંણ. ૮૭
જીર્ણ પ્રાસાદ તણી કરઈ સાર, સોલસહસ જૂના ઉદ્ધાર;
સંપ્રતિ રાયતણી પરિ કરઇ, દેવલનાંમિ આતમ ઉધ્ધરઇ. ૮૮
પંચવિસંતી ઉંચો ઘસ્યો, નેમિ પ્રાસાદ કરઇ ઉલસ્યો;
નીલરત્નમઇ માંહિં બિંબ, થાપી રોપ્યો કીર્ત્તિ થંભ. ૮૯
બિહુત્તરિ જીનાલું ફિરતું કરઇ, તિહુયણ વિહારતસનામજ ધરઈ;
તારંગાનો દુર્ગ છઈ જીંહાં, એક પ્રાસાદ કરાવ્યો તિહાં. ૯૦
ચઉવીસ હાથ ઉંચોજ અચંભ, એકસોએક આંગુલનું બિંબ;
અજીતનાથ થાપ્યા ભગવંત, જસ મુખ દીઠઇ સુખ અનંત. ૯૧
આવી નૃપ ત્રંબાવતી માંહિં, હેમાચાર્ય દીક્ષા જીહાં;
અલંગ વસહી પોલિ વિશેષ, વીર પ્રાસાદ કર્યો તિહાં એક. ૯૨
રત્નબિંબ તિહાં થાપી સાર, હેમપાદુકા (ત્યાં) કરઇ અપાર;
પુસ્તગ તણો કરઇ ભંડાર, કીધું રાય સફલ અવતાર. ૯૩
ત્રિહસઠિ શિલાકા પુરૂષ પવિત્ર, નિત સાંભલવા કરઇ ચરિત્ર;
ગ્રંથ સંખ્યા સહસ ૧૦બત્રીસ, સોવન અક્ષર લિખાંવઇ ઇસ. ૯૪

તે પોથી ગજ મસ્તગિ ધરી, બિહુત્તરિ સામંત આગલિ ધરી;
સંઘ ચતુર્વિધસ્યું પરવરી, સુણઇ સાસ્ત્ર મનિ ચોખું કરી. ૯૫
અગ્યાર અંગ નઇ બાર ઉપાંગ, સોવન અક્ષર લિખાવઇ ચંગ;
યોગ શાસ્ત્રના બાર પ્રકાસ, વીસ વીતરાગ તવનના ખાસ. ૯૬
બત્રીસ પ્રકાસ સોવનમઇ કરી, ભૂપઈ પોથી હાથેં ધરી;
નિત્ય ગુણવા ભૂપિં નિરધાર, આલસ નહીં નર એક લગાર. ૯૭
સોવન કમલ નિત્ય હાથેં ધરઈ, તેણઈ લેઇ ગુરની પૂજા કરઈ;
વરસઇ એકદા સંઘવી થાય, યાત્રા કરઈ પાટણનો રાય. ૯૮
લક્ષ ભોજી એક માસિં [1]કરઇ, સુકૃત ભંડાર તે પોતઇ ભરઇ,
શ્રાવક કોડિ તે સમકિત ધણી, વરસઇ ભગતિ કરઈ તેહતણી. ૯૯
વલી દુર્બલની ચિંતા કરઈ, વિવિધ સૂખડીઉરા ભરઈ;
સત્રાકાર મંડાવેં સાર, રાંધ્યાં કોરા આપઇ આહાર. ૧૦૦
પાખી આઠમનાં પારણાં, ઘરિઘરિ તેડાં જાય ઘણાં;
માંન મુહુત બહુ આદર કરી, તેડયા શ્રાવક ઘરિઘરિ ફિરી. ૧
આદર મુહુતઈ નર બહુ મિલઇ, મુહુતઇ માંનિ ધર્મેં ભલઈ;
મુહુતઈ ફોફલ મુહુતઈ પાંન, મુહુત વિના સું ભોજન દાંન. ૨
માંન મુહુત વિના દીઇ દાંન, તેહથી ન લહઇ મોક્ષ પ્રધાન;
આદર વિના દીઈ અભિનવ શેઠ, મોક્ષ પંથ નવિ પાંમ્યો નેઠ. ૩
મુહુત તણી જગિ મોટી વાત, શ્રેયાંસ ઘરિ આવ્યા આદિનાથ;
સાંહમો જઇ સરિનાંમી કરી, દેઇ દાંન તેણેં સદ્ગતિ વરી. ૪
નીચા નમણો એ દાનસાર, મોહોતે મુનિવર ઘૃત સોસાર;
દેઇ દાન તીર્થંકર થયો, તેહનો જસ જગ માંહિ રહ્યો. ૫
મોહોતે દાન દીઇ નર સાર, પામ્યો તીર્થંકર અવતાર;
વિનય કરી પ્રતિલાભ્યા વીર, ચંદનબાલા પાંમી તીર. ૬

૧ છત્રીસ.

મોટા માસખમણનો ધણી, આવ્યો સંગમના ઘરભણી;
હરખ્યો ઉઠી આપઈ ખીર, સાલિભદ્ર હુઓ સંગમ વીર. ૭
રંગિં વહુરાવઇ રથકાર, મરણ લહી લહ્યો સુર અવતાર;
તેણઇ કારણિ મમ ચૂકો રેખ, કિસ્યું દાંન જો નહી વિવેક. ૮
મૂરખિ દાંન દીઇ નર બહુ, વિવેક વિના વિણસાડઇ સહુ;
ઘરિ આવ્યા નવિ આદર કરઇ, વિનય વચન મુખિ નવિ ઉચરઇ. ૯
અભિમાંનિં વિણસાડઇ કાંમ, પાત્ર કુપાત્ર ન જાંણઈ નાંમ;
કુંણ તપીઓ કુંણ દાંની ગુણી, સરિખા ચંદન મુક્તાપણિ. ૧૦
અંતર નહી તેહનઇ મનિ રેખ, કરતા ભક્તિ પણિ નહીજ વિવેક;
કુંણ આવ્યો કુંણ નાવ્યો ભઇ, દેઈ નુંહતરં વિસારઈ સહી. ૧૧
વીસારઇ સઘલો સંતાપ, ખિણ ખિણ પ્રતિ બાંધઇ પાપ;
વયરતણું વલી કારણ હવું, મૂર્ખ વીસારઇ તેડવું. ૧૨
પહેલો મૂરિખ પરધન હરઇ, બીજો તે પરનિંદા કરઈ;
ત્રિજો કલહ લગાવઇ ઘણો, ચઉથઉ પરદ્રૂપી અવગુણો. ૧૩
પાંચમો વંચઇ માય નઇ બાપ, વિશ્વાસઘાતિ મોટું પાપ;
ઋષભ કહઇ તે મુરિખ હવા, દેઈ નુતરં નાવઇ તેડવા. ૧૪

દુહા.

મૂરિખ નાવઇ તેડવા, ન કરે પૂરવ વિચાર;
શ્રેણિક સરિખો રાજીયો, બહુપરિ થયો ખુઆર. ૧૫

ઢાલ.

રાગ—રામગિરિ—પાટ કુશલની પૂજ પરપંઇ—એ દેશી.

નૃપ સુમંગલ વનિ સંચરીયો, તાપસ તિહાં નુતરીઓ;
ઘરિ આવી નિજકામિં રે લાગો, પરિવ્રાજક વિસરીઓ.
હોરાજન મૂરિખપણું તુઝ મોટો, નર નુતરીઉ નવિ તેડયો;
બાંધ્યો પાતિગ પોટો, હો રાજન.—એ આંકણી. ૧૬

તાપસ તાંમ તિહાં સમતા આંણી, વારી રાખ્યો પ્રાણી;
બીજુ માસખમણ તિહાં પચ્ચખ્યું, તપની વૃદ્ધિ તે જાંણી—હો. ૧૭

સાંઝઇં ભૂપતિ નઇં સાંભરીયું, સહી તાપસ વીસરીઓ;
ધ્યાયો નૃપ જઇ પાય ખમવાઇં, વિનય વિવેક બહુ કરીઉ—હો. ૧૮

મુઝ અવગુણ હઇડિં મમ ધરો, સ્વાંમી ઘરિ પધારો;
તાપસ કહઇ તપની વૃદ્ધિ કીધી, માસિં પારણું મોરે—હો. ૧૯

તવ ભૂપતિ કહઇં સાંભલિ સ્વાંમિ, તુહ્મો છો શુભગતિ ગાંમી;
હવઇં તુહ્મ પારણું મુઝ ઘરિ હોસ્યઇં, નુંતરૂં હું સરિનાંમી—હો. ૨૦

માસખમણ પારણ દિન જીહારઇં, તાપસ વીસર્યો તિહારઇં;
ત્રીજું માસખમણ તેણઇ પચ્ચખ્યું, તપની વૃદ્ધિ હુઇ માહરઇ—હો. ૨૧

ભોંજન કાલ વોલી જવ જાઈ, તવ સાંભરીયું રાય;
પશ્ચાતાપ કરઇ નૃપ લાજઇં, પણિ અતુહાંણો ધાઇ—હો. ૨૨

સ્વાંમી હું સબલો અપરાધી, તાહરી ખબરી ન લીધી;
આગઇં મઇં અન્યા બહુ કીધો, પાપ ગયું મુને વાધી—હો. ૨૩

સ્વાંમી હું સિતલ જીમ પાંણી, વાંણી અમીઅ સમાંણી;
હવઇં મુઝ મંદિર વેગ પધારો, તપકરી કાય કોમલાંણી—હો. ૨૪

તાપસ કહઇ ત્રિવિધિં કરી લીધું, માસખમણ મઈં ત્રીજું
તુંહ્મ પારણું મુઝ ઘરિ કરવું, સું કહીઇં તુમ બીજું—હો. ૨૫

અસું કહી નૃપ નગરિ પોહોતો, પારણ વેલા સૂતો,
તવ તાપસ ધમધમીઓ ક્રોધઇં, એ નહી ક્ષત્રી પૂતો—હો. ૨૬

તવ તાપસ હુઓ સબલ કષાઈ, નૃપ કરઇ મુઝસું ઠગાઇ;
જો માહરા તપનું ફલ હુઈ, તો નૃપને દુખદાઈ—હો. ૨૭

ઈમ નીઆણું કીધું જીહારઇં, રાજન આવ્યો તિહારઇં;
સ્વામી તુહ્મ મ શ્રાપો મુઝનઇ, ભોજન કરો ઘરિ માહરઇ—હો. ૨૮

તાપસ કહઇ મમ બોલીસ બાલી, નહીંતરી નાંગીસ બાલી;
મંઇ તુઝ ઉપરિ કીધું નિગાણું, નૃપ રહઇજે સંભાલી—હો. ૨૯
સુંણીવચનભૂપતિ ઘરિ વલીઓ, અતિ મનમાં કલકલીઓ—હો.
કાલે રાય તાપસ મૃત્યુ પાંમ્યો, દેવ તણો ભવ ફલીઓ—હો. ૩૦
ભૂપતિ જવ શ્રેણિક નૃપ થાય, તાપસ હુઓ કોણી રાય;
રાણીચિલણાંકુંખિંઅવતરીઓ, પૂર્વ પાપ પસાય—હો. ૩૧
ઉદરિં બાલ વધ્યો નર જીહારેં, ડોહલો ઉપનો તિહારેં
નિજ ભરતાર હઇઆની માટી, ખાધી જોઇઇ માહરઇ—હો. ૩૨

દુહા.

ચિલણા કુંખિ અવતર્યો, શ્રેણિક તણઇ સંયોગ;
રૂતિવંતી અબલા જસેં, તવ વિલસંતિ ભોગ. ૩૩
ભોગ વિચાર વિવરી કહું, કહું તે ગર્ભ વિચાર;
રૂતિવંતી અબલા તણો, કહઇ સઈ કવિય વિચાર. ૩૪

ઢાલ.

રાગ—ગોડી—એણીપરિં રાજ કરંત—એ દેશી.

જે રતિવંતી નારિરે, એતાં પરિહરઈ;
બીજઈ વસ્ત્રેં અડકઇ નહીં એ. ૩૫
હીંડઇ નહીં તે નારીરે, સંધ્યા રાતિ સમય;
નક્ષત્ર માલા નવિ જૂઇ એ. ૩૬
શાત ન કરે આહારરે, પુફ તે પરિહરઈ,
આંખ્યે અંજન નવિ કરઇ એ, ૩૭
વલી વિલેપણ વારિરે, દંત ધાવન નહીં;
સ્નાન શુદ્ધ તેહનઇ એ. ૩૮
ન કરઇ પુષ્ટો આહારરે, દર્પણ નવિ નરખઈ;
ધાતુને પાત્રઇ નવિ જમઇ એ. ૩૯

માટી કાષ્ટ પાષાણુરે, ભોજન તેહનાં;
ભોજન સોય તેહમાં કરઇ એ. ૪૦
ચઉથય દિન એકાંતરે, સ્નાંન મંજન કરઈ;
અવર પુરૂષ નઇં નવિ જૂઇ એ. ૪૧
સુંદર કરી સિણુગારરે, નિજનર નિરખતી;
ગર્ભ અનોપમ ઉપજઇ એ. ૪૨
સોલ દિવસનો કાલરે, સ્ત્રી રહઇ રતીવંતી;
પછઈ ગર્ભ ન ઉપજઇ એ. ૪૩
ચઉથઈ વાસર ગર્ભરે, જે પણુ ઉપજે;
અશુભ અલ્પ તસ આઉખું એ. ૪૪
ષષ્ટ અઠમ દશ બારરે, ચઉદસ સોલમઇં;
બાલ અનોપમ ઉપજે એ. ૪૫
પોહોર પછી મધ્ય માંહિરે, ભોગ ભજઈ સહી;
સમ દિવસઈ સુત ઉપજઇ એ. ૪૬
વિશમ દિન એકી જાંણીરે, ભોગ તવ નવિ ભજઇ;
વીર્યઇં પુત્રી ઉપજઇ એ. ૪૭
દિવસ નહી સંભોગરે, ગર્ભ નબલો હોઇ;
મારગ પણિ તેહનો નહી એ. ૪૮
સ્ત્રી રતિવંતી જાંણીરે, બાર વરસ પછી;
પ્રસવેં પંચાવન લગાઇ એ. ૪૯
સોલ વરસની નારીરે, પુરૂષ પંચવીસનો;
તેહનો સુત સુંદર હુઇ એ. ૫૦
નાસિક જીમણી જાંણીરે, વહઇંતી જવ હુઇ;
ભોગઈ સુત સુંદર હુઇ એ. ૫૧

તાપસ કહઇ મમ ઓલીસ આલી, નારદતિરી નાંખાસ આલી;
મંઇ તુઝ ઉપરિ કીધું નિઆણું, નૃપ ગુણકેર સંભાલી—હો. ૨૯
સુંણીવચનભૂપતિ ધરિ વલીઓ, આનિ મનમાં કલકલીઓ—હો.
કાલે રાય તાપસ મૃત્યુ પાંમ્યો, દેવ તણો ભવ ફલીઓ—હો. ૩૦
ભૂપતિ જીવ શ્રેણિક નૃપ થાય, તાપસ હુઉ કોણી રાય;
રાણીચિલણાંકુંખિંઅવતરીઓ, પૂર્વ પાપ પસાય—હો. ૩૧
ઉદરિં બાલ વધ્યો નર જીહાંરિં, ડોહલો ઉપનો તિહાંરિં
નિજ ભરતાર હઇઆની માટી, ખાધી જોઇઇ માહરઇ—હો. ૩૨

દુહા.

ચિલણા કુંખિ અવતર્યો, શ્રેણિક તણઇ સંયોગ;
રતિવંતી અબલા જસેં, તવ વિલસંતિ ભોગ. ૩૩
ભોગ વિચાર વિવરી કહું, કહું ને ગર્ભ વિચાર;
રતિવંતી અબલા તણો, કહઇ સહી કવિય વિચાર. ૩૪

ઢાલ.

રાગ—ગોડી—એણીપરિં રાજ કરંત—એ દેશી.

જે રતિવંતી નારિરે, એતાં પરિહરઈ;
બીજઇ વસ્ત્રેં અડકઇ નહીં એ. ૩૫
હીંડઇ નહીં તે નારીરે, સંધ્યા રાતિ સમય;
નક્ષત્ર માલા નવિ જોઇ એ. ૩૬
રાત ન કરે આહારરે, પુષ્પ તે પરિહરઈ,
આંખ્યે અંજન નવિ કરઇ એ, ૩૭
વલી વિલેપણ વારિરે, દંત ધાવન નહીં;
સ્નાન શુદ્ધ તેહનઇ એ. ૩૮
ન કરઇ પુષ્ટો આહારરે, દર્પણ નવિ નરખઈ;
ધાતુને પાત્રઇ નવિ જમઇ એ. ૩૯

માટી કાષ્ટ પાષાણરે, ભોજન તેહનાં;
ભોજન સોય તેહમાં કરઇ એ. ૪૦

ચઉથય દિન એકાંતરે, સ્નાંન મંજન કરઈ;
અવર પુરૂપ નઇ નવિ જૂઇ એ. ૪૧

સુંદર કરી સિણગારરે, નિજનર નિરખતી;
ગર્ભ અનોપમ ઉપજઇ એ. ૪૨

સોલ દિવસનો કાલરે, સ્ત્રી રહઇ રતીવંતી;
પછઈ ગર્ભ ન ઉપજઇ એ. ૪૩

ચઉથઈ વાસર ગર્ભરે, જે પણ ઉપજે;
અશુભ અલ્પ તસ આઉખું એ. ૪૪

ષષ્ટ અઠમ દશ બારરે, ચઉદસ સોલમઇ;
બાલ અનોપમ ઉપજે એ. ૪૫

પોહોર પછી મંધ્ય માંહિરે, ભોગ ભજઈ સહી;
સમ દિવસઈ સુત ઉપજઇ એ. ૪૬

વિષમ દિન એકી જાંણીરે, ભોગ તવ નવિ ભજઇ;
વીર્યઇ પુત્રી ઉપજઇ એ. ૪૭

દિવસ નહી સંભોગરે, ગર્ભ નબલો હોઇ;
મારગ પણિ તેહનો નહી એ. ૪૮

સ્ત્રી રતિવંતી જાંણીરે, બાર વરસ પછી;
પ્રસવે પંચાવન લગાઇ એ. ૪૯

સોલ વરસની નારીરે, પુરૂષ પંચવીસનો;
તેહનો સુત સુંદર હુઇ એ. ૫૦

નાસિક જીમણી જાંણીરે, વહઈતી જવ હુઇ;
ભોગઈ સુત સુંદર હુઇ એ. ૫૧

ટાલો ભોગ વિલાસરે, નક્ષત્ર જાય રેવતી;
બાલ જનમ મૂલિં મહુર્ગં એ. ૫૨
નરનું વીર્ય વિશેષરે, તો સુત ઉપજઈ;
રગત ઘણાઇ પુત્રી કહી એ. ૫૩
સોણિત શુક્ર સમ ભાગીરે, તેહથી નીપજઇ;
બાલ નપુંસક ઉપજઇ એ. ૫૪

દુહા.

બાલ નપુંશક ઉપજઇ, શોણિત શુક્ર સમ ભાગિ;
ગર્ભ વિચાર શ્રવણે સુંણી, આંણ્યો મનિ વયરાગ. ૫૫

ચઉપઇ.

ગર્ભ તણો વલી કહું વિચાર, ઉપજવાનો ઠામ અસાર;
શોણિત શુક્ર તણઇં સંયોગ, ઉદરિં ઉપનો કરતઇ ભોગ. ૫૬
રગત માંસ અનેં અંધકાર, ગર્ભ તણઇં રેહવાનો ઠાર;
પાપિં પડીઉ પરવસિં જંત, આતમ ભોગવઇં દુખ અનંત. ૫૭
કલીલ દિવસ સાતમે થયો, સાતે બુદબુદ થઇનઇ રહ્યો;
મંસ પિંડ મહીનઇ બંધાય, પલ પોણા પાકે જનરાય. ૫૮
બીજઇં માસિ પેસી જેવડો, ત્રીજઈ માસિં કાંઇક કહયો વડો;
માય[1] ધરે મન ડોહલા જસ્યા, દુખઇં જીવ ઉપના હુઈ તસ્યા. ૫૯
ચઉથઇ માસિ બાલિક વિસ્તરે, માય તણા અંગ મોટાં કરેં;
ડાબઇં સ્ત્રી જીમણઇ નર જોઇ, વચિં વસઈ કલીબહુઇ જોઇ. ૬૦
પાંચમઇં પાંચ અંકુરા જોય, બીઇ પગના બીઇ કરના હોઇ;
મસ્તગ તણો અંકુરો એક, તેણેં થાનિક નહી કીસ્યો વિવેક. ૬૧
પ્રાંણી પીત્ત અને લોહી ધરઇ, દિન દિન કાયા પોઢી કરઇ,
કર્મ સંયોગે તે તિહાંથી મરઇં, કોય જીવ નરગિં અવતરઈ. ૬૨

---

૧ હોઇ. એ.

સતમ માસિં પેસી પાંચસઈં, સિરા નાડી હોઇ સાતસઈં,
નવસઈં નાડી તે ધમણી કરઈં, અઉઠ કોડિ રોમરાય વિસ્તરઈં. ૬૩

સર્વ શરીર પુરૂં હોઈ તસ્યઈં, માસ આઠમો [1]થાઈ જસ્યઈં,
ઉંધઈં માથઈં ઉદરિં રહિં, નરગતણા દુખ તિહાંપણિ સહઇ. ૬૪

અઉઠ ક્રોડિ સોય તાતી કરીઇ, સુર વિંધઈં બહુ પ્રાક્રમ કરી;
આઠ ગણું દુખ તેહથી હોઇ, ગર્ભ તણી વેદન સહુ કોય. ૬૫

મા સુખિણી તો તુઝ સુખ હોય, મા પોઢઈ તો બાલક સોય;
એણીપરિં જીવઉદરમાંહિ રહઈં, પરવસિ પડીઓ કોહનઈં કહઇ. ૬૬

નવ મહીના દિન સાઢાં સાત, માત ઉદરિં તું રહ્યાં અનાથ;
તિહાં મલમૂત્રમાંહિં તું વસ્યો, નારક નરગમાંહિં હોઇ જીસ્યો. ૬૭

કોઇક કર્મ વિકટનો ધણી, ગર્ભમાંહિં થોઇરે વણી;
એકિં ડીલે બઇ ભવ કરઈં, ચોવીસ વરસ ઉદરમાંહિં ફિરઇ. ૬૮

જઘન્યતો અંતર મૂહરત સાર, ભવસ્થિતિ ભાખ્યાં વરસ બાર,
કાય સ્થિતિ વરસ રહઇચોવીસ, માંનવ ગર્ભની સ્થિતિ કહીઇસ, ૬૯

તીર્થંચ ગર્ભ એચારજ કહઇ, જઘન્યતો અંતર મૂહુરત રહઇ;
ઉતકૃષ્ટુંતો વરસ રહઇ આઠ, પસૂઈં લહિં બંધનથી વાટ. ૭૦

મેઘ તણો ગર્ભ કેતો રહઇ, જઘન્યતો અંતર મૂહુરત કહઇ;
ઉત્કૃષ્ટુંતો રહઈં ષટ્ માસ, દોહિલો કહઇ ગર્ભાવાસ. ૭૧

તે માટઈં કહો તત્વ વિચાર, જન્મતણું દુખ અછઈ અપાર.
ઉદર થકી વેદન સોગુણી, અથવા સહસ્સગુણી પણિ સુંણી; ૭૨

કોડી ગુણી ઝાઝેરી જોય, જણતાં વેદન ભાખી સોય.
ઘણા જીવ પ્રસવતાં મરઇ, જન્મ તણા દુખ સહુમાં સિરઈં; ૭૩

કોયક જીવનિં કર્મ અનંત, પાપી કાઢયા દીસઇ જંત;
કોયક ગલઈ છઇ ગર્ભ થકી, ભમતાં જીવ હુઆ ઇમ દુખી. ૭૪

1 એસે.

એહવાં ગર્ભ તણાં દુખ જાંણી, ઉત્તમ નર ચેત્યા નિર્વાંણી;
જંબૂ કુંમરધરિં આઠે નારિ, પરણી તે ન રહ્યા સંસારિ. ૭૫
નેમિનાથ નવિ પરણ્યા નારિ, ગર્ભ તણાં દુખ કહ્યાં અપાર;
દેખી ચેત્યો મેઘ કુમાર, આઠ નારિ અંતે તજી ઉદાર. ૭૬
ગયસુકુમાર ઢંઢણ કુમાર, શાલિભદ્ર ધનો અણગાર;
ચિહું ગતિનાં દુખ ચિંતી કરી, છંડી ભોગ જેણે દીક્ષા વરી. ૭૭
સહસ્સ નારી મુંકઇ હનુંમત, રામચંદ્ર સરિખા ગુણવંત;
નંદિષેણ સરિખા નર જેહ, પંચ સત્યા સ્ત્રી છંડઇ તેહ. ૭૮
સનતકુમાર મન રાખઇ ઠારિ, ચોસઠ સહસ્સ જેણઇ મુંકી નારિ;
અધિકો તે અવંતિ સુકુમાલ, બત્રીસ નારી મુંકી સમકાલ. ૭૯
ઇંદ્રજીત બિભીષણ રાય, છંડી ભોગ તે મુગતિં જાય;
રાવણ લખમણ વિષય ભમઇ, મરી હોય તે દુરગતિ ભમઇ. ૮૦
ભમતાં યોની લહઇ નવનવી, તાપસનિ માનવગતિ હવી;
ચિલણા કુખઇ લીધો અવતાર, દિનદિન વાધઇ ગર્ભ અપાર. ૮૧
ત્રિણ માસ ઉદરિ હુઆજાંમ, ડોહોલો ઉપનો અબલા તાંમ;
શ્રેણિકના હિઆનું માંસ, ખાતાં પોહોચઇ મનની આસ. ૮૨
ચિલ્લણાઅતિદુખ્ખલહુઇજસ્યઇ, અભય કુંમાર તેડયો તસ્યઇં;
વિનય કરી કહઇ શ્રેણીકરાય, વેગઇ દુખ ભંજો તુમ માય. ૮૩
અભય કુમાર બુદ્ધિનો ભંડાર, મંસ અણાવ્યું તેણીવાર;
ભૂપતિ હિઇંઇ બાંધ્યું તેહ, તેડી ચિલ્લણા રાંણી તેહ. ૮૪
છુરીકા એક દીધી કરમાંહિં, કાપી ખાવા લાગી ત્યાંહિં;
નિજમનિ ડોહલો પુરો કરી, સુત જન્મ્યો અતિરૂપહ સિરી. ૮૫
અશોકચંદ્ર દીધું તસ નામ, ચિલણા પુત્ર નખાવઇ તાંમ;
શ્રેણીકે દીઠો તેણીવાર, લીધો અશોકચંદ્ર કુંમાર. ૮૬

આવીંરાય રાણીનેં કહઈ, સુત નાખંતાં કરકિમ વહઇ;
ચિલ્લણા કહઈનહીપુત્ર એસાર, ડોહલો ઉપનો અતિહી અસાર. ૮૭

જનમ જાતિ ન મુંકે જેહ, સહી નરવેદી નહુઇ તેહ;
આગલિ અન્નજીમઈ કિમભાખ, પહઈલઇ કોલીએ આવી માખ. ૮૮
કહુઓ કનક બીજ અંકૂર, વાવ્યો મીઠો નહીં ધતુર;
ઉપજતો પાવક બાલતો, કિમ સિતલ હોસ્યઇં વાધતો. ૮૯

તિમ એ પુત્ર કપુત્ર વિચારિ, જેણઇ દુખ દીધું ઉદર મઝારિ;
આગલિ સુખ સુંદીઇ ભૂપાલ, તેણઇ કારણિ મિં નાખ્યો બાલ. ૯૦

રાજા કહઈ મમ બોલિં અસાર, ઉગતો તૂરો [૧]સહઇકાર;
પૂર્ણ ફલ્યો તવ મિંઠો હોય, સુત સહઇકાર સરિખો જોય. ૯૧
ઇસ્યું કહી પાલઇ ભૂપાલ, ખિણખિણ રૂઇ સુત સુકુમાલ;
કુકડઇ હાથિ ડસીઓ વલી, તેણિં પાકી સુતની આંગલી. ૯૨
ઓષધ ભેષજ કરઇ અનેક, પણિ તે રોતો ન રહઈ રેખ;
મોટું મોહકર્મ જગિ વલી, શ્રેણિક મુખમોં લિઈ અંગુલી. ૯૩
અનુક્રમિં સુત્ત વેદન ગઇ, દિનદિન સુત વાધઈ પણિ સહી;
યોવનવય આવ્યો તે જસ્યઈ, રાજસુતા પરણાવી તસ્યઈ. ૯૪

કુકડઇ અંગુલી કરડી જેણ, કોણી નામ ધરાવ્યું તેણ;
રાજમદેં તે માતો ફિરે, હિઇ વિચાર તે અવલો કરે. ૯૫

વૃદ્ધ કાલ હુઓ મુઝતાત, રાજ્ય તજ્યાની ન કરઈ વાત;
હું લોઢો સુત મોટા બહુ, રાજ્ય ઋદ્ધિ તે લેસ્યેં સહુ. ૯૬
કોણી કુપુત્ર વિચારઈ આપ, એ મુઝ રાજ્ય ન આપઈ બાપ;
એક દિવસ છોછેં છલ લહી, શ્રેણીકરાયનઇં બાંધ્યો સહી, ૯૭

લેઈ ઘાલ્યો કઠપંજરમાંહિં, નાડિ પાંચસઈ મારઇ ત્યાંહિ;
લીધું રાજ્યતણું ધરસૂત્ર, જગમાંહિં કોણી હુઓ કપુત્ર. ૮૯

૧. આંબો.

દુસ્યાપુત્ર ધરિ જન્મયા થકી, જેનર વાંઝીયા તે બહુ સુખી;
કુપુત્ર ભુંડા સિરિ ધિક્કાર, જે સુત કરઇ પિતાનઇં પ્રહાર. ૯૯

દુસ્યાપુત્ર જનમ્યાસ્યઇં કાજ્જિં, એકવીસ કુલની ખોઈ લાજ;
તસ જીવ્યાથી મરણ સનાથ, જે પાપી દુખ દેતો તાત. ૧૦૦

દુખદાઇ કોણી કહઇવાય, એકદીન ભોજન કરતો રાય;
લઘુશંકા નિજ બાલિક કરઈ, ભોજન થાલ તિહા છાંટઇં ભરઈ. ૧

બાલક ચરિત્ર તે દેખી કરી, જીમઇરાય બહુ હરખજ ધરી;
તવ બોલી પોતાની માય, સાંભલિ સુત કહુ પૂરવ કથાય. ૨

તું મુઝ ઉદરિં આવ્યો જસ્યઈ, ધણીમાંસનો ડોહલો હુઓ તસ્યઇં;
જવ જનમ્યો તવ હિઇવિચારી, મિં નાંખ્યો તુઝને ધરબારિ. ૩

તુઝને દેખઇ તાહરો તાત, મંદિરમાં લેઇ આવ્યો નાથ;
મુઝનેં બહુપરિ ઠપકો દીઓ, તુઝને પ્રેમકરી પાલીઓ. ૪

તુઝ ઉકરડઇ નાંખ્યો જ્યાંહિં, કુકડો અંગુલિ કરડે ત્યાંહિં;
તે પાકીનઈ પરૂ વહઇં, ધરઇં તાતમુખિ રોતો રહઇં. ૫

સ્વાંમીનઈં મનિ સુગ ન થાય, ઈમ ઉછેર્યો કોણીરાય;
દેખી નિજ સુતનું માતરૂં. તું હરખઇ તો હુંસ્યું કરૂં, ૬

માત વચનઈંમ સુંણી અપાર, કહઈ મુઝ જીવિતસિરિં ધિક્કાર;
એણીપરિ મુઝ ઉછેર્યો આપ, તે કઠપંજરિ ઘાલ્યો બાપ. ૭

પરૂભરી ચાટી આંગુલી, નેહને નામી મારૂં વલી;
સહી હું દુરગતિનો ભજનાર, અધમ યોનિ હોસ્યઇ અવતાર. ૮

હું પાપી હું જગમાંહિં દુષ્ટ, શ્રેણિક તાતને દીધું કષ્ટ;
ખિત્રી કુલની ખોઈ લાજ, સહી ધિક્કાર પડો મુઝરાજ. ૯

રાજઋદ્ધિ સહુ એહની સહી, ઉઠ્યો રાય આસુંમુખિં કહી;
લેઇ કોહારનેં ચાલ્યો વહી, ભાંજી પંજર કાઢું જઇ. ૧૦

શ્રેણિકરાય દિન પહિલો જસેં, પૂરવ મિત્ર એક તેડયો તસેં;
કર્મકથા તસ માંડી કહી, નાડી મારં ખમાઇ નહી. ૧૧
તેણઇં વિષ આણીદીઇ પ્રધાન, જાંણ્યું તે દીઉં જીવિતદાંન,
રાયતણું દુખ હઇડઇં ધરી, તાલવિખ હિઉં છાંનું કરી. ૧૨
જવકોણી દીઠો આવતો, તવ શ્રેણિક હઇઇં ધ્રુજતો;
એ સહી મુઝ મારે કોઠાર, ખમ્યો ન જાઇ એવડો પ્રહાર. ૧૩
તેણઇંકારિણિ શ્રેણિક નૃપ તિહાં, તાલવિખ દીધું મુખમાંહિં;
મગધદેશ નૃપ મરણિં ગયો, પહિલી નરગિ નારકી થયો. ૧૪
ભૂપતિ પંજર ભાંગી કરી, શ્રેણિક તાત કાઢયો કરિધરી;
બોલાવ્યો નવિ બોલિં જસેં, કોણીરાય દુખ ધરતો તસેં. ૧૫
પશ્ચાત્તાપ કરઇ નૃપ આપ, પિતા હણ્યાનું મોટું પાપ;
મિં કીધું મોટું કુકર્મ, ક્ષત્રીય કુલનો ખોયો ધર્મ. ૧૬
અસ્યું કહઇં રોઇ દુખ ધરઇં, શ્રેણિકરાય નર મૂઓ સિરેં;
સુંણી દ્રષ્ટાંત વિચારો ખરું, કારણ તે તાપસ નોતરું; ૧૭
તેણેંકારણઇ પૃથ્વીનો રાય. વિવેક નચૂકઇ એકું હાહિં;
વિનય ઘણો બહુ આદર કરી, તેડ્યા સાંહમી ધરિધરિ ફિરી. ૧૮
વલી દુર્બલની ચિંતા કરઇં, ભૂખ્યો કોઈ ન જાઇ સિરઇં,
શત્રુકાર મડાવઇં સાર, રાંધ્યો કોરો આપઇ આહાર. ૧૯

દુહા.

આહાર અન્ન આંપઇ સહી, ભૂખ્યો કોઇ ન જાઈ;
પૂરોધર્મ આરાધતાં, ચ્યાર નાંમ નૃપ થાય. ૨૦

ચઉપઇ.

વિચારચતુરમુંખિ પહેલું નાંમ, રાજઋષિ બીજું અભિરાંમ;
જીવિતાદાનિં નૃપ બિરૂદ વહઇં, જીમૂતવાહન સહુકો કહઇ. ૨૧

એવડું બિરૂદ લહઇનૃપ જસેં, ઘણા દિવસ ચોલી ગયા તસેં;
બાહડદે અંબડદે જેહ, કાલઈ સર્ગ પહુતા તેહ. ૨૨
ત્રિહું બોલઇ હુઓનૃપ વૃદ્ધ, તપ તેજેં નેં વયેં પ્રસિદ્ધ;
ચિંતાતુર હુઓ નરનાથ, શ્રીગુરૂનેં કહઈ સુંણો મુઝ વાત, ૨૩
પુણ્યઈં તુઝસરિખો ગુરૂ લહ્યો, પણિં મુઝકર્મેં સુતનવિ થયો;
તેણેં ચિંતા અતિહુઇ આજ, કહો સ્વાંમી કુંણ ભુગતા રાજ. ૨૪
શ્રીગુરૂ વચન કહઈ મુખિભલ્લ, પુત્રીનો સુત પ્રતાપમલ્લ;
રાજયોગિ દીસેં છઈ તેહ, જેહસ્યૂં તાહરેં સબલ સ્નેહ ૨૫
અસી વાત મુખિ હેમેં કહી, બાલચંદ્ર ચેલેં તે લહી;
અજયપાલનિં જઇ કહઇ તેહ, કુમારપાલ ભત્રીજો જેહ. ૨૬
બેહું થયા તિહાં એકઈ ચિત્ત, ગછભેદ તવ થયો અત્યંત;
હેમપખિં હુઓ રામચંદ્ર, અજયપાલ પખિં બાલચંદ્ર. ૨૭
દિનદિન વયર વધતું જાય, બાલચંદ્ર ડંસિ મનમાંહિં;
છલ જૂંઈ મુખિં કડૂઆ લવેં, ગુરૂઉપરિ ભૂંડું ચિંતવેં. ૨૮
ભાંગ્યું મન ગુરૂચેલા તણું, શ્રાવક વ્યગ્ર થયા અતિઘણું;
સંપ વિના ગચ્છકિમચાલસ્યેં, જીહાંસંપ તિહાં શ્રેય થાયસેં. ૨૯
સંપ વિના એ સ્યું ઘરહાટ, સંપવિના નવિ શોભઇ વાટ;
સંપવિના નવિ ચાલઈં રાજી, સંપ વિના વિણસઈ શુભ કાજી. ૩૦
સંપ વિના સ્યો બંધવતાત, સંપવિના સી ભગિની માત;
સંપ વિનાનો સ્યો ગુરૂશિષ્ય, ખિણખિણ પાતગ બંધઇ લક્ષ્ય. ૩૧
જો સંપ નહીં કૌરવ પાંડવ, તો તેહનાં કુલનાં ખય હવા;
રાવણ દ્રંદ બિભીષણ સાથિં, ખોયું રાજ્ય ગઇ લંકા હાથિં. ૩૨
કોણી હલ્લવિહલ્લ સ્યું વિઢઇ, જીમ કંસો ગોવિંદનઇં નડઈં;
સંપવિના શ્રેય નહોઇ કદા, ગુરૂચેલા ચડબડતા સદા. ૩૩

દુહા.

ગુરૂ ચેલો નીતિં ચડબડઈ, બેહુમાં ન્હાઠો નેહ;
બાલચંદ્ર છલ જોઅતો, શિષ્ય કુશિષ્ય હુઓ તેહ. ૩૪
આગિં શિષ્ય કુસિષ્ય બહુ, પેખો પંચ સઝાય;
ગર્ગાચાર્ય તણા દીખીઆ, અવગુણ બહુ તસમાંહિં. ૩૫
બોલાવ્યો બોલે નહીં, કહ્યું ન માંને કોય;
મધૂરે વચનેં માગતાં, ઝડકી ધાઇ સોય. ૩૬
ગુરૂ કહઉ ખપ પાંણી તણો, મુઝ પગિં દેવા કાપ;
શિષ્ય કહઇ સહી અત્યારમાં, પાંણી દીઈ તુહ્મ. બાપ. ૩૭
વલી વિનય કરી ગુરૂ કહઈ, લાવો રોટી ભાત;
વલતું શિષ્ય મુખિં ઈંમ ભણે, નિંત ખાધાની વાત. ૩૮
સઘલા શિષ્ય સરિખા સહી, ઢુંકો તે તેર હાથ;
ગુરૂ સાહમા બોલઇ ધસી, બઇલિ જસ્યા વિણનાથ. ૩૯
મિલ્યા કુશિષ્ય એ પંચ સંહે, જીમ પાપી ગોસાલ;
સ્વામી વીર જીણંદનેં, જેણેં કીધો પરજાલ. ૪૦
બાલચંદ તેહવો સહી, મિલીઓ પાપ પસાય;
હેમસૂરિંદ ગુરૂ જીવતાં, ગછ ભેદ બહુ થાય. ૪૧
છલ જૂઇ છાંનો ફિરઈ, બગધ્યાની મતિમંદ;
એણેં અવસરિતિહાં બોલીઓ, સ્વાંમી કુંમરનિરંદ. ૪૨

ઢાલ.

ચઉપઇ.

બોલ્યો સ્વામી કુંમરનિરંદ, વેગે તેડયો હેમસૂરિંદ;
યથા યોગિં પુણ્ય કીધું સહી, એક હુંસ મનમાંહિં રહી. ૪૩
મોટા બિંબ પ્રતિષ્ઠા કાજ, તેહની ઇચ્છા થઇ મુઝ આજ;
વેગિં સ્વામી પ્રતિષ્ઠો બિંબ, ધર્મ કાજ મ કરો વિલંબ. ૪૪

મુહુરત સાર ગ્રહી તવ ત્યાંહિં, ઉછવ માંડ્યો પાટણ માંહિં;
કનક રત્નમણિ રૂપા તણા, બિંબ ભરાવ્યા નૃપિં ઘણાં. ૪૫

પીતલ કાષ્ટ અને પાષાણ, કીધા બિંબ તે માન પ્રમાંણ;
બિંબ પ્રતિષ્ઠા કરતો સાર, કનક કોડિ વ્ય કરઇ અપાર. ૪૬

સંઘ ચતુર્વિધ જગમાં સાર, ભૂપતિ ભગતિ કરઈજ અપાર;
વેઢ મુદ્રિકા શાલૂ સાર, ચીર પટોલાં ન લહુ પાર. ૪૭

પાટ સાવટું નિં ઘાટડી, દીધઇ કમાય અનિં પાઘડી;
દાંનિં વરસઈ જીમ જલધાર, ભોજનભગતિ તિહાં કરઇ અપાર. ૪૮

એણીપરિં લખમીનો વ્યય કરે, મોટા મંડપ ઘાલ્યા સિરઇ;
દીપક તોરણ દીપઇ બહુ, ચિત્ર ચંદરૂઆ નિરખઇ સહુ. ૪૯

પવિત્ર પીઠિકા તિહાં ચોક કરી. જીન પ્રતિમા તે ઉપરિ ધરી;
સનાત્ર મહોછવ શ્રાવક કરઇ, સુકૃત ભંડાર તે પોતેં ભરઇ. ૫૦

અંજન વેલા મુહુર્ત જસેં, અઢાર આચારય બેઠા તસેં;
બાલચંદ્ર ઘડી ઉપરિ ઠવ્યો, અજયપાલ તિહાં આવી લવ્યો. ૫૧

બાલચંદ્રનેં પૂછ્યું અસ્યું, ઘડી ઉપરિ તુંમ બઇઠો કસ્યું;
ચેલો કહઇ જોઉ મુહુરત કાલ, જીમ જયકાર હોઇ વૃદ્ધ બાલ. ૫૨

જો હોઇ મુહુર્ત્તનો ભંગ, તો ખંડાઇ પ્રતિમા અંગ;
દુખ પાંમઈ નર કુમરનિરંદ, ચિરંજીવ નહીં હેમસૂરિંદ. ૫૩

અસ્યું વચન જવ ચેલે કહ્યું, અજયપાલ નવિ જાઇ સહ્યું;
બે કરજોડી બોલ્યો અસ્યું, બાલચંદ્ર વિમાસઇ કસ્યું, ૫૪

મુનિવર આજ કહ્યું મુઝમાંનિં, તુઝની થાપું હેમસમાનિં;
મુહુર્ત્ત ભંગ જો તું સહી કરઇ, કુમારપાલ તો વેગો મરઈ. ૫૫

સુંણી વચન તવ મતિઉંધીકરી, ત્યારિં બઇઠો ગુરૂથી ફરી;
હેમઇ પૂછ્યો મુહુરત કાલ, તવ તિહાં ખોટું બોલ્યો બાલ. ૫૬

સ્વામી મુહુર્ત્ત વેલા થઇ, અંજન હેમ કરે ગહઇગહી;
પ્રતિમા સકલ પ્રતિષ્ટ જસેં, ભીમ વાંણીઓ આવ્યો તસેં. ૫૭
હાથિં પ્રતિમા પીતલ તણી, ધાયો વેગેં નિજ ગુરૂ ભણી;
સ્વાંમી બિંબ પ્રતિષ્ઠા કરો, રોગ શોક જીમ જાઇ પરો. ૫૮
હેમસૂરિ બોલ્યા ગહગહી, શ્રાવક મુહુર્ત્ત વેલા ગઈ;
એણેં વચનેં ભીમો થયો દીન, ધીગ ધીગ માનવ હું પુનિં હીન. ૫૯
પૂણ્યે હીણો ખેતી કરઇં, બલદમરેં સુકવણું પડે;
પુણ્યહીણુ ભોજન શુભજીમઇં, કેં નજરઇં કેં પાછું વમઈ. ૬૦
નિકું પુણ્યહીણો નર સહી, મનની ઇચ્છા મનમાં રહી;
ભલા મનોરથ સહુને ગમેં, પુણ્ય વિના મનગાં સમેં. ૬૧

કવિત્ત.

મન જાંણઇં મયગલઇં ચઢું, હયવર પાય પરહું;
પોઢું પલંગ પાલખી, અમૃત આહારતો ભખું.
સ્ત્રી આવી લાગું કંઠિ, મોહોલિંમાહિં કરૂં વાસ;
ઉચ્ચ વસ્ત્ર તે અંગેં, ચંદન બાહરમાસ.
પૂણ્ય તો પોતેં નહી આતમ તો ઇચ્છઈ ઘણું;
કવિ ઋષભ કહઇકિંમ પામીઇ, ૧પુણ્યહિણુ પોતાતણું. ૬૨

કવિત્ત.

મન જાંણઇં મહીલા વરૂં, નરપતિ થઈ નવખંડિ;
સીસ છત્ર ચમરહ ચ્યાર, ચઢું તો ચંચલ સંઢિ.
કુસુંમ બોહોલા સિસિ, નાટક નીતિ નીરખી જઈ;
આય વંછિં અતિ ઘણો, સહદ વસ્તુ મોહલિ મેલિ જઇં
પુછી કાજ સહુકો કરઈ, મુરખ મન ચિંતિ ઘણું;
ભીમ કહેં કીંમ પામીઇં, પૂણ્ય નહીં પોતાતણું. ૬૩

---

૧ દત્તા નહિં.

દુહા.

પુણ્યવંતા નર તે સહી, મનોરથ [1]તસ ફલંત;
પુણ્યહીણ પ્રાહિં વલી, વાંચ્યાં તે ન મિલંત ૬૪
મનમાં ઈછા બહુ કરઈ, કરી ન શકે શુભ કાંમ;
સુપુરષ કાર્જ સઘલાં કરઈ, રાખે ગુણની માંમ. ૬૫
દાંન શીલ તપ ભાવનાં, કીધાં કાંચન બિંબ;
શ્રીજીન ભવન કરી ગયા, રહ્યા તે કીરતિ થંભ. ૬૬

કવિત્ત.

પ્રથમ પોઢા બિંબ, ભલઈ ભાવ ભરાવ્યાં;
ઉતુંગ ઉંચ્ચ પ્રાસાદ, જીન ઉછવ કાર્જ કરાવ્યાં;
સેત્રુંજગિરિ તિરથ જઈ, દાંન સુપાત્રહ દીનો;
દીન ખીન ઓલખી. અન્ન ઉવારી કીનો;
સત્ય શીલ તપ તપ્યો, પુણ્યશીલ પ્રભાવના;
ભીમ કહે નર તે સહી, બાકી વયરી ધાનના. ૬૭

દુહા.

ધાન તણાં વયરી સહી, ભીમ કહઈ મુખિં આપ;
સુકૃત સોય કીધું નહી, ઉદર ભર્યું કરી પાપ. ૬૮
મુનિવર મુખિં એ તું સુંણ્યું, જેહનું શ્રાવક નાંમ;
કર્મ યોગિં નિર્ધન હુઓ, તોહું કરઇ દો કાંમ. ૬૯
પ્રતિમા પીતલ કાષ્ટની, સોય અંગુષ્ટ પ્રમાંણ;
દેવલ સોય કર એકનુ, શ્રાવક સોય સુજાંણ. ૭૦
અસ્યું વચન શ્રવણે સુંણી, લીધી પ્રતિમા એક;
આવ્યો અંજન કારણિં, પણિ શિર ઉંધો લેખ. ૭૧

---

૧ તણ.

ચઉપઇ.

અસ્યાંવચન નર ભાખઇજસિં, ગુરૂનેં કરૂણા આવી તસેં;
દેખો શ્રાવકનો અતિરાગ, આલસ કર્યાનો નહિં લાગ. ૭૨
અસ્યું વિચારી હઇડા માંહિં, હેમે ચેલો તેડયો ત્યાંહિ;
મૂહુર્ત્ત છાયા છઇ કાંઇ છતી, બોલ્યો બાલચંદ્ર તવ યતિ. ૭૩
સ્વામી હવડાં મૂહુર્ત્ત સાર, કહતાં ચૂકો પહિલીવાર;
હેમેં નિરખી જોયું જસેં, ભદ્રા મુખિં મૂરત પડયું તસેં. ૭૪
હાથ ઘસઇ મુનિ બેઠાં ત્યાંહિં, ખિણુ ખેદ હુઓ મનમાંહિં;
દુસમન ચેલો મઇં નવિ લહ્યો, સાપ થઇ નઈ સાંમો રહ્યો. ૭૫
અગ્નીસાપ જલ સ્ત્રી હથીઆર, મ કરો ચોર તણો પતીઆર;
દુસમનથી બીહતો નવિ રહેં, તે દુખ જગમાં સઘલું લહે. ૭૬
દુસમન ચેલો માહરો જેહ, ધર્મ મિત્ર કરી જાંણ્યો તેહ;
વયરીનો આંણ્યો વિશ્વાસ, પાડયો મુઝ માંડી મૃગ પાસ. ૭૭
હું જગમાં મોટો નિરબુદ્ધ, માંજારીઅ ભલાવ્યું દુધ;
વન ભલાવ્યું જો વાંનરાં, તે માનવ જગિ મૂરખ ખરાં. ૭૮
હું મુરખનેં હું અજ્ઞાન, અંતકાલ મુઝ નાંઠી સાંન;
દુશમન તણઈ ભલાવ્યું કાંમ, લાહાલો ભખી મુખ કીધું સ્યામ. ૭૯
કેતુ એક દુસમન માંહિં કરૂં, ધર્મ કાજ હવઈ આદરૂં;
અવસ્ય ભાવિ પદારથ જેહ, દૈવે ટાલ્યો ન ટલિં તેહ. ૮૦
જીનવર જીવ દયા પ્રતિપાલ, સમો શરણિં બાલઈ ગોશાલ;
બ્રહ્મદત્ત નયણાં ગયાં નીકલી, અવસ્ય ભાવિ પદારથ વલી. ૮૧
નીચ કુલિં ગતિ જીનવર થઈ, વીર દેશના નિષ્ફલ ગઇ;
ચંદ સૂરજ મૂલગેજ વિમાંન, અવસ્ય ભાવિ પદારથ માંન. ૮૨
ચરમેંદ્રો હુઓ ખિણુખેદ, મલ્લી નાથ પામ્યા સ્ત્રી વેદ;
યુગલ નારકી હુઆ જેહ, અવસ્ય ભાવિ પદારથ તેહ. ૮૩

એક સમેં એકસોને આઠ, ઉત્કૃષ્ટિ દેખી સિદ્ધિ ગતિ વાટ;
અસંયતિ પૂજાણાં બહુ, અવસ્ય ભાવિ પદારથ સહુ. ૮૪

અમર કંકાનગરી હુઓ દેવ, શંખઇં શંખ મિલ્યા વાસુદેવ;
એમ નોહિં એ કેમ હવ્યું, અવસ્ય ભાવિ એહનેં સંભવ્યું. ૮૫

શ્રીજીન સ્વામી વિચરઇં જીહાં, મારી ન મરગી દંત ન તિહાં;
વીર વિચર્યાં રાજગૃહી જસેં, મહિપ પંચસેં મારિ તસેં, ૮૬

તો અતિશય ચોતીસ ન ગયા, પાંત્રીસ ગુંણ વાંણીનાં રહ્યાં;
અવસ્ય ભાવિ પદારથ વલી, તે ટાલી ન સકઈ કેવલી. ૮૭

તો હું હેમ કહઈ સું કરૂં, કોકટ દુખ હઇઆમાં ધરૂં;
ખિણ ખેદ હવું કુંણ કાજીં, હેમઈ ચિંતા કાંધી ત્યાજી. ૮૮

એમ મન વાલી અંજન કરઇં, બીઆ હાથિં જીનપ્રતિમાં ધરઈં;
તુઝઘરિ ઋદ્ધિ ભરાસ્યઇ સહી, પુણ્ય કાજ કરજ્યો ગહગહી. ૮૯

અસ્યું કહી મુનિ હેમસૂરિંદ, વેગેં તેડયો કુંમરનિરંદ;
જીન મંદિર પ્રતિમાનો ભંગ, છઠિં માસિં વિણસઇ તુઝ અંગ. ૯૦

હેમ(આયુ)વચન આવ્યું હું કહું, તેણઇ દુખિં નવિ રોઉં રહું;
પણિ મુઝનેં બીજું દુખ બહુ, તુહ્મ જાતેં શ્રેય જાસેં સહુ. ૯૧

કુણ કરસ્યઇં પસુઆંની સાર, કેહીપરિં હોસ્યઇ મુનિવર વિહાર;
તીર્થ યાત્ર શુભ કરણી જેહ, તુહ્મ જાતેં સીદાસઈ તેહ. ૯૨

એક છત્ર જઇનમઇ રાજ, કોડિ બહુ હુઆં શુભ કાજ,
જીનપ્રતિમા જીનભવન અપાર, કુંણ કરસ્યઇં હવઇં તેહની સાર. ૯૩

સાધુ સાધવી શ્રાવક જેહ, કુંણનેં દુખ જઈ કહઇસ્યઈ તેહ;
પૌષધસાલા પુંણ્યનાં ઠાંમ, તુઝ વિણ વણસઇ ધર્મના કાંમ. ૯૪

દૂહા.

ધર્મકાજ વિણસઈ સહી, નૃપ જાતાં પરલોક;
હેમ કહઇ તેણઈ કારણઇં, હું મતિ ધરતો સોગ. ૯૫

ઢાલ.

રાગ—ત્રીપદીનો.

અસ્યાં વચનસુંણીયાંજવકાંનિં, મન વચન કાયા શુભ ધ્યાંનિં;
નૃપ વરસેં બહુ દાનેં, હોરાજન! નૃપવરસેંબહુદાનેં-આં. ૯૬
આરાધના કરઇ દસહ પ્રકાર, અતિચાર અનેં વ્રત બાર;
ખામણ કરઈ તેણીવાર હો—રા. ૯૭
વોસરાવઇ નૃપ પાપ અઢારો, તેહનો તુઝ ભાખું અધિકારો;
સુંણયો પાપ વિચારો—હો—રા. ૯૮

દુહા.

પાપ વિચાર [1]વલી કહું, જેહથી દુખ અત્યંત;
તેણું કારણિં પાતગ તજો, કો મમ હણજયો જંત. ૯૯

ઢાલ.

રાગ—કેદાર ગોડી—સુર સુંદરીનો—એ દેશી અતી દુઃખ દેખિ
કામની—એ દેશી

પ્રાંણઘાત તે નવિ કીજીઇ, અલીવચન તેમ ન ભાખિં;
પરધન દ્રોહી પ્રાંણીઆ, વલીતું મનરે નર થીરકરી રાખિં. ૧૦૦
જીવરલે ચોગતિ મોઝીરિ, તેણે રાખો નિ મન ઠારિ;
પ્રાણિ પાપ અઢાર નિવારી, પ્રારણીડા ભાઈ! આપઈઆપ વિચારી,
હો પ્રાણીડા. આંચલી. ૧
સ્ત્રી સંગ સેવા ટાલીઈ, દ્રવ્ય તણી મૂર્છા જેહ;
અતિક્રોધ મનથી મુંકીઇં, સુંખ લહીઈ આતમ દેહ—હો પ્રા. ૨
અતિમાંન માયા પરિહરો, ટાલજયો ત્રિવિધેં લોભ;
મોહમલ્લ મુખ નવિ જોઇઇં, જેમુગતિરેજાતાંકરઇ ખોભ-હોપ્રા. ૩

---

૧ વવરી.

ક્રોધ કલહ તે નવિકીજઇં, દીજઇં નહીં જ કલંક;
ચાડી તે ચિત્ત નિવારજે, તુંતોહિજેરમનમાંહિંસુસંક-હો પ્રા. ૪

રતિ અરતિ તે પરહરે, પરતણા અવરણવાદ;
માયા મૃષા તે નવિ બોલીઇં, નવિકીજઇરેમિથ્યાતનિસાદ-હો પ્રા. ૫

દશ આઠ પાતાગ ઓલખી, વારતો આતમ આપ;
મિચ્છા દુક્કડ તે દેઅતો, જે લાગાંરે ભવિભવિપાપ-હો પ્રા. ૬

દુહા.

પાપ અઢાર આલોઅતો, કરતો આતમસાર,
પાપભીરૂ પાટણપતિ, શરણ કરઇ તિહાં ચ્યાર, ૭

ચઉપઈ.

ચ્યાર સરણ મનમાંહિં ધરઇં, પહિલુ સરણ અરિહંતનું કરઇં;
અરિહંત તે હણતા કર્મઆઠ, જે પાંમ્યા પંચમગતિ વાટ. ૮
જેહનાં અતિસય છે ચોત્રીસ, વાંણીગુણ જેહનેં પાંત્રીસ;
દોષ અઢાર રહીત ભગવંત, સરણ કરઇ એહવા અરિહંત. ૯
બીજું શરણ કરતો સિદ્ધતણું, અનંત સુખ જસ વર્ણવ ઘણું;
અનંતબલનેં જ્ઞાન અનંત, અનંત વીર્ય સિદ્ધનેં સહિતંત. ૧૦
ત્રીજું સરણ કરતો સાધુનું, સમકિતસીલ સુધું જેહનું:
પંચ મહાવ્રત પાલણહાર, પંચસુમતિ ત્રણ [1]ગુપતિજ સાર. ૧૧
ચોથું સરણ કરતો ધર્મનું, જ્ઞાની સરૂપ કહઇં તેહનું;
જીવઘાત અલિ ચોરી નહીં, પરદારા જીન વારઇ સહી. ૧૨
અસ્યાં સરણ ચ્યારેમનિધરેં, દુઃકૃતતણું નિંદેવુ કરઇ;
પ્રાણઘાત અનિ ચોરી જેહ, પરનારીનાં પાતક તેહ. ૧૩
પાપિં પરિગ્રહી મેલ્યો લક્ષ્ય, ખાવાં અનંતકાય અભક્ષ્ય;
પાપ વિણજમિં કીધો આપ, લાગાં અનર્થદંડનાં પાપ. ૧૪

---

૧ વિચાર.

સામાયક પોષધ વ્રત ભંગ, નિંદુ પાપ કર્યાં સ્ત્રીસંગ;
દેતાં દાંન કર્યું અંતરાય. જે મેં દુહવ્યા માતપિતાય. ૧૫

થાપણુ મોસો કુડકલંક, ખુતો પ્રાણી પાતગપંક;
આસાતના જે કીધી ઘણી, અરિહંત,સિદ્ધ,મુનિ,ધર્મહ તણી. ૧૬

જ્ઞાન દર્શન નેં ચારિત્ર સાર, આશાતના કીધી બહુવાર;
આચાર્ય ઉઝવાય નેં યતી, અસાનના તિહાં કીધી અતિ. ૧૭

સાધુ, સાધવી,શ્રાવક, શ્રાવિકા, રૂલઇં જીવ આસાતનાથકા;
દેવી, દેવ, જીન પ્રતિમાં તણી, આસાતના કીધી જે ઘણી. ૧૮

ઇહિલોક પરલોકહ પંથ, આસાતનાથી ભારે જંત;
આભવ દુઃકૃત નિંદુ આપ, આલોઉ પૂરવભવ પાપ. ૧૯

ભવભવિં પાતગ લાગિં જેહ, કુમારપાલ નૃપ નિંદઇ તેહ;
પૂરવિં જીવ એકેંદ્રીમાંહિં, તરૂઅર લોહહુઓ વલી ત્યાંહિ. ૨૦

લોહતણાં હુઆં હથીઆર, પશુનર કંઠિ તેહની ધાર;
પાપો પગરણ હુઆં વલી જેહ, આણુઇંભવિં વોશરાવું તેહ. ૨૧

કાપી તરૂઅર સૂલી કરી, વાહણ યંત્ર ઘાણી થઇ ફરી;
ઉખલ મુશલ દેહ અધિકરણ, નૃપ વોશીરાવઇં રાંની મરણ. ૨૨

વોણ જાતિમાંહિં ઉપનો, તેહ તણો સૂત્ર નિપનો;
તેહનાં પાસાં ગુંથ્યા જાલ, તે વોશીરાવઇ નર ભૂપાલ. ૨૩

ભમતાં જીવ થયો સુરસાર, તિહાં મેં કીધો ભોગ અપાર;
પસુ પુરૂષ બાલક સ્ત્રી છલ્યાં, તે પાતગ આલોઈ ટલ્યાં. ૨૪

પરમાધામી સુર હું થયો, પાપ કરતો ભવ મુઝ ગયો;
માર્યા વિંધ્યા બાલ્યા નારકી, કાપી જીવ કર્યાં તિહાં દુખી. ૨૫

કર્મે યોગઇં હુઓ નારકી, વઢયો સબલ તિહાં ક્રોધ ગકી;
શસ્ત્ર બાંણુ વિકુરવી કરી, છેદ્યા નારકી ક્રોધ ભરી. ૨૬

કર્મયોગઈ હુઓ માનવી, ભમતાં ગતિ માંહે કુલ હવી;
પંખ ધરી હુઓ પારધી, બાધા જીવ ઘણાં મેં વધી. ૨૭
ભમતાં ગતિ હુઇ તિર્યંચ તણી, વાઘ, સિંહ, અજગર હુઓ ફણી;
જીવ હણ્યાં તિહાં થઇ વિકરાલ. માર્યા સાંબર સસા સીયાલ. ૨૮
એમ ભવિં ભમતાં દુઃકૃત જોઇ, કુમારપાલ કહઇ નિંદુ તોઇ;
સુકૃત તણઇં અનુમોદુ સાહી, વિવરી વચન નિજ મુખથી કહી. ૨૯

દુહા.

વિવરી વચન મુખથી કહું, સુકૃત કેરાં ઠાંમ;
હું અનુમોદુ તે વલી, જે કર્યું પુણ્યનું કાંમ. ૩૦

ઢાલ.

રાગ—ગોડી—એણીપરિં રાજ કરંતાં—એ દેસી.

દાંન શીલ તપ ભાવનારે, સત્યગુણ અનુમોદુ;
જંત ઉગાર્યા તે ભલું એ. ૩૧
દેવલ પ્રતિમા જેહરે, પૂજા મિં કરી;
હું અનુમોદુ મનિ ધરી એ; ૩૨
પુસ્તગ પરઉપગારરે, વિનય વેયાવચ;
શ્રીગુરૂ ભગતિ ભલી કરી એ. ૩૩
બિંબ પ્રતિષ્ઠા જેહરે, સંઘ ભગતિ કરી;
યાત્ર કરી તીરથ ફિરી એ. ૩૪
ટાલ્યો અકર અન્યાયરે, ઉપસમ જે ધર્યો;
જીન વાંણી શ્રવણે સુંણી એ. ૩૫
આણ્યો વલી વિવેકરે, કીધી અનુકંપા;
સુકૃત એ અનુમોદીઇં એ. ૩૬
અરિહંતના ગુણ બારરે, અતિશય ચોત્રીસ;
દોષ અઢાર તેહને નહી એ. ૩૭

ટાલ્યાં આઠે કર્મરે, આઠઇ મદ નહી,
ક્રોધ માંન ન ધરઇ કહીએ. ૩૮

અનેક ગુણ અરિહંતરે, હું પણિ અનુમોદું;
એકત્રીસ ગુણ સિદ્ધના સહીએ. ૩૯

ટાલ્યા આઠે કર્મરે, કાયા તસ નહી;
નહી તસ રોગ વિયોગડાંરે. ૪૦

આચારજ ગુણવંતરે, ગુણ તસ છત્રીસ;
હું અનુમોદું તે સહીએ. ૪૧

સંવરઇ ઇંદ્રીય પાંચરે, બ્રહ્મવ્રત નવ વાડિ;
ચ્યાર કષાયનેં પરિહરઈ એ. ૪૨

પંચ મહાવ્રત ધારરે, પંચ સુઆચાર;
પંચસુમતિ ત્રિણિ ગુપતિસ્યું એ. ૪૩

પંચવીસ ગુણ ઉવઝાયરે, હું પણિ અનુમોદું;
ઉવઝાયપણું તેહનું સહીએ. ૪૪

ભણતા અંગ ઇગ્યારરે, દસ ચઉ પૂરવ ભણે;
ઉવઝાય અનુમોદિઇ એ. ૪૫

ગુણ સતાવીસ સાધુરે, મહાવ્રત આદરાઇ;
ષડકાયાને રાખતો એ. ૪૬

દમતો ઇંદ્રિય પાંચરે, મધુરૂં ભાખતો;
ક્રોધ અંસ તેહનેં નહી એ. ૪૭

લોભ નહી લવલેસરે, અનેં વલી પડિલેહણ;
ભાવ સહિત તે આદરઇ એ. ૪૮

કરણ સીત્તરી સારરે, ચરણ સીત્તરી;
મુનિ ધરનારો તેહનો એ; ૪૯

સંયમ યુકતા ગ્રત્યરે; કાયા મન વચન.
મુનિવર થિરકરી રાખતો એ; ૫૦
સીતાદિક પરિસહરે, મરણાંત ઉપસરગ.
સોય ખમઈ ઋષિરાજીઓએ. ૫૧
ગુણ સત્યાવીસ એહરે, હું પણિ અનુમોદું;
દેશવિરત તિર્યંચ તણી એ. ૫૨
શ્રાવકના વ્રત બારરે, હું પણિ અનુમોદું;
ગુણગાઉ મુનિવર તણાએ. ૫૩
દેવનું દેવપણું અરે, હું પણિ અનુમોદું;
ભગતિ કરઇ સાસન તણી એ. ૫૪
જીવ નારકી પાસરે, સમકીત છે ભલું;
હું અનુમોદું તે સહી એ. ૫૪
હવઇ સેસ જે જીવરે, એહથી અન્ય વલી:
હું અનુમોદું તેહનું એ ૫૬
દાંત રૂચિ ગુણ જેહરે, હું પણિ અનુમોદું;
વિનય ભલો જસ એહમાં એ. ૫૬
અલ્પ કષાઇ જીવરે, પરને ઉપગારી;
ભવ્યપણું અનુમોદીએ એ. ૫૭
જીવ દયાલુ જેહરે, દાખિણી દેહમાં,
પ્રિયભાંખી અનુમોદીઇ એ. ૫૮

દુહા.

પ્રિયભાખી અનુમોદીઇ, બીજા શુભગુણ જેહ;
ધર્મોપગરણ દેહનું, હું અનુમોદું તેહ. ૬૦

ચઉપઈ.

ભમ્યોજીવગાડુપાની મરણ, હતું દેહનું ધર્મોપગરણ;
નીલકંઠ તનુ પાંમ્યો સહી, પીછતણી પૂંજણી થઇ. ૬૧

પૃથિવી કાયમાંપઇડો સહી, તિહાં મુઝ દેહની પ્રતિમા થઇ.
જલનોજીવ હુઓ ભૂપાલ, તિહાં પ્રતિમાને હુઇ પખાલ; ૬૨
અથવાપાત્રતણુંઈમુખ્તિનીર, તે અનુમોદું આપ શરીર;
પુણ્યકાજ હુઇઅગ્નિહકાય, તેહથી ધૂપ જીનવરનેં થાય. ૬૩
વાઉકાય વર્સ્યો મુઝજંત, તેહથી સાતા મુનિજન સંત;
ચંપક જાય અને કેવડો, જીન મસ્તગિં ચઢતાં ગુણવડો. ૬૪
એ ભવિ ભમતાંવાર અનંત, ધર્મોપગરણ દેહનું હુંત;
હું અનુમોદું તે પણિ સહી, ભલી ભાવના રાખું વલી. ૬૫
જીવઈ ભમતાં ચઉગતિ લહી, સબલ વેદના તિહાં પણી થઇ;
અસ્યું વિચારી થિર મન કરઈ, એહવી ભાવના હઇડઈં ધરઈ. ૬૬
આરાધના અણસણરૂપ ધરઇ, જેહથી શિવ ગતિ સુરગતિ વરઇ;
ભૂપ ઓલખઈ આતમ મરણ, રાખિં મનિ નવકારજ સરણ. ૬૭
અડસઠિ અક્ષરનો નવકાર, એકસઠિ અક્ષર તિહાં લઘુ સાર;
ભારે સાતને નવપદ લહું, આઠ સંપદા તેહની કહું. ૬૮
સાત પદે થઇ સંપદા સાત, અઠમ નવ પદની કહું વાત;
બેહુ પદ થઇ એક સંપદા, એ નોકાર ગણો તુહ્મ સદા. ૬૯
ન કહિતાં નિર્મલ હોઈ આપ, ટાલઇ સાત સાગરનું પાપ;
આખુંપદ ઇછાઈં ગુણઇ, પચાસ સાગર પાતગ હણઈં; ૭૦
આખોં જે ભાખઈં નવકાર, તેહના પુણ્ય નણો નહી પાર;
પંચ સહ્યાં સાગરનું કહું, પાતગ સહી તેણઈં અપ હર્યું. ૭૧
વલી કેહવો છઇ શ્રીનવકાર, દુખ ટાલઈં સુખ દીઈં નીરધાર;
સોસઈં સંસાર રૂપ ઉદધી, સુખ તરૂઅર તસ ફુલઈં વધી. ૭૨
એહવો જગમાં શ્રીનવકાર, કામ કુંભ અમૃત પેં સાર;
કામ ગવિ ચિંતામણી સમો, શ્રીનવકાર સુરતરૂ અભિનવો. ૭૩

રાજ ઋદ્ધિ પાંમ્યા ઘણી સાર, સુરના ભોગ અનંતીવાર.
પણિ જગિ દુલહો શ્રીનવકાર, જે ઉતારે પેલે પાર. ૭૪
ઇહ લોકિં સુખનો દાતાર, શિવકુંમારનો સુંણો વિસ્તાર;
રત્નપુરીજ વસઇ વાંણીઓ, યશોભદ્ર શ્રાવક જાંણીઓ. ૭૫
શિવકુમાર નર તેહનો પુત્ર, તેણેં નવિ શીખ્યું ઘરસૂત્ર;
સાત વ્યસન સેવેં દુર મતિ, ધર્મ, દેવ, નવી જાંણઇ યતી. ૭૬
અસ્યો પુત્ર ઘરિ વાધઇ જસેં, યશોભદ્ર ઘરડો હુઓ તસેં;
અંત સમય જવ તેહનેં થાય, પુત્ર પિતા નઇ પાસિં જાય. ૭૭
સ્વાંમી શિખ દીઓ કહો કાંમ, યશોભદ્ર નર બોલ્યો તાંમ;
શિવકુમાર સુત એતું કરે, શ્રીનવકાર સદા મનિ ધરે. ૭૮
અસ્યું કહી શુભગતિલહઇસાર, મનવિણ સુતેં શિખ્યો નવકાર;
અનુક્રમઇં દિન કેતાં જાય, ધન ખાધું ને નિર્ધન થાય. ૭૯
તામ ત્રિદંડી મિલીઓ એક, નાંમી સિસ નેં કર્યો વિવેક;
સ્વામી લખમી જોઇઇં આજ, સોય કહઇ તુઝ સારૂં કાજ. ૮૦
કાલી ચઉદસનો દિન જસ્યઇં, મરતગ એક અણાવ્યું તસઇં;
લેઇ ગયો સમસાન મઝારિ, મરતગ હાથિં દિધી તરૂઆરી. ૮૧
કુમરતણેં કહંઇ કહુંછું અહ્નો, મસ્તગ પાય ઉલાંસ્યો તહ્નો;
મંત્ર જાપ કરૂં એકલો, જીમ એ પુરિસો થાઇ ભલો. ૮૨
અસ્યુ વચનજવ જોગી કહઇં, નિશ્ચલમન નરનું નવિ રહઇં;
સંકટે પડીઓ જાણ્યુ જસેં, શ્રીનવકાર સંભાર્યો તસેં. ૮૩
ત્રિદંડીઓ આરાધઇ મંત, સબ ઉઠી ધાઓ કરંત.
નવપદસાંથિં નચાલઇં મંડઇ, ઉઠી મસ્તગ પાછું પડઇં; ૮૪
મંત્ર જગાળ્યો બીજીવાર, પડઇં ભૂમિ કરવા જાઇં પ્રહાર.
ત્રિદંડીઓ પૂછઇ તેણીવાર, કસ્યો મંત્ર તું જપઇં કુંમાર; ૮૫

કુમાઈ કહઈ નવિ જાણું કસ્યું, ત્રિવંડીઆ મન સાચું વસ્યું;
ત્રીજીવાર જગાવ્યો મંત, મસ્તગ યોગીનઈં મારંત; ૮૬
પુરિસો સોય હુઓ અતિભલો, ખણિ ભૂમિ ધાલ્યો એકલો.
આવી નગર ધણીનઈં કહઈ, વલી વૃત્તાંત સુંણાવ્યો સહી; ૮૭
રાય કહઈ જા પુરિસો ગ્રહઈ, પુણ્યઈં પાંમ્યો મુઝ સ્યું કહઈ;
ભૂપતિ વચન શ્રવણેં સુંણી, પુરિસો તે આણ્યો ઘરભણી. ૮૮
ખાઈ ખરચ્યઈ વસ્ત્ર પાર, પરતક્ષ ફલીઓ શ્રીનવકાર;
અનુક્રમિં તેણઈ ચારિત્ર ગ્રહ્યો, કર્મ હણીનેં મુગતિં ગયો. ૮૯

દૂહા.

મુગતિં ગયો નર તે સહી, ફલીઓ તસ નવકાર;
વલી જીનદાશજ વાંણીઓ, સુર કરતો તસ સાર. ૯૦
લેઇ બીજોરૂં આવીયો, મુખિં જપતો નવકાર;
બલરાજા તવ હરખીઓ, સકલ લોક જયકાર. ૯૧
તે જીનદાસ મુગતિં ગયો, આરાધી જીનધર્મ;
એક વલી સુધી શ્રાવિકા, ફલિઆં નવપદ પરમ. ૯૨
નામેં નારી શ્રીમતી, જપતી શ્રી નવકાર;
મણીધરની માલા થઇ, [1]તેહનો ગંધ અપાર. ૯૩
ઇમ અનેક સુખ [2]પાંમીઆ, ઇહિલોકે બહુ જંત;
પરલોકિં પ્રાણી ઘણા, પાંમ્યા સુખ અનંત. ૯૪

ઢાલ.

રાગ ગોડી—એણીપરિં રાજ કરંતરે—એ દેશી.

આગેં હુંડિક ચોર રે, સો સુખ પાંમીઓ;
પરભવિ યક્ષ થયો ભલોં એ. ૯૫

---

૧ સુગંધ ૨ સુખિયા થયા.

મથુરા નગરી માંહિં રે, નૃપ અરિમર્દન;
હુંડિક ચોર ચોરી કરઇ એ. ૯૬
સુબુદ્ધિ વિવહારિ ઘરે રે, હુંડિક જઇ ફરી;
ખાતર પાડ્ય ધન હરઇ એ. ૯૭
ચોર ઝલાંણો તાંમ રે, નૃપ બહુ ખીજીઓ;
ચોર તણુઇ શૂલી દીઓ એ. ૯૮
ચ્યાર સુભટ [1]તિહાં સાર રે, ભૂપિં મુંકીઆ;
ચોર સાર કરતા સહી એ. ૯૯
એણુઇ અવસરિ જીન દાસ રે, શ્રાવક શુભ મતિ;
અરણ્ય ભૂમિં જાઇનઇ વલ્યોઓ. ૧૦૦
માગ્યું પાંણી તાંમ રે, શ્રાવક બોલીઓ;
જપિ નવકાર જલ લાવીઇ એ. ૧
આવી નિજ ઘરબાર રે, ભરીઓ કરબડો;
જલ લેઈ સાહ આવીઓ એ. ૨
ચોરે દીઠું નીર રે, તવ મૃત્યુ પામીઓ;
હુઓ યક્ષ સુર તે વડો એ. ૩
એણિ અવસરિ જીનદાસ રે, સુભટઇં ઝાલીઓ;
બાંધી નૃપ આગલિં ધર્યો એ. ૪
ભૂપતિ ખીજ્યો તાંમ રે, ગર્દભી ઘાલીઓ;
નરને મરણ કાઢીઓ એ. ૫
યક્ષ દેવતા તાંમ રે, જ્ઞાને નિરખતો;
કુંણ પુંન્યે હું ઉપનો એ. ૬
મહા મંત્ર નવકાર રે, ગુણતાં ઉપનો;
યક્ષ ભલો હું દેવતા એ. ૭

---

૧ નર.

જેણઇ દીધો નવકાર રે, મિત્રિ જીણદાસ;
સોય પુરૂષ સંકટ પડયો એ. ૮
આવ્યો હુંડિક યક્ષ રે, શિલા તે વિકૂરવી;
કહઇ ચકચૂર મથુરા કરૂં એ. ૯
ભૂપઇ જોડી હાથ રે, સ્વામી મમ હણો;
કહિણ તુમ્હારૂં કીજઇ એ. ૧૦
બોલ્યો સુર શુભ વાંણીરે, પૂરવ દિસિં જઇ;
એક પ્રસાદ કરાવીઇ એ. ૧૧
ભૂપિં માન્યું તાંમરે, ભવન કરાવીઓ,
હુંડીકરૂપ ઘડાવીઓ એ. ૧૨
ગજ ખંધી જીણદાસરે, ચામર ઢાલંતી;
મથુરામાંહિં ફેરવ્યો એ. ૧૩
કીધું તેહનું રૂપરે, હુંડિક આગલિં;
શ્રીનવકાર સુણાવતા એ. ૧૪
વાજઇ ઘંટા નાદરે, પુરજન રાયસ્યું;
ઉછવ કારણિં આવતાં એ. ૧૫
જસ વાંધ્યો જીણદાસરે, અનેં વલી હુંડીકનો,
શ્રીનવકાર તણઇ ગુણે એ. ૧૬

દૂહા.

શ્રીનવકાર તણઇ ગુણઇં, સુખ પાંમ્યો એક ચોર;
ચંડપિંગલ નામેં સહી, કરતો પાપ અઘોર. ૧૭
વસંતપૂર નગરી ધણી, જીતશત્રુ રાજા ત્યાંહિં;
રાણી ભદ્રાનો વલી, હાર ગ્રહિં નર ત્યાંહિં. ૧૮
કલાવતી ગણિકા તણઇ, ચોરઇ દીધો હાર;
તે પહીરી જવ નીકલી, નૃપ ઓળખ્યો નેણીનાર. ૧૯

તસ્કર થયો સૂલી દીઓ, ગણિકા દીઇં નવકાર;
બ્રહ્મકુંખિ ઉપનો, પુરંદર સોય કુંઆર. ૨૦
રોતો રહઇ વલી તે નહી, ગણિકા આવી ત્યાંહિં;
ચંડપિંગલ કહી તેડીઓ, જ્ઞાન હવું ખિણમાંહિં. ૨૧
આગલિ બહુ સુખ ભોગવી, આરાધી જીન ધર્મ;
પુરંદર સોય મુગતિ ગયો, ટાલિં આઠિં કર્મ, ૨૨
અનેક જીવ મુગતિં ગયા, શ્રીનવકાર ગણતાં;
રાજકુલિ રાયસિંધ હવો, ભીલ્લ પુલિંદલ જંત ૨૩
નારી તેહની ભીલડી, ગણતી શ્રીનવકાર;
પદ્મરાય પુત્રી હવી, મુગતિ તણી ભજનાર. ૨૪

ઢાલ-ચઉપઇ.

મુગતિ તણી ભજનારી થઇ, તેણઇ નવ પદ ગુણવા સહી;
નિરમલ વસ્ત્ર તજી પરતાતિ, નોકરવાલી લીજીઇં હાથિ. ૨૭
નોકારવાલી નવલા નારી, કરી ધરતાં જો મન રહઇકારિ;
તે નરનારી કરમ નિવારી, ખિણમાં પોહોંચઇ મુગતિમઝારિ. ૨૮
નોકરવાલી નાંમ નવિ કહું, સરગ સિદ્ધની નિસરણી લહું;
અથવા આતમ શુભગતિ વાટ, મણિકા એહના એકસો આઠ. ૨૯
અઠોતરસોં મણિકા તણો, અર્થ કહું તે શ્રવણેં સુંણો;
ભેદ લહી ને જો તુહ્મે ગણો, અષ્ટ કરમ તો ખિણમાં [1]હરો. ૩૦
અરિહંતના ગુણ ભાવો બાર, અઠ ગુણ એ સિધ્ધ સુસાર;
આચારયના ગુણ છત્રીસ, ઉવઝાયના ગુણ પચવીસ. ૩૧
ગુણ સતાવીસ મુનિવર જોય, સિરવાલેં એકસો અઠ હોય;
ભાવીભાવના જો નર ગુણઇં, મોક્ષતણું ફલ સહી તેહતણઇં. ૩૨

---

૧ હણો.

મોક્ષતણો જે અરથી હોય, મધ્યમ અંગુલીએ ગુણઇ સોય;
બીજી ત્રીજી સંસારહ કાજ, ઋદ્ધિ રમણી તે આપઈ રાજ. ૩૩

એહવો જગમાં શ્રીનવકાર, કુમારપાલ નિત્ય ગુંણે અપાર;
આરાધના એ દસવિધ કહી, નિશ્ચલમનિં આરાધઇ સહી. ૩૪

શ્રાવક શુદ્ધ આરાધના કરઇ, બારમિં દેવલોકે અવતરઈ;
જઘન્યથકી પહિલઈ સુર થાય, મધ્યમ ભેદ કહઇ જીનરાય. ૩૫

બીજા થકી માંડી ભવ કરઈ, ઇગ્યારમાં લગઇ જઇ અવતરઈ;
યતી હોય તો મુગતિં જાય, જઘન્ય થકી પહિલઈ સુર થાય. ૩૬

મધ્યમ બીજઇ ભવ કરઈ, અનુત્તર વિમાન લગિં અવતરઈ;
તેણઇકારણિં આરાધના અસી, કુમારપાલ કરઇ ઉલ્હસી. ૩૭

દશ પ્રકાર આરાધના કરઈ, પાપ કર્યા વદને ઉચ્ચરઈ;
અરિંહત સિદ્ધ સાધુની સાખિ, કહઈ રાય મન નિશ્ચલ રાખિ. ૩૮

પાપકર્મ સુર સાખિં કહી, આતમ સાખિં નૃપ નિંદઈ સહી;
એમ આલોતા પાતિગ જાય, ભારવહી પરિં હલુઓ થાય. ૩૯
લાજેં અભિમાનેં નવિ કહેં, જ્ઞાનમદેં મનમાં સલ્ય રહે;
આલોઇ ન શકે તે ગુરૂકનેં, ચોગતિનાં દુખ હોસે તેહનેં. ૪૦
સસ્ત્ર સાપવિખ જે નવિ કરે, ભવસલ્ય મરણ દુખ તેહથી સિરે;
દુર્લભ બોધી તે નર થાય, અનંત સંસારી કહઇ જીનરાય. ૪૧

તેણઈ કારણિં સસલ્યમમ મરો, રખે કોય નીઆણું કરો;
ઋષભદેવ જીનાદિક જેહ, નવઇ નીઆંણાં વારઈ તેહ. ૪૨

ઢાલ.

કાયાવાડી કાંરમી—એ દેશી રાગ મલ્હાર

નીઆંણાં નવ વારઇ જે, મમ માગીસ રાજ;
ઉગ્રપણું મનિ વંછિત, સહી વિણસઇ કાજ નીજ.—ની. ૪૩

નારીપણું નવિ ઇચ્છિઈ, નરનો ભાગે આવનાર;
કાંમ ઘણો મન વંછજે, નહી તેહમાં સાર-ની. ૪૪
કાંમ ઇછા મન કરો, કામનોહિ ત્યાંહિ;
મૂરખપણું નવિ ઇચ્છિઈ, દારિદ્રલ ત્યાંહિ-ની. ૪૫
નીઆંણાં નવ એ કહ્યાં, પહિલાં ખટ જોય;
નરનારિ મનિ ધારતાં, સમકિત નવિ હોય-ની. ૪૬
કાંમ ન હોઇ મન વાંછતાં, દેસ વિરતિ ન થાય;
મૂરખપણું મનિ ઇચ્છતાં, ચારિત્ર પલાય-ની, ૪૭
દરિદ્રપણું મનિ ઇછતા, જીવ મુગતિ ન જાય;
તેણઇકારિણિં નૃપ તિહાં વલી, મન રાખઇ કાંહિ-ની. ૪૮
નીઆણાના જીન કહઈ, જોજે ત્રિણિ પ્રકાર;
રાગ દ્વેષ મોહિં કરઈ, વાધઇ સંસાર; ૪૯
ગંગદત્તિં રાગે કર્યું, દ્વેપિ વિશ્વભૂતિ
ચંડપિંગલ મોહિં કરઈ, સંસારિ ખુંતિ-ની. ૫૦
તેણઇ કારણિં જીનવર કહઇ, નીઆણાંજ અસાર;
પ્રાર્થના વલી કીજીઈ, તે ભાખી વલી ચ્યાર-ની. ૫૧
દુખમાઆરાનો ખય હજ્યો, ખય કરમનો જાંણી,
સમાધિ મરણ સુપરિ હજ્યો, સમકિત મનિ આંણિ-ની, ૫૨

દુહા.

નીઆણાં નવ પરિહરિ, આરાધના કરઇ રાય;
ભવ્ય જીવ હલુઆ વિના, અભવ્ય તણઈ નવિ થાય, ૫૩

ચઉપઇ.

અભવ્ય જીવ આરાધઈ નહી, ત્રિસષ્ટિ શલાકાનરમાં નહી;
અનુત્તરવિમાનપાંચઈજ્યાંહિં, અભવ્યજીવઉપજઇ નહી ત્યાંહિં. ૫૪

ઇંદ્ર ગુરૂ સુર ત્રાયત્રયસંક, તિહાં ન ઉપજઈ મોટો વંક;
પૂરવ ચઉદ ન આવઈ ઉદઇ, નવ પૂરવ ભણતાં જીન વદઇ. ૫૫
અભવ્ય ઇંદ્ર ન થાઇં વલી, દીક્ષા તસ નવિ દીઇ કેવલી;
જીનશાસન યક્ષ યક્ષિણી, અભવ્યઇ તેહતણી ગતિહણી. ૫૬
લોકાંતિક સુર તે નવિ થાય, સમકિત વિણ ભવ આલિં જાય,
પાત્ર સુસાર મિલઇ કિમ તનેં, ચરિત્ર ન લીઇ શુધ્ધ ગુરૂ કનેં ૫૭
અંતિં સમાધિ મરણ નવિ હોય, આરાધના વિણ વિણસઇ સોય
પુષ્પમાલાસુત્રે એ કહ્યું, મિં પણિ સહી ગુરૂવચને લહ્યું, ૫૮

દૂહા.

સુહગુરૂવચનેં મિં સુણ્યું, અભવ્ય તણઇ નહી એહ;
ભવ્ય જીવ હલુઆ જીકો. આરાધના કરઈ તેહ, ૫૯

ચઉપઇ.

ભવ્યજીવ હલુઓ નૃપ આપ, આતમ નિંદઈ ધોઇ પાપ;
દસપ્રકાર આરાધના કરઈ, રોતો ગુરૂચરણે સિર ધરઈ, ૫૦
તુમ્હ સરિખો ગુરૂ કિહાં પાંમવો, તુઝ મુઝ પુણ્યે યોગજ હવો;
તેં મુઝ સુકૃત દિધો જીવ, તે ઋણ માથેં વહું સદિવ; ૬૧
તું સરગિ જાતાં જ અલૂણ, સેવકનેં નીઝામેં કુંણ;
હેમ કહીઇ સાંભલિ નરપતિ, તુઝને સુલભ અછે ગુરૂજતી, ૬૨
તુઝનેં મોક્ષ સુલભ છે રાય, તુજથી વાધ્યો બહુ મહિમાય;
સદાવલ્લભ તુજનેં જીનમતી, [1]તું મુજને વિસરવો નથી, ૬૩
સકલધર્મ મુઝવચને કર્યો, શ્રાવકશ્રેય સાંચો આદર્યો;
સદા ભગત તું મારો કહ્યો, તું સહી નરપતિ ઓરણ થયો, ૬૪
અસ્યું વચન ભૂપતિનેં કહી, રામચંદ થાપ્યો ગહગહી;
સીખામણ દીધી સુભ માટેં, બાલચંદ્ર મમ દેજે પાટ, ૬૫

૧ રા.

સીખહિંઈ મુનિવરનંઈ જસઈ, વિગરીલ વાત હુઈ જસ્યાં તસઈ
હેમતણું માથઈ ગાળી જોઇ, યોગી એકઈ જાણી તેહ, ૬૬
લેવા બુધિ કરઇ તે બહુ, આવરજ્યા ગુરૂ મુનિવર સહુ;
બહુપરિચ્યો કરતો ઋડણિ સાથે, મણિ મસ્તગમણિ નાવે હાથે, ૬૭
ઘણા દિવસ એણીપરિં જાય, એક દિવસ તેણઇં લેવા ઉપાય;
મુનિવર વહિરી પાછા વલેં, વેગિં જઈ યોગી તસ મિલેં, ૬૮
વિનય કરીને પૂછઈ અસ્યું, કહો મુનિવર તુમ્હોવહિર્યું કસ્યું
એમ કહી ઝોલીમાં કર ધર્યો, લાડુ હાથઇ ફરસજ કર્યો, ૬૯
વિખ વરૂઉ હુતું નખમાંહિ, વેગઇ પસર્યું લાડુ જ્યાંહિં;
તે લાડુ મુનિ લેઈ કરી, પોશાલિં આવ્યો પરિવરી, ૭૦
આલોઈ વેગેં ગોચરી, મોદક, ઝોલી આગલિ ધરી;
ગુરૂવહિચી આપઈ શિષ્યતણઈં, વિખલાડુ આવ્યો આપણઈં. ૭૧
લેઇ આહાર ગુરૂ ઉઠયા જસેં, કાયા ધ્રૂજણ લાગિ તસેં;
વેગિં તેડયો તિહાં હીંડીઓ, કુંણ ઘરથી આહારજ આંણીઓ. ૭૨
ચેલો કહઇ સુંણી સ્વામી સાર, શ્રાવક ઘરથી આંણ્યો આહાર;
પણિએક વાટઈ જોગી મિલ્યો, લાડુ ફરસી પાછો વલ્યો. ૭૩
તવ મુનિવર કહઇ વીણઠી વાત, એણઇ યોગી મુઝ ઘાલી ઘાત;
વિશ્વાસઘાત કર્યો મુઝ ઘણો, પારનહી એ પાતિક તણો. ૭૪
સ્ત્રી હત્યાનું મોટું પાપ, બાલ હત્યાનો બહુ સંતાપ;
બ્રહ્મહત્યા જેણઇ મારી ગાય, તે પાતિ મોટું કહીવાય. ૭૫
તેહ થકી જો પાતિગ સિરઇ, પસુઆં પુરૂષ નપુંશક કરઇ;
તિહાં થકી મોટો પાતકી, નગર દહઇ નરગેં નારકી. ૭૬
તેહથી જગિ મોટું પાત, જે નર કરતા વિશ્વાસઘાત;
ગતિ ચારિમાં તે નર ભમઇ, વિશ્વાસી જે પરને દમઇ. ૭૭

માયા વચન મુખિં બોલી કરી, પરના પ્રાણ લીઇ જે હરી;
અધમ યોનિં જઈ તે ઉપજઇં મુગતિ નારી સહી તેહનેં તજઈ. ૭૮
દુરગતિનારિતણો ભજનાર, યોગી પાતિગ કરઇ અપાર;
વિશ્વાસી વિખ દીધું સહી, આંકો આવ્યો વિદ્યા રહી. ૭૯
વીર સરિખો જે ભગવંત, સમવસરણિં બઇઠા ગુણવંત;
પાંત્રીસ ગુણ અતિશય ચોત્રીસ, ગોસાલેં બાલ્યા જગદીસ. ૮૦
કૃશ્ણ સરિખો રાજા જેહ, જરા કુમારિં માર્યો તેહ;
અવસ્ય ભાવી પદારથ એહ, ઇંદ્રિં ટાલ્યો ન ટલિં તેહ. ૮૧
[1]મુનિ વિખ વાધુ સાતઈ ધાત, ઓષધની કો મ કરો વાત;
ચેલાનેં કહઇ કહું છું અમ્હો, કહિણ અમ્હારૂં કરજ્યો તુમ્હો. ૮૨
હેમ દેવાંગત થાઈ જસેં, ચયપણિએણિંથાંનકકરજ્યોતસેં;
દૂધપાત્ર ધરી મેલજ્યો, તેહમાં મણી પડસિં લેહજ્યો. ૮૩
દેઇસીખામણગુરૂઅણુસણ કરે, અરિહંત નાંમ હૃદયમાં ધરે;
આરાધના કરતો ઋષિરાય, પાપ ધૂંઇ વંદી જીનપાય. ૮૪
લાખ ચોરાસી યોનિ જેહ, ભમતાં પાતગ લાગ્યા જેહ;
કોઇ જીવ ઉપર કીધી રીસ. તાસ ખમાવઈ નામી સીસ. ૮૫
પૃથવી પાંણી તેઉવાય, સાત સાત લાખ તે કહીવાય;
પ્રત્યેક વનસ્પતી તું જોય, દસ લક્ષ યોનિ તિહાં પણિ હોય; ૮૬
ચઉદલાખ અનંતકાય, જીવ વિણાસ્યા તેણિ ઠાય,
એઇંદ્રિ તેઇંદ્રિ જેહ, ચોરીંદ્રી પણ કહીઇં તેહ; ૮૭
દો દો લાખ યોનિ તેતણી, ચ્યાર લાખ નારકીની ગણી,
તિર્યંચયોનિ કહીઈ લક્ષચ્યાર, તિહાં જીવ હણ્યા કઇ વાર; ૮૮
ચઉદલાખ છઈ યોનિ માંનવી, તિહાં વિરાધના સબલી હવી,
દેવ યોનિ કહી લક્ષચ્યાર, ભમતાં વયર કર્યાં કઇવાર, ૮૯

---

૧ માતું

મંત્રીશ્વર પુરજન મિલી, પંડિતને પરધાન;
ભૂપતિને સમઝાવતાં, દેખાડીજે નિદાન. ૧૩

ઢાલ.

સિંહ તણીપરિં એકલો—એ દેશી—રાગ ગોડી.

દેઈ દ્રષ્ટાંત પંડિત કહઇ રે, સુંણી તું કુંમરનરિંદ;
જે ગજૂઆલી આથમ્યો રે, ધન ધન તેહ દિણંદોરે.
નૃપ મોહ વારીઇ, પાછો નવ લઈ નર કોયેરે,
ભૂપતિ અવધારિઇ—આંકણી. ૧૪

જેણઇ અંધકારજ ટાલીઓરે, ટાલ્યો ચકવીરે વિરહ;
કમલ વિકાશન જેણઇ કીયોરે, ગ્રહ ઢંકયા તેણઈ સીહોરે—ભૂ. ૧૫

ગવરી બંધન છોડીઆંરે, ટાલ્યો સયલ અન્યાય;
બહુપરિ પૂજા પાંમીઓરે, તે રવિ દુખ નહી રાયેરે—ભૂ. ૧૬

જે ઉગિ તે આથમઇ રે, ફૂલેં તે કરમાય;
જે ઉપજઈ તે વિણસઇરે, જે જનમ્યો તે વલી જાયરે—ભૂ. ૧૭

ન કો રહ્યો નવિ રહઇસ્યઇરે, નરનારી સુર સોય;
જે સિરિ છત્ર ધરાવતા, તે ન રહ્યા નર કોયરે—ભૂ. ૧૮

એમ દ્રષ્ટાંત દેઇ ઘણારે, ટાલઇ નૃપનોરે સોગ;
ગુણ સમરઇ નિજ ગુરૂતણારે, જીમ યોગી પરલોગરે;—ભૂ. ૧૮

ઢાલ.

ધન સ્વામી સીમંધરજી એ દેશી

ગુરૂ સમરઇ નિજ સૂતજી, જીમ બપીહોરે મેહ;
ગજ સમરઇ વનિ વિંધ્યનાજી, જીમ સુગુણો ખિણિ નેહ.
નરેસર તો મોહ અપાર, ક્રોધ માન જેણઇ પરિહર્યો.
ન કરે રાજ્યની સાર—આંકણી ૧૯

સીતા સમરઈ રામનેજી; ગોકુલ ગુણુરે ગોવિંદ.
ઉમયા સમરઈ ઇશનેજી, ઇંદ્રાણી જીમ ઇંદ્ર—નૃ. ૨૧
ચકવી સમરઇ સૂરનેંજી, સસીને જેમ જીવ ચકોર.
માતા સમરઇ બાલનઇજી. ગ્રોગી મંત્ર અઘોર—ન. ૨૨
સારંગ સમરઇ નાદનઈજી, માંનસ સરોવર હંસ;
ઘર સમરઇ પરદેશીઆજી, ઉત્તમ જીમ નિજ વંસ—ન. ૨૩
રાજા સમરઇ સેનનઈજી, સેવક સ્વાંમીરે નાંમ;
નૃપ સમરઇ મુનિ હેમનેંજી, જીમ નિર્ધન નર દાંમ. ૨૪

દુહા.

મોહ ધરઇ ગુરૂ ઉપરિ, નિસદિન ગુરૂ ગુણ ગાય;
હેમ.. હેમ જપંતડાં, રાયતણાં દિન જાય. ૨૫

ઢાલ.

ઉલાલાનો રાગ ધન્યાશ્રી.

શ્રી ગુરૂ વચન આરાધઇ, ભાવ ભલો તસ વાધઇ;
હુઓ અતિહિં વયરાગી, ધર્મ વિષયઇ મતિ જાગી. ૨૬
ગ્નાન ભણઇ કરઇ ક્રીયા, અંતર ઉપસમ ભરીયા;
નિશ્ચલ મન નૃપ આખઇ, પવિત્ર પાત્રનેં પોખઇ. ૨૭
હુઓ સબલ વિવેકી, વિષય તણી મતિ છેદી;
છેદઇ સંસાર વેલી, તૃષ્ણા કાઢઇ ઠેલી. ૨૮
આલસ નહી નૃપ [1]જાગઇ, ધર્મ કરઇ મન રંગઇ;
મરણુ તણો ભય જાણી, સુણતો જીનવર વાણી. ૨૯
નિદ્રા ન કરઈ મનનઇ રંગઈ, લય તસુ સુગતિસું લાગઇ;
સંગતિ સાધુની કરતો, સાત ખેત્ર ઉદ્ધરતો. ૩૦

---

૧ અંગિ.

દ્રવ્ય સકલ નહીં ઉગારિ, મૂઆ નગન ભૂમિ ધારિ;
મૂર્ખે નહી ધન કેરી, મૂઢા બાંધ્યા એ ઘેરી. ૩૧

અનિત્યપણું ચિત્ત રાખઇ, સંસાર છાંડો ભાખઇ;
વયર વિરોધ સમાવઇ, ધન શુભ થાનકિં વાવઇ. ૩૨

દુહા.

ધન શુભ થાનકે વાવરઇ, જાંણી આસન કાલ;
પાણી પહિલા પાલી તિહાં, બાંધઇ નર ભૂપાલ. ૩૩

કુમરનરિંદ ચૂકઇ નહીં, આરાધઇ પરલોક;
બીજા મૂરખ નિગમે, માણુઅ તણો ભવ ફોક. ૩૪

કરસ્યું કરસ્યું કહઇતાં, આયું ગયું સબ ખુટિં;
પુણ્યહીણ પાપિં ભર્યો, હંસ ગયો તવ ઉઠિ. ૩૫

આઉખા રૂપીઓ લાકડું, રૂવિ સસી રૂપ કરવત;
કાલ રૂપીઓ સૂત્રધાર, વહરિ [illegible] કરંત. ૩૬

એહ સરૂપ આયુ તણું, ન લહઇ મરણજ કાલ;
તેણઇં કારણિં બાલપણિં, કરજ્યો પુણ્ય સુગાલ ૩૭

આગલિ પુણ્ય કરસ્યું અમ્હો, અસ્યું કહઇ નર જેહ;
મરણ સમય નર તે વલી, બહુ પસ્તાણા તેહ. ૩૮

મરણ તણી ગતિ કુંણ લહઇ, કઇ ઘર કઇ પરદેશ;
પંથિ પ્રાંણ મુગતા હુઆ, સાધન કાહુ કરેસ. ૩૯

કેતા જલિ બૂડી મૂઆ, કેતા તરૂઅર હેઠિ;
કેતા ગર્ભથી ગલ્યા, કેતા જનની પેટ. ૪૦
કેતા સિરિ પડી વીજલી, કેતા સિરેં લોહધાર;
કેતા ઝહિર ભખી મૂઆ, સાધન નહીંજ લગાર. ૪૧

---

૧ આધ.

કેતા ભીતિં ભૂમિં રહ્યા, કેતા મુંગા મરણ;
કેતા ને વિષધર વઢઇ, કહે તિહાં કોહનું સરણ. ૪૨
કેતા વાઘ્રં મુખેં પડયા, કેતા સિરિ ધૂલીકોટ;
કેતા નર સુતા રહ્યા, સ્યું બાંધી પુણ્ય પોટ. ૪૩
કેતા નર લૂકી મૂઆ, કેતા સુલી સરોગ;
કેતા ગજદંતે મૂઆ, તિહાં કિંહા સાધન યોગ. ૪૪
કેતા નર દેવે છલ્યા, તાઢેં ગયા પ્રાણ;
કેતા નર બહિરા મરઇં, સુંણવું કિહાં વખાણ. ૪૫
અનેક મરણ એહવા અછે, ચેતો આતમ સાખિં;
તેણે કારણે અવસર લહી, પુણ્ય કરો નિજ હાથિં. ૪૬
તનુ ધન યૌવન બલ છતાં, ચેતણહારા ચેત.
નહિ કરિં રાવણની પરઇં, પશ્ચાતાપ રણ ખેત. ૪૭

કવિત્ત.

નમિ બલી બાંહે ધર્યો, ગ્રહીઅ પાતાલ લોકથી;
નમિં મીચનિ દાલિંઅ, લોક છુટત સ્યો કથિં,
શશી કલંક નહુ હર્યો, સુરથીત તાપ ન વાર્યો;
ભણેં રાવણ નંમઇં, સેસ સિર ભાર ઉતાર્યો.
રણભૂમિ પડયો રાવણ કહઇ. વ્યયસકતિ સચૂં અબહીકીન,
પરતાપ વઢવી પરપંચી નર. પડિ દાઉ ચુકઉ મતિ. ૪૮

દુહા.

પડઇં દાંઉ ચૂકઇં નહી, સુપુરૂષ કુમર નરિંદ;
પુન્ય કાજ કરતો સદા, હઇડઇ હેમ સૂરિંદ. ૪૯

ચઉપઇ.

શ્રીગુરૂનામ જપતો રાય, લોકવ્યવહાર રાખઇં તસ ઠાય;
પ્રતાપલલ્લ તેડયો તેણીવાર, દેવારાજ તસ કર્યો વિચાર. ૫૦

અજયપાલિં જાંણી તે વાત, વિખ વિરુઉં દીધું નરનાથ;
આકુલ વ્યાકુલ થાઈ રાય, વેગં સિપ મગાવે તસ હાય. ૫૧

જેણી સિપિંવિખ ન્હાઠું સોય, જેણી સિપેં સહી સાપ પલાય;
સોય સિપ નૃપ માગિ જસે, માંગી કોય ન આપિં તસે. ૫૨

અજયપાલે ફેરવીઉ સહુ, નિજ પરાક્રમ દેખાડયું બહુ;
ન કરઇ કોય નૃપતિની સાર, સીપ ન આવી તેણીવાર. ૫૩

દૂહા.

સીપિં ન કરી સારરે, ચારણ તિહાં ચિંતિ અસ્યું;
જગમાં જાયા જીવ, પ્રાણધારિં કુંણ પાલસ્યઇ. ૫૪

કુમર કુંમર વિહારરે, એતા કાંઈ કરાવી તિહાં;
કુંણ કરસ્યઇ સારરે, સીપ ન આવઇ સિખર ધણી. ૫૫

કહું તુઝ કુંમરનરિંદરે, અવની તેં ઉજલ કરી;
અમર જૂઇ તુઝ વાટરે, મુખ જોવા મહિપતિ તણું. ૫૬

એણે વચને જય અત્યંતરે, હર્ખ હુઓ હાંદૂ તણેં;
દીધો સોય સુલક્ષરે, સરગ પધાર્યો સ્યઇ ધણી. ૫૭

દૂહા.

કુમારપાલ સરગેં ગયો, સરગિં હેમસૂરિંદ;
વિખ પ્રયોગ દેખી કરી, મમ કરયો મતિ મંદ. ૫૮

ખાયક સમકિતનો ધણી, પૂજઈ જીનવરના પાય;
સો શ્રેણિક પંજરિં મૂઓ, મગધ દેશનો રાય. ૫૯

જસઘરિ મયગલ મલપતા, હયવર કેતિ હાથિ;
તે કોણી નૃપ રાજીઓ, મુઓ તે ગુફા દુહાગિ. ૬૦

સગરરાય ચક્રી વડો, દેખી આપ સંભાલિં;
સાઠિસહસ સુત તેહના, સોય બલ્યા સમકાલિં. ૬૧

પૂરવ આયુકર્મ ભોગવઇ, આભવ પુણ્ય ન જાય;
ખંધક મુનિં સસ્ત્રિં મૂઓ; મૂગતિ પૂરિમા પૂરા જાય. ૬૨
પ્રદેશી કુવિધિં મૂઓ, પાંમ્યો સુરગતિ સાર;
ખંધક સૂરિ શિષ્ય પંચસઇં, છુટા તે અવતાર. ૬૩
પાપિં ગતિ માઠી હવી, કીધું પુણ્ય ન જાય;
રાવણ જીમ નરગેં જઈ, આગલિં અરિહા થાય. ૬૪
પુણ્યેં પુણ્યાઢયો હવો, જંગિ અતુલિ બલરાય;
પાપકમ તેણઈ ભોગવ્યું, કાયા કુબડ થાય. ૬૫
મરણ તણી ગહન છઇ, ભાંવઈ સાર અસાર;
જો ઉત્તમ હલૂઆ ભવિ, ચિંતા નહી લગાર. ૬૬
અધમ અભવ્ય ઉચો ચઢયો, જીમ જીનમંદિર કાગ;
ઉડી ઉકરડે જઈ, લેસઇ મલનો ભોગ. ૬૭
ઉત્તમ નર જગમાં જિકો, જો તસ મરણ અસાર;
જો જીવ ગતિ માઠી સહઈ, ચિંતા મ કરી લગાર. ૬૮
જીમં ભૂલો સુક પંખીઓ, પાંમ્યો આક અસાર;
ફલ ચાખી આવ્યો પલઈ, સોય લહઇ સહકાર, ૬૯
કુમરનરિંદ શુક સારિખો, જોહૂ-લહ્યો વિષ ભાર;
મરણ લહી વ્યંતર થયો, પિણ એક અવતાર. ૭૦

ચઉપઇ.

એક અવતાર નરપતિ(ને) કહ્યો, ત્રિણિવર્ગ સાધીનેં ગયો;
ધર્મ અર્થ નઇ ત્રિજો કાંમ, એ સાધી નૃપ રાખ્યું નાંમ, ૭૧
ત્રિસ વરસ ઉપરિ [1]અર્ધમાસ, બિહુંત્તરિ દિનનૃપ [2]લીલવિલાસ;
સંવત બારનેં ત્રીસઇં રાય, કુંમારપાલ વ્યંતરમાં જાય. ૭૨

૧ આઠ ૨ રાજ્ય

નૃપ દિવંગત હુઓ જસિં, અજયપાલ નૃપ બેઠો તસિં;
કુમારપાલ પરિં સબલો દ્વેષ, તેણે અનરથ વલી કર્યા અનેક. ૭૩
પાડયાં દેવલ ભાંજ્યા બિંબ, ટાલ્યા પૌષધશાલા થંભ;
પુણ્ય થાંનક નરપતિનાં જેહ, અજયપાલિ પડાવ્યા તેહ. ૭૪
બહુ પ્રસાદ પડાવ્યા જસિં, તારંગા ભણી ચાલ્યા તસિં;
તવ પાટણ વ્યવહારી જેહ, મલી વિચાર કરઇ નર તેહ. ૭૫
વણિગ કટક ચઢયાં ફેરવઇ, વણિગ ધનનો મદ ઉતરવઇ;
વણિગ બંધ થકી છોડવે, વણિગ દરિદ્રપણું નિગમઇ. ૭૬
વણિગ કરઇ સકલની સાર, વણિગ કર ઉડાવણ હાર;
વણિગ દયાવંત જાંણીઆ, દુર્ભિક્ષ ઉતારઇ વાંણીઆ. ૭૭
અજા મહિષ ગવરી સાંઢીઆ, મારંતાં છોડે વાંણીઆ;
ટાલઇ અકર અને અન્યાય, સોય કરઇ જે ન કરઇ રાય. ૭૮
તેણઇ સહીવાંણિગનું કુલસાર, જેણેં કુલેં હુઆ દાતાર;
સાહ સારંગની કીરતિ રહી, નવલક્ષ બંધ છોડવ્યાં સહી. ૭૯
સમરા કરમા કીરતિ સંસાર, સિદ્ધાચલિં કીધા ઉદ્ધાર;
સાહ જગડૂનો જસ બોલાય, જેણે જીવાડ્યા પ્રથવીરાય. ૮૦
વસ્તુપાલ મોટો દાતાર, જેણઇબહુ પોખ્યાંવરણ અઢાર;
ભીમ સેઠ ગૂજરમાં હુઆ, દીધા લજાલું લાડુઆ. ૮૧
હેમ ખીમ અંબડ જગપાલ, ઉદયન જીવદયા પ્રતિપાલ;
વાંણિંગ કુલમાં એ નર હુઆ, જાણેં પુણ્યતણા વલી કૂઆ. ૮૨
મોટી જાતિ વણિગની તેહ, વસઇ પૂરપ પાટણમાં જેહ;
મિલ્યાં એકઠા કરઇ વિચાર, વ્યવહારી બોલ્યા તેણીવાર. ૮૩
કસ્યું કરેવું એહ ભૂપાલ, પ્રગટયો સિંહકુલિંજ સીયાલ;
પંડિત પુરજન એહવું વદઇ, હસ્તીનેં પાટેં બઇઠો ગદ્દઇ. ૮૪

હંસ કુલિ પ્રગટ્યો કાગડો, પંડિતનેં કૂલિં મૂરખ જડો;
ઉગ્રસેન કુલેં કંસકુમાર, કુલની કીરતિ ખંડણહાર. ૮૫
શ્રેણિકનો સુત કોણીરાય, જેણેં પિતાસિરિ દીધો ઘાય;
કૃષ્ણ કુલે પાલક દીકરો, પાપી સોય અભવ્ય નર ખરો. ૮૬
આગેં હુઓ સુરપ્રીયકુમાર, તેણઈં પિતા માર્યો નિરધાર;
અધમ જીવ સ્યું લીજઈંનાંમ, જેણઈં કીધાં પાતગનાં કાંમ. ૮૭
અજયપાલ એ તેહની જોડિ, કુલ કીરતિમાં આંણઈ ખોડિ;
કુમારપાલનું ખોયું નામ, હાથઈં [1]વદન કરંતો સ્યામ. ૮૮
અસ્યું વિમાસઇ વણિગજસિં, એક વ્યવહારી બોલ્યો તસિં;
આ નગરિં એક મણુઓ વસઈ, કાંઇક બુદ્ધિ સકી તેહમાં હસઇ. ૮૯
લંઠક નર તેડો તિહાં સહી, પુછી વાત બોલ્યો ગહગહી;
સ્વામી નૃપનઈ સિક્ષા દીઉ, પિણ હું મોહ માંગ્યું ધન લીઉ. ૯૦
વાણિગ કહઇ તું માગિ જેહ, મોહ માંગ્યું ધન આપું તેહ;
પિણ તું રાયતણઇ જઇવારઇ, જીનમંદિર પડતાં ઉગારિ. ૯૧
સુંણી વચન નર ચાલ્યો જસિં, સાથઇ બેટો લીધો તસિં;
વેષ બનાવ્યો રાજા તણો, અતિ આડંબર કીધો ઘણો. ૯૨
રચના મોહોલ કર્યાં તિહાં બહુ, લંઠક પુત્રિં પાડ્યા સહુ;
તવ મણુઓ ખીજ્યો તિહાં ઘણું, કુલ બોલ્યું સુત તઈં આપણું. ૯૩
જે રચના નિજ તાતે કરી, તે તું સુત પાડઇ છઇ ફરી;
તુઝ ઉફરો પાપી કુંણ હોય, એકવીસ કુલનું નામજ ખોય. ૯૪
જે જનમ્યા સુત રૂડઇ કાંમિં, તે આવ્યા વયરીનેં ઠાંમિં;
આપ કુલિ લજાવઈ તાત, ધિગ ધિગ રે તું મ્હારા જાત. ૯૫

---

૧ મ્હોઢું કીધું.

દુહા.

જાયા તે પરમાંણુરે, જે જાયા જગિં જાંણીઇં;
કુલના વિડંબણહાર રે, તે જાયાથી અજાયા ભલા. ૯૬

જેણે ન કીધી સાર રે, જીવંતાં જનની તણી;
પિતા ન પૂજ્યા પાય રે, ઉદરિં વહ્યો ઇંટાલુઓ. ૯૭

દુહા.

કસ્યુ કરઇ [1]સુત બાપડો, કસ્યું કરઇજ પિતાય;
કરમિં સાતજ ની મડઇં, સુણજ્યો સકલ સભાય. ૯૮

દંત, કંત, કામિની, પશુ, સેવક, શિષ્ય, વન ઝાડ;
લંક્ક કહઇ સુત સાતમો, કરમિં એની માડ. ૯૯

કરમ નહી જસ પાધરૂં, કેહીપરિ માનઇં પુત્ર;
પુણ્યઇ સુત સુંદર ભલો, પુણ્યે રહઇ ઘરસૂત્ર. ૧૦૦

ચઉપઈ.

અસ્યાં વચન જવ મણુંઇકિલાં, તેણઇં પુત્રઇં સાચા સદ્દહ્યાં;
કરજોડી બોલ્યો તેણઇ ઠાય, સ્વામી દુખ મ કરો પિતાય. ૧

જેહવા રાજા પ્રજા તસી, અજ્યપાલ જુઓ ઉલ્હસી;
કુંમારપાલિં કીધાં કાંમ, તેહનાં રાજા ટાલઇં ઠાંમ. ૨

જેણે કીધાં ઉત્તમ પ્રાસાદ, ઇંદ્રપૂરીસ્યું કરતાં વાદ;
તે જીન ભવન પડાવઇં રાય, તું કાં કોપે મુઝ પિતાય. ૩

મુઝનિ સંગતિ લાગી રાય, તેણઇં ઢાલું ભવન પિતાય;
સંગતિ દોષનો સુંણો વિચાર, કુસંગ પડયા નર હોઇ ખુઆર. ૪

વાંસિં સંગતિ ગાંઠા તણી, તો ટાડી કીધો રેવણી;
સંગિં સાંગત યોગી ભણી, ઘરિઘરિ ભિખ મંગાવો ઘણી. ૫

---

[1] નર.

હંસ કાગનેં પાસિં ગયો, મરણ લહ્યા નઈ ગંજણ થયો;
નદી સંગતિ તરૂઅર જે રહ્યા, સોય સમૂલા કેતા ગયા. ૬
અસતી સંગ કરઇ કુંતાર, તેહના પ્રાંણ ગયા નિરધાર;
મુંજ સરિખો રાજા જેહ, દાસી સાથિ દુખ પાંમ્યો તેહ. ૭
એ સંગતિનાં સુંણી દ્રષ્ટાંત, નિચ સંગઈ વિગુસઇ નર સંત;
ચઉ સંગતિ ઉંચો થાય, સુણિ દ્રષ્ટાંત તું મુઝ પિતાય. ૮

કવિત્ત.

સંગતિ વિશેષેં સુત્ર, પુષ્પ પરિ હરિસિરે ચઢીઓ;
ત્રાંબૂ સંગતિ વિશેષ, કનક ધાટમાં ધડીઓ.
નગરનદી વાહોલીયા જાય, ગંગામાં મિલીઆ.
ચંદન જમલા વૃક્ષ, સોય [1]સુકદિં થઈ ફલીઆ;
ધજાક્ષય લહી સુવંશ સિરિં, ઇશિ અહિ ગલિં ઘાલિયો.
ઋષભ કહિ રામ સંગતિ, લંક બિભિષણ મિલિયો. ૯

દૂહા.

લંક બિભિષણુનેં દીઓ, જો હુઇ સંગતિ સાર;
કુસંગ પડયા નર જે વલી, તે નર થયા ખુઆર. ૧૦
મુઝ સંગતિ હુઈ રાયની, વસતા આણુઈ ગાંમિં;
તેણુઈ તુઝ મંદીર પાડીઆં, તું ખીજઇ કુણ કાંમિં. ૧૧
જેણુઈ પાલી પોઢો કીઓ, પરણાવ્યો બહુ નારિ;
કુમારપાલ ભત્રીજડો, તેહનેં કાં નવિ વારિ, ૧૨
લંઠ કહઇ સુંણિ પુત્ર તું, ગજ કિંમ ઝાલું કાંનિં;
સાયર ધનની નરપતી, એ નહી કોહોને માંની. ૧૩
જગિ સવલો વસિ એહનિં, એ વાર્યા નવિ જાય;
ચંદ સૂરનેં નરપતી, સહુજઇ નીચા થાય. ૧૪

---

1 ચંદન

એહમાં બલ પ્રાક્રમ બહુ, એહનું નિરમલ ગ્નાન;
હું સ્યું વારૂં એહને, એ મુઝ પિતા સમાંન. ૧૫
એ સીખ્યા સહુનિં દીઈ, એ પરમેશ્વર ઠાંમિ;
ત્રિભુવનપાલ કુલિં ઉપનો, સોનિં ન લાગઇ શ્યાંમ. ૧૬
કરણુ ભીમ આગઈ હવા, તેણુંઇ કીઆ ઉત્તમ કાંમ;
અજયપાલ કરસિં તસ્યું, જીમ રહસ્યઇ નિજ નામ ૧૭
એણુંઇ વચનઇંનૃપ હરખીઓ, બોલ્યો તામ સુજાણ;
પુણ્યઠામ મુઝ પાડવા, પરમ પુરૂષની આણ. ૧૮

ચઉપઇ.

પરમ પુરૂષના છમીઆ પાય, શ્રીજીનભવન ન [1]પાડઇ રાય;
રામચંદ્ર આચારય જેહ, અજયપાલ નૃપ તેડઇ તેહ ૧૯
વિનય કરી રાજા બોલીઓ, બાલચંદ્રનિં પદવી દીઓ;
રામચંદ્ર કહઇ સુણી પુરધણી, નથી આગ્ના નિજ ગુરૂતણી. ૨૦
રાય કહઇ સાંભલરે યતી, વચનલોપ મ કરો મહીપતિ;
એણીવાતઇ નહી તુઝનેં શ્રેય, જાતો દુખ પામીસ તું દેહ. ૨૧
મુનિવરકહઈ સુણી પ્રથવીરાય, ગુરૂનું વચન ન લોપ્યું જાય;
સીખ દેઇ ગુરૂ સરગઇ જાય, બાલચંદ્રનેં પદવી કેહીપરિં થાય. ૨૨
દસમ દુઆલસબ હુ તપકરઈ, શુદ્ધ શીલ મનમાંહિં ધરઈ,
ગુરૂનું વચનન માંનઇ જોય, અનંત સંસારી તે નર હોય. ૨૩
કુલવાલુઓ મુનિવર જેહ, ગુરૂનું વમચ ન માંનઈ તેહ;
માનભ્રષ્ટ થોડઈ દિન થયો, મરી સોય દુરગતિમાંહિં ગયો. ૨૪
વીરતણો શિષ્ય જેહ જમાલ, ગુરૂનું વચન કરંઇ વિસરાલ;
બહુ સંસારભમિં નર સોય. ગુરૂનું વચન ન લોપો કોય. ૨૫

---

૧ પડાવે

સહુસમલ્લ ગુરૂ સાહામો થયો, નગ્ન થયો મંત માંડી રહ્યો;
તિન્હુવનાંમ તેહનું પણિ થયું, જો ગુરૂવચન તેણઇ નવિ સદ્દહ્યું. ૨૬
ત્રણિ રાસીઓ મુનિવર જેહ, ગુરૂલોપી પાપી કહું તેહ;
સોય ચરિત્ર સંભારૂં આજ, વચન ન લોપું હું મહારાજ. ૨૭
અજયપાલ કહઇઓલે મઘણું, ડાહાપણિ મુનિમુંકો આપણું;
બાલચંદ્રનઇં આપો પાટ, અનર્થ ઉપાઓ સ્યા માટ. ૨૮
રાંમચંદ્ર કહઇં સાંભલિરે ભૂપ, દેખતાં કિમ ઝંપાવું કૂપ;
ગુરૂ લોપી સ્યું સાધું કાજ, ઘણું ન બોલીસ તું મહારાજ. ૨૯
અજયપાલ તવ કોપજ કરી. લોહસિલા તિહાં ઉહની કરી;
રાય કહઇં મુનિ સાહમું હુઓ, ઘોપદ કે સિલા ઉપરિ સૂઓ ૩૦
રાંમચંદ્ર કહઇંસુણિ મહારાજ, વચન ન લોપું ગુરુનું આજ;
મરતાં મુનેંનવિઆવઇં લાજ, ગુરૂલોપી સું સાધું કાજ. ૩૧
અનંતમરણઆગઇંપણિ કર્યા, તેણઇ મુઝકાજ કસાં નવિસર્યાં;
એકમરણ ગુરૂકામિં હું કરૂં, જિમ જનમ મરણ નિસ્તરૂં. ૩૨
આગેં તે નર સિવપુરી મલ્યા, કારણપણે નર જે નવિ ચલ્યા;
વીર સરિખા જીનવર જેહ. આજ સંભારૂં અરિહંત તેહ. ૩૩

ઢાલ.

રાગ—ધવલ ધન્યાસી—રાગ ગોડી

બહુપરિંસો સબલો, વર્દ્ધમાંન જીનધારો;
જસ શ્રવણે ખીલા, ચરણેં રાંધી ખીરો. ૩૪
ખંધક સૂરિના શિષ્ય, પંચસહ્યા મુનિ જેહ;
ઘાણઇં પણિ પીલ્યા, મન નવિ ડોલ્યા તેહ. ૩૫
મુનિવર નિત્ય વંદો, ગિરૂઓ ગજ સુકુમાલો,
સિર અગ્નિં ધરંતાં, જે નવિ કોપ્યો બાલ. ૩૬

વલી પુત્ર ચિલાતી; કીડી તાસ સરીરો;
અઢી દીવસ લગઈ, વલી ફોલ્યે ન ચલ્યો ધીરો. ૩૭
વાધર પિણ વિટ્યુ, મુનિ મેતારજ સીસો;
તોહિ પિણ નાવી, દુર્જન ઉપરિ રીસો. ૩૮
જંબૂકીજસ ઘરિ ઘરણી, અતિ ભુખ્યો વિકરાલો;
તેણઇ મુણિ ભખીઓ, કૂમર અવંતી બાલો. ૩૯

ઢાલ.

એણીપરિ રાજ કરંતરે–એ દેશી રાગ ગોડી

ઢંઢણ દ્રઢ પ્રહાર રે, અરણક ઋષિ મુનિ;
સનતકૂમાર સહી વેદના એ. ૪૦
ખંધક ઉતારી ખાલ રે, કુરગડુ મુનિ;
બાહુબલિ વિંટ્યો વેલડી એ. ૪૧
બલભદ્ર અભયકુમાર રે, ધન્ના શાલિભદ્ર;
મેઘકુમાર માંડી રહ્યો એ, ૪૨
મૃગાપૂત્ર પુંણ્યવંત રે, વારતિગ મુનિ વડો;
શિવકુમાર શુભઅન્ન તજ્યો. એ, ૪૩
ધનોમુનિ તપ પૂંજ રે, વંદુ થુલિભદ્ર;
સ્ત્રીપરિસહિં જે નવિ ચલ્યો એ, ૪૪
કરકંડુ મુનિરાય રે, વંદુ નમિરાજ;
દ્રુમક રીષી ન જઇ નમુએ. ૪૫
પ્રભવો વિષ્ણુ કુમારરે; વંદુ ગોઇમ તો;
જંબુમુનિ પાસે નમુ ઓ. ૪૬
રામચંદ્ર હનુમંતરે, વાલિ મુનિ વડો;
આણા પદઈ ધ્યાનિં રહ્યો એ. ૪૭

ગૌતમ ગુણ ભંડાર રે, સંભુતિ મુનિ નમું;
યશોભદ્ર જગિ જાંણીઇ એ. ૪૮

શામ્બ પ્રદ્યુમ્ન સુત કૃષ્ણ રે, દ્વૈત્ય મુનિ નમું;
પાંડવ પાંચ પરિસા ખમઇ એ. ૪૯

ભાવ દેવ ભવ દેવ રે, મુનિવર થાવચ્ચો;
સિરીઓ સુત સકડાલનો એ. ૫૦

રાજ રિષી પુંડરીક રે, કુમર તે કઇવન્નો;
દસરાણ ભદ્ર દિનકર સમો એ. ૫૧

અધિકો આષાઢભૂત રે, આદ્રકુમાર વડો;
નંદી ષેણ મુનિવર નમું એ. ૫૨

ઉદાઇ ઋષિ સિંહ રે, પરિસહઈ નવિ ચલ્યો;
કુમર અનાથી અતિ ભલો એ. ૫૩

શુકો સલ મુનિ હોય રે, નારદ ઋષિ નમું;
પુંડરીક પંચ કોડિસ્યું એ. ૫૪

દૂહા.

એમ મુનિવર આગેં હુઆ, હું પણિ તેહનો બાલ;
લોહ શિલા મેં આ ગમી, જો કોપ્યો ભૂપાલ. ૫૫

મરણ તણો જગિ કવણ ભય, જેણી વાટિં જગ જાય;
મન મેંલુંનિં શંખલું, તેણઇ કારણેં ડોલાય. ૫૬

દાન સુપાત્રહ જેણેં દીઉં, સિરિ વહી જીનવર આંણ;
જીહાં જીવઇ તિહાં તસ ખુસી, મરઇ તો તાસ કલ્યાણ. ૫૭

ષટખંડ કેરો રાજીઓ, જો પણિ સુર અવતાર;
જે જનમ્યા તે જાય સ્યઇ, કો થિર નહી નિરધાર. ૫૮

નાંહનો મોટો નરપતી, અમરપુરીનો રાય;
રામચંદ્ર મુનિ ઈંમ કહઇ, જે જનમ્યા તે જાય. ૫૯

તેણેં કારણિં નૃપ ગુરૂ તણું, વચન કરૂં નહિં લોપ;
મરણ ભાગો બીહું નહી, જો ભૂપતિ તુઝ કોપ ૫૦

ચઉપઇ.

કોપ લહ્યો નરપતીનો જસેં, રામચંદ્ર આરાધઇ તસેં;
ખમત ખામણાં કરતો આપ, પંચ સાખિ આલોયાં પાપ. ૫૧
લાખ ચોરાસી યોનિ જેહ, ભમતાં પાતગ લાગાં તેહ;
કોઇ જીવ પરિં પીડ્યો રીસ, તાસ ખમાવું નામી શીસ. ૫૨
પૃથવી પાણી તેઉ વાઉ, વનસ્પતી છઠી ત્રસકાય;
સૂક્ષ્મ બાદર હણીઆ જંત, તે પાતક છેદે ભગવંત. ૫૩
પંચ મહાવ્રત અંગિં ધરી, વિરાધના ભવિ ભમતા કરી;
પંચ સુમતિ ત્રણ ગુપતિખોડિ, મિછા દુક્કડ દેઉં કરજોડિ. ૫૪
ઇહ લોક રાજતણી વાંછાય, પરલોકિં સુર પદવી થાય;
જીવિત મરણ નીઆણું જેહ, મિચ્છા દુક્કડ ભાખું તેહ. ૫૫
વાંછ્યા ભોગ પંચેંદ્રી તણા, અંગિં અતિચાર લાગા ઘણા;
આતમ સાખિ આલોઇ કરી, વયર ભાવ નૃપસું પરિહરી. ૫૬
ચ્યાંર શરણ મનમાંહિં ધરી, શિલા ઉપરિ ઋષિ સૂતો ફરિ;
ઘાસ તણી પરિ દાધો તેહ, દેવંગત મુનિ હુઓ તેહ. ૫૭
મુનિ વિડંબણ હુઇ જસેં, બાલચંદ્ર ભડાણો તસેં;
અજયપાલ નિંદાણો બહુ. ફિટ ફિટ પુરજન કરતા સહૂ. ૫૮
બાલક બ્રહ્મ સ્ત્રી ચોથી ગાય, એતા પાતિગ મોટા કહીવાય;
એહથી પાપ શિરોમણિ સિરે, જે પાપી મુનિ હત્યા કરેં. ૫૯
મુનિવરમાં જે વર પ્રધાન, જે આચાર્ય નિમલ જ્ઞાન;
તેહની હત્યાનો કરનાર, કરઇ જીવ ઘણો સંસાર. ૭૦
મછ કછ અજગર બગ સાપ, અધમ યોનિં જઇ પ્રગટઇઆપ;
જીહાં જાઇ તિહાં થાઇ દુખી, પાપી જીવ કીહાં નોહી સુખી. ૭૧

એકસોમલ પાપીમાં સિરિ, ગય સુકુમાલની હત્યા કરઇ;
અભવ્ય જીવ દઈ કહિં ધાય, મારી સોય ઉદાઇ રાય. ૭૨
કવણ હરયઇ તે નરપતિ હાલ, જેણે ઉતારી ખંધક ખાલ;
અધમ જીવ જગમાંહિં સોનાર, મેતારયનો મારણ હાર. ૭૩
પાપી ઉદાઇનો પ્રધાન, સ્વામીસ્યું કીધું વિજ્ઞાન;
વિખ દેતાં પાતગ હવું મોટ, વિતિ પાટણિં પડયો ધૂલ કોટ. ૭૪
અધમં નાગશ્રી બાંભણી, પરતિગ પાપ કરઇ પાપણી;
વિખ તુંબ તે દીધું અસાર, માર્યો ધર્મરૂચિ અણગાર. ૭૫
પાપી પાલક પુરોહિત જેહ, અભવ્ય જીવ કહીઇ તેહ;
પિલિં પંચસહિં મુનિવર સોય, ખંધક સૂરિના શિષ્ય તે હોય. ૭૬
મુનિ હત્યાનાં એ કરનાર, એહના પાપ તણો નહી પાર;
પાપી અજયપાલ નરનાથ, ગછ નાયકની કરતો ઘાત. ૭૭
થોડું પુંણ્ય નેં મોટું પાપ, નરગફલ પાંમે નર આપ;
મુનિ હણ્યાનું પાતગ જેહ, પ્રત્યક્ષ ફલ નૃપ પાંમ્યો તેહ. ૭૮
ન કર્યું પાટણ કેરૂં રાજ, લોકમાંહિં ગઇ તસ લાજ;
નરનારી નૃપ ઉપરિખાર, અજયપાલ સિરિ સહી ધીકકાર. ૭૯
બાલચંદ્ર હકાણો ખરો, જીમ કિડાલોકલિં કુતિરો;
શંકાણો લાજ્યો મનમાંહેં, નૃપ ઉપરિ ખેદાણો ત્યાંહિં. ૮૦
પાપી નૃપ સ્યું કીધું કાજ, એકવીસ પાટની ખોઇ લાજ;
સ્યામતિલાક નિજ ભાલિં હવું, મિં પણ કલંક લહ્યું અભિનવું. ૮૧
એહ તણા ઉતરીઆ નીર, શોભા નાહી એહ શરીર;
એહ કલંકી મૂરખ મંદ, જીમસાયર નઈ બેટો ચંદ. ૮૨

દૂહા.

સાયર સંદેશો મોકલિં, ચંદા પુત્ર જૂહાર;
ચઢયા કલંક ન ઉતરઈ, તુઝ ખંપણ મુઝ ખાર.

ચઉપઇ.

કલંકવંત હુઆ બેહુ જસિં. બાલચંદ્ર મુનિ ખીજ્યો તસિં;
સુપરિ પાલી બહુ સુર સેવ, આવ્યો સર્વાનુભૂતિ દેવ. ૮૪
બાલચંદ્ર બોલ્યો તસઠારિ, અજમતિમ જઇ ભૂપતિનેં મારિ;
સુર રંજ્યો કહઇ કરસ્યું કામ, ટાલું અજયપાલનો ઠામ. ૮૫
એણિં અવસરે પાટણનો રાય, ચઢી તુરંગમ બાહિર જાય,
વડઆરૂઆરતલિં આવ્યો જસિં, સુર વાઉમાં પઇઠો તસિં. ૮૬
અજયપાલ ભૂમિં નાખીઓ, ચરણે તિહાં ચાંપી રાખીઓ;
અકલાણો નેં ગયા પરાણ, દેવિં રાખી મુનિવર આંણ. ૮૭

દુહા.

મુનિ વચને નૃપ મારીઓ, સહી પામ્યો પરલોક;
થોડા દિવસનેં કારણેં, પાપ કર્યું નૃપ ફોક. ૮૮
ઋષભ કહઇ નર લોભીઆ, કરતા પાપ જંજાલ;
રામા રામા ધન ધન. કરતાં ગમાડઈ કાલ. ૮૯
મમતા માયા કારિમીં, ફોકટ ધંધ કરેસ;
જે ઋદ્ધિ મેલિ અતિઘણી, અંતિ તોહુ મરેસ. ૯૦
ઋષભ કહે નર કેટલા, ન કરઇ તત્વ વિચાર;
[1]થોડા દિવસનેં કારણેં, સિર લિઇ સબલો ભાર. ૯૧
લોભેં જગહ વિગોઈઓ, લોભ ન જીત્યો જાય;
લોભઇ ભરત બાહુબલી, દીઈ સિરતાકી ઘાય. ૯૨
લોભઇ જગ અંધો ભયો, માનિં ગયો વિવેક;
ક્રોધ કરી તપ બાલીઓ, દુખ લહઇ જંતુ અનેક. ૯૩
ક્રોધ ઘણો નિદ્રા બહુ, આહાર તણો નહી પાર;
ભોગઈ નૃપતિ ન પાંમતો, તસ દૂર ગતિ નિરધાર. ૯૪

---

૧. પાંચ.

સંયમ પાલઈ સિદ્ધ નમિં, શીલ ન ખંડઇ રેખ;
તોહિ મુગતિ તસ વેગલી, જો ધટિ રાગ નેં દ્વેષ. ૯૫
જો હિત વંછઇ આતમા, તો મુખિ મધુરૂં ભાખ;
ઋષભ કહે જગિં જીવડા, તે(નો)હસ્યુ : મિત્રી રાખિ. ૯૬
પરનિંદા નર પરિહરો, સ્તુતિ નવિ કીજઇ આપ;
એણીપરિં આતમ નિરમલો, અંગ ન લાગઈ પાપ, ૯૭
કવિ કહઇં પાપ ન કીજીઈ, પાપિં સુખ ન હોય;
પાપિં નગર દ્વારાવતી, બહુ દુખ પામી જોય. ૯૮
ધર્મીને ધર્મ જ ગમઈ, પાપી ગમઇ સુ પાપ;
ધર્મી પરભવિ દેવતા, પાપી પરભવ સાપ. ૯૯
અતિ પાપિં દુખ પામિયો, અજેપાળ નરનાથ;
બાલચંદ્ર દુખીયો થયો, જો નહી ગુરૂનો હાથ. ૧૦૦
ગુરૂ સાહમો નર જે થયો, તે નર સુખી ન થાય;
નિજ પતિ મહિમા નીગમી, વહિલો દુરગતિ જાય. ૧
હેમસૂરિ સાહમો થયો, બાલચંદ્ર મુનિ જેહ;
આ ભવિ સુખ ન પામીયો, પરભવિ દુખીયો તેહ. ૨
એહ ચરિત્ર હૈઇડઈ ધરી, મુકો પાતિગ વાત;
રાખો ન્યાય અન્યાય તજો, વાવરી જીમણો હાથ. ૩

ચઉપઈ.

જે ધન દીધું જીમણઇ હાથે, અંતકાલિ તે આવિં સાથિ;
પાત્રદાન પસાઈં કરી, ભવસમુદ્ર ગયા નર તરિ, ૪
જીવતણી જે રક્ષા કરઇ, મૃષા વચન મુખિ નવિ ઉચરિ;
પરધન કેરી ન કરઇ આશ, તે નર પામે સુખ નિવાસ. ૫
પર રમણીથી રહે વેગલો, ક્રોધ માન મેહલો આમલો;
માયા મોહની અને મિથ્યાત્, પરિહરિ પાપ કર્મની વાત. ૬
સુણીઇ શ્રી ગુરૂનું વ્યાખ્યાન, જીન પૂજા પરિ ચોખ્ખું ધ્યાન;
તપજપ કિરીયાં કષ્ટ નિદ્રાન, તે નર પામઇ નવય નિધાન. ૭

દુહા.

નવનિધિ પામી તે નરા, ગોલ્ર ધરિ મનિ રોલ્ર;
દાન શીલ તપ ભાવના, દયાસમુદ્ર કલ્લોલ. ૮
પર ઉપગારી વચન સાર, ભવનં બિંમ્બ પૂજાય;
યાત્રા પાત્ર સુ ભાવના, પ્રાણી નિર્મલ થાય. ૯
વીર વચન અરિહંત, શ્રુણૂ વ્યવહાર શુદ્ધ વરોષ;
ઉપસમ અંગઇ આણતાં. પામ્યા સુખ અનેક. ૧૦

ઢાલ.

પ્રણમી તુમ સીમંધરૂંજી—એ દેશી—રાગ ધન્યાશ્રી.

અનેક નર સુખ પામીયાજી, ઉપસમ અંગિરે ધારી;
કુરગડુ મુનિ રાજીયોજી, પહોતો મુગતિ મઝારિ. ૧૧
સોભાગી કરી સમતાસ્યુંરે રંગ;
દાન શીલ તપ ભાવનાજી, આદરી સુ પુરૂષ સંગ;
સોભાગી કરી સમતા૦ આંકણી—સો. ૧૨
દાન સુપાત્રિં જે દેઅતાંજી, સુખ પામ્યો ધનસાર;
તીર્થંકર પદવી લહીજી, લહ્યો તે ભવજલ પાર—સો૦ ૧૩
શ્રીગુરૂ વચન હૈંઇડઇ ધરીજી, પાળે નિર્મલ શીલ;
વંકચુલ વનમાંહિ વસિંજી, પામ્યુ લખમી લીલ—સો૦ ૧૪
તપ તપતાં સુખ પામિયોજી, દેખી ધન્નો અણગાર;
સર્વારથ સિદ્ધિં ગયોજી, જીહાં એક એકાવતાર—સો૦ ૧૫
મૃગલો ભાવે ભાવનાજી, દેખી મુનિવરદાન;
મરણ લહી મૃગ રાજીયોજી, પામ્યો અમર વિમાન—સો૦ ૧૬
જીવ દયા જાગં પાલતાંજી, છૂટા ગજ અવતાર;
પરભવિ નરવર રાજીયોજી, થયો તે મેઘકુમાર—સો૦ ૧૭
પરઉપકાર કરંતડાજી, સુખીયો સિવકુમાર;
સુર સેવા તેહની કરંઇજી. આપ્યા રતન અપાર—સો૦ ૧૮

સાર વચન મુખિ બોલતાંજી, સુખિયો ભૂજ બલસેઠી;
સુર રંજી સોની તણીજી, ગુણે કરી તસ ભેટી–સો૦ ૧૯
જીનપ્રાસાદ કરાવીઆજી, કીધાં જીનવર બિમ્બ;
નૃપ સંપ્રતિ સુખ પામિયોજી, રહ્યો જસ કીરતિ થંભ–સો૦ ૨૦
શ્રીસુપાસ જીનવર તણી, સીતા કરઇ પ્રતિમાય,
અમર વિમાને તે ગઇજી, સુર જેહના ગુણ ગાય–સો૦ ૨૧
જીન પૂજંતા પામિયોજી, મુગતિપૂરીનો વાસ;
નાગકેતુ [1]નરનઈ નમુંજી, હું તસ પગલે દાસ–સો૦ ૨૨
તીર્થયાત્રા કરંતડાંજી, ચક્રી ભરત ઉલ્લાસ;
જેહની કીર્તિ જગિં રહીજી. પામ્યા સુખ નિવાસ–સો૦ ૨૩
તીર્થ યાત્રા ચિત ભાવતાંજી. પામ્યો કેવલજ્ઞાન;
ધર્મચંદ નર નિરખતાજી, લહીઇ નવય નિધાન–સો૦ ૨૪
વીર વચન નાગિં સૂણિજી, આણી સમતારે સાર;
કીડી ફોલ્યો નવિ ચલ્યોજી, પામ્યો સુર અવતાર–સો૦ ૨૫
શ્રીજીનના ગુણ ગાવતાંજી, સુખીયો રાવણ રાય;
લંકા ગઢનો રાજીયોજી, પરભવિ અરિહા થાય–સો૦ ૨૬
વ્યવહાર શુદ્ધિ નીત પાલતાંજી, સુખ પામ્યો જીનદાસ;
સોવન કઢા સહજી લહિંજી, તસ્કર સોય નિરાશ–સો૦ ૨૭

દુહા.

સોલ બોલ અંગિ ધરો, [2] મુકી પર નિંદાય;
નિંદા આપ કરંતડા, જીવ સુખીયો સહી થાય, ૨૮
ખંધિ ચઢી ગુરૂ મારતો, ચેલો ચતુરસુજાણ,
નિંદા આપ કરંતડા, પામ્યો કેવલજ્ઞાન. ૨૯
પૂર્વ પુરૂપ લહઈ ધરો, ટાળો મન મંદ આઠ,
હિનપણું નર પામિંઇ, લહીંઇ દુરગતિ વાટ. ૩૦

૧. નિરમલ થયોજી ૨ છડો.

ઢાલ.

પ્રણુમી તુંમ સીમંધરૂજી. એ દેશી.

જાતિ ગર્વ કરિ બાંભણોજી, કહેતો કટક જ્યાંહિ;
દાસી ઉદરિં ઉપનોજી, અગિં કુબડ ત્યાંહિ.
માન રહિત નર જે થયાજી, સુણો નર મૂકો મનિ મદ આઠ,
તે પામ્યા સિવવાટ. સુ૦ આંકણી ૩૧
લાભ તણો મદ જે કરઇજી. આ ભવિ પરભવિ હિણ
ભૃગુગચ્છ મુનિનિ જુઓજી, પામ્યો દુઃખ નિરવાણ–સુ૦ ૩૨
મરીચિ સુત ચક્રી તણોજી, ધરતો હરખ અપાર,
ઉત્તમ કુલ કહી નાચીયોજી, નીચ કુલિં અવતાર–સુ૦ ૩૩
પ્રભુતા મદ કરતાં વલીજી, દસારણભદ્ર ખોઇ લાજ;
શક્ર તણી ઋદ્ધિ દેખતાંજી, મનિં લાજ્યો મહારાજ–સુ૦ ૩૪
મૃગલી મારી ભૂપતિજી, કરતો બલનું રે માન
તે શ્રેણિક નરગિં ગયોજી, જીહાં નહિં તપ જપ ધ્યાન–સુ૦ ૩૫
તપ મદ કરતા મુનિવરૂજી. ન લહું કેવલજ્ઞાન;
સાસનદેવી નમી નહીંજી, ગલ્યું સભામાં માન–સુ૦ ૩૬
રૂપ પ્રસંસિં આપણુંજી, ચક્રિ સનતકુમાર;
સપ્ત રોગ તન ઉપનાજી, ક્ષીણ નવિ લાગી વાર–સુ.૦ ૩૭
શ્રુત મદ કરતો સિંહ થયોજી, થૂલભદ્ર મુનિ જેહ;
પૂર્વ અર્થ નવિ પામીયોજી, ગુરૂઇં વખોડયો તેહ–સુ૦ ૩૮
ઋષભ તણો સુત વરસ લગિંજી, માનઇ દુખીરે થાય;
બાહુબલી સરખો રાજીયોજી, વેલડીઇં વિંટાય–સુ૦ ૩૯
પીપલ તણું જીમ પાનડુંજી, ચંચલ જેમ ગજ કાન;
ધન યૌવન કાયા અસીજી, મ કરો મનિ અભિમાન–સુ૦ ૪૦
કાચો પિંડ ન પોખિઇંજી, અભક્ષ ન કીજઇરે આહાર;
વસિ કીજઇ મન માંકડોજી, તો લહીંઇ ભવપાર–સુ૦ ૪૧

કાયા હંસ બિં બલદીઆજી, ઋષભ કહઈ મન રાસ;
કર્મ રૂપિઓ સારથીજી, ફેરિં ચિહું ગતિ વાસ–સુ૦ ૪૨
કાલિં જગ ખાધો સહીજી, કુણે ન ખાધોરે કાળ;
કાલ આહેડિ જગિ પડોજી, જેણિ ભખીઆ વૃદ્ધ બાલ–સુ૦ ૪૩

દૂહા.

આઠઇ મદ મુકી કરી, દીઓ સૂપાત્રિ દાન;
આરાધો અરિહંતનિ, જીમ ધરિં નવય નિધાન. ૪૪
નવ નિધાન ચક્રી તણાં, તે લહીઇ નિજ ઘરિ;
તેહથી અધિકાર એક છઇ, સુણિ જે સોય સુપઇરિ. ૪૫
સદગુરૂ સેવા સત્ય વાણુ, જીન પૂજા ગુણ જ્ઞાન;
દયા દાન ગુણ ઉપસમી, નવઈ અખુટ નિધાન. ૪૬

ચઉપઇ.

અખુટ નિધાંન લહું મિં આજ, ગાયો કુમારપાલ મહારાજ;
સકલ કવિનઈ લાગી પાય, કરજોડી કવિજન ગુણ ગાય. ૪૭
ગાતાં ગુણતાં કવતાં ક્યાંહિં, દુષણ જે દીસઈ મતિમાહિં;
તે પંડિત ટાલેયો તુમો, એણીવાતિ સુખ લહિંસ્યુ અમો. ૪૮
આગિ જે મોટા કવિરાય, તાસ ચરણરજ કવિ ઋષભાય;
લાવણ્ય લીંબો ખીમો ખરો, સકલ કવિની કીર્તિ કરો. ૪૯
હંસરાજ પાછો દેપાલ, માલ હેમની બુદ્ધિ વિશાલ;
સુસાધુ હંસ સમરો સુરચંદ, શીતલ વચન જીમ શારદચંદ. ૫૦
એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિં હું મુરખ બાલ;
સાયર આગલિ સરોવર નીર, કસી તોડીયા છણની ખીર. ૫૧
ખીરખાંડ ઘૃત સરિખા જેહ, હું સેવક મુજ ઠાકુર તેહ;
તેહના નામ તણઈજિ પસાય, સ્તવીયો કુમારપાલ ઋષિરાય. ૫૨
રાસ રચ્યો મિં રંગઈ કરી, ક્રોધ માન માયા પરિહરી;
પર ઉપકાર નિજ સુખની કામ, કીયો રાસ પંડિત સીરનામ. ૫૩

ઢાલ.

પ્રણમી તુંમ સીમંધરૂજી. એ દેશી.

જાતિ ગર્વ કરિ બામણોજી, કાઢયો કંટક જ્યાંહિ;
દાસી ઉદરિં ઉપનોજી, અગિં કુબડ ત્યાંહિ.
માન રહિત નર જે થયાજી, સુણો નર મુકો મનિ મદ આઠ,
તે પામ્યા સિવવાટ. સુ૦ આંકણી ૩૧
લાભ તણો મદ જે કરઇજી, આ ભવિ પરભવિ હિણ
ભૃગુગચ્છ મુનિનિ જુઓજી, પામ્યો દુઃખ નિરવાણ-સુ૦ ૩૨
મરીચિ સુત ચક્રી તણોજી, ધરતો હરખ અપાર,
ઉત્તમ કુલ કહી નાચીયોજી, નીચ કુલિં અવતાર-સુ૦ ૩૩
પ્રભુતા મદ કરતાં વલીજી, દસારણભદ્ર ખોઇ લાજ;
શક્ર તણી ઋદ્ધિ દેખતાંજી, મનિં લાજ્યો મહારાજ-સુ૦ ૩૪
મૃગલી મારી ભૂપતિજી, કરતો બલનું રે માન
તે શ્રેણિક નરગિં ગયોજી, જીહાં નહિં તપ જપ ધ્યાન-સુ૦ ૩૫
તપ મદ કરતા મુનિવરૂજી. ન લહે કેવલજ્ઞાન;
સાસનદેવી નમી નહીંજી, ગલ્યું સભામાં માન-સુ૦ ૩૬
રૂપ પ્રસંસિં આપણુંજી, ચક્રિ સનતકુમાર;
સપ્ત રોગ તન ઉપનાજી, ક્ષીણ નવિ લાગી વાર-સુ.૦ ૩૭
શ્રુત મદ કરતો સિંહ થયોજી, થૂલભદ્ર મુનિ જેહ;
પૂર્વ અર્થ નવિ પામીયોજી, ગુરૂઇ વખોડયો તેહ-સુ૦ ૩૮
ઋષભ તણો સુત વરસ લગિંજી, માનઇ દુખીરે થાય;
બાહુબલી સરખો રાજીયોજી, વેલડીઇ વિંટાય-સુ૦ ૩૯
પીપલ તણું જીમ પાનડુંજી, ચંચલ જેમ ગજ કાન;
ધન યૌવન કાયા અરીજી, મ કરો મનિ અભિમાન-સુ૦ ૪૦
કાચો પિંડ ન પોખિઇજી, અભક્ષ ન કીજઇરે આહાર;
વસિ કીજઇ મન માંકડોજી, તો લહીઇ ભવપાર-સુ૦ ૪૧

કાયા હંસ બિં બલદીઆજી, ઋષભ કહઈ મન રાસ;
કર્મ રૂપિઓ સારથીજી, ફેરિં ચિહું ગતિ વાસ-સુ૦ ૪૨
કાલિં જગ ખાધો સહીજી, કુણે ન ખાધોરે કાળ;
કાલ આહેડિ જગિ પડોજી, જેણિ ભખીઆ વૃદ્ધ બાલ-સુ૦ ૪૩

દૂહા.

આઠઇ મદ મુકી કરી, દીઓ સૂપાત્રિ દાન;
આરાધો અરિહંતનિ, જીમ ઘરિં નવય નિધાન. ૪૪
નવ નિધાન ચક્રી તણાં, તે લહીઇ નિજ ધરિ;
તેહથી અધિકાર એક છંદ, સુણિ જે સોય સુપઇરિ. ૪૫
સદગુરૂ સેવા સત્ય વાણુ, જીન પૂજા ગુણ જ્ઞાન;
દયા દાન ગુણ ઉપસમી, નવઈ અખુટ નિધાન. ૪૬

ચઉપઇ.

અખુટ નિધાંન લહું મિંઆજ, ગાયો કુમારપાલ મહારાજ;
સકલ કવિનઈ લાગી પાય, કરજોડી કવિજન ગુણ ગાય. ૪૭
ગાતાં ગુણતાં કવતાં ક્યાંહિં, દુષણ જે દીસઈ મતિમાહિં;
તે પંડિત ટાલેયો તુમો, એણીવાતિ સુખ લહિંસ્યુ અમો. ૪૮
આગિ જે મોટા કવિરાય, તાસ ચરણરજ કવિ ઋષભાય;
લાવણ્ય લીંબો ખીમો ખરો, સકલ કવિની કીર્તિ કરો. ૪૯
હંસરાજ પાછો દેપાલ, માલ હેમની બુદ્ધિ વિશાલ;
સુસાધુ હંસ સમરો સુરચંદ, શીતલ વચન જીમ શારદચંદ. ૫૦
એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિં હું મુરખ બાલ;
સાયર આગલિ સરોવર નીર, કસી તોડીયા છાણુની ખીર. ૫૧
ખીરખાંડ ઘૃત સરિખા જેહ, હું સેવક મુજ ઠાકુર તેહ;
તેહના નામ તણઈજિ પસાય, સ્તવીઓ કુમારપાલ ઋષિરાય. ૫૨
રાસ રચ્યો મિં રંગઈ કરી, ક્રોધ માન માયા પરિહરી;
પર ઉપકાર નિજ સુખની કામ, કીઓ રાસ પંડિત સીરનામ. ૫૩

પૂર્વઈ તેરે મહા પંડિત જસ્યો, સૂરિ સોમ ¹મંડિત અભિનવો.
પંચાસમિ પાટિ તે કહ્યા, તપાગચ્છ શિરિ ટીકો થયા. ૫૪
તેહનો શિષ્ય સુરૂપ કલિતાગ, જિનમંડન નામિ ઉવઝાય;
કુમારપાલ પ્રબંધજ કર્યો, સુણતાં નરનારી ચીત ઠર્યો. ૫૫
શાસ્ત્રઈ સંખ્યા આડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરૂનામી શીશ;
સંવત-ચોદ બાણુંઆ વલો, કુમારપાલ ગાયો ગુણ નીલો. ૫૬
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂનાં જેહ, કેતાએક માંહિ આણ્યો તેહ;
કેતાએક ભાવ ગુરૂમુખથી લહ્યા, તે મિં જોડી વિવરી કહ્યા. ૫૭
સોય ગ્રન્થ હવડાં વંચાય, મનમાં મત રાખો શંકાય;
તે પ્રબંધ માંહિં છે જસ્યું, ઋષભ કહે મેં આણ્યું તસ્યું. ૫૮
કેતાએકગંભીર બોલ તિહાં જેહ, રાસમાંહિં મઈ જાણ્યા તેહ;
કેતાએક પરંપરાઈ વાત, તે જોડી આંણ્યાં અવદાત, ૫૯
જીન શાસ્ત્ર અનેરાં ભલાં, તિહાંથી વચન સુણ્યા કેતલા;
રાસ મધ્યે આંણ્યા તેહ, આંણ્યું નિતિશાસ્ત્ર વલી જેહ. ૬૦
હેતુ યુક્તિ દષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિં આણ્યા તેહ;
વચન વિરૂદ્ધ કહ્યું હોઈ જેહ, મિછાદુક્કડ ભાખું તેહ. ૬૧
કવિત્ત કાવ્ય શ્લોક નેં દુહા, ²કર્યાં કવિ જે આગઈ હુઆ;
સરસ સુકોમલ આંણ્યા જેહ, રાસમાંહિં લેઇ આણ્યા તેહ. ૬૨
એણીપરિં બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષિ ગુણ માલા કરી;
સિદ્ધ કામજમાલીઈવરી, બ્રહ્મ સુતાઈ સાર મુઝ કરી. ૬૩

દૂહા.

બ્રહ્મ સુતા ચરણેં નમી, ગાયો કુમરનરિંદ;
ભણઈ ગુણઈ જે સાંભલિં, તે ઘરિ અતિ આણંદ. ૬૪

---

૧ સુંદર ૨ કર્યા.

ઢાલ.

રાગ–ગોડી—મનમોહના–એ દેશી.

કુમારપાલના નાંમથી મનમોહના, મુઝઘરિ મંગલ ચ્યાર લાલ મનમોહના;
મનહ મનોરથ મુઝ ફલ્યો–મ. નામિં જયજયકાર–લા. ૬૫
સુંદર ઘરણી શોભતી–મ. બહિન બંધવ જોડિ;–લા.
બાલ રમેં બહુ બારણેં–મ. કુટંબ તણી કેઇ કોડિ–લા. ૬૬
ગાય મહિષી દુઝતાં–મ. સુરતરૂ ફલીઓ બારિ;–લા.
સકલ પદારથ નામથી–મ. થિર થઈ લછી નારિ–લા. ૬૭
રોગ, શોગ, ભય વેગલો–મ. કુંમારપાલનેં નાંમિં;–લા.
સુર નર કિન્નર વ્યંતરા–મ. સમર્યા આવિં કામિં–લા. ૬૮
વાઘ સિંહ ગજવર વિષધરા–મ. તસ્કર લોહની ધાર;–લા.
જલ તેઉ તસ નવિ નડે–મ. મ હહેં વિસમ વિકાર–લા. ૬૯
તેણેં કારિણું મઈં ગાઇઓ–મ. રાજ ઋષિ મહારાય;–લા.
મૂરખનિ મતિ ઉપની–મ. શ્રીગુરૂ ચરણ પસાય–લા. ૭૦

દુહા.

શ્રીગુરૂ ચરણ પસાઉલિ, મેં ગાયા ગુણ આજ;
હીર મુનિના નામથી, મુઝ સરીઆં સહુ કાજ. ૭૧

ઢાલ.

રાગ–મારૂણી—ગિરિમાં ગોરો–એ, દેશી.

સ્વર્ગે સાથજ સોધ્યો નવિ લાભિઇરે–એદેશી.

કાજ સકલ મુઝ સિદ્ધા હીર નામથીરે, હીર સમો નહીં કોય, જગમાંરે,
જ૦ જસ પડહો હો જગિ વાજીઓ રે. ૭૨
સાહિ અકબર જેણિ પ્રતિબોધિઓરે, સમઝાવ્યો જીનધર્મ, તેહનેંરે;
તે૦ જૈન [1]શિરોમણી સહી કર્યો રે. ૭૩

૧ સનમુખ શ્રેયસાહમી કર્યો રે.

સાહિ અકબર આપમુખિં એમ ઉચ્ચરિરે, કહુ માંગો ગુરૂ હીર, મોપેરે;
મો૦ તુહ્મ લીજઇ હય હાથીઆરે. ૭૪

હીર પટોધર વીરનો તિહાં બોલિઓરે, સુંણિ હો અકબરસાહિ, ગાછરે;
ગા૦ કોડી એક ન લીજીઇ રે. ૭૫

ઋદ્ધિરમણી નેં મંદિર હયવર હાથીઆરે, તે નાવિં મુઝકાંમિં, સાહજીરે;
સા૦ હમ ફકીર ખુદાયકે રે. ૭૬

એણઇ વચનેં સાહઅકબર રંજ્યો અતિઘણુંરે, નાંમ જગતગુરૂ જેહ,જગમાંરે;
જ૦ હીરયતિ સો સાહી ખડા રે. ૭૭

તવ દલ્લીપતિ અકબર ગાજી ફરી કહઇરે, હીર કહુ મુઝ લેહ, મેરારે;
મે૦ જે માગિં સો દીજીઇ રે. ૭૮

હીર કહઇ સુણિ અકબર ગાજીયા તસ્યારે, હું માગું તુહ્મ એહ, દીજીઇ રે;
દી૦ વાસર આઠ અમારીના રે. ૭૯

તવ સાહ અકબર બોલ્યો આપ સુમોહથીરે, લીજઇ દિન તુંમ બારિ,¹ભીકહુરે;
ભી૦ ઓર વસ્તુ ગુરૂ માંગીઈ રે. ૮૦

હીર કહઇ સુંણિ હમાઉ નંદન કહુંરે, વચન અમારૂં એહ, કીજઇરે;
કી૦ જગ સારેકું બહુ સુખી રે. ૮૧

તવ સાહ અકબર મહિર કરીને મુકતોરે, પંખી મૃગલા ચોર, કેતારે;
કે૦ પશુ પ્રમુખ તે છોડીઆં રે. ૮૨

ડામર તલાવમાં જાલ ન ચાલઇ કો વલીરે, ન કરઇ જીવસંહાર, નર કોરે;
ન૦ નીચકર્મ નવિ આદરઇ રે. ૮૩

ગાય ભીંસ નઈ વૃષભ ટોલાં મહિષનારે, તાસ ન લહઈ કોઇ નાંમ,જગમાંરે;
જ૦ જીવિતદાંન તસ આપીઉં રે. ૮૪

દંડ દાણ નેં પુંઠી મૃંઓ જીજીઓરે, તે મુંકયો સુલતાન વલી, તીરથેરે;
તી૦ તીરથ મુંકયું મૂંડિકું રે. ૮૫

---

૧ ભીક્ષુ.

ગિરિ સેત્રુંજો સાહીબ અકકબરઇં આપીઓરે, હીરગુરૂનિં હાથિં, જેણેરે;
જે૦ કીધુરે કીધુ પુસ્તક ભેટણું રે. ૮૬

દોય કરજોડી અકકબર ગાજીઇંમ કહઇરે, ઓર કહો કછુ કાંમ, મોપઇરે;
મોં૦ આજ નિવાજો જગ ગુરૂએ રે. ૮૭

કુંમર નરિંદહ [1]હેમાચાર્ય જેહવોરે, તે તેહથી અધિકીપ્રીતિ, બેહુમાંરે;
બે૦ હીરગુરૂને અક્રબરાં રે. ૮૮

વીરપટ્ટોધર હીરવિજય [2]ગુરૂ રાજીઓરે, તેહનું જગમાં નાંમ, લીજઇરે;
લી૦ કાજ સરિં જીમ આપણાં રે. ૮૯

દૂહા.

કાજ સરઇં નર આપણું, નિત્ય જપો ગુરૂ હીર;
વિજયસેન તસ પટ્ટ ધણી, સંયમ ધારી ધીર, ૯૦

ઢાલ.

પ્રણમી તુમ સીમંધરૂજી—એ દેશી

સંયમ ધારી શુભ મતિજી, વિજયસેન સૂરિંદ;
કુમત તિમિરને ટાલવાજી, [3] પ્રગટયો પુનિમચંદ
સૂરીસર! પ્રણમુ તુમ્હારે પાય

દિન દિન ગચ્છ દીપાવીઓજી, હીર તણઇ સુપસાય, સુ૦ આં. ૯૧

જેણઇ અકકબ્બર સમજાવીઓજી, ભાખ્યો ધર્મ વિચાર;
વાદ સભામાં જીતીઓજી, જેસંગજી જયકાર—સૂ૦ ૯૨

શૈવ સન્યાસી બંભણાજી, ભટ્ટ પંડિતનીરે જોડિ;
વાદ કરઇવા કારણઇજી, મિલીઆ કેતી કોડિ—સૂ૦ ૯૩

પંડિત કહઇં સુણો અકબરાજી, નવિ માંનિં ગંગસૂર;
શાસ્ત્ર ન સમઝઇએ વલીજી, સાંઇ તો એહથી દૂર—સૂ૦ ૯૪

શાહ અકબર બોલીઆજી, કયા કહિં તે બંભણાન!
હીર પટોધર બોલીઓજી, સુંણીઇ હો સુલતાન—સૂ૦ ૯૫

---

૧. કુમરનરિંદે જેવી રીતે હેમનેરે ૨. સૂરિ ૩. ઉદયો

બિંબ પ્રતિષ્ઠા કારણેંજી, આંણે ગંગારે નીર;
એ નાખિ જન અસ્થીનેજી, ધોઇ મઇલ શરીર.–સૂ૦ ૯૬
સૂરયદેવ દેખ્યા વિનાજી, અમ્હો ન ખાઉં રે અન્ન;
અસ્ત હોઇ તવ આખડીજી, ઋષિ ભાખે ઇમ મન્ન–સૂ૦ ૯૭
સિદ્ધદેવ સાંઈ નમુંજી, જેહના ગુણ એકત્રીસ;
પંચ વર્ણથી વેગલોજી, દોય ગંધ નહી ઇશ–સૂ૦ ૯૮
પાંચ રસ જેણઇ પરિહર્યાજી, આઠ ફરસ ત્રણિ વેદ;
શરીર નહી કો સિદ્ધનેંજી, કરવો સંગ નિષેદ–સૂ૦ ૯૯
ઉપજઇ નહી સંસારમાંજી, નહી પંચઇ સંસ્થાન;
એ પરમેશ્વર અમ્હ તણોજી; ગ્યાન કરો સુલતાંન–સૂ૦ ૧૦૦
નિરાકાર સાંઈ નમુંજી, માનું ઓર આકાર;
ક્રોધ માંન માયા નહીજી, નહી સ્ત્રી સંગ લગાર–સૂ૦ ૧
ચક્ર ગદા ફરસી ધરઇજી, ખેલિ જોરૂરે માંહિ;
દધી ચોરે ગો ચારતાજી, વંશ વજાવઇ ત્યાંહિં–સૂ૦ ૨
ગોરી અંસ ભખી સદાજી, ઇશ ગલિં રૂંડમાલ;
જોરૂ આગેં નાચતોજી, ગ્યાંન ગયા હુઆ બાલ–સૂ૦ ૩
શૈવ સંન્યાસી બંભણાજી, ભટ પંડિતનીરે જોડિ;
સ્ત્રી ધનથી નહી વેગલાજી, એ જગિ મોટિ ખોડિ–સૂ૦ ૪
ઉગ્યા વિન અન્ન વાવરઇજી, અસ્ત હોઇ તવ ખાય;
પાંચે ઇંદ્રી મોકલાંજી, દિન આરંભે જાય–સૂ૦ ૫
લોહ શિલાનેં વલગતાંજી, નવિ તરીઇ નિરધાર;
જસ કરિ લાગાં તુંબડાજી, તે પામ્યા જલ પાર–સૂ૦ ૬
શૈવ દેવ ગુરૂ એ સહીજી, ઇનકા ધર્મ અસાર;
અશ્વ અજા નર મારતાજી, કયું કરી પાંમિં પાર–સૂ૦ ૭
ધર્મ અસ્યો પણ પરિહરોજી, ગુરૂ મુંકો ગુણહીન;
દેવ કુદેવહ છંડીઇજી, જીમ મુનિવર સિર વેણ–સૂ૦ ૮

એહ સરૂપ હઈ ધર્મકાજી; સુંણીઇ અકબ્બર શાહ;
તુમ્હ મોથિં જે કહો ખરાજી, સો દુનીઆં મધ્ધિમિ સચ્ચાય-સૂ૦ ૯
એણે વચનેં નૃપ હરખીઓજી, સૂરિસવાઇરે નામ;
જીવદયા જગિં વિસ્તરઈજી, જીહાં અકબ્બરનાં [1]ઠાંમ-સૂ૦ ૧૦
સભા સમક્ષ પ્રસંસીઓજી, શૈવ ન રાખીરે શરમ;
જેસિંગજી સાચો કીઓજી, સાચો તે જીનધર્મ-સૂ૦ ૧૧
સાહિ અકકબ્બર એમ કહીઓજી, જગમિં સાચો રે હીર,
ઉનકા ચેલા ચાહિઇજી, તુમ્હબી અવલ ફકીર-સૂ૦ ૧૨
મણિધરનો મદ તિહાં લગીજી, ન કરઇ ગરૂડ પ્રયાંણ;
અંગટોપબલ તિહાં લગિંજી, સુભટ ન લાગાં બાંણ-સૂ૦ ૧૩
મદમયંગલબલતિહાં લગિંજી, જીહાં નવિ ઉઠયો રે સીહ;
અંધકાર બલ તિહાં લગિંજી, જીહાં નવિ ઉગ્યો રે [2]દીહ-સૂ૦ ૧૪
ભટબંભણ મદ તિહાં લંગિંજી, ન મિલ્યો જૈન સુલતાન.
વિજયસેન સૂરિ દેખતાંજી, વાદી મેલ્યું માંન-સૂ૦ ૧૫
સોય સૂરિ ગુરૂ માહરોજી, સકલ લોક સિણગાર;
વિજયસેન સૂરિ દેખતાંજી. ફલીઓજી પુણ્ય સહકાર-સૂ૦ ૧૬
તેહતણે પાટે હવોજી, શ્રીવિજયદેવ ગણધાર;
તસપદ પંકજ સેવતાંજી, હયડઇ હરખ અપાર-સૂ૦ ૧૭

ઢાલ.

રાગ ધનાશ્રી.

હિંવિરે હિંવિરે પુણ્ય પ્રગટ ભયો,
તો મનિ મુઝ મતિ એહ આવી;
રાસ રંગિ કર્યો સંસાર સાગર તર્યો,
પુણ્યની કોટડી મુઝહ ફાવી-પું૦ ૧૮

---

[1] ગાંમ. [2] સુર.

સોલ સંવચ્છરિ જાંણિ વર્ષ સિત્તરિ (૧૫૭૦),
ભાદ્રવા સુદિ સુભ બીજ સારી;
વાર ગુરૂ ગુણ ભર્યો રાસ ઋષભે કર્યો,
શ્રીગુરૂ સાથિં બહુ બુદ્ધિ વિચારી—પુ૦ ૧૯
દીપ જંબૂઆ માંહિ ખેત્ર ભરથિં ભલું,
દેશ ગુજરાતિમાં સોય ગાયસ્યું;
રાય વિશલ વડો ચતુર જે ચાવડો,
નગર વિસલ તેણંઇ વેગે વાસ્યું—પુ૦ ૨૦
સોય નયરિ વાસિ પ્રાગવંશિ વડો,
મહિરાજનો સુત તે સીંહ સરિખો;
તેહ ત્રાંબાવતી નગર વાસિ રહ્યા,
નામ તસ સંઘવી[1]સાંગણ [1]પેખો—પુ૦ ૨૧
તેહનેં નંદને ઋષભદાસે કહ્યો.
નગર ત્રાંબાવતી માંહિ ગાયો;
કુંમર નરેસર રાજઋષિ બિરૂદ ધરૂ,
નાંમથી નવનિધાન પાયો—પુ૦ ૨૨

ઇતિ શ્રીરાજઋષિ બિરૂદ ધારક શ્રીકુમારપાલ નૃપ કથા સંપૂર્ણમ્.
[2]સંવત્ ૧૮૧૫ ના વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ૨ ભોમે શ્રી પાટણ નગરે.

ઇતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે ગ્રંથાંક ૬૯

(ઇતિ જૈન ગૂર્જર સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રંથાંક ૮)

---

૧ નિરખો. ૨ સંવત ૧૮૯૮ વર્ષે, ચૈત્ર સુદિ ૧૩ શ્રી તાજગ્રામે સાધ્વી ૫ પ્રેમજી રૂપચંદ પઠનાર્થં લખિતં. ઠા મનજી વાસણ ભાટ ॥ શુભં ભવતુ ॥ એ પ્રતિ ઉપરથી પાઠાંતર કર્યાં છે. તે પ્રત ઘોઘાબંદરના સંઘનાં ભંડારની છે. સંગ્રાહક મુનિ શ્રી કપૂરવિજય.

શુદ્ધિ પત્ર.

ખંડ ૧ લો.

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૨	૧૯	વિના જાણ્યઇ.	વિનાઙ્ગન જાણ્યઇ.	૪૩	૨૧	યંગદેવ	ચંગદેવ
				૪૪	૭	ધજાવંત	લજાવંત
૪	૪	ખાપ	ખાય.	૪૪	૧૦	સુમરિ	સુપરિ
૪	૧૪	જેણુાઇ	જેણુઇ	૪૫	૨૦	ભાવ દેવ	ભાવદેય
૫	૨૧	ભલાલી	ભલાવી	૪૬	૬	લાજીંય	લાજીંઇ
૬	૧૮	કરસ્પઇ	કરસ્યઇ	૪૬	૬	દિન	દિએ
૮	૨	પાઘઠી	પાઘડી	૫૦	૩	શંગાર	શૃંગાર
૯	૮	મૂંકાઇ	મૂંકઇ	૫૦	૩૩	ચંદ્ર રૂદ્રનો	ચંદ્રરૂદ્રનો
૧૧	૨	ચોહુંટઇ	ચોહુંટઇ	૫૦	૧૫	દેવ ઇંદ્ર	દેવઇંદ્ર
૧૧	૧૭	ટકોની	ટંકોની	૫૦	૨૦	સહીરરે	સહીરે
૧૬	૧	દેખઇ	દેખહી	૫૧	૭	વડો	વંઠો
૨૦	૨૧	આલાયઇરે	આલાપઇરે	૫૧	૧૨	ધમ	ધર્મ
૨૨	૧૨	માગે	માગી	૫૨	૧૩	હરખિત	હરખિ
૨૨	૨૦	બોલાઈ	બોલઇ	૫૪	૨૦	નાદનારિ	નાહ્નિનારિ
૩૪	૬	સામસંઘ.	રામસંઘ	૫૬	૧૩	ભોજ રાજ	ભોજરાજ
૩૫	૧૨	કડઆં	કડુઆં	૫૭	૧૧	વિણસિઉં	વિણ સિઉં
૩૭	૨	કીજાઈ	કીજીઇ	૫૭	૧૧	વિનાસિ	વિના સિ
૩૮	૧૬	તુઝેને	તુઝને	૫૯	૧૬	ધમ	ધર્મ
૪૦	૨૨	ભર્યો	ભયો	૬૦	૭	અથ	અર્થ
૪૧	૧૨	તાંણીઓ	વાંણીઓ	૬૦	૧૧	શંઠરનઈ	શંકરનઈ

સોલ સંવચ્છરિ જાંણિ વર્ષ સિત્તરિ (૧૬૭૦),
ભાદ્રવા સુદિ સુભ બીજ સારી;
વાર ગુરૂ ગુણ ભર્યો રાસ ઋષભે [1]કર્યો,
શ્રીગુરૂ સાથિં બહુ બુદ્ધિ વિચારી–પુ૦ ૧૯
દીપ જંબૂઅ માંહિ ખેત્ર ભરથિં ભલું,
દેશ ગુજરાતિમાં સોય ગાયસ્યું;
રાય વિશલ વડો ચતુર જે ચાવડો,
નગર વિસલ તેણઇ વેગેં વાસ્યું–પુ૦ ૨૦
સોય નયરિ વાસિ પ્રાગવંશિ વડો,
મહિરાજનો સુત તે સીંહ સરિખો;
તેહ ત્રાંબાવતી નગર વાસિ રહ્યા,
નામ તસ સંઘવી સાંગણ [1]પેખો–પુ૦ ૨૧
તેહનેં નંદને ઋષભદાસે કવ્યો,
નગર ત્રાંબાવતી માંહિ ગાયો;
કુંમર નરેસર રાજઋષિ બિરૂદ ધરૂ,
નાંમથી નવનિધાન પાયો–પુ૦ ૨૨

ઇતિ શ્રીરાજઋષિ બિરૂદ ધારક શ્રીકુમારપાલ નૃપ કથા સંપૂર્ણમ્.
[2]સંવત્ ૧૮૧૫ ના વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ૨ ભોમે શ્રી પાટણ નગરે.

ઇતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે ગ્રંથાંક ૬૯
(ઇતિ જૈનગૂર્જર સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રંથાંક ૮)

---

૧ નિરખો. ૨ છે સંવત ૧૮૨૮ વર્ષે ચૈત્ર સુદિ ૧૩ શ્રી તાજગ્રામે સાશ્રી ૫ પ્રેમજી રૂપચંદ પઠનાર્થં લિખિતં. ઠા મનજી વાસણ ભાટ ॥ શુભં ભવતુ ॥ એ પ્રતિ ઉપરથી પાઠાંતર કર્યાં છે. તે પ્રત ઘોઘાબંદરના સંઘનાં ભંડારની છે. સંવિગ્ન મુનિ કપૂરવિજય.

શુદ્ધિ પત્ર.

ખંડ ૧ લો.

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૨	૧૯	વિના જાણઇ.	વિનાઈન	૪૩	૨૧	યંગદેવ	ચંગદેવ
			જાણઇ.	૪૪	૭	ધજાવંત	લજાવંત
૪	૪	ખાપ	ખાય.	૪૪	૧૦	સુમરિ	સુપરિ
૪	૧૪	જેણાઇ	જેણઇ	૪૫	૨૦	ભાવ દેવ	ભાવદેય
૫	૨૧	ભલાલી	ભલાવી	૪૬	૬	લાજીય	લાજીંઇ
૬	૧૮	કરસ્પઇં	કરસ્યઇં	૪૬	૬	દિન	દિએ
૮	૨	પાઘઠી	પાઘડી	૫૦	૩	શંગાર	શૃંગાર
૯	૮	મૂંકાઇ	મૂંકઇ	૫૦	૩૩	ચંદ્ર રૂદ્રનો	ચંદ્રરૂદ્રનો
૧૧	૨	ચોહુંટઇ .	ચોહુંટઇ	૫૦	૧૫	દેવ ઇંદ્ર	દેવઇંદ્ર
૧૧	૧૭	ટકોની	ટંકોની	૫૦	૨૦	સહીરરે	સહીરે
૧૬	૧	દેખઇ	દેખહી	૫૧	૭	વઠો	વંઠો
૨૦	૨૧	આલાયઇરેં	આલાપઇરે	૫૧	૧૨	ધમ	ધર્મ
૨૨	૧૨	માગે	માગી	૫૨	૧૩	હરખિત	હરખિ
૨૨	૨૦	બોલાઈ	બોલઇ	૫૪	૨૦	નાદનારિ	નાહિનારિ
૩૪	૬	સામસંધ	રામસંધ	૫૬	૧૩	ભોજ રાજ	ભોજરાજ
૩૫	૧૨	કડઆં	કડુઆં	૫૭	૧૧	વિણસિઉં	વિણ સિઉં
૩૭	૨	કીજાઈં	કીજીઇ	૫૭	૧૧	વિનાસિ	વિના સિ
૩૮	૧૬	તુઝેને	તુઝને	૫૯	૧૬	ધમ	ધર્મ
૪૦	૨૨	ભર્યો	ભયો	૬૦	૭	અથ	અર્થ
૪૧	૧૨	તાંણીઓ	વાંણીઓ	૬૦	૧૧	શંઠરનઈં	શંકરનઇં

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૫૦	૧૬	મર	નર	૭૨	૧૧	તિલાદર્ય	તિહા રહ્ય
૫૦	૧૭	ગુમતી	ગુપતી	૭૪	૯	સદ્ગુ ગુરૂ	સદ્ગુરૂ
૫૦	૨૦	વિશ્વડર્મા	વિશ્વકર્મા	૭૭	૨	ઝંપ	ઝુંપ
૫૧	૧૪	કાનો	કાકો	૭૮	૧૮	શુદ્	શુદ્ધ
૫૧	૧૪	ખ	શીખ	૭૮	૨૪	શ્રૂપ	રૂપ
૫૧	૧૮	ડાંમિ	હાંમિ	૮૦	૬	મગાયો	મંગાયો
૫૨	૧૫	માગઇ	મારઇ	૮૦	૧૫	ક્રમિં	ક્રર્મિ
૫૨	૧૬	કગઇ	કરઇ	૮૧	૨૧	મલઇ	મલઇઇ
૫૨	૨૧	જાતલા	આતલા	૮૬	૧૪	આરે	અરે
૫૭	૯	કરઈ	કહઇ	૮૮	૧૯	સુંત	સુત
૫૮	૧૩	કુંમર નિરંદરે	કુંમર-નિરંદરે	૯૦	૧૦	મઝા	સુઝ
				૯૧	૧૫	પૃણ્યહ	પૂણ્યહ
૫૯	૧૩	એણિનાવિ	એણિ નવિ				
૭૧	૨૧	સકહી	સહી				

પૃષ્ટ ૯૬ કડી ૩૭—**કવિત્ત.**

પૂરવિ તાપસકણ પાત્ર અમ જાણી પૂજે;
ભોજન પહેલો આંહાર દીઇતો ભખવું સુઝે.
માલો જલને કંઠિ ભોગ પ્રગટ નહીં છાંનો;
કરૂં કુટુંબનો પોષ ગગનિ ફલ ચરૂં લોભાણો;
છેતર્યો છપ્પો જાઉં નહી કૃષ્ન વર્ણ કાગા સહી;
નિગુણ જનમિકાં મીંઢવો વાપસવાત વિવરિ કહી. ૩૭

દુહો.

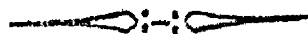
વાપસ વચન શ્રવણે સુણી, નૃપ કહે સોય અભાગ;
ગુણ હીણા નર જાણજો, જેહવો મુરખ છાગ. ૩૮

કવિત્ત.

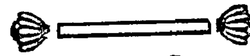
ચરતાઈ ન કરૂં છોતિ, સરોવર નદી ન ડોહલું;
મુઝથી બીહીઇ ન કોઇ, ચરમ તો પશમ પઢોલું;
જગનિ કાજ મુઝ દેહ, માંસ મુખ વિપ્રાં કરઈ;
લીંડી ઓખધ કાજી, અનઇવલી કાંમ અનેરઇ;
વિષધર વિષ મુઝ નવિ ચઢઇ, પવિત્ર ન રહુ બાપરો;
અધમ નરનઇ તોલિ, રાજા મુઝ નઈ કાં કરો. ૩૯

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૯૮	૭	દ્રોકઢા	દોકડા	૧૩૮	૧૨	પિમં	પાંમિ
૯૯	૬	કરઓ	કરઓ	૧૪૧	૧૭	ત્રટી	ત્રુટી
૧૦૦	૧૦	ગંગુટો	ગંગેટો	૧૪૨	૮	ઉનરી	ઉતરી
૧૦૦	૨૧	ઉદયમંત્રી	ઉદયનમંત્રી	૧૪૭	૬	કૃષ્ણ દેવ	કૃષ્ણદેવ
૧૦૨	૩	રતિ	રાતિ	૧૫૧	૪	ચંદનઇ	ચદનનઇ
૧૦૪	૨૩	૧હસ	૧દસ	૧૫૧	૧૭	સુયન	સુપન
૧૦૫	૩	વચત્ત	વચન	૧૫૭	૭	સાય્ય	સાહાય્ય
૧૧૦	૧૭	દતોરે	દેતોરે	૧૫૮	૨	થાયના	થાપના
૧૧૧	૨૩	સહાઈ	સયાઇ	૧૫૮	૧૧	મૂક	મૂઝ
૧૧૫	૧૪	કોલબ નગરનો	કોલંબનગરનો	૧૬૨	૨૦	તો	તે
				૧૬૪	૬	અગિ	અંગિ
				૧૬૫	૧૫	બધન	બંધન
૧૨૦	૧૭	આગિ	અંગિ	૧૬૮	૧૩	વેદ ન	વેદન
૧૨૩	૧૬	મીનતિ	વીનતી	૧૬૮	૧૭	સહીત	રહીત
૧૨૪	૧૭	અસખ	અસંખ	૧૭૨	૧૪	હેમ સુરિ	હેમસૂરિ
૧૨૬	૧૭	સુણગો	સુણયો	૧૭૩	૨	સુવસારે	સુવંસોરે
૧૩૫	૫	કુમારપાલ	કુંમારપાલ	૧૭૩	૪	મસ	મંસ
૧૩૭	૧૬	આ લઇ	આલઇ				

પૃષ્ઠ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૭૫	૧૭	દાતો	ધાતો
૧૮૦	૧૬	પિંગલ	પિંગલ
૧૮૧	૧૧	નહી	જોડ
૧૯૨	૧૯	ઠલી	ઠેલી
૧૯૩	૧૩	કુણ	કુલ
૧૯૭	૪	જીન ધર્મ	જીનધર્મ
૧૯૯	૬	પાનઇ	પામઇ
૨૦૦	૧૩	પેપધવ્રત	પોષધવ્રત
૨૦૪	૧૧	કુંસારપાલ	કુંમારપાલ
૨૦૬	૫	ગલઇ	લગઇ
૨૧૭	૧	સ્યો	જસ્યો
૨૨૨	૧૫	મત્રિ	મિત્રી
૨૨૩	૧૮	ચમ	ચર્મ
૨૨૪	૫	જચણા	જયણા
૨૨૭	૨૧	ચિત્ત	વિત્ત
૨૩૦	૧૨	કારાણિ	કારણિ
૨૩૨	૧	સંત	સતી
૨૩૨	૧૨	પવર્ત	પર્વત
૨૩૨	૧૯	કુંમર	કુંમરી
૨૩૪	૧૫	આન	આંન
૨૩૪	૧૭	સાયગ	સાયર
૨૩૭	૧૦	નથી	થકી
૨૩૭	૨૨	ખંઠઇ	ખંડઇ
૨૩૮	૫	ધૃત	ઘૃત
૨૩૮	૭	પાંસસે	પાંચસે
૨૪૦	૧	અતિસાર	અતિચાર
૨૪૦	૧૬	આડાર	આહાર
૨૪૦	૧૮	અસ્યોગ્યા- વિચાર	અસ્યોગ્ય વિચાર

શુદ્ધિ પત્ર.

ખંડ ૨ જો.

પૃષ્ટ	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ટ	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.
૬	૮	આાય	આપ	૪૦	૨૪	શ્રીમુનિ સુવ્રત	શ્રીમુનિ સુવ્રત
૬	૨૫	જ્યહાં	જ્યાહા				
૮	૭	સિંહયરિ	સિહપરિ	૪૧	૭	શ્રુંગ	શૃંગ
૧૦	૧૮	કિરિય	કિરિયા	૪૨	૨૦	હેમ સુરિંદ	હેમસુંરિંદ
૧૧	૪	જાહવઇજી	નાહાવઇજી	૪૩	૬	મુનિવર નામ=હિ	મુનિવર નામહિ
૧૨	૨૨	વત	વાત				
૧૫	૪	જન	જબ	૪૩	૧૨	સુણાઇ	સુણઇ
૧૯	૧૩	મુાન	મુનિ	૪૩	૧૪	સુંણાગ્યો	સુંણગ્યો
૨૦	૬	ભાવિકા	ભવિકા	૪૫	૧	ભાવિ	ભવિ
૨૧	૪	નિરંદરહ	નિરંદહ	૪૮	૯	નીંપાપાં	નીંપાયાં
૩૧	૧૪	તરિ	તારિ	૪૮	૧૭	ધજા ડંડા	ધજાડંડ
૩૨	૪	પાણિ	પણિ	૫૨	૫	નરદેંપાલ	નરદેપાલ
૨૩	૫	કહ્યા	કહ્યો	૫૪	૧૭	ઝબુકઇ	ઝબુકઇ
૩૨	૧૪	વાભજ	લાભજ	૫૭	૮	સ્થો	સ્યો
૩૨	૧૯	મારો	માયા	૫૭	૩૩	આખિ	આંખિ
૩૪	૨	અણુબોલવી	અણબો-લાવી	૫૯	૩	વેચને	વચને
				૫૯	૨૦	કરઇ જી	કરઇજી
૩૪	૨	કરરતી	કરતી	૬૧	૨૧	પાત્ર	પાત્ર
૩૪	૧૫	ભગી	ભાંગી	૬૨	૪	વિઇ	બિઇ
૪૦	૪	શ્રીમુનિ સુવ્રત	શ્રીમુનિ સુવ્રત	૬૪	૨	જીવવર	

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૭૬	૧૧	ચદનને	ચંદનને	૧૩૬	૯	સડા	સંડા
૬૯	૫	લોલઈ	ઓલઇ	૧૪૧	૨	પચાખ્યુ	પચ્ચખ્યું
૭૩	૨૦	વાનઇ	વાવઈ	૧૪૧	૨	તપતી	તપની
૯૪	૨૧	રેખરૂ	શેખરૂ	૧૪૩	૨૦	લગાઇ	લગઇ
૯૫	૨૦	વતધર	વ્રતધર	૧૪૪	૧૭	અધકાર	અંધકાર
૯૮	૮	કુંમ	કુંભ	૧૫૭	૧૮	પ્રાણીડા	પ્રાણીડા
૧૧૨	૧૪	ધ ણ	ધરણ	૧૭૧	૨	ચઈદ	ચઉદ
૧૧૨	૧૫	મુજ	મુંજ	૧૭૨	૮	લાહુ	લાહુ
૧૧૩	૧૩	આસ્યો	અસ્યો	૧૭૭	૨૨	રગાઈ	રંગાઈ
૧૧૫	૨	કહું	કરૂં	૧૭૮	૪	વાવઇ	વાવરઇ
૧૧૭	૩	તયાં	ગયાં	૧૭૯	૪	પેટ	પોટ
૧૧૮	૫	બાલ	બાલ	૧૮૬	૨૦	વમચ	વચન
૧૨૩	૪	ભરતા	ભરતાર	૧૮૭	૧	રહ્યે	રહ્યો
૧૨૫	૬	મોઇ	સોઇ	૧૮૮	૨	ચઢી	અઢી
૧૨૬	૧૯	આઢ	આઢર	૧૮૮	૯	ઢંકણ	ઢંઢણ
૧૨૭	૧૧	કીઇજ	કીજ્જઇ	૧૯૦	૨૨	નિમલ	નિર્મલ
૧૨૮	૧૨	મનિરગ	મનિરંગ	૧૯૧	૧૩	પોટુ	મોટુ
૧૨૯	૨૧	સાતાઇ	સાતઇ	૧૯૧	૧૫	લેક	લોક
૧૩૧	૧૪	અઢાર	આઢર	૧૯૧	૧૯	પાત	પાપી
૧૩૪	૮	પરહઇરે	પરહરઇરે	૧૯૨	૭	અરૂઅર	તરૂઅર
૧૩૫	૬	લણું	તણું				

—

શ્રીઆગમોદય સમિત તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી.

અંક.	ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
		રૂ. આ. પા.
૧ ×	આવશ્યક ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૨–૪–૦
૨ ×	આવશ્યક ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩–૦–૦
૩ ×	આવશ્યક ભાગ ૩ ,,	૩–૮–૦
૪ ×	આવશ્યક ભાગ ૪ ,,	૧–૦–૦
૫ ×	આચારાંગ ભાગ ૧ શ્રી સુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સહિત.	૧–૮–૦
૬ ×	આચારાંગ ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૨–૪–૦
૭ ×	ઔપપાતિકસૂત્ર શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૨-૦
૮ થી ૧૧ ×	પરમાણુ, નિગોદ, પુદ્ગલ અને બંધ છત્રીસી.	૦–૬–૦
૧૨ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૩–૪–૦
૧૩ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩–૨–૦
૧૪ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૩ ,,	૩–૪–૦
૧૫ ×	સમવાયાંગ ઉપર પ્રમાણે.	૧–૦–૦
૧૬ ×	નન્દીસૂત્ર શ્રીદેવવાચકગણિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે.	૨–૨–૦
૧૭ ×	ઓઘનિર્યુક્તિ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીદ્રોણાચાર્યની ટીકા સાથે.	૩–૦–૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૧૮ ×	સૂત્રકૃતાંગ શ્રીસુધર્માચાર્યકૃત, શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સાથે.	૨-૧૨-૦
૧૯ ×	પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશ્યામાચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે.	૩-૧૪-૦
૨૦ ×	પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે,	૧-૧૨-૦
૨૧ ×	સ્થાનાંગસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૨-૧૨-૦
૨૨ ×	સ્થાનાંગસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.	૪-૦-૦
૨૩ ×	અંતકૃદ્દશાદિ ત્રણ સૂત્રો, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૧-૦-૦
૨૪ ×	સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ, શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સાથે.	૩-૮-૦
૨૫ ×	જ્ઞાતાધર્મકથાંગ પૂર્વ-મુનિવર્યકૃત શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૧-૧૨-૦
૨૬ ×	પ્રશ્નવ્યાકરણ પુર્વ-મુનિવર્યકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત ટીકા સાથે.	૧-૧૨-૦
૨૭ ×	સાધુ-સમાચારી-પ્રકરણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત	(વિના મૂલ્યે)
૨૮ ×	ઉપાસકદશા શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૦-૧૦-૦
૨૯ થી ૩૨	બે અષ્ટક-પ્રકરણ તથા બે ષડ્દર્શનસમુચ્ચય કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ અને બીજા	૦-૪-૦
૩૩	નિરયાવલીસૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૨-૦
૩૪	વિશેષાવશ્યક ગાથાનો અકારાદિક્રમ.	૦-૫-૦
૩૫	વિચારસારપ્રકરણ શ્રીપ્રદ્યુમ્નસૂરિકૃત, શ્રી માણિક્યસાગરે રચેલી છાયા સાથે.	૦-૮-૦
૩૬	ગચ્છાચારપયન્ના શ્રીવાનરઋષિની ટીકા સાથે.	૦-૬-૦
૩૭	ધર્મબિંદુપ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત મુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સાથે.	૦-૧૨-૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રંથનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય
૩૮	વિશેષાવશ્યક ભાગ ૧ જિનભદ્રગણિકૃત, ગુજરાતી ભાષાન્તરકર્તા મી૦ ચુનીલાલ હકમચંદ	૨–૦–૦
૩૯	જૈન ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત	૧–૦–૦
૪૦	યોગ ફિલોસોફી ,, ,,	૦-૧૪-૦
૪૧	કર્મ ફિલોસોફી ,, ,,	૦-૧૨-૦
૪૨	રાયપસેણીસૂત્ર સ્થવિરકૃત શ્રીમલયાગરિની ટીકા સાથે.	૧–૮–૦
૪૩	અનુયોગદ્વાર શ્રીહેમચંદ્રસુરિકૃત	૨–૮–૦
૪૪	નંદીસૂત્ર (બીજી આવૃત્તિ). જુઓ નંબર ૧૬.	૨–૪–૦
૪૫	વીરભક્તામર ઉપાધ્યાય શ્રીધર્મવર્ધનગણિકૃત સટીક તથા નેમિ–ભક્તામર શ્રીભાવપ્રભસરિકૃત સટીક, ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.	૩–૦–૦
૪૬	ચતુર્વિંશતિકા શ્રીબપ્પભટ્ટિસૂરિકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.	૬–૦–૦
૪૭	સ્તુતિ–ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.	૬–૦–૦

છપાય છે.

૧. પંચસંગ્રહ.

૨. વિશેષાવશ્યક ભાગ ૨ ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે

૩. આચારપ્રદીપ.

૪. આવશ્યક શ્રીમલયગિરિકૃત ટીકા સહિત.

૫. નન્દીઆદિ અકારાદિક્રમ.

૬. ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ શ્રીમેરૂવિજયગણિકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૭. સરસ્વતીભક્તામર શ્રીધર્મસિંહસૂરિકૃત તથા શાન્તિ-ભક્તામર શ્રીકીર્તિવિમલમુનિરાજકૃત. ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૮. ધનપાલ-પચાશિકા, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૯. ભક્તામર-સ્તોત્ર શ્રીમાનતુંગસૂરિકૃત, શ્રીગુણાકરસૂરિ તેમજ ઉપાધ્યાય શ્રીમેઘવિજયકૃત ટીકા સાથે.

૧૦. જૈનધર્મવરસ્તોત્ર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સહિત.

૧૧. લીંબડી આદિ ભંડારની પ્રતિઓનું સુચી-પત્ર.

૧૨. લોકપ્રકાશ (ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે) દ્રવ્ય લોક પ્રકાશ.

૧૩. જીવસમાસ.

૧૪. પ્રવ્રજ્યાદિ કુલકો.

૧૫. સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, શ્રીજયવિજય પ્રમુખ ચાર મુનીશ્વરોએ રચેલી ટીકાઓ સહિત.

૧૬. ભવભાવના.

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

લાયબ્રેરીઅન, શ્રીઆગમોદય સમિતિ,

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ ધર્મશાળા,

ઝવેરી બડેખા ચકલો, ગોપીપુરા,

સુરત.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી
પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી.

અંક,	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય. રૂ. આ. પા.
૧ ×	શ્રીવીતરાગસ્તોત્ર શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યકૃત, શ્રીપ્રભાચંદ્રસૂરિએ રચેલી તેમજ મુનિશ્રીવિશાલરાજના શિષ્યે રચેલી ટીકા સહિત.	૦–૮–૦
૨ ×	શ્રમણપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત.	૦–૧–૬
૩ ×	સ્યાદ્વાદભાષા શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.	૦–૧–૬
૪ ×	શ્રીપાક્ષિકસૂત્ર, ખામણા અને પાક્ષિક સૂત્ર ઉપર શ્રીયશોદેવસૂરિકૃત ટીકા સહિત	૦–૬–૦
૫ ×	અધ્યાત્મમતપરીક્ષા મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયકૃત સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે	૦–૬–૦
૬ ×	શ્રીષોડશક પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય અને શ્રીયશોભદ્રની ટીકા સાથે	૦–૬–૦
૭ ×	શ્રીકલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦-૧૨-૦
૮ ×	વંદારૂવૃત્તિ, શ્રીદેવેન્દ્રની ટીકા સાથે	૦–૮–૦
૯ ×	દાનકલ્પદ્રુમ (ધન્ના-ચરિત્ર) શ્રીજિન કીર્તિસૂરિકૃત	૦–૬–૦
૧૦ ×	યોગ ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત	૦–૫–૦
૧૧ ×	જલ્પકલ્પલતા મુનિશ્રીરત્નમંડણકૃત	૦–૩–૦

× અંક ૧ થી ૨૯ સીલ્લકમાં નથી.

આંક.	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૧૨ ×	યોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકાસાથે	૦–૩–૦
૧૩ ×	કર્મ ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત	૦–૫–૦
૧૪ ×	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૧લું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૧૫ ×	શ્રીધર્મપરીક્ષા પંડિત પદ્મસાગરકૃત	૦–૫–૦
૧૬ ×	શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦–૨–૦
૧૭ ×	કર્મપ્રકૃતિ શ્રીશિવશર્માચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સહિત	૦-૧૪-૦
૧૮ ×	કલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીકાલિકાચાર્યની કથા સહિત	૦–૮–૦
૧૯ ×	પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, પ્રાચીન મુનિરાજકૃત	૦–૪–૦
૨૦ ×	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૨ જું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૨૧ ×	ઉપદેશરત્નાકર, શ્રીમુનિસુંદરસૂરિકૃત	૧–૪–૦
૨૨ ×	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩ જું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૨૩ ×	ચતુર્વિંશતિજિનાનંદસ્તુતિ શ્રીમેરૂવિજયગણિકૃત	૦–૨–૦
૨૪ ×	ષટ્પુરૂષચરિત મુનિક્ષેમંકરગણિકૃત	૦–૨–૦
૨૫ ×	સ્થૂલભદ્રચરિત શ્રીજયાનંદસૂરિકૃત	૦–૨–૦
૨૬ ×	શ્રીધર્મસંગ્રહ ભાગ ૧ શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત	૧–૦–૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૨૭ ×	સંગ્રહણી સૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીદેવભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત	૦-૧૨-૦
૨૮ ×	સમ્યકત્વપરીક્ષા (ઉપદેશ શતક) શ્રીવિબુધવિમલસૂરિકૃત	૦-૨-૦
૨૯ ×	લલિતવિસ્તરા (ચૈત્યવંદન સૂત્ર) શ્રીહરિભદ્રસૂરિત શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત	૦-૮-૦
૩૦	આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૪થું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૨-૦
૩૧ ×	અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીહેમચંદ્રસૂરિકૃત	૦-૧૦-૦
૩૨	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૫મું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૩૩ ×	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ભાગ ૧. શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીત નિર્યુકિત અને શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત	૧-૫-૦
૩૪ ×	મલયસુંદરીચરિત્ર શ્રીજયતિલકસૂરિકૃત,	૦-૭-૦
૩૫ ×	સમ્યકત્વસપ્તતિ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત શ્રીસંઘતિલકાચાર્યની ટીકા સહિત	૧-૦-૦
૩૬ ×	ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૨, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુકિત તથા શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત	૧-૧૨-૦
૩૭ ×	અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીહેમચંદ્રસૂરિકૃત્ત	૦-૧-૦
૩૮ ×	ગુણસ્થાનક્રમારોહ શ્રીરત્નશેખરસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે.	૦-૨-૦
૩૯ ×	ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૧ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત	૧-૮-૦
૪૦ ×	ધર્મકલ્પદ્રુમ શ્રીઉદયધર્મગણિકૃત	૧-૦-૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રન્થનું નામ તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૪૧ ×	ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૩, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશાન્તિસૂરિની ટીકા સહિત	૧-૧૪-૦
૪૨ ×	ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૨ શ્રીહરિભદ્રસુરિકૃત, શ્રીમલયગિરિ આચાર્યની ટીકા સહિત.	૧-૪-૦
૪૩	આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૬ઠું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૨-૦
૪૪ ×	પિણ્ડનિર્યુક્તિ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીમલયગિરિઆચાર્યની ટીકા સહિત	૧-૮-૦
૪૫ ×	ધર્મસંગ્રહ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત	૧-૪-૦
૪૬ ×	ઉપમિતિભવપ્રપંચકથા (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત	૨-૦-૦
૪૭ ×	દશવૈકાલિકસૂત્ર શ્રીશય્યંભવસૂરિકૃત, શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૮-૦
૪૮	શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, શ્રીરત્નશેખરસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૪૯ ×	ઉપમિતિભવપ્રપંચકથા (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજ કૃત.	૨-૦-૦
૫૦ ×	જીવાજીવાભિગમ સૂત્ર શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત.	૩-૪-૦
૫૧	સેનપ્રશ્ન (પ્રશ્નોત્તર રત્નાકર) શ્રીશુભવિજયગણિકૃત	૧-૦-૦
૫૨ ×	જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.	૪-૦-૦
૫૩	આવશ્યક વૃત્તિ ટિપ્પણ શ્રીહેમચંદ્રસુરિકૃત.	૧-૧૨-૦
૫૪ ×	જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૫૫ ×	દેવસીરાઇપ્રતિક્રમણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત.	૦-૩-૦
૫૬	શ્રીપાલચરિત્ર (સંસ્કૃત) શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિકૃત.	૦-૧૪-૦
૫૭	સૂક્તમુક્તાવલિ.	૨-૦-૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રન્થનું નામ તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૫૮	પ્રવચનસારોદ્ધાર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિની ટીકા સહિત.	૩-૦-૦
૫૯	તંદુલવેયાલિય (ચઉસરણ) શ્રીવિજયવિમલની ટીકા સહિત.	૧-૮-૦
૬૦	વિંશતિસ્થાનકચરિત શ્રીજિનહર્ષગણિકૃત.	૧-૦-૦
૬૧	કલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજયની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૬૨	સુખોધસમાચારી શ્રીશ્રીચંદ્રાચાર્યકૃત.	૦-૮-૦
૬૩	સિરિસિરિવાલકહા (શ્રીપાલચરિત્ર) શ્રીરત્નશેખરસુરિકૃત.	૧-૪-૦
૬૪	પ્રવચનસારોદ્ધાર (ઉત્તરાર્દ્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, સટીક.	૪-૦-૦
૬૫	લોકપ્રકાશ ભાગ ૧લો દ્રવ્યલોકપ્રકાશ સંપૂર્ણ, ઉપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયકૃત.	૨-૦-૦
૬૬	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૭ મું. (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૧-૮-૦
૬૭	શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (અધ્યાય ૧ થી ૫, પહેલો ભાગ) વાચકવર્ય ઉમાસ્વાતિકૃત, સિદ્ધસેનગણિની ટીકા સહિત.	૬-૦-૦
૬૮	નવપદ લઘુવૃત્તિ, શ્રીદેવગુપ્તસૂરિકૃત સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ.	૧-૦-૦
૬૯	સદર પુસ્તક.	
૭૦	શ્રીપંચવસ્તુક, શ્રીહરિભદ્રસૂરિ વિરચિત સ્વોપજ્ઞવ્યાખ્યા સમેત.	(પ્રેસમાં)

છપાય છે.

ચૌસરણપયન્ના

કથાકોશ શ્રીરાજશેખરકૃત.

અષ્ટલક્ષી (અર્થરત્નાવલી), સમયસુન્દરઉપાધ્યાયકૃત.

જિનપ્રભસૂરિકૃત સ્તોત્રાદિ.

લોકપ્રકાશ (ક્ષેત્ર લોક વગેરે). (ભાગ ૨ જો ૩ જો).

નવપદપ્રકરણ.

વિચારરત્નાકર.

તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (બીજો ભાગ).

આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૮ મું (કુમારપાળરાસ).

શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ શ્રીહરિભદ્રજીકૃત.

નવ સ્મરણ (સટીક).

પ્રિયંકરનૃપકથા.

તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર હારિભદ્રિય ટીકા

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

લાયબ્રેરીઅન, શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ,

ઠે૦—શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા,

ઝવેરી બજાર? બડેખા ચકલો, ગોપીપુરા,

સુરત.

શા. માનચંદ વેલચંદવાળા ગ્રંથો

ધન્યચરિત્ર પૂર્વાર્ધ.	૪—૦—૦
,, ,, ઉત્તરાર્ધ.	૪—૦—૦
નવસ્મરણ તથા તત્ત્વાર્થસૂત્ર.	૦—૪—૬
ત્રૈલોકય દીપિકા સંગ્રહણી.	૦—૪—૦

જ્ઞાનખાતાના ગ્રંથો

વીતરાગસ્તોત્ર તથા તત્ત્વાર્થાધિગમ્ સૂત્રનું ગુજરાતી ભાષાંતર.	૦—૧૨—૦
ચાતુર્માસી વ્યાખ્યાન.	૦—૪—૦
નવસ્મરણ તથા ગૌતમરાસ	૦—૩—૦
એ અષ્ટક પ્ર૦ એ ષડ્ દર્શન સમુચ્ચય	૦—૪—૦
પ્રકરણ (૪૯) સમુચ્ચય.	૧—૪—૦

દે. લા. પુ. ફંડ તથા આ. સમિતિના કલાર્ક

માસ્ટર વિજયચંદ મોહનલાલ શાહ.

શેઠ દે૦ લા૦ જૈનધર્મશાળા, ગોપીપુરા,

સુરત—SURAT.

શ્રી જિનદત્તસૂરિ જ્ઞાન ભંડારના પુસ્તકો.

	રૂ.
ગણધર સાર્ધસટક	૧)
પ્રાકૃત વ્યાકરણ	૧)
સંદેહ દોલાવલી	૨)
પંચલીંગી	૨॥
સંવેગરંગસાલા પ્ર. ભા.	૨॥
ચૈત્યવંદનકુલક વૃત્તિ	૨।
પ્રશ્નોત્તરસાર્ધસટક	૧)
વિશેષસટક	૦॥
દીવાલી કલ્પ	૦॥
જયતિહુઅણ વૃત્તિ	૦।
પંચપ્રતિક્રમણ	૧)
શ્રાવકનિત્યકૃત્ય	૧)
દાદાસાહેબનું ચરિત્ર	૧॥
દાદાસાહેબનીપુજા	૦)=
દાદાસાહેબનીછબી	૧)
પર્યુષણાસ્તવન	૦॥

કલ્પસૂત્ર ભાષાંતર આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.

બૃહત્સ્તવનાવલી આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.

બૃહત્ પર્યુષણા નર્ણય.
દેવદ્રવ્ય નર્ણય. } ભેટ
અનુયોગદ્વારસૂત્ર ભેટ.

શ્રી જીનદત્તસૂરિ જ્ઞાન ભંડાર.

ઠે૦ શીતલવાડી ઉપાશ્રય, ગોપીપુરા-સુરત.

જાહેર ખબર

મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન ભંડારમાંથી લખેલા તથા છાપેલા ગ્રંથો શહેરમાં તથા બહારગામ ભંડારના નિયમ મુંજબ વાંચવા માટે આપવામાં આવે છે. તથા નીચેના ગ્રંથો વેચાતા મળે છે.

રૂ૦	નામ વગેરે.
૪)	વ્યવહારસૂત્ર સટીક ભાગ ૧-૨ જો.
૪)	દશવૈકાલિકસૂત્ર સટીક
૨ા	દ્વાદશપર્વ-કથા સંગ્રહ
૧ા	સૂયગડાંગ સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૧ લો
૧ા	" " " ૨ જો
૨)	આવશ્યક સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૧ લો
૮)	આચારાંગ સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૨-૩-૪-૫
	(દરેકના રૂા. બે. પેહેલો ભાગ ખલાસ)
૧ા	દશવૈકાલિક સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૨ જો
૨ા	" " " ભાગ ૩-૪ થો

મળવાના ઠેકાણાં.

શ્રી મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન ભંડાર ગોપીપુરા
સુરત.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન ધર્મશાળા-ગોપીપુરા.
સુરત.